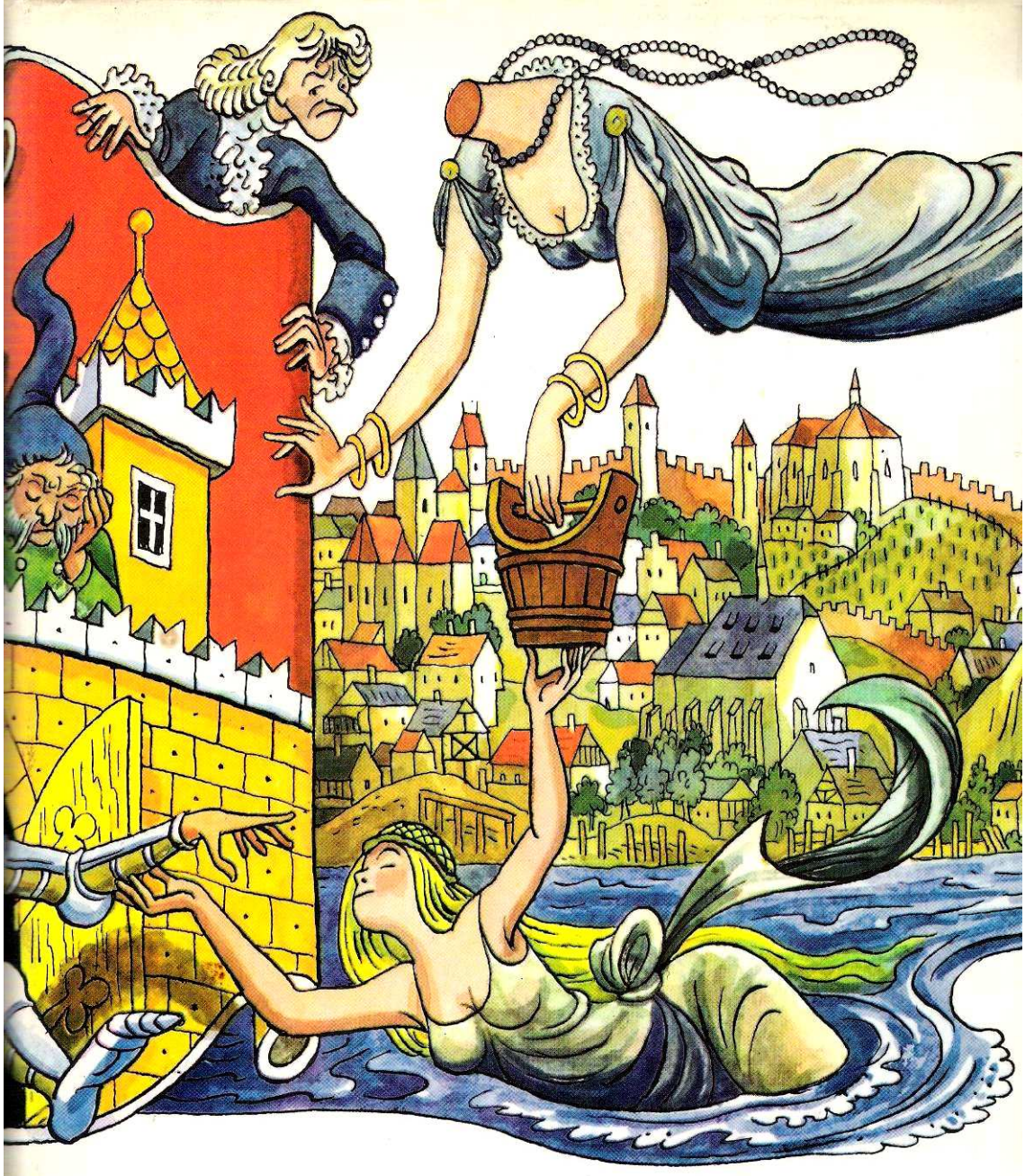

11-045-77
13/33
Cena váz. 46 Kčs

VÁCLAV CIBULA

CYRIL BOUDA

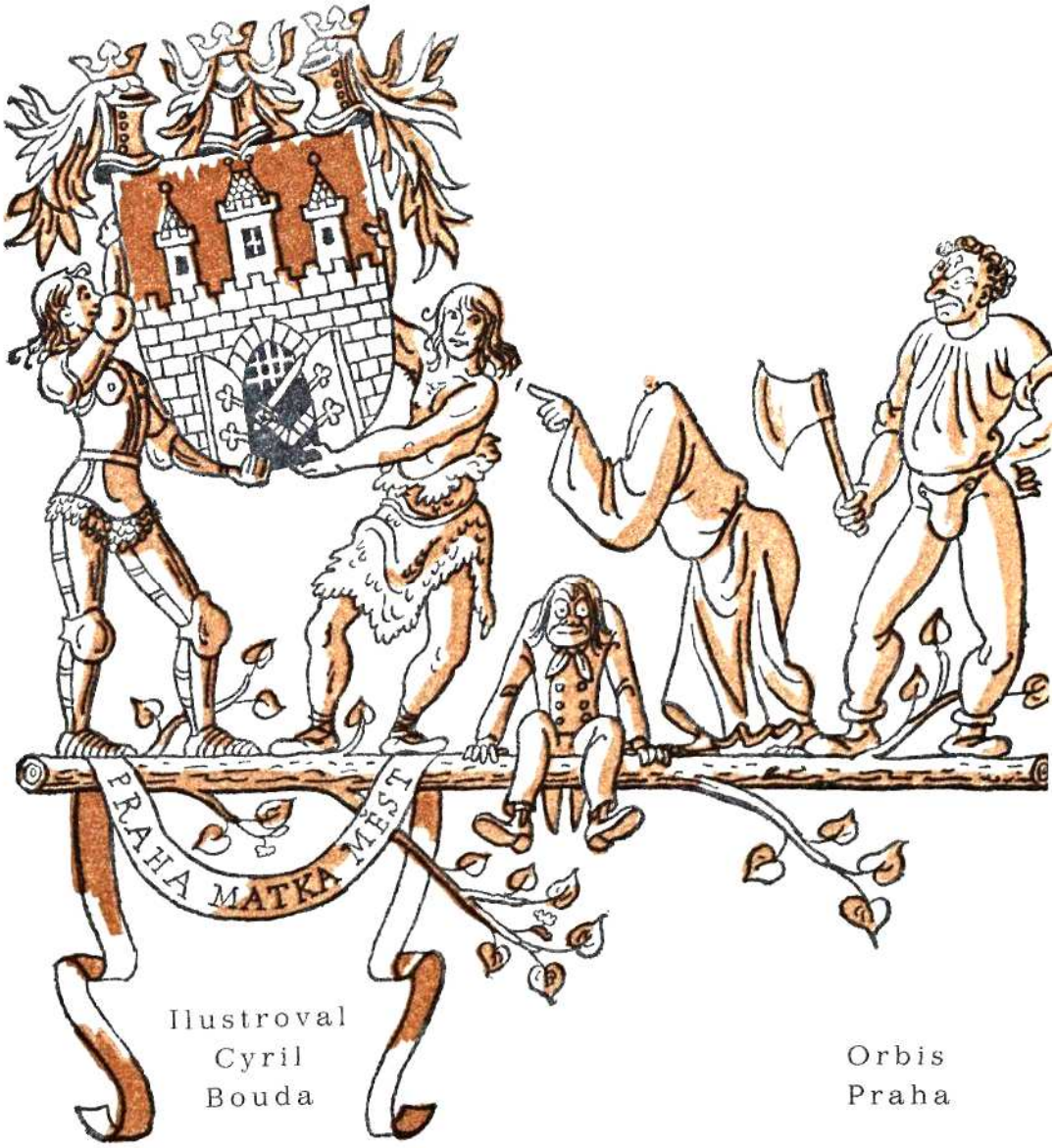
PRAŽSKÉ POVĚSTI

PRAŽSKÉ

Václav Cibula

POVĚSTI

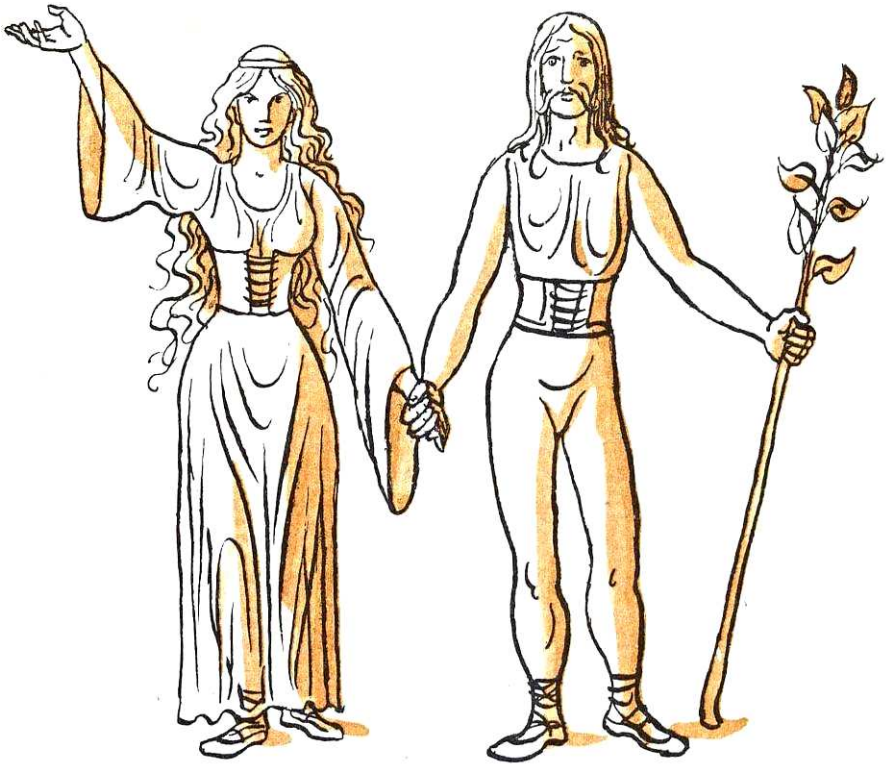
Ilustroval
Cyril
Bouda

Orbis
Praha

© Václav Cibula, 1972
Illustrations © Cyril Bouda, 1972

Vyšehrad

O Libuši a Přemyslovi

Za dávných časů žili Čechové skromně a bez pýchy, mezi sebou byli věrní a navzájem milosrdní. Jedli žaludy a zvěřinu, kterou ulovili v lesích, a nezkalené prameny jim poskytovaly zdravý nápoj. Všechno jim bylo společné jako sluneční světlo anebo voda, louky, lesy a háje. Kde zastihla někoho noc, tam ulehl do trávy a usnul pod košatým stromem. Neznali ani užitku vlny, ani len, ani oděv a v zimě se oblékali do kůží z divoké zvěře anebo z ovcí. Nikdo neznal slovo moje; všechno, co měli, prohlašovali za naše a činili tak nejenom ústy, ale i srdcem a skutkem. U chlévů nebylo závor, ani nezavírali dveře před potulným chudákem, protože nebylo zlodějů; ani zbraně neznali, měli jen luky a šípy, a ty jen na lovení zvěře.

Zlatý věk však netrval dlouho: to, co bylo do té doby obecné a společné, se změnilo ve vlastní a všude vzplanula touha po jmění,

prudší a palčivější než oheň. Silný tiskl slabého, nebylo však soudce ani knížete, kterému by mohli žalovat křivdy, a tak kdokoli byl pro své mravy vzácnější anebo pro své postavení váženější, k tomu dobrovolně přicházeli, aby jim pomohl k spravedlnosti; a činili tak bez násilí a rokovali s ním o rozepřích a spáchaných křivdách, které kdo utrpěl.

V těch dobách povstal mezi nimi muž jménem Krok; podle jeho jména byl nazván i hrad v lese u vsi Zbečna. Byl to muž moudrý a dokonalý, v úsudku rozvážný a spravedlivý. Lidé se k němu sbíhali jako včely k úlům, aby jim pomohl radou anebo je rozsuzoval; a přicházeli za ním nejenom z vlastního rodu, ale všichni z celé země.

Moudrý Krok znal nejenom věci minulé a přítomné, ale i věštby a kouzla. Když tak jednou nahlédl do budoucích časů, rozhodl se, že vyhledá nové a příhodnější sídlo. Svolal lechy a starosty a oznámil jim své rozhodnutí i důvody; potom určil posly a přikázal jim, aby nazítří před úsvitem vyrazili na cestu mezi severem a východem a jeli tak dlouho, dokud nepřijedou k řece, a tam aby vyhledali příhodné místo.

Poslové se vydali určeným směrem, dorazili k řece a přebrodili se na druhý břeh. Dlouho hledali na lesnatých pahorcích, až se jim zalíbila strmá skála vysoko nad vodou, vystoupili na ni, a protože se jim to místo zdálo nad jiné příhodné, vrátili se na Budeč a oznámili Krokoví, že splnili jeho vůli.

Popsali mu mnoha nadšenými slovy skálu nad řekou i celé okolí a kníže se hned vypravil s družinou i se vším svým lidem na cestu. Místo se mu hned zalíbilo; proto přikázal, aby káceli les a ze starých dubů a smrků vystavěli rozlehlý hrad s dvorem i příbytky. Když se tak stalo, obehnali hrad roubenými hradbami a tam, kde nebyla skála, nasypali vysoké náspy a vykopali široké a hluboké příkopy.

Na hradním nádvoří stála lípa a pod ní byl kamenný knížecí stolec, na němž vévoda sedával a narovnával spory; pod tou lipou se pak scházel lid a tam se konaly porady lechů a starostů.

A protože ten hrad stál vysoko nad řekou, dali mu jméno Vyšehrad.

Potom Krok rozkázal všemu lidu, aby opustil boudy v lesích a stavěl sruby na příhodnějších místech v blízkosti vod, a také aby mýtil lesy a na vypálených místech zašíval žito a oves. Tak nastal znovu čas hojnosti, a v míru a pokoji vládl Krok ještě třicet let. Když pak zemřel, sešel se všechen lid v posvátném háji u pramenu Jezerky a rozhodl, aby panování zůstalo v rodě Krokově.

Krok neměl mužské potomky, ale zplodil tři dcery, jimž příroda udělila nemenší poklady moudrosti, než jaké dává do vínku mužům.

Nejstarší z nich se jmenovala Kazi a sídlila na hradě u hory Oseku poblíž řeky Mže, při cestě do kraje bechyňského. Vynikala znalostí všech bylin a uměla vyhojit nemoci či bolesti lidské nejenom devětsilem, turánkem, devaterníkem, šalvějí a vodou pelyňkovou či podražcovou, ale i pouhým slovem. Dovedla přinutit i sám osud, aby se řídil její vůlí, a kdekoli se někomu něco ztratilo, hned šel za hadačkou a Kazí mu bez meškání oznámila, kde ta ztracená věc leží; a když se pak po její smrti něco ztratilo a nikdo to nemohl nalézt, ujalo se po české zemi přísloví: To ani Kazi nevrátí!

Druhá sestra se jmenovala Teta; dala si vystavět hrad na vrcholu strmé skály u řeky Mže a nazvala ho podle svého jména Tetín. V těch dobách se prostí lidé ve vsích a lesích klaněli mnoha nejrůznějším věcem a úkazům: někteří ohni, jiní pak stromům, jiní hvězdám a někteří kamenům, a ještě jiní uctívali pahorky anebo vrcholy, anebo se modlili k hluchým a němým bůžkům, které si sami nahrubo vyřezali ze dřeva. Teta je učila, aby přestali uctívat neživé a nevědomé věci a aby se klaněli bohům lesním, vodním i těm, kteří vládnou horami; a vedla je k tomu, aby bohům přinášeli oběti.

Třetí, věkem nejmladší, ale moudrostí největší, se jmenovala Libuše. Vystavěla si hrad u lesa, jenž se táhne ke vsi Zbečnu, a podle svého jména jej nazvala Libušín; když ji však starší rodů ustanovili za soudce a kněžnu, odešla na Vyšehrad a odtud vládla všemu lidu.

Byla to vzácná žena: moudrá v úsudku, v rozhodování rázná, v mravech ušlechtilá a cudná, ke každému vlídná a spravedlivá, a pravdivě předpovídala mnoho budoucích věcí; pro všechny tyto vlastnosti ji starší rodů požádali, aby se sama ujala opuštěného knížecího stolce.

V těch časech vznikl mezi dvěma muži, kteří vynikali bohatstvím i rodem, spor o mez sousedních polí. I pustili se ti dva do hádky tak prudké, že si navzájem vjeli nehty do hustých vousů, tupili se nevybíravými nadávkami a posměšně si luskali pod nosem. S velikým hřmotem a hlukem vešli do dvora, předstoupili před svou paní a požádali ji, aby spornou věc rozhodla po právu a spravedlnosti. Libuše odpočívala na vysoko nastlaných poduškách, opírala se o loket a mlčky naslouchala oběma rozhněvaným mužům. Když domluvili, rozsoudila je podle spravedlnosti; ale ten, který spor nevyhrál, se nadmíru rozhněval, potřásl dvakrát či třikrát hlavou, podle svého zvyku třikrát udeřil holí o zem a zvolal, až si zarostlou bradu potři snil slinami:

„To je křivda mužům nesnesitelná! Všichni víme, že každá žena

má pramálo rozumu, ať stojí či na stolci sedí; oč ho má tedy méně, když leží na poduškách? Jak může z nastlaných podušek rozsuzovat bojovníky? Je to přece jistá věc, že všechny ženy mají dlouhé vlasy, ale krátký rozum. Lépe by bylo mužům umřít, než aby snášeli takové věci! K hanbě všem národům a kmenům žijeme, když nemáme správce ani mužskou vládu a když bez odporu dopustíme, aby na nás doléhala ženská práva.“

Libuši ta řeč velmi zranila, avšak ovládla se, ukryla pohanu hluboko v srdci a pravila s úsměvem na tváři:

„Je to tak, jak říkáš. Jsem žena, a proto jako žena jednám. Ale snad si myslíte, že mám jen málo rozumu, když vás nesoudím železnou metlou? Žijete bez nejmenší bázně a nedbáte mých slov; je tedy velmi zapotřebí, abyste dostali správce, který by byl krutější než žena. Jste jako holubi, kteří si kdysi zvolili za krále bílého luňáka, ale pak jím opovrhli a učinili si panovníkem jestřába, mnohem krutějšího a tvrdšího než luňák; a ten začal hledat viny nebo si je aspoň vymýšlel, když žádnou nenalezl, a zabíjel viníky i nevinné; od té doby až podnes požírá jestřáb holuby. Teď jděte domů a přijďte zítra znovu; koho si zvolíte za pána, toho si vezmu za manžela.“

Oba muži pak odešli a kněžna si povolala na Vyšehrad své sestry, aby se s nimi poradila.

Nazítří se bez prodlení sešli starší rodů i lid a kněžna promluvila z vysokého stolce ke všem shromážděným:

„Lituji tě, lide, protože pohrdáš svobodou, kterou žádný dobrý muž neztrácí leda s vlastním životem, a raději skláníš šíji pod porobou. Běda, pozdě budete litovat, jako litovaly žáby, když si zvolily za krále vodního hada, a ten je začal zabíjet jednu po druhé. Je snadné dosadit knížete na kamenný stolec, ale těžko ho lze pak sesadit. Muž, kterého si zvolíte, je v této chvíli stále ještě pod vaší mocí; avšak jakmile ho povýšíte, ocitnete se v jeho moci a s vámi všechno, co máte. Budete se před ním třást jako v zimnici a oněmělý jazyk vám přilne strachem k patru; a když promluví, dokážete z velkého strachu odpovědět jen Ano, pane, ano. Kníže se vás nebude ptát na vaše mínění, ale rozhodne podle vlastního uvážení: pouhým pokynem dá jednoho odsoudit, druhého zabít, dalšího rozkáže vsadit do vězení, jiného oběsit na šibenici. A jakkoli se mu zachce, rozhodne o vašem osudu: z některých učiní sluhy, z jiných sedláky a výběrčí, z jiných katy, z jiných kuchaře, pekaře nebo mleče. Sám stanoví muže, kteří budou obdělávat pole i vinice, sám určí žence, kováře zbraní, kožišníky i ševce. Vaše syny a dcery povolá do svých služeb a podle své libovůle

si vezme z vašich koní, klisen a dobytka, cokoliv se mu jen zlíbí, a všechno obrátí ve vlastní prospěch. Ale proč vás tak dlouho zdržuji? Trváte na svém rozhodnutí, a proto vám oznámím jméno knížete i místo, kde ho najdete.“

Lid zajásal a všichni žádali, aby jim byl dán kníže.

„Pohleďte tedy,“ řekla kněžna, „tam za těmi horami teče nevelká řeka Bílina, a na jejím břehu je ves jménem Stadice. V jejím obvodu je úhor, který má zdéli i zšíři dvanáct kroků; a třebaže leží mezi tolika poli, je s podivem, že k žádnému z nich nenáleží. Tam oře váš kníže s dvěma strakatými voly; jeden vůl má bílou hlavu a vpředu kolem dokola bílý pás, druhý je od čela po hřbetě bílý a zadní nohy má rovněž bílé. Vezměte mou řízu, plášť i přehozy, jeďte k tomu muži a přiveďte sobě knížete a mně manžela. Jmenuje se Přemysl a buďte si jisti, že na vaše hrdla a hlavy vymyslí mnohá práva a mnohé zákony, o kterých jste do této chvíle neměli ani tušení. A je to muž, jehož potomci budou v této zemi panovat navěky.“

Hned byli určeni poslové, kteří měli tomu muži přednést vzkaz; avšak žádný z nich neznal cestu. Kněžna si povšimla jejich váhání a řekla jim:

„Co váháte? Jen jděte bez starosti a sledujte mého koně; ten vám ukáže pravou cestu a dovede vás zpátky, protože tou cestou kráčel už nejednou.“

Na ta slova si lid hned začal potají šeptat a vyprávět, že Libuše vždy za nočního ticha tu cestu sama na svém koni konala a vracela se ještě dřív, než kohouti zakokrhali, avšak k Libuši ty řeči nedolehly.

Poslové opustili hrad a sledovali pozorně kroky knížecího koně. Přešli přes hory a brzy se přiblížili ke vsi, kterou jim kněžna jmenovala. Protože si nevěděli rady, zastavili u jakéhosi chlapce a zeptali se ho:

„Pověz nám, chlapče, jmenuje se tato ves Stadice? A jestliže se tak opravdu jmenuje, je v ní muž jménem Přemysl?“

„Ano,“ odpověděl chlapec, „je to ves, kterou hledáte, a Přemysl tady nedaleko popohání voly.“

Ukázal jim ho, muži k němu přistoupili a řekli:

„Zdráv buď, kníže, vypráhni od pluhu voly a sedni na koně. Paní naše Libuše i všechen lid ti vzkazují, abys přijal panství, které je ti navěky souzeno. Odevzdáváme ti všechno, co máme, i my sami jsme v tvých rukou; volíme si tě za knížete, soudce a ochránce.“

Muž je vyslechl, zarazil do země okovanou lískovou otku, kterou seškraboval hlínu z pluhu, pustil voly a zvolal na ně:

„Jděte si, odkud jste přišli!“

Sotva to dořekl, volci se vznesli do výše, zmizeli jako ptáci v povětří a už se neobjevili. Zatím líska, kterou oráč zarazil do země, vypučela třemi ratolestmi, a hned na nich byly listy i oříšky. Poslové se dívali na všechny ty podivné úkazy zaraženě a bez jediného slova, ale oráč je vlídně pozval, aby s ním pojedli a posilnili se; vytáhl z lýkové mošny chléb a kus sýra, mošnu položil na trávník a všichni usedli a pustili se do jídla, neboť už byli hladoví. Zatímco svačili a pili vodu ze džbánku, povšimli si, že dvě ratolesti na lísce uschly a opadaly, avšak třetí rostla rychle do výše.

Oráč viděl, že se poslové té věci podivují, a řekl:

„Proč se divíte? Z našeho rodu se mnoho mužů zrodí, ale nakonec jen jeden bude vládnout v této zemi.“ Chvíli přemýšlel a pak dodal: „Škoda, že vaše paní tolik spěchala. Kdyby moudře vyčkala alespoň krátký čas, mohl jsem doorat celý úhor a v zemi by byla hojnost chleba po všechny časy. Příliš si však pospíšila, a tak bude nejednou bída a hlad.“

Když dojedli, oráč se převlékl v nádherné knížecí roucho, vsedl na koně, avšak na svůj někdejší stav nezapomněl: vzal s sebou střevíce z lýka a vydal se na cestu.

Tak jeli zpátky k Libuši. Poslové si zprvu netroufali s novým pánem ani promluvit, jenom se po něm zvědavě dívali a sledovali každý jeho pohyb; avšak stejně jako holubi, když k nim přiletí některý z cizího hejna, zpočátku se bojí a teprve při letu si na něho zvyknou a přijmou ho mezi sebe, tak i poslové se brzy rozpovídali a krátili si cestu vyprávěním i žerty, takže zapomněli na únavu.

Tu se stalo, že jeden zvlášť smělý se zeptal oráče:

„Pane, pověz nám, proč sis vzal lýkové střevíce, když se ti už k ničemu nehodí?“

Oráč se usmál a odpověděl:

„Vzal jsem si je a dám je uschovat, aby i naši potomci věděli, odkud vzešli; aby vždy žili poctivě a nikoho neutiskovali z pýchy, protože chudoba se neskrývá pod vlčí kůží a všichni jsme si od přírody rovni. A teď se zeptám já vás: co je lepší a chvály hodnější, když se někdo povznese z chudoby, anebo když ztratí všechno, co měl, a vlastní vinou upadne do bídy? Osud je nestálý, někoho povznese k oblakům, a hned ho zase srazí až na dno propasti; a tak se stává, že to, co je někdy ke slávě, bývá zakrátko k hanbě.“

Jeli a rozprávěli, až se přiblížili k hradu; to už jim pospíšila vstříc kněžna i se svou družinou a s velikým zástupem lidu. Všichni radostně

přivítali nového knížete, a Libuše s Přemyslem vešli do hradního příbytku. Usadili se na kožešinách, občerstvili se zvěřinou, chlebem, ptáky, rybami i medovinou, a Přemysl se stal českým knížetem.

A byl to muž, který si opravdu zasloužil jméno muže: volnému kmeni bez zákonů dal zákony, nezkrocený lid zkrotil a řídil jej a spravoval podle práva.

O založení Prahy

Když Libuše uvedla Přemysla na knížecí stolec, sestoupila s ním do veliké síně hluboko pod vyšehradskou skálou a ukázala mu knížecí poklad: byly tam vzácné meče i štíty, náramky, spínadla, kruhy i prsteny, šňůry korálů a perel, vzácná díla z železa a bronzu, stříbrné pásy i drahokamy a veliké kusy zlata. Uvedla ho i do veliké zahrady pod starými stromy, kde pak spolu často sedávali a rozmlouvali; to bylo místo, kde v háji nad Jezerkou promýšleli právo a řád a kde Přemysl ustanovil mnohé zákony.

Jednoho dne stála Libuše s Přemyslem i s družinou a staršími rodů na skalnatém srázu vysoko nad Vltavou. Bylo už k večeru a nad řeku se kladly první modré stíny. Na protějším břehu žloutly lány polí a nad nimi až k obzoru i do nedohledna se táhly po proudu řeky temné zvlněné pahorky lesů a houštin. Chvíli tak mlčky pozorovali večerní kraj, až jeden z nejstarších vladyků začal vzpomínat, jak vypadalo údolí řeky za dávných časů: tehdy stály na obou březích husté lesy jako neprostupná zeď a divoce zarostlé ostrovy byly plné vodního ptactva. Nikde ani políčko, ani mýtina, jen husté neproniknutelné lesy, v kterých se potulovaly smečky vlků i stáda jelenů a srnců. Vyvrácené kmeny zůstávaly viset v korunách sousedních stromů, a byly tam smrky i borovice, jedle i jalovci, buky i jilmy, javory i habry, a při řece houšť olší, vrb a osik.

„Nevypadalo to jinak, než tam na severu,“ povzdechl si starý vladyka a ukázal po proudu řeky.

Všichni se zahleděli směrem, kterým ukázal: večerní šero už padalo do údolí, lesní stíny byly modré a tma se pomalu vkrádala do roklin a úžlabin, táhlé vlny pahorků splývaly ve stínu v temnou houštinu.

„Než se všechny ty lesy vymýtí,“ povzdechl si starý muž, „mnoho vody uplyne v řece. Všude jsou jen hluboké hvozdy, kam zřídka zabloudí družina za jelenem nebo osamělý dřevorubec či uhlíř.“

Ještě chtěl pokračovat, ale nikdo ho už neposlouchal; všichni se zahleděli ke kněžně. Libuše se znenadání zachvěla a vztáhla ruce před sebe, jako by ukazovala k nezřetelnému obrazu, který viděla jenom ona sama. Oči jí zasvítily věšteckým ohněm, zapomněla na družinu i na Přemysla, na všechno kolem sebe, jako by byla docela sama na vysoké skále.

Starý muž zmlkl a zatajil dech. Kněžna stála chvíli nehybně, potom začala mluvit tiše a jakoby z hlubokého snu:

„Vidím veliký hrad, jehož sláva se dotkne nebes. To místo leží v nejhustším lese na třicet honů daleko; na severní straně je chrání hlubokým údolím potok Brusnice, na jižním boku tam převyšuje okolí široká skalnatá hora jménem Petřín a vytváří podobu delfína, mořského vepře, jenž sahá až k řece. Až tam přijdete, naleznete člověka, jak uprostřed nejhustšího lesa tesá se svým synem práh domu. A protože u prahů lidského domova i lidé nejsilnější se sklánějí, chtějí-li vstoupit, vystavíte na tomto místě hrad a dáte mu jméno Praha; bude to jméno, před jehož velikostí se budou sklánět knížata a králové, aby vzdali chválu.“

Byla by řekla ještě víc, ale věštecký duch ji opustil stejně znenadání, jak do ní vstoupil. A hned šli v ty staré staleté lesy a nalezli tam muže, jak tesá práh.

Na tom místě pak vystavěli hrad a pevně jej ohradili vysokým valem i hlubokým příkopem, aby byl bezpečný na všechny strany.

A byl to hrad pevný a vládl celé české zemi.

Praví pak učení, že město dostalo jméno podle prahů – peřejí na Vltavě či podle praženého, vypáleného lesa anebo podle hradčanského hřbetu, na jehož nezarostlé a sluncem vyprahlé břidlici vzniklo původní hradiště.

Avšak není ten starý příběh stále nejbližší našemu srdci?

O silném Bivojovi

V lesích kolem Vyšehradu žilo mnoho zvěře; jelenů, laní a srnců bylo tam bez počtu, a medvědů tolik, že se s nimi musel utkat nejeden brtník, když po lesích vybíral z dutých kmenů včelí med. Rysové přebíhali v korunách stromů volně a bez nebezpečí a ve větvích křičel jestřáb, krahujec a sokol. V tuhých zimách se přibližovaly k lidským obydlím celé smečky vlků, v lesních stínech a mokřinách se

potulovala stáda černé zvěře a v noci plenila chudá políčka na mýtinách. Také v lese pod Kavčí horou se brouzdal v bukovém mokřadisku zlý kanec samotář, který způsobil lidem z okolních vesnic četné škody; obilí na polích rozválel, mnoho loveckých psů roztrhal a na jezdce vyskakoval tak zuřivě a tak vysoko, že koním rozerval břicho. I na osamělého člověka se odvážil a zle poranil nebo i zahubil každého, kdo se nezachránil útěkem.

A na toho kance jednou narazil muž z rodu Strošova, syn Sudivojův jménem Bivoj; byl právě na lovu, když se na něj v bukovém úvoze pod Kavčí horou vyřítil kanec tak zběsile, že Bivoj ani neměl čas použít oštěpu. Postavil se proti zvířeti s holýma rukama, a když rozzuřený kanec sehnul v běhu hlavu, aby nabral lovce na kly, Bivoj uskočil stranou, popadl kance za uši a držel ho tak pevně, že se divočák nemohl vyprostit, i když sebou sebevíc cloumal a nohama ryl v hlubokém listí. Bivoj se dlouho nerozmýšlel, s velikou silou si hodil kance na záda a vydal se na nedaleký Vyšehrad.

Sotva se objevil na nádvoří, strhla se na všech stranách veliká vřava a ženy i muži přibíhali, aby spatřili nebojácného lovce. Kanec sebou škubal, oči měl zalité krví a zuřivě ryčel, avšak Bivoj ho nepustil a kráčel tak pevně a jistě, jako by nesl prázdný pytel.

Nenadálý hluk na dvoře přilákal i Libuši; objevila se na schodech před velkou síní a zvědavě sledovala, co se stalo; přes rameno jí hleděla Kazi, která byla právě tou dobou u své knížecí sestry na návštěvě.

Když je Bivoj spatřil, zastavil se a vyzval zástup, aby couvl do bezpečné vzdálenosti; všichni hned ustoupili a se zvědavostí i strachem pozorovali, co se bude dít. Muži sevřeli pevněji oštěpy i meče, ženy se přitiskly ke stěnám a rychle svolávaly děti.

Bivoj s kancem na zádech pozdravil Libuši i její sestru a silným hlasem zvolal:

„Přináším divoké zvíře, které škodilo mnoha lidem. Je to kanec z Kavčí hory; přeje-li si kněžna, zahubím ho před jejíma očima.“

Libuše pokynula na znamení souhlasu a Bivoj požádal muže, aby se postavili do neprostupného kruhu a položili mu k nohám oštěp.

Když se tak stalo, Bivoj se doširoka rozkročil a jediným mohutným rozmachem mrštil kance na udusanou zem. Divočák zůstal ležet několik okamžiků jako bez života, ale brzy se vzpamatoval, vyskočil a s očima krví podlitýma se rozběhl proti Bivojovi. Sudivojův syn se však neuhnul, jen sevřel oběma rukama oštěp a v poslední chvíli jej prudce sklonil; kanec v divokém běhu naběhl na kovový hrot oštěpu,

až dřevo zapraštělo, z rudé tlamy se mu vyvalila krev a zůstal ležet mrtev.

V tom okamžení se ozvalo na všech stranách radostné volání a všichni se sbíhali, aby viděli strašlivé zvíře zblízka, i kněžna Libuše a Kazi sestoupily rychle na nádvoří a s pobledlými tvářemi si prohlíželi obrovitého štetináče. Bivoj se oběma hluboce uklonil a požádal Libuši, aby si vzala zvíře jako dar. Kněžna pochválila jeho statečnost, dala mu odměnou zlatý opasek a pozvala ho do paláce, kde hned dala vystrojit velikou hostinu na jeho počest. Avšak ještě větší odměnou mu byla přízeň kněžniny sestry Kazi: ta si dala vyprávět příhodu o divokém zvířeti znovu a znovu a Bivoj se jí svou smělostí a statečností tak zalíbil, že ho pozvala, aby ji doprovodil při zpáteční cestě na její hrad.

Useknutou hlavu kance z Kavčí hory pak přibili na bránu, a tam dlouho visela, štětinatá a hrozivá i po smrti, zuřivě cenila dlouhé žluté kly a připomínala Bivojovu sílu.

Hned nazítří po velké hostině vyjela Kazi se svou družinou a s Bivojem z Vyšehradu, aby se vrátila domů. Bivoj jel po jejím boku a

doprovázel ji až k hradu na řece Mži. Teprve tam se s ní rozloučil, ale často se potom na Kazín vracel, nebo se s Kazi setkával na Vyšehradě. To se stalo mnohokrát, až si Bivoj vzal Libušinu sestru za ženu a odstěhoval se na Kazín, kde žili spokojeně až do smrti.

O zlaté kolébce kněžny Libuše

Libuše často sestupovala z hradu až k úpatí vyšehradské skály, kde Vltava vymlela hlubokou tůni. To bylo její zamilované místo, tady se koupávala, tady se nejednou dívala do proudící vody a hleděla do hlubin tak dlouho, až spatřila v odlesku slunečního svitu či v paprscích měsíční záře cípek vzdálené budoucnosti; v takové chvíli do ní vstoupil věštecký duch a Libuše tichým hlasem vyprávěla o věcech, které teprve přijdou.

A stalo se jednou, že naklonila hlavu nad řekou a znovu se zadívala do proudu. Hleděla tak dlouhou chvíli, zatímco dívky z jejího doprovodu stály tiše opodál a sotva dýchaly, aby svou paní nevyrušily ani jediným slůvkem nebo povzdechem. Dívaly se na kněžnu a tajily strach, neboť Libuše byla ve tváři bledá, jako by spatřila přízrak: několikrát si zakryla oči i ústa, aby zabránila výkřiku, který se jí dral na rty.

Po nějaké chvíli kněžna hluboce vydechla, jako by už nemohla překonat bolest, a promluvila tichým hlasem, který se chvěl hlubokým žalem a smutkem:

„Vidím světlo požárů a odlesk plamenů na hladině vod. V těch plamenech se rozpadají města i vesnice, hrady a veliké stavby, které se zdvíhaly až k nebi; to všechno se obrací v trosky a lidé hynou, vinní i nevinní…“

Odmlčela se, jako by už nemohla mluvit dál, ale potom se vzpamatovala a pokračovala:

„Lidé bojují v záři ohňů. Všude slyším nářek a vidím boje, zápasy a strašlivé rány, z kterých se valí krev. Bratr zabíjí bratra a oběma cizinec pokládá nohu do týla. Na všech stranách vidím jen ponížení, křivdu a bídu tak strašnou, že se srdce člověka při tom pohledu zastavuje.“

Dívky se už nemohly dívat na utrpení své paní a rychle jí podaly zlatou kolébku jejího prvorozeného syna, aby ji potěšily. Kněžna uchopila kolébku do obou rukou a pevně ji sevřela; chvíli stála nehybně, jako by váhala, potom se jí na tváři rozlila úleva a oči vyjasnily. Políbila kolébku a pustila ji do bezedné hlubiny; voda zašplouchala, kolébka se chvíli kymácela na hladině, už se zdálo, že ji odnese proud, ale náhle se potopila a klesala ke dnu: brzy z ní byl jen slabý zlatý odlesk v temných vlnách, a potom zmizela docela. Z hloubky se vyvalila černá voda, hladina se zavřela a ztišila a proud rychle unášel pěnu.

Libuše se naklonila nad hlubinou a dívala se za kolébkou, dokud jí nezmizela z očí. Dlouhou dobu bylo ticho, potom kněžna promluvila tichým a unaveným hlasem:

„Odpočívej hluboko na dně, kolébko mého syna, dokud tě čas nezavolá zpátky.“

Pohlédla přes řeku na protější břeh, do lesních stínů i světel, a dodala už skoro šeptem:

„Žádná noc netrvá bez konce, a tak ani ty nezůstaneš na věky v temné hloubce. Zase přijde jasný den, znovu se vrátí štěstí do této země. Očištěn útrapami a silný láskou a prací, zdvihne se můj národ v celé své síle, naplní všechno, o čem tak dlouho jen snil a znovu dojde velikosti. Teprve potom zasvítíš v temnotě hlubin a vyplyneš na hladinu, abys byla svědkem slávy.“

Domluvila, obrátila se k dívkám a vrátila se s nimi zpátky na Vyšehrad.

Od té doby spočívala zlatá kolébka kněžny Libuše na dně Vltavy.

Mnoho zlých časů se zatím přehnalo nad českou zemí, lidé toužebně hleděli do hlubiny pod vyšehradskou skálu, ale kolébka se neobjevovala. Někdy se zdálo, že v hloubce temných vod na malý okamžik něco zazářilo, ale potom odlesk zmizel jako přelud a jen černá voda uplývala dál pod hranou skály.

Jen jednou se kolébka objevila pod hladinou, stoupala pomalu výš a výš, až se vynořila na světlo: to bylo v době, když se narodil poslední z Přemyslova rodu, jemuž později Čechové říkali Otec vlasti. Vyprávělo se, že kolébku tehdy odnesli mladému královicovi, a že v ní jako malý chlapec často usínal; avšak když zemřel, kolébka se vrátila do hlubiny pod vyšehradskou skálou. Voda nad ní pomalu plynula a kolébka čekala, čekala…

O Libušině smrti

Léta míjela a čas se naplnil i třem Krokovým dcerám. První zemřela Kazi, jež tolika nemocným uměla vrátit život; pohřbili ji na břehu řeky Mže a navršili nad ní vysokou mohylu, aby každý mohl uctít na posvátném místě její památku.

Po ní odešla Teta, a celý kraj dlouho truchlil, protože ji všichni měli rádi jako vlastní matku; tehdy vystoupily řeky z břehů a v lesích několik dní temně hučelo. Popel druhé Krokovy dcery pohřbili na hoře Pohledu pod korunami starých dubů, kde se Teta klanívala bohům a přinášela jim oběti; na hrob pak navalili veliký kámen, aby to místo každý hned poznal.

Nakonec se naplnily dny i kněžny Libuše. Sama poznala, že se blíží konec jejího života, a požádala Přemysla, aby svolal všechny starší rodů a nejmoudřejší muže země, protože k nim chtěla ještě naposled promluvit.

Když se všichni sešli na Vyšehradě, Libuše se posadila po boku Přemyslově; tvář měla bledou a její oči jako by už hleděly daleko do věčnosti. Oznámila pak, že se chystá opustit lidi smrtelné, poděkovala, že jí všichni zachovávali poslušnost i úctu, a snažně žádala, aby se stejně chovali i k Přemyslovi, svému pánovi a knížeti. Ještě v těch posledních chvílích do ní vstoupil duch věštecký, a Libuše pověděla před tváří všeho lidu mnoho věcí dobrých i zlých, které ho v budoucnosti očekávají; prosila jen, aby nikdy nepropadali zoufalství a setrvali v pevné mysli, neboť všechny zlé věci jednou dobře skončí.

Když se znovu vrátila duchem na Vyšehrad, obrátila se ke svému desetiletému synkovi Nezamyslovi a přikázala mu, aby Přemysla vždycky věrně poslouchal. Potom se rozloučila s dívkami své družiny, poděkovala jim a podarovala je zlatem a stříbrem.

Sotva to učinila, odešla do své jizby, položila se s tváří klidnou a smířenou na zem a umřela. Tehdy nastal po celé zemi pláč a nářek, plakali malí i velcí, chudí i bohatí, a všichni bědovali, že by raději zemřeli sami, jen kdyby kněžna mohla žít. Kněžnu však už nikdo probudit nemohl; proto ji po starém zvyku spálili a popel pochovali.

Nikdo však neví, kde se to stalo; staří vypravěči zapsali, že kníže Přemysl dal Libušin popel převézt na starý hrádek do Libušína, jiní zas věří, že ji pochoval na Vyšehradě, a nikdo nemůže s určitostí říci, kde je hrob kněžny, která se uměla dívat do budoucích časů.

O dívčím válčení

Po smrti kněžny Libuše dívky z její družiny osiřely. Hleděly si lovu v lesích a nijak se od mužů nelišily ve zvycích ani v oděvu; avšak brzy viděly, že už nejsou v takové vážnosti jako dříve. Těžko nesly, že ani Přemysl jim neprokazuje tolik úcty jako za života jejich paní. Stávalo se nejednou, že se jim muži posmívali, a častokrát dívky musely vyslechnout škodolibé poznámky a úsměšky:

„Kdepak je vaše paní, které jsme se klaněli? Všechno se obrátilo, jako bylo dřív, a vy jste teď jako bludné ovce!“

Nejvíc trápila taková slova Vlastu, která byla kdysi v družině na předním místě; a když se posměšky stupňovaly a hněv dívek vzrůstal, nemohla už Vlasta snést tolik ponížení a svolala dívky, aby se s nimi poradila. I navrhla tehdy, aby si dívky po zvyku Libušině vybíraly muže, jak který se jim zlíbí, avšak kníže její návrh odmítl.

To Vlastu velmi rozhněvalo; svolala dívky z širokého okolí na vysokou horu proti Vyšehradu a přikázala jim, aby vystavěly pevný hrad, který by jim byl dobrým útočištěm. A hned rozdělila práce: jedny podtínaly stromy, jiné lámaly kámen nebo vozily písek, a tak zanedlouho stál na skále vysoký hrad, o který se žádná mužská ruka ani v nejmenším nepřičinila; proto mu daly jméno Děvín.

Jako když holubice vyletí ze svých holubníků, tak spěchaly dívky z blízkého i dalekého okolí na hrad; tam se cvičily v jízdě na koni, učily se střílet z luků dopředu i nazad, šermovat s meči i ohánět se dřevcem. Z toho hradu pak čas od času vyrážely dívky obkročmo sedící na hřbetech koní a působily mužům veliké škody kdekoliv je potkaly.

Když byl Děvín dokončen a dostatečně zásoben obilím i zbraněmi, shromáždila Vlasta všechny ženy a řekla jim:

„Naše paní Libuše se uměla dívat do budoucnosti, jako za jejího života nikdo neuměl; avšak co ona uměla, dovedu i já: také já mohu rozmlouvat s bohy lesními, vodními i větrnými. Její sestra Teta znala všelijaká kouzla, avšak já je znám stejné dobře. A jestliže se Kazi vyznala v bylinách a v léčení, já se vyznám v rostlinách a léčivých kořínčích ještě víc než ona.“

Aby dokázala svá slova, dala všem vypít nápoj, který sama připravila. Každá dívka, která se napila, hned zapomněla na svého bratra i vlastního otce, jako by nikdy nebyli, a všechny se zavázaly přísahou, že si budou pomáhat a stát při sobě v dobrém i zlém. Dívčí

srdce se proměnila jakoby zázrakem a zatvrdila se proti mužům jako kámen. Tenkrát dcera vypověděla otci boj na život a na smrt, a sestra říkala bratru:

„Už si nemáme co říci, ať se každý stará sám o sebe.“

Muži pozorovali hemžení na protějším břehu Vltavy a měli z toho veliké veselí, když viděli, jak se ženy cvičí ve zbrani a jezdí obkročmo na koních. Nevzpomněli tehdy na přísloví moudrých: „Kdo nechce ve svém domě mít škodu, ten ať nedopustí, aby se jiskra proměnila v oheň.“ Jen Přemysl se nesmál a zůstal vážný; když se ho pak muži vyptávali, proč je tak zasmušilý, odpověděl jim:

„Měl jsem podivný a hrozný sen. V nočním vidění jsem uviděl jednu z těch dívek, stála přede mnou ve zbroji a podala mi pohár, abych se napil; avšak v tom poháru byla až po okraj krev.“

Muži však obrátili Přemyslova slova v žert a brzy na ně zapomněli. Kromě toho si nevěděli rady, neboť zbraně do války neměli a na jejich koních jezdily dívky.

Vlasta uložila ženám míru v pití, aby se zbavily tloušťky, a určila každé z nich místo i úkol: nejmoudřejší povolala do rady, nejodvážnější a nejsilnější cvičila ve zbrani a těch nejkrásnějších užívala k rozmanitým druhům lstí. Bylo těch lstí mnoho a každá jiná. Když dívky uslyšely, že některý muž se svou ženou vychází v dobrém, slíbily mu bezpečnost a pozvaly ho na Děvín; tam mu vystrojily bohatou tabuli a zatím poslaly jeho ženě zprávu, že ji chce její muž po návratu připravit o život, neboť si oblíbil na Děvíně jinou ženu; nejedna oklamaná žena tomu uvěřila a uprchla na Děvín, aby se zachránila před smrtí. Jindy zase pozvaly urozeného mládence, daly mu najíst i napít a posadily k němu nejkrásnější a také nejchytřejší dívky. Potom ho zanechaly s jednou o samotě, a dívka si hned začala stěžovat, jak se jí na Děvíně těžce žije, že by ráda uprchla, ale bojí se; požádala mladého muže o pomoc a slíbila, že mu pak bude věrnou ženou až do smrti, když o ni bude stát. A jakmile souhlasil, dívka se mu svěřila, že třetího dne poveze jednomu urozenému člověku dary od Vlasty, a prozradila i cestu, kudy pojede. Když na ni počká na dohodnutém místě v houští s deseti jezdci a znenadání vyrazí, dívčí doprovod se rozprchne a Vlasta se pak bude na dívky ještě hněvat, že se nebránily.

Když muž všechno slíbil, Vlasta připravila v lese léčku třiceti nebo čtyřiceti dívek, a ty pak jeho jezdce přepadly a posekaly nebo i pobily.

A jindy zase říkaly mládencům a nezkušeným holobrádkům, že by je chtěly za muže, ale že matka je proti tomu. A hned jim daly návod:

„Kdybys mě chtěl za ženu, musíš ji zajmout a přemluvit. Stačí, když na ni počkáš na cestě, kterou ti hned řeknu, ale musíš mě doopravdy chtít. Matka tam pojede s družinou deseti dívek, víc jich určitě nebude.“

A jestliže mládenec uvěřil a opravdu na tom místě vyčkával v záloze, dopadl stejně.

Bylo v těch dobách mezi ženami a dívkami po celé zemi veliké pozdvižení, protože příklad dívek na hradě je lákal; i ženy, které zůstaly doma, se protivily svým mužům a nechtěly je poslouchat ani v nejmenším. Když muž ženu potrestal nebo na ni vztáhl ruku, žena ho ve spaní zabila nožem a utekla na Děvín, kde byla v bezpečí. Nakonec se žádný muž neodvážil svou ženu potrestat ani jí něco vytknout; a když se tvářila jako světice, muž jí nevěřil, třebaže ho zapřísahala sebevíc. Mnohé ženy lehávaly doma na loži samy, protože muži raději přespávali v lese, pojídali bukvice a žili v roklích a strží jako štvaná zvěř, která se ve strachu potuluje krajem. A stalo se tedy, že v mnoha vesnicích tomu bylo skutečně tak, jak si Vlasta přála: muži byli poddáni svým ženám a museli k nim hovořit jen nejsladšími a nejúlisnějšími slovy, protože se báli, aby je v noci nepřipravila vlastní žena o život; a pro jediné křivé slovo je hned ženy bily.

Když už muži nemohli tolik příkoří snést, sjeli se z celé země k Přemyslovi a žádali, aby neposlušné dívky zkrotil mečem. Kníže jim však připomněl svůj starý sen a pravil:

„Tehdy byl ještě čas, tehdy jsme to mohli učinit; ale obrátili jste mé noční vidění v posměšek, a dnes je už pozdě. Prosím vás, mějte ve mne důvěru; vyčkám jen příhodného času a potom na Děvín udeříme.“

Netrvalo však dlouho a dívky na druhém břehu věděly všechno, co se stalo; ženy na Vyšehradě byly v tajném spojení s Vlastou a o všem ji hned za čerstva zpravovaly. Když se dívky doslechly o Přemyslových obavách, zpychly ještě víc, a nakonec před nimi nikdo nebyl v bezpečí.

Muži proto nečekali na Přemyslovo rozhodnutí a vypravili se k Děvínu sami, aby ho pokořili. Kníže s nimi jít nechtěl a pravil:

„Nepůjdu s vámi, protože budete pobiti. Mému rodu to však nesmí ublížit, neboť kdyby mě dívky porazily, brzy by můj rod zničili nepřátelé. Proto s vámi nepůjdu a neradím vám ani, abyste se s nimi utkali.“

Muži ho však neposlechli, přitáhli pod hrad a vyčkávali, aby se s dívkami utkali v boji; domnívali se, že je zaženou prázdnou

měchuřinou. Vlasta i tentokrát věděla všechno předem, hned svolala své dívky a řekla jim:

„Mé milé sestřičky, vidím každé z vás na tváři, že nemáte strach a že jste připraveny k boji. Nadešel čas naší pravdy; bojujte proto bez bázně a nikoho nelitujte, vítězství je jisté, bijte své bratry a otce jako vzteklé psy. Rychle si oblékejte válečné odění, připravte si luky, oštěpy, pavézy, řemdihy i meče. Brzy uvidíte, jak z těch kozlů bradatých poteče krev. Jakoupak mají sílu? Každou noc se opíjejí, nic jiného nedovedou. Až zvítězíme, učiníme s nimi, co budeme chtít. My samy si pak budeme volit muže a budeme je i bít, kdykoli se nám zachce. Budeme jako paní amazonské, které si vládly samy a mužům přikázaly orat. Vždyť porazily i císaře Cyra, zajaly ho a v krvi utopily se slovy: Žádal jsi krev, tedy se krve napij a víc na světě lidi nebij! Sluší se teď, abyste se zachovaly stejně; protože dáme-li se nyní od vousáčů porazit, bude si každý prosťáček tropit z dívek smích a muži nás budou pokládat za své poddané. Bijte každá jako psa svého otce a bratra, abyste dosáhly pokojného života! Lépe by pro nás bylo, aby nás zahubili, než abychom se jim vydaly na milost. A když některá z vás uprchne, ať ví, že se navždycky vyřadila z našeho společenství: jestliže se jí někdy zmocním, smrti neujde. Kdyby některou zajali, pak nezapomeňte, že mám sklep plný zlata po Libuši, a slibuji, že všechny své poklady vydám za jedinou z vás.“

Dívky se na ta slova hned začaly nadšeně připravovat k boji, Vlasta mezi nimi chodila a hlídala, aby bylo všechno v pořádku. Když pak si vsadily na hlavy přílbice, také Vlasta sedla na koně, zdvihla ruku a požádala, aby jí dívky podaly meč.

Potom se hradní vrata prudce otevřela a dívky se vyřítily z hradeb. Muži tak náhlý útok nečekali a ulekli se; než se vzpamatovali, bylo už pozdě. Dívky v sevřeném šiku narazily na jejich houf a bily je oštěpy i meči. Vlasta sama bojovala v čele svého zástupu, a hned za ní sedm nejvěrnějších z její družiny: Mládka, Hodka, Nabka, Svatava, Vratka, Radka a Častava.

Boj netrval dlouho. Muži začali couvat, ještě se chabě a bez pořádku bránili, avšak tři sta jich už leželo s krvácejícími ranami v trávě; zbytek propadl strachu a obrátil se na útěk. Dívky je ani potom nešetřily, stíhaly je a nepopřály jim oddechu. Jen málo mužů se tehdy zachránilo, a ani ty nespasila vlastní statečnost, ale rychlost jejich koní a nedaleký les.

Brzy bylo po boji a dívky se s veselým zpěvem vrátily na hrad. Vlasta hned přikázala postavit v největší síni sedm stolic a na každou

z nich posadila nejvěrnější členku své družiny; každé pak vložila do ruky zlatý řetěz a poděkovala jim za statečné chování.

Od té chvíle nastaly mužům po české zemi těžké časy: Vlasta svolávala každý den radu a pokaždé vymyslela proti mužům novou lest. Tak se dívky rozhodly, že budou předstírat dobrou vůli a pozvou na Děvín několik urozených mladých mužů. Ti uvěřili zárukám bezpečnosti a skutečně přijeli. Vlasta je přivítala, kázala vystrojit na jejich počest bohatou hostinu a sama s nimi hodovala i rozprávěla; potom dala roznášet hodně medoviny. Když hostina skončila, několik dívek vyšlo s hosty před Děvín, a protože byl máj, přátelsky se s nimi procházely a bavily a prosily mládence, aby jim uvěřili, jak těžko se žije v hradbách Děvína – ještě hůř než na poušti. Stěžovaly si, že mnohé z nich se daly oklamat Vlastou a že se jim takový život nelíbí, protože zabíjení a loupení je proti jejich přirozenosti; že si Vlasta nepřeje nic jiného, než aby ženy a muži byli navždycky odděleni a tak aby lidské pokolení zahynulo. A nejedna dívka prohlašovala mladému hostu, že by raději byla s ním o půlnoci než s Vlastou o polednách. Nakonec přiznávaly, že se mezi sebou domluvily, a jakmile muži zaútočí na hrad, hned otevřou bránu a spustí most, aby jim hrad vydaly; a ještě žádaly slib, aby mužové Vlastu zabili jako vzteklou lišku.

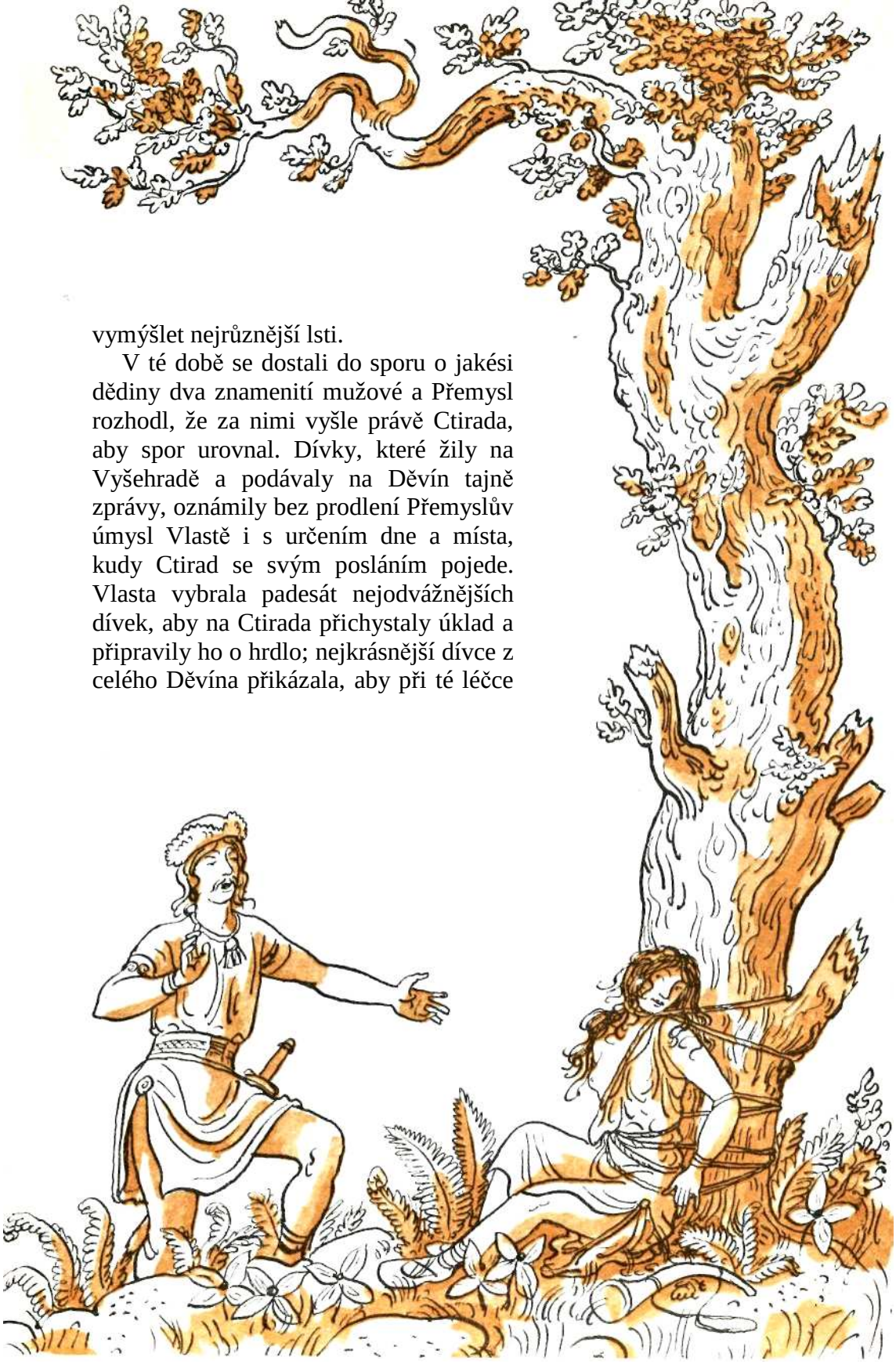
Mládenci tomu velkému naléhání uvěřili a souhlasili; potom poděkovali Vlastě za hostinu, rozloučili se a odjeli. Oznámili hned novinu ostatním mužům a těm se vyhlídka na pokoření Děvína tak zalíbila, že se vydali za Přemyslem a vyprávěli mu, co slyšeli. Kníže byl však moudrý, radil, aby dívkám nevěřili, protože všechno může být jenom další lest a úskok, a varoval je před neuvážeností:

„Jestliže je nepřemůžete vlastní silou, pak s jejich pomocí nedokážete ničeho.“

Starší mužové nad těmito slovy uvažovali a byli na pochybách, avšak mladší se nedali zviklat a prohlásili, že když jim Přemysl nechce jít na pomoc, dobudou Děvína sami. A hned se shromáždilo kolem půldruhého sta mužů a ti se vydali v temné bezměsíčné noci k Děvínu, ulehli do příkopu a čekali, až dívky spustí most. Dlouho naslouchali marně, na hradbách se nic nepohnulo; teprve když začala vycházet denice, most zaskřípal a položil se přes příkop; hned se však po něm vyřítil ozbrojený houf a dívky se s křikem pustily do mužů. A byla to řež tak krvavá a nemilosrdná, že se zachránil jen jediný statečný muž, který pak o té strašlivé porážce podal zprávu na Vyšehradě: jmenoval se Ctirad, a dívky si na něho brzy začaly

vymýšlet nejrůznější lsti.

V té době se dostali do sporu o jakési dědiny dva znamenití mužové a Přemysl rozhodl, že za nimi vyšle právě Ctirada, aby spor urovnal. Dívky, které žily na Vyšehradě a podávaly na Děvín tajně zprávy, oznámily bez prodlení Přemyslův úmysl Vlastě i s určením dne a místa, kudy Ctirad se svým posláním pojede. Vlasta vybrala padesát nejodvážnějších dívek, aby na Ctirada přichystaly úklad a připravily ho o hrdlo; nejkrásnější dívce z celého Děvína přikázala, aby při té léčce

posloužila jako návnada. Ta dívka se jmenovala Šárka; její společnice ji na odlehlém místě přivázaly ke stromu, položily jí k nohám roh i láhev medoviny a ukryly se nedaleko v lese.

Když se ubíral těmi místy Ctirad se svými lidmi, spatřil plačící dívku a nad ní na větvi krákajícího havrana; nenapadlo ho, že mu pták oznamuje smrt, zastavil koně a zeptal se dívky, co se jí přihodilo.

Šárka přestala naříkat a odpověděla:

„Milý pane, jsem dcera pána z Oskořína. Dívky mě svázaly a chtěly mě násilím dopravit na Děvín, protože jsem dobrovolně jít nechtěla: víš přece, jaké nepravosti se tam dějí. Když mě dovlekly až sem, ozvalo se řehtání tvých koní. Dívky se ulekly, protože myslely, že to přijíždí můj otec, aby mě vysvobodil. Přivázaly mě proto ke stromu a uprchly.“

Ctirad ji s útrpností vyslechl, sestoupil z koně, odvázal ji a řekl:

„Tvého otce dobře znám. Vezmu tě proto do sedla, pojedeš s námi, a já tě pak otci poctivě navrátím.“

Šárka mu se slzami v očích poděkovala, předstírala, že se nemůže slabostí ani pohnout a prosila, aby si směla trochu odpočinout. Usedli do trávy pod stromem, Šárka se napila medoviny a podala i Ctiradovi; ten byl natolik vyveden z míry, že netušil zradu, zhluboka se napil a dal pít i ostatním. A tak všichni seděli v trávě, rozprávěli, pili a odpočívali.

Po nějaké chvíli podala Šárka Ctiradovi roh a požádala ho, aby

vyzkoušel jeho zvuk. Ctirad přiložil se smíchem roh k ústům a hlasitě zatroubil; netušil, že tím dává znamení k vlastní zhoubě. Ukryté dívky poznaly, že je Ctirad v pasti, s velkým křikem vyrazily z lesních houštin a vrhly se na muže tak rychle, že ti ani nestačili nasednout na koně; dívky je nejdřív zasypaly deštěm šípů a pak je všechny dobily meči a dřevci. Jen Ctirada ušetřily, pevně ho svázaly a s mnoha posměšky dopravily na Děvín; druhého dne mu pak na břehu Vltavy proti Vyšehradu zpřelámaly ruce i nohy, vpletly ho do kola a vyzvedly na vysoký kůl knížeti Přemyslovi na posměch a hanbu. A ten les, kde byl Ctirad úkladně přepaden, se od toho času až podnes jmenuje Šárka. Přemysl byl tím činem velmi pohněván a hned nato dal zpevnit hradby a postavit velikou věž, aby Vlastě ukázal, že už dál nechce snášet její zlotřilostí. Vypravěči zaznamenali v kronikách, že teprve tehdy vznikl na vyšehradské skále hrad, který podle hory chrastím pokryté dostal nejdřív jméno Chrasten a teprve později Vyšehrad; a že všechno, co se do té doby událo, přihodilo se na docela jiných místech. Avšak my se držme svého vyprávění.

Ani zpevněné hradby nenahnaly Vlastě strach. Projevovala dál svou nešlechetnost a dál přepadala a pobíjela muže, zjevně i tajnou lstí. Když se ani potom mužové nezmohli na odpor, dívky uvěřily, že se jim už nikdo neodváží postavit do cesty; proto se usnesly, že Vlasta převezme vládu nad celou zemí, a prohlásily ji za kněžnu. A také rozhodly společnou radou, že se muži mají od té doby držet jen pluhu.

Když Vlasta dostala od dívek plnou moc, byla přesvědčena, že už chybí jen málo a bude vládnout celé české zemi; proto hned vydala nová ustanovení a rozeslala je po rychlých poslech do blízkého i dalekého okolí. V nových nařízeních se pravilo:

Nejprve: jakmile se někde narodí chlapeček, musí mu být bez prodlení useknut palec na pravé ruce, aby později nemohl vytáhnout meč z pochvy, ani ho dobře držet v pěsti.

Za druhé má být každému nově narozenému chlapci vyloupnuto pravé oko, aby nemohl za štítem dobře vidět a aby nemohl mířit lukem.

Za třetí, aby muži od té chvíle na koních nejezdili obkročmo, ale jen bokem, jak bylo dříve zvyklostí žen.

Za čtvrté, aby muži nenosili meč ani jinou zbraň.

Za páté, aby si muži urození i neurození hleděli jen pluhů a práce, protože s nepřítelem budou od té doby bojovat jen ženy a dívky.

Za šesté, aby si muži nemohli vybírat ženy, ale naopak, aby si od nynějška každá dívka volila muže sama, podle vlastního uvážení; a

může si vybrat kohokoliv, kdo se jí zlíbí.

Přemysl všechny ty úklady těžce nesl a rozhodl se, že oplatí dívkám stejně, aby jim ukázal, že takovou zlovůli nebude dál snášet.

Vzkázal proto Vlastě, že jí chce oznámit důležitou zvěst, aby k němu poslala několik svých nejvěrnějších. Vlasta vybrala dvě dívky a poslala je ke knížeti; Přemysl je přivítal a řekl jim:

„Milé dcery, vidíte před sebou člověka, který je unaven a věkem sešlý. Nemohu dál snášet tolik nepravostí a zlořádů a ve svém věku už nedokážu hledět na rozbroje v tomto neposlušném lidu; mému synkovi Nezamyslovi je teprve čtrnáct let, a vládnout ještě nemůže ani neumí. Proto jsem se rozhodl, že knížectví postoupím Vlastě, svěřím jí svého synka a sám se zase vrátím do Stadic k pluhu, který jsem beztak musel opustit proti své vůli. Vím, že právě Vlasta svými věštbami a statečností mě dnes už daleko předčí, a nejen mě, ale i někdejší kněžnu Libuši. Proto jí oznamte, ať ke mně přijede a převezme hrad i synka do svých rukou."

Obě dívky Přemyslovi poděkovaly za radostnou zprávu, vrátily se na Děvín a všechno jí vypověděly. Vlasta přijala Přemyslův vzkaz s velkým potěšením a hned k němu vyslala další dívky, aby mu pověděly, že tak ráda učiní. Vybrala do té skupiny čtyři družky ze své rady a k nim ještě padesát dalších; všechny sedly obkročmo po mužském způsobu na koně a vydaly se na Přemyslův dvůr, aby v zastoupení Vlasty převzaly hrad, knížectví a knížecího synka. Dojely na Vyšehrad a seskočily s koní tak hbitě, že svou mrštností udivily všechny muže; kníže hned kázal vystrojit dívkám hostinu, uprostřed hodování však vtrhlo do hodovní síně sto zvlášť vybraných mužů, kteří číhali připraveni ve Stračím dole, prudce se na dívky obořili, pohaněli je a zle potupili, takže se pak dívky pro velikou hanbu už na Děvín nevrátily.

Jakmile se to Vlasta dozvěděla, velmi se rozhněvala a naříkala jako zraněná medvědice. Když se utišila, vzkázala Přemyslovi, že je zrádce a chtěla vědět, kde vzal právo k tak hanebné a podvodné nepravosti. Přemysl tehdy dívkám pravil:

„Před vámi se za své jednání stydět nemusíme, neboť jsme u vás nic jiného než zradu nepoznali. Kdybyste zůstaly s námi, všechno by bylo jiné. Povězte Vlastě, že sama si ne jednou, ale mnohokrát oblékla pláštík lsti; proto ať popřeje jinému, aby si ho alespoň nakrátko vyzkoušel!"

Hned nato svolal Přemysl tajně sněm a všichni muži se dohodli, že nadešel čas, aby Vlastu pokořili.

Dívky na Děvíně vyslechly Přemyslův vzkaz, shromáždily se a vytáhly k Vyšehradu, aby ho dobyly mocí a pobily všechny muže. Ti však byli připraveni a vytáhli proti dívčímu vojsku s velikou silou.

Když Vlasta uviděla, že se zástup mužů vyhrnul z brány, v zaslepeném hněvu pobídla koně a vyrazila kupředu; hned na ni udeřilo sedm mladých mužů, ale ani tehdy Vlasta necouvla, protože byla přesvědčena, že má ostatní dívky v patách. Zůstala však sama, v husté vřavě už nemohla vládnout mečem ani oštěpem a nakonec klesla bez ducha pod kopyta koní.

Boj byl tuhý a nelítostný; když dívky vystřílely všechny šípy, ty mladší jim hned podaly oštěpy a meče. Muži však byli rozlícení a nešetřili nikoho; dívky brzo poznaly, že té veliké síle neodolají a daly se na zmatený ústup zpátky k Děvínu. Avšak bylo už pozdě, muži nečekali a pronásledovali je v neustálém boji, takže se pronásledovatelé i pronásledované dostali na padací most dívčího hradu společně. Dívky nestačily zavřít včas bránu, všechny se tlačily přes padací most a hledaly spásu za hradbami, ale muži jim nedopřáli čas a vedrali se do hradu s nimi.

Dívky už viděly, že je s nimi zle, teprve teď začaly poznávat bratry a příbuzné, volaly je jmény, prosily a slibovaly. Rozhněvané bojovníky však neobměkčily; muži vtrhli do hradeb a krásná těla dívek shazovali z oken a valů; nakonec vybrali zbrojnice i zásobárny a hrad rozbořili a zapálili.

To byl konec Děvína a konec dívčího válčení.

Avšak někteří kronikáři vyprávějí, že všechno bylo jinak, že celá dívčí válka byla jen hra, která boj jenom předstírala; a že v tom válčení jednou byli statečnější muži, potom zase dívky, takže mezi nimi hned došlo k boji, hned zase zavládl mír. A když pak nastalo příměří, dohodly se obě strany, že se sejdou k společnému jídlu a pití a že se po tři dny budou konat slavné hry na stanoveném místě. Jinoši se pustili do hostiny s velikou chutí a hodovali po boku dívek nejinak, než když draví vlci hledí, jak by vpadli do ovčína; a to hodování se protáhlo dlouho do noci. Když pak jeden z mužů dal znamení a zatroubil, každý uchopil jednu dívku a unesl ji. Ráno byl uzavřen na všechny časy mír, muži odnesli z hradu zbývající nápoje i pokrmy a hrad zapálili.

Tak zapsali staří vypravěči – jedni to, jiní zas ono, Kosmas i Dalimil, Přibík Pulkava i Hájek a ještě další. Vyberte si, co je vašemu srdci bližší, neboť všechno už se to stalo dávno, pradávno, a prach svědků roznesl vítr.

O Šemíkovi

Za knížete Křesomysla se velmi rozmohlo dobývání stříbra i zlata, a starý poklad Libušin se v těch dobách nebývalé rozrostl. Kníže poslal mnoho horníků a kovkopů na Jílový vrch i na jiná okolní místa, zejména na Březové hory, kterým se též říkalo příbramské. Příbramské doly vynesly tolik stříbra a přinesly tolik užitku, že se tomu lidé až divili; mnozí v tom čase opouštěli houfně dědiny a těžbou stříbra si vydělávali víc peněz než při pluhu a orbě. Polních prací si nakonec téměř nikdo nehleděl, a tak bylo sice hodně peněz, ale také hodně hladu, protože chyběl chléb. A chyběl nejenom na venkově, ale i ve městech a v Praze, protože lidé z venkova si posílali pro chleba do Prahy. Bylo tehdy mnoho vladyků a zemanů, kteří Křesomysla žádali, aby si vážil víc chleba než stříbra, ale kníže jejich varování málo dbal. Když se vladykové sjeli na Vyšehrad a žádali, aby kníže rozehnal horníky nejenom okolo Příbrami, Jílového, Písku a Sušice, ale i ty, kteří rýžovali zlato v říčních proudech téměř po celé zemi, Křesomysl slíbil, že tak učiní, avšak sotva se vladykové rozjeli zpátky do svých domovů, zapomněl na svůj slib, protože se nechtěl vzdát zlata ani stříbra.

Pro ten nesplněný slib se nejvíc rmoutil Horymír, muž statečný a moudrý, který měl své sídlo mezi Berounem a příbramskými horami na tvrzi zvané Neumětely; znovu a znovu žádal knížete, aby hornické právo zastavil, protože víc než zlato a stříbro potřebuje lid chléb.

Horníci na Příbrami se to brzo doslechli a začali uvažovat, jak by Horymíra potrestali. Někteří ho chtěli zabít, jiní radili, aby ho zajali a nacpali mu do úst tolik chleba, až by se jím udávil. Nakonec se srotili ve velkém houfu a vydali se do Neumětel za Horymírem.

Když Horymír uviděl, že se horníci blíží k jeho tvrzi, vsedl na svého nejmilejšího koně Šemíka a zachránil se útěkem v nedalekém lese. Hornicí mu rozházeli obilné stohy, pobrali tolik snopů, kolik jen unesli, a zbytek zapálili; mnozí přitom volali:

„Horymír se bál hladu, tak ať si ho trochu zakusí!“

Když odtáhli, Horymír se vrátil a našel doutnající spáleniště. Vyčkal příhodného času, shromáždil své lidi a vydal se s nimi do Příbrami, vypálil horníkům boudy i stavení, a kdokoli se mu postavil na odpor, na toho udeřil mečem; nakonec zaútočil i na nejbližší doly a zavalil je kamením a hlínou. Když skončil dílo zkázy, rozjel se ještě v

noční tmě co nejrychleji na Vyšehrad a před rozedněním se objevil před knížetem, jako by se nic nepřihodilo.

Knížecí kovkopové a horníci však bez prodlení přitáhli ještě toho dne na Vyšehrad a oznámili knížeti, co se stalo; žádali přitom, aby Křesomysl sebral ozbrojený lid a poslal jej do Neumětel pro Horymíra. Kníže Horymíra přivolal a zeptal se ho, proč mu způsobil takovou škodu, a vladyka odpověděl: „To, co ti žalovali, nemůže být pravda. Jak bych mohl sám a sám pobít dnes v noci v Příbrami tolik lidí? A jak jsem mohl zavalit tolik dolů kamením, když přece víš, že jsem byl časně ráno na Vyšehradě? Uvaž tedy, co je pravda a co lež.“

Kníže se však rmoutil pro škody na stříbrných dolech a tak přikázal Horymíra zavřít do hlubokého sklepa ve skále. Potom svolal starší vladyky a oznámil jim, co se přihodilo. Přitom neustále přicházeli další a další kovkopové a neustále volali, aby je kníže pomstil.

Křesomysl zavolal Horymíra před radu, avšak ten se bránil stejnými slovy. Kníže byl na pochybách a nevěděl, co si má o celé té věci myslit; Horymír trval na svém a také vladykové neustále připomínali, že bude zemi jen na prospěch, když se lidé vrátí zase k pluhu. Zatím zástup kovkopů na nádvoří neustále vzrůstal a volal:

„Trest na mordýře, zhoubu na paliče, který způsobil škody knížecí pokladně! Ať je ohněm spálen, kdo to způsobil!“

Vladykové se přimlouvali za Horymíra a znovu a znovu opakovali, že žádný z těch činů nelze Horymírovi dokázat, avšak kníže příliš litoval svých zavalených dolů a tak nakonec rozhodl:

„Na Horymíra žaluje mnoho lidí, že ho při těch zlých skutcích viděli a poznali. Musí zemřít, protože pobíjení nevinných nemůže zůstat bez trestu. Mně způsobil jen škodu ohněm, a tu mu promíjím; nemohu mu však prominout škody, které způsobil lidským životům. Proto bude trestán jen za to, co mečem učinil, a mečem tedy přijde o hlavu.“

Horymír viděl, že je odsouzen ke ztrátě hrdla, sklonil hlavu a před všemi vladyky oslovil knížete:

„Vidím a poznávám, že jsem odsouzen; zbývá mi naděje, že mě bohové budou po smrti soudit jinak a po jiném právu. Ale protože nemohu zůstat naživu, prosím aspoň o jedno: popřej mi ještě dřív, než umřu, abych směl vsednout na svého koně. Jen na malou chvíli se s ním chci projet po nádvoří a naposled se s ním rozloučit, nic víc nežádám. Potom se mnou udělej, co chceš a uznáš.“

Kníže se tomu podivnému přání zasmál a přikázal pečlivě uzavřít všechny brány; když se tak stalo, dovolil Horymírovi, aby šel do stáje,

osedlal koně, připásal si meč a ještě naposled užil kratochvíle, o kterou žádá.

Horymír vešel do stáje a malou chvíli rozmlouval se svým Šemíkem, avšak mluvil tak tiše, že mu nikdo ze stájných neporozuměl ani slovo. Potom ho osedlal, vyvedl ze stáje, vyskočil do sedla a zavýskl, až se to rozlehlo nad střechami a hradbami. Kůň se na to znamení rozběhl po nádvoří a několikrát skočil tak daleko, že se kníže a vladykové v oknech těm nevídaným skokům velmi podivovali. To však už Horymír zavýskl podruhé, bělouš se rozběhl a skočil od jedné brány k druhé, přes celé nádvoří. Pak vládyka zavýskl potřetí, naklonil se běloušovi k hřívě a řekl:

„Nuže, Šemíku, vzhůru!“

A kůň mu odpověděl lidským hlasem: „Pane, drž se.“

Rozletěl se přes celé nádvoří přímo proti hradbě, a než se všichni vzpamatovali, vznesl se přes hradbu a zmizel. Všichni se běželi podívat, jak se odvážný jezdec i s koněm roztříštil pod vyšehradskými skalami; naklonili se bez dechu přes hradby a vykřikli úžasem: Šemík s Horymírem plaval uprostřed Vltavy k protějšímu břehu, a než se lidé na hradbách vzpamatovali, byl na pevné zemi a tryskem se rozletěl k Radotínu.

Byl to div tak nevídaný a neuvěřitelný, že všichni vladykové, zemané i služebníci prosili knížete, aby Horymírovi za takovou odvahu daroval milost.

Kníže vyslal za Horymírem do Neumětel rychlého jezdce se vzkazem, aby se beze strachu vrátil, protože mu všechnu vinu odpouští. Horymír uposlechl, vrátil se bez prodlení na Vyšehrad, hluboko se před knížetem uklonil a oznámil popravdě, co se stalo v Příbrami a proč to učinil.

Křesomysl ho vyslechl a vážil si pravdy; potom se ho zeptal netrpělivě, co je se Šemíkem, jak se mu daří po tom velkém skoku.

Horymír zesmutněl, sklonil hlavu a řekl:

„Milostivý kníže, Šemík stojí ve stáji a je s ním zle, protože si tím skokem způsobil velikou škodu na zdraví. Dovol mi, abych se vrátil a postaral se o něj, jestliže nebude pozdě.“

Když se pak Horymír vrátil domů, Šemík mu oznámil, že už nebude déle živ; a prosil, aby ho po smrti nedal ani ptákům, ani zvířatům, ale aby ho pohřbil před vrata tvrze.

Když za krátkou dobu skutečně vydechl naposled, Horymír ho s velkým smutkem pohřbil tak, jak slíbil, a nikdy na svého věrného koně nezapomněl.

O vyšehradském pokladu

Časy kněžny Libuše a Přemyslovců dávno minuly; zůstalo jen několik jmen a pověstí, zapsaných rukou kronikářů. A snad zůstal i dávný poklad, který kněžna ukryla hluboko ve vyšehradské skále.

Libuše byla nadána duchem věšteckým a nejednou poznala, kde leží v zemských hlubinách zlato i stříbro. Jednou se na Vyšehradě sešli starší rodů a připomněli Přemyslovi i kněžně, že v zemi je hojnost obilí, dobytka, ryb i zvěře, jen vzácných kovů se nedostává. Požádali pak Přemysla i kněžnu, aby jim s pomocí věšteckého ducha oznámili, kde se pod zemí takové kovy ukrývají, zejména kde je zlato a stříbro.

Přemysl vyslechl jejich žádost a řekl jim, aby se vrátili do svých domovů a přišli znovu za patnáct dní.

Když vladykové přišli v určenou dobu, seděl Přemysl s Libuší na knížecím stolci a řekl jim:

„Poslouchejte dobře slovům své matky, neboť přinesou bohatství vám i vašim potomkům.“

Libuše povstala, poodešla na vysokou skálu nad řekou a věštila.

Vztáhla ruce k západu slunce a uviděla Březový vrch, skrývající bohaté žíly stříbra; potom se obrátila na levou stranu a uviděla Jílový vrch, plný zlata. A také oznámila s tváří obrácenou k východu, že v dálce ukrývá hora tříhřbetná poklady stříbra a že ta hora bude cizince lákat jako kvetoucí lípa, když vábí celé roje včel; nakonec věštila s tváří obrácenou k severu o lesklém cínu a olovu, ukrytém pod Krupnatým vrchem.

Tak pověděla Čechům, kde mají dolovat, a stalo se, jak předpověděla. Jindy zas přikázala brát v Dalejském lese hlínu a přepírat ji v Hlubočepském potoce, aby se z ní vyrýžovalo zlato.

Vyšehradská pokladnice se rychle plnila, a bylo to bohatství tak veliké, že sama Libuše jednou chtěla vědět, kolik všechno to zlato váží. Přikázala přinést velké vahadlo, postavila se s Přemyslem na jednu stranu a na druhou dala nakupit ryzí zlato; a celá ta velká zlatá hromada, vydolovaná z útrob země za jediný rok, měla větší váhu než kněžna a kníže dohromady. Tehdy dala Libuše z vděčnosti ulít ze zlata podobu lidské postavy.

A stalo se, že prostý pastýř nalezl zlatý prut rostoucí ze země a odnesl jej kněžně na Vyšehrad. Jindy zas horník nedaleko Lipnice

našel balvan stříbra v podobě koně, a také jeho nález byl uložen do podzemní síně na Vyšehradě.

Kněžna chránila poklad pro svoje potomky, a nikdo o něm nevěděl, kromě knížete a několika nejvěrnějších služebníků; když zemřeli, odešlo tajemství s nimi, protože Přemysl ctil vůli Libušinu a nikomu o tajném místě nepověděl.

Mnoho lidí ten poklad hledalo, avšak nikdo ho nenašel; a tak zůstal ukryt hluboko ve vyšehradské skále. Dlouho lidé věřili, že se objeví teprve tehdy, až nastane v české zemi největší bída.

Vypráví se i ledacos jiného: že jedenkrát v roce se skála otvírá a chodba k pokladu je volná, avšak pouze pro člověka čistého a poctivého. Jen ohlédnout se nesmí, když kráčí podzemím, jinak se chodba hned zase s velikým lomozem zavře.

Stalo se kdysi, že právě v tu jedinou zázračnou noc šel kolem Vyšehradu poctivý člověk a vzpomínal na svého nemocného bratra. Uviděl skálu otevřenou, neváhal, pustil se odvážně temnou chodbou a kráčel tak dlouho, dokud nespatřil ve tmě slabou záři. Po celou dobu slyšel za sebou podivné hlasy, volání a křik, avšak přemohl strach a srdnatě šel dál. Záře byla silnější a silnější a po chvíli se před odvážlivcem otevřela klenutá síň s velikou železnou truhlou; na té truhle se potýkal černý pes s černým kohoutem, a muž se v úleku zastavil. V tom okamžiku hlasy za jeho zády umlkly a v tichu se znenadání ozvalo zoufalé volání jeho bratra. Muž se ohlédl, ale ve chvíli všechno zmizelo: záře i truhlice, síň, pes i kohout. Když se vzpamatoval z úleku, stál zase venku v noční tmě před vyšehradskou skálou, otvor byl pryč a kolem bylo ticho, jen voda v řece šuměla.

A děje se takových podivných věcí na Vyšehradě mnoho, i různých tajemných zjevení a strašidel je tam dodnes k nedopočítání.

V Libušině ulici jezdívá na koni bezhlavý jezdec; lidé o něm říkali, že je to kněžnin vyslanec, který zjišťuje, jak se v české zemi žije.

Na dvoře jednoho domu ve Vratislavově ulici se zjevoval stříbrný Přemysl na stříbrném koni.

V okolí pramene Jezerky, kde prý měla kněžna svou lázeň, je slyšet v nočním čase zpěv dívčích hlasů a za letních nocí se tam objevují bílé postavy dívek z Libušiny družiny; tančí v trávě anebo nad vodou rozčesávají své paní vlasy.

A právě tak se objevovaly dívky z její družiny na věčně zelené trávě uprostřed hradeb, kudy chodívala kněžna Libuše k lázni. Tady prý byla její zahrada; pěšinky vysypané pískem se tu točily tak divně, že vytvářely složité bludiště a dlouho trvalo, než jimi někdo prošel od začátku až na konec; snad proto, aby měl čas na zamyšlení, na rozhlédnutí anebo na vzpomínku. Odlehlými místy vyšehradské tvrze obcházel duch, který tu nejednoho vojáka zardousil přímo na stráži.

A povídá se, že je to duch francouzského majora, který za války s Marií Terezií jako první vstoupil na půdu vyšehradské tvrze, a jako první tu také padl. Několik vojáků se přihlásilo, že ducha přemohou, ale všechna odvaha byla marná: když na něj vystřelili, kulky mu proletěly tělem jako mlhou, jen jednou ráno našla stráž nedaleko uškrceného vojáka třírohý francouzský klobouk s dírkou po kulce. To

bylo dávno; v pozdějších letech už duch francouzského majora nikoho nezaškrtil, ale strašit nepřestal.

Za Cihelnou branou potkávali lidé černého psa s ohnivým řetězem na krku: a je to právě ten pes, který hlídá Libušin poklad.

A vyprávělo se také, že ten poklad nehlídá pes, ale veliký lev s dvanácti lvíčaty.

Na jiném místě spatřili opozdilci, jak se noční tmou valí ohnivé sudy a pod zemí u Karlovy brány slyšeli tesklivě naříkat puklý zvon.

U zbrojnice vyrůstá za bezměsíčných nocí zlatý bodlák, a o něco dál nacházeli lidé bílé růže, jež tam rozházela Smrt v podobě staré šedivé ženy.

Ve vikárce tančily donedávna lidské kosti a pod klenbami kasemat poletuje ohnivý muž, tenounký a děravý jako suchý řepný list; je tak tenký, že ho někdy vynese vítr větrákem vysoko nad hradby, ohnivý muž zasyčí, jako by se hasilo vápno, a rozpadne se v déšť žhavých jisker.

Na vyšehradské vinici Najmonce střežili poklady bílí zajíci s chrtím tělem, na šancích se objevoval černý pes s ohnivým jazykem, vlekl za sebou ohnivý řetěz a kudy běžel, tam po něm zůstala spálená tráva. V jednom domě ve Vratislavově ulici se objevuje růžová panna, divá žena, bílá žena, panna Rozička s fialovou lampou, plochý pes, bílý chumel s berličkami a v pravé poledne je slyšet na půdě přesypávání kostí. Jistě, jsou to pověsti z časů mnohem novějších: ta růžová panna se zjevuje jen mužům, a ti pak umírají steskem; divá žena se zmocnila dítěte, kterému rodiče připravili nadměrný přepych; bílá žena hledá své dítě, které skončilo ve studni; panna Rozička chce vyvrátit pomluvy sousedek, které tvrdily, že odkázala všechno bohaté a lakotné majitelce domu, plochý pes má podobu kožené předložky a kňučí za zavřenými dveřmi; bílý chumel s berličkami je prý duchem mrzáčka Fanynky Weyrandové, která v tomto domě zemřela. To všechno už je vlastně černá kronika našich předků, a nadto ten starý dům stál na místě bývalého hřbitova. Řekl kdosi, že pověst je napůl poezií a napůl záznamem skutečného příběhu.

Bylo vždycky těch podivných úkazů na nočním Vyšehradu k nedopočítání; ale může tomu snad být jinak v dějišti událostí tak dávných, tak tajemných?

O rytířích z vyšehradské skály

Stejně jako v podzemní síni Blaníku, tak i pod vyšehradskou skálou čeká od dob kněžny Libuše zástup dřímajících rytířů, aby vyjeli českému národu na pomoc, až bude nejhůř. Z nejstatečnějších a nejodvážnějších bojovníků si vybrala za starých časů sama Libuše, a na její rozkaz vyjedou jednoho dne ze svého podzemního sálu. Už tehdy to byl sbor velmi početný a kněžna jej od těch dob až po dnešní dny neustále doplňuje z mužů, kteří se utopí v hlubině pod vyšehradskou skálou.

Pod vodní hladinou je tam v kameni úzký otvor, u kterého čeká na svou příležitost vyšehradský vodník. Jakmile někdo v hluboké tůni vydechne naposled, vodník se rychle zmocní jeho těla a vtáhne svou kořist do skály; v podzemní síni dostane utopenec zbroj, usedne na dřevěnou lavici k rytířům a po jejich boku s hlavou položenou na stole podřimuje a čeká, až dá kněžna povel.

A stejně jako v Blaníku, v Muráni a v útrobách dalších a dalších kopců, vrchů a hor, kde čekají rytíři na svou chvíli, i tady prý čas od času zvedne některý z rytířů hlavu, vstane a zeptá se: Už je čas? A hlas kněžny Libuše mu odpoví: To jen podkova zakřesala o kámen či voda zaharašila hluboko pod zemí. Náš čas ještě nepřišel.

Nejvíc přírůstků bylo v podzemní síni o petropavelské pouti, která znamenala ještě nedávno pro celý Vyšehrad velký svátek; v tom dni se lidé koupávali v tůni pod skalou nejčastěji, a také se jich v tu dobu nejvíc utopilo, takže největší radost z pouti míval vyšehradský vodník. Dlouho se tu pak lidé v tom čase nechtěli koupat, aby je vodník nestáhl pod vodu. A když se někdo přece jen odvážil do Vltavy a začal se topit v tůni pod skalami, plavci vorů i rybáři se dlouho rozmýšleli, mají-li mu přijít na pomoc, protože si nechtěli rozhněvat vyšehradského vodníka.

A možná, že ani kněžnu Libuši.

O zkamenělých pasačkách

Mnoho vody uplynulo pod vyšehradskou skálou. Knížata a králové sídlili na novém hradě a opuštěný Vyšehrad chátral a pustl. Věže a zdi se rozpadaly ve větru i dešti, zřítila se i věž Neklanka se zlatou střechou, nečas rozhlodal obytná stavení, valy i hradby, až zbyly na vyšehradské skále jen trosky. Zůstalo jen vyprávění o hrdinských časech, zkazky o Libuši a Přemyslovi, a jak věky míjely, zachovala lidská paměť jen několik jmen, vzpomínek a příběhů.

Už dávno se rozplynula ozvěna hostin, slova proroctví i vřava bitev, utichly sliby přísah i slova hrozeb a na troskách starých zdí vyrazil lišejník. Na stráni svažující se k Podolí pásli chudáci kozy a několik pohublých krav; jen málokdo si vzpomněl za mlhavých podzimních dnů na staré příběhy o slávě a cti předků, a nahlas tu vzpomínku dovedly vyslovit snad už jen děti, když se někde v závětří hřály u ohníčku.

Chodívaly sem pást i dvě malé dcerky chudé podruhyně z Podolí; kozy byly často matce i dětem jedinou záchranou před hladem, a když bylo nejhůř, vždycky zbývalo v domácnosti aspoň pár kapek mléka. Matka však měla strach, že se kozy při dětských hrách zatoulají na příkré skály nad Vltavou; bála se, že i děti zapomenou na varovná slova a pustí se za zvířaty do nebezpečných míst, kde stačí jediný chybný krok a člověk i zvíře se zřítí do hlubiny.

Den co den proto přikazovala oběma dcerkám, aby se nepouštěly daleko ke skalám; avšak jednoho dne se děti tak zabavily hrou, že na pastvu docela zapomněly. Když chtěly s přibývajícím večerem hnát domů, kozy už byly dávno ve skalách, a čím hlasitěji na ně děti křičely, tím splašeněji se obě zvířata šplhala po kamenné suti mezi skalami. Matka čekala dlouho do soumraku a neklidně vyhlížela z okna; když se děti nevracely, vyběhla z domku do mlhavého podvečera a uviděla, co se děje. Volala ze všech sil, ale dcerky neslyšely, anebo ve strachu nechtěly slyšet, pobíhaly dál na stráni a pokřikovaly na kozy, které se jako bez rozumu potulovaly ve skalách.

A tak se stalo, co se stát muselo. Kozy uklouzly po zvlhlém kamení a zřítily se do řeky, kde se jich zmocnil proud a zanesl je do blízkých vírů. Zoufalá matka si představila bídu, která ji od té chvíle doma čeká, a v neštěstí i v hněvu nad neposlušností obou pasaček zahrozila nahoru do stráně:

„Kéž byste se tak proměnily za svou neposlušnost v kameny!“

Sotva to vyslovila, děti se zastavily, zmlkly a před očima nešťastné matky se proměnily ve dvě malé skalky. Marně zoufalá matka prosila, plakala a bědovala; vyšplhala se bez dechu až nahoru do stráně, v slzách objímala oba studené kameny, ale všechno bylo marné, život už jim vrátit nemohla. Mnoho dní ji pak lidé vídali, jak na tom místě prosí osud a naříká, až srdce usedá. Avšak to, co jednou vyslovila, zpátky už vzít nemohla, i kdyby si to přála tisíckrát. Kámen zůstal kamenem a od té doby se dvěma skalkám na vyšehradské stráni neřeklo jinak než zkamenělé pasačky.

O čertových kamenech

Je známo, že vládce pekel se nevyhýbá ani místům posvátným, ba že je dokonce potají či s drzou okázalostí vyhledává. Není proto divu, že se rohatý vyskytuje několikrát i v příbězích o Vyšehradu; poprvé dokonce v dobách, kdy se stavěl vyšehradský chrám. Je ovšem pravda, že tehdy se čert představil v úloze trochu nedůstojné, ale přiznejme aspoň, že si to později chtěl ze všech sil vynahradit.

Při stavbě vyšehradského chrámu prokázal i sám král Vratislav takovou horlivost, že na svém vladařském rameni vynesl při kopání základů dvanáct košů kamene a hlíny, vlastní rukou přinesl zedníkům dvanáct kamenů a kázal je vložit do základů. Byla to píle tak mimořádná, že se přičinlivého krále zželelo i samotnému svatému Petrovi, k jehož cti a chvále měl být chrám postaven; i přinutil Petr čerta, aby přiložil ruku k dílu, a čert rád nerad musil z celého světa snášet kamení na vyšehradskou skálu. Hartusil, hněval se a vzpouzel, ale Petr nepovolil; pekelník ze zlosti aspoň trousil při každé cestě kamení z pytle a lze snadno pochopit, že tak činil v krajinách odlehlých, málo osídlených, aby ho nikdo nemohl při tom nepěkném skutku přistihnout. Největší část svého nákladu shodil nad Táborskem, takže od té doby je kraj kolem Tábora neúrodný, kamenitý, a oráčům se tupí pluh při každém kroku.

Stavba na Vyšehradě byla přece jen dokončena, ale čert na příkoří nezapomněl a pozorně čekal na chvíli odplaty. Nemusil čekat dlouho. V novém chrámu se brzy našel nehodný služebník Páně, který si víc než svých oveček hleděl knížek tří králů čili karbanu. Zanedlouho propadl té vášni úplně, a jak už to bývá, s čím větším zápalem hrál,

tím víc prohrával, neboť čert mu nahlížel přes rameno a vedl ho tam, kde ho chtěl mít, ba ještě ho přistrkoval. Nehodný kněz se ocitl zakrátko ve veliké nouzi, a když mu zase jednoho dne karta nevycházela, zle se rozlítil a v návalu hněvu přivolal na pomoc samotného vládce pekel. Čert – jmenoval se Zardan – už na tu chvíli netrpělivě čekal, a tak se ti dva bez nesnází domluvili: karbaník upsal pekelníkovi duši a ten na oplátku slíbil, že mu splní každé přání přítomné i budoucí. Plnil svůj slib vskutku svědomitě a do posledního písmene, takže nehodnému knězi karta od té doby padala tak neuvěřitelně, s takovým štěstím, že se všem jeho spoluhráčům až dech tajil.

Avšak léta míjela, kněz stárl a začal si pomalu uvědomovat, jakou cenu bude musit zaplatit. Čím víc na to myslil, tím méně ho bavila hra, v níž ten největší trumf měl nakonec vynést sám ďábel. Hořce litoval své unáhlenosti, nechtěl propadnout peklu nadobro a lámal si hlavu, jak by z toho unáhleného slibu vyklouzl. Věděl dobře, že smlouva přestane platit, jakmile čert nesplní třeba jen jedno jediné přání, a tak přemýšlel a rozvažoval, jak by na čerta vyzrál a jak by ho dostal z lavice pod lavici. Nakonec už se nemohl na karty ani podívat, vzdychal a bědoval, ale čím víc naříkal, tím byl čert spokojenější.

V největší nouzi si polepšený karbaník vzpomněl na patrona svého chrámu; i vzýval jeho jméno tak úpěnlivě a bědoval tak žalostně, že se Petr smiloval a jedné noci mu poradil, aby požádal čerta o žulový sloup petrského chrámu v Římě. Jestliže ho čert přinese dřív, než kněz odslouží na Vyšehradě mši, nedá se nic dělat, duše hříšníkova bude navždy ztracena; jestliže však se na své vzdušné pouti opozdí a nevrátí se včas, bude to znamenat, že nedodržel slib a kněz se zachrání před ohněm pekelným.

Kněz uposlechl a hned za svítání oznámil své přání rohatému. Pekelník se jen zasmál, a jakmile se pobledlý boží sluha objevil před oltářem, vznesl se Zardan vzhůru do oblak a jako šíp odletěl k jihu. Nechtěl však ztrácet ani minutu; Řím byl přece jen daleko, sedmery hory na cestě, a tak si čert úkol trochu usnadnil. Snesl se k prvnímu římskému kostelu, který spatřil v hloubce pod sebou, vytrhl krajní sloup, hodil si ho na rameno a rychle se zase vznesl do výše. Byl to kostel Santa Maria in Trastevere, v jehož sloupořadí dodnes jeden sloup chybí.

Nejspíš by byl doletěl na Vyšehrad včas, ale Petr ho nespustil ani na chvíli z očí; býval kdysi rybářem, znal vodní živel a věděl dobře, jak těžko vrací mořská hlubina všechno, co jednou pohltila. Počkal

tedy v oblacích nad Benátkami, a když čert letěl právě nad lagunami, vyrazil z mračna a shodil mu náklad z ramen. Sloup spadl do moře, až voda vysoko vystříkla, ale čert neztratil ani vteřinu zbytečnou lamentací a v mžiku zmizel pod hladinou. Chvíli se pachtil v zeleném šeru na dně laguny, nakonec přece jen našel, co hledal, ale sotva se celý zmáčený vynořil z hladiny, Petr do něj maličko strčil a Zardan se potopil nanovo. To se pak stalo ještě do třetice, a než čert vytáhl žulový sloup z hlubin, zdržel se tou lopotnou námahou tolik, že doletěl na Vyšehrad právě ve chvíli, kdy kněz dočetl poslední slovo.

Pochopil, že sázku prohrál, ve zlosti mrštil sloupem na střechu kostela a se skřípěním zubů se vrátil ke svým ohňům pekelným. Sloup proletěl střechou a padl na kamennou podlahu tak prudce, že se rozlomil na tři kusy.

Tak vypráví starý příběh. Je však psáno jinde, že nehodného sluhu božího si vymysleli klevetníci, že k sázce se Zardanem došlo za zcela jiných okolností. Kdysi prý přivedli k ctnostnému vyšehradskému knězi mladou ženu posedlou ďáblem a kněz nad ní tak dlouho šeptal své modlitby, až začalo být ďáblovi v tom sladkém útulku těsno a nabídl svému soupeři sázku: když přinese včas sloup z dalekého Říma, bude mu patřit duše posedlé i duše knězova; prohraje-li, opustí ženu a vzdá se jí navždycky.

A ještě jinde se vypráví, že čertovým protějškem nebyl vůbec kněz, ale chudý podruh, který těžce živil svých osm dětí. Jednou potkal v lese myslivce, postěžoval si na svou chudobu a myslivec slíbil, že mu pomůže – pod jednou podmínkou: když mu chuďas dá to, co uvidí v rukou své ženy, až se vrátí domů. Podruh sázku z radosti přijal, ale když se vrátil, spatřil v náručí své ženy novorozeného chlapečka a pochopil, kdo byl vlastně ten podivný myslivec. Bědoval a rval si vlasy tak dlouho a s takovým nářkem, až mu jeden moudrý stařec poradil, aby dal chlapečkovi jméno Petr. Chudák uposlechl; léta pak plynula, chlapec rostl jako z vody, stal se na Vyšehradě knězem – ale dál už to znáte.

Celý příběh se dostal i na chrámovou fresku; malíř na ní zachytil nejen starodávný Vyšehrad, věže Benátek a Říma, ale i oblačné střetnutí nad lagunami. A je psáno v zažloutlých knihách, že několik lidí se při pohledu na ukrutného Zardana i na celou tu hrůzu pomátlo na rozumu.

Sloup ležel dlouho na podlaze vyšehradského kostela. Až mnohem, mnohem později ho dvanáct nejsilnějších pražských dělostřelců přeneslo z příkazu císaře Josefa II, na severní část hřbitova, kde

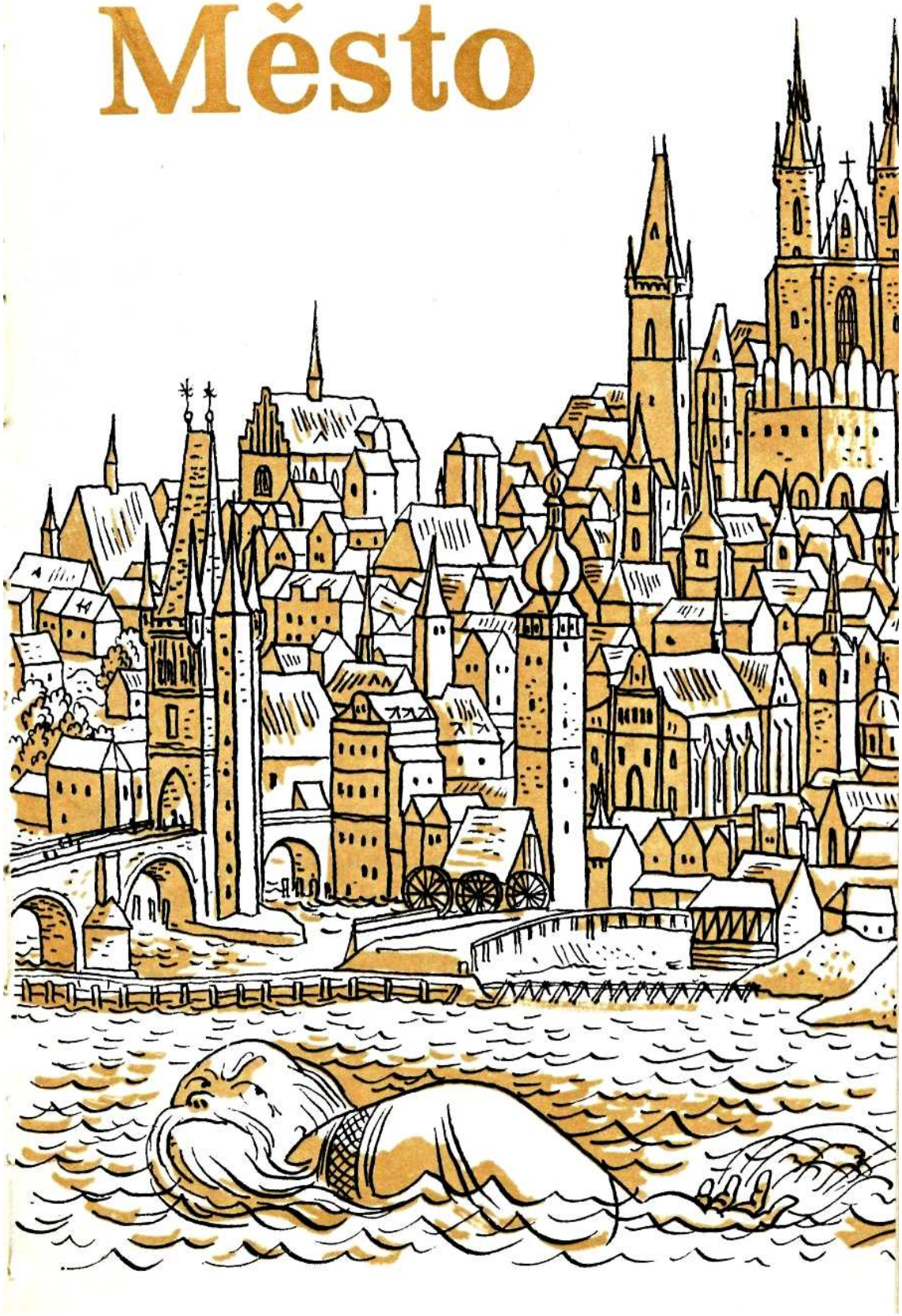
zarůstal travou až do roku 1888. Tehdy ho přemístili do sadů, jimž se dnes říká Karlachovy, a za horkých letních dnů prý páchne sírou a ohněm pekelným; ba dodnes jsou na něm ještě patrný rýhy po čertových drápech, jak se pekelník marně snažil drahocenný kámen zachytit, když mu padal do modrých benátských lagun.

Co ještě dodat?

Moudří a ještě moudřejší se nad starým příběhem usmívají a tvrdí, že sloup se dostal na své místo roku 1426, kdy Pražané obléhali Vyšehrad. Tehdy prý z příkazu svého velitele Čerta rozbili sloupy v mariánském kostele na Novém Městě, kameny vložili do obrovitých praků a stříleli jimi na opevnění. Jiní soudí, že vyšehradský sloup pochází z dob pohanských a že sloužil našim předkům k měření času jako mezník zdánlivé dráhy slunce. Avšak staří vypravěči už řekli své a nemohou se bránit.

Staré

Město

O mostě z vajec, tvarohu a syrečků

Nejstarší pražský most byl ze dřeva a spojoval břehy podhradí s osadou Židů; proti záplavám a ledům ho chránily rošty z dubových kmenů. Když ho pak vzala voda, vznikl první pražský kamenný most. Byl nazván jménem královny Judity a vydržel až do veliké povodně roku 1342.

Stalo se to na začátku února. Zvedl se jižní vítr, teplý jako v létě, a při velikých deštích Vltava vystoupila z řečiště. Sám Oldřich, mistr křižovníků s červenou hvězdou, kteří měli most v opatrování, vyslal spěšného posla k panu Karlovi s naléhavou zprávou.

„Připluly ledy po řece a ohrožují dílo mostu Juditina v základech! Račiž Vaše Milost vzít na

vědomí, že je slabá ruka bratří i všeho lidu proti síle živlu!“

Avšak ještě tu noc se rozpadl most na čtyřech místech, takže ho zbyla stěží čtvrtina, a je zapsáno na starých pergamenech:

„Jako by padla koruna královská, když onen slavný most se zřítil. I nastaly mnohé trampoty a nebezpečí lodníkům a trápení lidem chudým, protože plavba odpadla.“

Teprve potom začal stavět Petr Parléř třetí most, kterému se říkalo nejdřív Kamenný nebo Pražský, a teprve mnohem, mnohem později podle jeho zakladatele most Karlův.

Ve své době byl prý ze všech mostů na světě nejpevnější, protože stavitel dal míchat do malty vápno s vínem a vejci. V celé Praze však nebylo tolik vajec, a tak Karel nařídil, aby všechna města v české zemi přispěla ke stavbě svým podílem.

Tehdy se sjížděly do Prahy ze všech stran dřevěné vozy vystlané slámou a sážely křehké náklady v bednách i v proutěných koších na břeh Vltavy, kde zedníci vejce roztloukali a míchali do vápna. Cesty však byly hrbolaté, loukotě kol se lámaly, a tak z nejednoho vozu už daleko před Prahou kapal žloutek s bílkem.

Svůj podíl vajec měli poslat do Prahy i obyvatelé Velvar. Buď však špatně vzkazu rozuměli, nebo se obávali, aby se vejce cestou nerozbila anebo nepokazila, a tak je raději uvařili natvrdo. Bylo z toho tehdy po celé Praze hodně veselí a všichni tu důkladnost Velvarským dlouho připomínali.

Velvarští však nezůstali v posměchu sami; brzy je překonali občané z Unhoště. Vejce dopravili do Prahy v pořádku, ale trochu to popletli s mlékem, kterým se rozdělávala při stavbě mostu malta. Buď že jim bylo líto dobrého mléka, anebo jim bylo líto Karlova mostu a chtěli maltu ještě vylepšit, nebo zkrátka poslouchali jen napůl ucha.

Do Prahy však poslali nejenom mléko, ale i tvaroh a syrečky. A tak je Karlův most ze všech mostů na světě nejdůkladnější, neboť stojí na víně z pražských vinic, na tvarohu a syrečcích z Unhoště a na vejcích z celé české země.

O Bradáčovi

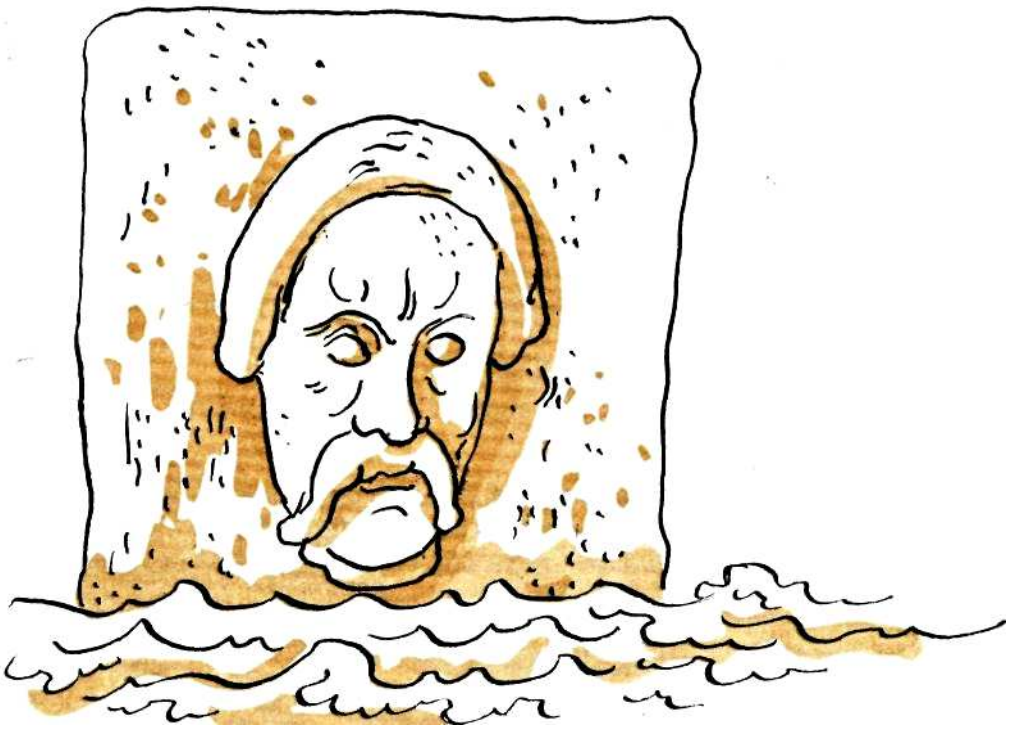
Za starých časů přišel do Prahy mistr stavitel z vlašských zemí; byl to muž postarší, nemluva, s tváří zarostlou hustým a dlouhým vousem. A protože se ve své vlasti naučil stavět mosty, pustil se do díla, jež mu

leželo na srdci od chvíle, kdy poprvé viděl řeku Vltavu i dřevěný most: a když se pak starý most rozpadl ve vlnách, založil si na břehu řeky dílnu, dal zřídit lomy na kámen i vápenice, a s pomocí dlát, palic i úhelné míry začal stavět most, aby spojil obě královská podhradí cestou nad jiné výhodnou. Nejlepší kámen pro hrubozrnné kvádry, žlutý a červený pískovec, přiváželi tehdy až ze Zap u Brandýsa; hotový most vydláždili neopracovanými křemenci, jež položili do pískového lože, pevně je zaklínovali a zalili maltou z hrubého písku a vápna. Nakonec zřídili roubení z kamenů hrubě přitesaných do půl výšky dorostlého muže.

Bradáč dovedl nejen stavět mosty, ale i tesat do kamene, a tak na památku šťastného zakončení díla vytesal vlastní rukou svou podobu do pískovcového kvádru a dal jej zazdít do mostního pilíře, jak bylo u tehdejších stavitelů zvykem.

Když se Bradáčovo dílo rozpadlo ve vlnách, zazdili kameníci kvádr s podobou vousatého mistra do pilíře nového mostu.

Po smrti Bradáčově zůstala jeho hlava v kameni na mostě dál, aby Pražanům ukazovala blížící se nebezpečí velké vody. Jakmile se voda dotkla spodní části Bradáčových dlouhých vousů, znamenalo to, že co

nevidět vystoupí Vltava z břehů a že je nejvyšší čas, aby se obyvatelé pobřežních domků rychle vystěhovali.

Když voda dosáhla Bradáčových úst, začínala se Vltava rozlévat do ulic Starého Města, a když zmizelo pod vodou i temeno jeho hlavy, znamenalo to, že se v nejbližší chvíli budou lidé převážet přes Staroměstské náměstí loďkou. A kdykoli začala voda ve Vltavě stoupat, sbíhali se Pražané k mostu, aby viděli, jak veliké jim hrozí nebezpečí, a při záplavách i v noci přicházeli s planoucí pochodní, aby jim Bradáč poradil, co mají dělat.

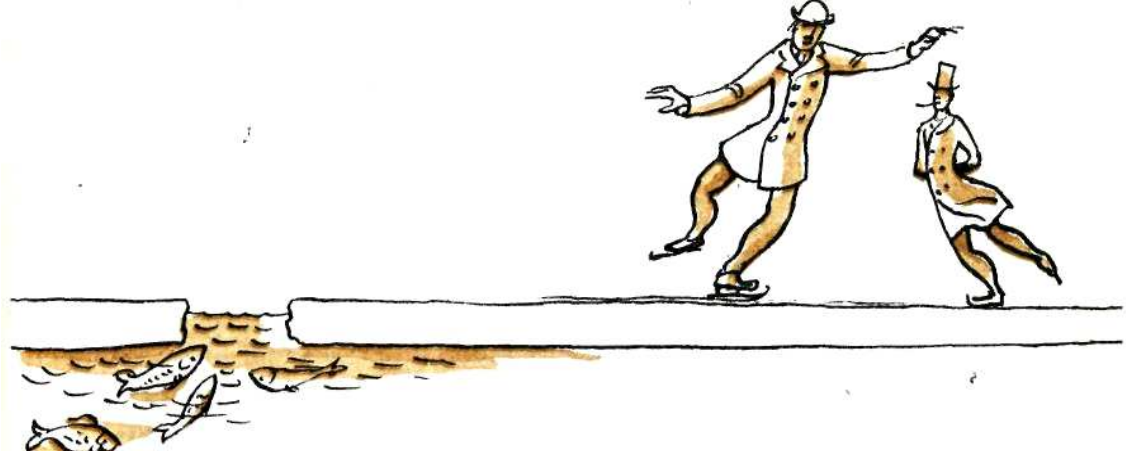
Ještě jeden obraz stavitele kamenného díla se objevil na Karlově mostě, nebo spíš v jeho těsné blízkosti, ale to už nebyla podoba Bradáčova. Z příkazu králova opatřil potulný umělec z Francie Malostranskou věž velikým reliéfem z opuky, kde na věčnou památku zobrazil stavitele Karlova mostu, jak předkládá králi plán své stavby. Ten reliéf byl kdysi dávno vyzdoben barvou modrou, červenou a černou; avšak po dlouhých dobách si lidé přestali vážit starých památek a nový majitel sousedního domu z lakoty urazil na reliéfu zakladateli mostu hlavu, aby ji výhodně zpeněžil.

O Perunovi pod mostem

V místech, kde Karlův most přetíná Kampu, býval kdysi dávno na břehu Vltavy posvátný háj. Uprostřed stromů stála veliká Perunova socha, ke které přinášeli starci rodů oběti a u jejíž paty vzývali své božstvo. Bylo to právě tam, kde nyní stojí na pilíři mostu Bruncvíkova socha.

Když byla pohanská víra v české zemi zrušena, zmizel i posvátný háj; lidé vykáceli stromy, Peruna převrátili a svrhli do Vltavy, jejíž proud tu vytvářel hlubokou tůň. Při stavbě Karlova mostu pak zazdili kameníci Perunův meč mezi kamenné kvádry, aby už nemohl nikomu škodit. Avšak žádný z nich neprozradil, na kterém místě se tak stalo, a nikdo to neví dodnes.

Možná, že se Perunův meč už dávno propadl do řeky i s mostními oblouky, které vzala velká voda, a léta už leží na dně Vltavy. Avšak stejně tak je možné, že odpočívá v některém pilíři anebo v těsném úkrytu mezi nejstaršími kamennými kvádry. Nikdo nemůže říci s jistotou, kam se vlastně poděl; avšak bezpečně se ví, že Perun lidem

neodpustil a dlouho se jim mstil. Čekal v nánosu bahna na vltavském dně, a jakmile se přiblížil některý plavec anebo rybář, buď že to učinil z neopatrnosti anebo ho vzala zrádná voda, Perun ho stáhl pod hladinu a utopil ve vírech právě na tom místě, kde se jeho socha kdysi ponořila do hlubiny.

Lidé, kteří žili v nízkých domcích na břehu Kampy, to místo dobře znali a objížděli tůň velikým obloukem. Když se někdo cizí dostal nad hlubinu a začal tonout, marně volal o pomoc, protože rybáři ani plavci se do zákrutů proudu neodvážili. Váhali, čekali, vynoří-li se nešťastník aspoň o kousek níž po proudu, ale do víru nad hlubinou za ním neskočil nikdo. Báli se připravit Peruna o jeho oběť, neboť věděli, že by je pak potrestal stejně.

A také se vypráví, že v tom místě si Perun žádal každým rokem alespoň jednu oběť; teprve když ji dostal, víry se ztišily a hlubina zůstala načas bezpečná.

Léta plynula jako pěna na vodě v řece, na Peruna lidé dávno zapomněli, ale nemohli zapomenout na starý meč ukrytý v kvádrech mostu. A tak vznikl nový příběh – příběh o Bruncvíkovi.

O Bruncvíkovi

Za starých časů panoval v české zemi kníže Žibřid, který si vzal za manželku Theodoru, dceru krále Lambarského. Kníže měl na štítě obraz kotle v červeném poli, ale dlouho toužil po znamení vznešenějším; nakonec si umínil, že se vypraví do světa a buď si vydobude obraz orla, anebo přijde i o staré znamení, které mu mnoho cti nepřinášelo. Rozloučil se proto se svou ženou i s dětmi a vydal se v čele malé družiny do cizích zemí. Projel mnoho krajů, až přijel do království neapolského a vstoupil do služeb krále, který se jmenoval Astronomus. A sloužil mu tak věrně, že král v něm našel zalíbení.

Stalo se pak, že do Astronomovy země vtrhl s početným vojskem král z daleké Anglie, pálil vesnice a plenil celou krajinu. Žibřid se už nemohl na tu pohanu dívat a jednoho dne oslovil krále:

„Vzácný králi, proč se nehájíš? Cožpak nevidíš, jak cizinec činí bezpráví na chudých tvé země? Jsem ti zavázán vděčností, že jsi mě přijal a prokázal mi tolik dobrodiní; avšak nemohl bych v tvém království zůstat ani den, kdyby ses dál díval nečinně na takové bezpráví a nepostavil ses na odpor.“

Král si nevěděl rady. Vysvětloval Žibřidovi, že anglický panovník je bohatý a silný a že mu nakonec bude muset ustoupit, aby zachránil svým poddaným aspoň holé životy, když už jim nemůže zachránit střechu nad hlavou. Žibřid však naléhal tak dlouho, až se král přece jen odhodlal, svolal své rytíře a vytáhl do boje. Čím víc se blížil okamžik, kdy se měla vojska srazit, tím větší měl král strach; Žibřid mu však důrazně radil, aby neklesal na mysli, a když neapolský král namítal, že je anglické vojsko třikrát silnější, poradil mu Žibřid, aby napsal svému nejsilnějšímu soupeři list tohoto znění:

„Veliký králi anglické říše, vtrhl jsi do mé země bez práva a spáchal jsi na mém lidu mnoho křivd. Ale věz, že se chci bránit a že budu bojovat do poslední kapky krve. Jsi-li muž poctivý, učiň, jak ti nabízím: vyber tisíc nejlepších válečných koní a zavěs na každé sedlo tisíc hřiven zlata; já učiním totéž. Pak zvol ze svých válečníků dvanáct nejstatečnějších rytířů a pošli je proti mému jedinému, kterého ti vyberu. Jestliže tvoji rytíři zvítězí, náleží ti právem tisíc mých nejlepších koní i všechno moje zlato; když zvítězí můj rytíř, patří tvoje koně do mých stájí a ty se vzdálíš z neapolského království.“

Anglický král se dlouho nerozpakoval a tu neobyčejnou nabídku

přijal; obě strany pak ustanovily den, kdy dojde k boji. Král neapolský i anglický vybrali po tisíci svých nejlepších koní, zavěsili jim k sedlům pytlíky s hřivnami zlata a zahnali je do ohrad na určeném místě. Nato si zvolil vládce anglické země dvanáct rytířů, nejstatečnějšímu z nich slíbil tisíc hřiven stříbra a poslal ho do boje. Vyjel proti němu sám Žibřid s praporem bílé barvy, jež znamená veselost, a hned při první srážce srazil Angličana ze sedla; potom ho donutil, aby mu odevzdal meč na znamení, že se vzdává. Na druhého rytíře si vzal Žibřid dřevec se zeleným praporcem, protože zelená znamená naději. Boj byl ještě kratší než poprvé, a také třetí utkání, do kterého si vzal Žibřid praporec červený, protože ta barva zapaluje srdce statečných, netrvalo o nic déle. Angličané padali z koně jeden po druhém jako hrušky: na čtvrtého si vzal Zibřid praporec žlutý, jenž znamená stálost, na pátého praporec temně modrý, neboť temně modrá je barvou věrnosti. A nejinak zvítězil i s praporcem blankytným, jehož barva znamená mužskou chytrost, a s praporcem temně rudým, znamenajícím hněv. Tak porazil postupně jedenáct protivníků, až došlo na posledního. To byl muž nejodvážnější, rozjel se proti Žibřidovi a volal s posměchem:

„Jen vyjeď, vyjeď, a neboj se! Nechlub se jedenácti, protože takových já přemohu čtyřiadvacet!“

Žibřid se rozesmál a řekl:

„Čeho bych se měl bát? Snad tvého drahého odění, jež na tobě svítí, až oči přecházejí? Však brzy uvidíš, jak to s ním dopadne!“

Vzal si praporec barvy zlaté, jež znamená čest a chválu rodné řeči, a po dlouhém a urputném boji Angličana přinutil, aby se mu dal na milost. Potom přikázal mužům své družiny, aby rozvinuli korouhev, kterou do té doby tajili, a na korouhvi byl kotel v ohnivém poli. Teprve v tu chvíli poznal neapolský král, že Žibřid je knížetem českým, a s velikou slávou mu poděkoval za záchranu své země.

Podle úmluvy měl anglický král odevzdat válečnou kořist vítězi, ale ten ji na Žibřidovu přímluvu vrátil a požádal vetřelce, aby už v bojích proti jeho království nepokračoval; Angličanovi nezbylo nic jiného, než slíbit a s nepořízenou odtáhnout ze země.

Neapolský král pak požádal Žibřida, aby mu řekl, jaký dar si za tak velikou pomoc přeje, a český kníže pravil:

„Prosím, abys mi odevzdal erb poraženého krále, totiž černou orlici v zlatém poli.“

Neapolský král souhlasil a chtěl ještě knížeti přidat velikou odměnu, avšak Žibřid odmítl a přikázal, aby staré znamení kotle

setřeli z praporců a namalovali na korouhve podobu orlice.

Po nějakém čase se Žibřid vydal na zpáteční cestu a král neapolský ho doprovodil s velikou družinou až do Prahy. A kamkoli v Čechách přišli, všude zavládla veliká radost nad návratem knížete i nad velikou ctí, kterou své zemi vydobyl; všude hned malovali nové knížecí znamení na hradby a brány, zvony zvonily a lidé se radovali.

S největší slávou byl kníže a jeho host uvítán v Praze. Na pražském dvoře poznal neapolský král Žibřidova syna Bruncvíka a tolik si ho zamiloval, že ho chtěl mít za vlastního syna; aby se tak stalo, slíbil mu svou dceru Neomenii. Byla to veliká a slavná svatba, jaká do té doby neměla v Čechách pamětníka. Ještě několik let pak vládl kníže Žibřid nad českou zemí, a když zemřel, oplakávali ho jeho poddaní jako otce.

Po Žibřidově smrti se stal knížetem Bruncvík. Spravoval zemi s pomocí rady starších a vládl poctivě a spravedlivě, podle práva krotil bohaté a chránil chudé. Protože však byl pravým synem svého otce, rozpomenul se jednoho dne, že každý panovník má zanechat potomkům dobrou památku; rozhodl, že dobude své zemi nové znamení erbovní, a protože králem všech zvířat je lev, stanovil Bruncvík, že získá na svůj štít obraz lva.

Přislíbil své ženě Neomenii, že se vrátí do sedmi let, vyměnil si s ní prsteny, přikázal osedlat třicet koní a vyrazil do světa.

Projel mnoha neznámými a podivnými zeměmi a vzdaloval se od domova stále víc a víc, až narazil na veliké moře; ani tady se však nezastavil, opatřil si koráb, nalodil se s čeledí a pokračoval v pouti. Byl na moři už asi čtvrt roku, když se jedné noci strhl veliký vítr a moře si pohazovalo korábem, jako by to byla skořápka ořechu. Vichřice roztrhala plachty, zlámala stožáry a proměnila koráb v bezmocnou hříčku vydanou na pospas vlnám. A vítr neustával, hnal koráb pořád dál a dál, až námořníci spatřili v dálce podivnou žlutavou zář a obrysy ostrova. Zmocnila se jich hrůza, neboť věděli, že na tom ostrově je jantarová hora a že její skály způsobily neštěstí už mnoha lodím a námořníkům.

Když byli padesát mil od ostrova, vyšlehl z mračen nad horou sírově žlutý blesk a vzduchem zavanula podivná neznámá vůně; od té chvíle troska korábu po vlnách jen letěla, protože ostrov měl podivnou moc a přitahoval všechno, co se ocitlo v jeho blízkosti: koráby, lidi, ptáky, ryby i dřevo.

Potom náhle zaskřípal pod kýlem písek a loď se zastavila několik kroků od břehu. Bruncvík vystoupil na ostrov a všude uviděl množství ztrouchnivělých korábů i vybělené kostry ryb, ptáků a lidí. Zmocnil se

ho veliký smutek, usedl do písku a tesklivě vzpomínal na daleký domov.

Zásoby potravin z lodi ubývaly den ze dne; když už ztroskotaní plavci snědli poslední kousek jídla, uvědomili si, že jim hrozí smrt. Vyspravili loď, zašili plachty a otesali nové stožáry, vystoupili na palubu a ze všech sil se snažili vyjet na moře; sotva však urazili nepatrný kousek, ostrov je přitáhl zpátky jako třísku. Po mnoha marných pokusech se konečně vzdali, protože viděli beznaděj svého úsilí. Aby oddálili smrt hladem, začali porážet koně, ale brzy snědli posledního a jeden po druhém hynuli vysílením. To bylo na začátku třetího léta.

Nakonec zůstali jen dva, Bruncvík a starý rytíř jménem Balád. Byl to člověk věrný a poctivý; když viděl, že se i jeho poslední hodinka blíží, poradil svému knížeti, jak by se při trošce štěstí mohl zachránit z ostrova. Oba věděli, že každým rokem přilétá na ostrov veliký pták Noh, vyhledá v pobřežních skalách kořist a odnese ji v drápech daleko za obzor. V tom strašlivém ptáku našel starý rytíř jedinou naději pro svého knížete, a tak ho dlouho prosil a přemlouval, až Bruncvík uposlechl. Balád vzal koňskou kůži, pomazal ji krví, zašil do kůže svého pána i s mečem a zanesl ho na pobřežní skaliska.

Když přiletěl pták Noh, okamžitě spatřil zkrvavenou koňskou kůži a snesl se k pobřeží ostrova jako náhlá bouře. Uchopil kůži do zobáku, jediným mávnutím se vznesl nad oblaky a zmizel v povětří. Letěl dlouho a dlouho, tři dny a tři noci, až doletěl ke svému hnízdu; položil kořist na skálu k mláďatům a znovu se vydal pátrat po další kořisti. Hladoví ptáci začali hned trhat kůži a vydávali divoké skřeky; když Bruncvík viděl, že se jeho vězení rozpadá na cáry, vyskočil z úkrytu a zutínal obludám hlavy. Potom sešplhal ze skály a devět dní bloudil horami v divokých skalách a lesích, až přišel k hlubokému úvalu, odkud se ozýval dunivý, bolestný řev. Bruncvík doběhl na okraj skal, naklonil se nad sráz a spatřil, jak divoká saň zápasí se lvem; vzpomněl si, s jakým úmyslem opustil domov, vyběhl z lesa a začal lvovi pomáhat. Byl už nejvyšší čas, protože král zvířat bojoval z posledních sil a utrpěl mnoho ran; devítihlavá saň na něj dorážela stále zuřivě ji a zuřivěji, a nebýt Bruncvíka, byl by zápas skončil každým okamžikem. Když lev uviděl, že mu přichází pomoc, ulehl vyčerpaně do trávy, aby se vzpamatoval; avšak saň se rozzuřila ještě víc a zaútočila na Bruncvíka tak prudce, že kníže brzo začal ztrácet síly; z devíti hlav šlehaly proti němu plameny s takovou silou, že ho několikrát srazily k zemi. Pomalu už umdléval; avšak lev poznal, že jeho zachránce už

sotva svírá meč, s novými silami se vrhl na saň a roztrhal ji na kusy.

Bruncvík viděl, jakou má lev obrovskou sílu, a tak se ho začal trochu obávat; dal se na ústup, zprvu pomalý a nenápadný, potom stále zběsilejší a rychlejší, avšak lev ho neustále sledoval. To trvalo několik dní a Bruncvík neustále přemýšlel, jak by se lva zbavil. Nakonec si nabral bukvice a žaludy, vylezl na vysoký strom a čekal, dokud lev neodejde. Po třech dnech se zmocnila lva veliká lítost nad Bruncvíkovou nedůvěrou; zařval tak silně, že se zesláblý Bruncvík ze strachu pustil větve, spadl do trávy a zle se potloukl.

Teprve tehdy však poznal, že mu lev nechce ublížit. Král zvířat vytrhal tlapou kořínky a lístky všelijakých bylinek, obkládal Bruncvíkovi rány a staral se o něj tak dlouho, až se mu šrámy vyhojily. Když pak uzdravený kníže seděl o velkém hladu, přinesl mu srnu, a tak ho zachránil před jistou smrtí. To už Bruncvík věděl, že mu lev neuškodí, a od té doby jej miloval jako nejlepšího přítele.

Když se posilnil a uzdravil, vydal se na další cestu. Šel dlouho a dlouho, až spatřil daleko v moři ostrov s vysokou skálou a na skále vysoký hrad. Dlouho si lámal hlavu, jak by se na ten ostrov přeplavil; a protože na nic jiného nemohl přijít, nasekal mečem kmínky a proutí a lev mu je odtahal k pobřeží, kde Bruncvík upletl malý vor. Odrazili od břehu a osmnáct dní se plavili příbojem a obrovitými vlnami, až konečně dorazili k ostrovu a zamířili k hradní bráně. Hrad byl nádherný, ale žily v něm podivné obludy a nestvůry: král měl oči vpředu i v týle a na každé ruce i noze osmnáct prstů. A jaký byl král, takoví byli i poddaní. Jedni měli jen jedno oko, jiní zase jen jednu nohu, mnozí měli nad očima rohy a ještě jiní měli dvě hlavy nebo měli hlavy psí; a ještě jiní měli hrby jako velbloudi. Jedni vyli, druzí vrčeli a skojíkali jako zvířata, až z toho Bruncvíka popadl veliký strach. Obrátil se a chtěl z hradu uprchnout zpátky k voru, ale král ho už spatřil a přivolal ho k sobě. Zeptal se Bruncvíka vlídně a laskavě, kdo je, a zda přišel na jeho hrad náhodou nebo s úmyslem. Bruncvík odpověděl, že vyjel ze své vzdálené vlasti v dobré vůli, ale že ho na ostrov přivedla nouze.

Král Olibrius se nad tou odpovědí zaradoval, neboť poznal, že má před sebou chytrého člověka, a chtěl toho využít. Drak Bazilišek mu před časem unesl dceru Afriku na svůj hrad Arabii a krále teď napadlo, že by ji Bruncvík mohl dobýt zpátky. Prosil, sliboval hory doly, až Bruncvík svolil. Král mu dal připravit koráb a Bruncvík i jeho lev se vydali na novou cestu.

Dlouho se plavili po moři, až přirazili ke břehu Baziliškovy říše.

Vyskočili na břeh a zamířili k hradu; hned u první brány však narazili na dvě divoké nestvůry ve stříbrných řetězech, a tak nezbývalo, než se pustit do boje. Byl to tuhý, nelítostný zápas, ale nakonec obě obludy zabili. Vstoupili do hradeb a spatřili další bránu; u ní ležely nestvůry ještě větší a ještě silnější, i ty však šťastně a společným přičiněním přemohli. U třetí brány byl boj nejprudší, avšak lev pomáhal Bruncvíkovi ze všech sil, a tak i tady přesvědčivě zvítězili.

Vstoupili do hradu a Bruncvík užasl nad velikým bohatstvím. Když vyšli po schodech do hlavního paláce, spatřil tam Bruncvík krásnou dívku, lidskou podobu však měla jen po pás, a místo nohou spočívali na vyšívané pokrývce dva hadi. Dívka se velmi podivila, kde se tu Bruncvík vzal; když jí pověděl o své cestě, dala se do pláče a zapřísahala ho, aby se hleděl zachránit, protože se vydává do velikého nebezpečí; ale Bruncvík odmítl odejít. Princezna ještě chvíli naléhala, ale když viděla marnost svého úsilí, stáhla si z prstu veliký zlatý prsten a řekla, že s tím prstenem na ruce má každý tolik síly, jako by mu pomáhalo čtyřiadvacet silných mužů.

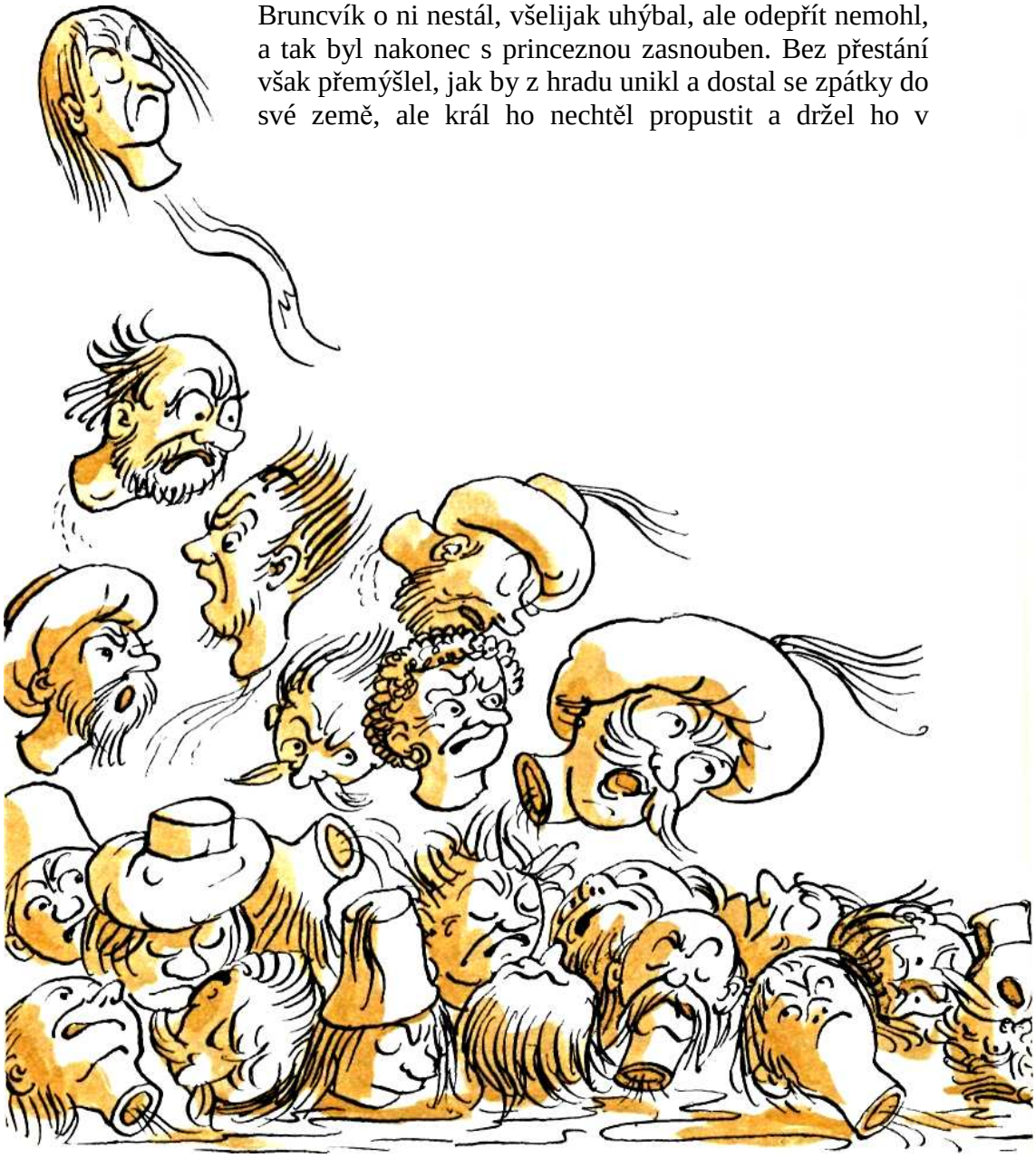
Bruncvík si navlékl prsten a čekal, až se Bazilišek vrátí. A když ten čas nadešel, ozvalo se na všech stranách tak silné syčení hadů, jako by čtyři trubači troubili z plných plic; a byl to takový hluk, že se hrad třásl v základech. Do hradních síní se přivalilo množství hadů a ještěrů, a všichni doráželi na vetřelce. Bruncvík se bránil a bojoval tak udatně, že jedinou ranou přeťal padesát hadů a ještěrů, a lev mu pomáhal. Avšak čím víc jich zahubili, tím rychleji oblud přibývalo. Když byl boj nejprudší, objevil se drak Bazilišek; měl osmnáct ocasů a každý z nich tak silný a ostrý, že jediným máchnutím přeťal břevno. Vrhl se na Bruncvíka a způsobil mu četné rány a poranění; avšak lev svému pánu věrně pomáhal, a tak všichni tři bojovali po celou noc až do poledne. Bruncvík byl vyčerpán, krev se mu z ran jen řinula a poklesával už únavou; v takových chvílích se lev s dvojnásobným úsilím vrhal na Baziliška a trhal mu jeden ocas po druhém, až se Bruncvík trochu vzpamatoval a s novými silami zaútočil na Baziliška tak prudce, až ho dobil; lev potom draka roztrhal na kusy a všechna havěť uprchla z hradu.

Bruncvík byl dlouhým bojem vyčerpán a tři dny a tři noci ležel jako bez života. Lev vyšel z hradeb, posbíral do tlamy různé léčivé bylinky a kořínky a donesl je princezně; Olibriova dcera z nich namíchala léčivé odvary a těmi Bruncvíka vyhojila. Když se pak zraněný uzdravil, nabral si ve sklepech opuštěného hradu poklady a

všichni tři se vrátili ke králi.

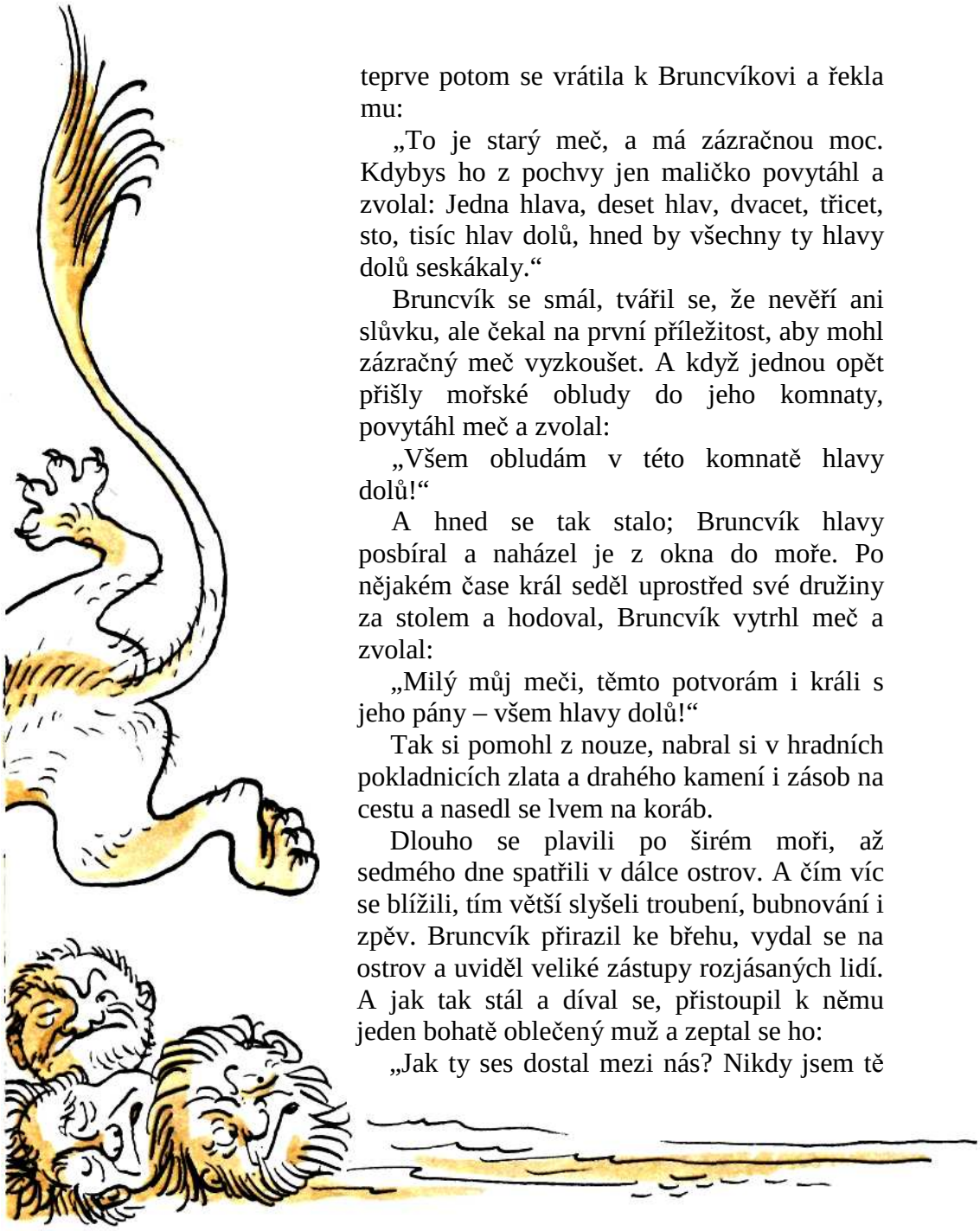
Olibrius měl velikou radost, zahrnul Bruncvíka bohatstvím a ještě mu nabídl svou dceru za ženu; Bruncvík o ni nestál, všelijak uhýbal, ale odepřít nemohl, a tak byl nakonec s princeznou zasnouben. Bez přestání však přemýšlel, jak by z hradu unikl a dostal se zpátky do své země, ale král ho nechtěl propustit a držel ho v

hradbách jako vězně.

Jak se tak Bruncvík toulal smutně hradními sály, objevil jednoho dne ve sklepě starý meč bez jílce; byl ostrý a pěkný a Bruncvíkovi se hned zalíbil. Sňal tedy jílec ze svého meče, připevnil jej na ten starý, zasunul ho do pochvy a svůj meč bez jílce položil do sklepa. Vrátil se k princezně a zeptal se, co je to ve sklepě za podivný meč. Princezna neodpověděla, vyběhla ze síně a zamkla pečlivě všechny hradní brány;

teprve potom se vrátila k Bruncvíkovi a řekla mu:

„To je starý meč, a má zázračnou moc. Kdybys ho z pochvy jen maličko povytáhl a zvolal: Jedna hlava, deset hlav, dvacet, třicet, sto, tisíc hlav dolů, hned by všechny ty hlavy dolů seskákaly.“

Bruncvík se smál, tvářil se, že nevěří ani slůvku, ale čekal na první příležitost, aby mohl zázračný meč vyzkoušet. A když jednou opět přišly mořské obludy do jeho komnaty, povytáhl meč a zvolal:

„Všem obludám v této komnatě hlavy dolů!“

A hned se tak stalo; Bruncvík hlavy posbíral a naházel je z okna do moře. Po nějakém čase král seděl uprostřed své družiny za stolem a hodoval, Bruncvík vytrhl meč a zvolal:

„Milý můj meči, těmto potvorám i králi s jeho pány – všem hlavy dolů!“

Tak si pomohl z nouze, nabral si v hradních pokladnicích zlata a drahého kamení i zásob na cestu a nasedl se lvem na koráb.

Dlouho se plavili po širém moři, až sedmého dne spatřili v dálce ostrov. A čím víc se blížili, tím větší slyšeli troubení, bubnování i zpěv. Bruncvík přirazil ke břehu, vydal se na ostrov a uviděl veliké zástupy rozjásaných lidí. A jak tak stál a díval se, přistoupil k němu jeden bohatě oblečený muž a zeptal se ho:

„Jak ty ses dostal mezi nás? Nikdy jsem tě

tu neviděl. Ale ať jsi přišel z kterékoli strany, jedno je jisté: zůstaneš tady a budeš s námi tancovat.“

To už se hrnuli k Bruncvíkovi další a další, seběhli se muži i ženy, popadli ho za ruce a táhli ho do tance. Bruncvík v nejvyšší nouzi vyprostil pravici, sáhl po meči a zvolal:

„Jedna hlava dolů!“

Tomu nejbližšímu se hned skutálela hlava, ale ostatní se nezalekli a hned se Bruncvíka chopilo na tisíc rukou. Všichni ho táhli do tance a volali:

„A přece budeš s námi tancovat, dokud dech nevypustíš!“

Bruncvík povytáhl meč a zvolal:

„Všechny hlavy dolů!“

Když se tak stalo, Bruncvík se obrátil, spěchal ke korábu a znovu vyplul na moře.

Patnáct neděl se plavil po klidných vodách a bloudil od obzoru k obzoru, až po té dlouhé době spatřil v dálce ostrov a nad ním velikou zář.

Zamířil k ostrovu a brzy uviděl veliké krásné město, z jehož zlata a drahého kamení vycházelo světlo na deset mil daleko.

Bruncvík opatrně přirazil ke břehu, vystoupil z korábu a pustil se do města, nikde však nezahlédl jediného člověka. Ulice i domy byly opuštěné a pusté, ale v každé kuchyni a na každém stole v hodovních síních bylo nachystáno tolik jídla a pití, že se až tabule prohýbaly.

Jak tak Bruncvík chodil dům od domu, zaslechl náhle veliké troubení a bubnování; chtěl se rychle vrátit ke svému korábu a odplout, ale bylo pozdě. Od přístavu se přivalil zástup lidí, vrhl se na Bruncvíka a odvedl ho ke králi, jenž se jmenoval Astriolus.

Král se na nic nevyptával a prohlásil stručně, bez velkých úvah:

„Ať jsi kdo jsi, zůstaneš tady s námi na věky. Jinak tě dám posadit na ohnivého koně a v jeho sedle budeš hořet celou věčnost.“

Bruncvík se však nebál a odpověděl:

„Nebojím se vás a nezůstanu mezi vámi.“

Král dal přivést ohnivého koně a hned přiskočili čtyři mužové, aby Bruncvíka vysadili do plamenů. Bruncvík však v poslední chvíli povytáhl meč a zvolal:

„Těm čtyřem hlavy dolů!“

V okamžiku ležely hlavy na zemi a trupy roztrhal lev. Král se rozlítil a přikázal vojsku, aby se Bruncvíka zmocnilo; hned ho s křikem obklíčilo několik tisíc ozbrojených mužů, avšak Bruncvík vytáhl meč a zvolal:

„Dvaceti mužům, třiceti, tisíci mužům hlavy dolů!“

Hlavy skákaly dolů a byl to tak veliký hřmot, že se země třásla jako při velikém krupobití. Král dostal strach a prosil Bruncvíka, aby meč schoval, že ho v bezpečí i se lvem propustí zpátky ke korábu a ještě mu ukáže cestu zpátky do vlasti.

Bruncvík zastrčil meč do pochvy a král splnil svůj slib.

Když Bruncvík po mnohém putování spatřil konečně zase Prahu, oblékl se do poustevnického roucha a zamířil se lvem po boku na hrad. Tam bylo hlučno a veselo, protože se právě chystala svatba Neomenie, Bruncvíkovy ženy: uplynulo už víc než sedm let, co Bruncvík odjel ze země, a protože Neomenia po celou tu dlouhou dobu nedostala od něho jedinou zprávu, ani neviděla svůj prsten, poslechla rady svého otce a přijala nabídku urozeného muže, který si ji chtěl vzít za manželku.

Bruncvíka ta zpráva velmi zarmoutila, neřekl však nic. Nenápadně se přitočil k hodovnímu stolu a upustil do zlaté číše, z které pila Neomenie, její prsten; potom odešel. Kněžna se napila a spatřila na dně poháru zlatý prsten; hned poznala, co se stalo, a pověděla to otci i ženichovi. Otec se zaradoval, avšak ženich vyskočil, přikázal osedlat koně a vydal se za Bruncvíkem, aby ho zabil.

Bruncvík viděl, že mu jde o hrdlo, vytáhl zázračný meč a zvolal:

„Ženichovi a celé jeho družině hlavy dolů!“

Potom Bruncvík sezval všechny zemské pány tajně na jeden vzdálený hrad, dal se jim poznat a v jejich průvodu se vrátil zpátky do Prahy.

Manželka, její otec i všechen pražský lid uvítali knížete s velikou radostí. Lev, kterého Bruncvík přivedl z dalekých zemí, se hned stal středem pozornosti, všichni ho obdivovali a radovali se, že jim kníže přivedl krále zvířat. Bruncvík přikázal, aby ho namalovali na brány a hradby, a také na zemské korouhvi dal vymalovat bílého lva v červeném poli.

Od té doby žil Bruncvík spokojeně s Neomenií a panoval ještě dlouhou řadu let. Když zestárl, odevzdal knížectví svému jedinému synu Ladislavovi a zavřel oči, smířen s celým světem. Avšak lev bez svého pána nechtěl dál žít; tesknil a chřadl, až zařval naposled a umřel.

Na památku statečného knížete postavili Pražané na pilíř Karlova mostu Bruncvíkovu sochu s kamenným lvem. Socha tam stojí dodnes, ale nikdo neví, co se stalo s Bruncvíkovým zázračným mečem. Jedni vyprávěli, že ho dal Bruncvík ještě před svou smrtí tajně zazdít do

pilíře, a tam leží meč dlouhá staletí; objeví se teprve tehdy, až vlast bude v největší potupě. Pak se vyhrnou blaničtí rytíři, zamíří k Praze a pojedou po Karlově mostě. Kůň jejich pána a velitele zakopne, pod kopytem se mu objeví meč, kníže Václav jej zdvihne, zatočí jím nad hlavou a všem nepřátelům země české se skutálejí hlavy.

Avšak jiní tvrdili, že Bruncvík meč nezazdil, ale že ho sám hodil z mostu do Vltavy, a tam zůstane zázračný meč ležet na dně tak dlouho, dokud ho nevytáhne stařena, která bude na břehu prát přízi; odevzdá ho do rukou vůdci českého vojska, a ten s jeho pomocí zničí všechny nepřátele.

Zapsáno je také, že nikdo neví, na kterém místě Karlova mostu je meč zazděn; teprve tehdy, až se na českou zemi přivalí největší záplava nepřátel, pukne klenutí mostu, meč se sám pozvedne bez přispění lidských rukou do výše a obrátí se čepelí na tu stranu, kde je Blaník; potom se třikrát zatočí, a na to znamení vyrazí blaničtí rytíři ze svého úkrytu a vyženou nepřítele ze země.

O nešťastném staviteli

Když dal král Václav IV. svrhnout Jana z Nepomuku přes zábradlí Karlova mostu do Vltavy, ještě tu noc strhla velká voda mostní oblouk a nikdo nemohl škodu napravit. Všechno, co zedníci a kameníci ve dne postavili, do rána strhl proud, a tak se to opakovalo stále znovu a znovu a nikdo si nevěděl rady.

Po dlouhé době se přihlásil mladý ctižádostivý stavitel a slíbil, že most spraví. Najal si nejlepší zedníky a dal se s nimi hned za úsvitu do práce, takže do večera vystavěli veliký kus oblouku. Stavitel chtěl své dílo ohlídat, a proto zůstal sám v noci na mostě, aby viděl, co se bude dít. O půlnoci se však ozval veliký rachot a před očima mladého stavitele se celá práce znovu zřítila do Vltavy. Nešťastný muž zůstal stát jako solný sloup; díval se na zničené dílo a už věděl, že neujde posměchu. Náhle však za sebou zaslechl smích; otočil se a uviděl, že uprostřed mostu stojí sám ďábel, zahalený v plášti od hlavy až k patě.

„Marně se lopotíš," řekl ďábel a nepřestal se smát. „Dokud já nedovolím, žádná lidská ruka most znovu nepostaví. Ale kdybys to chtěl přece jen dokázat, věděl bych si rady."

Stavitel se vzpamatoval a zeptal se:

„Co žádáš za svou pomoc?"

„Nic víc a nic míň, než toho, kdo první přejde přes most, jakmile dokončíš práci.“

Stavitel se bál hanby i posměchu a také byl žádostiv slávy a uznání; kromě toho čekala jeho žena děťátko a stavitel potřeboval mnoho peněz; proto po krátkém rozmýšlení podmínku přijal a v duchu si myslel, že ďábla nějak přelstí.

Hned ráno přemluvil kameníky a zedníky, bohatě jim zaplatil, a tak se všichni dali spěšně do práce. Ďábel skutečně splnil svůj slib: stavitel znovu čekal v noci na mostě, až přijde půlnoc, ale půlnoc minula a dílo zůstalo netknuto; při ranním rozednění bylo všechno tak, jak to večer kameníci opustili. Pokračovali tedy v díle a za několik dní byl oblouk hotov. Stavitel přikázal, aby ještě toho dne postavili na obou koncích mostu stráže, a ty aby žádnou mocí nikoho nepustily na most, dokud sám nedovolí. V hlavě mu uzrála myšlenka, jak na ďábla vyzraje: v úmluvě přece nepadlo ani slovo o tom, že tím prvním, kdo přejde most, musí být zrovna člověk. Proto dal stavitel přinést do Staroměstské věže ošatku s kohoutem a chystal se, že ráno ještě za svítání kohouta vypustí a požene ho před sebou na druhou stranu; ať si pak ďábel odnese kohouta do pekla nebo kamkoli jen bude chtít.

Avšak ďábel nebyl o nic hloupější než stavitel. Když viděl, jakou léčku mu mladý muž přichystal, vyčkal do setmění a vydal se v podobě zedníka na Malou Stranu, kde tehdy stavitel bydlel. Zaklepal na dveře jeho bytu a vyřídil s uctivou tváří stavitelově ženě, že její muž zůstane přes noc u stavby; že ji však snažně prosí, aby přišla bez meškání za ním, protože mu hrozí veliké nebezpečí.

Žena se vylekala a rozběhla se k mostu. Stráže ji chtěly zastavit, ale pak poznaly, že je to stavitelova žena, a se zdvořilým pozdravem ji pustily dál.

Žena běžela přes most a trnula úzkostí, co se stalo jejímu mužovi; když se blížila na staroměstskou stranu, zavolala ho jménem, stavitel vyšel z věže a spatřil ji. Krve by se v něm nedořezal; hned pochopil, že se mu lest nevydařila a že ho ďábel ošklivě podvedl. Neřekl však nic, ženu upokojil a odvedl ji zpátky domů. Potom se vrátil k mostu a oznámil strážím, že už mohou svá místa opustit. Nevěděl si rady a jen s úzkostí čekal, co se bude dít; nakonec si řekl, že se vydá do ďáblových rukou sám, aby své ženě zachránil život. Rozběhl se k dostavěnému oblouku a čekal tam až do svítání, ale ďábel se neukázal. Pomalu se vracel domů, avšak tam ho čekala strašlivá zpráva: služebníci mu s pláčem pověděli, že jeho žena porodila v noci mrtvé děťátko a že před malou chvílí sama vypustila duši. Stavitel hořekoval

a bědoval, ale ženě ani dítěti už život vrátit nemohl. Vyčítal si, že zavinil jejich smrt, a trápil se tak dlouho, až se nakonec utrápil.

Od té doby se na Karlově mostě děly podivné věci.

Lidé na Malé Straně i na Starém Městě vyprávěli, že se duše novorozeněte vznáší v noci nad mostem, neboť dítě zemřelo bez viny; a osamělí chodci slyšeli najednou ze tmy, jak ve studeném povětří kýchá chladem a zimou.

Ohlédli se, ale když nikoho neviděli, ohrnuli si jen límec a spěchali beze slova dál, jako by jim za patami hořelo. Až jednou po mnoha letech časně zrána šel po mostě prostý venkovan; bylo zima, nad řekou protahoval studený vítr a venkovan pospíchal, aby už byl v závětří na druhé straně. Náhle zaslechl nedaleko kýchnutí; v tom nečase ani oči nezvedl, jen přikývl a zvolal, jak byl z domova přivyklý: „Pozdrav pánbůh, pozdrav pánbůh!“

Snad ani neslyšel, jak mu dětský hlásek říká: „Dejžto pánbůh!“

Přešel most, ztratil se v uličkách a na podivné setkání zapomněl.

A tak se možná ani nedověděl, že od té doby už na Karlově mostě nestraší.

O kamenném andělu

Když později vyzdobili sochaři a kameníci holé zábradlí Karlova mostu sochami, hodně se o tom novém divu mluvilo po celé Praze i daleko po venkově. Venkované se smáli Pražanům, že nikdo z nich neví, kolik těch soch vlastně doopravdy je, a při každé příležitosti je zkoušeli, až z toho vznikla hádanka; Pražané se zase smáli venkovanům, že vždycky sochy počítají, aby pak mohli doma dokazovat, že opravdu byli v Praze. A je těch soch a sousoší na levé straně patnáct a na pravé zrovna tolik.

Po pravé straně mostu je sousoší svatého Františka Borgiáše s dvěma anděly. O tom s obrazem v ruce se vypráví, že sochař dlouho hledal živý vzor, podle kterého by sochu zhotovil. Toulal se po Praze a díval se lidem do tváře, ale nikdy nebyl spokojen; nikdo neměl takovou podobu, aby ji sochař mohl vytesat podle svých představ a snů. Konečně potkal jednoho dne na Malé Straně tak krásnou dívku, že se v něm až dech zatajil; a hned si umínil, že právě ta se musí stát vzorem pro jeho anděla.

Byla to dívka opravdu nadobyčej krásná: měla jemnou tvář a oči

tak čisté a pěkné, že se sochaři roztlouklo srdce v hrudi jako splašené, kdykoli se na ni jen podíval. Dlouho ji potají sledoval, až se nakonec odhodlal a všechno jí řekl; avšak dívka jen sklopila oči a pověděla mu, že bez svolení rodičů nemůže o ničem sama rozhodnout. Sochař se tedy vydal do jejího domu a tak dlouho prosil rodiče, až nakonec svolili. Hned si v radosti načrtl její tvář na kousek pergamenu a slíbil, že nazítří přijde znovu; avšak když druhého dne vkročil do jejího domu, přivítali ho rodiče s velikým smutkem a oznámili mu, že dívka v noci zemřela.

Sochař se té nečekané zprávě podivil. Protože nemohl na dívku zapomenout a podivná událost mu nešla z hlavy, vyptával se na krasavici sousedů i služebných v domě, až se kousek po kousku dozvěděl, že dívka nebyla ani zdaleka tak nevinná, jak se mu zdálo, že byla lakotná, nepřející a že měla ještě mnoho nectností.

Sochař usoudil, že to bylo možná řízení osudu a že dívka s krásnou tváří a s nečistým srdcem opravdu nemohla být vzorem pro jeho anděla. Začal tedy hledat dál a vybral si jednoho studenta z jezuitské koleje. Pozval ho do své dílny, posadil se a začal kreslit. Avšak studentova tvář se začala měnit a měnila se při každé nové čárce: v jemné štíhlé tváři se objevily vrásky zloby, oči dostaly tvrdý výraz, usměvavé rty se stáhly do nenávistného úšklebku; a čím rychleji sochař kreslil, tím ohyzdnější byla studentova tvář, až si nakonec sochař uvědomil, že je to tvář samotného ďábla. Rychle náčrtek zahodil, studenta propustil a začal hledat znovu.

Hledal dlouho a bez únavy, ale všechna jeho námaha byla marná. Pomalu se smiřoval s vědomím, že člověka podle svých představ nikdy nenajde. Vrátil se proto k náčrtku krásné dívky; nemohl na její krásu zapomenout, a tak začal kresbu doplňovat svými vzpomínkami a představami, avšak dílo se mu nevedlo. Jakmile vzal pergamen do ruky, v srdci se mu hned vynořilo všechno, co o dívce slyšel, a jeho ruka to hned zaznamenala do podoby dívčí tváře. Ať se snažil sebevíc, nemohl svou vzpomínku vystihnout. Vrátil se proto k prvnímu náčrtku a začal podle něho tesat tvář své sochy; avšak ani potom se mu práce nevedla tak, jak si přál. Hmoždil se od rána do soumraku, opravoval a začínal znovu a znovu, avšak ať se snažil sebevíc, stále nemohl vystihnout rysy, které uviděl v dívčí tváři při prvním setkání.

Potom jednoho dne sochu přece jenom dokončil. Unaveně odložil náčiní, setřel si z čela pot a zadíval se andělovi do tváře, aby se přesvědčil, jak se mu dílo podařilo.

A v tom okamžiku si s úžasem uvědomil, že vlastně vypodobnil

sám sebe a že socha má jeho vlastní tvář.

O Turkovi z Karlova mostu

Na sousoší světců Jana z Mathy a Felixe z Valois vytesal sochař i postavu Turka. O Turcích tehdy kolovalo hodně zpráv, že se dopouštějí velikých ukrutností, a tak nejeden pražský měšťan hněvivě namítal, proč má stát právě Turek mezi sochami svatých. Pobouření z toho bylo veliké, a nejvíc se zlobili občané z Malé Strany, protože Turek stál na pilíři u jejich břehu. Přemýšleli, jak by ho odstranili, ale báli se trestu, a tak se sami Turka zničit neodvážili. Dlouho si lámali hlavu, až nakonec vyslali zvláštní poselství do trinitářského kláštera s prosbou, aby jim Turka nahradili jinou sochou, která by pro ně byla přijatelnější. Opat jim trpělivě vysvětloval, co má Turek vlastně znamenat, vyprávěl pohnutými slovy, že ti dva světci založili svůj řád na vykupování otroků právě z moci Turků, avšak všechno bylo marné. Malostranští stáli tvrdohlavě na svém. Opat si je nechtěl pohněvat, a proto nakonec prohlásil, že sice Turka odstranit nemůže a nesmí, ale že ho dá do výslužby.

Malostranští poděkovali a spokojeně odešli, ale brzy poznali, že se nic nezměnilo. Od té chvíle si vylévali na Turkovi zlost, jak mohli: jednou mu v noci vzali šavli, jindy mu zamazali kamenné boty i suknici blátem, jindy ho poházeli nečistotou od hlavy až k patě.

Tak to šlo pořád dál a dál, až se jednou rozletěla po Praze zpráva, že vypukla veliká vojna mezi Rusy a Turky. Pražští Němci hned přáli Turkům a dávali svou náklonnost najevo i Turkovi na Karlově mostě. Potají mu pozlatili šavli nebo aspoň knoflíky, nejednou mu položili k nohám krásnou kytici se stuhou a vůbec jim nevadilo, že se tomu ostatní Pražané posmívají.

Smáli se Turkovi dokonce i písničkou:

Na kamenným mostě stojím – na tom krajním rantlu,
s knoflíkárna, se šnurbartem – v tuplovaným mantlu.

Ještě jeden příběh se vypráví o Turkově soše.

Kdysi se přistěhoval z Podskalí na Malou Stranu švec. Nebyl to žádný prťák, který by směl přišívat jen nové nárty a podešve ke

starým holením; byl opravdový novák, svobodně šil nové boty z teletiny, kozlovice, skopovice, červené kůže i pytlovice. Vidět ho nebylo, vypadal jako za groš kudla, ale řemeslo znal, a tak ho starousedlíci brzy přijali mezi sebe. Švec se nastěhoval do domku hned vedle Malostranské mostní věže a tam šil boty.

Jednoho večera si zašel na pivo do hospody ke Klíčům, a protože byl maličké postavy, hned začal vyprávět, co všechno dovede, aby na sebe soustředil pozornost a ohromil sousedy. Že umí šít bílé kordovanské střevíce jako nikdo jiný v celé Praze, a pantofle aksamitové či zlatohlavé zrovna tak, a ještě mnoho jiných věcí. Vychloubal se tolik, že si z něho všichni začali tropit posměšky; nejdřív potají, s úkradkem potom nepokrytě, s velikým smíchem a halasem.

Švec se rozhněval, uhodil pěstí do stolu a zvolal:

„Však vy se brzy přestanete smát! Já dokážu všechno, co si jen zamanu; a jestli mi nevěříte, vaše škoda. Když budu chtít, zítra sem přijde na pivo třeba Turek z Karlova mostu.“

Sousedé se smáli ještě víc, a protože mistr ševcovský stál urputně na svém, vsadili se s ním o sud piva. Když Turek přijde, zaplatí sud sami, když nepřijde, bude platit švec.

Nazítří byla hospoda plná, že by smítko nepropadlo. Jen Turek nepřicházel, a také ševcovský mistr se někde pozdržel. Po velikém reptání se nakonec všichni smířili s tím, že už milého ševce v hospodě neuvidí, a tropili si z něho posměšky způsobem dosti nevybíravým.

Krátce po desáté se však otevřely dveře a objevil se švec. Netvářil se nijak zkroušeně, naopak, ve tváři mu hrál škodolibý úsměv a oči se mu smály. Pozdravil, posadil se blízko dveří a mlčel, jenom se díval potutelně kolem sebe.

Všichni se hned k němu nahrnuli jako vosy.

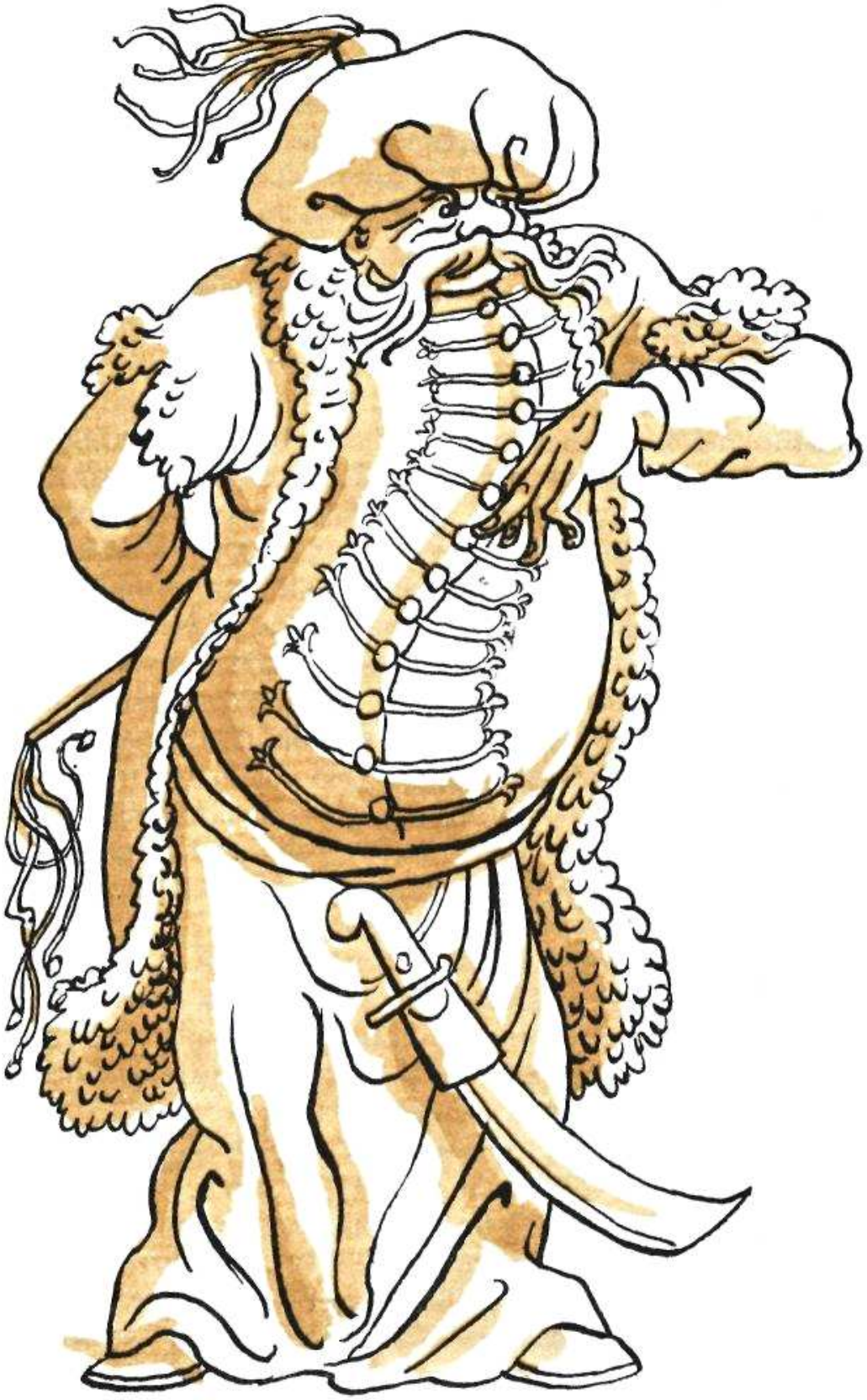
„Mistře, jestli čekáš na Turka, tak ti můžeme povědět, že ten už nepřijde. Čekal bys marně, zrovna tak jako jsme čekali my. Zaplať sud piva a příště si dávej lepší pozor na jazyk!“

Švec pozvedl oči od pěny a zatvářil se udiveně.

„Pročpak bych měl platit sud piva? Myslíte včerejší sázku? Ale tu bude platit někdo jiný, protože Turek už je tady.“

Sousedé se polekali, ale potom nastala vřava ještě větší a všichni dotírali na milého ševče:

„Kdepak je ten tvůj Turek? Jakpak to, že ho nevidíme? Ukaž nám ho!“

Švec vyskočil, uhodil se pěstí do prsou a zvolal, až mu hlas přeskakoval:

„Stojí tu před vámi! Tady je Turek z Karlova mostu!“

Všichni se zarazili, už si mysleli, že švec ztratil nadobro rozum. Avšak mistr sáhl do kapsy a položil na stůl potrhaný sežmoulaný papír, na němž stálo, že se jmenuje Turek a že bydlí v domě, který opravdu náleží ke Karlovu mostu.

„Přišel sem Turek z Karlova mostu nebo ne?“ vykřikl švec. „Přišel, a tak musíte platit!“

Hned se strhla veliká vřava, všichni se vrhli na milého ševce a strkali s ním sem a tam, až porazili několik stolů a rozlili pivo na podlahu. Nakonec však museli uznat, že sázku prohráli, a tak objednali sud piva a zaplatili ho rukou společnou a nerozdílnou.

Od té doby tvrdí nejeden hospodský na Malé Straně i na Starém Městě, že k němu, právě k němu a nikam jinam chodívá na pivo Turek z Karlova mostu.

O nešťastném kamenu z Mostecké věže

Na malostranském konci Karlova mostu jsou dvě věže mostní brány. Ta nízká je starší a pamatuje ještě most, který byl nazván podle manželky Vladislava II. Juditin; druhá věž vznikla až při stavbě kamenného mostu a váže se k ní starý příběh.

Za krále Václava žil v Čechách statečný rytíř. Vynikal na turnajích i v zápasech a proslavil se v nejedné bitvě. Vyhledával vždy nejnebezpečnější šarvátky a v žilách mu kolovala krev tak divoká a nespoutaná, že se až zdálo, jako by sama smrt před ním měla strach a obracela se na útěk, kdykoli se ti dva někde potkali.

Rytíř se vydal jednou do Prahy ke králi. Přejel v čele své družiny Karlův most, pomalu se blížil k mostní bráně a už vzhlížel netrpělivě nahoru k Hradu, protože věděl, že král čeká.

A právě na tom místě ho potkalo neštěstí; sotva vjel pod úzkou klenbu mezi oběma věžemi, uvolnil se vysoko na cimbuří veliký kámen a roztříštil rytíři hlavu, takže se nešťastník svezl bez ducha z koně a na místě zahynul.

Všichni potom pátrali, jak k tomu došlo, a zda to nezavinila lidská ruka; avšak zjistilo se, že kámen už byl uvolněn deštěm, větrem a mrazem a držel v otvoru jen nepatrně. Právě ve chvíli, když rytíř sjížděl z mostu, usedli na cimbuří dva havrani a klovali se velikými zobany tak ostře, až se kámen uvolnil.

Když se král dozvěděl nešťastnou novinu, zarmoutil se nad podivným koncem muže tak nebojácného a nařídil, aby kámen už nevkládali zpátky na jeho místo, ale aby tam ponechali prázdný otvor na památku odvážného rytíře i na věčnou připomínku, jak podivné jsou někdy cesty lidských osudů.

O básníkovi z Karlova mostu

Na obou výstupcích Karlova mostu sedávali odedávna žebráci a prosili chodce o almužnu. Někteří tam vysedávali dlouhá léta, jiní zmizeli po čase neznámo kam a na jejich místo přicházeli noví. Tak se dostal mezi žebráky na mostě i básník Šimon Lomnický z Budče, když na stará kolena upadl do veliké bídy.

Byl to básník nad jiné oblíbený a znal devatero řemesel: nějakou dobu učiteloval, pak byl vrchnostenským písařem, správcem pivovaru, majitelem rychty i hospodským v Ševětíně. S velikou chutí psával verše proti frejířství a cizoložství, i proti lakomství, avšak čím víc psal o mravech a nabádal k nápravě špatností, tím víc na vlastní rady zapomínal a byl jako korouhvička, která se obrací při každém zavanuti větru. Ve verších oslavil i panování Zimního krále, protože si od toho sliboval užitek: po bitvě na Bílé hoře složil potupné verše na odbojné stavy, k smrti už odsouzené, jen aby došel u císaře a jeho věrných milosti i slávy, a hlavně přízně. Avšak císař nezapomněl, že před časem vychvaloval Zimního krále, a tak mu dal svými biřici vyplatit sto ran. Brzy potom ho přepadli neznámí zakuklenci a naložili mu znovu, tentokrát nepočítaných. Všichni se od Šimona odvrátili pro jeho velikou obojakost a básník upadl do bídy, která byla den ze dne tíživější. Nakonec se musil chopit žebrácké mošny a až do své smrti vysedával ve výklenku na Karlově mostě. Díval se odtud na panoráma Hradu a kdoví, co všechno mu táhlo hlavou, když musel třaslavým

hlasem prosit chodce o almužnu. A jistě byl mezi nimi nejeden z těch, kteří ho kdysi u svého stolu bohatě hostili a chválili, nyní však pro něj neměli nic než docela malou almužnu a někdy jen pohled plný opovržení. Leckterý z dřívějších hostitelů raději odvrátil hlavu a tvářil se, že ho nevidí, jiný se zastavil a řekl z plných plic.

„Když jsi vyl s vlky, jdi také s nimi k obědu!“

Marně básník doufal, že se jeho osud znovu zlepší; svět se od něho odvrátil a Šimon umřel v bídě a hanbě.

O chalupníkovi, který hledal poklad

V jedné vesnici nedaleko Prahy žil chudý chalupník; měl jen chalupu na spadnutí, jabloňový štěp na zahrádce, a pak ještě sedm dětí jako schůdky. Jablůňka byla mladá, sotva urodila pro každé dítě jedno jediné jablko, a to ještě ani nemělo čas dozrát. Chudák chalupník třel bídu s nouzí; ať pracoval jak pracoval, od úsvitu do soumraku a od noci do noci, těch sedm hladových krků dosyta nakrmit nedokázal.

Až jednou měl podivný sen: zdálo se mu, že je v Praze, že jde po kamenném mostě, a jak se tak zvědavě dívá nalevo a napravo, znenadání o něco zakopne. Podívá se, vidí hromádku zlaťáků, a hned má po bídě. Avšak ráno se chalupník probudil, hromádka zlaťáků se mu rozplynula před očima a všechno bylo jako dřív; jabloňový štěp na zahrádce se právě chystal kvést, chalupou profukovalo čerstvé povětří a děti už čekaly u stolu na oukrop; po zlatém pokladu u kamenného mostu nikde ani památky.

Chalupník zesmutněl a celý den nemohl ten divný sen pustit z hlavy, od rána do večera chodil jako tělo bez duše; ale sotva večer zamhouřil oči, hned se zase ocitl na kamenném mostě a všechno se mu zdálo nanovo. Dívá se doleva i doprava, znenadání o něco zakopne, a je to zase ta hromádka zlaťáků, jenom o něco větší než byla včera. Když se to pak opakovalo ještě třetí noc, vyskočil chalupník hned na úsvitu z postele, vydal se do Prahy a rovnou cestou zamířil ke kamennému mostu.

Chodil po mostě sem a tam, každý kámen si prohlédl, ale všechno bylo nadarmo: v kamenné dlažbě nikde ani štěrbinka, ani škvíra,

marně si namáhal oči. Už se i přes zábradlí nakláněl, ale dole tekla řeka jako vždycky, v rákosí při ostrůvku rámusily kachny a lysky, ve vlnách jiskřilo slunce a po zlatu nikde ani památky. O poklad nezakopl, ani jediný zakutálený zlaťáček nezahlédl, ať se díval, jak se díval. Chodil tak po mostě od rána do večera, už ho bolely nohy, ale pořád ještě doufal, že se mu ten trojnásobný sen nakonec přece jen vyplní. K večeru ho zastavil voják, který hlídal v budce uprostřed mostu; zeptal se chudáka chalupníka, co hledá, a ten mu všechno vypověděl, aby si ulevil zkormoucené duši. Voják se podivil a přiznal se, že sám měl tři noci za sebou podobný sen: zdálo se mu o vesnici pod vysokou skálou, a v té vesnici až docela na konci, bezmála v lukách, stojí osamělá chalupa; a u té chalupy našel ve snu velký poklad.

Chudák ho poslouchal, oči měl navrch hlavy, a pak se zeptal:

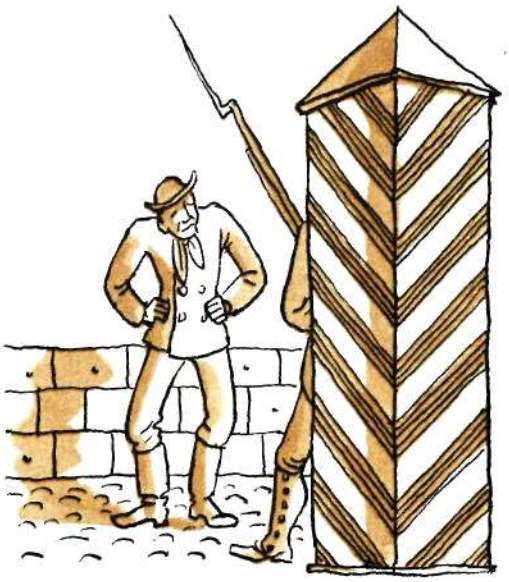
„Můžeš mi říct, jak vypadala ta chalupa?“

„Jakpak by vypadala,“ řekl voják a chvíli se rozpomínal na divný sen. „Obyčejná, mezi trámy profukoval vítr, chalupa na spadnutí.“

„A za chalupou zahrádka?“ zeptal se chudák a pořád ještě nechtěl věřit svým uším.

„Jako dlaň,“ přikývl voják. „Však se tam vešla jenom jedna jediná jablůňka, nic víc. Jabloňový štěp, zrovna se chystal do květu. A v kořenech té jablůňky jsem vykopal poklad.“

„Ale to je přece u mne doma,“ podivil se chalupník. „Skála nad vesnicí, chalupa na okraji luk, zahrádka jako dlaň a u plotu štěp. Jenom těch sedm hladových dětí a mou bídu jsi neviděl.“

Když vojáka v budce vystřídali, vydali se oba do vsi, kde chudák bydlel. Šli přes pole a louky, nemohli se dočkat, nakonec div neběželi; sotva se za lesem ukázala skála nad vršky stromů a hned potom se objevily i první střechy chalup, voják se podivil: rázem poznal vesnici ze svého snu. Šel už popaměti až k chalupě na samém okraji luk, otevřel dvířka na zahrádku, a rovnou ke štěpu, který se zrovna chystal kvést. Tam začali oba kopat, a nemuseli kopat moc dlouho; odhrnuli jen trochu hlíny a drnů a už narazili na víko železné truhly, plné zlata a stříbra. Poctivě se o poklad rozdělili, voják si vzal chalupníkovu nejstarší dceru za ženu a žili šťastně až do smrti.

O Krakonošovi z Karlova mostu

Po Karlově mostě chodívali nejrůznější lidé: chudí i bohatí, Pražané křtění Vltavou i venkované, kteří se dostali do Prahy jednou za život, žebráci i bohaté paní, houfy vojáků i osamělí hladoví studenti, lakomci i závistivci, prosťáčkové i mudrci, mlynáři i caletkáři. A stalo se jednou, že na Karlův most zavítal i vousatý a horskými větry ošlehaný Krakonoš.

Donedávna neměl o Karlově mostě ani tušení, ale jednoho dne odpočíval na pasece za Jilemnicí a nedaleko se posadili mezi rozkvetlé vrbovky dva kramáři. Seděli, odpočívali a vyprávěli si, co kde ve světě uviděli; a ze všeho nejvíc vzpomínali na Prahu. Líčili krásu Karlova mostu a staroměstského orloje slovy tak nadšenými, že Krakonoš zatoužil uvidět ty divy na vlastní oči.

Vzal na sebe podobu krkonošského venkovana, obyčejného horáka odněkud od Rokytnice anebo od Valteřic, a vydal se do Prahy. Chtěl se přesvědčit, zda potulní kramáři mluvili pravdu, neboť vládce krkonošských hor ze všeho nejvíc nesnášel, když někdo lhal.

Brzy se přesvědčil, že kramáři nepřeháněli a že neumělá slova ani zdaleka nevystihovala skutečnost. Chodil po mostě, prohlédl si Bruncvíka i mostní pilíře, naklonil se nad řekou a sledoval, jak plyne

voda kolem dřevěných roštů, vyzkoušel i pevnost klenby a spočítal všechny sochy nalevo i napravo. Když všechno dosytosti prohlédl a na všechno se vynadíval, řekl si, že ještě půjde ke staroměstskému orloji. Neznal však cestu, protože předtím nikdy v Praze nebyl, a tak zastavil zamoučněného tovaryše, který šel právě proti němu a pískal si jako na lesy.

Zdvořile pozdravil a řekl tak slušně, jak jenom dovedl:

„Pověz mi, chlapče, kudy se dostanu k orloji slepého mládence?“

Tovaryš viděl před sebou venkovana z dalekého kraje, s potěšením si ho prohlédl od hlavy až k patě a pak se rozesmál:

„Slepých mládenců už bylo v Praze k nespočítání, ale orloj tu stojí jeden jediný. Určitě ho najdeš: jdi rovnou za nosem, ten tě povede nejkratší cestou.“

Krakonoš zdvořile naslouchal, aby si všechno dobře zapamatoval, ale pak poznal, že ho pekařský mládenec poslal koupit za dva ptačího zpěvu, a podíval se po něm, jako by ho chtěl očima probodnout.

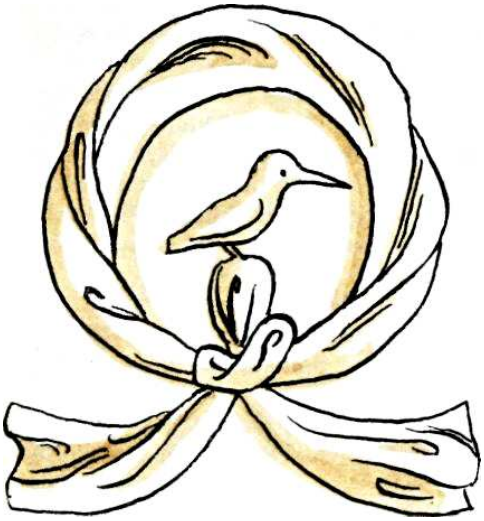
Než se tovaryš nadál, Krakonoš k němu přiskočil, popadl ho palcem a ukazovákem za nos, vší silou zatáhl, až tovaryšovi vyrazily z očí slzy, a řekl hněvivě:

„Když já mám jít rovnou za nosem, tak ať zase tvůj nos od této chvíle chodí před tebou.“

Dořekl to a zatahal znovu ještě větší silou, pak se obrátil a zmizel, jako by ho do vody hodil.

Tovaryš měl nos tak dlouhý, že ani pořádně neviděl na cestu; ať dělal co dělal, ať naříkal nebo prosil, už se mu ta ozdoba nezkrátila ani o píď. Lidé se mu smáli, uličníci za ním pokřikovali, a tovaryš měl ze svého dlouhého nosu mnohá trápení: když běžel, vrážel nosem do lidí, když se znenadání ohlédl, hned někomu srazil klobouk; a také při práci se mu nos pletl ustavičně do těsta. Za nějaký čas si trochu zvykl, ale trápit se nepřestal nikdy; nos mu však zůstal až do smrti tak dlouhý, jak mu ho tehdy Krakonoš na mostě natáhl.

O Staroměstské mostecké věži

Mnoho podivných věcí a tajemných příběhů se vypráví o Mostecké věži, jež uzavírá Karlův most ze staroměstské strany.

Celých deset let tu visely železné koše s hlavami českých pánů, sťatých na Staroměstském náměstí; bylo jich dvanáct, a jen hlavu Šlikovu si směla vzít jeho žena za rok po popravě. Teprve po deseti letech mohli příbuzní popravených sejmout hlavy z věže, uložili je do krabic a v slavném průvodu odnesli do Týnského chrámu, kde je na tajném místě pochovali. Avšak už v dobách, kdy ještě vítr cloumal koši s hlavami nešťastných pánů, daly se na věži za nočního času podivné úkazy: na schodech věže se pohybovaly temné postavy, noční chodci slýchali z výšin věže smutný, ponurý zpěv a někdy bylo vidět kolem košů s hlavami i planoucí pochodně.

Před lety bydlel na Křižovnickém náměstí vedle Mostecké věže kožešník, který podšíval kabáty kůžemi lasic, lišek, kun, vyder, bobrů a hlavně králíků. Tehdy neměla věž strážce ani hlásného, a tak pečoval o klíč kožešník, protože jeho krámek byl nejblíž; za povinnost měl úklid ve věži, a tu službu si čas od času potají zpestřoval tím, že vybíral hnízda věžním holubům.

Jednou si vzpomněl, že holoubata už co nejdřív vyletí z hnízd, a protože měl právě plné ruce práce, poslal na věž učedníka. Hnízda však už byla prázdná, holoubata zrovna vyletěla, a chlapec proto tiše a trpělivě čekal, až se holubi vrátí. Lehl si v tmavém koutku na kamennou římsu, a protože pracoval s mistrem dlouho do noci, oči se mu začaly klížit a zanedlouho v tichu a šeru usnul.

Když se chlapec dlouho nevracel, kožešník ho začal pohřešovat;

vydal se k věži, ta však byla zevnitř zamčená a kožešník marně tloukl a bušil, z věže mu neodpověděl ani hlásek.

Učedník zatím spal mezi trámy hlubokým spánkem, až ho probudily temné hlasy. Vylekal se, ukryl se za nejbližší trám a čekal, co se bude dít; když si jeho zrak zvykl na pološero, spatřil zástup tmavých postav; šly v řadě za sebou pomalým krokem, svíraly v rukou bílé listy a zpívaly ponurou, vážnou píseň.

Když zmizela poslední postava v šeru, chlapec vyskočil a prchal po schodech, div si nohy nezlomil: za zády při tom stále slyšel tlumený zpěv. Doběhl ke dveřím právě ve chvíli, když se už mistr kožešník chystal k odchodu; otevřel dvířka a vpadl mu do náruče, bledý jako stěna a s očima vytřeštěnýma. Teprve po dlouhé chvíli ze sebe vypravil, co viděl a slyšel; mistr mu uvěřil, protože sám zahlédl kdysi na úpatí schodů černou postavu, a od té doby se po setmění do věže neodvážil, i kdyby mu platili zlatem.

Zvoníci z okolních věží vyprávěli také o sýčkovi, který sedával na věži a smutným voláním oznamoval neštěstí; kdykoliv se objevil, přišla vzápětí velká voda a strhla most, anebo v blízkém okolí vypukl požár. Před velkou povodní někdo z protějšího domu sýčka zastřelil, aby uchránil most před nebezpečím, ale nazítří večer přiletěl jiný sýček a naříkal tak tklivě, až po zádech běhal mráz.

A jiná pověst vypráví, že přijede od Malé Strany černý vůz s ohnivým spřežením, aby přivezl Praze škodu a hrůzu, pod Mosteckou věží však neprojede a propadne se navždycky do řeky.

Na staroměstské straně Mostecké věže jsou vytesáni čtyři ledňáčkové ve svinutém ručníku neboli věníku; pátý ledňáček je na opačné straně věže. Lidé říkávali těm ledňáčkům kachny a svinutý věník pokládali za věnec. A říkalo se také, že všech pět kachen může spatřit a spočítat jen čistý mládenec, který se narodil v poctivém manželství; avšak nikomu se to do této chvíle nepodařilo, protože za roh nikdo nikdy nevidí.

Na levém konci obloukové kružby je postava klíčníka v rytířském oděvu a těsně vedle něho postava ženy, zahalené po starém způsobu v plachetce. A vyprávělo se, že ten rytíř necuda není rytíř, ale že je to sám Martin Luther s jeptiškou, kterou si vzal za ženu; a jiní vyprávějí, že to není rytíř ani Luther, ale mnich, který se k té jeptišce velmi hanebně zachoval a vlastně chová dosud. A prý ta jeptiška byla vlastní sestrou Žižkovou, který se pak mnichům za tu hanebnost velmi mstil.

A ještě jiní vyprávějí, že to není ani jeptiška, ani Žižkova sestra, ale lazebnice Zuzana, která tu ze sousední lázně dopomohla k útěku

zajatému králi Václavovi a dodnes je zobrazena na klenbě v mostním průjezdu; však i ledňáček samotný býval prý oblíbeným ptákem krále Václava.

O králi a lazebnici

Jednou se král Václav nepohodl se zemskými pány a ti mu začali vytýkat, že si příliš hledí rádců a dvořanů, které si sám vybírá ze stavu vladyckého i městského. Vyčítali mu, že jim tak zabírá zemské úřady a že slovo pánů ztrácí na váze čím dál tím víc. Král nedbal rad ani výhrůžek, a tak spory i roztržky rostly, až jednou zemští pánové krále přepadli, když jel z hradu Žebráku do Prahy, odzbrojili družinu a Václavovi oznámili, že jen oni budou nadále jeho stráží i ochranou, aby mohl vládnout spravedlivě a starat se o prospěch země víc, než činil dosud. Doprovodili krále do Prahy, zavezli ho na Staré Město a uvrhli ho do vězení v radním domě, jemuž se říkalo Špinka.

Tam ho drželi patnáct dlouhých neděl a král už pomalu ztrácel naději, že se mu podaří uniknout.

Byl horký letní den a král Václav poslal svého strážce ke konšelům, aby mu dovolili přístup do lázně. Konšelé se dlouho radili, vážili hlasy pro i proti a nakonec rozhodli, že královi jeho prosbu splní. Poslali k němu čtyři strážce a ti ho doprovodili do lázně u mostu. Jeden ze strážných zůstal u domovních dveří, aby král nemohl uniknout, druhý mu hlídal šaty; zbývající dva pak vešli do lázně s králem a koupali se s ním. Toho dne bylo horko a dusno, a král proto po koupeli požádal, aby se směl ochladit na čerstvém povětří nad řekou. Protože byl jen v lehké lázeňské plachtě, strážcové mu to dovolili.

Tak vyšel král na malou pavláčku nad Vltavou, kde se rozvěšovaly a sušily lázeňské oděvy a plachty. Dlouho tam seděl sám a sám; jak se tak rozhlížel po zeleni na protějším břehu i po vlnách řeky, spatřil blízko pod pavláčkou loďku s vesly a zatoužil po svobodě víc než kdy předtím. V tu chvíli vešla na pavláčku mladá žena, která v lázni posluhovala. Král jí dal znamení, aby přistoupila blíž, a zeptal se, jak se jmenuje.

Dívka poznala krále, sklonila hlavu a řekla plaše:

„Říkají mi Zuzana, pane, a udělám všechno, cokoliv si přeješ.“

Král ukázal na loďku a zeptal se lazebnice, zda umí veslovat; když přikývla, řekl jí tiše:

„Převez mě na druhý břeh. Když to uděláš, bohatě tě odměním.“ Zuzana svázala několik suchých plachet a oba se po nich spustili na břeh. Odvázali loďku, lazebnice uchopila vesla a rychle veslovala k hustým křovinám a stromům na protějším břehu. Když o něco později strážcové přišli pro krále, našli pavláčku prázdnou; spustili velký křik a rozhlíželi se po řece, avšak král i lazebnice byli na druhé straně, ukryti rákosím i stínem dlouhých větví, jež se skláněly až k vodě. Tam vyčkali, dokud se poplach v lázních neuklidnil, a pak prchali rákosím proti proudu, až se dostali nepozorovaně do blízkosti Chuchle.

Štěstí jim přálo i potom: nedaleko vesnice našli u břehu jinou loďku, odvázali ji a Zuzana rychle veslovala zpátky na druhý břeh; tam vystoupili a ukryli se v lese. Slunce už zapadlo a nadešel večer,

král však v těch končinách často lovil, a proto krajinu dobře znal. Při světle měsíce dovedl Zuzanu houštinami na okraj Kunratického lesa, kde stál jeho Nový Hrad, a zabušil na bránu.

Purkrabí přijal unaveného krále s náležitou úctou a lazebnici s vlídností, dal jim přinést oděvy a bohatě je pohostil. Když si Václav trochu odpočinul, požádal purkrabího, aby mu přinesl sto zlatých, obrátil se k Zuzaně a řekl:

„Slíbil jsem, že tě za tvou věrnou službu odměním. Vezmi si zatím sto zlatých, ale já vím, že tvá služba stála za víc. Nezradila jsi mě, když zradili nejvěrnější, a já ti to nikdy nezapomenu.“

Po několika dnech se král vydal se zbrojným průvodem i se Zuzanou na hrad Žebrák a tam vyčkával příhodný čas k návratu.

Zemští pánové pokládali královu opatrnost za velkomyslnost, a když poznali, že se jim nebude mstít, začali vyjednávat. Spory se brzo urovnaly, král se vrátil a nějaký čas vládl klidně a ke spokojenosti všech.

Na Zuzanu však nezapomněl. Starou lázeň u mostu dal zbořit a přikázal vystavět místo ní novou, daleko krásnější. Když ten nový dům vystavěli, daroval jej král Zuzaně a ještě jí přidal dvacet kop ročního platu navíc.

Nezapomněl však ani na její lazebnické řemeslo. Dobře věděl, že lazebníci náleželi do té doby mezi počestnými cechy skoro až nakonec, neboť byli stavěni mezi barvíře, pištce a potulné hudce, kteří nesměli být voleni za konšely; proto také kráčeli vždycky při slavnostních průvodech se svou korouhví téměř až naposled. Král jim vydal listinu, jež je postavila na roven všem ostatním řemeslům, a dovolil, aby užívali jako svého znamení modrou točenici, uzlem svázanou do věnce; a uprostřed toho věnce byl ve zlatém poli pták ledňáček.

Od těch dob se lázni při mostě říkalo Králova lázeň a odvážnou a věrnou Zuzanu dodnes připomíná její obraz, který dal král vymalovat na klenutí Staroměstské mostecké věže. Aby každý věděl, že je to lazebnice, drží Zuzana v levé ruce džber a v pravé zelený věník.

O růži za kloboukem

Vracel se jeden pražský tovaryš z vandru po jižních Čechách, a jak si tak vykračoval pěšinou mezi lukami, dohonil pěkně oblečeného

poutníka. Slovo dalo slovo, oba se brzy domluvili, že mají společnou cestu a stejný cíl, a šli dál ve dvou. Ten cizí byl člověk hovorný, také tovaryš znal z vandrování lecjaký příběh, a tak si vyprávěli cestou, co kde zažili nebo slyšeli; a co nezažili ani neslyšeli, to si vymysleli. Chvílemi mluvili pravdu, chvílemi malovali bez barvy a vymýšleli si, až se za nimi kouřilo; tak si hráli do noty, jako by spolu chodili světem odjakživa. Málokterou hospodu cestou vynechali a často se veselili až do soumraku; jakmile však na nebi vyskočily první hvězdy a vandrovní se začal ohlížet po noclehu, neznámý se honem rozloučil a zmizel v šeru za vsí jako pára v povětří. Tovaryš už poznal na svých toulkách ledajaké podivíny, a proto si s tím dlouho hlavu nelámal; tím spíš, že každé ráno čekal jeho druh na mezi za vsí, nebo seděl v příkopě a už ho netrpělivě vyhlížel.

Tak jim cesta ubíhala až do Prahy. U Karlova mostu se rozloučili a vandrovní poděkoval neznámému za ukrácení dlouhé chvíle. Ještě si slíbili, že zase někdy tak společně vyrazí do světa, a teprve v tu chvíli tovaryše napadlo, že o svém novém příteli vlastně nic neví a že nezná ani jeho jméno.

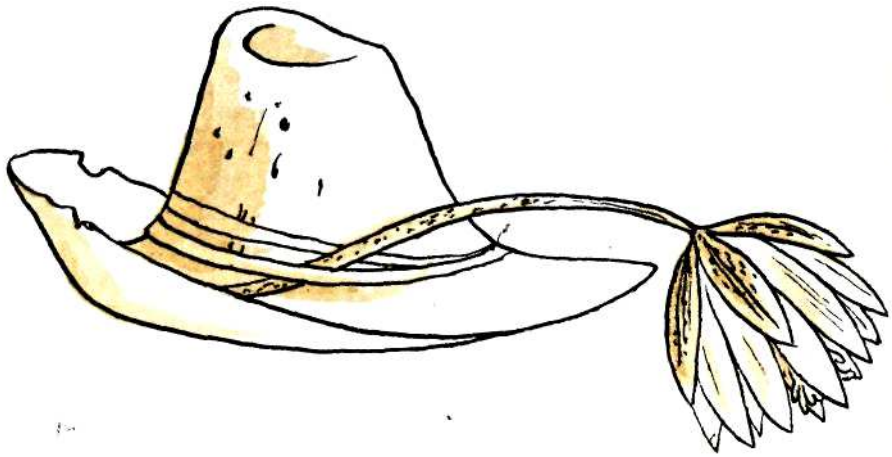
„Tak abys věděl," řekl neznámý, jako by mu hádal myšlenky, „s kým jsi to vlastně šel. Já jsem vodník z jednoho docela malého rybníku v jižních Čechách. Bylo mi tam dobře, kolem vody samá medulka, měsíček, vostřice, bochníček, kominíček a itrocín, ale jednou se objevil na cestě vozka a zajel až do vody, aby vykoupal koně. Zvířil bahno, rozšlapal břeh a polámal rákosí i haruždí, ale když jsem ho chtěl stáhnout pod vodu, utekl a ještě se mi vysmál. Brzy potom jsi šel kolem vody a tak mě hned napadlo, že půjdu s tebou, protože se musím tomu vozkovi pomstít. Zejtra navečer bude tady pod kamenným mostem brodit koně; jestli chceš, přijď se podívat, jak ho stáhnu pod vodu. Poznáš ho lehce: bude mít ještě za kloboukem růži, co mi utrhl v rybníku."

Tovaryš se nezmohl na kloudné slovo, tak ho překvapilo, že putoval celou cestu s vodníkem; a hned věděl, proč jeho společník znal tolik příběhů, a také proč se každý večer ztrácel do tmy za vesnicí: to hledal rybník nebo aspoň strouhu, kde by se vyspal.

Nazítří kvečeru si tovaryš vzpomněl na vodníkova slova a honem se běžel podívat na kamenný most. Sotva se naklonil přes zábradlí, uviděl, jak k brodu pod mostem přijíždí vozka s párem koní; a hned si všiml, že vozka má za kloboukem uvadlou růži. Začal na něj volat a mávat, aby ho varoval před záhubou, ale vozka se jen letmo podíval, pohodil hlavou a vjel v plném trysku do řeky, až se voda zapěnila.

Vodník už čekal a hned ho strhl s koně; zatáhl ho nad hlubinu a tam spolu zápasili, ale nakonec se vozka přece jen neubránil. Síly ho opustily, zmizel pod hladinou a už ho nikdo nikdy nespatřil.

Jen ta uvadlá růže se za chvíli vynořila z tůně a plavala po proudu, dokud nezmizela.

O virguli ze staroměstských mlýnů

Císař Karel IV. byl panovník počestný a spravedlivý. Ne nadarmo se mu v Čechách říkalo Otec vlasti, protože se jako opravdový otec staral, aby v jeho zemi bylo všechno v pořádku; dbal, aby chudým nechyběla práce, a na bohaté dával pozor, aby moc nelakotili. A protože v Praze žilo tehdy přemnoho nejrůznějších řemeslníků, vedl své úřady k tomu, aby pečlivě dohlížely na řemeslo i na živnost. Nebyla to úloha snadná, uhlídat všechny ty zlatníky, platnéře, kováře, soukeníky, kráječe suken, postřihače a slévače cínu, tobolečníky, ševče, jirháře, flašnýře a plátenice, šenkýře a roušnice. Dobrá a poctivá práce měla zlaté dno, ale muselo to být řemeslo poctivé a fortelně udělané, aby si nikdo nemohl ani v nejmenším stěžovat; řemeslníci a kramáři museli mít v pořádku míry a váhy a nesměli nikoho šidit ani v nejmenším, protože potom byl císař zrovna tak

přísný jako každý otec, když mu začnou synové provádět nepravosti. A tak si dal císař čas od času posílat na svůj královský hrad hrnce a štoudve, škopky i židle, dřevěné stoly, vlašské rukavice, kahance, kladiva a sekyry, penzlíky anebo zas výrobky kameníků, cínařů či šaty krejčíků a ještě celou spoustu dalších věcí a výrobků, a vždycky pozorně zkoumal a zkoušel, jestli je všechno v pořádku. A běda, když nebylo, nebo když došla na někoho stížnost, že šidí v míře či váze: leckterý pekař se potom koupal ve studené vodě Vltavy za posměšku a křiku postižených, kteří si takové divadlo nikdy nenechali ujít.

Ale to všechno císaři nestačilo, protože chtěl také vědět, jak všechny ty prosté a obyčejné věci vznikají, jak lidé pracují, zkrátka jak žijí uprostřed každodenních starostí, trampot i radostí, protože takové věci nemohl z okna svého hradu vidět, i kdyby měl oči sebelepší; a jeho nejbližší mu to povědět dost dobře nedovedli, protože jakmile se zástupce moci úřední ukázal v blízkosti nějakého povedeného taškáře, který nenápadně či docela bez skrupulí šidil a okrádal chudáky, hned bylo všechno v nejlepším pořádku a největší hrubián se rázem změnil v učiněného beránka a lidumila, který div že všechno nerozdá zadarmo a ještě za to lidem poděkuje.

Proto se císař čas od času převlékl do obyčejných šatů a vydal se do ulic, poseděl v zastrčených hospodách a poslouchal, co si lidé vyprávějí a o čem spolu hovořívají; anebo si oblékl odřený kabát slouhy a šel nakoupit slepici či husu, zašel i do krámků, kde se prodávaly kroupy a pozorně se díval na prsty a hlavně na míry, anebo jen tak chodil s rukama za zády po ryncích a uličkách a díval se a poslouchal.

Jednou ho napadlo, že by se mohl podívat na mlynáře. A hned přikázal sluhům, aby mu přinesli šat pocestných krajánků, kteří se od jara do podzimu potulují od mlýna ke mlýnu jako tažní ptáci, nikde dlouho nevydrží, ale pořád se vracejí na stará místa, kde jim bylo dobře. Přinesli mu ošoupané kostkované kalhoty a starou hazuku, a ještě mu ji trochu posypali moukou, aby nebyl mlynářům nápadný; na hlavu si dal císař starou čepici, přes rameno pytel a potají se vydal přes kamenný most ke staroměstským mlýnům, které stály hned vedle mostu. A protože chtěl být nenápadný, vešel zvesela do mlýnice nejbližšího poříčního mlýnu a tvářil se, jako by tam patřil odjakživa.

Moc se mu ta práce zalíbila: všechno si důkladně prohlížel, tu postál, tam poseděl, o kus dál prohodil pár slov s hromotluckými mládky, díval se zdálky i docela zblízka, někdy se i na chvíli posadil, aby líp viděl všechny ty fortele mlynářské práce. Ve dvoře ztratil pár

slov s venkovskými chasníky, kteří přivezli pytle s obilím, a dlouho pozoroval zamoučněné mládence, když si přehodili přes rameno pytel pšenice jako peřinu, a ještě s tím nákladem div neběželi. Podíval se do šalandy, kde pleskalo řemení jako když střílí, dlouho sledoval, jak se takový mlýn nasýpá, jak se melivo hrne mezi pár mlýnských kamenů i jak se dlouhým bílým pytlíkem sype a vytřepává mouka do moučnice. Jak mládkové sbírají mouku, která padala jen tak do truhly, a znovu ji vynášejí na koš, aby ani prášek nepřišel nazmar, a to všechno znovu a znovu a tak dlouho, dokud se všechna běl ze zrní nevymele a nezbudou jen nažloutlé lehounké otruby.

O kus dál se díval, jak tři svalnatí chlapíci opravují mlýnské kameny, dlouhým mletím tak ohlazené, že se div neleskly; a pozoroval, jak do nich znovu vysekávají vruby a jamky, aby byly zase drsné a dobře drtily zrní.

Při vší té podívané císař docela zapomněl, že čas utíká, a pořád tak chodil a posedával a vyptával se, až začal být podezřelý stárkovi, který měl celou tu práci na starosti. Stárek si už před hodnou chvílí všiml vousatého krajánka, který mohl skály lámat, ale od rána ještě nesáhl na práci, jen chodil a díval se, jako by mu měly oči z důlků vypadnout. Nějakou dobu neříkal nic, myslel, že se nový krajánek chce nejdřív trochu porozhlédnout, kdoví, z jaké

dálky přišel, a možná na takový ruch není ani zvyklý. Krajánek se však porozhlížel trochu dlouho, stárkovi došla konečně trpělivost, a tak se rozkřikl ne zrovna vlídně:

‚A copak ty tady jen tak okouníš s rukama za zády? Ve vousech máš mouky, jako by tě někdo hodil do moučnice, ale k dílu se právě nehrneš. Zrovna bych potřeboval připravit a osadit nový běhoun, ten starý je už vymletý až hrůza. Hoď sebou a pomoz mi, to je přece práce pro chlapa!“

Císař neměl ani tušení, co to běhoun vůbec je, a tak hned viděl, že bude zle. Začal se ošívat, ale stárek se už skláněl nad novým kamenem a chystal se k dílu. Nepravý krajánek věděl, že se dostal do úzkých, a tak mu nezbývalo než s pravdou ven: kajícně přiznal, že není krajánek, ale sám císař. Stárek mu to ze začátku nechtěl věřit, hned přivolal mládky a mládence od pytlů i ze šejdovny, mleče, prášky, smetiprachy i vodáky, všichni se smáli a povykovali, ale nakonec nezbylo, než uvěřit, a tak hned stárek přivedl mlynáře. Ten vzdal vzácné návštěvě poctu, jak se sluší i patří, a pozval císaře do svého příbytku. Nepravý krajánek zdvořile odmítl a pověděl všem, že chce poznat, jak se v takovém mlýně doopravdy žije a pracuje; a když už nemůže pomáhat stárkovi při osazení nového běhounu, aspoň se bude dívat, jak se to dělá, a jak takový běhoun vůbec vypadá, jestli je to živý člověk, anebo mrtvá věc.

Všichni se pak dali zase do práce, a nejhbitěji ze všech sám stárek. Císař usedl na dřevěný rám a díval se, jak stárek nasazený běhoun dlouho a pečlivě vyrovnává, aby se dobře vyvážil na obě strany. K té přesné práci měl stárek nástroj podobný proutku, s nímž proutkaři na venkově hledají vodu. Rozšířeným koncem toho nástroje stárek neustále kámen přeměřoval a poměřoval, až se nakonec běhoun otočil tak přesně, že se nevyklonil doleva či doprava ani o píď, až to vypadalo, že se vůbec nehýbe. I zeptal se císař zvědavě, jak se jmenuje ta podivná věc, která tak spravedlivě vyrovnává každou výchylku, a stárek mu vysvětlil, že je to virgule.

Císař si prohlédl virguli zblízka a řekl:

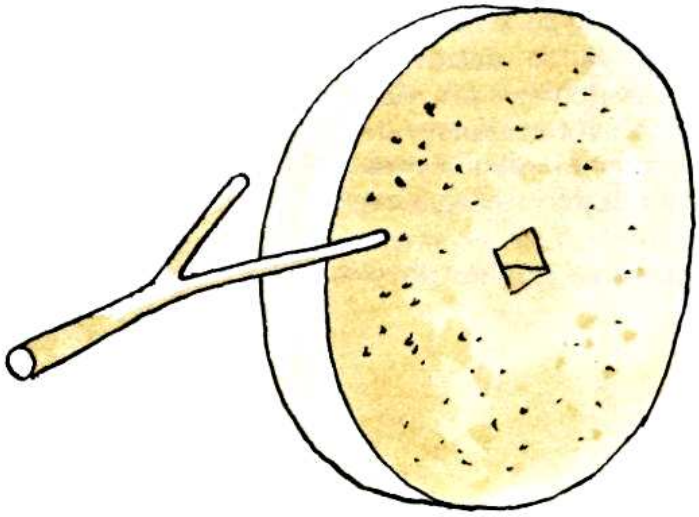
„Taková zdánlivě obyčejná věc, a pracuje spravedlivěji než leckterý soudce; člověk by řekl, že je to spravedlnost sama. Lepší znamení práva a spravedlnosti si vskutku ani nedovedu představit: měří na obě dvě strany úplně stejně, ani o vlásek míň nebo víc!“

Ještě si chvíli virguli prohlížel, pak se usmál a pravil:

„Ta by si věru zasloužila, abyste jí od nynějška říkali spravedlnost! Každému, kdo rozvažuje spravedlnost a neví si rady, na kterou stranu

se má přiklonit, řeknu vždycky, aby se šel podívat do staroměstských mlýnů.“

Od té doby je mlynářská virgule znamením poctivého práva a dodnes jí nikdo neřekne jinak než spravedlnost.

O řezbáři od křižovníků

Několik kroků od Karlova mostu stojí starý klášter křižovníků. Patřil kdysi řádu, který si dal do znaku červený kříž a později šesticípou hvězdu, takže se příslušníkům řádu říkalo křižovníci s červenou hvězdou špitálu svatého Františka vedle mostu. V chodbě kláštera visí veliký kříž s Ukřižovaným; výraz bolesti a utrpení v jeho tváři je tak pravdivý, že se nejeden návštěvník starých chodeb při pohledu na něj zachvěje hrůzou. O vzniku té dávné památky vypráví stará pověst.

V malém a zchátralém domku nedaleko kláštera žil mladý řezbář. Nikdo už nevěděl, odkud přišel, ale dřevu rozuměl jako málokdo. Byl svou prací jako posedlý: chtěl vyřezávat tak umná díla, aby se před nimi každý zastavil v údivu, ale nikdo ho neznal, a tak jeho práci nikdo nevyhledával. Řezbář byl chudý jako myš v poli, několikrát se pokusil nabídnout svou práci v nádherných palácích a kostelech, ale vždycky marně. Snad to bylo i tím, že řezbář pracoval podle vlastního

rozumu a nikdy nechtěl udělat na svém díle sebemenší změnu; neuměl být ani trochu pokorný, a tak většina jeho návštěv končila hádkou nebo urážkami a řezbář se vždycky vrátil domů s nepořízenou. Žil proto ve veliké bídě a v hladu; jen tu a tam si mohl přivydělat na živobytí, když vydlabal z dubového kmene dřevěnou štoudev či jiné potřebné věci pro domácnost anebo když pomáhal kolářům s hlavicemi, nákoleníky a loukotěmi.

Jednoho dne se v chudém řezbářově domku objevil křižovník s červenou hvězdou a řekl:

„Slyšeli jsme o tobě, že rozumíš dřevu, a rádi bychom to s tebou zkusili. Měli jsme ve starém klášteře mnoho vzácných památek ze dřeva, ale při švédské střelbě jsme přišli skoro o všechno; chceme, aby byl nový klášter stejně pěkný jako ten starý, a tak by bylo u nás pro dovedného řezbáře práce víc než dost. Potřebujeme mnoho řezaných rámů na obrazy a sochy, chceme však nejdřív vědět, co doopravdy dovedeš. Měli jsme starý krásný kříž, ale když jsme ho přenášeli, rozpadl se na prach, tak byl prolezlý červotočinou a ztrouchnivělý stářím. Pověděl jsem o tobě převorovi, a ten rozhodl, abys nám vyřezal ze dřeva nový kříž. Když se ti dílo podaří, nemusíš mít o další práci strach.“

Řezbář se zaradoval a slíbil, že vyřeže kříž tak pěkný, že krásnější nebude po celé Praze a možná ani v celé zemi. Dohodli se tedy, že řezbář objednávku vyřídí, jak nejlépe bude umět; křižovník se už měl k odchodu, byl spokojen s tak hladkým jednáním, ale řezbář stále ještě otálel; přiznal se s ostychem ke své bídě a vypověděl, že nemá ani na obyčejné dřevo, natož na takové, které by se mu k vzácné práci nejlépe hodilo. Křižovník mu vyplatil zálohu a řezbář se s chutí pustil do práce. Věděl dobře, že na nečekané zakázce závisí celý jeho budoucí osud: když nebudou křižovníci spokojeni, nikdo mu už nikdy nedá zakázku, která by mu pomohla z nouze a na které by mohl uplatnit celé své řezbářské umění. Když se mu dílo podaří, má práci nadlouho zajištěnou, protože v novém klášteře chybělo mnoho řezaných rámů na obrazy i sošek. Proto se vydal za Prahu a koupil si nejkrásnější dřevo, jaké k práci potřeboval; potom si obstaral dobrou mazlavou hlínu, protože chtěl svou představu nejdřív vymodelovat do tvárné hlíny, a teprve podle tohoto vzoru vyřezat kříž do vzácného a drahého dřeva.

Potřeboval však také živého člověka, podle kterého by mohl pracovat. Dlouho chodil po Starém Městě, potuloval se v zapadlých uličkách a postával na trzích, kam přicházeli venkované se svým

zbožím. Ať hledal jak hledal, stále nemohl najít muže podle svých představ, až si nakonec vzpomněl na mladého žebráka, kterého potkával v okolí Karlova mostu. Vydal se za ním do jeho rozpadlého domku za městskými hradbami a brzy ho přemluvil: viděl, že lepší vzor si ani nemůže přát. Žebrák byl nemocný, vyhublý člověk, a bída a hlad mu vyryly do tváře nesmazatelné stopy; pod sítí vrásek však jeho rysy prozrazovaly zvláštní ušlechtilost a poctivost.

Řezbář si od té chvíle vodil žebráka denně do svého domku a každé ráno se pouštěl s horečnou netrpělivostí do práce. Přivazoval chuďasovi ruce k dřevěnému břevnu a pečlivě se snažil zachytit každou podrobnost jeho vyhublého, nemocí ztrápeného těla.

Dílo se mu nadobyčej dařilo až do chvíle, kdy začal modelovat tvář: chudák byl šťasten, že nemusí žebrat, každý den měl teplé jídlo, a tak byl se svým osudem spokojen, ba někdy si i zpíval; řezbář ho však vždycky rázně okřikl. Práce pokračovala čím dál tím hůř; řezbář chtěl, aby Ukřižovaný měl výraz zmučeného a umírajícího člověka, v jehož tváři však i v poslední chvíli zůstává výraz dobroty a ušlechtilosti. Přemlouval žebráka, prosil ho, nakonec mu i vyhrožoval, ale všechno bylo marné. Přitáhl mu provazy tak pevně, že se žebrák nemohl ani pohnout, ale ani to nepomohlo. Jednoho dne řekl hněvivě žebrákovi, že ho neodváže, dokud nedostane jeho tvář takový výraz, jaký potřeboval. Žebrák zprvu neříkal nic, snažil se řezbáři vyhovět, ale ten nebyl stále spokojen; chuďas prosil, ale řezbář zůstal neoblomný. Provazy působily žebrákovi bolest a tak začal nakonec křičet a volat o pomoc, cloumal sebou a hleděl se vyprostit. Řezbář se rozzlobil, protože už už viděl, že své dílo nedokončí, anebo že nebude ani zdaleka tak věrné a působivé, jak si na začátku představoval. Viděl, že se mu příležitost vytrácí mezi prsty a že ho čeká nová bída, rozhněval se a v návalu zuřivosti hodil po žebrákovi nůž. Učinil to však tak nešťastně a s takovou silou, že zasáhl chudáka rovnou do srdce; žebrák slabě vykřikl, sklonil hlavu a už se nepohnul.

Řezbář se zprvu polekal, ale pak viděl, že se ve tváři umírajícího objevil právě ten výraz, jaký potřeboval. Pustil se znovu do díla a pracoval tak horečně, že neustal, dokud svou práci nedokončil. Teprve teď byl spokojen; připevnil si nachystané dřevo, žebráka zakopal s lehkým srdcem do sklepa a začal vyřezávat podle hliněného vzoru slíbený kříž.

Práce mu šla rychle od ruky, a tak brzy mohl kříž dokončit a odnést do kláštera. Převor i křižovníci se dlouho dívali na jeho dílo v ustrnulém údivu; tvář Ukřižovaného byla tak věrná a pravdivá, že se

jich při pohledu na ty zmučené rysy zmocňovala hrůza. Pochválili řezbáře za mistrovské dílo, dobře mu zaplatili a hned ho požádali, aby se pustil do práce na řezaných rámech pro klášterní obrazy.

Zatím si však žebráci na mostě povšimli, že místo, na kterém vždycky sedával chuďas, je už několik neděl opuštěné. Sháněli se po svém druhovi u mladého řezbáře, ten však jen pokrčil rameny a prohlásil, že o žebrákovi nic neví.

Dlouho se těšil na novou práci, ale teď leželo dřevo v jeho domku netknuté. Marně se chodili křižovníci ptát, jak dílo pokračuje; řezbář jim ani kloudně neodpověděl a začal se chovat tak podivně, že si té náhlé změny povšimli i lidé v sousedství. Brzy se rozkřiklo, že řezbář přišel o rozum: dlouho vysedával bez jediného slova nebo zase pobíhal jako smyslů zbavený, a tak podezření stále rostlo a rostlo, až se celá věc dostala k soudu a pro mladého řezbáře si přišli z radnice. Zapíral, ale když biřicové prohledali dílnu a našli nůž se zrezivělými stopami od krve, nezbylo mu, než se přiznat: nakonec pověděl, jak se to všechno stalo a kde zakopal mrtvolu.

Odsoudili ho ke ztrátě hrdla a řezbář skončil na popravišti; dřevěný kříž s hlavou zabitého žebráka je však ve sbírkách křižovnického kláštera dosud, a třebaže už dřevo dávno zčernalo a popraskalo, lidé se dodnes zastavují před tou tváří s pocitem hrůzy.

O zedníkovi z Klementina

Když papež Klement XIV. zrušil jezuitský řád, museli se jezuité vystěhovat z Klementina, kde měli do té doby své sídlo. Protože však byli v minulosti už jednou vypovězeni z české země, věřili všichni, že se i tentokrát vrátí, a usnesli se společnou radou, že všechno jmění ve zlatě, stříbře a klenotech ukryjí na tajném místě, aby nepadlo nikomu do rukou.

Právě v té době bydlel v malém domku na břehu Vltavy chudý zedník. Jednou večer mu za soumraku někdo zaklepal na dveře; zedník vyšel a spatřil dva muže, zahalené v pláštích a s klobouky naraženými hluboko do čela. Vylekal se, chtěl couvnout a zamknout na sedm západů, ale neznámí návštěvníci ho rychle ujistili, že mu nechtějí ublížit; že ho přišli požádat jen o nějakou práci, za kterou štědře zaplatí.

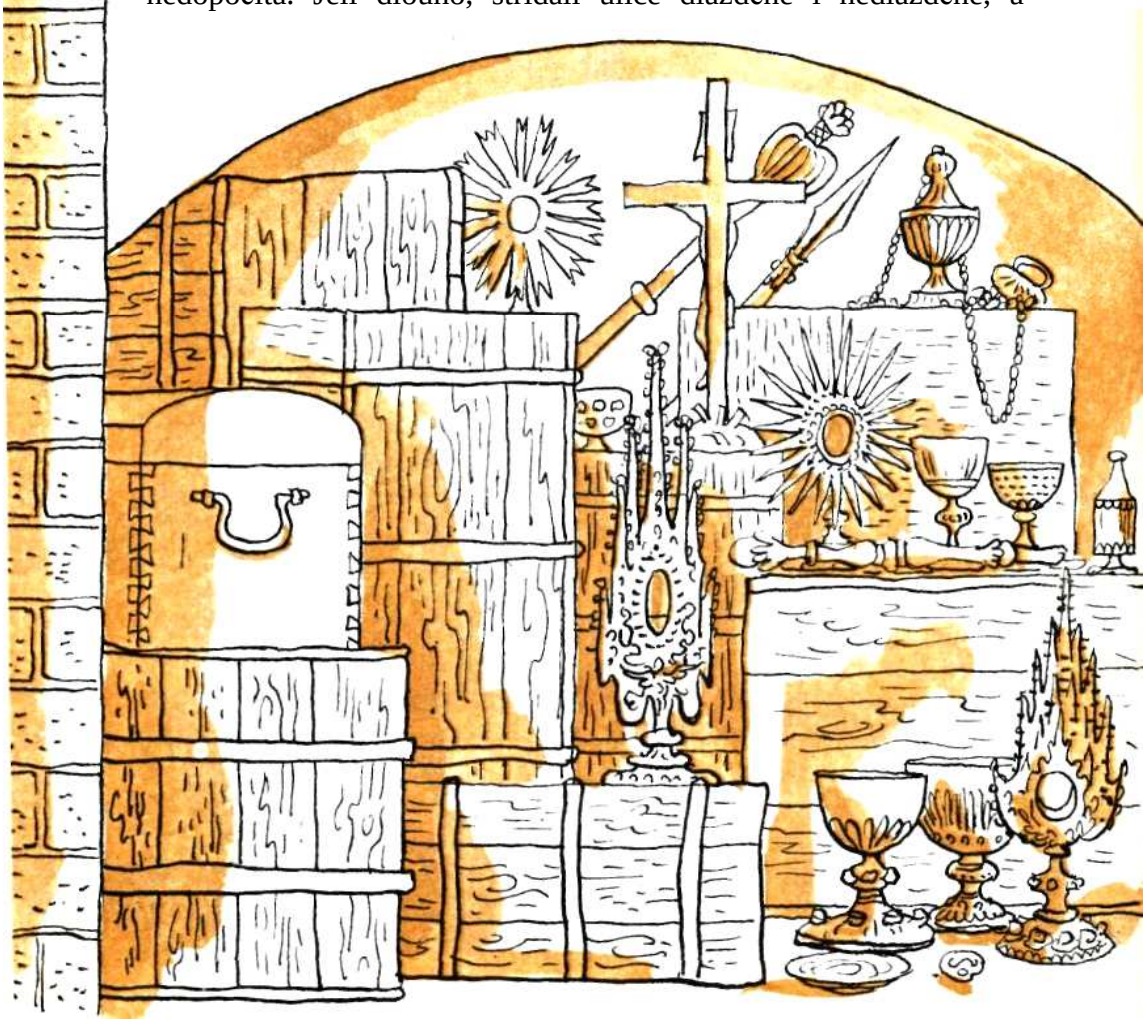
Zedník právě třel bídu s nouzí; peníze by přišly vhod, ale noční

návštěvníci mu naháněli strach, a tak se dlouho nemohl rozhodnout, až nakonec přece jen souhlasil. Oba mužové ho vyzvali, aby si vzal zednické náčiní, chudák uposlechl a vydal se s neznámými.

Sotva ušli několik kroků, řekli mu, že ta práce musí zůstat v tajnosti a že nesmí nikomu vyzradit ani slovo, jinak se mu zle povede. Zedník slíbil a oba mužové ho posadili do připraveného kočáru; potom mu zavázali oči a kočár se rozjel.

Chudák si umínil, že bude dávat pozor, kudy ho vezou; počítal každý roh, kolem kterého kočár zabočil, ale brzy poznal, že se nedopočítá. Jeli dlouho, střídali ulice dlážděné i nedlážděné, a

zedníkovi se chvílemi zdálo, že kočár jezdí v kruhu; nakonec si všechno popletl a nevěděl ani, zda jeli na západ či na východ, zda jsou na Starém Městě nebo na Novém Městě, a tak se odevzdal do vůle osudu. Konečně kočár zastavil, zaskřípala těžká vrata a kopyta zaduněla v klenutém průjezdu. Znovu zastavili, oba mužové pomohli zedníkovi z kočáru a vedli ho dlouhou chodbou, kde se kroky rozléhaly, až měl zedník strach. Otevřela se nějaká dvířka a všichni tři sestupovali po úzkých klikatých schodech, vystupovali a zase sestupovali, až se zastavili a jeden z mužů konečně sejmul zedníkovi šátek z očí.

Zedník se rozhlédl, a když přivykl světlu luceren, poznal, že jsou v malém sklepě. U zdi ležela hromada cihel, i malta už byla připravena. Oba mužové ukázali zedníkovi malý otvor do sousedního sklípku a přikázali mu, aby si připravil náčiní a otvor zazdil. Jeden z tajemných průvodců pak pozdvihl lucernu, aby bylo líp vidět, a zedník se hned pustil do práce. Všiml si přitom, že v sousedním úzkém sklípku jsou až ke stropu narovnány velké i malé bedny s železným kováním, ale na nic se neptal a raději hleděl, aby byl s prací co nejdřív hotov.

Zídka přibývala a konečně byl otvor uzavřen. Zedník ještě ohodil cihly maltou, pečlivě uhladil omítku a nakonec se zeptal, zda by neměl ohodit celou zeď, aby nikdo nerozeznal staré zdivo od nového.

Jeden z mužů však řekl hněvivě, aby se už dál o nic nestaral, a druhý mu vyplatil pět dukátů. Zedník tak velikou odměnu nečekal, proto se už raději na nic neptal a nechal si bez jediného slova opět zavázat oči. Znovu stoupali po točitých schodech, sestupovali a zase vystupovali, znovu prošli chodbou a nastoupili do kočáru. Těžká vrata zaskřípala stejně jako před chvílí a kočár vyjel do nočních ulic. Ani tentokrát zedník neuhádl, kudy vlastně jedou, ale zdálo se mu, že cesta trvá ještě déle než poprvé. Konečně kočár zastavil, oba nemluvní průvodci zedníka vysadili, odvedli ho ke dveřím jeho domku a na rozloučenou mu ještě připomenuli, aby o té věci s nikým nepromluvil ani jediné slovo, nebo špatně dopadne. Zedník neřekl tak ani tak, zdvořile pozdravil, ještě jednou poděkoval za dukáty a byl rád, že je zase doma.

Za nějaký čas se po Praze začalo povídat, že jezuité museli odevzdat všechno své jmění, ale že ani zdaleka nebylo tak veliké, jak se čekalo; a že dozajista valnou část svých pokladů tajně ukryli. Zedníka hned napadlo, že to souvisí s jeho tajemnou noční příhodou, ale nešlo mu do hlavy, že cesta trvala tak dlouho: z jeho domku nebylo do Klementina dál, než co by kamenem dohodil. Lámal si s tím

dlouho hlavu, chodil v noci po Praze a hleděl si vzpomenout, kudy ho to asi vezli, ale pak mu najednou svitlo: co když ho vozili kolem dokola, aby ho zmátli? To už zedník skálopevně věřil, že to byli jezuité, a tak se vypravil na radnici a pověděl o svých nočních hostech všechno, co si pamatoval. Hned se s ním vydali do Klementina a prochodili všechny sklepy i podzemní chodby, ale hledali marně; zazděný sklípek nenašli. Usoudili, že jezuité zakryli novou omítku sami a že to učinili víc než dovedně; zedník i biřicové klepali a ťukali na všechny zdi, stropy i podlahy, ale nadarmo; sklepení s pokladem neobjevili, a tak se musel zedník vrátit domů s nepořízenou. Do smrti pak věřil, že byl opravdu v sídle jezuitů; a jestliže měl pravdu, leží poklad ve sklepech Klementina dodnes.

O veliké potopě

Každý zná tajemství, jež se ukrývá pod skalami Blaníku; avšak málokdo ví, že stejné vojsko spí i pod dalšími horami a celé věky už trpělivě čeká, až dá kníže anebo kněžna znamení k poslednímu boji: čeká pod Blaníkem, čeká hluboko ukryté ve vyšehradské skále, pod Bílou horou …

K té veliké bitvě dojde na Bílé hoře, a bude to boj tak urputný, že krev poteče jako veliká řeka ke Strahovu a odtud se povalí v proudech až ke Karlovu mostu.

Bitva skončí vítězstvím, avšak vítězové tak zpyšní, že na ně přijde nový trest. Veliká povodeň zaplaví celou zemi a voda bude bez přestání stoupat, až dosáhne na jedné straně poloviny Petřína, na druhé Staroměstského náměstí, a proud podemele a podmáčí domy, že se zřítí a rozpadnou.

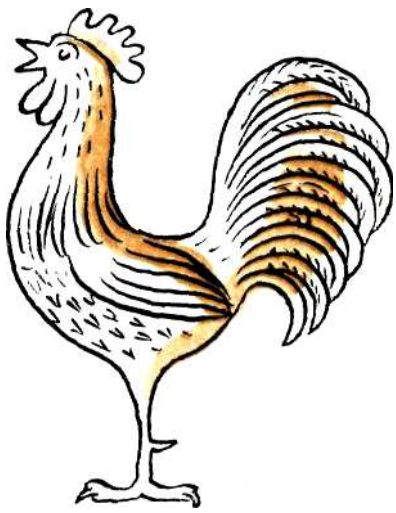
V té době prý všichni zahynou; zachrání se několik lidí, ale bude jich tak málo, že se vejdou pod plachtu krytého vozu. S těmi posledními pojede vozka opuštěnou, vylidněnou a prázdnou krajinou, až dojede na místo, kde bývalo, kdysi Staroměstské náměstí. Voda bude sahat do poloviny loukotí, vozka se rozhlédne, práskne bičem a řekne těm za svými zády:

„Tady kdysi stávala Praha!“

Od té chvíle se bude všechno obracet k lepšímu, z těch několika zachráněných se národ začne rychle rozmnožovat a znovu dosáhne slávy; brzy potom nastane pokoj a mír a pak přijdou časy, o nichž se

odedávna říká, že budou zlaté.

O staroměstském orloji

Ke konšelům Starého Města přišel kdysi neznámý člověk s mnoha výkresy a náčrty. Nikdo nevěděl, odkud vlastně do Prahy zabloudil, ale byl to zcela bezpochyby Čech, protože hovořil českou řečí jako Mistr učení pražského. Jmenoval se Hanuš a představil se jako znalec všelijakých hodinových strojů, jež studoval a zkoumal dlouhá léta po celé Evropě. Řekl své jméno a bez dlouhého otálení se nabídl, že vyzdobí Staroměstskou radnici takovým orlojem, že podobný nebude k vidění nikde na světě.

Konšelé se zpočátku tvářili nedůvěřivě, krčili nad tím návrhem rameny, ale mistr Hanuš se nedal odbýt. Rozložil před nimi náčrty a plánky a tak dlouho jim vysvětloval všestrannost svého hodinového stroje, až je nakonec přesvědčil. Konšelé s ním uzavřeli smlouvu a mistr se dal do práce.

Počítal, kreslil a doplňoval své plány a náčrty, a teprve když si byl jist, že nikde není ani nejmenší chybička, najal si pomocníka a pustil se do díla.

Pověst o jeho stroji se rychle rozkřikla po Praze; a tak v den, kdy měl být orloj uveden do chodu, tísnil se před radnicí veliký zástup lidí. Stáli tam měšťané a řemeslníci bezmála z celé Prahy, muži i ženy, přišli i všichni radní, a také mistři a učení doktoři. A bylo se čemu podivovat: v stanovenou hodinu se ozval hlas zvonce, nad orlojem se otevřela dvě okénka a před užaslými zraky diváků přešlo dvanáct apoštolů i se svým pastýřem, smrt tahala za zvonec a stařík vrtěl hlavou, jako by se mu ještě nechtělo odejít z tohoto světa, lakomec potřásal měšcem, Turek se mračil z výšky na zvědavce a kohout vesele kokrhal. Veliký ciferník zářil zlatými kruhy a čarami a lidé se v posvátném údivu a obdivu dívali na všechna ta podivná znamení, čáry

a čísla, i na kulatou tabuli a obrazy dvanácti nebeských znamení a ještě na mnoho dalších věcí.

Mistr Hanuš podrobně objasňoval k čemu jsou znamení a ciferníky: vysvětloval běh Měsíce, Země i Slunce, kdy je poslední čtvrt a kdy první, co všechno ukazuje kulatý kalendář s třemi sty šedesáti vroubky a zuby, s dvanácti obyčejnými měsíci a zlatými číslicemi.

Dlouho pak ještě všichni stáli a ukazovali si na ten div. A kdykoliv se blížila celá hodina, přicházeli k orloji Pražané i lidé z venkova, nejvíc se mu podivovali pražští hodináři a ten nejmoudřejší a nejzkušenější z nich prohlásil přede všemi, že tak složitý přístroj ještě nikdy neviděl a že by spíš přišel o rozum, než aby pochopil, proč se všechno otáčí tak přesně.

Mistr Hanuš však nepropadl pýše; dál vysedával ve své úzké světnici dlouho do noci, rýsoval a kreslil, a jeho pomocník všude vyhlašoval, že jeho pán připravuje nové dílo, které bude ještě dokonalejší a krásnější než orloj na Staroměstské radnici. Konšelé se o pilné práci mistra Hanuše brzy doslechli; dolehla k nim i zpráva, že věhlas hodinářského mistra překročil hranice země, že za starcem přijíždějí s prosbou o radu učení lidé a znalci jemných strojů z celého světa, žádají ho o radu a dlouho s ním rozmlouvají.

To je zneklidnilo; napadlo je, že mistr Hanuš připravuje nový orloj pro nějaké cizí město, a obávali se, že sláva pražského orloje brzy pohasne, když bude mít stejný anebo ještě dokonalejší stroj i jiné město doma či ve Vlaších anebo ve Francii. Dlouho uvažovali, jak tomu zabránit: jeden navrhoval, aby předložili mistru Hanušovi úpis, kde by se slavnostně zavázal, že podobný orloj už nikdy nezhotoví, a jiní dokonce chtěli, aby takový slib přede všemi odpřisáhl; ale nic z toho jim

nepřipadalo dost jisté, až nakonec jeden z konšelů, muž tvrdého a lakotného srdce, navrhl rázné řešení:

„Proč máme vynucovat sliby a přísahy, na které se stejně nikdo nemůže spolehnout? Chceme mít nejkrásnější a nejlepší orloj na světě? Jestliže chceme, pak musíme zapomenout na všechny ohledy: a já znám jediný způsob, jak zabránit mistru Hanušovi v každé další práci.“

Všichni se ulekli, protože jim takové řešení připadalo kruté a nevděčné, ale konšel trval na svém a hájil svůj návrh:

„Nic zlého mu vlastně neuděláme; i když nebude dál pracovat, město se o něho postará, a rádi mu zabezpečíme pro zbytek jeho dní všechno, co bude k živobytí potřebovat.“

Přemlouval ostatní tak dlouho a naléhal na ně tak úporně, až se jeden po druhém začali přidávat na jeho stranu a nakonec získal pro svůj návrh všechny.

Mistr Hanuš netušil, jaké nebezpečí se stahuje nad jeho hlavou. Vysedával ve svém domku nad nákresy a počítal a kreslil, dokud se nesetmělo; a když už na své dílo neviděl, rozžehl lampu, a světlo pak zářilo z jeho okna až do ranního rozbřesku.

Jednou v noci zase tak seděl a pracoval. Byl sám, pomocník už dávno spal a stará žena, která se mu starala o domácnost, odešla hned zvečera.

Znenadání někdo zabušil na dveře. Mistr se polekal, protože prudkost těch ran nevěštila nic dobrého. Povstal od svých náčrtů a stařeckým krokem spěchal ke dveřím, aby zastrčil závoru před nenadálými nočními návštěvníky, ale bylo už pozdě. Dveře se rozletěly, do světnice se vřítili dva ramenatí zakuklenci a srazili mistra Hanuše k zemi. Skácel se, narazil hlavou na stůl a ztratil vědomí.

Nikdo neví, co se pak v domku stalo dál; pozdní chodci slyšeli jen nářek a bolestný křik, ale každý se ve strachu schoulil do kabátu a přidal do kroku. Po nějaké době volání ustalo, světlo v okně zhaslo a v domku se rozhostilo ticho.

Když ráno přišel pomocník, našel svého mistra v horečce na lůžku; stařec měl oči zavázané, zmítal se jako ryba v síti a volal po světle. Vyděšený tovaryš svolal sousedy, ale nikdo nevěděl, co se přihodilo; nemocný blouznil a bez ustání žádal, aby rozsvítili. Opatrně mu odstranili obvaz a zhrozili se: teprve v té chvíli poznali, že noční návštěvníci oslepili starce rozžhaveným železem.

Marně volal bez únavy po světle, marně se dožadoval pomoci; jen z jeho blouznění si mohli domyslit, co se v noci stalo.

Zpráva o strašném činu se rozletěla Prahou jako blesk a všichni rozhořčeně žádali přísné potrestání zločinců. Avšak po těch jako by se země slehla.

Stařec se dlouhé dny potácel mezi životem a smrtí. Nakonec horečka klesla a smrt se vzdálila od lůžka nemocného. Mistr Hanuš však zůstal navždycky slepý a na jeho nákresy a plány pomalu padal prach. Pomocník vysedával v koutě domku a čekal, až jeho pán promluví; avšak ten ležel dlouhé dny bez hnutí a bez ustání přemýšlel, kdo mu mohl způsobit to kruté zranění a jaké k tomu asi měl důvody. Po nějaké době vstal a potácivě přecházel po světnici, s rukama před obličejem, aby na nic nenarazil. A jestliže byl i dřív málomluvný, teď už nepromluvil skoro vůbec a bez ustání přemýšlel a vážil pohnutky tajemných zakuklenců z osudné noci. Celé přepadení se mu zdálo tak záhadné a nevysvětlitelné, že to snad ani nemohla učinit lidská ruka; a mistr Hanuš začal propadat představám, že mu neublížili živí lidé z masa a kostí, ale že to byly nějaké temné síly, které ho potrestaly za jeho dílo. A čím víc tomu věřil, tím hůř se s tím smiřoval: v noci měl těžké sny, křičel ze spaní a znovu začínal blouznit.

Nakonec se už pomocník nemohl dívat, jak se jeho pán trápí, a prozradil mu, co se po okolí povídá.

A povídalo se, třebas jen potají a šeptem, že viníky toho zlého činu nikdo nikdy nenajde, i když by nic nebylo snazšího, protože nejsou příliš daleko.

Mistr Hanuš konečně pochopil. Několik dní seděl smutně a se sklopenou hlavou v koutě své jizby, jen občas povstal, uchopil pilku anebo rýsovadlo, ale pak je zase

položil, usedl znovu do kouta a sklonil hlavu. Nejedl, na otázky neodpovídal a rychle slábl a chřadl. Potom se však jednoho dne proti všemu očekávání vzchopil a požádal pomocníka, aby ho doprovodil k orloji.

Tovaryš se zaradoval, protože myslil, že se starci znovu vrací chuť k práci a k životu. A jak tak spolu kráčeli přes náměstí, lidé se zastavovali a uctivě mistra Hanuše pozdravovali. Ten však neodpovídal: kráčel po dlažbě krokem slepce a lidé trnuli, když viděli, jak za tu krátkou dobu sešel a zchátral: pohubl, zešedivěl a tváře měl žluté jak pergamen, na který kdysi zaznamenával své podivuhodné nákresy.

Z radnice právě vycházelo několik konšelů, ale všichni odvrátili hlavu a tvářili se, že ho nevidí. Pomocník mlčel; nechtěl, aby to setkání zranilo jeho pána ještě víc.

Mistr Hanuš požádal tovaryše, aby ho zavedl ke čtvrté, nejsložitější části přístroje. Těžce vystoupil po úzkých schodech, opřel se o trám a dlouho zápasil s dechem. Když si odpočinul, stál jako bez duše a mlčky naslouchal tichému hlasu přesného stroje.

A jak tak naslouchal, tváře mu zrůžověly a pomocníkovi se v jednu chvíli zdálo, že se sotva znatelně usmál. Potom se však znenadání znovu zamračil a hněvivě sevřel rty; teprve později si pomocník vzpomněl, že to bylo právě ve chvíli, kdy se venku na orloji ozval zvonec, jak za něj zatahala smrt.

Mistr Hanuš se zachvěl, naklonil se kupředu, vztáhl před sebe ruku a ještě na okamžik zaváhal. Potom sáhl v šeru na dřevěnou páku, a jeho pohyb byl jistý a přesný, jako by na tu malou chvíli znovu prohlédl. Uchopil páku, chvilku ještě vyčkával, ale pak se opřel celou vahou a zatáhl.

Ve stroji to zaskřípalo, kolečka začala hrčet, všechno vířilo v divokém zmatku a smrt bez přestání zvonila, zvonila a zvonila.

Náhle všechno ztichlo jako na povel, jen venku před orlojem se ozvaly výkřiky lidí. Potom na dřevěných schodech zaduněly kroky a rychle se blížily.

O tom však už mistr Hanuš nevěděl. Sesunul se pomalu na podlahu a na první pohled bylo znát, že je mrtev.

O kostlivci na staroměstském orloji

Ze všech postav na radničním orloji se vždycky nejvíc vyprávělo o kostlivci; nejspíš to bylo tím, že vzbuzoval největší hrůzu, a proto mu lidé přikládali podivnou moc i schopnost věšteckou.

Vyprávělo se, že když se orloj na dlouhou dobu pokazí, přicházejí na český národ těžké časy a kostlivec jim dává znamení prvním kývnutím hlavy. Jeho moc může zmařit jen chlapec narozený v novoroční noci; jakmile se orloj uvede po dlouhé přestávce znovu do pohybu a v půlnočním čase kostlivec poprvé kývne, vyrazí chlapec od Týnského chrámu a poběží přes celé náměstí k radnici tak rychle, aby doběhl k orloji ještě před posledním úderem hodin. Když se mu to podaří, zničí kostlivcovu moc a odvrátí neštěstí od celé země.

Kostlivec na orloji však nevěštil vždycky jen zlé časy; byly i případy, kdy se stal znamením naděje.

Nad orlojem jsou dvě malá okénka; vedla kdysi do žalářní kobky, kde byly vězněny osoby ze stavu urozenců. Jednou se ocitl v kobce rytíř, který byl dlouho s Prahou na štíru a nejednou přitom sáhl ke zbrani; Pražané ho zajali, odsoudili ke ztrátě hrdla a uvrhli do vězeňské kobky, kde čekal na kata. Už ztratil poslední špetku naděje a sklesle se díval okénkem na náměstí. Právě začaly bít hodiny, smrt pohybovala kosou a otvírala dásně, lakomec houpal měšcem a kohout kokrhal.

A stalo se náhodou, že do otevřených dásní kostlivce vletěl vrabec; dásně sklaply a vrabec musel zůstat ve vězení celou hodinu, dokud nezačal orloj znovu odbíjet. Sotva kostlivec otevřel po šedesáti minutách poprvé dásně, vrabec vyletěl a zmizel jako šipka za komíny protějších střech. Uvězněný rytíř to všechno z okénka sledoval, a když viděl, že je vrabec zase na svobodě, zhluboka si oddechl; v té chvíli se mu znova vrátila naděje, jež člověka provází i v nejtěžších chvílích, a možná i v té poslední.

Čím víc na to myslil, tím víc v něm rostla víra, že se všechno obrátí k dobrému. A jeho naděje se skutečně splnila; ještě téhož dne se starý spor urovnal a Pražané udělili svému vězni milost.

O sedmadvaceti popravených

Nikdo neví, kde odpočívá všech dvacet sedm českých pánů, kteří položili život 21. června léta 1621 na Staroměstském náměstí. Jejich hlavy byly pro výstrahu vyvěšeny v železných koších na Staroměstské mostecké věži a teprve po dlouhé době je směli příbuzní vložit do krabic označených jmény a pohřbít kdesi v Týně; avšak vypráví se, že tajným rozhodnutím byly z toho místa odneseny a pochovány v kostele svatého Salvátora, anebo možná někde docela jinde. A tak se dodnes neví, kde odpočívá prach pana Jáchyma Ondřeje Šlika, který byl vyvolán na popraviště jako první, nikdo neví, kde jsou pozůstatky Václava Budovce z Budova, který ho následoval, ani těch dalších: Kryštofa Haranta z Polžic, šestaosmdesátiletého Kašpara Kaplíře ze Sulevic, ani Prokopa Dvoreckého z Olbramovic, který se ještě v posledním okamžiku obrátil k soudcům a zvolal: „Řekněte císaři, že já nyní stojím na jeho nepravém soudu, ale on musí stát na soudu mnohem hroznějším a spravedlivém!“ A stejně nikdo nemá zdání, kde leží Friedrich z Bílé, Jindřich Ota z Losu, Diviš Černín z Chudenic, Vilím Konecchlumský, Bohuslav starší z Michalovic, i ti ze stavu městského: Valentin Kochan z Prachové, Tobiáš Štefek z Koloděj, slavný doktor lékařství a někdejší učitel svého kata Jan Jessenius, Kryštof Kober z Koberštejna, Jan Šultys a všichni ostatní, kteří umírali za víření vojenských bubnů, aby nikdo neslyšel jejich poslední slova.

Každým rokem ve výroční den té smutné události však přichází všech sedmadvacet popravených znovu na Staroměstské náměstí, chvíli postojí na místě, kde bylo kdysi lešení, a potom se ubírají všichni pomalým a tichým krokem před jižní průčelí radnice.

Tam mlčky stojí a pozorně sledují chod orloje. Jde-li stroj správně a přesně, je to znamení, že se českému národu daří dobře, a všichni se rozejdou pokojně a v míru. Avšak je-li stroj pokažen anebo objeví-li se v jeho chodu sebemenší a sotva postřehnutelná odchylka, soudí těch sedmadvacet, že v české zemi není něco v pořádku a že přicházejí zlé časy na jejich potomky. A v takové chvíli se vracejí do zšeřelých ulic Starého Města smutně a truchlivě, jako by znovu prožívali ty dávné těžké chvíle na dřevěném lešení; jdou tiše a beze slova, s

hlavami sklopenými, a pak opět čekají, čekají, až uplyne další rok.

O kalichu a čápech

Ve výklenku na vysokém štítě v průčelí Týnského chrámu stávala v husitských dobách socha krále Jiříka Poděbradského; Jiřík držel ve zdvižené ruce meč, jako by se chystal vyrazit k útoku, a u nohou měl latinský nápis Veritas vincit – Pravda vítězí. Socha tam byla postavena z návodu Jana Rokycany v době, kdy chrám patřil víře pod obojí, nedlouho po Jiříkově slavné korunovaci, jež se konala právě v Týnském chrámu. Na štítě nad výklenkem stál tehdy husitský kalich; byl tak veliký, že se do něho vešly čtyři měřice žita. Stál tam sotva rok, a usadila se v něm dvojice čápů; nanosili do kalichu roští i slámu, a když se jim v tom neobvyklém útulku narodila mláďata, snášeli jim staří potravu zblízka i zdaleka: z Petřína hady, z vltavských mokřadí žáby a ještěrky, ba i žížaly, myši a nejrůznější brouky a hmyz. Havěti tam bylo tolik, že padala neposedným mláďatům dolů na náměstí; na Staroměstském rynku z toho byla veliká nevůle a leckdo se prostranství před Týnem raději vyhnul velikým obloukem. Měšťané se kališníkům posmívali, ale ti si věděli rady: jakmile čápi odletěli do teplých krajin, zakryli husité kalich velikou deskou, a od té doby byl klid. Na věčné časy však kalich na štítě nezůstal: po nešťastné bělohorské bitvě shodili chovanci jezuitského semináře na dlažbu nejprve Jiříkovu sochu, na místo krále postavili bohorodičku z bílého mramoru a kolem ní zasadili svatozář z roztaveného husitského kalichu.

Takových a podobných příběhů z minulosti Týna se vypravovalo po Starém Městě mnoho. Vždyť i samotná střecha chrámu měla podivné a pohnuté osudy; stará krytina i s krovem lehla za válek husitských popelem a teprve dlouho potom, co se usadil prach z poslední bitvy, vzpomněli si Pražané na ohořelé věže Týna. Přivezli na Staroměstský rynk veliké množství mohutných kmenů a složili je před chrámem, aby z nich tesaři připravili trámy pro nový krov.

Kmeny lesních velikánů ležely na rynku, slunce se do nich opíralo a čerstvá pryskyřice voněla až k řece. Než však mohly přípravné práce pokročit, došlo k nové události, která opravy krovu zastavila na dlouhý čas. Tehdy padl do zajetí rytíř Jan Roháč i se svými šedesáti věrnými druhy a král Zikmund přikázal, aby Pražané postavili z

dovezených kmenů popraviště s velikou šibenicí, a tak se i stalo. Když pak po letech měl slavit král Ladislav Pohrobek svatbu s francouzskou princeznou, došly staré kmeny nového uplatnění – Pražané z nich museli udělat na Staroměstském rynku rozlehlé lešení, na němž by se mohly provozovat pro královskou kratochvíli rytířské hry na koních. Ke svatbě však nedošlo, král Ladislav zemřel na morovou ránu, a tak se Pražané mohli konečně vrátit ke svému starému úmyslu. Z trámů připraveného lešení zřídili krov na Týnském chrámu, a ty prastaré kmeny obrovitých stromů z lesů kolem Prahy jsou tam nahoře dosud.

O paláci Kinských

Na východní straně Staroměstského náměstí stojí rokokový palác, který patříval hraběti Kinskému. Nad své okolí vyniká nejenom krásou, ale i tím, že jeho průčelí s bohatými štukovými kartušemi vystupuje z řady ostatních domů; a vystupuje z ní tak výrazně, že se na každou boční stranu vešla ještě čtyři okna. Prvním majitelem domu byl hrabě Jan Arnošt Golz, a teprve od něj ho koupil po třiceti letech František Oldřich Kinský.

Hrabě si přál, aby nový palác zaujal na první pohled pozornost každého, kdo přijde na náměstí a pohlédne k Týnskému chrámu. Stavitel přemýšlel, kreslil, počítal a nakonec navrhl svému pánovi, jak by toho mohl docílit. Řešení bylo jednoduché: stačí posunout průčelí do náměstí. Hraběti se nápad líbil a hned souhlasil; věděl však dobře, že o takovou věc musí žádat staroměstské konšely, a s těmi jistě nebude lehké pořízení.

Poprosil je o souhlas, avšak konšelé se rozhněvali nad jeho opovážlivostí a žádost hned napoprvé zamítli. Hrabě se nechtěl vzdát a pokoušel se znovu a znovu, jednal na radnici i s každým konšelem zvlášť, ale jeho snaha vycházela stále nadarmo. Až mu jednou přátelé poradili, aby žádost podepřel bohatým darem; a hned mu jmenovali jména tří konšelů, kteří si prý dávají od lidí zaplatit, aby pak mohli s větším úsilím prosazovat jejich požadavky a přání. Konšelé dlouho váhali, žádost se jim zdála povážlivá a nebezpečná, protože na úplatky byly těžké tresty, ale hrabě nabízel částky stále větší a větší, až nakonec dosáhl svého. Úplatná trojice mu vydala povolení, hrabě se dál už nikoho neptal a začal stavět.

Práce rychle pokračovala a brzy se začaly zdvihat zdi podle stavitelova plánu. Netrvalo dlouho a konšelé na radnici zjistili, že hrabě staví po svém a že jejich zákaz nevzal vůbec na vědomí. Povolali ho proto na radnici a uhodili na něj ostrými slovy, aby se zodpovídal z neposlušnosti. Hrabě se bránil, vysvětloval a přesvědčoval, že jeho palác kráse starého náměstí určitě neubere, avšak konšelé stáli na svém a rozhodli, že hrabě musí dát rozestavěné zdi zbourat a začít znovu podle příkazu konšelů.

To hrabě nechtěl; dlouho se hájil, ale nakonec si už nevěděl rady, a tak položil na stůl úřední povolení i s podpisy úplatných konšelů. Ti dlouho zapírali, tvrdili, že někdo jejich podpisy jen napodobil, a hrabě

se musil bránit nařčení z podvodu. Nakonec řekl všechno a uvedl i velikou částku peněz, kterou jim vyplatil. Tři úplatní konšelé byli hned uvrženi do vězení a tam očekávali v největších obavách, jak dopadne soud.

Když nastal den, který měl rozhodnout o jejich osudu, sešli se všichni zbývající konšelé v soudní síni a vpustili k jednání i obecný lid, protože soud měl být veřejný a na výstrahu všem. Potom byli přivedeni tři provinilci, aby po pravdě vypověděli, kdo vlastně vystavil nepravé povolení. Všichni tři zapírali, dovolávali se svých rodin i vlastní cti, avšak soud přivolal hraběte a ten všechno přiznal podle pravdy. Přivedl i svého úředníka, který úplatným konšelům peníze vyplatil, a tak byla vina prokázána nad slunce jasněji.

Soud zvážil míru provinění a purkmistr vynesl rozsudek: pro výstrahu všem, kteří zneužívají svého postavení a jednají proti právu, byli tři úplatní úředníci odsouzeni ke ztrátě hrdla.

Ještě toho dne postavili tesaři na náměstí před radním domem tři šibenice a nazítří kat provedl rozsudek.

Povolení však platilo, tři podpisy nikdo vymazat nemohl, a tak byl palác dokončen, jak stavitel navrhl a jak si hrabě přál.

O stavbě paláce Kinských se vypráví ještě další příběh.

Zpočátku se práce dlouho nedařila: zdržovaly ji spory s radnicí, ani místo nebylo vybráno vhodně, nebo snad zedníci na příkaz stavitele příliš nespěchali, a tak se čerstvě postavená zeď několikrát zřítila. Stavitel, mistři i zedníci už byli z těch nekonečných nezdarů zoufalí a marně hledali pomoc. Až si někdo vzpomněl, že za dávných časů zazdívali stavitelé hradů do základů– anebo hradeb chlapce či nevinnou dívku, neboť takový hrad byl potom nedobytný a pevný jako skála. Později se od té kruté zvyklosti odvrátili a zazdívali do hradů anebo měst aspoň kohouta, ale to už nikdo na Staroměstském rynku nevěděl; a tak zedníci zazdili do základu paláce toulavé dítě, jehož rodiče nikdo neznal.

Od té doby už k žádné nehodě nedošlo a stavba byla brzy dokončena. Palác stojí tak, jak ho stavitel navrhl, mohutný a krásný, a hrdě vystupuje do starého náměstí.

Nikdo už neví, že kdesi hluboko v jeho základech trouchniví hrstka kostí nevinného, jehož jméno už všichni dávno zapomněli.

O bekyni

Olbramovský dům na Staroměstském náměstí střídal často majitele i nájemníky: sotva se někdo usídlil pod jeho střechou, už se zase překotně stěhoval dál. Nikdo tu nevydržel déle než půl roku a každý si raději hledal novou střechu nad hlavou. Lidé vyprávěli, že se ve zšeřelých chodbách dějí v noci podivné věci: že se ze tmy ozývají spěšné kroky a nahněvané hlasy a nejeden nájemník si poležel s přelámanými kostmi. A tak byl palác stále lacinější a lacinější, protože v něm nikdo nechtěl bydlet.

Nakonec si Olbramovský dům koupil jeden bohatý měšťan; byl spíš lakotný než odvážný, a už se těšil, že zbohatne ještě víc. Přistěhoval se s celou rodinou i se služebnictvem a obsadil celé první

poschodí.

Jednou večer šla stará služebná temnou chodbou a znenadání potkala cizí ženu. Pozdravila a šla dál, ale potom ji napadlo, že v domě neznámou nikdy neviděla, a zvědavě se za ní ohlédla. Žena zatím došla k oknu, které propouštělo do chodby slabé měsíční světlo a zastavila se.

Poznala, že se za ní služebná dívá, obrátila se, zdvihla ruce a s tváří pokřivenou hněvem se vrhla na starou služebnou, jako by jí chtěla vyškrábat oči. Ta však nečekala, uprchla do kuchyně, zasunula závoru a dlouho tam stála jako bez dechů Teprve po dlouhé chvíli se odvážila otevřít; rozhlédla se

opatrně po chodbě, ale po hněvivé ženě už nikde nebylo ani památky. Služebná běžela za pánem a všechno mu přerývanými slovy vypověděla. Bohatý měšťan se podivil a přikázal sluhům, aby hned prohledali celý dům od sklepa až na půdu, avšak hledání skončilo bez úspěchu; nikoho nenašli.

Všichni už začínali věřit, že neznámá zabloudila do chodby z náměstí anebo že si to stará služebná vymyslila, ale za několik dní potkal podivnou návštěvnici sám majitel domu.

Postavil se jí do cesty a chtěl ji uchopit za ramena, ruce mu však projely vzduchem, jako by tam nikdo nebyl. Měšťan zavrávoral, chtěl se spasit útěkem, ale už cítil zuřivé škrábance na tváři a na krku. Bránil se, jak uměl, avšak tloukl jen rukama do prázdna, až mu ledové prsty sevřely hrdlo, tiskly ho pořád víc a víc a nenávistný hlas mu sípěl do tváře:

„To není tvůj dům, to není tvůj dům! Ten patří bekyním a nikdy nebude patřit nikomu jinému!“

Muž se s vypětím posledních sil vyprostil, vběhl do svého pokoje a tam klesl na podlahu, víc mrtvý než živý.

Sluhy vylekal nenadálý křik i pád těla, rychle přiběhli a našli svého pána se zkrvavenou tváří. Položili ho na lůžko a majitel Olbramovského domu se dlouho potácel mezi životem a smrtí, než se ze svého nočního zážitku vzpamatoval.

Když se po dlouhé době uzdravil, přikázal hledat ve starých listinách a vyptával se učených lidí na minulost toho místa, až se kousek po kousku dozvěděl pravdu. Dům patříval kdysi Olbramovicům, a ti zřídili v jeho zdech útulek pro zbožné ženy, jež ošetřovaly nemocné, sbíraly pohozené děti a učily děvčata šít. Nebyly sice vázány slibem žádného řádu ani řeholí, ale žily jako v klášteře; a vyprávělo se, že neustálá samota a nepřetržité rozjímání způsobily, že přespříliš zbožné ženy nejednou upadaly v bludařství, duch se jim pomátl anebo ztratily rozum úplně a navždycky. Podle zakladatele toho hnutí se jim říkalo bekyně a jejich sekty zanikly až za válek husitských.

To bylo všechno, co se majitel Olbramovského domu od učených lidí dozvěděl, ale i to málo mu stačilo. Rychle se vystěhoval a dům prodal prvnímu zájemci, který se objevil.

Nikdy však nezapomněl na noční setkání a dlouho slýchal v noci šílený hlas, který mu sípěl do tváře:

„To je náš dům! To je náš dům! To je náš dům!“

O Turkovi z Ungeltu

V dávných dobách, kdy byl Ungelt jádrem Starého Města, sbíhaly se k Týnu cesty obchodníků a kramářů z celého světa: putovalo sem zboží od břehů Baltu i Jadranu, ze zemí západních i z daleké tajemné Indie; v otýněném či neohrazeném dvoře mezi dvěma branami cizí kupci od nepaměti skládali, vážili, přeměřovali a vyclívali dovezené zboží, a také tu v sousedství bydlívali. Kterýkoli cizí obchodník přijel do Prahy, musel se svým zbožím do Ungeltu. Rušno bylo i v nejtěsnějším okolí: prodávaly se tu nejen štůčky drahocenných látek, zvláště hedvábí – turecké, benátské, florentské, norimberské, frankfurtské, tykyta barvy bílé s červenou, červené se zlatou, zlaté s brunátnou, zlaté a stříbrné cendelíny, mohér, benátské a janovské karmazíny, brokáty čili stříbrohlavy a zlatohlavy, rozmanitá koření jako zázvor, muškát v kulkách i v matkách, pepř dlouhý, krátký i tlučený, třený hřebíček, jižní ovoce, čistý cukr z Malty, ale nakonec i živí papoušci, které handlíři nakupovali od námořníků v přístavech na Jadranu; a tak se v Ungeltu scházívali kramáři ze všech koutů blízkých i dalekých, domácích i cizokrajných.

Jednoho dne se tu objevili i Turci v širokých hedvábných pláštích a s kulatými turbany na hlavách; a kam se hnuli, tam za nimi táhla hejna zvědavců. Nadobyčej mimořádnou pozornost vzbuzoval zvlášť jeden z těch orientálních hostů: byl vysoký a urostlý, na drahocenném oděvu měl žluté a pestré vzory nevídaných tvarů, a z černých očí pod velikým turbanem mu sršel oheň.

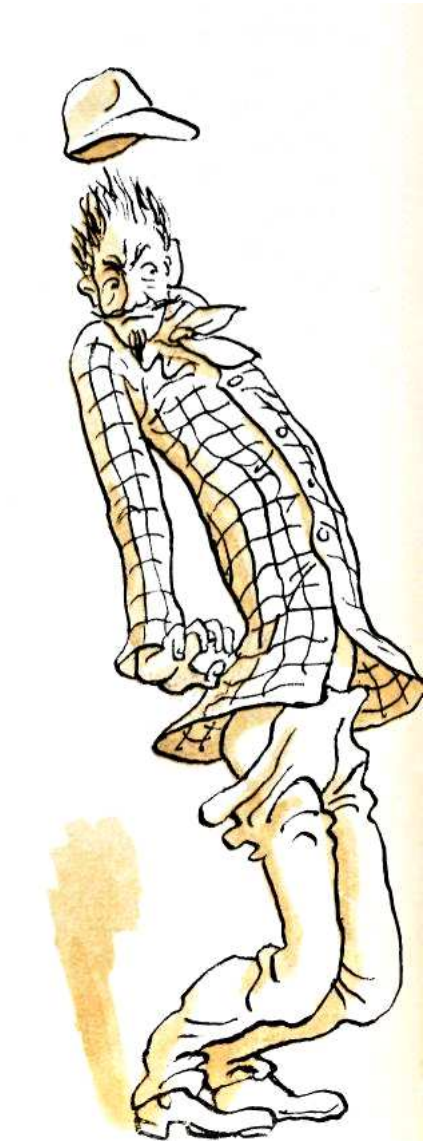
Turek byl však nejenom bohatý, ale také mladý, a tak se v Ungeltu zamiloval do krásné dcery staroměstského šenkýře. Dívka to byla mladičká, skoro ještě dítě, a jestliže měl Turek tvář černou a osmahlou, byla šenkýřova dcera jemná a modrooká a splétala si světlé vlasy do dlouhého copu. Zpočátku se cizokrajnému hostu vyhýbala a schovávala se před ním, kdykoliv ho uviděla, ale Turek byl vytrvalý a choval se k děvčeti s tak vybranou jemností, že šenkýřova dcera brzy ztratila všechen ostych, a naopak netrpělivě čekávala, až se Turek objeví. Ani šenkýř nebyl proti té lásce: viděl, že cizokrajný host má peněz jako železa, že vyhlíží jako poctivý člověk, a tak své jediné dcerce nebránil ve štěstí: jenom si přál, aby oba po svatbě zůstali v Praze, a Turek po krátkém váhání svolil. Slíbil, že se usadí v Praze natrvalo, avšak byl jiné víry a potřeboval k svatbě svolení ze svého

dalekého domova. Rozhodl se, že odjede domů, požádá o svolení a co nejrychleji se vrátí: nepochyboval ani na okamžik, že souhlas lehko získá, zejména když na váhu rozhodování přiloží i část svého bohatství. Bylo to těžké loučení; šenkýřova dcera slíbila, že bude čekat, Turek jí daroval vzácný šperk a světlovláska mu dala na oplátku a na důkaz své věčné věrnosti maličký prstýnek. Turek si ho hned zavěsil na krk jako nejdrahocennější šňůru perel, rozloučil se a s velikou netrpělivostí odjel, aby se mohl zase co nejrychleji vrátit a vzít si šenkýřovu dceru za ženu.

Dny ubíhaly, Turci se vytráceli z Prahy jeden po druhém, až odešel za svými obchody i ten poslední. Světlovláska z Ungeltu čekala a čekala, ale Turek se nevracel. Zpočátku si říkala, že dlouhé putování přes hory a doly stojí hodně času, pak si pomyslela, že na ni Turek zapomněl; nakonec jí připadalo, že to byl jenom sen a že se jí všechno jen zdálo.

Šenkýřova dcera byla krásná, a tak se kolem ní bez přestání točil nejeden pražský mládenec. Dlouho odolávala, naplakala se dost a dost, ale po nějaké době uvěřila, že se už Turek nikdy nevrátí. A protože nechtěla zůstat po celý život sama, dala slovo kupeckému synkovi ze sousedství a brzy se slavila svatba.

Čas se nezastavil a plynul jako voda v řece; šenkýřova dcera a teď už mladá nevěsta zapomněla na svůj dávný slib docela, ale pak se stalo něco, s čím už nikdo nepočítal: Turek se vrátil. Přijel nečekaně uprostřed léta, kdy se obchodníci z Východu obvykle chystají pomalu k návratu, a ubytoval se v hospodě

těsně za Ungeltem! Hned se vypravil s velikou radostí a ještě větší touhou do domu své nastávající, a teprve tam se dozvěděl, že se šenkýřova dcera vdala. Přemohl bolest, neřekl nic a předstíral, že se s tou zprávou smířil: vzkázal jen mladé paní, že odjíždí a že by si s ní chtěl na rozloučenou promluvit několik málo slov.

Šenkýřova dcera dlouho váhala, trochu se bála, trochu si také poplakala, ale potom se přece jen rozhodla, že půjde. Vzala si své nejkrásnější šaty, odešla a už ji nikdo nespatřil. Hledali ji, sháněli, ale jako by se po ní země slehla. Mladý manžel si vzpomněl na Turka, vydal se za ním, ale ten zatím odjel zpátky do své vzdálené země, aby se už nikdy nevrátil.

Tak uplynulo několik let.

Právě končil velký trh, domácí kramáři i cizokrajní kupci se pomalu rozjížděli na všechny strany. A právě v té době se stala v domě, kde bydlívali kupci z východních zemí, neuvěřitelná věc, ze sklepa přiběhla zsinalá děvečka a dlouho a dlouho nemohla promluvit slovo, jenom se třásla hrůzou. Teprve po drahné chvíli vypověděla domácím lidem, že našla ve sklepě umrlčí hlavu. Vynesli ten hrozný nález na denní světlo a podle vlasů hned poznali hlavu ztracené nevěsty: dlouhý světlý cop, spletený do věnečku, prozrazoval nad slunce jasněji, že je to šenkýřova nešťastná dcera. Všichni se dohadovali, kde se tam ta hlava vzala: domácí lidé byli ve sklepě mnohokrát a určitě by tak hrozná věc neunikla jejich pozornosti. Kdosi navrhl, aby zkusili ve sklepě kopat: pustili se do práce a brzy našli nehluboko pod udusanou zemí kostru bez hlavy. Podle šatů a podle střevíčků poznali, že je to tělo zmizelé nevěsty.

V Ungeltu bylo tehdy hotové

pozdvižení a všichni si lámali hlavu, jak se něco takového mohlo stát; lidé se báli po setmění vycházet do uliček, všichni hledali vysvětlení toho tajemného nálezu a snažili se uhádnout viníka. Dlouho nemohl nikdo na nic přijít, objevilo se několik možností, ale podezřelí snadno prokázali svou nevinu. Už už se zdálo, že tajemství nikdo nerozřeší, protože v době trhů přicházívá do Ungeltu mnoho neznámých a roztodivných lidí, scházejí se tu cizinci z celého světa a nikdo nemůže tušit, jaké myšlenky se jim honí hlavou. Až jednou šenkýře napadlo, že to mohl udělat Turek, který se tehdy po svatbě objevil tak nečekaně v ungeltských uličkách: vždyť kostra mladé nevěsty byla zakopána právě ve sklepě hospody, kde Turci obvykle nocovali. Podezření sílilo a brzy se proměnilo v jistotu, když znovu překopali sklep a objevili vzácný šperk, který Turek kdysi věnoval své nastávající. Všichni uvěřili, že viníkem je Turek, třebaže nikdo nemohl pochopit, jak a kde se vzala ve sklepě hlava, když tam předtím nebyla. Tajemství zůstalo na nějaký čas tajemstvím, a teprve po čase si lidé domysleli pravdu. A pravda byla taková, že ten hrozný čin opravdu spáchal turecký kupec. Miloval šenkýřovu dceru nade všechno a vrátil se s povolením, že si ji může vzít za ženu: bolest, kterou pocítil nad zprávou, že se jeho nastávající zatím provdala, ho přivedla na pokraj šílenství. Vylákal mladou nevěstu do hospody, kde bydlel, a tam ji zabil; tělo zakopal tajně ve sklepě, hlavu uložil do skříňky ze vzácného dřeva a hned nazítří odjel domů. Věřil, že neučinil nic zlého: zrada se v jeho zemi vždy trestala smrtí, a tak zoufalý Turek vykonal jen spravedlnost podle zvyků a zákonů své země. Nemohl se však se svou milou rozloučit tak docela, a proto si odvezl ve skříňce vykládané.drahokamy aspoň její hlavu.

Roky plynuly, Turek jezdil za obchody po světě a skříňku vozil všude jako drahocenný poklad s sebou.

Duch zabité ho však pronásledoval a mučil Turka výčitkami: nakonec nemohl spát, neustále se mu zdálo, že slyší ze skříňky tlumený pláč a výčitky. Štval se z místa na místo, potuloval se světem, ale hlas ve skříňce neutichal: slyšel ho v afrických a arabských pouštích a nepřehlušily ho ani vichřice, které hnaly kolem jeho stanu oblaka zvířeného písku, slyšel ho v tichu svého paláce i v horkých nocích uprostřed dalekých pralesů. Slyšel ho na stezkách karavan i na březích jezer, v tichu nocí na lodi, když se plavil přes řeky a přes moře. Když už nemohl to utrpení dál snášet, rozhodl se, že hlavu vrátí tam, kam patří. V době, kdy se obvykle do pražského Ungeltu sjížděli cizí kupci, přijel do Prahy, vydal se v přestrojení ke Starému Týnu, v

noci vlezl do sklepa a hlavu položil na místo, kde před časem zakopal tělo nešťastné šenkýřovy dcery. Potom v tajnosti a nikým nepoznán odjel: ponechal si jen skříňku z vzácného dřeva a prstýnek, který kdysi dostal od své nastávající.

Léta míjela a lidé už na šenkýřovu dceru i cizokrajného obchodníka bezmála zapomněli; jen za dlouhých zimních večerů si někdo tu a tam vzpomněl na starý příběh o lásce a o nešťastné mladé nevěstě. Avšak jednou pozdě v noci se stala podivná věc: kolem Starého Týna se vracel domů chudý krejčík. Byla temná noc a krejčík váhal, nechtěl se sám pustit do zšeřelých a opuštěných uliček Ungeltu; čekal a doufal, že se objeví nějaký pozdní chodec, ke kterému by se mohl přidat, ale nikdo se neobjevoval, jen srpek měsíce vycházel mezi černými oblaky. U vchodu do starodávných sklepů, kde měli zboží bednáři, náhle něco zasvítilo; krejčík už myslel, že se konečně dočkal, rozběhl se blíž, ale náhle strnul: ze stínu vystoupil muž s turbanem na hlavě a v širokém hedvábném plášti, pokývl hlavou, oči mu zasvítily jako dva uhlíky a pomalu kráčel dál. Jak šel kolem krejčíka, plachta se mu na rameni poodhrnula a krejčík spatřil, že Turek nese v ruce dlouhý světlý cop s uťatou lidskou hlavou. Došel k hospodě a tam sestoupil po schodech do sklepa. Krejčík chtěl křičet o pomoc, ale z hrdla se mu ne vydral ani hlásek; obrátil se a vyběhl zpátky na náměstí, jako by mu za patami hořelo.

Od té doby se Turek z Ungeltu objevil už mnoha nočním chodcům. Někdy zmizí v malbě na průčelí starého domu, jindy se objevuje ve starých sklepech pod Ungeltem a v chodbách domů za Starým Týnem, nečekaně se vynoří ze stínu, přejde uličkou a zase se ztratí ve tmě; jednou ho viděli i u vchodu do věže Týnského chrámu.

O srdci, dýce a moru

Šikmo doleva proti východu z Ungeltu stojí svatojakubský kostel a klášter minoritů, o němž se vypráví nejeden příběh.

Truchlivým hrdinou jednoho z nich se stal Jan Václav hrabě Vratislav z Mitrovic, který býval za starých časů nejvyšším kancléřem českého království. K uctění jeho památky dali potomci vystavět v levé lodi nádherný náhrobek, pod nímž je rodinná hrobka hrabat z Mitrovic. S největší slávou tu byl pochován první z nich, Jan Václav; avšak buď doktoři příliš spěchali s nálezem, anebo nešťastnou

náhodou či jiným přičiněním se stalo, že hrabě zemřel jen zdánlivě; probral se z mdloby, která oklamala i nejučenější doktorské mistry, otevřel oči a rukama nahmatal víko rakve. Uvědomil si, že ho pochovali zaživa; v hrůze roztříštil rakev a hleděl se vyprostit ze studené hrobky. Volal, bušil pěstmi do chladného kamene, ale všechno bylo marné; nakonec hrabě v podzemí zahynul vyčerpáním, hladem a strachem, a teprve po nějaké době, když pochovávali do hrobky dalšího z jeho rodu, vyšla pravda najevo. Jan Václav hrabě z Mitrovic seděl v koutě podzemní kobky s hlavou skleslou, víko rakve leželo opodál, a tak si všichni domysleli, co se tu stalo i jak těžké chvíle musil hrabě z Mitrovic zakusit ve tmě pod náhrobkem, než zemřel doopravdy.

Aby se taková hrůza už nemohla nikdy opakovat, rozhodli všichni společnou dohodou, že umře-li kdokoli další z jejich rodu, probodnou mu srdce dýkou; a od té doby byl každý další nebožtík hrabat z Mitrovic pochován s dýkou, zaraženou hluboko v srdci.

V bázni z náhlého probuzení nebyli sami, protože nejinak se vypráví o hrabatech Desfoursech, kteří měli náhrobek u svatého Salvátora; jejich potomci však po čase dali přenést pozůstatky svých předků do nové hrobky k Železnému Brodu, a tehdy prý jim dýky vytáhli ze srdce a uložili k rodinným památkám.

A ještě další příběh se vypráví o kostele svatého Jakuba.

Kostel za Ungeltem má bohatou obrazovou a řezbářskou výzdobu. Jeden z nejkrásnějších obrazů maloval sám Václav Vavřinec Reiner, proslavený svým uměním po celé české zemi. Avšak ještě předtím bylo na místě Reinerova obrazu jiné dílo, jež pocházelo z dob, kdy v Praze zuřil velký mor. Malíř se tehdy pustil do práce snad proto, aby nemusil hledět na bolest a utrpení, jež venku potkával na každém kroku. Den co den se zavíral za ranního rozbřesku do kostela a maloval až do setmění, když světlo zesláblo a tma mu zabránila v další práci. Všude po Starém Městě tehdy lidé padali jako mouchy, ale malíř myslel jen a jen na svůj obraz, nejedl, nepil, nakonec z něho byla už jen kostra potažená kůží, vyzáblý a s dlouhými vlasy i vousy stál u svého obrazu a maloval, jako by mu byla drahá každá minuta a vteřina. Mor už zahubil celou jeho rodinu, jen malíř zůstával stále živ jakoby zázrakem. Avšak ten div trval jen tak dlouho, dokud malíř stál při své práci: nakonec přece jen obraz dokončil, odložil štětce a barvy a jako bez ducha vyšel znovu do zamořených ulic.

A vypráví se, že za dva dny zahynul jako všichni ostatní na černou smrt.

A také se vypráví, že ještě jeden další malíř tu zanechal památku svého umění za okolností velmi neobvyklých.

V klášterní kronice je zápis, že v době, kdy už byla výzdoba chrámu téměř dokončena, přihlásil se u minoritů neznámý člověk a nabídl se, že vyzdobí klenbu nástropní malbou. Na první pohled bylo znát, že má za sebou dlouhou cestu, šaty měl pokryty prachem i

zaschlým blátem a únava mu vyryla do tváří hluboké rýhy. Představení váhali, nechtěli svěřit tak vzácnou práci neznámému člověku; avšak cizinec před nimi rozložil své nákresy a návrhy a byly to kresby tak nevídané krásy, že se nad nimi až dech zatajil. A když muž tichým hlasem vyprávěl, u jakých mistrů se učil daleko za hranicemi, představení řádu se poradili a dílo mu svěřili.

Malíř splnil, co slíbil: vymaloval na klenbu a do postranních výklenků obrazy takové čistoty a krásy, že to bylo až k nevíře. Když mu chtěli představení kláštera vyplatit odměnu, malíř k jejich překvapení odmítl a vyprávěl, že kdysi před dávnými lety býval v klášteře u svatého Jakuba mnichem; avšak nežil ctnostně po způsobu klášterním a nakonec tajně uprchl. Toulal se dlouho po nejrůznějších zemích a živil se všelijak; nakonec se dostal přes Alpy do italské země. A našel tam v chrámech, kostelech a na každém místě obrazy a malby tak krásné, že se začal sám učit malovat. Dlouho se potýkal se zákony a pravidly nové práce, až se dostal do dílen mistrů a tam se přiučil všemu, co potřeboval. Unikl z bídy, mohl si žít docela obstojně, protože zakázky se mu jen hrnuly; avšak léta ubíhala, malíř stárl a s každým rokem se v jeho srdci zvětšoval stesk po domově, až byl nakonec k neunesení. A tehdy se malíř vrátil, aby odevzdal všechno, čemu se přiučil, na pravé místo; tam, kam jeho umění vždycky patřilo: domů.

O třech zlatých růžích

Ve čtrnáctém století se začaly po Praze rychle šířit znaky či merky na domovních štítech; byly z toho hned na samém začátku hádky, zda mají domovní erby malovat malíři světští anebo malíři svatých obrazů, ale spor byl brzy rozhodnut, protože nová móda se šířila jako lavina.

Domy tehdy ještě neměly čísla a tak se Pražané vyznali ve spleti ulic a uliček aspoň podle domovních znamení a štítů, malovaných na dřevě či přímo na omítku anebo vytesaných z kamene či jiného materiálu. Znaky byly tak důležité, že se z nich leckdy vyvinulo i jméno pro toho, kdo za malovaným štítem bydlil: majiteli domu U oslů v Platnéřské ulici se začalo říkat Jiří od oslů a o něco později už byl zapsán jako Bartoš Vosel a Zdeňka, matka jeho; a muž, který bydlel v domě U žáby, byl veden zanedlouho jako Václav od žáby a za několik let jako Václav Žába.

Jak dosvědčují názvy domů, bylo těch znaků po celé Praze nemálo, a někdy hodně podivných: U bílého lva, U černého orla, U tří tváří, U tří granátových jablek, U Adama a Evy, U stříbrné štiky, ale také U černého kupido, U bílého Indiána, U lebky, U chleba s máslem, U mrvy a břevna, U osla v kolébce, U zlatých kamen, U tří modrých skal, U léta a zimy, U vlka kázajícího ovcím, U smrti a U hlavy smrti, U lilium, U tří čápů a U zeleného jelínka, U větrostřelce i U dvou velbloudů.

Někdy dostal dům název podle pověsti. Dům U černého kupido v Betlémské ulici čp. 261 se jmenuje podle černého chlapce, kterého adoptovala a později učinila svým milencem majitelka domu, bohatá baronka; dům U deseti panen v Karlově ulici čp. 454 dostal jméno po deseti krásných dcerách chudého truhláře, které přijal za své bohatý hrabě, aby se mohl s tou nejmladší oženit; v Rybné ulici čp. 692 je dům U kamenné panny – podle nepřístupné dcery bohatého sládka, které se všichni ženiši báli jako čert kříže. V Karlově ulici čp. 183 je dům U sirény, kde kdysi předváděli živou mořskou pannu. Zamiloval se do ní jeden pražský mládenec a unesl ji; byla to ovšem obyčejná dívka a její stříbrná ploutev byla falešná. V domě U tří kaprů v Kaprově ulici čp. 49/10 prý našli kdysi v prvním poschodí po velké povodni tři kapry, kteří pak dali jméno domu i hostinci. Na Perštýně, na rohu Skořepky, je dům čp. 325; jmenuje se V nebi, protože tu bydlívaly dvě sestry, o nichž se říkalo, že každou noc putovaly do

ráje. V Melantrichově ulici je dům zvaný Teiblhaus: prý v něm bydlíval doktor Faust. Název má zkomolený buď podle čertovy hlavy nad vraty (Teufel) nebo podle holubů, které majitelé pěstovali (Taube), anebo podle majitele, šlechtice Teuffela z Ceilperka.

Úřady dbaly, aby se nemnožila stejná jména, ale přece jen se nedohlídaly vždycky; a tak nejenom ve třech pražských městech, ale i v každém z nich bylo hned několik beránků, andělů, hroznů, hvězd a hvězdiček, jelenů a jelínků, růží a panen. Některé stejné štíty se rozlišovaly aspoň podle barvy pole, které bylo většinou červené anebo zelené, zlaté či bílé. Domovní znamení si vybírali majitelé sami podle místních názvů zahrad, vinic či cest, podle tradice, řemesla i módy; někdy byla na začátku i přezdívka, jindy vznikl název podle příběhu, a ještě jindy podle znamení vznikl příběh.

Malé náměstí či Ryneček je náměstíčko jako dlaň; a přece tu byly domy U zeleného stromu, U koníčka, U zlaté dvojky, U červených raků, U hřebenů, U žluté sochy, U tří kominíků, U cepů, U černého berana, U černé růže, U zlatého věnce, U svatého Petra či U tří vlaštovek, U tří zlatých růží, U bílého lva, U anděla, U kapra, U kozlů, U zlatého orla, U lilium, U mouřenínů, U modrého jelena, a to ještě není zdaleka všechno, protože se některé názvy dvakrát či třikrát měnily, takže jich bylo mnohem víc než domů.

Hned několikrát se změnil název domu, který stojí na západní straně náměstíčka s popisným číslem 142: dnešní Rottovský dům dostal podle měšťana Jana Ochse jméno U volka, později se mu říkalo podle dalšího majitele Jana Pytlíka ze Zvoleněvsi Pytlíkovský a znovu U volka; až teprve roku 1627 dostal starý dům nový štít s merkem a s ním také nový název: U tří zlatých anebo bílých růží.

Vypráví se, že v tom domě žily tři krásné sestry. Jedna byla hezčí než druhá, a když šly všechny společně anebo každá zvlášť po ulici, každý se za nimi ohlédl. Sestry však z toho velikého zájmu zpychly, a třebaže se nápadníci kolem nich rojili jako vosy kolem medu, odmítaly šmahem všechny: chudé i bohaté, mladé i staré, krasavce i šeredy, a jenom čekaly, až si pro ně přijde urozený princ anebo bohatec se třemi paláci.

Matka tří krasavic byla zprvu na své dcerky nadmíru pyšná, oblékala je do nejdražšího hedvábí a byla by jim snesla modré z nebe; avšak pýcha těch krásných hrdopýšek ji trápila čím dál tím víc, už se nemohla dívat den co den na jejich hádky a naslouchat křiku a rozmíškám, a tak se nakonec utrápila docela a umřela. V celém domě už nebyl nikdo, kdo by chtěl sestry smiřovat, a ty se po matčině smrti

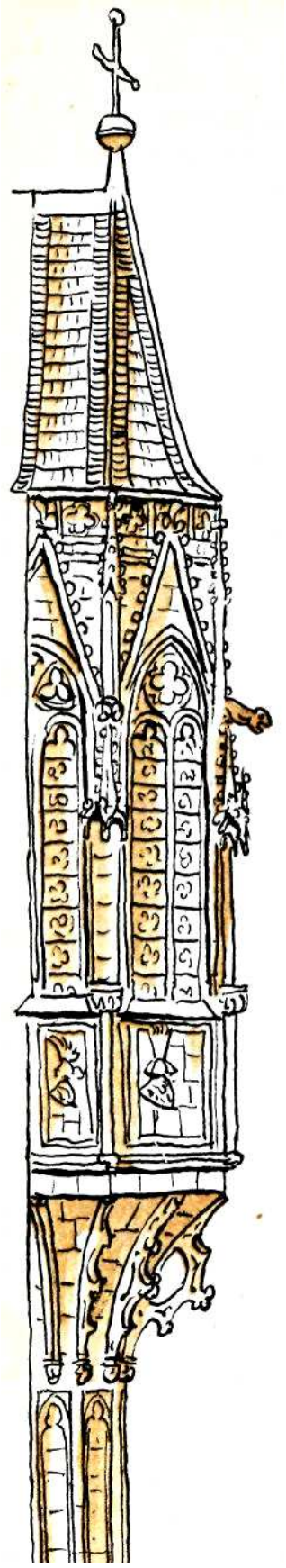
hněvaly a hádaly ještě víc. Vyčítaly si kdeco, jedna se nadouvala jako krocan, druhá jako žába a třetí jako páv, až spolu nakonec přestaly mluvit docela a každá se tvářila, jako by své sestry ani neznala. Všechny tři jen čekaly na urozeného nápadníka a každá zvlášť i všechny dohromady se těšily potají i nahlas, že právě pro ni si přijde ten nejbohatší a nejkrásnější.

A stalo se opravdu, že jednoho dne se objevil na Rynečku urozený princ z cizí země, nejspíš ze země italské: byl černý a krásný a oblečen byl tak nevídaně, že až oči přecházely. Hned se začal dvořit nejstarší sestře a od rána do večera jí vyprávěl o svém bohatství, o zámcích a vinicích, o věčně modrém nebi, o nekonečných lánech polí, o několika obchodních lodích, které mu dovážely drahocenné látky a koření z Orientu, i o krásných palácích. Nakonec požádal nejstarší sestru o ruku, krasavice přikývla a odjela s ženichem do jeho daleké země.

Necelý týden nato se objevil na Rynečku nový nápadník, tentokrát z daleké země anglické: byl ještě krásnější než ten první, mluvil vznešeně jako pravý urozenec a vyprávěl o svém zámku nad mořem tak pěkně, že si za několik dní odvážel prostřední sestru, aby si ji vzal za ženu.

Zbyla nejmladší, ale ani ta nečekala dlouho; uplynul týden a v staroměstském domě se objevil třetí nápadník, neméně krásný a bohatý než oba jeho předchůdci. Oblek z drahocenných látek mu hrál všemi barvami, cizinec byl veselý a mladý a hned vyprávěl bez dlouhých okolků o svém vévodství, o palácích a zámcích a vinicích a zahradách, které má v daleké Francii; protahoval slova a mluvil nosem, ale právě to se nejmladší sestře líbilo ze všeho nejvíc. Když jí pak vévoda pověděl, že si ji chce vzít za ženu a žít s ní věrně až do smrti, bez dlouhého přemýšlení souhlasila a s lehkým srdcem se rozloučila s Rynečkem i s Prahou.

Nějakou dobu jako by se po třech sestrách země slehla, až za čas přišel na Staré Město jakýsi potulný tovaryš a vyprávěl po hospodách i ryncích, že tři hrdé sestry potkal zlý osud. Ti tři bohatí nápadníci nebyli tři, byl to jen jeden jediný, který se uměl dovedně převlékat a měnit podobu i řeč; a protože zatoužil po jejich bohatství, vydával se jednou za prince, podruhé za anglického bohatce, potřetí za vévodu, odvezl postupně všechny sestry daleko do ciziny, tam jim pobral všechen majetek a zanechal je v bídě, takže tři krasavice z Rynečku zanedlouho zemřely ve veliké nouzi a v zklamání.

Od těch časů říkali Pražané domu na Malém náměstí U tří zlatých anebo bílých růží; a protože tři sestry zaplatily příliš draze za svou pýchu, zapomněli po čase lidé na jejich zlá srdce a vzpomínali už jen a jen na jejich krásu.

O zlatě pro Karolinum

Za starých časů žil v Praze měšťan jménem Rotlev. Patřilo mu několik domů, zahrad i vinic na stráních v okolí města, ale znenadání se k němu štěstí obrátilo zády a Rotlev začal chudnout. Ať dělal co dělal, zlý osud změnit nedokázal. Prodával jeden dům po druhém, voda mu vyplavila zahradu, pak začal prodávat vinice a nakonec mu na vrata tloukla bída s nouzí.

Dlouho přemýšlel, jak se z tolika neštěstí dostat, až si vzpomněl na zlato v Jílovém. Od té chvíle viděl v jílovských šachtách jedinou a poslední naději. Po dlouhém běhání a přemlouvání se mu podařilo získat kutací právo, prodal poslední vinici, najal horníky a štejgíře a začal dolovat. Hned napoprvé se zdálo, že mu štěstí bude konečně přát, horníci zanedlouho narazili na zlatou žílu, ale ta vedla jen do hlušiny, a tak se naděje proměnila v nové zklamání, ještě černější, než bylo to dřívější.

Nedopřál si oddechu, znovu a znovu jezdil do Jílového a sledoval práci v dole. Pokaždé musel přivézt měšec stříbrných grošů horníkům na mzdu, a tak se zbytky jeho majetku rychle tenčily. Hodně peněz ho stály i kutací stroje s havířským, hašplířským a

trejbířským nářadím a Rotlev brzy viděl, že ho nic než zlato před bídou nezachrání. Byl tou představou jako posedlý, nejedl, nespal, se svou ženou a dětmi už kloudného slova ani nepromluvil. Štěstí a pohoda se dávno vytratily z jeho domu; žena často plakávala, přemlouvala muže, aby se vzpamatoval, ale všechno bylo marné. Rotlev věděl, že mu jde z tlustých do tenkých a že za nějakou dobu nebude mít ani co by po psovi hodil, žil už jako v horečce či jako ve snách. Byl z toho pachtění celý nemocný, ženu jako by ani neviděl, v jeho domě se žilo čím dál tím hůř a zanedlouho mu zbývalo sotva na jídlo pro děti. Poslední zbytky peněz se mu rozkutálely pod rukama, Rotlev si začal půjčovat a nedbal už vůbec na nic. Nakonec už neměl ani na výplatu horníkům, a ti zadarmo kutat nechtěli. Kverkové a perkmajstři se ho pokoušeli přesvědčit, aby zanechal kutání, dokud je čas, ale jako by hrách na stěnu házel. Rotlev možná věděl, že mají pravdu, ale přiznat to nemohl, protože mu nic jiného nezbývalo a nic než nález bohaté žíly ho už nemohlo zachránit.

Nakonec zůstal v dole sám, ale ještě se nevzdával; ve světle lojové svíčky sám kopal v podzemní štole, sám točil rumpálem, kopal a kopal, až padal únavou, ale všechno bylo marné.

Jednou se tak zase chystal na cestu do Jílového; věděl, že je to už jedna z posledních cest a neměl zdání, co se stane potom; anebo to věděl až přespříliš dobře. Sedlal už koně, když k němu přistoupila jeho žena. Dovedla si představit možná ještě líp než její muž, co je čeká v nejbližší době, avšak neřekla už jediné slovo námitky. Rozloučila se s Rotlevem a podala mu pro štěstí svůj svatební šlojíř, bílý závoj protkávaný zlatem: poslední cennou věc, která jim zůstala v domácnosti a kterou si Rotlevova žena dlouho ukrývala jako nejvzácnější památku na šťastné doby: dostala ji kdysi dávno od svého muže v den svatby. Rotlev poděkoval, závoj prodal a stržil za něj trochu peněz. Lehko mu přitom nebylo, ale jinou cestu už neviděl.

Koupil si nejnutnější nářadí, vzal želízko i mlátek, vydal se do Jílového a začal kopat znovu. Už ani sám nevěřil, že bude mít štěstí, ale nechtěl se vzdát, a hluboko pod zemí při mihotavém světle bušil bez nejmenší naděje do skály, až jiskry odletovaly. Pot se z něho jen řinul, Rotlev kopal a kopal, ztratil představu času, v hlavě měl prázdno, ale pořád se ještě nevzdával, protože věděl, že jakmile jednou přestane, bude konec všemu, konec navždy.

A právě tehdy se stalo, že narazil na žílu zlata. Zpočátku nechtěl věřit vlastním očím, ale bylo to opravdu zlato. Rotlev se bál, že zlatá žíla povede zase do hlušiny, že je to jen poslední výsměch osudu, ale

kopal dál. Avšak žíla byla silnější a silnější, a to už Rotlev věděl, že konečně nalezl, co hledal.

Z prvního výtěžku koupil zpátky šlojíř a vrátil ho své ženě. Potom dal prohloubit důl i vykopat nové štoly a ukázalo se, že nová žíla vede k dalším a že důl je nečekaně bohatý; na památku té šťastné chvíle mu dal Rotlev jméno Šlojíř a pod tím jménem se stala jeho jílovská jáma proslulá po celých Čechách.

Rotlev znovu zbohatl, avšak pověst nepraví ani slovo o tom, zda se k němu s bohatstvím vrátilo i štěstí.

O jeho dalším osudu nevíme nic víc, než že si dal přestavět svůj dům na Starém Městě a vyzdobil ho věžičkami, arkýři i podsíněmi; a byl to palác tak pěkný, že se mu v té době v Praze málokterý vyrovnal.

Když pak Rotlev zemřel, král Václav přestěhoval do jeho domu univerzitní kolej, jež nesla jméno po císaři Karlu. V krásném paláci, který dal vystavět Rotlev za jílovské zlato, byly učebny studentů i světnice profesorů; od té doby byl Rotlevův dům několikrát přestavěn a rozšířen, až z něho zbyl jen starodávny arkýř.

Na památku Karlovu nese dům název Karolinum, a nikdo už neví, že na začátku všeho byl svatební závoj jedné málo šťastné ženy.

O zlatém prstenu

Na Vaječném trhu měla kdysi obchod jedna bohatá paní, která získala své bohatství trochu zvláštním způsobem. Kupovala slepice, husy a krocany od venkovských hospodyň z okolí Prahy a pak je prodávala za dražší cenu. Jednou k ní přišla žena z vesnice od Jílového a nabízela jí slepice. Protože paní měla právě chuť na slepičí stehýnka a ke kurnému trhu u Miluláše bylo přece jen trochu daleko, koupila všechno, co venkovská žena přinesla, a hned si dala udělat nejpěknější slepici k obědu. A stalo se, že kuchařka našla ve slepičím žaludku několik lesklých zrnek, ukázala je své paní a ta si vzpomněla, že se v okolí Jílového těžilo zlato. Nedočkavě čekala, až se venkovanka z Posázaví objeví znovu, a když přišla, odkoupila od ní všechny slepice a požádala ji, aby je už nikdy neprodávala nikomu jinému. Venkovská žena slib splnila, zlatých zrnek přibývalo a paní bohatla; protože však chtěla být ještě bohatší, lámala si hlavu, jak to udělat, aby měla ještě víc.

Rozšířila si ze zlatých zrnek obchod a snažila se získat nové kupce;

aby přilákala na Vaječný trh co nejvíc lidí, kteří by u ní mohli nakupovat, dala postavit nedaleko svého obchodu velký dům, do kterého se nastěhovali drobní kožešníci, pláteníci a soukeníci z dřevěných kotců i krámků v úzkých uličkách.

Kolem tržní budovy Kotců se množily jako houby po dešti další malé krámky, boudy, stánky, stoky, šráky i obyčejné prodejní stoly a lavice. Jak daleko při domě dešťová voda kapala, tam mohli obyvatelé domu prodávat volně; avšak dál už musili mít povolení a odvádět plat podle šířky i délky krámku; a vzniklo těch krámků tolik, že kolem Kotců bylo rušno jako v úle a marně přikazovaly úřady prodavačům, aby se chovali slušně k sobě navzájem i ke kupujícím, marně vytýkaly, že vybíhají z krámků a lákají kupce. Řády městské přikazovaly, že se nesmí volat „Pojď ke mně, já mám tučnou rybu," ani vykřikovat: „Nekupuj u ocasu, pojď radši k hlavě!"

Lidé se k Vaječnému trhu jen hrnuli a bohatá paní bohatla: začala se strojit do hedvábí a po ulicích nejezdila jinak než v nádherném kočáře, koupila si za Prahou dvorec s mnoha polnostmi a potom i pěkný malý zámeček. Avšak čím byla bohatší, tím byla lakotnější a také krutější.

Jednou jela v kočáře na svůj zámek a na Karlově mostě ji poprosil o almužnu starý žebrák. Sedával pod křížem, měl mezi koleny rozedraný klobouk a každý se slitoval nad jeho bídou. Také bohatá paní mu za starých časů hodila do klobouku něco drobných peněz, kdykoliv jela kolem; avšak tentokrát odvrátila hlavu a tvářila se, že ho nevidí. Žebrák neřekl nic, jenom si povzdechl a díval se smutně za kočárem. Právě v tu chvíli šel kolem nějaký venkovan v beranici; uviděl lakotu bohaté paní, zavrtěl v údivu hlavou a řekl pěkně nahlas, jak si myslel:

„Taková bohatá paní a tak tvrdé srdce! Jen abys tu jednou neseděla sama a nemusela žebrat!"

Paní to zaslechla, zastavila kočár, vyklonila se z okénka a pohlédla posměšně na venkovana v beranici. Potom si stáhla s prstu drahocenný prsten s diamantem, hodila ho velkým obloukem přes zábradlí do vody a řekla s posměškem:

„Možná, že jednou budu muset opravdu žebrat; ale dřív to nebude, než se mi tenhle prsten navrátí zpátky do dlaně."

Potom pokynula kočímu, rozesmála se a kočár pokračoval v cestě.

Když se vrátila ze svého zámku, dostala chuť na rybu. Kuchař přinesl z rybného trhu štiku a hned ji začal kuchat. Najednou strnul, rozběhl se ke své paní a řekl jí s rozzářenou tváří:

„Paní, vy jste se opravdu narodila na šťastné planetě. Jenom se podívejte, co jsem našel v žaludku té pěkné štiky!“

A podal jí její drahocenný prsten s diamantem.

Paní ztratila chuť na rybu, vzpomněla si na příhodu s žebrákem a v zádech jí zamrazilo. S obavami čekala, co se stane dál.

Několik dní se nedělo nic a paní začala na podivnou událost pomalu zapomínat; ale znenadání se začalo neštěstí na její dům jen hrnout. Nejdřív přijel z venkova správce zámku a přinesl neradostnou zprávu: zámek vyhořel do základů a popelem lehl i dvorec s celou úrodou, se všemi sýpkami a stodolami.

Paní dala hned připravit kočár a odjela na místo neštěstí; když se vrátila, oznámili jí služebníci, že se do domu vloupali lupiči a odnesli skoro všechno stříbro a zlato. Vzali si i truhlu s penězi a nezanechali po sobě ani nejmenší stopu.

Když ostatní kupci viděli, že paní nemá čím platit ani zač kupovat, začali se jí vyhýbat a bohatá paní chudla čím dál tím víc. To, co zbylo na polích, zničilo krupobití, a jílovské doly zaplavila voda. Do Posázaví vtrhla bída a venkovanka se zlatými slepicemi se už nikdy neukázala.

Bohatá paní chudla. Prodala kočár, potom postupně všechny své šaty se zlatým krumplováním, a když už jí bylo docela zle, přišla řada

i na těch několik málo šperků, které ušly pozornosti zlodějů. Docela nakonec zbyl nešťastný prsten, který se jí tak podivnou cestou vrátil z Vltavy zpátky na stůl. Prodala ho s těžkým srdcem a doufala, že se od té chvíle štěstí obrátí. Avšak neobrátilo se, a paní už byla tak chudá, že od ní odešli všichni sloužící, a také přátelé ze šťastnějších časů se jí začali vyhýbat, až zůstala docela sama.

Pak ji jednoho dne napadlo, že všechno zavinil starý žebrák na kamenném mostě. Popadl ji hněv a vydala se za ním, ale žebrák už tam nebyl. Přišla pak ještě několikrát, ale žebrák se už nikdy neukázal, a tak jí nezbylo nic jiného, než usednout na jeho místo, položit na dlažbu starý klobouk a čekat na almužnu.

O sličné paní Amálce

Za časů Lucemburků patřilo k váženým pražským živnostem i řemeslo řeznické. Jen na Starém a Novém Městě bylo v té době na dvě stě masných krámů, na Malé Straně jich bylo čtrnáct, a také na Hradčanech živnost řeznická utěšeně vzkvétala. Mezi majitele staroměstských masných krámů, jež stály ve Staré Haštalské nedaleko kostela svatého Jakuba, patřila i paní Amálka. Byla to mladá žena krásné tváře, v těle útlá jako vrbový proutek; po celý den chodila jen ve střevíčcích ze safiánu a byla tak jemná a křehká, že vypadala spíš jako hračka než živé stvoření. Svým ramenatým a hranatým druhům z cechu řeznického se nepodobala ani v nejmenším, ale kupodivu živnosti rozuměla a dobře se jí dařilo; od rána do večera běhali po Starém Městě její tovaryši a chasníci s lískami na hlavách a hlasitě nabízeli maso vepřové i telecí, skopové i kozlí, lůj jadrný i nejadrný, a paní Amálka jen počítala výdělky. Jedna věc však Amálku přece jen trápila: leckterý řeznický synek si dělal zálusk na její pokladnici, ale když se měl doopravdy ucházet o ženičku tak útlou, vždycky si to nakonec rozmyslil. Řeznickou širočinu Amálka sotva uzdvihla, a když se ukázala v obchodě, měla vždycky slzy na krajíčku. Všichni na Starém Městě věděli, že kdysi chodíval za pannou Amálkou mladý student; zamiloval se až po uši a točil se kolem jemného stvořeníčka tak dlouho, až panna Amálka docela ztratila hlavu. Odmítala šmahem všechny ostatní ctitele, zavrhla i zámožného krejčíka z Malé Strany a měla oči jen pro svého studenta. Tu a tam mu podstrčila i něco peněz, aby mohl dostudovat, a zamilovaný student se nakonec rozhodl, že své

lásce poví o citech, které mu svíraly srdce. Napsal jí dlouhé zamilované psaní a zasunul je do prosebného listu, jaký jí čas od času posílal.

Avšak Amálka nepochopila; nedovedla si srovnat v hlavě, že ty dva listy patří k sobě, napadlo jí, že zamilovaný dopis patřil do jiných rukou a že se dostal do přeuctivého prosebného psaní jen omylem. Zle se proti mladému mendíkovi zatvrdila, poslala mu po služce poslední výpomoc a víc ho už nechtěla vidět. Zamilovaný student si neuměl náhlou změnu vysvětlit, nějakou dobu se trápil, posílal Amálce nové a nové dopisy, ale ty se mu vracely nečtené zpátky. Pokládal to za zradu a odmítnutí, a protože nemohl a nechtěl bez Amálky žít, jednoho večera se zastřelil.

Amálka si pozdě uvědomila svou chybu. Teď měla nezvratný důkaz, že zamilované psaníčko patřilo jen a jen jí, ale co naplat, život už studentovi vrátit nemohla. Chodila jako tělo bez duše, pohubla ještě víc a trápila se nejenom pro svého ctitele, ale i pro ztracenou pověst; lidé ze sousedství jí totiž zle vyčítali, že zavinila smrt nevinného člověka, přestali Amálku zdravit a kdykoli ji měli potkat, raději odvrátili tvář a předstírali, že ji nevidí.

Tak uplynul rok. Ve výroční den studentovy smrti se vydala ztrápená Amálka na mladíkův hrob a prolila tam mnoho slz. Tehdy se rozhodla, že si vezme prvního chudáka, který by byl právě tak mladý jako její student, a že se nebude pranic ohlížet na jeho chudobu; jen když jí bude aspoň tváří a věkem připomínat toho, kterého měla nejradši na celém světě.

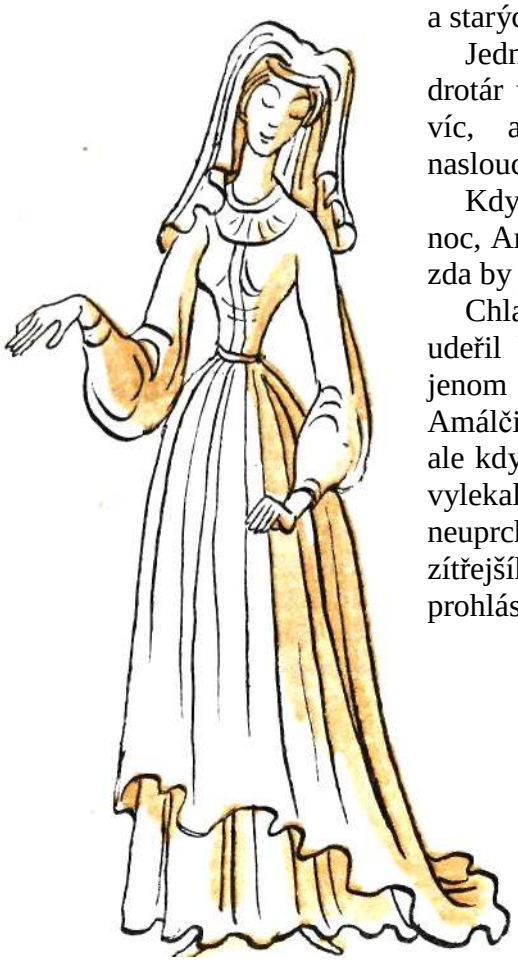
Když se vracela domů, vstoupil jí u domovních dveří do cesty mladý drotár. Smekl čepici, zdvořile pozdravil a poprosil Amálku, aby mu dala vydělat trochu peněz. Amálka si ho prohlédla od hlavy až k patě a srdce v ní zatrnulo, neboť chudičký drotár z dalekých hor se podobal jejímu studentovi, jako by mu z oka vypadl. Požádala služebnou, aby rychle přinesla všechny prasklé hrnce, a zatímco mladík vesele pracoval, přecházela Amálka po svém pokoji a bála se, že jí srdce vyletí z hrudi. Vážila své rozhodnutí, přemýšlela, ale ať přemýšlela sebevíc, všechno v ní její úmysl jen potvrzovalo: měla už dost těch nafintěných ramenatých mládenců, kteří ji nemotorně žádali o ruku a v očích jim bylo vidět, že myslí spíš na peníze než na Amálku; viděla v okolí mnohokrát, že se po svatbě sladká slůvka námluv rozplynula jako dým, včerejší milenci zapomněli přes noc na něžné sliby a v hlavě měli jen a jen plnou pokladnu.

Když drotár odevzdal práci, Amálka poděkovala a nabídla mu, zda

by nechtěl zůstat pod její střechou. Chlapec se zarazil, považoval její slova za žert, ale když uviděl, že Amálka mluví vážně, myslel si, že se stal zázrak. S radostí souhlasil a ochotně slíbil, že jí odevzdá všechny peníze, které od té chvíle vydělá.

Amálka se poprvé po dlouhém roce usmála a jen mávla rukou.

Od té doby bydlil drotár v jejím domě. Byl to chlapec pilný a veselý, i když trochu nesmělý. Uctíval svou novou paní jako světici a byl na vrcholu štěstí, kdykoli se s ním Amálka dala do řeči. Vyprávěl jí o svém Slovensku, o chudé vesnici v horách, o mužích a chlapcích, kteří s prvním jarem odcházejí do světa, aby přinesli do chalupy trochu peněz, o řekách a lesích, o salaších a starých zvycích svého domova.

Jednoho večera tak seděli u stolu a drotár vyprávěl, rozohňoval se stále víc a víc, a ztichlá Amálka jen pozorně naslouchala. To už byla dávno rozhodnuta.

Když chlapec vstal a popřál jí dobrou noc, Amálka se na něj usmála a zeptala se, zda by ji chtěl za ženu.

Chlapec zůstal stát, jako by do něj udeřil blesk. Nevěděl, co má odpovědět, jenom se tiše usmíval, protože pokládal Amálčin návrh za chvilkový rozmar a žert, ale když Amálka svou nabídku opakovala, vylekal se tolik, že div z jejího domu neuprchl. Amálka ho poprosila, aby si do zítřejšího dne všechno rozmyslil, a znovu prohlásila, že svůj návrh myslí vážně.

Tu noc nespal drotár ani Amálka; oba přecházeli ve svých jizbách sem a tam a vážili všechna pro i proti tak dlouho, dokud se nezačalo rozednívat. Ráno se objevil chlapec před krásnou paní, klesl na kolena, rozpřáhl ruce a řekl plaše:

„Zůstanu s vámi, když chcete, a budu ten nejšťastnější člověk pod sluncem. Mám jen jedinou prosbu: vezměte si mě, ale mou maměnku taky!“

Amálka souhlasila, koupila drotárovi pěkné šaty a mladý muž se vydal pro svou matku.

Sotva odjel, pustila se Amálka do práce. Safiánové střevíčky pohodila do skříně, pomáhala služebným uklízet a chystala svatbu; a byla tak pilná a pracovitá, že ji nikdo nemohl ani poznat a všichni si mysleli, že ji posedla nějaká nemoc anebo že ze samého žalu a samoty ztratila rozum. Po čtrnácti dnech se objevil v domě drotár se svou matkou. Za tři dny se slavila svatba, a dlouho se po celém okolí nemluvilo o ničem jiném, než o mladých novomanželích. Bývalí nápadníci skřípěli zuby, lamentovali, vyčítali si, že nebyli dost vytrvalí, ale pozdě bycha honit; z panny Amálky se stala mladá žena, která štěstím jen zářila.

Tak žili oba manželé klidně a spokojeně tři roky. Třetího roku na podzim mladý muž začal kašlat, ulehl a už nevstal: chudé živobytí, plískanice dlouhých cest i hlad vykonaly své dílo.

Amálka ho dlouho a hořce oplakávala, stařičkou matku si nechala u sebe a už se nikdy nevdala. Ve dvoře před okny svého bytu dala postavit kašnu a nad ní vytesat v kameni podobu svého muže, jak vypadal tehdy, když ho poznala: v chudičkém šatě drotárů, s mošnou a s náčiním, jímž si vydělával na živobytí.

Dům sličné Amálky stával přímo naproti staroměstským masným krámům; teprve po letech ho zbořili a s ním zanikla i kašna se sochou chlapce, který přišel na Staré Město z dalekých hor za chlebem a nakrátko tam našel štěstí.

O ztracené pečeti

V Martinské ulici na Starém Městě je starodávný dům U křížku; kdysi byl přímo proti němu hřbitov, ale ten už dávno zrušili.

V domě U křížku bydlíval staroměstský purkmistr; jednou se vrátil z radnice, odepjal si opasek se zlatou městskou pečetí a položil ho na

stůl. Chvíli si hrál se svou maličkou dcerkou, potom se navečeřel a šel klidně spát.

Žena tiše uklidila a ohřála vodu, aby dcerku vykoupala; jenomže dítě už bylo mrzuté, plakalo a nedalo se utišit. Matka se bála, že dětský křik vzbudí purkmistra, snažila se dcerku upokojit, ale ta plakala a křičela, jako by ji na nože brali; purkmistrova žena jí marně snášela do dřevěného škopku dřevěné hračky, marně jí tiše prozpěvovala, marně jí vyprávěla pohádky a staré příběhy.

V nejvyšší nouzi spatřila na stole kožený opasek s tobolkou; otevřela ji, vyndala zlatou pečeť a dala ji dítěti na hraní. Dcerka se rázem ztišila, hrála si ve vodě se zlatou blýskavou věcí a jenom si tiše pobroukávala. Unavená matka ji v klidu vykoupala, uložila na lůžko, vylila škopek z okna, a protože už únavou sotva stála na nohou, zhasila světlo a šla spát. Už už usínala, ale náhle si vzpomněla na zlatou pečeť: vstala, rychle se oblékla a vyběhla na ulici, ale ať hledala jak hledala, pečeť už nenašla: nebyla ani ve strouze, ani na kamenech dlážděnί, a purkmistrova žena ji marně hledala dlouho do noci. Znovu a znovu pátrala pod oknem, znovu a znovu lovila ve strouze, ale pečeť zmizela. Nešťastná žena se tedy vrátila domů, ulehla na lůžko, ale v očekávání zítřejšího dne až do rozbřesku ani oko nezamhouřila.

Purkmistr ráno vstal, oblékl se, vzal se stolu opasek a odešel na radnici. Žena znovu vyběhla na ulici a znovu hledala ztracenou pečeť, ale všechno marně – pečeť byla pryč. Konečně usoudila, že ji našel nějaký nesvědomitý člověk a že je pečeť ztracena na věky věků. Třásla se hrůzou a strachem, co se stane, až její muž objeví ztrátu, ale nevěděla si rady ani pomoci: vrátila se domů a bezmocně čekala.

Avšak chodec, který vskutku pečeť zahlédl ve stružce vody, byl poctivec; zvedl lesklý předmět, a když uviděl, že je to staroměstská pečeť, dlouho se nerozmýšlel a odnesl ji tam, kam podle jeho soudu patřila: totiž na radnici. Tam ji odevzdal do rukou prvního konšela, který se nemálo podivil, kde se to ocitla věc tak vzácná, a jenom čekal, až se objeví purkmistr.

Ten přišel a netušil nic zlého. Jako obvykle vkročil vesele do radního domu a chystal se usednout na své místo, avšak konšel se ho zeptal:

„Pověz mi, kde máš pečeť?“

Purkmistr se na něj chvíli udiveně díval, potom sáhl do tobolky a zbledl: tobolka byla prázdná.

Zalapal po dechu, protože věděl, že znak městské moci a práva je chován ve veliké úctě jako nejdražší klenot; vždyť purkmistr, který

měl pečeť u sebe, nesměl ani opustit městské brány a ručil za ni vlastním životem.

To všechno purkmistr dobře znal; věděl také, že ho první konšel už dávno nemá v lásce a že mezi nimi nejednou došlo k ostrým sporům. Chvíli ještě prohledával tobolku, potom se vzpamatoval a řekl slabým hlasem:

„Nechal jsem ji doma, hned se pro ni vrátím. Počkejte na mě s jednáním, budu tu za malou chvíli. Nemějte strach, pečeť je na světě, ztratit se dozajista nemohla."

Vyskočil a bez dechu běžel domů. Konšelé však znali až přespříliš dobře své právo a povinnosti; krátce se poradili, a protože šlo o věc příliš vážnou, zavolali pro všechny případy kata a vydali se s ním pomalu do uličky k Martinu, kde stál dům U křížku.

Purkmistr zatím doběhl domů a vrhl se rovnou ke stolu; prohledal všechny zásuvky, ale ty byly prázdné. Purkmistrova žena už věděla, kolik uhodilo; ve strachu se však nepřiznala, a když jí muž pověděl, co se stalo, začala hledat pečetidlo s ním.

Prohledali celou světnici, podívali se i pod postele, jestli se zlatá pečeť nezakutálela někam do pavučin, ale všechno nadarmo; nebyla ani v síni, ani na schodech, purkmistr hledal i na dvorku a ve sklepě, převrátil v domě každou truhlici a každý kousek nábytku, ale pečeť nenašel.

Uvažoval, co dělat; nakonec ho napadlo, že dá vyvolat ztrátu na rynku. Vyběhl na ulici jako smyslů zbavený, ale před domem už stál hlouček konšelů; na první pohled poznali v purkmistrově zsinalé tváři, že se pečeť nenašla, a tak mu hned oznámili rozsudek, na němž se usnesli:

„Neuhlídal jsi městskou pečeť, neuhlídáš ani svého hrdla."

Purkmistr zbledl jako stěna a začal konšely prosit, aby mu dali lhůtu, že pečeť určitě najde: stačí tři dny, den, hodina, prohlédne znovu celý dům, přece se pečeť nemohla ztratit ze světa, určitě se někde objeví.

V tu chvíli však vystoupil první konšel, ukázal purkmistrovi zlatou pečeť a řekl:

„Už se našla: ležela ve strouze pod tvým oknem. A protože to je hrubá nevážnost, musíš být pro paměť potomků a pro výstrahu všem ostatním potrestán podle práva."

Purkmistr prosil, zapřísahal se, že za ztrátu pečetidla nemůže, křičel, že je to určitě dílo samotného ďábla, anebo že mu ji lupiči dozajista v noci ukradli, ale už věděl, že rozsudku neunikne. Chtěl se

aspoň naposled rozloučit se svou ženou a s dítětem, ale ani to mu nedovolili. Oněmělý hrůzou viděl, jak se před ním hlouček konšelů rozestupuje a jak uličkou od kostela pomalu přichází kat. Nebylo vyhnutí: purkmistr pomalu klesl na kolena a sklonil odevzdaně hlavu.

Na místě, kde vydechl naposled, postavili soucitní lidé na památku smutné události kamenný černý kříž a od té doby se tomu domu říkalo U křížku.

Avšak to není konec starého příběhu. Nešťastná a zoufalá purkmistrova žena si pozdě rvala vlasy, pozdě naříkala a dovolávala se spravedlnosti pro památku svého muže; nakonec v zoufalství vyslovila nad svou maličkou dcerkou strašlivou kletbu.

Roky ubíhaly, svět zapomínal; nebýt kamenného křížku, nikdo by si na událost se zlatým pečetidlem ani nevzpomněl. Purkmistrova žena zahořkla na celý svět a rychle stárla. Z jejího dítěte zatím vyrůstala krásná mladá žena: byla štíhlá a plachá, s tváří tak něžnou, jako by vystoupila z nejkrásnějšího snu; a když si někdy začala tiše zpívat, zastavovali se venku pod oknem chodci a se slzami v očích naslouchali tklivým posmutnělým písním.

Tehdy se do mladé dívky zamiloval bohatý urozenec a vzal si ji za ženu. Na dávnou kletbu už nikdo ani nevzpomněl, ale osud má dobrou paměť: jako by čekal na nejvhodnější chvíli. A ta přišla v době, která měla být časem nejšťastnějším. Krátce po svatbě začala mladá žena chřadnout, chřadla a scházela, až zhasla jako když slabounký závan větru sfoukne dohořívající svíčku.

Od toho dne se začaly dít na Starém Městě podivné věci. Noc co noc vyjížděl z Rožmberského paláce kočár tažený čtyřmi ohnivými vraníky, řítil se dolů ke Karlovu mostu a jako s větrem o závod ujížděl na Staré Město. Na pokraji Martinské ulice zastavil a z kočáru vystoupila bledá nevěsta; beze slova kráčela temnou uličkou až k místu, kde naposled vydechl její otec, tam zůstala s hlavou sklopenou a dlouho tak tiše stála; někdy klesla v tichém žalu na kolena, jindy si začala tichým hlasem prozpěvovat nápěv tak hořký, že lidem v okolních domech srdce usedalo a do spánku se jim začaly vkrádat tíživé sny. Potom se dívka obrátila, nasedla do kočáru a černé dvojspřeží se znovu cvalem rozletělo zpátky k Hradčanům.

Sousedé v Martinské ulici věděli, co se děje v noci pod jejich okny, ale málokdo se odvážil prohlédnout třeba jen úkradkem do noční tmy na bílou postavu smutné nevěsty. Až jeden mladý muž se odvážil blíž: něžná a smutná tvář mladé ženy ho tak okouzlila, že se do ní rázem zamiloval. Přicházel do těch ponurých míst noc co noc, už od

večerních hodin postával netrpělivě na nároží a čekal, až se setmí, až se v uličkách Starého Města ozve známý dusot kopyt. Stál pak nehnutě ve stínu a díval se a díval, jako by se nemohl nikdy toho pohledu nabažit.

Když to trvalo už dost dlouho a cit mladého muže stále vzrůstal a vzrůstal, dodal si mladík jednoho večera odvahy, vystoupil z úkrytu a s pocitem strachu i lásky přistoupil k bíle oděné ženě. Oslovil ji, mladá žena se polekaně obrátila a už se zdálo, že uprchne zpátky ke svému kočáru; mladík jí však zastoupil cestu a vypověděl všechno, co mu leželo na srdci. A bylo toho hodně. Mluvil dlouho a dlouho, sliboval, že s ní půjde kamkoli, ať je z tohoto světa nebo jen přízrak, že ji nikdy neopustí a přísahal jí věčnou lásku.

Mladá žena naslouchala s přivřenýma očima a když mladý muž domluvil, smutně se pousmála.

„Jestliže je tvoje láska tak veliká, jak říkáš, můžeš mi to dokázat. Přijď zítra o půlnoci do kostela ke svatému Martinu.“

Nečekala na odpověď, sklonila hlavu a spěšnými krůčky zamířila ke kočáru. Nastoupila, vraníci se rozletěli a za malou chvíli ztichl rachot kol i dusot kopyt v dálce.

Nazítří vstoupil mladý muž krátce po setmění do kostela, ukryl se v přítmí a čekal, až se přiblíží půlnoc.

S půlnocí se ozval od kamenného mostu dusot kopyt, blížil se a blížil; potom se na rohu ulice objevil známý kočár, vraníci se zastavili, štíhlá bílá ruka otevřela dvířka a dívka pomalu vystoupila. Zamyšleně došla až k místu, kde zemřel její otec, a dlouho tam stála, jako by se

loučila; potom se obrátila a zamířila ke vratům kostela. Když zmizela, vraníci ještě chvíli čekali a netrpělivě pohrabávali kopyty, až jiskry odletovaly; potom se pomalu a se svěšenými hlavami vydali na zpáteční cestu. Kočár byl prázdný, jen otevřená dvířka se tiše houpala v závěsech.

Nikdo z lidí, kteří sledovali noční výjev ze tmy svých světnic, se neodvážil vyjít na ulici. Teprve ráno s prvním rozedněním se odhodlali první odvážlivci a vkročili do kostela.

Na dlažbě uprostřed mezi lavicemi ležel na zádech mladý muž a byl mrtev. Ruce měl rozpřažené, a ti, kteří ho tehdy viděli, tvrdili, že se ještě ve smrti usmíval.

Jinak byl kostel prázdný.

Od té doby se bílá nevěsta v Martinské ulici už nikdy neobjevila.

O Platýze

Kdysi stála v tom místě vysoká hradební zeď s příkopem mezi Starým a Novým Městem pražským. Potom zeď zbořili, příkop zasypali a zasázeli tam kaštanové stromořadí. To už je dávno. Stromy rostly, kvetly, ale znovu přišli lidé a kaštany vykopali. Místo starých kaštanů stojí už dlouho v těch místech domy. Mezi nejpěknější patřila odedávna rozlehlá stavba, které se dodnes říká po panu Janu Plateysovi z Plattenštejna, sekretáři a radovi při dvorské komoře české, Platejz nebo Platýz. Někteří znalci starých časů sice tvrdí, že to bylo právě obráceně, že pan Plateys dostal jméno podle domu, ale přenechme spor jiným. Byly doby, kdy Platýz patřil k nejkrásnějším palácům v celé Praze, a byl tak pěkný, že vynášel svému majiteli každou hodinu dukát. Vypráví se v kronikách a zápisech, že ten dům si dal vystavět sám kníže burgundský Bedřich, který měl tady nedaleko už jeden palác.

Platýz byl tak rozlehlý a nádherný, že se kníže dlouho rozmýšlel, koho má ustanovit správcem. Nakonec se rozhodl pro jednoho ze svých nejvěrnějších služebníků, a ten pečoval o knížecí dům, jak nejlépe uměl. Správce měl mladého syna, chlapce tak pohledného a čilého, že si ho kníže vzal do své čeledi. Od té doby se chlapcův život od základu změnil: dosud vyrůstal v uličkách Starého Města a stěží se podíval sotva několik kroků za hradby; teď dostal pěkné oblečení a pohyboval se od rána do večera v blízkosti svého pána. Jezdil s ním po

světě a viděl nové a neznámé země, o jakých neměl dřív ani tušení, a byl to chlapec tak urostlý a pěkný, že si ho každý všiml hned napoprvé; a všichni byli přesvědčeni, že pochází z nějakého předního šlechtického rodu.

Leckterého urozence přitom napadlo, že by to byl dobrý ženich pro jeho dceru, ale chlapec neměl dlouho na svatbu ani pomyšlení. Odolával dlouho, ale nakonec přece jenom neodolal: v zemi burgundské poznal jednoho dne mladou dívku, pro kterou mu zahořelo srdce jako věchýtek slámy. Také krásné Burgunďance se líbil, avšak když kníže oznámil jejímu otci, že chlapec není z rodu knížecího a že nemá ani měšťanská práva, šlechtic se zatvrdil a zakázal své dceři, aby se s ním dál stýkala.

Mladí lidé se dlouho trápili, snažili se otce obměkčit, ale ten byl neoblomný. Ti dva byli vytrvalí neméně a naléhali znovu a znovu, avšak stále marně. Nakonec se chlapec rozhodl, že svou krásnou Burgunďanku unese. Dívka nebyla proti tomu, a tak jednoho dne oba zmizeli z knížecího dvora. Jenže když unese urozenou nevěstu šlechtic, je to přece jen něco jiného, než když to učiní cizí a ke všemu ještě docela chudý chlapec z knížecí čeledi. Otec Burgunďanky se zle rozlítil a žádal knížete, aby únosce našel a potrestal na hrdle. Nemusel ho přemlouvat dlouho; kníže sám považoval skutek svého sluhy za zločin a holý nevděk: proto přikázal, aby chlapce našli a přivedli ho zpátky.

Všechno hledání a pátrání však bylo marné, pod oběma uprchlíky jako by se země burgundská propadla: nenašli je ani v městě, ani na venkově; odevšad se knížecí vojáci vraceli s nepořízenou.

Mladí lidé se nějakou dobu skrývali na odlehlých místech, ale protože nebezpečí rostlo den ze dne, rozhodl se chlapec, že se vrátí i se svou mladičkou Burgunďankou tam, kde vyrostl: domů, do Čech. Už ho netěšil život na cizích dvorech, i když byly sebekrásnější, netěšily ho cesty v přepychové družině, přestala ho zajímat cizí města. Tajně se vrátil i s dívkou zpátky do Čech, vzal si ji za ženu a žil s ní šťastně a spokojeně na vzdáleném zámku jednoho šlechtice, který ho přijal do svých služeb. Zdálo se, že nic nestojí oběma mladým lidem v cestě a že budou spolu do smrti šťastní; avšak osud se jim odvrátit nepodařilo a všechno dopadlo docela jinak.

Stalo se, že venkovský šlechtic vyzval svého nového služebníka, aby ho doprovodil s ostatní čeledí na velkou slavnost do Prahy. Mladý muž váhal, hleděl se nejrůznějším způsobem vyhnout nebezpečné cestě, ale nakonec přece jenom musel uposlechnout. Jel nerad, těžko

se loučil s Burgunďankou, jako by tušil, že ho nečeká nic dobrého, a také mladá žena ho objímala v slzách, jako by se s ním loučila navždycky.

Do Prahy tehdy přijel i kníže burgundský; nezapomněl na svého nevděčného sluhu, a když jednoho dne slyšel vyprávět, že v družině jakéhosi docela bezvýznamného šlechtice se objevil panoš tak krásný, že by měl patřit spíš do čeledi královské než do tlupy neznámého venkovánka, hned si vzpomněl na uprchlíka. Starý hněv v něm znovu vzplanul novým plamenem a kníže hned začal tušit, kdo to asi je. Tušení ho nezklamalo; než se všechna čeleď rozjela zpátky se svými pány, správcův syn byl v poutech.

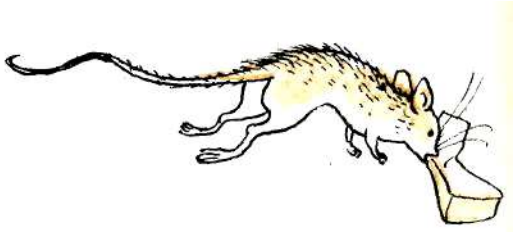
Mocní urozenci měli tenkrát bezvýhradné právo nad životy svých služebníků a poddaných, a protože kníže burgundský považoval čin správcova syna za hrubou urážku a nejčernější nevděk, byl soud krátký. Kníže dal odsoudit panoše ke ztrátě hrdla a rozsudek byl bez prodlení vykonán na dlažbě přímo před domem, v němž správcův synek vyrostl a kam se vždycky toužil vrátit.

O domě U Betenglů

Žil kdysi v Praze chudý mládenec Betengl, a ten měl jednu kapsu prázdnou a druhou vysypanou, takže mu zbývalo všeho dost a ničeho nejvíc. Aby se dostal z bídy, vyučil se řemeslu tesařskému a vydal se do světa. Dařilo se mu však jako trávě pod kamenem, o práci nikde ani nezavadil, a tak se rozhodl, že půjde až do Kladska.

Tu a tam se zastavil ve vesnické hospodě, kde mu za drobnou správku dali najíst a napít, a když bylo nejhůř, pil vodu ze studánek anebo z potoků. Šlapal v prachu cest i travnatými pěšinkami podle řek, díval se vesele do světa a někdy si i trochu zpíval, třebaže mu do zpěvu zrovna nebylo.

Tak došel až do Rychnova nad Kněžnou. Měl hlad a nevěděl, kam se vrtnout; v kapse mu zbyl poslední groš a tovaryš ho dlouho obracel

v dlani a lámal si hlavu, jak s ním naložit co nejlíp. A protože se mu už hladem dělaly před očima mžitky, nerozhodoval se dlouho. Zašel do nejbližšího krámu, koupil si kousek slaniny, a hned vedle u báby pekařky housku. Nic víc a nic jiného si už v té chvíli nepřál, a vlastně ani přát nemohl, rychle zamířil z města a hledal místo, kde by se pokojně natáhl a popřál si všeho, co za groš v Rychnově nakoupil.

Nedaleko za hradbami uviděl uprostřed louky starou lípu, sedl si do chládku a kapesním nožem rozdělil slaninu i housku, aby mu zbylo ještě na večeři. Pochutnal si, jak jen si hladový může pochutnat, a když zahnal nejhorší hlad, lehl si do trávy a díval se s rukama pod hlavou do koruny lípy tak dlouho, až se mu začaly klížit oči.

Znenadání ho vyrušil ze spánku slabý šramot. Tovaryš pootevřel oči, sáhl po paměti po tlumoku, kam si uschoval večeři, ale ať hledal jak hledal, slanina byla pryč. Otevřel oči dokořán a stačil ještě zahlédnout, jak v kořenech lípy mizí malá šedivá myška i s jeho večeří.

Tovaryš se rozlítostnil, ale po malé chvíli se lítost proměnila v hněv; popadl hůl, skočil k lípě a začal vrtat a šťourat v kořenech jako zběsilý, až hlína odletovala. A jak tak zápolil s kamením a kořeny, znenadání ucítil, že hůl narazila na něco tvrdého; v první chvíli si myslil, že je to kámen, píchl pod kořeny znovu, ale ozval se zvuk, jako by narazil na kov. To už tovaryš zapomněl na slaninu i na myš,

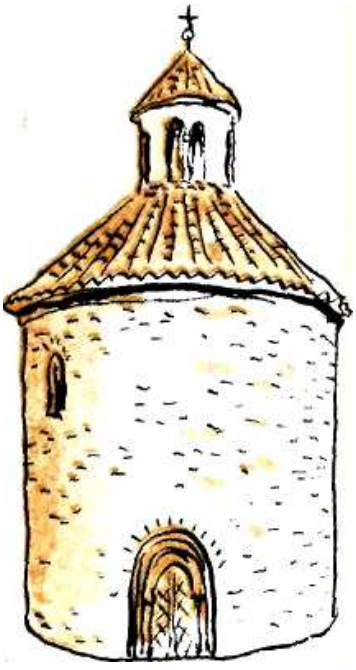
klekl si do trávy a hrabal mezi kořeny oběma rukama, až vyhrabal velikou truhlici, pobitou železem. Zámek byl zrezivělý, a tak ho lehko otevřel. Dech se v něm zatajil: truhla byla plná plnička zlatých dukátů.

Tovaryš se chvíli díval, jako by nevěřil vlastním očím, ale brzy se vzpamatoval. Nabral si hrst dukátů, honem truhlici zase zavřel, opatrně se rozhlédl, a pak ji rychle zahrabal zpátky pod kořeny lípy. Vrátil se do Rychnova krokem o poznání rychlejším, než z něho vycházel, koupil si hubeného koně, malý dřevěný vůz a pár hrstí slámy, pěkně slámu rozestřel na prkna a vyjel z rychnovských hradeb, jako by mu za patami hořelo. U lípy zastavil, lehl si do trávy a čekal, dokud se nesetmí. Ležel a poslouchal, jak v koruně bzučí včely, sledoval, jak se mezi listím míhají zlaté paprsky slunce, a přemýšlel, co s tolika penězi udělá.

Když se objevily první hvězdy, vyhrabal truhlici, naložil ji na vozík a přikryl slámou, aby ji nebylo vidět, a na sláměse pak důkladně vyspal.

Sotva začali ráno zpívat první ptáci, vydal se na cestu a šťastně dojel až do Prahy. Kousek pod Perštýnem si za dukáty koupil pěkný dům, usadil se v něm, a protože ho štěstí neopustilo, stal se z chudého tovaryše za nějaká ta léta pražský měšťan, který měl v truhlici zrovna tolik dukátů jako tehdy, když ji u lípy za Rychnovem poprvé otevřel; a možná ještě víc.

A říkalo se pak podle jeho jména tomu domu U Betenglů.

O živém stromu a pokladu v Konviktské ulici

O rotundě svatého Kříže na nároží Konviktské ulice se vypráví mnoho příběhů; a nejenom o rotundě, ale o celém okolí.

V podélném domku s hospodou vedle kaple strašíval chlupatý duch. Přicházel z Vltavy a měl spadeno na mladé veselé ženy, které se živily ne právě počestným způsobem po noční Praze; jednu z nich v hospodě U Ježurů naproti kapli málem zardousil. Děvečce se tu říkalo po okolí „jíkavec“, protože neuměla mluvit; vyrážela jen jedinou slabiku a nedokázala povědět nic jiného než stále znovu slabiku ji, ale tou slabikou uměla povědět všechno: smutek i radost, trápení i hlad. A právě toho „jíkavce“ chlupáč jednou v noci napadl a vyděsil tak, že děvečce zbělely vlasy hrůzou a dlouho si musela hojit šrámy a rány.

Ještě podivnější byl příběh o jiném domu, který stál na rohu hned naproti kapli. Zeď do Konviktské ulice v jednom místě uhýbala, jako by se stavitel hleděl něčemu vyhnout, a potom se zase vrátil do původního půdorysu. Kdysi dávno byla za kaplí zahrada, a právě na tom místě stál posvátný živý strom. Majitel zahrady si chtěl rozšířit

domek, ale strom mu překážel; vzal pilu, poklekl ke kmeni a pustil se do práce. Neřezal však dlouho: sotva řízl poprvé, ze zraněné kůry se vyřinula krev a ve větvích to zašumělo, jako by někdo zaúpěl a zanaříkal. Muž odhodil pilu a utekl, ale brzy se vrátil a obvázal ránu bílým plátýnkem.

Zeď však přece jen zbourat nechtěl, a proto přikázal zedníkům, aby se živému stromu obloukem vyhnuli. Tak se i stalo, a živý strom stál ve výklenku ještě dlouhá léta, až nakonec zašel jako každý živý tvor; oblouk ve zdi však zůstal a lidé si dlouho lámali hlavu, proč není zeď rovná jako ostatní zdi.

V hospodě, v níž strašil chlupáč z Vltavy, se udála ještě další podivná věc.

Tenkrát tam sloužila venkovská dívka. Jednou na Zelený čtvrtek, právě v době pašijí, šla do sklepa pro dříví, položila svíčku a začala štípat polínka. Náhle spatřila, že se ve světle svíčky jeden kámen ve zdi začíná pohybovat; pomalu se obracel, až se za ním objevil otvor, a za otvorem uzounká chodba, v níž zářilo slabé světlo.

Služka byla zvědavá, prolezla otvorem do chodby a šla pořád dál, až došla do malé podzemní síňky, kde ležela na podlaze veliká hromada zlatých a stříbrných peněz. A bylo těch peněz tolik, že z nich vycházela záře, jako by tam někdo svítil loučí. Služebná se rozhlédla a uviděla, že kolem zdí jsou polorozpadlé truhly s nebožtíky a kostlivci. Vyděsila se, chtěla se vrátit, ale chodba byla pryč, také otvor zmizel, a

služka začala křičet strachem.

V tu chvíli povstal jeden z nebožtíků a řekl vlídně:

„Neboj se, nic zlého ti neuděláme. My tady jen hlídáme poklad, aby se nedostal do nepravých rukou. Teprve až budou mít Čechové zase vlastního krále, přijdou lidé z našeho rodu a poklad si vyzvednou; do té doby jej však musíme střežit.“

Domluvil a pomalu se položil zpátky do truhly.

Služka se honem dívala, kudy by z podzemní síně unikla, a teprve teď si povšimla, že v pološeru vedou ke stropu úzké schody, plné prachu a pavučin.

Rychle se škrabala nahoru, až spatřila nad hlavou denní světlo, a za chvíli byla v malé kamenné prostoře. Rozhlédla se a uviděla, že se ocitla v kapli svatého Kříže. Dveře však byly zamčeny, a tak bušila a volala, až ji uslyšeli chodci, poslali pro klíč a otevřeli jí.

V domě už zatím všichni mysleli, že se služka ztratila anebo že utekla. Hledali ji po celém domě, ptali se po sousedství, ale nikdo ji neviděl. Objevila se až na Bílou sobotu, pokrytá prachem a pavučinami – tři dny byla pryč.

Všechno jim vypověděla, jak se to stalo a co uviděla. Běželi rychle do sklepa, našli tam opravdu hromadu polínek a ve špalku zatnutou sekeru, ale otvor nikde, a kameny ve zdi nepovolily, ani když do nich bušili sebevíc. Prohlédli tedy podlahu v kapli, avšak neobjevili ani sebemenší štěrbinku, natož pak schůdky.

Marně si od té doby lámali hlavu, kdo to vlastně hlídá v tajemném sklepení poklad pro českého krále.

O templáři z Liliové ulice

Rád templářských rytířů byl sice založen daleko na březích Mrtvého moře, ale templáři měli i několik sídel v Čechách. V samotné Praze jim patřil klášter zvaný V Jeruzalémě a v Celetné ulici dům, jemuž se později říkalo podle rytířského řádu Templ.

V klášteře templářů se prý jednou kterýsi z mladých rytířů těžce provinil; vypravěči nezaznamenali, jakého druhu bylo jeho provinění, a je pouze psáno ve starých záznamech pamětníků, že byl pro tu velikou vinu odsouzen k smrti a sťat mečem. Avšak tím příběh nekončí; buď bylo rytířovo provinění příliš veliké, anebo ani v poslední chvíli nechtěl uznat svou vinu a zemřel neusmířen. Jedno je

však jisté: templář se dodnes objevuje v páteční noci v Liliové ulici, v blízkosti někdejšího kláštera.

Sedí na velikém běloušovi, který netrpělivým krokem tančí po ulici, až jiskry srší na všechny strany. Kůň je neklidný, bez ustání trhá bohatě zdobenými otěžemi a z nozder mu šlehá oheň. Jezdec má přes ramena dlouhý bílý plášť templářů se znamením červeného kříže; sedí vzpřímeně a hrdě, avšak bez hlavy: tu svírá v ruce při sedle.

A vysvobodí ho jen odvážný muž, který vyběhne beze strachu proti nočnímu zjevení, uchopí koně za uzdu a jezdce probodne mečem.

Uchopit koně za uzdu není snadné, protože mu z nozder šlehají ohnivé plameny. A to druhé je ještě těžší.

Ale kdo ví?

O uhlíři a zvoníkovi na Zábradlí

Na Starém Městě se za starých časů dalo mnoho všelijakých věcí, ale snad nikde se nevyskytovala strašidla v tak hojném počtu jako na Zábradlí.

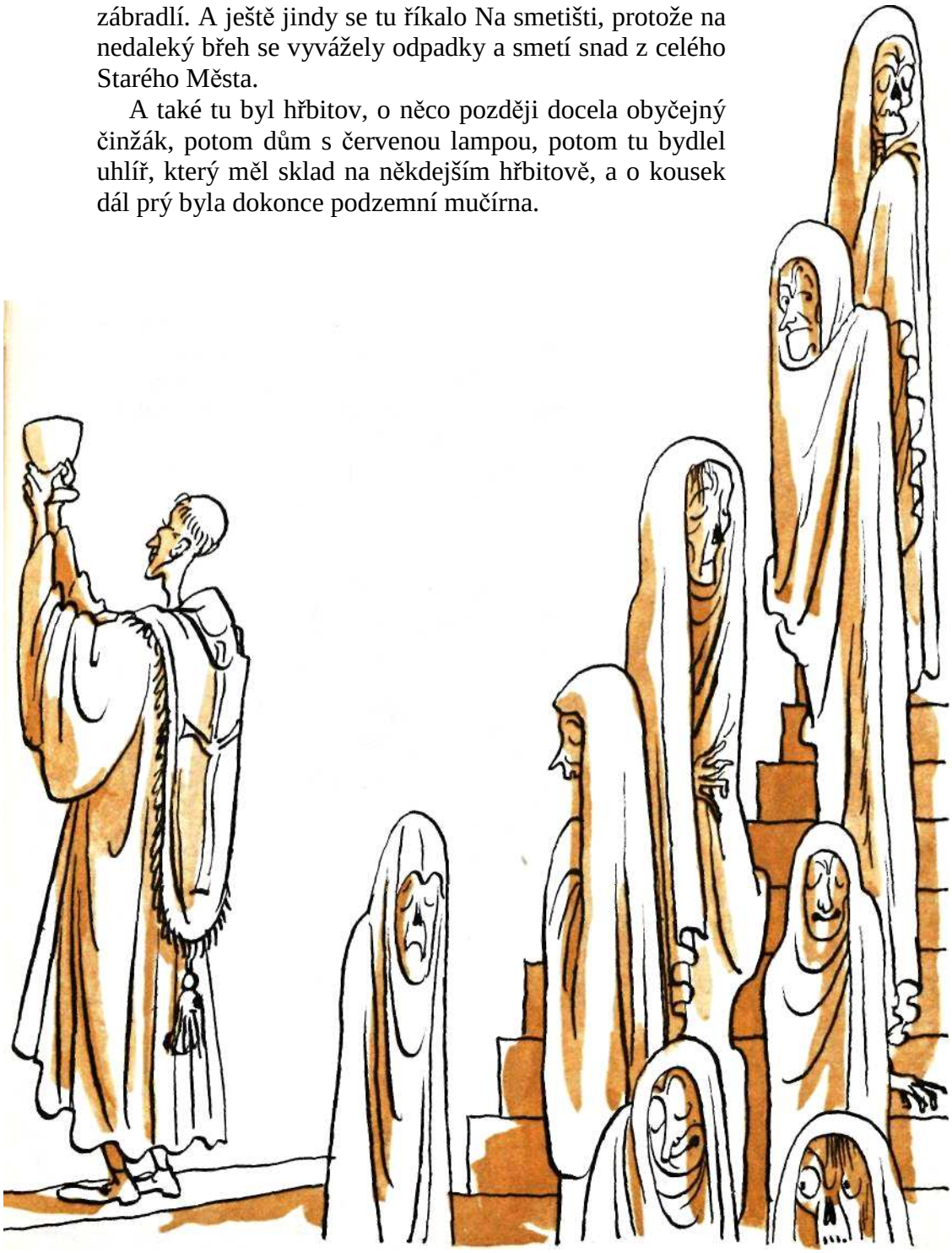
V okolí paláce hraběte Deyma se dlouho objevoval v nočním čase stařík ve vysokých botách, v hraběcím kabátku a s péry za kloboukem: mlčky kráčel po dláždění, náhle se odněkud vynořil veliký pes a s vytím a štěkotem začal dorážet na osamělého chodce. Hrabě se bránil kordem, ale pes byl vytrvalý; teprve hodinu po půlnoci hrabě zmizel, a také pes jako by se rozplynul. Hrabě Deym prý kdysi proklel nějakého chudáka, a ten se účinkem kletby proměnil v psa; teď doráží na svého nepřítele a dožaduje se, aby odvolal kletbu, avšak ani hrabě už nepatří mezi živé, a tak není v jeho silách, aby vzal kletbu zpátky; může to za něj učinit někdo jiný, ale kdo by měl tolik odvahy?

V sousedství paláce stávaly tři malé domky a v místě toho prostředního se duchové dodnes přímo rojí. Není ani divu, protože osudy toho místa jsou víc než pestré.

Kdysi dávno tu stál kostel; říkalo se tu Na brodu, protože nedaleko byl na Vltavě brod až do té doby, než vznikly staroměstské mlýny s

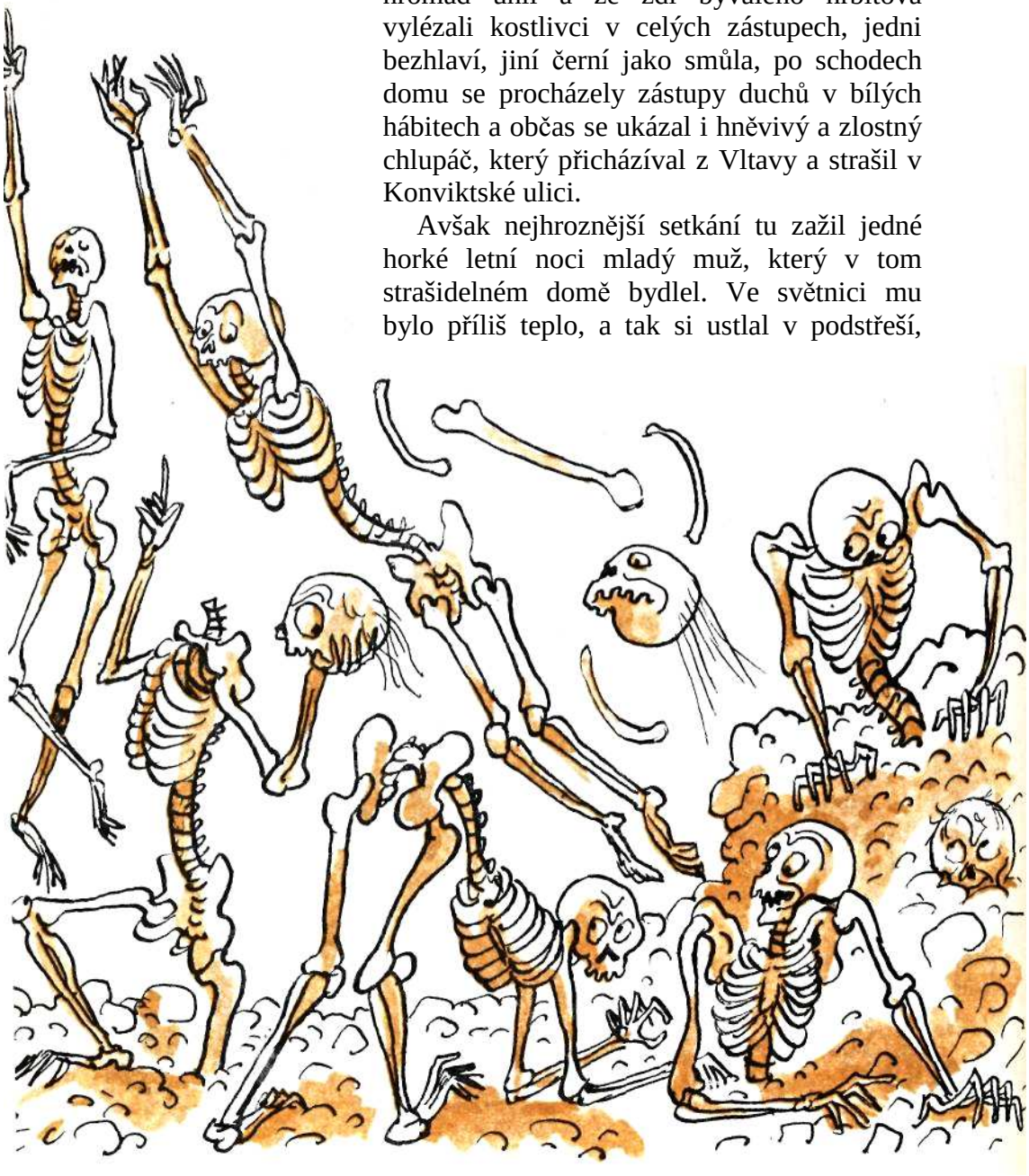
jezem. A říkalo se tu také Na zábradlí, buď proto, že opodál se rozpadaly zbytky hradeb, anebo proto, že kostelík vznikl ještě před navážkou a vchod se ocitl tak hluboko pod úrovní dlažby, že ho muselo chránit zábradlí. A ještě jindy se tu říkalo Na smetišti, protože na nedaleký břeh se vyvážely odpadky a smetí snad z celého Starého Města.

A také tu byl hřbitov, o něco později docela obyčejný činžák, potom dům s červenou lampou, potom tu bydlel uhlíř, který měl sklad na někdejším hřbitově, a o kousek dál prý byla dokonce podzemní mučírna.

Dost důvodů k podivným zjevům a úkazům, o které tu nikdy nebyla nouze: ve zrušeném kostele sloužil kněz v černém rouchu mši za zemřelé, nahoře pod střechou si za nočního ticha šeptaly zvony z bývalé zvonice a ohlašovaly, že do domu co nevidět zavítá smrt, v uhlířově příbytku jemně cinkal stříbrným hláskem neviditelný zvonek, z hromad uhlí a ze zdí bývalého hřbitova vylézali kostlivci v celých zástupech, jedni bezhlaví, jiní černí jako smůla, po schodech domu se procházely zástupy duchů v bílých hábitech a občas se ukázal i hněvivý a zlostný chlupáč, který přicházíval z Vltavy a strašil v Konviktské ulici.

Avšak nejhroznější setkání tu zažil jedné horké letní noci mladý muž, který v tom strašidelném domě bydlel. Ve světnici mu bylo příliš teplo, a tak si ustlal v podstřeší,

kam táhl od řeky čerstvější vzduch. Už už usínal, ale náhle se mihl přes okno podivný stín; mladý muž se posadil a spatřil u okna temnou postavu. Neznámý stál a díval se do letního nebe, jako by na něco čekal. Náhle se oblohou mihla drobounká padající hvězda; černý stín se rychle vyklonil, natáhl ruku a zachytil hvězdu přímo do dlaně. Chvíli si ji prohlížel, potom na ni dýchl a v tom okamžiku mu vzplanulo všech pět prstů, jako by měl místo nehtů knoty svíček. Mladý muž už dál nečekal, vyskočil z postele a seběhl z podstřeší, div si nohy nezlámal.

Nazítří vyprávěl svůj noční zážitek po sousedství a dozvěděl se od pamětníků, že je to duch zvoníka, který si kdysi dávno přivydělával na živobytí způsobem trochu nekalým: kradl v kostele svíčky a prodával je, takže teď za trest musí svítit po půdách i lomenicích střech vlastními prsty. A je psáno v starých záznamech, že v šestnáctém století tu opravdu žil zvoník jménem Makudera, který prý kradl nejenom svíčky z kostela, ale všechno, nač přišel; dokonce odnášel v noci i dříví z vorů na řece.

O třech Indiánech z Řetězové ulice

V Řetězové ulici na Starém Městě stojí dům s obrazem tří Indiánů. Kdysi se tam říkalo U tří řetězů, ale od jisté doby starý název upadl v zapomenutí a domu se neřekne jinak než U tří divých nebo U tří divochů.

Už je to dávno, co starý dům změnil své jméno. Tehdy byla Praha vysněným rájem potulných kejklířů, loutkoherců a mnoha kočovných lidí s nejrůznější podivnou živností. Ten ukazoval po pražských ryncích opice nebo papoušky, jiný zase jezdil s karuselem nebo předváděl s dlouhou šambriérou cvičené koně, přijížděli saltimbankové s produkcemi na provaze, ventrilokvisti, udivující obecenstvo tajemnými hlasy, jež vycházely jakoby z útrob jejich břich, přijížděli slavní ohňostrůjci i kočovní bankisté z venkovských jarmarků, groteskní jezdci i menažeristé, kouzelníci a opičí mužové, rychloběžci, vodochodci i krotitelé cvičených kanárů. Někteří toužili po Praze celý život marně, úřady jim nedaly pro hlavní město

povolení a kočovníci směli vystupovat jen po venkově nebo nanejvýš někde za hradbami, ale většinou to byli čiperové a dostat se do vysněného pražského ráje neznamenalo pro ně žádný velký problém.

Stalo se, že v té době přijel do Prahy Angličan v modrém fraku a s pestrými mašličkami na bílých punčochách a hned dal rozhlásit po pražských ryncích, že bude předvádět divoké Indiány z Brazílie. Našel si příhodnou síň v Řetězové ulici a Pražané se na jeho vystoupení jen hrnuli. Kdo se nedostal dovnitř, postával aspoň na ulici a snažil se třeba jen na chvilku zahlédnout divoké muže z brazilských pralesů nebo vyslechnout vyprávění těch šťastnějších, kteří už produkci viděli.

A byla to podívaná vskutku nevídaná: tři divoši s červenou kůží a s dlouhými péry na hlavě, zahalení jen spoře v cípy jaguáří a tygří kůže, předváděli na dřevěném pódiu kousky tak neuvěřitelné, že se divákům tajil dech. Indiáni byli od hlavy až k patě pomalováni barevnými hlinkami, kolem krku se jim pohupovaly šňůry lastur, škebliček i zubů dravých šelem; mluvili cizí nesrozumitelnou řečí, bušili se do prsou a divoce vykřikovali. V závěru představení předvedli zlatý hřeb večera – válečný tanec svého kmene; mávali přitom dřevěnými pomalovanými štíty a skákali v tempu, které se bez přestání zrychlovalo a zrychlovalo, až tanečníci klesli na dřevěnou podlahu jako bez duše a dlouho jim trvalo, než se zase postavili na nohy. Angličan jim blahosklonně položil na okraj pódia odměnu za vystoupení a Indiáni před zraky užaslých diváků trhali živá holoubata, jedli syrové krvácející maso a pili krev z modrých hrnků.

Zpráva o divokých mužích v Řetězové ulici se rychle roznesla po Starém Městě a tak bylo v klenuté světnici večer co večer plno. Tehdy přijel do Prahy i jakýsi venkovan ze vsi poblíž Vodňan. Dozvěděl se ve své hospodě o Indiánech a hned se vypravil do Řetězové ulice, aby měl doma o čem vyprávět.

Posadil se do první řady, povolil si knoflíky na kabátě i na vestě a ohromeně sledoval válečné tance tří rudochů. A jak se tak díval na toho nejzuřivějšího Indiána, najednou se mu zdálo, že je mu divý muž jaksi povědomý; vstal a přistoupil blíž, chvíli se díval a poslouchal, až mu z té vřavy v uších zaléhalo, pak přimhouřil oči a zavolal: „Honzo, Honzíku!“

Indián sebou trhl, jako by šlápl bosou nohou na hřebík, podíval se koutkem oka na venkovana, ale rychle se zase vzpamatoval a tancoval dál; poznenáhlu se však klidil do vzdálenějšího kouta, aby nebyl zvědavci tak blízko na očích, a nenápadnými posuňky naznačoval svým dvěma kamarádům, aby se podívali na okraj pódia. Indiáni

řečí tak hlasitě, že divákům v předních řadách přecházel zrak i sluch a s hrůzou se tiskli do dřevěných lavic a židlí.

Venkovan se ještě chvíli díval, potom se obrátil k obecenstvu a zvolal se šťastnou tváří:

„Ale tyhlety Indiány já už dávno znám! To jsou pacholci ze dvora našeho knížete pána v Libějicích!“ Obrátil se znovu k Indiánům, kteří zuřivě kouleli očima a mávali nad hlavou dlouhými noži, a zeptal se s dobrosrdečností téměř otcovskou:

„Honzo, Honzíku, copak mě nepoznáváš? Ty se na mě už nepamatuješ?“

Indián zavrtěl hlavou a začal bušit dřevěným kyjem do pomalovaného štítu, až třísky lítaly. Jeho dva druhové spustili zuřivý ryk, že v místnosti nebylo slyšet jediného slova; venkovan se však znovu obrátil k divákům, rozpřáhl ruce a zavolal mohutným hlasem jako někde na louce u Libějic:

„Lidičky, nevěřte jim, já je znám! To je Honza z Libějic, Venda Karásek z Vodňan a Matoušek z Písku! Ten první dělal mládka, Karásek je kočí a Matoušek handloval koně!“

Obrátil se znovu k Indiánům.

„Matoušku, kluku jeden, copak se na mě nepamatuješ? Už jsi zapomněl, jak jsi mi loni prodával slepou kobylu? Kudy váš to čert honil, že jste se dostali z Libějic takový kraj světa?“

Odpovědi se však nedočkal. Diváci zaplavili pódium a vrhli se na Indiány se židlemi v rukou i s holými pěstmi, ale ti v pravý čas zmizeli a už je nikdo nikdy v Řetězové ulici nespatřil. Ani jejich pána už soudní obeslání nezastihlo: ztratil se i se svými brazilskými divochy neznámo kde, jako by se pod ním země slehla.

Na památku té dávné události vymaloval jeden ochotný malíř na průčelí domu v Řetězové ulici tři Indiány. Namaloval je tak, jak je viděl nebo aspoň jak si je představoval; jako pravé Indiány odněkud z povodí Amazonky, kde lidé jedí živé holuby a pijí teplou krev z modrých hrnků.

A nikdo už nikdy neodpoví na hádanku: byli ti tři z Libějic, nebo z daleké Brazílie?

Náš venkovan se dušoval na svou čest a svědomí, že to byl Honza z Libějic, Venda Karásek z Vodňan a Matoušek z Písku.

Měl pravdu? Neměl pravdu?

A kulatý Angličan ve fráčku a s pentlemi na bílých punčochách – pocházel ze Strakonic, z Blatné, od Sušice, anebo ho doopravdy křtili

vodou z Temže?

O černém kohoutovi

Majitel domu U zlatého kohouta v Liliové ulici byl tak trochu podivín: kdysi býval zlatníkem, získal veliký majetek, který mu ještě rozmnožilo nenadálé dědictví, a tak zanechal řemesla, uklidil do sklepa brus, nožnice, měchy i nákovadlí, pilníky, vrťátka i míry, do truhlice uložil zlatou růžičku s rubínkem, prsteny s opály, české a orientální diamanty i pazourky s kamají, a věnoval se svým zálibám. A byly to záliby tak podivné, že se o něm zanedlouho začalo po okolí vyprávět jako o kouzelníkovi, mágovi nebo alchymistovi.

Bývalý zlatník nežil ani trochu jako učený badatel anebo znalec tajemných kouzel. Často si zval do svého domu přátele a pořádal pro ně hostiny tak veselé a bujné, že se dům otřásal od sklepa až na půdu.

Po jedné takové zvlášť vydařené hostině mu oznámil sluha, že se ztratily dvě těžké stříbrné mísy a že po celém domě nejsou k nalezení. Bývalý zlatník dlouho přemýšlel, jak by mohl krádež vypátrat, vyslýchal sluhy i služebné, ale nikdo o ničem nevěděl, a tak všechno pátrání skončilo bez úspěchu.

Okradený hostitel proto pozval hosty k novému hodování, ještě bohatšímu, než bylo to minulé. Když se všichni dosyta najedli a napili, přivolal služebnictvo, hosty postavil do jednoho kouta síně, sluhy a děvečky do druhého, a oznámil jim, že v sousední světnici připravil pro obveselení pánů i kmánů malý zábavný pokus. Zvědavě se tam nahrnuli, avšak v síni nebylo nic než stůl potažený černým suknem, a na sukně ležel uprostřed stolu zabitý kohout, černý jako uhel.

Zlatník se obrátil na sluhy a znovu je požádal, aby se zloděj stříbrných mís dobrovolně přiznal, dokud je čas; přihlásí-li se dobrovolně a sám, ujde trestu a vina mu bude odpuštěna. Ptal se ještě několikrát, ale všichni se zapřísahali, že jsou nevinní. Zlatník už dál nenaléhal, pokrčil rameny, ukázal na kohouta a řekl:

„Když došlo k té hanebné krádeži, dům byl zamčený na tři západy, a proto musí být zlodějem někdo z vás. Zapírá však nadarmo, protože s pomocí tohoto černého kohouta odhalím pravdu. Žádám vás, abyste všichni jeden po druhém přistoupili ke stolu a položili na kohouta obě dlaně. Jakmile se přiblíží zloděj, kohout se probudí a třikrát zakokrhá. Tak bude viník odhalen; ostatní pak prosím, aby považovali toto

kouzlo za kratochvíli, neboť se ani v nejmenším nechci dotknout jejich cti. Nemusíte mít obavy, že kohout označí nepravého; vyzkoušel jsem to s ním už mnohokrát, a musím vám prozradit, že se ještě nikdy nezmýlil.“

Potom zhasil svíčky a požádal hosty i sluhy, aby jeden po druhém přistoupili ke stolu a učinili, jak řekl.

Když se ohlásil ze tmy poslední, zlatník rozsvítil. Všichni se rozhlédli trochu zklamaně a nejistě, protože kohout ležel na černém sukně jako dřív, a nezakokrhal ani jednou.

„A teď,“ řekl bývalý zlatník a pán domu, „nastává nejveselejší část mého pokusu. Prosím vás, abyste všichni zvedli ruce a ukázali mi dlaně.“

Učinili tak, zlatník se rozhlédl po natažených rukou, zasmál se, přistoupil k jednomu sluhovi a řekl:

„Vrať mi stříbrné mísy, protože ty jsi je ukradl.“

Sluha padl na kolena a prosil, aby mu pán odpustil; a přiznal se, že stříbrné nádoby opravdu ukradl a prodal.

Všichni ostatní se podivili, ale do řeči jim už příliš nebylo, a tak se brzy rozešli: zloděj do vězení, sluhové do svých světniček, hosté domů; zloděj na pokraji zoufalství a ti zbývající zaraženě a zamlkle.

Pověst o zázračném odhalení se brzy roznesla po celém okolí a lidé si začali vyprávět, že zlatník je ve spojení s ďáblem anebo že ovládá čarodějnické kousky. Sluhové zanedlouho donesli svému pánu, co se o něm rozkřiklo, ale ten se jen smál a pověděl jim, jak viníka odhalil: načernil kohouta sazemi, a protože zloděj se obával prozrazení, neodvážil se na kohouta sáhnout a dlaně mu zůstaly bez nejmenší poskvrnky.

Lidé v sousedství se brzy doslechli, jak to vlastně bylo s černým kohoutem doopravdy, ale vrtěli jen hlavou a říkali potají i nahlas: „To

jenom potvrzuje, že zlatník je ve spojení s ďáblem, protože na takovou mazanost nemůže člověk přijít sám od sebe.“

A tak bývalý zlatník zůstal u svých sousedů podivínem a čarodějem, jeho někdejší hosté a kumpáni se mu začali vyhýbat, sluhové i děvečky se ohlíželi po jiných pánech, a jednou v noci dokonce někdo natřel zlatého kohouta na domovním znamení černou barvou. Majitel dal sice hned štít opravit a kohouta znovu pozlatit, ale lidské jazyky už nezastavil.

Domu v Liliové ulici se neřeklo od té doby jinak než dům U černého kohouta, a tak už zůstalo.

O tajemném kazateli

Ve středověku se říkalo některým bludařským sektám podle belgických stoupenců Lamberta de Begna pikarti; v Čechách dostali později tu přezdívku i husité a přívrženci Jednoty bratrské. Nevíme už, kteří pikarti se scházeli v domě U zlatého stromu v Karlově ulici, avšak jedno je jisté: jejich schůzky byly tajné a pikarti se museli scházet s nejvyšší obezřetností, protože moc duchovní i úřední je zle pronásledovala jako bludaře a kacíře a tvrdě potrestala každého, kdo jí padl do rukou.

Majiteli domu se podařilo ukrýt ve sklepě staré knihy a spisy, jež by jinak skončily v plamenech na hranici; večer co večer zamkl po setmění dům na tři západy, ubednil okna a snažil se rozluštit smysl zažloutlých stránek, avšak většině slov nedokázal porozumět, ať se snažil sebevíc.

Jednou k půlnoci si tak lámal hlavu nad starými knihami, když se náhle v jeho světnici objevil neznámý muž. Měšťan se vylekal, už myslel, že je prozrazen, ale neznámý ho uklidnil vlídnými slovy, zalistoval ve starých knihách a potom dlouho do noci vykládal jejich pravý smysl. Měšťan měl velikou radost, protože teď konečně dovedl pochopit obsah svých spisů a užasl nad velikou moudrostí, která se v nich skrývala: stará slova dostala nový lesk, jako by se z matných zaprášených kamínků vylouply drahokamy zářivé krásy a čistoty. Se slzami v očích děkoval neznámému a prosil ho, aby přišel znovu. Neznámý slíbil a zmizel.

Slib opravdu splnil: nazítří večer přišel opět a mluvil slovy tak čistými a opravdovými, jak to uměli snad jen kazatelé z dávných časů.

Horlil o pravdě a spravedlnosti a každou větu i každé slovo vysvětloval v jejich pravém a skutečném významu. Měšťan byl dojat až k slzám a při rozloučení nesměle požádal, zda může přivést na příští schůzku několik dalších věrných.

Kazatel ochotně svolil, a tak byla večer nato jizba plná pikartů; neznámý četl ze starých spisů, vykládal a vysvětloval, pikarti naslouchali a každé slovo se jim zarývalo hluboko do srdce, neboť to bylo slovo pravdy.

Tak se setkali ještě několikrát. Měsíc zatím dorostl do úplňku, avšak toho večera, když začal poprvé couvat, pikarti čekali marně: kazatel se neobjevil. Všichni zesmutněli, protože se báli o bezpečnost neznámého, a vyptávali se proto hostitele, odkud ho přivedl a jak se vlastně jejich nový bratr jmenuje. Měšťan sám nevěděl, pokrčil jen rameny a řekl vyhýbavě:

„Viděli jste sami, že je to dobrý člověk – co záleží na jménu?“

Čekali netrpělivě ještě několik večerů, ale tajemný kazatel se už neukázal. Teprve když měsíc začal znovu dorůstat do úplňku, objevil se znenadání mezi nimi a trpělivě vysvětloval všechno, co chtěli vědět. Tak to trvalo týden, až jednoho večera se pikarti sešli s tváří posmutnělou a plnou nejhorších obav, neboť jeden z nich chyběl: krátce před setměním ho odvedli biřicové v poutech. Byl to právě ten nejobezřetnější a nejopatrnější, a nikdo si neuměl vysvětlit jeho prozrazení jinak než zradou. Zradit mohl jen někdo z nich; a jestliže zrádce sedí mezi nimi, hrozí všem veliké nebezpečí, protože nikdo nemůže od té chvíle tušit, kdy na jeho dveře zatluče uprostřed noci hlouček biřiců a odevzdá ho do rukou kata.

Chtěli smutnou událost oznámit kazateli, ale ten dočetl stará písma, vyložil jejich smysl a zmizel dřív, než se pikarti odhodlali k jedinému slovu. Rozcházeli se domů ve stísněné náladě a dlouho do noci všichni uvažovali s očima dokořán, kdo z nich je asi zrádce; podezření se začalo obracet k určitému jménu, avšak nikdo se neodvážil vyslovit svou domněnku nahlas, protože chyběly sebemenší důkazy.

Dalšího večera proběhla schůzka jako obvykle; snad jen kazatel mluvil ještě horlivěji a s větším zápalem než jindy, a pikarti v jednom okamžiku postřehli, že se uprostřed výkladu zadíval právě tomu podezřelému do očí a ukázal na něj prstem. Zdálo se jim však, že to učinil v zápalu čtení jen mimochodem a náhodou, a proto nic neřekli. Po skončení výkladu chtěli znovu povědět kazateli, co se stalo, avšak opět přišli pozdě; sotva povstali ze židlí, kazatel byl pryč.

Den nato se stala podivná věc: jeden z účastníků schůzky byl ráno

nalezen ve své světnici bez ducha. Ležel na podlaze, oči měl dokořán, a všichni užasli nad jeho nenadálou smrtí; a ještě víc užasli, když si uvědomili, že je to právě ten podezřelý, na kterého kazatel předtím ukázal prstem.

Zatím už nadešel úplněk, kazatel znovu zmizel, schůzky načas přestaly. Pikarti zatím rozvažovali o všem, co se v poslední době stalo, a brzy začali věřit, že kazatel vyčetl zrádci jeho zlý čin z očí. Vážili si proto neznámého ještě víc a s napětím očekávali, až se opět zjeví. Avšak ještě dřív, než měsíc začal dorůstat, byl znenadání zatčen a odveden v poutech další z nich; a když se kazatel opět vrátil ke svým věrným, hned na první schůzce se zadíval do očí tomu nejbouřlivějšímu pikartovi a ukázal na něj pohybem tak neznatelným, že to někteří ani nepostřehli. Vzpomněli si teprv nazítří, když se roznesla zpráva, že označený pikart za úsvitu zemřel.

Mezi účastníky tajných schůzek nastalo zděšení. Teď už byli skálopevně přesvědčeni, že jsou mezi nimi zrádci, podezřívali se navzájem, bratr nevěřil bratru, ti bázlivější se začali ostatním vyhýbat a všichni se chvěli v obavě, kdo z nich teď přijde na řadu. Někteří přestali na schůzky vůbec docházet a potají doma spálili všechny staré spisy, jen aby unikli podezření. Avšak schůzky se konaly dál, třebaže i na ty nejvytrvalejší padala tíseň a nejistota.

A ta byla čím dál větší, protože kazatel ještě dvakrát ukázal na některého z přítomných a označený pokaždé do rána zemřel. V prvním případě to byl muž, kterého už dlouho podezřívali ze zrady a obojakosti, avšak ten druhý patřil mezi nejvěrnější a mnozí pikarti se dlouho vzpírali myšlence, že by je právě on mohl zradit; bylo to tak neuvěřitelné, že někteří nakonec podezřívali ze zrady i samotného kazatele.

Nemohli už v takové nejistotě dál žít, a proto se mezi sebou dohodli, že na konci nejbližší schůzky obklopí kazatele a nepustí ho, dokud jim všechny záhadné události neobjasní; a jestliže to neučiní, obviní ho ze zrady.

Sotva nazítří kazatel domluvil, obstoupili ho velikým kruhem, avšak než stačili vyslovit jedinou otázku, kazatel zmizel přímo z jejich středu; chtěli ho zadržet, ale sevřeli jen prázdný vzduch.

Od té doby se kazatel v domě U zlatého stromu už nikdy neukázal, a také schůzky řídly týden po týdnu, až ustaly nadobro. Většina pikartů skončila ve vězení nebo na popravišti, jiní se vystěhovali z Prahy, zbytek se vzdal ze strachu své víry.

Podobná pověst se vypráví také o dalším domě v Karlově ulici.

Jmenoval se U zlatého medvěda a bývalo tam slyšet o půlnoci lidský hlas, jak cosi čte starodávnou řečí, které v těch dobách už nikdo nerozuměl. Majitel domu se chtěl dopátrat pravdy a hledal ve starých zápisech tak dlouho, až zjistil, že pod jeho střechou bydlíval kdysi knihař Antoniš, který byl za starých časů obviněn z bludařství a spolu s dalšími staroměstskými občany připraven mečem o hrdlo.

O zlaté hlavě Paracelsově

V časech, kdy se ještě Karlově ulici říkalo podle klementinského sídla jezuitského řádu Jezovitská, žil tu v těsném sousedství ševcovských a nožířských dílniček barbíř čili bradýř s několika tovaryši. Nad veřtatem mu viselo pět mosazných medenic, což znamenalo, že se barbíř zabýval převážně holením brad, stříháním kštic a mytím hlav benátským mýdlem, zatímco ostatní barbíři a lazebníci mívali ve znaků nejen medenice a břitvy, ale i pušťadla, baňky a šroub na vytahování kulek, neboť kromě holení brad trhali zuby, sázeli baňky, hojili rány a na jaře i na podzim pouštěli žilou. Navzdory této prokazatelné skutečnosti barbíř z Jezovitské ulice o sobě často a chlubně prohlašoval, že je spíš doktor než bradýř, ba dal si říkat po sousedství i pan magister. Popravdě řečeno, nevěnoval se ani ranhojičství, v němž měl zkušenosti pramalé, ani barbířství, ačkoli cestou od mostu k Malému rynku přecházely den co den zástupy lidí, takže měl krámek plný od rána do večera. Sázení baněk ho nebavilo, k řemeslu bradýřskému se hlásil jen neochotně, protože to bylo řemeslo posmívané, nepříliš vážené, a bradýři i lazebníci bývali prohlašováni za pokolení lehkého svědomí; ba ledaskdy se o nich někteří sousedé vyjadřovali potupně jako o řitomyjích a holdovnících.

Krátce, náš bradýřský magister se málo staral o chirurgii a ještě méně o zarostlé brady svých zákazníků, neboť byl posedlý alchymií. Propadl jí stejně jako nemálo ostatních jeho spoluobčanů, protože zvěsti o zázračném kameni mudrců, o smaragdové tabuli a elixíru života popletly hlavu mnoha lehkověrným, kteří chtěli snadno a rychle zbohatnout.

K těm lehkověrným patřil i barbíř. O život se valem nestaral, z kuchyňky za krámkem si zřídil alchymistickou dílnu a vycházel z ní jen tehdy, když chtěl poklevetit s některým majetnějším zákazníkem anebo přepočítat tržbu; jinak trávil celé dny i noci nad svými

křivulemi a hledal elixír v podobě tuhé i tekuté. Co získal z řemesla, to utratil za baňky, prášky a tyglíky, takže tovaryši od něho odcházeli jeden za druhým a do krámku v Jezovitské ulici začala nahlížet bída s nouzí.

Stalo se však jednoho dne, že kromě těchto dvou neodbytných návštěvnic zavítal do jeho krámku šviháckỳ cizinec. Usedl na lavici, požádal tovaryše, aby mu želízkem upravil vlasy a hned se dal přátelsky do řeči. Klábosili spolu o všem možném, o počasí i o velké povodni, o módě v cizích krajích, až došla řeč i na samotného barbíře. Povídavý tovaryš prozradil, že se pán domu zabývá alchymií a cizinec se té zprávě podivil tolik, že si hned přál toho neobvyklého barbíře vidět na vlastní oči. Tovaryš se chvíli ošíval, nechtěl svého pána rušit při práci, ale nakonec se přece jen podvolil a nesměle zaklepal na dveře kuchyňky.

Barbíř vyšel s nerudným pohledem, ale když viděl bohatého cizince, rázem změkl.

„Slyšel jsem," prohodil cizinec po chvíli, „že se zabýváte alchymií. Takový zájem vás ctí, ale dal jste se na cestu těžkou, přetěžkou, na jejíž konec dojdou jen nemnozí."

Barbíř se zarazil, chvála z cizích úst ho potěšila, ale přesto se na cizího šviháka zadíval zkoumavě.

„A pročpak vás to zajímá," zeptal se nedůvěřivě, „vy snad té věci rozumíte?"

Cizinec se zasmál a zálibně si přejel pěstěnou rukou pečlivě nakadeřené vlasy.

„Milý magistře," řekl skromně, „tu a tam se podívám do Rožmberkova domu na Hradě. Jakub Krčín z Jelčan byl dlouhá léta mým příznivcem i přítelem, a tak o té věci ledacos vím. Těší mě proto, že na místě tak překvapivém potkávám ctitele Aristotelova učení o podstatě hmoty a světa."

Barbíř roztál, za malou chvíli byl měkký jako vosk a tovaryš s vyvalenýma očima a s bradou pokleslou sledoval, jak se ti dva baví o astrologii i chemii, o kouzelném krystalu, o filosofském kameni a ještě o mnoha dalších věcech, kterým nerozuměl ani co by se za nehet vešlo.

Domácí pán byl na vrcholu blaha, dokonce pozval cizince do své alchymistické dílny, ale urozený zákazník se zdvořile omluvil, neboť už spěchal. Když však viděl barbířovu zklamanou tvář, přislíbil milostivě, že přijde nazítří znovu, ba dokonce že přinese několik maličkostí, které mistra dozajista potěší.

Barbíř se jen rozplýval a v noci samou netrpělivostí ani oka nezamhouřil. Cizinec přišel až k poslednímu, omlouval se za nenadálé zdržení, avšak barbíř jen mávl rukou a hned ho vedl dál do své alchymistické dílničky.

Cizinec se na prahu zastavil a pátravě se rozhlédl. V koutě místnosti spatřil alchymistickou pec, na policích i na těžkém dubovém stole bylo plno nádob, tyglíků, kelímků, hrnců, lahví i baněk a ve vzduchu čpěl těžký pach síry a kouře. Náhle se cizincova tvář rozjasnila.

„Paracelsus," zvolal překvapeně s pohledem upřeným k protější polici, na níž spatřil velikou bronzovou hlavu, „sám veliký Theofrastus! Vidím," dodal uznale, „že jste opravdu neztrácel čas lichým hledáním! Dobrého jste si vybral učitele, vskutku znamenitého!"

Posadil se do rozviklaného křesla a natáhl nohy.

„A jakpak se vám daří dílo? Došel jste už přece k nějakým výsledkům?"

Barbíř zesmutněl.

„Nejspíš jsem na špatné cestě," přiznal zkroušeně. „Věnoval jsem svým pokusům valnou část jmění, ale pořád ještě tápu a hledám jako v mlze. Nebýt dobrých výdělků bradýřského živobytí, musil bych už dávno všeho nechat."

Cizinec mlčel.

„Ale když vy máte přístup k tak slavným lidem," pokračoval barbíř pokorně, „snad byste mi mohl ukázat, v čem dělám chybu. Ani nevíte, jak bych vám byl za takovou radu povděčný." Díval se na zamyšleného muže s dychtivým očekáváním.

Cizinec chvíli seděl nehybně, jako by o něčem uvažoval, potom zvedl oči a usmál se.

„Nemám to sice ve zvyku," řekl pomalu a sotva slyšitelně, „ale vy jste mě přijal tak vlídně a s takovou ochotou, že nechci vypadat jako nevděčník. Nevím, jaké postupy jste volil, ale rád vám poradím, abyste zbytečně netápal. Poslouchejte dobře, co vám řeknu."

Barbíř se naklonil kupředu a zatajil dech, aby mu neuniklo ani slovo. Cizinec zavřel oči, už se zdálo, že usnul, ale potom začal mluvit tichým a jednotvárným hlasem:

„Je mnoho cest, ale všechny vedou do prázdna – všechny kromě jediné. Země, stejně jako celá sublunární část vesmíru, se skládá ze čtyř základních prvků – zeminy, vody, vzduchu a ohně. Tyto čtyři prvky jsou však ovládány duchovní silou: někdo jí říká filosofský

kámen, někdo elixír, ale je to vlastně pátý živel: v něm je klíč ke všemu, k přeměně látek, k ozdravění lidské krve, k věčnému mládí. Řeknu to srozumitelněji, abyste mě pochopil. Co je vespod, jest jako to, co je nahoře, a co je nahoře, jest jako to, co je dole. Všechny věci jsou proto zrozeny od této jediné věci spojením: otec je slunce, matka měsíc a vítr to nese v břiše svém. Otec všeho tajemství je právě v této moci, která sestupuje z nebe do země a vystupuje ze země do nebe zpátky. Je to síla sil, která přemůže každou věc subtilnou a pronikne každou věcí tuhou. Člověk, který toto pochopí, vyjde z všelikého zatmění a cesta mu bude otevřena navždycky.“

Odmlčel se. Barbíř seděl s nábožně vyvalenýma očima a nerozuměl ani slovu.

„Kdybyste ráčil přece jen … Trochu srozumitelně …“

Cizinec se zadíval na bronzového Paracelsa.

„Dobrá,“ řekl s povzdechem, „vidím, že jste člověk poctivý, a proto vám prozradím své tajemství. Povím vám něco, co jsem nesvěřil ještě nikomu. Můj starý strýc pěstoval alchymii a na smrtelné posteli mi prozradil výsledek svých objevů. Co víc, dal mi i pergamen s receptem na zázračnou tekutinu, jíž lze přeměňovat obyčejné kovy ve zlato. Užasl jsem, jak je to prosté – ale všechny velké věci jsou přece prosté. I vy zajisté víte, že celá otázka tkví v tajemství pátého prvku. Základní vlastnosti hmoty ztělesňuje filosofská síra a merkuriáš.“

„Rtuť!“ vykřikl barvíř. „Já to tušil! Byl jsem na správné cestě!“

Cizinec slabě přikývl. „Ano. Filosofská síra a rtuť. Ten, kdo mísí obě látky ve správném poměru, dostane pátý prvek a může vyrábět všechny kovy. Opakuji, všechny. Zrovna tak, jako si je vyrábí ve svém žhavém nitru sama země. Pátý prvek – to je klíč, to je ta filosofská tinktura, kterou všichni tak strastiplně hledají. To je celé tajemství transmutace.“

„Tinktura!“ hlesl barbíř. „Vy tedy znáte tajemství tinktury?“

„Nejenom znám,“ usmál se cizinec trpělivě, „já mám i tinkturu samotnou.“

Sáhl do kapsy a vytáhl nepatrnou lahvičku s tmavou tekutinou.

„To je ten zázrak, který umožňuje transmutaci obecných kovů ve zlato, stříbro, v cokoli jen chcete.“

Barbíř se díval na lahvičku v cizincově ruce. Nedokázal ze sebe vypravit slovo.

„Tinktura má opravdu tu moc,“ pokračoval cizinec zamyšleně, „sám jsem se o tom několikrát přesvědčil. Škoda, přeškoda, že mi jí už zbývá tak málo. A vyrobit další – k tomu potřebuji další síru a další

merkuriáš. Avšak strýc obětoval všechno své jmění za pokusy a nic mi nezanechal.“

Povzdychl si a smutně se zahleděl na lahvičku ve své dlani. Barbíř odtrhl zrak od temné tekutiny a podíval se cizincovi pátravě do tváře.

„A – opravdu má takovou moc?“

Cizinec neodpověděl. Vytáhl malou bronzovou tyčinku, z pytlíku u pasu vyjmul klůcek srnčí kůže, nakapal na ni několik kapek z lahvičky a začal třít pomalými pohyby bronzovou tyčinku. Potom vstal, rozhlédl se, přistoupil k peci a vložil tyčinku do ohně. Chvíli se díval na zbarvený plamen, rozdmychal měchem oheň a znovu čekal; po nějaké době uchopil kleště a tyčinku opatrně vytáhl. Barbíř vykřikl. Tyčinka se leskla žlutým, mihotavým leskem.

„Ale to je, to je přece …“

Cizinec přikývl. „Ano, to je zlato. Ryzí zlato.“ Lítostivě pohlédl na lahvičku.

„Škoda, přeškoda,“ poznamenal smutně, „že už nám zbývá jen pár kapek.“

„Ale přece si umíte tinkturu udělat!“ vykřikl barbíř. „A jestli vám něco chybí, pak můžeme pracovat spolu! Celá má dílna je vaše, dám vám všechno, co potřebujete, laboratoř, peníze, všechno! Co znamená pár mých ubohých měšečků proti takovému bohatství!“

Mluvil ještě dlouho, vyrážel ze sebe nadšené výkřiky a obracel tyčinku v kleštích znovu a znovu, jako by se nemohl vynadívat.

Od té chvíle pracovali oba muži společně. Cizinec přicházel brzy ráno a trávil s barbířem v jeho dílničce celé dny až dlouho do pozdního večera. Sedmého dne konečně spatřili oba alchymisté na dně tyglíku temně zbarvenou tekutinu. Cizinec ji pozorně prozkoumal, pak barbíře objal a v očích měl slzy. Poodstoupil, rozhlédl se po dílně a utkvěl zrakem na bronzovém Paracelsovi. Usmál se, přistoupil k polici, sejmul bystu a postavil ji na stůl. Nakapal tinkturu na srnčí kůži, třel bronz tak dlouho, až maličko zčernal, potom položil Paracelsovu hlavu do ohniště, rozhrábl dřevěné uhlí a měchem rozdmychal plamen. Když po chvíli hlavu vyjmul, zářila žlutooranžovým leskem.

„A teď,“ prohlásil slavnostně, „teď jsme u cíle své cesty. U cíle – a přece teprve na začátku.“

Barbíř obracel zlatou hlavu ze všech stran a nebyl schopen slova.

„Půjdu pro další prvky,“ poznamenal cizinec. „Mám jednání na Hradě a rád bych se zastavil v Rožmberském domě. Vy zatím můžete pokračovat.“

Nasypal do baňky připravené prášky a opatrně postavil nádobu nad mírný oheň.

„Dávejte jen dobrý pozor, abyste po dobu pěti hodin udržoval pod baňkou stejnoměrný oheň. Až se vrátím, dokončíme dílo spolu.“

Zamířil ke dveřím, na prahu se však obrátil a dodal roztržitě:

„Musím zaplatit hradním alchymistům. Ale co znamená hrst toho smetí proti našemu zlatu?“

Barbíř sáhl k opasku, podal cizinci plný měšec a řekl vesele:

„Jen jděte a buďte klidný. Učiním všechno, co jste mi poradil a přikázal.“

Cizinec vzal měšec, kývl na pozdrav a zavřel za sebou dveře.

Barbíř se obrátil k peci, uchopil měch a pozorně sledoval bublající tekutinu.

Hodiny míjely a alchymista se nevracel. Barbíř si konečně uvědomil, že pět hodin už dávno uplynulo, a zmocnila se ho netrpělivost. Jak v něm stoupal neklid, rozdmychal v rozčilení oheň silněji, baňka praskla a tmavá tinktura se vylila do plamenů. Vykřikl, bezradně se rozhlédl, pak začal pobíhat po dílně sem a tam a zmateně uvažoval, co má dělat; nakonec se rozhodl, že poběží svému příteli naproti, aby mu oznámil nehodu. Sotva však vběhl do krámku, objevil se ve dveřích cizí sluha a odevzdal mu pečlivě složený list papíru. Barbíř ani nepoděkoval, roztřesenýma rukama rozložil list a četl:

„Omlouvám se velice, že nemohu splnit, co jsem slíbil. Naléhavé okolnosti mě volají do ciziny a nevím, kdy se vrátím. Zajisté pochopíte, že se za takových okolností nemohu ani rozloučit.“

To bylo všechno. Barbíř zvedl hlavu, chtěl se zeptat sluhy, kdy a kde ten list dostal, ale sluha byl pryč.

Nešťastník si uvědomil, že se mu tajemství zázračné tinktury vytratilo mezi prsty, a že je nadto chudý jako kostelní myš. Popadl se za hlavu, ale potom si vzpomněl na zlatého Paracelsa, vrhl se zpátky do dílničky, zabalil Paracelsa do starého kabátu a vyběhl jako šílený na ulici.

Bez dechu a s očima krví podlitýma rozrazil dveře nejbližšího zlatnického krámku a položil zlatou hlavu na stůl.

Zlatník užasl. Chvíli si prohlížel hlavu, která se jemně leskla žlutým mihotavým třpytem, a pak se zeptal:

„Příteli, kdepak jste k tomu pokladu přišel?“

Barbíř mu všechno vypověděl; zajíkavě a nesouvisle, ale přece jen podle pravdy. Když skončil, zlatník přistoupil ke stolu, vytáhl krátký nožík a jemně rýpl do žlutavě oranžového kovu. Chvíli pozorně

prohlížel vryp, potom zdvihl oči a řekl smutně:

„Je to bronz, nic jiného než bronz. Možná slabě pozlacený, to ještě nevím, ale spíš jen dobře vyčištěný nějakou vodičkou.“

Barbíř stál chvíli jako solný sloup, potom uchopil Paracelsa do náruče a vyběhl z krámku, jako by ho štvali běsi. Ve své dílničce se zavřel na závoru a přitáhl ke dveřím těžký dubový stůl.

Za několik okamžiků slyšeli sousedé z krámku řinčení skla, rány sekyrou a divoký křik. Seběhli se z celé Jezovitské ulice, prosili barbíře, aby jim otevřel, ale ten jako by je neslyšel. Znenadání rámus utichl, ozval se temný úder a pak už bylo ticho, ani hlásek se neozval.

Vylomili dveře a na prahu se s ustrnutím zastavili.

Celá dílna byla pokryta střepy roztříštěného skla, z rozbité pece se slabě kouřilo a uprostřed vší té zkázy ležel na podlaze mrtvý barbíř.

Od té doby se říkalo barbířovu domu v Jezovitské ulici U zlaté hlavy; a říkalo se mu tak dlouho, dokud ho po mnoha letech nezbořili.

O ohnivém muži z Karlovy ulice

V Karlově ulici žil kdysi starý lichvář. Půjčoval pravé i falešné peníze na vysoké úroky a nejednoho chudáka připravil o střechu nad hlavou. Byl to lakota na slovo vzatý, na každý groš hleděl jako krahujec a nesmiloval se nad nikým: nad hladovým řemeslníčkem, který přišel o všechno a chtěl si půjčit aspoň na verpánek a kladívko, ani nad chudou ženou, které plakaly doma děti hladem. S nikým nepromluvil, nikam nevycházel, seděl ve světnici a večer co večer počítal, kolik peněz mu toho dne zase přibylo v truhle. Lakotil i sám na sobě: kabát se na něm rozpadal, kalhoty měl samou záplatu, jedl suchý chleba a pil jen vodu, aby ušetřil.

Jednoho večera vypukl v Karlově ulici velký požár, a bylo to právě vedle domku starého lichváře. Seběhli se sousedé z celého okolí a pomáhali hasit, vynášeli z plamenů plačící děti i bezmocné starce, až do poslední chvíle tahali z oken i ze dveří chudičký nábytek, dokud se v roji jisker nezřítily hořící krovy. To už však ve větru přeskočily plameny na protější stranu ulice a požár se šířil a šířil. Všichni se snažili, jak mohli, a leckterý ze sousedů měl spálené vlasy i dlaně, jak

zápasil s požárem a pomáhal postiženým chudákům.

Když plameny plápolaly do největší výše, objevil se ve dveřích svého domku starý lichvář s pytlem přes rameno, nepodíval se napravo ani nalevo a potácivě se rozběhl k řece. Vrávoral pod těžkým břemenem, sotva dechu popadal v kouři a sazích, ale nezastavil se ani na okamžik. Sousedé na něj volali, aby jim pomohl, ale lichvář jako by je neslyšel; neviděl popálené děti, neviděl plačící matky ani zoufalé otce početných rodin, nevšímal si ohořelých peřin ani ubohých zbytků nábytku uprostřed ulice. Sousedé si podávali džbery s vodou a znovu a znovu je lili do plamenů, každé ruky tu bylo zapotřebí, ale lichvář nepomohl; odnášel v pytli všechny své peníze a pospíchal k řece, aby je zachránil před zkázou.

Tehdy ho lidé z Karlovy ulice viděli naposled. Společným úsilím požár k ránu uhasili a vyčerpaní, popálení se vraceli ke své práci; nejeden z nich si odváděl domů postižené sousedy, kteří ztratili

střechu nad hlavou.

Po několika dnech zaklepal na lichvářovy dveře postižený chudák, který si chtěl vypůjčit peníze na nové přístřeší; nikdo mu však neodpověděl. Rozlomili násilím zámek, ale světnice byla prázdná, lichvář jako by se do země propadl. Jedni říkali, že možná skončil v plamenech, jiní tvrdili, že ho pytel peněz stáhl pod hladinu Vltavy, ale nikdo nevěděl s určitostí, co se s ním vlastně stalo.

Až jednou o půlnoci se objevil lichvář znovu; potácel se pod obrovským těžkým pytlem, každou chvíli se zastavil a těžce oddechoval, volal na osamělé chodce a prosil je, aby mu pomohli aspoň kousek cesty, aspoň několik kroků. Avšak ti, kteří ho poznali, odvrátili tvář a obešli starce velikým obloukem, jako by se ho štítili.

A když se nad ním přece jen tu a tam někdo slitoval a přistoupil blíž, lichvář se mu před očima proměnil v ohnivého kostlivce; plameny mu šlehaly z rozžhavených kostí a místo očí měl dva řeřavé ohnivé uhlíky. Chodec si v takové chvíli svou ochotu rychle rozmyslil, každý se obrátil a prchal, jak nejrychleji mohl; marně za ním ohnivý kostlivec volal a prosil, aby mu pomohl s tím pytlem.

Tak se ukázal ohnivý muž v Karlově ulici ještě mnohokrát; a kdykoliv se objevil, jako by zvěstoval neštěstí, protože v několika dnech vždycky někde na Starém Městě vypukl požár anebo se Vltava vylila z břehů.

A říká se, že lichváře vysvobodí z jeho trestu jen odvážlivec, který mu pomůže nést pytel s penězi chudáků od kamenného mostu Karlovou ulicí až na staroměstský Ryneček.

O rytíři z dragantu

Za starých časů se kopaly studny přímo ve sklepě, a tak není divu, že se o takových místech vyprávěly podivné a neobvyklé příběhy. Dům U zlaté studně na rohu Karlovy a Seminářské ulice dostal odtud i své jméno: o pašijích voda hluboko ve sklepě najednou zezlátla, a když ji naváženou vynesli na denní světlo, jiskřila a leskla se, jako by v ní plavaly drobounké penízky nebo rybí šupiny. Čas od času se někdo naklonil nad roubení studny a zahlédl, jak dole u dna hoří zlato nažloutlými plaménky; jednou to učinila zvědavá služka a dívala se do lesklého míhání plamenů tak dlouho, až se jí zatočila hlava, děvečka se převážila přes roubení a už ji nikdo nikdy živou nespatřil. Když ji

po dlouhém hledání vytáhli z vody a začali čistit studnu, vylomil se z okruží kámen a z tajného úkrytu se vysypal veliký poklad. Služka potom dlouho strašila po celém domě, chodila zmáčená po schodech nahoru i dolů, procházela zamčenými světnicemi a hledala domácího pána, který z jejího neštěstí tak snadno zbohatl. A přestala se zjevovat ve starém domě teprve tehdy, když se na chodbách začala objevovat dvojice nových strašidel, bezhlavý rytíř se svou bezhlavou ženou.

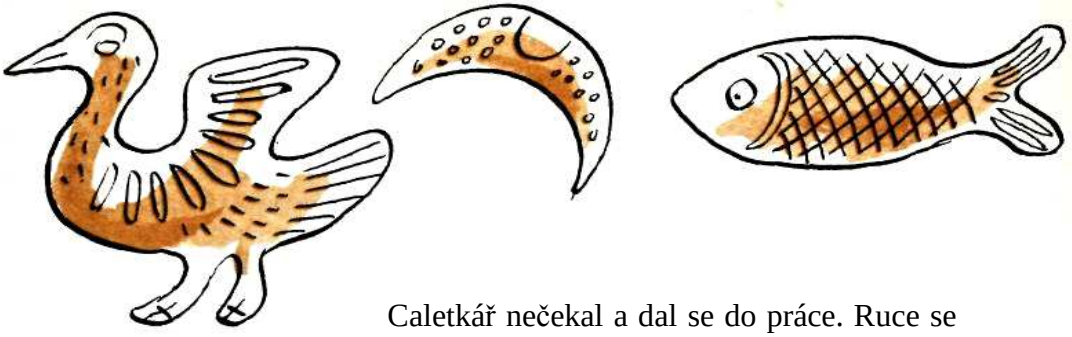
A právě do toho domu se jednou nastěhoval znamenitý a daleko široko vyhlášený caletkář. Kdoví, proč si vybral právě dům U zlaté studně, když kolem dokola bydleli jen ševci, prťáci a flekýři, ale ten caletkář uměl z marcipánu a sladkého těsta tak pěkné věci, že se nad nimi srdce smálo. Koláče s mákem a povidly, svatební baštyku, medové koláčky, koláče s cukrovaným kořením a s ořechy červenými i vlašskými, sypané rohlíčky, kobližky a pletence a caltičky, z perníku formoval ptactvo nebeské i ryby, pořád si vymýšlel nové a nové sladkosti. Protože v domě strašilo, napadlo jednou caletkáře, že by mohl vymodelovat z dragantu a marcipánu i maličké figurky bezhlavého rytíře a jeho ženy. Nikdo však neměl zájem o perníkové panáčky bez hlavy, a tak jim milý caletkář dodatečně přidělal hlavy z marcipánu, hrozinek, loupaných mandlí a strouhaných oříšků. Lidé si pak rytíře z marcipánu a jeho perníkovou ženu tolik kupovali, že měl caletkář plné ruce práce a zvlášť před velkými svátky musel často nastavovat den večerem i nocí.

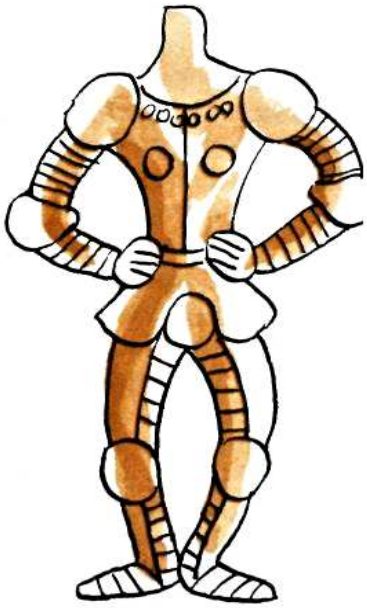
Jednou tak pilně pracoval až k půlnoci. Když odbila dvanáctá, caletkář zaslechl za sebou kroky, ohlédl se a krve by se v něm tu chvíli nedořezal: u dveří stál rytíř s černě oděnou paní, ale tentokrát měli hlavu na krku jako každý smrtelník, i když byli ve tvářích bílí jako čerstvě omítnutá stěna. Caletkář se roztřásl po celém těle, padl na kolena a s hrůzou čekal, co se bude dít.

Rytíř ho chvíli zamračeně pozoroval, jak drkotá zuby, a pak řekl zasmušile:

„Mistře, ty děláš figurky podle našich podob, ale protože nás každý zná jen bez hlavy, nemohl jsi vědět, jak vlastně vypadáme ve tváři doopravdy. Přišli jsme proto za tebou, abys měl vzor. Ty tvoje marcipánové hlavy se nám ani dost málo nezamlouvají. Naprav tedy, co jsi pokazil, ale pospěš si – jak mine hodina duchů, musí být naše hlavy zase zpátky na dně Vltavy, jinak s tebou bude zle.“

Když to řekl, přistoupil ke stolu, ulomil perníkovým figurkám hlavy z marcipánu, hrozinek, loupaných mandlí a strouhaných oříšků, zlostně je hodil do kouta a ještě na ně šlápl.

Caletkář nečekal a dal se do práce. Ruce se mu třásly, ale strach ho pobízel, a tak byl hotov ještě dřív, než rytíř žádal. Oba strašidelní hosté si jeho dílo dlouho zevrubně prohlíželi, zkoumali je ze všech stran a tiše se radili. Nakonec položili figurky na stůl a rytíř řekl uznale:

„Měl jsi štěstí. Kdybys byl naši podobu nevystihl, byl bys teď o hlavu kratší, protože jsi nás chtěl svým dílem uvést v nevážnost. Práce se ti však podařila, a tak tě odměníme – i když jinak, než jsme se chystali. Před dávnými lety jsem se vracel s manželkou z hispánské země, přijeli jsme na noc až do tohoto města a vyjednali si nocleh právě pod střechou tvého domu. Majitel byl však skrblík a zlý člověk; pro ty naše peníze nám v noci uřízl hlavy. Těla i majetek zakopal ve sklepě vedle studny a hlavy hodil tajně do Vltavy. Chceš-li nás vysvobodit a odčinit křivdu, vykopej naše kosti a pohřbi je, jak se sluší a patří; jinak nedojdeme klidu a neopustíme tento dům až do skonání světa.“

Caletkář všechno slíbil, ještě chtěl poděkovat, ale odbila hodina s půlnoci a strašidla zmizela. Ráno se caletkář probudil rozlámaný, unavený a nevyspalý, celé tělo ho bolelo, jako by v noci oka nezamhouřil. Vysvětloval si to zlým snem a nevěřil nočnímu zjevení ani na chvíli. Jakmile však vkročil do velké světnice, aby pokračoval v práci, strnul hned mezi dveřmi, jako by ho někdo polil ledovou vodou; na stole ležely figurky přesně tak, jak je v noci zanechal, avšak perníkový rytíř i jeho žena měli nové hlavy: ty dřívější z

marcipánu, hrozinek a oříšků našel po dlouhém hledání na podlaze pod stolem, rozšlapané na malé kousky. Poznal, že to nebyl zlý sen, ale skutečnost, a tak hned běžel do sklepa a začal kopat vedle roubení studny, jak mu rytíř poradil. Netrvalo dlouho a vykopal zbytky lidských kostí; svázal je do šátku a dal je pohřbít. Když to učinil, vrátil se znovu ke studni, aby zahrabal vykopanou jámu, ale sotva sestoupil do sklepa, uviděl, že se nad jámou uvolnil poslední schod a z otvoru pod ním se vyhrnula veliká záplava zlatých peněz.

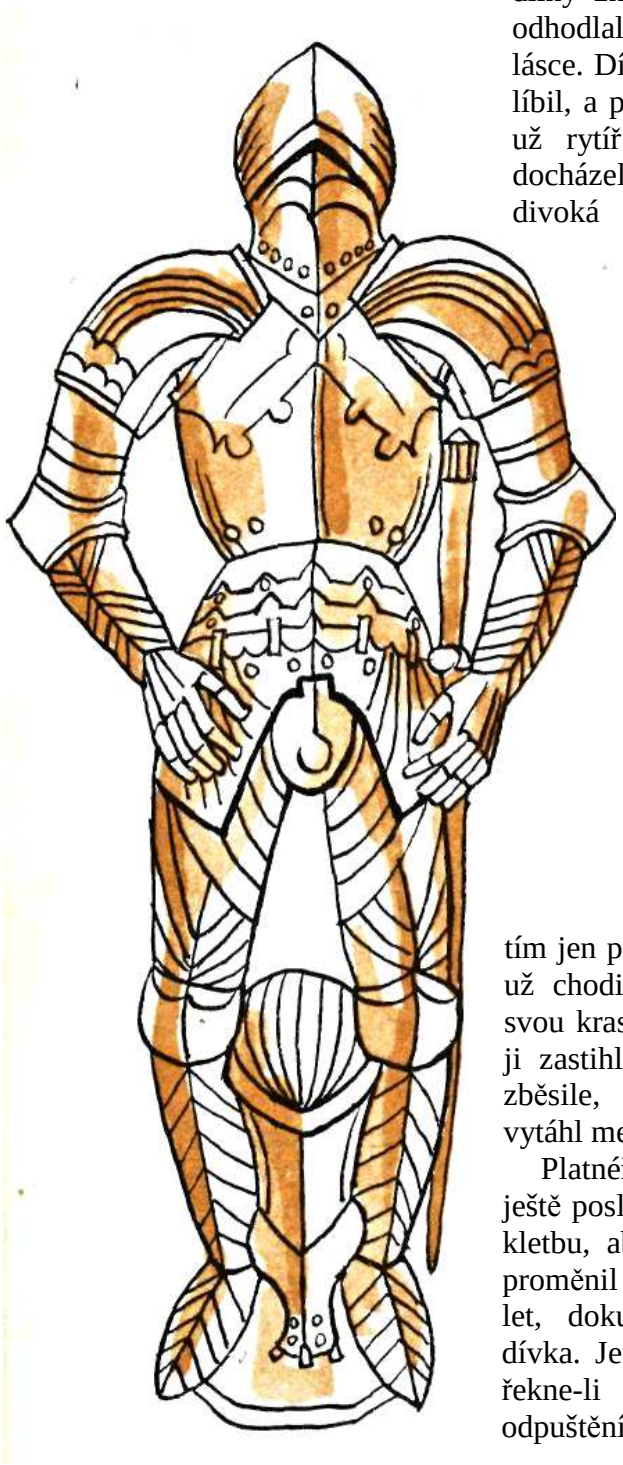
Od té doby už bezhlavá dvojice v domě U zlaté studně nestraší.

O železném muži z Platnéřské ulice

Platnéřská ulice dostala své jméno podle dílen a dílniček platnéřů, kteří tam kdysi dávno tepali brnění a štíty z železných plátů. V těch starých dobách, kdy Platnéřská ulice vypadala docela jinak než dnes, postavili si příslušníci cechu platnéřů a štítařů na jeden dům znamení svého řemesla: železného muže v rytířském brnění. Od těch časů se tu říkalo U železného muže.

Bylo to v dobách, kdy každý návrat českého krále z ciziny znamenal týdny a měsíce vzrušení i starostí, neboť s královou družinou přijížděl i celý zástup cizích dobrodruhů. Byli to většinou lidé zvyklí na drsné řemeslo válečníků, rváči a dobrodruzi, kteří se chovali podle svých vlastních zákonů. Pili po hospodách až do rána, jedni žebrali a kradli, jiní utráceli plnýma rukama a při každé sebemenší příležitosti hned sahali po meči. Mezi těmi druhými zvlášť vynikal cizí rytíř, který nechodil po Praze jinak než v černé zbroji. Kde se objevil, tam tekla krev, kam přišel, tam docházelo ke rvačkám a bitkám.

Po jedné takové noční šarvátce potřeboval černý cizinec opravu na zbroji. Zatoulal se proto do Platnéřské ulice ke zbrojíři, avšak učinil tak ke svému neštěstí a ke zhoubě nevinné duše, neboť zbrojíř měl krásnou mladou dceru. Sotva ji rytíř zahlédl, zůstal stát jako solný sloup; tolik se mu zalíbila, že zapomněl na celý svět a v tu chvíli byl odhodlán zanechat života plného rvaček a šarvátek, jen aby mohl zůstat po boku zbrojířovy dcery. Od toho dne docházel do platnéřské

dílny znovu a znovu, až se nakonec odhodlal a pověděl krasavici o své lásce. Dívce se černovlasý cizinec také líbil, a proto mu dala jistou naději. To už rytíř planul jako věchet slámy, docházel k platnéřům skoro denně a divoká krev mu bušila v žilách, kdykoliv na krásnou zbrojířovu dceru jen pohlédl. Nezůstal však jediným ctitelem mladičké krasavice; kolem platnéřovy dílny se mládenci z celého okolí jen rojili a černý rytíř nebyl tak zaslepený, aby si toho brzy nepovšiml. Vytýkal krásce každý krok a každý pohled, zvyšoval hlas, prosil a zapřísahal, urputně vyhrožoval a zase pokorně prosil, až se ho platnéřova dcera nadobro nabažila; začala se mu vyhýbat, zamykala se v komoře, ale tím jen přilévala oleje do ohně. Cizinec už chodil jako bez rozumu, číhal na svou krasavici ráno i večer, a kdykoliv ji zastihl, vyčítal jí a vyhrožoval tak zběsile, až jednou v návalu hněvu vytáhl meč a vrazil ho dívce do srdce.

Platnéřova dcera klesla na zem a ještě posledním dechem stačila vyslovit kletbu, aby se černý cizinec po smrti proměnil v železo a trápil se třeba tisíc let, dokud ho nevysvobodí nevinná dívka. Jen ta ho může zbavit prokletí, řekne-li mu v pravou chvíli slova odpuštění a poprosí-li za jeho památku.

Avšak ta pravá chvíle může přijít jen jednou za sto let, v hodinu a den, kdy rytíř zahubil v návalu hněvu nevinný život; a tak jen nevina může smazat vinu, a jen čest dokáže odstranit bezpráví a křivdu.

Rytíř byl od té chvíle jako proměněný: zapomněl na rvačky i bitky, vysedával v ústraní a trápil se tak dlouho, až nakonec umřel. A sotva vydechl naposled, proměnil se celý celičký v chladnou železnou sochu, jak dívka z Platnéřské ulice předpověděla; rodiče nešťastné krasavice pak postavili železného muže na průčelí domu, pod jehož střechou zahubil jejich jedinou dceru.

Čas plynul jako voda ve Vltavě, z měsíců byly roky, z roků desítky let, až se jich navršilo rovných sto. V pravé poledne, ve výroční den vraždy se rytíř pohnul, sestoupil do ulice a čekal, až se objeví dívka, která by ho mohla zachránit, avšak vyhlížel marně. Ulice byla pustá a prázdná; hodina se chýlila ke konci, rytíř se musel s těžkým srdcem vrátit zpátky na štít a čekat dalších sto let.

Staletí míjela, až se k Železnému muži nastěhovala vdova s krásnou dcerou. Den před výročím byla dívka v kuchyni sama; seděla u okna s jehlou v ruce a tiše si prozpěvovala. Náhle uslyšela v síni těžké kroky a zvedla hlavu, dveře se otevřely a na prahu stál černý rytíř.

Dívka vykřikla a zbledla jako stěna, avšak železný muž ji tichým hlasem uklidnil a vyprávěl jí celý svůj prastarý příběh. Slíbil, že přijde nazítří v poledne znovu a úpěnlivě žádal, aby ho zbavila prokletí, neboť nikdo jiný to učinit nesmí a nemůže, a za celá ta dlouhá staletí je teď první příležitost k nápravě staré viny. Nakonec ještě poprosil, aby o tom setkání nikomu neprozradila ani slovo, obrátil se a odešel.

Brzy nato se vrátila matka a hned viděla, že se přihodilo něco zlého. Dcera nemluvila, třásla se na celém těle, avšak matka naléhala tak dlouho, až se dívka rozplakala a všechno pověděla podle pravdy.

Vdova se zděsila a horečně přemýšlela, jak by svou dceru uchránila před zlými silami. Od té chvíle se už od ní nevzdálila ani na krok, a když se druhého dne blížilo poledne, zamkla ji v komůrce a sama se posadila s jehlou v ruce na její místo.

Odbilo poledne a s posledním úderem se ozvaly na chodbě těžké kroky. Blížily se, pak se dveře rozletěly dokořán a na prahu stál železný muž. Spatřil matku, rozhlédl se, ale když dceru nikde neviděl, sklonil hlavu, smutně zavzdychal a řekl tiše tři slova:

„Znovu sto let!“

Potom se obrátil a odešel o poznání smutněji, než přišel. Matka ještě chvíli čekala, ale když se už nikde nic nepohnulo, otevřela okno

a pohlédla opatrně k výklenku. Železný muž stál nehybně na svém místě, jako tam stál vždycky. Blížila se jedna hodina, naděje na zažehnání kletby se zmenšovala s každou minutou a vteřinou, až zmizela nadobro.

A tak tam stál smutně a nehybně, dokud dům nezbourali a ulici nepřestavěli. Na památku starého příběhu pak postavili sochu železného muže na budovu nové radnice, a po bok mu dali i podobu dívky. Nikdo však neví, zda je to krásná platnéřova dcera, anebo ta, která jednou teprve přijde, aby vysvobodila černého cizince z těžkého údělu.

O přísném vrátném ze Staré koleje

V Kaprové ulici přímo proti ulici Žatecké stával kdysi starý dům. Zprvu patřil panu Bočkovi z Kunštátu, o něco později se stal majetkem lékařské fakulty a proměnil se v kolej. Ve světnicích bydleli studenti a v klenutých síních přednášeli mistři vysokého učení mladým žáčkům, jak léčit nemocné. Od té doby se říkalo domu pana Bočka Stará kolej; ale to už je dávno, dávno se Stará kolej rozpadla a na jejím místě je obyčejná staroměstská ulice.

V koleji vládl přísný domácí řád, ale studentíci byli jako z hadích ocásků, leckdy se Stará kolej otřásala v základech, a tresty valně nepomáhaly. Vrátný byl zlostný jako sedlák o masopustě, mračil se na veselé mládence od rána do večera, občas i zahromoval, a s každým sebemenším přestupkem hned běžel ke správci a žádal přísné potrestání. Správce se nedal dlouho prosit, a tak bylo kolejní vězení málokdy prázdné. A čím byl vrátný přísnější, tím víc taškařic si na něj studentíci vymýšleli, až měl učiněné peklo na zemi. Spínal ruce nad hlavou a stěžoval si, že za jeho časů byli mladí poslušnější a zdvořilejší, podivoval se, kam ten svět spěje, když si i školáci takhle troufají, zlobil se od rána do večera a z každého sebemenšího přestupku učinil bezmála hrdelní zločin, který volá po šibenici.

Nejpřísnější býval večer; už dlouho před stanovenou dobou postával u dveří, chrastil výhružně klíči a zamykal dům na minutu přesně. Opozdilci museli zvonit a bušit klepadlem, vrátný si hned poznamenal jejich jména a nazítří je hned za tepla oznámil správci, neboť dovedl všechno na světě, jenom ne přimhouřit oko. Studentíci pak dostali těžké tresty, dlouhé dny nesměli na krok z koleje a leckdy strávili noc pod zámkem o chlebu a vodě.

Jednou doběhl hlouček rozjařených opozdilců k vratům minutu po stanovené hodině a mladíčkové museli dlouho bušit, než se v chodbě ozvaly klíče i lamentace nevrlého starce. Minuta se tak proměnila ve čtvrthodinu, nazítří věděl všechno správce do posledního jména a provinilci si poseděli několik nocí v kolejním vězení.

Tehdy jim přetekla trpělivost, a tak se potají uradili, že vrátného pořádně vytrestají.

Za několik dní přiběhl do vrátnice vylekaný žáček, třásl se jako list a přerývaným hlasem vyprávěl, že slyšel ve sklepě podivný šramot a vzápětí hluk i nářek, jako by někdo potmě spadl se schodů a zlomil si nohu nebo ruku.

Vrátný vzal lucernu a šel za studentíkem do sklepa. Otevřeli dveře, volali, avšak nikdo jim neodpovídal. Opatrně sestoupili po kamenných schodech, ale náhle se vynořilo z pološera několik stínů a šest rukou

hbitě svázalo vrátnému ruce za zády; pokusil se volat o pomoc, ale dali mu mezi zuby roubík a už ho strkali kupředu do velkého sklepa.

Vrátný se bránil, ale když došel na konec sklepní chodby, zastavil se a vypoulil oči hrůzou. Kolem stěn stáli mlčky všichni studenti z koleje, pod klenutým stropem čadila zapálená pochodeň a uprostřed mlčenlivého kruhu čekal kat v červené kápi a s rukama založenýma na prsou. Dva kroky před katem stál dřevěný špalek s obrovitou sekyrou, jejíž ostří se v nažloutlém světle matně a hrozivě lesklo.

Z kruhu vystoupil mladík, kterého vrátný znal jako největšího uličníka z celé koleje, v jedné ruce držel rozžatou svíci a v druhé ohořelý pergamen. Pozvedl svíci, přelomil ji v půli a za hrobového ticha přečetl vážným hlasem rozsudek: protože byl vrátný na studenty zlý a ztrpčoval jim život mnoha křivdami, odsuzuje ho shromáždění podle spravedlnosti a práva ke ztrátě hrdla.

Vrátný se třásl strachem, chtěl vysvětlit, že jenom konal povinnost podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, ale roubík mu bránil v řeči, a tak jen koulel očima, na čele mu vyrazil studený pot a ve tváři zbledl jako stěna. Studentíci se ještě chvíli popásali na jeho hrůze, pak mu slavnostně zavázali oči a přinutili ho, aby poklekl a sklonil hlavu na popravčí špalek.

Vrátný se už ani nebránil, protože byl strachem víc mrtvý než živý. Mistr popravčí zvedl sekyru, avšak v poslední chvíli přistoupili k odsouzenci dva žáčkové, napjali mu nad hlavou bílý šátek, a jakmile zazněl povel, přitiskli mu rychle okraj šátku k týlu, jako by se ho dotkla katova sekyra.

Stařík na okamžik strnul, potom se svezl na studenou zem a zůstal ležet bez nejmenšího hnutí. Kat sundal kápi a dal se do smíchu, zástup hlaholil a jásal, ale stařec se stále nezdvihal a smích pomalu utichal, až utichl docela.

Sklonili se nad starcem, rozvázali mu šátek a na první pohled poznali, že je s ním zle. Honem běželi pro obvazy a pušťadlo, aby mu vzali trochu krve, ale zachránit ho už nemohli, neboť vrátnému se v rozčilení a hrůze zastavilo srdce navždycky.

Krátce nato začalo ve Staré koleji strašit. Noc co noc se ozýval na schodech zvuk pomalých kroků, v šeru chřestily klíče, klepadlo bušilo na vrata samo od sebe a nevrlý hlas mumlal hněvivá slova: to obcházel kolejí duch zlého vrátného. Nejčastěji se zjevoval v chodbě za vraty po uzavírací hodině; číhal ve stínu a zle hartusil na každého, kdo přišel pozdě. Potom se obrátil a zamířil ke schodům, pochmurně zvonil svazkem klíčů a naříkal, že nemá v hrobě pokoje, protože

zemřel smrtí nejhorších zločinců a hrdelních lotrů. Říkalo se, že ho vysvobodí jen odvážlivec, který mu setne hlavu. Ale kdo by měl odvahu udělat to doopravdy?

O zázračném doktorovi z Krakonošových hor

V jednom šlechtickém paláci na Starém Městě se rozstonal starý hrabě. Zežloutl ve tváři, zhubeněl a šlo to s ním z kopce; dušička do něho chodila jen spát a domácí lékař marně zkoušel všechny drahé léky, které znal. Když byl s rozumem v koncích, svolal k nemocnému nejlepší doktory z celé Prahy, ale nikdo nebyl o nic moudřejší: jeden předepsal to, ten zas ono, jedni mu dávali ztvrdlý sirup a nepravé olivy, jiní mu pouštěli žilou, avšak hrabě byl na tom den ze dne hůř a už se pomalu loučil se životem.

Až jednou si vzpomněl starý komorník, že daleko pod Krakonošovými horami žije věhlasný doktor, za kterým chodí nemocní zblízka i z dálky. Stařík využil příležitosti, kdy byl nemocný sám, přistoupil k lůžku a řekl:

„Milosti, nehněvejte se na mě pro velikou opovážlivost. Ale když se tak dívám, jak vás všichni ti učení pánové jen trápí a celá ta jejich učenost je vám k ničemu, rád bych vám poradil, kdo by vám dokázal vrátit zdraví. U nás pod Krakonošovými horami žije nějaký doktor Kytl. Je to hrubián a podivín, ale léčit dovede jako nikdo jiný. Když vaše hraběcí milost dovolí, dám pro něj vzkázat.“

Hrabě nelenil a přikázal, aby zapřáhli koně a horského doktora bez meškání přivezli.

Zázračný lékař opravdu přijel; ani si nestačil oprášit prach s kabátu, a už ho vedli k hraběcím komnatám. Nepřipomínal své slavné učené kolegy ani v nejmenším, vypadal spíš jako sedlák anebo dřevorubec: boty měl od bláta, na kabátě mu chyběly knoflíky, ve tváři byl červený a ošlehaný od větru, jen očka mu chytře svítila pod huňatým obočím. Služebnictvo se tvářilo povýšeně, děvečky se smály do hrsti, komorníci si potají ucpávali nos, ale doktor se tvářil, že nic nevidí a hrnul se jako velká voda k hraběcí ložnici. Starý komorník, který ho měl uvést k nemocnému, dostal strach a v poslední chvíli zastoupil

krkonošskému lékaři cestu. S tisícerými omluvami a nejistým hlasem vysvětlil, že v takovém šatě pan doktor možná dochází za nemocnými dřevorubci a vesnickými bábami, které si strhly kříž pod nůší chrastí, ale k hraběcí milosti přece jen takhle nemůže; a snažně ho prosil, aby si aspoň na tu chvíli oblékl zdobený kabát, který mu ochotně vyberou z hraběcího šatníku. Doktor byl hrubián, a tak se nejdřív začal vztekat, třískal dveřmi a burácel, až se palác otřásal v základech. Už už chtěl odejít, ale pak si to přece jen rozmyslel, protože nechtěl vážit tak dalekou cestu pro nic za nic, a kabát si s mnoha kletbami oblékl. Zamračeně se prohlédl v zrcadle, pokrčil rameny a vydal se poslušně za komorníkem.

Hrabě ho už netrpělivě očekával; hned mu začal vysvětlovat a ukazovat, kde ho píchá, kde ho řeže, kde ho tlačí a pálí, ale doktor jen stál vedle postele, hlavu měl sklopenou a prohlížel si zlaté lemování na kabátě. Nemocný domluvil, nebo spíše došeptal, a skomíravým hlasem se zeptal, zda ho doktor může přece jen uzdravit.

V tu chvíli lékař zdvihl hlavu, podíval se na hraběte maličkýma očkama a zeptal se užasle:

„Já? Proč já?“

Hrabě se chvíli tvářil nechápavě a potom řekl nepříliš zdvořile:

„Jste přece ten zázračný doktor z Krakonošových hor, nebo nejste?“

„To jsem,“ přikývl doktor Kytl, „ale proč se ptáte zrovna mě? Já přece tady nejsem k ničemu. Váš komorník mě sem nechtěl pustit, dokud si neobléknu tenhle zlatem vyšívaný kabát. Usoudil jsem tedy, že kabát je důležitější než já, a tak jen čekám, že vám odpoví první. Musí být přece moudřejší, a já se rád přiučím.“

Hrabě nějakou dobu přemýšlel, jak to ten hrubián vlastně myslí, ale nakonec přece jen pochopil. Usmál se, pokud mu to jen bolesti dovolily, a zazvonil na komorníka, aby přinesl doktorovi jeho starý kabát. Venkovan vjel rukama spokojeně do rukávů, zálibně se podíval na nitky po utržených knoflících a naklonil se nad nemocného. Proklepal ho ze všech stran, podíval se mu na jazyk, trochu se ho ještě chvíli vyptával a pak mu předepsal odvar z kořínků hořce a čaj ze sedmera horských bylinek. Nakonec si dal pořádně zaplatit, neboť o něm bylo známo, že sice chudé léčí zadarmo, ale od bohatých si dává zaplatit zlatem, a spokojeně odešel.

Přijel pak ještě několikrát a každá návštěva stála nemocného pěkných pár zlatek; možná že i proto se začal starý hrabě rychle uzdravovat, tváře mu zrůžověly a nakonec se uzdravil docela.

Pověst o zázračném lékaři z Krakonošových hor se rozkřikla po celé Praze a kdekdo žádal, aby ho léčil právě doktor Kytl a nikdo jiný. Doktor přijížděl rád, nikomu neodmítl, pokud se zrovna nepotuloval někde po horských vesnicích a samotách za svými nemocnými. Kdykoli přijel do Prahy, bydlíval v hospodě U Lišků na Janském náměstí – to byl rynek při vltavském břehu na konci dnešní Pařížské ulice – a vždycky ho už čekal dlouhý zástup lidí. A protože dokázal vyléčit i takové případy, kdy měl nemocný duši na jazyku, začalo se o zázračném doktorovi povídat po Praze ledacos: že je ve spojení s čertem a že ten jeho kabát je také od ďábla, protože bez něho doktor nedá ani ránu a celé jeho umění je v koncích, dokud ho na sebe neoblékne; ba dokonce že se na svém kabátu přenáší vzduchem jako pták, že stačí, aby si ho položil na zem, posadil se, řekl zaklínadlo a už je na druhém konci země, z Krakonošových hor v Praze a hned zase z Prahy v Krakonošových horách.

Něco pravdy na tom určitě bylo, protože hned se našel svědek, který se zapřísahal, že to viděl na vlastní oči a že by už podruhé nechtěl takovou hrůzu zažít. Byl to doktorův krajan; náhodou tehdy potkal svého zázračného souseda v Havelské ulici a hned se s ním dal do řeči. Slovo dalo slovo a krajan se zeptal, kdy se doktor vrací zpátky domů; tajně doufal, že má přinejmenším kočár a že ho ochotně sveze.

Doktor pochopil, zasmál se a řekl:

„To se mi hodí, zrovna se chystám na zpáteční cestu. Pojď se mnou, rád tě svezu.“

Krajan se zaradoval a šel s ním až za Poříčskou bránu; tam si milý doktor svlékl kabát, pečlivě ho rozprostřel do trávy, uvelebil se právě uprostřed a vyzval krajana, aby se posadil vedle něho. Ten už si myslil, že doktor ztratil rozum, ale nechtěl ho zbytečně dráždit, a tak raději poslechl. Kytl zamumlal nesrozumitelná slova, kabát se vznesl s oběma vysoko do povětří, až vítr svištěl, a uháněl v oblacích jako divoký pták.

Krajanovi se točila hlava, držel se jako klíště a bál se pohlédnout dolů. Nakonec si přece jen dodal odvahy a koutkem oka sledoval, jak v hloubce pod nimi ubíhají nazpátek města i vesnice, louky i lesy, rybníky i potoky. Doktor jen ukazoval prstem a vykřikoval: Tohle je Jičín, tady jsou Svatoňovice, a než se milý krajan nadál, kabát zakroužil jako hejno holubů nad rodnou střechou a snesl se rovnou na velikou louku. Když se vyděšený krajan vzpamatoval, ležel v kupce sena a ze všech stran se k němu sbíhali venkované. S doktorem od té doby nemluvil a zdaleka se mu vyhýbal.

O tom, že se doktor Kytl spolčil s ďáblem, věděli Pražané ještě od dalšího svědka. Také ten ho dobře znal, protože bydlel v jeho sousedství. Jako každý venkovan v Krakonošových horách, také doktor měl doma celou ošatku dětí; a mezi nimi dva kluky, rozjívené uličníky, jako by je kukačka vyseděla.

Jednou byl doktor Kytl u svých nemocných, možná v Praze, možná ve Vrchlabí, v Hrabačově anebo v Herlíkovicích, a kloučkové zatím vyváděli, jak uměli. Prolezli celý dům, podívali se na půdu i do sklepa a nakonec si otevřeli otcův pokoj, který je lákal ze všeho nejvíc.

Do očí jim hned padla veliká zažloutlá kniha na dřevěném pultě. Otevřeli ji, chvíli v ní listovali, ale objevili jen podivné klikyháky a neznámá nesrozumitelná slova. Starší synek uměl trochu číst, a tak začal slabikovat; sotva přečetl několik slov, objevil se na otevřeném okně černý havran, chvíli se rozhlížel a potom vletěl do světnice rovnou na skříň. Klouček četl dál, a při každém slově se objevovali další a další havrani, až jich byla plná světnice. Kroužili podle zdí, hrozivě klapali zobáky, krákali až uši zaléhaly a sedali si na skříně, na dřevěný pult, na židle i na stůl. Synek dostal v té vřavě strach, jeho malý bratříček začal plakat, ale havranů stále přibývalo; nakonec kluci nechali knížku knížkou a vzali nohy na ramena, avšak havrani se pustili v černém hejnu za nimi. V poslední chvíli se objevil ve dvoře

otec; jako by ho hnalo zlé tušení, vracel se domů, sotva dechu popadal. Bral schody po třech, vběhl do své pracovny, přiskočil ke knížce a honem začal číst na otevřené stránce, jenomže pozpátku. Přečetl poslední slovo, jeden z havranů se oddělil od hejna, zamířil zpátky k oknu a zmizel nad korunami starých hrušek; a jak doktor rychle četl dál a dál, havranů ubývalo, až nakonec zmizel poslední, a doktor s úlevou zaklapl knížku. Teprve potom popadl hůl a pustil se do kluků.

Takových příběhů o doktoru z Krakonošových hor se povídalo po Praze mnohem, mnohem víc. Byl to dobrý doktor, nejednoho nemocného zachránil hrobníkovi doslova z lopaty, vážili si ho chudí i bohatí, třebaže ti druzí se ho také trochu báli. Před lidmi, kteří jsou ve spolku s čertem, se člověk přece jen musí mít na pozoru, i když má duši na jazyku.

O pivu z Dlouhé třídy

Už za starých časů uměli v Čechách vařit tak dobré pivo, že se mu říkalo blahoslavené. Proslulé bývalo březnové pivo z Opavy, šumivé pivo z Žatce, dobré jméno mělo pivo budějovické, slánské, domažlické, rokycanské i hradecké, a ze všech nejproslulejší pivo rakovnické. Z pšenice se vařila piva bílá, z ječmene piva stará, a také byla piva hustá, smíšená a tenká čili řídká.

I v Praze se vařilo dobré pivo, o jehož přednosti měli Pražané dlouhé spory s Rakovnickými; avšak byly časy, kdy se pivo natolik zhoršilo, že se stížnosti pijáků donesly až k samotnému králi. Jeden ze stěžovatelů se obrátil přímo na Jiříka z Poděbrad, že bílá piva tak zlá a vodnatá dělají, že nemocní lidé nemohou se obživiti ve své žízni, a ještě jiná a horší slova padla na adresu těch, kteří měli právo várečné.

Za starých časů mohl vařit pivo každý měšťan usedlý v městských hradbách, a podle toho práva vařili měšťané pivo, stejně jako si pekli chléb. Teprve později si někteří učinili z vaření piva řemeslo, a tak docházelo k mnoha sporům a všichni se dovolávali Zlaté buly krále Karla, kde stálo, že všichni měšťané a obyvatelé téhož města mohou vařit piva všelikého jména a užívat této svobody bez překážek.

V Praze se vařilo pivo na mnoha místech; jen v Dlouhé ulici bývalo třináct pivovarů a nákladních domů, jejichž majitelé měli právo várečné a čepovali pivo buď ve svých vlastních hospodách, anebo v

jiných domech, kde měli svoje podsudní a šenkýře, či spíš šenkýřky. Kromě obilí musili mít nákladníci hodně varného dřeva, a tak před jejich domy ležely až do půli ulice veliké hromady kmenů, vonících lesem a pryskyřicí. A bylo z toho mnoho sporů a zášti, až řád pražský musil veřejně zakázat nákladníkům, aby si dříví navzájem nepobírali a nepřevalovali je v noční tmě před vlastní domy.

Do jednoho takového pivovaru v Dlouhé třídě zašel kdysi i sám císař a král Karel IV. Vracel se do Prahy s početnou družinou z daleké cesty, a právě v Dlouhé ulici ho zastihla bouře s průtrží mračen. Král se rozhlížel, kam by se ukryl, až spatřil před otevřenými vraty velikou hromadu dříví. Poznal, že je to pivovar, a přikázal celé družině, aby se ukryla v prostorném průjezdu. Sotva jezdci vjeli do vrat, zavanula jim vstříc vůně sladu a k uším jim dolehl vážný, ponurý zpěv mužských hlasů.

Král se zastavil a obrátil se na nejbližšího jezdce, aby mu vysvětlil původ toho podivného zpěvu.

Nikdo mu to neuměl povědět, až předstoupil jeden služebník:

„To zpívají sladovníci v pivovaře. Je takový starodávný zvyk u jejich řemesla, že si při vaření piva zpívají, aby nepřišli k nehodě. Chodí s lopatkami okolo kotle, a protože pro páru nevidí jeden druhého, zpívají si, aby mohli dodržet stejné rozestupy a nešťastnou náhodou nesrazili druh druha do vřícího sladu."

Král se podivil a vstoupil i s družinou do pivovaru. Uvítali ho, jak se sluší a patří, a vzkázali hned pro sládka.

Byl to vysoký muž s rozložitými rameny, veselý a hlučný: vždyť právě pro jeho hřmotnou postavu se říkalo pivovaru U hrubého muže, neboť hrubý tehdy znamenalo silný. Peněz moc neměl, ale stéblo nikomu nepřeložil přes cestu a povídalo se o něm, že by vlastní srdce namazal na chleba, že je to zkrátka člověk jako dobrá hodina. V době hladu rozdal skoro všechno, co měl, a nic se neohlížel, že se mu tehdy majetek pořádně ztenčil. Byl to hromotluk postavy téměř medvědí, ale řemeslu rozuměl jako málokdo a rád pobýval mezi lidmi.

Přivítal krále srdečnými slovy, zdvořile pozdravil, ale ani v nejmenším se neskláněl před jeho majestátem. Přikázal, aby zavedli hosty do varní síně, poblíž pivní pánve dal prostřít na prázdný sud sladovnickou bílou zástěru a přinesl králi chleba se solí i dobře vyleželé pivo v novém vysmoleném korbeli. Král se napil a pivo mu tolik zachutnalo, že hned na místě slavnostně potvrdil sládkovi všechna privilegia a přikázal, aby od toho dne měl vždycky pivo z Dlouhé třídy na svém stole. Potom ještě dlouho naslouchal vážnému

zpěvu sladovníků, prošel celým domem, vyptal se, odkud dopravují do Prahy varné dřevo, kolik stojí pivo i obilí a zač prodávají mláto, otruby a ředinu, kolik obilí je stanoveno na jeden var a zda se k pšeničnému sladu nepřimíchává slad z ječmene nebo ovsa, a ještě na mnoho jiných věcí.

Protože už bylo dávno po dešti a nad městem vyskočily první hvězdy, s těžkým srdcem se král rozloučil se všemi sladovníky a ještě jednou jim slíbil, že bude vždycky hájit jejich práva. Sládek pak doprovodil krále až na ulici a ještě mu pomohl do sedla; a zvedl ho tak lehce, jako by zvedal pírko.

Lidé z okolí si dlouho vyprávěli o veliké cti, kterou král prokázal sladovnickým a všem lidem, kteří vaří pivo. Na památku toho večera pak kdosi přikázal zasadit do průčelí domu desku s nápisem, který dlouho připomínal vzácnou návštěvu v domě U hrubého muže.

O domě U smrti

V Dlouhé ulici bydlel kdysi bohatý měšťan s manželkou. Zpočátku neměli děti, až teprve po letech se jim narodil syn. Bylo to dítě jako obrázek a oba rodiče se v něm jen viděli. Těšili se však ze svého štěstí necelý rok, neboť jednoho dne chlapeček zmizel. Hledali ho po celém domě, pátrali na půdě i ve sklepech, sousedé prohledali celou ulici,

dvory i zahrady, ale po ztraceném dítěti jako by se slehla země. Pátrali po něm celý den a celou noc, až nazítří se přihlásil domovník ze sousedství a vypověděl, že potkal v ulici houf potulných lidí, kteří nesli v náruči balík plátna, a v tom balíku tenkým hláskem plakalo malé dítě.

Stráže u městských bran hned dostaly příkaz, aby každého pozorně prohledali, avšak bylo už pozdě; chlapec se neobjevil.

Léta plynula, měšťan zemřel a jeho žena zůstala opuštěná jako kůl v plotě. Žila smutně a osaměle, až jednou přišel na Staré Město neznámý mladík a hledal střechu nad hlavou. Dům osamělé vdovy byl téměř prázdný a vdova ráda pronajala neznámému světnici v podkroví. Mladík byl pohledný, žil slušně a počestně a celé večery trávil doma nad knížkou nebo seděl s vdovou a vyprávěl jí o cizích krajinách a městech. Vdově se chlapec líbil, dlouhá léta žila sama, a tak si na něj brzy zvykla; zanedlouho mu přivykla natolik, že se nemohla dočkat podvečerní hodiny, kdy se mladík vracel z práce, a starala se o něho tak pečlivě, jak to dokáže jen osamělá opuštěná žena. Také mladík si přivykl, a protože jeden ani druhý nechtěli zůstat nadosmrti sami, brzy jejich přátelství skončilo svatbou.

Žili spolu šťastně a spokojeně, jen mladý muž býval občas smutný a stýskal si, že nemůže manželce povědět nic o svých rodičích ani o domově a že vlastně neví nic ani o svých blízkých nebo vzdálených příbuzných. Proto se rozhodl, že vyhledá houf potulných lidí, kteří ho kdysi vychovali. Věděl, kde bývají na jaře, kudy táhnou v letních měsících za snadnější obživou a za sluncem, i kam se uchylují, když uhodí mrazy a cesty zapadnou sněhem. Vydal se za nimi a brzy je našel, pochlubil se jim, jaké ho potkalo štěstí, ale bývalí přátelé se od něho odvraceli s hrůzou a nechtěli s ním mít nic společného. Mladého muže ta změna velmi rmoutila a tak dlouho naléhal, až mu nakonec jedna stará žena prozradila, že ho kdysi dávno unesli z jednoho domu v Dlouhé ulici. Chtěli ho tehdy vrátit výměnou za peníze, ale když viděli, jaké tresty jim hrozí, zalekli se a odtáhli daleko do hor a ještě dál do cizích zemí.

Mladý muž žádal, aby mu popsali onen dům, a když mu po velkých prosbách vyhověli, uvědomil si s hrůzou, že se oženil s vlastní matkou. Vrátil se do Prahy, se vším se jí svěřil a nikdo v té chvíli nedovedl říci, zda byla šťastná nad návratem ztraceného syna, anebo zoufalá nad svým osudem.

Nečekaná novina se zanedlouho dostala do lidských řečí a mladý muž se brzy ocitl na radnici; a protože za starých časů bylo možno

vykoupit takové provinění jen smrtí, odsoudili staroměstští konšelé nešťastného muže ke ztrátě hrdla.

Trest byl vykonán mečem na ulici před domem, v němž našel ztracený syn znovu svůj domov. Od té doby se tomu místu neřeklo jinak než U smrti, a neznámý malíř vymaloval nad vrata domu obraz, na němž zachytil poslední chvíle toho smutného příběhu: mladého muže s hlavou na popravčím špalku a u něho kata s vysoko zdviženou sekyrou.

Kdybyste ten dům hledali, má číslo 925.

O ráně morové

Ještě jedna pověst se vypravuje o domě U smrti.

Nejedna morová rána postihla Prahu v průběhu staletí. Někdy se mor vplížil do hradeb tiše jako po špičkách, jindy vzplanul jako oheň, který za větrného počasí přeskakuje ze střechy na střechu a zanechává za sebou jen pláč a vypálené domy; a ještě jindy se valil napříč celou zemí a vtrhl do města jako houf divokých jezdců, kteří s mečem v ruce drancují lidské domovy a zabíjejí každého, kdo se jim postaví do cesty.

Starý kronikář zaznamenal, že poprvé se tak stalo za knížete Boleslava v roce 961, kdy mor zachvátil panovníkovo ležení pod hradem Oheb a řádil tak prudce, že v šestnácti dnech zemřela knížeti polovina jeho lidí. Zbytek houfu se vrátil do Boleslavi a do Prahy, avšak mor všude putoval s nimi a vyhubil tolik obyvatelstva, že naživu zůstal jen každý třetí. V té době bylo po celé zemi veliké sucho, voda v Labi i ve Vltavě se zkazila, studny vyschly a také jezera vyprahla až na dno. Sucho trvalo rok, v listopadu napadlo po celé zemi tolik sněhu, že mnozí lidé ani nemohli vyjít z chalup, zvěř hynula v hlubokých závějích a tíha sněhu lámala stromy a bořila krovy. Po tom velkém sněhu přišel teplý jižní vítr a rozvodněné řeky i potoky znovu způsobily lidem veliké škody; a tak voda zahubila až na malé výjimky všechny, kteří se zachránili před morem, suchem i sněhovými přívaly.

Morových ran přišlo pak ještě několik; některé byly tak zlé, že v Praze nestačily hřbitovy a konšelé přikázali vykopat za hradbami osm velikých jam, kam byli na kárách sváženi mrtví. A vypráví se, že lidé byli v těch dobách tak zoufalí, že i živí a zdraví se vrhali do morových jam, jen aby si zkrátili čekání na smrt.

Nejhorší ze všech morových ran udeřila na Prahu začátkem osmnáctého století. Tehdy zahynulo tolik lidí, že už nebylo nikoho, kdo by odvážel mrtvé, a tak je házeli přímo do Vltavy; a snad po celé Praze nebylo domu, na jehož vratech by neoznamoval veliký bílý kříž, že také tady si morové povětří našlo své oběti.

V tom čase udeřil mor znenadání a ve chvíli, kdy ho nikdo neočekával ani v nejmenším.

Jedné větrné noci na začátku března zastavil před hospodou uprostřed Dlouhé ulice osamělý jezdec na černém koni. Od večera

hustě sněžilo a jezdec měl na klobouku i na plášti silnou vrstvu mokrého sněhu. Kůň se třásl únavou, jezdec i zvíře měli za sebou dlouhou úmornou cestu a padali vyčerpáním. Jezdec slezl a dlouho bušil na vrata, než se objevilo v chodbě světlo; ani potom však rozespalý domovník nechtěl pustit pozdního hosta pod svou střechu, a teprve váček s penězi ho pohnul k větší ochotě.

Když odváděl koně do stáje, padlo světlo lucerny na cizincovu tvář a domovník se zachvěl hrůzou, neboť noční host měl obličej žlutý jako z vosku a černé oči mu svítily horečkou. Domovník si pomyslil, že cesta sněhovými závějemi vyčerpala cizince až k smrti, a zeptal se, zda nepotřebuje ošetření. Cizinec však jen mávl rukou.

„Mám horečku, ale tomu se nikdo nemůže divit. Poruč jen služce, aby mi dobře vytopila pokoj, protože se třesu zimou po celém těle."

Domovník přikývl, přivázal koně ke žlabu a zavolal děvečku, aby uvedla hosta do světnice.

Děvečka byla mladá, hezká a veselá. Na cizince se ani nepodívala, vzala od domovníka lucernu a vedla hosta pod střechu. Neznámý ji však na schodech uchopil kolem pasu a řekl úlisně.

„Neměl jsem ani tušení, že jsou v tomto městě tak pěkné dívky. Chtěl jsem si jen trochu odpočinout a ráno zas vyrazit dál, ale když se na tebe dívám, nejspíš si to rozmyslím a nějakou dobu ještě zůstanu. Proč by měl člověk utíkat od darů tak krásných?"

Děvečka mu jemně odtáhla ruku a řekla se smíchem:

„Jenom se nezdržujte s chudým děvčetem, vy jste jistě zvyklý na dámy krásnější a bohatší. Nemám ráda, když se mi někdo posmívá, a proto už tak nemluvte. Uspořádám všechno jaksepatří, abyste měl pohodlí, ale prosím vás, už se mi nevysmívejte. Kdybyste něco potřeboval, zavolejte. Jmenuji se Agáta."

Došli do pokoje, Agáta poklekla mlčky ke kamnům a zažehla suché třísky. Oheň se rychle rozhučel a dívka se obrátila, aby si neznámého lépe prohlédla.

Cizinec odložil zmáčený plášť a stál uprostřed pokoje v šedivém kabátě. Byl to muž tak vychrtlý, že připomínal spíš kostlivce než živého člověka; tváře měl pod tenkou kůží propadlé a na hubených rukou mu prosvítala každá kůstka.

Agáta nechala zatápění, vyskočila a prchala z pokoje, jako by spatřila smrt; cizinec se však rozesmál a jediným skokem se jí postavil do cesty. Ledovýma rukama uchopil dívku kolem ramen, usmíval se na ni úzkými namodralými rty a oči mu svítily jako dva plápolající uhlíky. Agáta začala křičet o pomoc, snažila se vyprostit z těch

studených rukou, avšak neznámý měl nečekanou sílu. Sevřel ji jako v kleštích, přestal se smát a dotkl se promodralými rty její tváře.

Na schodech se ozvaly rychlé kroky, neboť domovník uslyšel křik a s lucernou v ruce běžel děvečce na pomoc. Rozrazil dveře a ustrnul: neznámý byl pryč, v kamnech pokojně praskalo dříví a na zemi ležela umírající dívka s modrou tváří, jako by se zadusila.

Položil ji na lůžko a běžel pro doktora, avšak když se vrátil, Agáta byla mrtvá. Doktor se nad ní sklonil, pohlédl na její promodralé tváře a uskočil, jako by ho uštkl had. Obrátil se na domovníka, chvíli mlčel, a pak řekl tiše, jako by mu slova nechtěla z hrdla:

„To nemůže být nic jiného než černá smrt. Nechce se mi tomu věřit, ale je to tak. Agáta umřela na mor."

Děvečka z domu U smrti byla první obětí morové rány, avšak zdaleka ne poslední. Mor se rychle šířil a brzy zachvátil celé město. Zuřil v pražských ulicích po celý rok a zahubil na dvacet tisíc lidí.

Těch dvacet tisíc je už dávno zapomenuto; zůstalo jen jméno děvečky Agáty, příběh o jejím posledním večeru a název staré hospody. Od té doby se neřeklo domu v Dlouhé ulici jinak než U smrti, neboť právě pod jeho střechou se tehdy mor objevil poprvé.

O smutném Indiánovi

Potulní kočovníci, komedianti a menažéristé neukazovali za starých časů po Praze jen umění svých akrobatických triků, cizokrajná zvířata a kabinety podivných přístrojů; občas se v těch toulavých houfech objevila i cizokrajná tvář z dalekých zemí, a Pražané se chodili dívat na lidské tvory z opačného konce světa. Tak uviděli rodinu afrických Křováků i mořského divocha – mořeplavce, který žil dlouhá léta na tichomořském ostrůvku, uviděli gymnastické produkce z arabské pouště i mladou Eskymačku, kterou ukazoval černovlasý Ital, muže z Bengálska i domorodce z jihoamerických pralesů, a na Štvanici mohli sledovat i celou tlupu Indiánů z americké prérie.

Jeden z toho početného zástupu rudokožců zůstal v Praze dokonce navždycky. Byl už starší, s hlubokými vráskami na čele a s ostrými rysy ve tváři, a v očích mu seděl bezedný smutek. Stýskalo se mu po vzdáleném domově, po zelených prériích se stády bizonů i po vyprahlých kaňonech, den co den prosil svého pána, aby ho propustil, ale majitel kočovné tlupy měl v Praze dobré obchody, a tak jen

sliboval, až se smutný Indián ve studeném povětří střední Evropy zle nachladil, dostal zápal plic a zhasl jako dohořívající svíčka.

Nemohli ho pochovat na křesťanském hřbitově, dlouho nevěděli, co vlastně s ním, až ho nakonec zakopali nedaleko na břehu Vltavy v místě, kterému se říká Na Františku.

Smutek starého Indiána byl však tak veliký, že přežil i jeho smrt. Za jasných večerů, když není na obloze ani mráček, objevuje se Indián v blízkosti svého hrobu a čeká na západ slunce. Má na sobě pomalovanou kazajku z bizoní kůže, kalhoty s třepením, na nohou mokasíny s dikobrazími ostny a ve vlasech dlouhá orlí pera. Nehybně stojí a čeká, až se slunce přiblíží k hřebenům střech, potom se hluboko ukloní a tiše mumlá:

„Veliký duchu, dopřej mi, abych se mohl vrátit do země svých otců. Nechci zůstat v této chladné a studené zemi, dopřej mi, abych se vrátil domů.“

Prosí tak dlouho, dlouho, ale stále marně. Někdy bývá jen smutný a sklíčený, jindy je na pokraji zoufalství, rve si vlasy a bije hlavou o zem; jakmile však poslední cípek slunce zmizí nad vzdálenými střechami, povstane, smutně skloní hlavu a rozplyne se jako lehká pára nad řekou.

Pokoje dojde teprve tehdy, až někdo vykope jeho kosti, třeba jen jednu jedinou kůstku anebo jen nejmenší třáseň z jeho bizoní kazajky, jediný dikobrazí osten z mokasínů anebo poslední zbytek orlího pera z jeho vlasů, stačí jen docela málo, a pošle ty poslední pozůstatky přes moře do vlasti Indiánů, aby je tam pohřbili někde v prérii vedle kostí jeho předků.

Dosud se to však nestalo, a tak je Indián den ze dne smutnější a smutnější.

O tlusté paní z Kozího plácku

Na rohu Kozího plácku poblíž Haštalské ulice stával dům, který nikomu nepřinesl štěstí. Sotva ho někdo koupil a jen několikrát se vyspal pod jeho střechou, už se hleděl stěhovat co nejdál. V tom domě se totiž objevovala bývalá majitelka: jakmile uhodila půlnoc, zašelestily po chodbách naškrobené sukně, jako by vítr profukoval otevřenými dveřmi, a ze tmy chřestily starodávné klíče; u každého prahu se kroky na chvíli zastavily, někdy bylo slyšet i hněvivé mumlání, ale hned zase šelestila škrobená sukně k dalším dveřím, a tak to bylo každou noc.

Někdy paní jen přeběhla, jako by ji čerti honili, jindy postávala u dveří, tajila dech a lidé ve světnici se třásli strachem. Největší hrůzu však nenaháněly obyvatelům domu noční kroky v temných chodbách; mnohem víc je lekalo, že paní byla pěkně při těle, boubelatá a ramenatá, nadaná na všech stranách, zkrátka kulatá jako pěkně vysmolený soudek, a svou sílu i váhu dovedla vždycky jaksepatří uplatnit. Když se jí někdo znelíbil, počkala na něj za sloupem v šeru chodby, a než se noční opozdilec vzpamatoval, už mu sázela nepočítaných. Sfoukla mu světlo a bušila do něj hlava nehlava, až chudák nevěděl kam skočit; a když vyšel z takového setkání jen s boulemi a modřinami, mohl ještě mluvit o štěstí, protože tlustá paní v naškrobených sukních uměla hravě lámat i žebra a vyvracela klouby, takže leckomu po ní zůstala památka nadosmrti.

Jednou se přistěhovali do starého domu na Kozím plácku, dva veselí mládenci. Sousedé je zrazovali, ale chlapci jenom mávli rukou: přece se neleknou tlusté paničky ve škrobené sukni! Aby každý věděl, že mají pro strach uděláno, hned napoprvé si přihnuli s kamarády v hospodě a domů se vraceli až k půlnoci. Na Kozím plácku bylo ticho, sousedé už dávno spali za dubovými dveřmi a sedmero petlicemi a na chodbě se neozval ani hlásek. Oba rozjaření kumpáni odemkli, objali se kolem ramen, aby si ještě naposled dodali odvahy, a se zpěvem klopýtali po dřevěných schodech. Nikde se neozvala ani myš, jen sousedé za svými petlicemi, závorami a zámky tajili dech hrůzou a čekali, až spustí hromobití. Mládenci zpívali z plného hrdla a ještě ve zpěvu uráželi strašidelnou paní, posmívali se jí pro tu nešťastnou

tloušťku a volali, aby se jen ukázala.

Už vyšli do prvního poschodí a pořád nic. Jakmile však vkročili do široké předsíně se dvěma černými sloupy, průvan jim sfoukl svíčky; ocitli se ve tmě a rázem je dobrá nálada přešla. Stáli, drželi se kolem ramen a čekali, co se bude dít. Chvíli se nedělo nic, ale pak jeden z mládenců dostal ránu pěstí do žaludku, až vyhekl; ještě se ani nenarovnal a už dostal záhlavec, že se mu v očích zajiskřilo, pak je někdo oba sevřel pod krkem a otloukal jim hlavy, až viděli modrá a žlutá světýlka a slyšeli andělíčky zpívat. Měli v tu chvíli pocit, že je přepadla horda loupežníků anebo regiment zdivočelých vojáků; nevěděli, z které strany přiletí rána, šťouchanec a dloubnutí do žeber, hned byli na podlaze, hned zase u zdi, a každý ten záhlavec znamenal novou modřinu, nový šrám, bouli a jelito, a tak je ta paní trápila celou hodinu. Teprve potom zůstali ležet ve tmě pod schody a v mrákotách ještě slyšeli, jak se chodbou vzdaluje šelestění naškrobených sukní.

Vzpamatovali se až k ránu, odplížili se do postele a hned nazítří se stěhovali o dům dál: zbědovaní, s modrými a fialovými podlitinami po celém těle, sotva se belhali, jako by spadli mezi mlýnská kola.

Brzy nato se přistěhovala do strašidelného domu nová kuchařka. Všechny kamarádky z ulice ji varovaly, aby si nic nezačínala s tlustým strašidlem, aby raději hned při setmění zamkla dveře na všechny západy a šla spát, protože nic nerozzlobí ráznou paní v naškrobených sukních víc než dlouhé ponocování. Kuchařka se těm řečem jen smála, však byla sama, jak už kuchařky bývají, ruce jak válečky a bochánky vpředu i vzadu, a pro strach měla uděláno, neboť se nenarodila v lekavém kraji.

Míjely dny a nic se nedělo; večer co večer umyla kuchařka nádobí, naposled přiložila do kamen, vlezla do postele a v okamžení usnula, jako by ji do vody hodil. Spaní měla dobré, jen tu a tam se jí zdálo, že zaslechla na chodbě kroky nějakého opozdilce; zastavily se u dveří komory, pak bylo dlouho ticho a teprve za hodnou chvíli se zvědavec zklamaně vrátil. Jindy zase vítr lomcoval na chodbě okenicemi, které asi někdo zapomněl zvečera zavřít; kuchařce se však z postele nechtělo, zavrtala se ještě víc do teplých peřin a spala, jako by se makovic najedla.

Jednou kropila a žehlila prádlo dlouho do noci, takže se dostala do své komory až hodně k půlnoci. Sotva ulehla, hned slyšela po chodbě rychlé kroky a šelestění naškrobených sukní, jako by vítr hnal kroupy do oken. Teď už věděla, že to není sen, kroky se zastavily a kuchařka slyšela i rychlý dech, jak někdo přitiskl ucho na dřevo a poslouchal, co

se děje uvnitř. To ji pohněvalo, vyskočila rovnýma nohama z postele a hned ke dveřím; ještě se však ani nedotkla kliky, dveře zapraskaly v závěsech a rozlomily se na dvě půlky. Na prahu stála paní v naškrobených sukních, kulatá jako horybuk, a mračila se tak zle, že se jí všechny podbradky třásly hněvem. Teprve teď kuchařka uvěřila, že v domě straší. Obrátila se, skočila zpátky do postele a hbitě si přetáhla peřinu přes oči i uši, aby nic neviděla a neslyšela. Cítila, jak se jí kolem krku svírají prsty tlusté jak roubíky, ale že měla přes hlavu duchnu, strašidlo ji nemohlo pevně sevřít a kuchařka se těm prstům vykroutila. Stočila se v koutku postele do klubíčka, nějaký ten šťouchanec snadno vydržela, zato hněvivá paní se brzy unavila marným zápasem a s těžkým supěním opustila komoru. Dlouho bylo ticho a kuchařka se konečně odvážila vystrčit hlavu. Strašidlo opravdu zmizelo, jen dole v kuchyni někdo běhal kolem stolu, divoce dupal a zlostně oddychoval. Pak odbila hodina s půlnoci a rázem všechno zmlklo. Kuchařka se ještě chvíli třásla strachem, ale pak si dodala odvahy, po špičkách vylezla z postele, zdvihla vyvrácené dveře, zapřela je těžkou dubovou skříní a znovu zalezla pod peřinu.

Probudila se až ráno, nikomu se o nočním setkání nezmínila ani slůvkem a v obavách čekala, až přijde večer. Sotva se začalo stmívat, zalezla pod peřinu a třásla se jako osikový list. Dlouho bylo ticho, ale pak odbila půlnoc, nahoře na schodech zašustily škrobené sukně a zachřestily klíče, kuchařka se skrčila pod peřinou a bála se vydechnout. Kroky přeběhly kolem komory, ani se nezastavily, ale zato v kuchyni zlá paní celou hodinu tloukla pánvemi, rozbíjela talíře,

pobíhala vztekle sem a tam, zvonila svazkem klíčů a šustila sukněmi, jako když se za oknem hrnou v divokém větru ledové kroupy. Po hodině všechno ztichlo, kuchařka ještě chvíli drkotala zuby, až nakonec únavou usnula. Třetí noc se všechno opakovalo, ale tentokrát se kroky zastavily u prahu komory, dveře se otevřely, malou chvíli bylo ticho, kuchařka slyšela její prudké oddechování, a potom se ozval slabý hlas:

„Abys věděla, kdo tě to strašil. Mně tenhle dům kdysi patřil, ale byla jsem zaživa moc zlá a pyšná. Ze všeho nejvíc jsem trápila děvečky, že naškrobily špatně sukně; ať škrobily sebevíc, pořád mi to bylo málo, hodila jsem jim sukni pod nohy a musely škrobit znova a znova a ještě jednou, a třeba i do půlnoci nebo do rána. Když jsem pak umřela, neměla jsem za trest v hrobě pokoje, ani

jednou jsem v noci oko nezamhouřila. Musela jsem vstát a běhat po domě, a ty naškrobené sukně mě pálily jako ohnivé obruče. Když se pak ještě začal někdo mému soužení posmívat, popadl mě vztek a hned jsem se do něj pustila. Teprve ty jsi mě vysvobodila, protože jsi se mnou vydržela tři noci a neutekla jsi.“

Sotva domluvila, začala venku odbíjet hodina s půlnoci. Kuchařka ještě zaslechla, jak se naškrobené sukně vzdalují přes práh komory na chodbu a pak po schodech nahoru k půdě, ale už to nevypadalo jako hněvivé krupobití, spíš jako chůze plná únavy, anebo jako když venku zlehounka zafouká vítr a hned se zase ztiší. Pak byla tichá noc, nikde se nic nepohnulo, ani staré dřevo trámů nezapraskalo, jen venku pluly mraky po obloze a měsíc se objevoval a zase mizel.

Od té doby se tlustá paní v domě na Kozím plácku už neukázala.

O vlaštovčí vodě

Přímo proti letenským stráním stával kdysi na Starém Městě klášter blahoslavené Anežky. Pamětníci starých příběhů o něm zaznamenali mnoho legend a pověstí, a jedna z nich se dlouho vyprávěla po celém okolí; na Haštalském náměstí i v Anežské ulici, v Řásnovce a vlastně po celém Starém Městě.

Do kláštera klarisek neboli františkánek přišla jednou jakási chudá žena z Polska. Pocházela z urozeného rodu, ale peníze se jí dávno rozkutálely na všechny světové strany, zdraví jí nesloužilo, a tak šla světem, kudy ji nohy nesly, až ji donesly ke klášterní bráně na břehu Vltavy. Klarisky se jí ujaly, ošetřily ji a staraly se o ni, jak uměly a mohly. Polka se ji chtěla odvděčit, ale byla chudičká jako myš v poli, a proto jim odevzdala to jediné, co jí zůstalo – tajemství svého rodu, starý recept na přípravu průzračné tekutiny, která měla obzvláštní léčivou sílu a hojivou moc. Chudí říkali tomu léku vlaštovčí voda a jeptišky ho míchaly a vařily přesně podle návodu své vděčné sestry; a protože to byl elixír vskutku účinný a klarisky ho prodávaly jen za malý peníz anebo ho rozdávaly docela zadarmo, přicházeli si pro něj lidé zblízka i zdaleka v celých zástupech.

Avšak léta plynula, urozená Polka zemřela, klášter byl zrušen, jeptišky se vystěhovaly a tajemství vlaštovčí vody málem zaniklo. Až v poslední chvíli je zachránila jedna z klarisek, která žila v Dlouhé třídě. Poprosila své klášterní sestry o tajemství elixíru, slíbila, že bude

vlaštovčí vodu prodávat i rozdávat v okolí kláštera dál, a klarisky jí recept prozradily. Stařenka pak bydlela v uličce za Haštalem a vyráběla podle návodu léčivý elixír. Chodili za ní chudí z celé Prahy a někdy i z venkova: vlaštovčí elixír byl zadarmo, anebo skoro zadarmo, a pověst měl stejně dobrou jako kdysi, když ho ještě vyráběla za klášterní zdí urozená paní z Polska.

Stará klariska v uličce za Haštalem však zestárla ještě víc, jednoho dne se rozloučila se světem a s ní odešlo nenávratně i tajemství léčivé vody; jen několik lahviček zůstalo vdově, u které klariska bydlela, a ta je ukrývala jako nejvzácnější poklad.

Uplynulo několik let a v domě stařičké vdovy se znenadání objevil mladý student. Vyprávěl, že se narodil v širokých rovinách nad Vislou a že pochází ze stejného rodu jako šlechtična, jež našla poslední domov v klášteře na Starém Městě; a také pověděl, že v jeho rodě se odevzdávalo tajemství vlaštovčí vody až na smrtelné posteli, takže je vždycky znal z celé rodiny jen jeden jediný člověk. Řetěz byl přerušen útěkem té poslední, která znala složení elixíru, a rodina by teď ráda získala svůj poklad zpátky.

Vdova přinesla studentovi jednu z posledních lahviček, ale poradit mu už neuměla. Vyptával se jí znovu a znovu na všechny podrobnosti, vdova mu ráda řekla všechno, co věděla, ale věděla příliš málo a k odhalení tajemství její dobrá vůle nestačila.

Student se však nechtěl vzdát. Pronajal si u vdovy malou jizbičku a dlouho do noci se pokoušel o rozbor vzácného léku. Rozpouštěl ve vlaštovčí vodě semínka i kořínky vzácných bylin, barvil průzračný roztok namodro i nafialovo, zahříval elixír nad plamenem a zkoumal drobounké krystalky, ale tajemství léku neobjevil.

Lidem v okolí nezůstalo studentovo noční kutění utajeno; přicházeli za ním do vdovina domu a vyprávěli mu všechno, co věděli, jen aby uspíšili výrobu vzácného elixíru; avšak jiní zle hartusili a vinili studenta z černokněžnických kouzel i z hříchu rouhání.

Jednou v noci šel kolem vdovina domku ponocný a uviděl, že se v okně studentovy světnice ještě svítí, ačkoli už nechybělo mnoho času do rozednění. Zastavil se pod oknem, v duchu si probíral všechny ty dobré i nepřející lidské řeči o studentových alchymistických pokusech, a čím víc o nich uvažoval, tím větší byla jeho zvědavost, až nakonec shodil huňatý kožich a vyškrábal se po zdi až k rozsvícenému oknu.

Už byl docela blízko, už svíral rukama okenní římsu, ale právě v okamžiku, kdy se chystal nahlédnout do světnice, vyšlehly proti němu

červené a fialové plameny, ozval se výbuch a hned vzápětí bolestný výkřik a rozbitým oknem se vyvalilo do ulice veliké mračno kouře.

Na všech stranách se začaly otvírat okenice a probuzení spáči se ptali, co se děje. Ponocný řekl, co věděl, a všichni běželi úprkem do studentovy jizby; našli tam však jen trosky, ohořelý nábytek a střepiny skla, a uprostřed vší té zkázy ležel na zemi mrtvý student, zčernalý od kouře.

Lidé usoudili, že se student spolčil s ďáblem, aby s jeho pomocí odhalil tajemství vlaštovčí vody, a když se to podařilo, odnesl si pekelník studentovu duši do pekla.

Tak zmizelo nenávratně i tajemství léčivého elixíru, který tolika chudákům dovedl vrátit zdraví.

O nešťastné jeptišce

V jednom městečku za Prahou žila dcera bohatého šlechtice, a ta se zamilovala velikou láskou do chudého zemana. Zeman měl jen malou tvrz na spadnutí, několik políček za lesem a dobré srdce, chtěl si šlechtickou dceru vzít, ale bohatý otec ho vyhnal ze dvora smečkou psů; a protože se krásná dívka nechtěla svého milovaného vzdát, šlechtic se zatvrdil a poslal ji do kláštera blahoslavené Anežky na Starém Městě.

Mladá jeptiška však nechtěla strávit celý život na modlitbách, plakala a odmítala žít podle příkazů řádu, až se nad ní soucitné klarisky smilovaly a vzkázaly otci, aby si ji vzal zpátky.

Šlechtic se rozlítil a vydal se do Prahy. Ubytoval se ve staroměstské hospodě, ale právě ve chvíli, kdy se chystal za svou dcerou, spatřil ve dveřích chudého zemánka. Hned ho napadlo, že chuďas připravuje něco nekalého, ustoupil do stínu a od té chvíle sledoval mladého muže na každém kroku. Nemusil čekat dlouho: hned prvního večera zeman opustil za soumraku svou světnici a zamířil nejkratší cestou ke klášteru.

Šlechtic ho sledoval až ke zdi klášterní zahrady; tam se ukryl a čekal, co se bude dít. Mladý muž chvíli netrpělivě přecházel sem a tam, pak se objevil mezi větvemi nad hřebenem zdi bílý šátek a brzy na to i stín zahalené dívčí postavy, zeman se vyšplhal po kamenných výstupcích a pomohl dívce sestoupit do uličky.

Otec si uvědomil, že se dívá na únos své dcery. Ve velkém hněvu

se vyřítil z úkrytu, srazil mečem zemana i dceru a nad umírající ještě vyslovil kletbu, aby se nešťastnice trápila i po smrti, dokud se klášter nerozpadne na prach.

Když za úsvitu našli sousedé těla obou milenců, byla už dívka chladná jako led, avšak mladý muž ještě dýchal. Přivolali doktora, ten mu obvázal ránu a pečoval o něj tak dlouho, až se zeman ze svého zranění vyhojil. Vrátil se pobledlý a smutný na svou venkovskou tvrz; tam žil dlouhá léta sám a sám ve vzpomínkách na ztracenou lásku a v chudobě, jež ho nakonec umořila.

Klarisky pochovaly nešťastnou dívku v klášteře, modlily se za ni večer co večer, ale otcovu kletbu odvrátit nemohly: každou noc obcházel stín zabité klášterními chodbami i zahradou a naříkal, až srdce usedalo. A bloudil tak ještě dávno potom, co byl klášter zrušen a jeptišky se rozprchly po celé zemi.

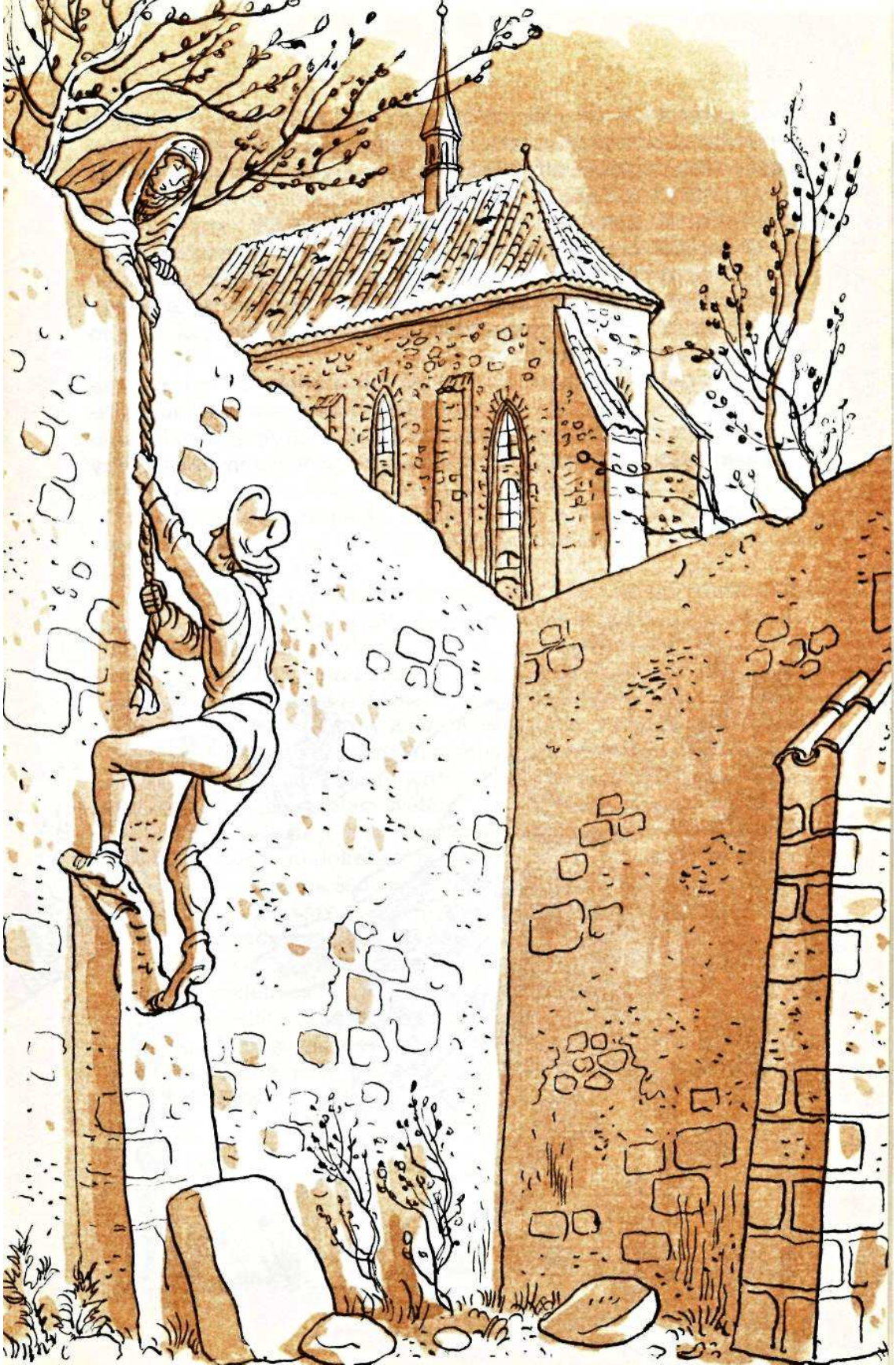
Čas míjel, staré zdi zarostly mechem a z bývalé klášterní zahrady se stala dřevařská ohrada, kde místo růží voněla pryskyřice z čerstvě nařezaného dřeva.

Na opačném konci ohrady stál nízký dům s okénkem jako dlaň a za tím okénkem bydlela mladá a hezká dívka.

Byla krásná jako růže z klášterní zahrady; avšak jak byla sličná, tak byla i chudá. A jak už to na světě chodí, milovala chlapce, který měl do kapsy stejně hluboko, ale v té kapse mu přece jen občas trochu zacinkalo. Jeho otec měl dílničku dva kroky našíř a tři nadél, ale protože se celý život protloukal v bídě a nouzi, přál lepší živobytí aspoň svému synovi; když uviděl, že se jeho chlapec zamiloval do dívky ještě chudší než byl sám, zle se na něj zatvrdil a zakázal mu, aby se s ní dál stýkal.

Dívka viděla, že se k ní štěstí obrátilo zády, a ustavičně se pro svého milého trápila. Všichni ji utěšovali, že za čas zapomene, ale dívka nezapomínala a byla stále smutnější a smutnější, až se jednoho večera rozhodla, že raději umře, než aby žila bez toho, kterého měla nejradši na celém světě.

Byl večer, chuděrka si namíchala jed a s lahvičkou v ruce se dlouho dívala oknem do zahrady, kde vítr honil náruče sněhu. Dívala se do toho bílého šera, slzy jí tekly po tvářích a srdce pukalo steskem. Náhle spatřila v ohradě postavu v šedivém hábitu, jaký nosívaly jeptišky; v první chvíli si myslela, že je to jen mámení smyslů, jen přelud v padajícím sněhovém víru, avšak přelud se proměnil v lidskou postavu, a ta šla hlubokými závějemi přímo k jejímu okénku.

Potom se okénko rozletělo náhlým průvanem a do světnice zavanul mrazivý vzduch. Šedivá postava vytrhla děvčeti z horké ruky lahvičku a hodila ji velikým obloukem do sněhu. Než se dívka vzpamatovala, vyklouzla neznámá zpátky do chumelenice a ztratila se v přívalu sněhu, který padal a padal, jako by měl padat do skonání světa.

Dívka stála dlouho u okna jako socha, uvažovala o tom, co se stalo, a nakonec se rozhodla, že bude žít dál.

Byl to však smutný život: řemeslnický synek se jen čas od času objevil na rohu ulice a plaše čekal, aby ji spatřil aspoň na malou chvíli, ale promluvit s ní už nesměl, protože mu to otec zakázal. Dívka se trápila, proplakala celé večery, a když nemohla v noci usnout, stála hodiny a hodiny u okna do zahrady a dívala se do tmy,

jako by čekala na zázrak.

Přišlo jaro, sníh na zahradě roztál, podle zdi vyrazily fialky, přišlo léto a v ohradě se vršily hromady vonícího dřeva; za nějakou dobu se pokryly žlutým listím, a nakonec i listí zapadlo pod sněhem. Znovu uhodil mráz, nad starou zahradou se chumelilo a vítr hvízdal v opuštěných koutech. Okénko zamrzlo jinovatkou a dívka se už ani nemohla dívat do tmy a na závěje sněhu; vydýchala si na skle kolečko, ale to zamrzalo znovu a znovu, ubohá seděla na židli uprostřed světnice s hlavou sklopenou a cítila se opuštěná, jako by byla sama samotinká na celém světě.

Jednoho večera ji tvář zamrazila ledovým průvanem; zdvihla hlavu, okénko bylo dokořán, za oknem padal sníh, z větrného víru se znenáhla vynořila šedivá postava, vklouzla do světnice, chvíli se dívala dívce do tváře a pak jí položila na klín maličký měšeček, zavázaný červenou stužkou.

Dívka vyskočila, měšeček jí spadl k nohám a slabounce zacinkal, postava v šedém se obrátila a zmizela, jako by tu nikdy nebyla; jen za oknem padal sníh a točil se ve větru.

Dívka zavřela okno, rozsvítila, zdvihla měšeček a vysypala jeho obsah do dlaně. Byly to zlaté dukáty – právě tolik peněz, kolik žádal od nevěsty ženichův otec.

Položila peníze na stůl, přikryla si dlaněmi oči a hořce se rozplakala: nač jsou jí teď peníze, když na ni milý dávno zapomněl!

Plakala a plakala, až se znenadání otevřely dveře a na prahu stál ten, který přece jen nezapomněl. Objal ji kolem ramen, otřel jí z tváře slzy a řekl:

„Ať se stane co se stane, my dva se už nikdy nerozejdeme: ruce máme zdravé a nějak se světem protlučeme. K čemu by nám byly peníze, kdyby nám chybělo to nejdůležitější?“

Dívka mu ukázala měšeček s červenou stužkou a všechno mu pověděla: o sněhu na zahradě, o lahvičce jedu, o dlouhém čekání, o podivné návštěvě a o celé té nekonečné smutné době.

Brzy nato se vzali, měli hromádku dětí a byli spolu šťastni.

Jenom zjev mladé klarisky v šedivém hábitu bloudí dál starými uličkami za Haštalem a tiše pláče nad svým zmařeným životem; měsíce se střídají, mezi kameny vyraší tráva, pak ji spálí slunce, zasype ji žloutnoucí listí a nakonec sníh, ale ten tichý pláč nepřestává a ozývá se za větrných nocí znovu a znovu.

O nejstarší pražské synagóze

Uprostřed bývalého Židovského města, kterému se později říkalo podle císaře Josefa II. Josefov, stojí na pokraji malého parku stavení s osmiúhlou střechou: je to Staronová synagóga, o jejímž vzniku se odedávna vyprávělo mnoho příběhů.

Příchod Židů do české země předpověděla už kněžna Libuše. Krátce před smrtí si povolala ke svému loži syna Nezamysla a prozradila mu, co uviděla v mlhách budoucnosti: Až usedne na knížecí stolec jeho vnuk, zabloudí do české země zapuzený a utiskovaný malý národ, který si zaslouží vlídnosti a pohostinného přivítání.

Když potom po více než stu letech nastoupil na knížecí stolec Hostivít, zjevila se mu kněžna Libuše ve snu a znovu mu připomenula starou věštbu. Zanedlouho se v Praze skutečně objevil houf cizích obyvatel, kteří prchali z dalekých krajin před nájezdy nepřátel. Unaveni dlouhým putováním, obrátili se na Hostivíta a prosili ho, aby se směli usídlit v jeho zemi a pod jeho ochranou.

„Jsme z malého národa," řekli mužové vyslaní zástupem, „a jmenujeme se podle svého praotce. Žili jsme klidně a spokojeně daleko na březích moře, avšak mocný nepřítel dobyl země a rozehnal nás do všech koutů světa. Putovali jsme dlouhé dny bez klidu a odpočinku, lesní houštiny nám byly ložem, kámen byl naší poduškou a nebe naší jedinou střechou. Jsme klidní a pokojní; dopřej nám klidu a dovol nám, abychom se usadili ve tvé zemi. Je dost veliká, aby nás přijmula za vlastní, a tvůj národ je dobrý a věrný."

Hostivít si vzpomněl na dávné proroctví, bez odkladu svolal lechy a vladyky a oznámil jim svůj sen i žádost cizinců. Lechové ctili památku své kněžny, a tak bez dlouhého rozmýšlení souhlasili. Kníže vykázal prosebníkům místo na levém břehu Vltavy v okolí dnešního Újezdu a utečenci mu to nikdy nezapomněli: když kníže zanedlouho potom válčil se svými severními sousedy, podporovali ho ze všech sil penězi i potravinami, až s jejich pomocí vyhnal nepřítele ze země.

Léta plynula, cizinci měli mnoho dětí a vykázané místo jim brzy nestačilo. Zatím nastoupil na knížecí stolec Bořivoj a ten jim určil nový domov na pravém břehu Vltavy. Tak vzniklo Židovské město;

bylo to zpočátku jen třicet domů, většinou dřevěných, a dřevěná byla i modlitebna, kterou si vystavěli uprostřed nového domova.

Do nízké stavby se však vešlo sotva několik rodin, a proto jednoho dne určili nejstarší a nejváženější mužové obce, že postaví synagógu novou a mnohem větší. Chtěli ji mít z kamene, avšak nikdo z nich se nevyznal v lámání skály a otesávání kamene, a také na nejvhodnějším místě se dlouho nemohli dohodnout, až jim přispěchala na pomoc náhoda.

Uprostřed Židovského města bylo návrší, porostlé trávou a divokým houštím šípků a trnek. Na pahorku si hrávaly děti, a ty jednou vyhrabaly při svých hrách přitesané kameny, jež ležely v řadě jako základy zdí. Jiní vyprávějí, že to nebyly děti, ale bělovlasý stařec s bílou holí, avšak my zůstaňme u svého příběhu. Děti prozradily svůj nález otcům, dospělí si pahorek důkladně prohlédli a dohodli se, že místo pro novou synagógu je už vlastně vybráno bez jejich přičinění, jako by o tom rozhodla prozřetelnost dávno před nimi.

Odstranili kmeny ztrouchnivělých stromů, vypálili houštiny a odváželi hlínu i písek tak dlouho, až odkryli skutečnou zeď z bílých kamenných kvádrů. Teprve tehdy se rozpomněli starci na staré vyprávění, podle kterého přinesli ty vzácné kameny na vltavský břeh andělé z rozvalin jeruzalémského chrámu; a kterýsi z moudrých se upamatoval, že andělé nepřinesli jen jednotlivé kameny, ale i celou synagógu, a že stačí jen odhrnout hlínu, neboť v návrší je ukryta celá stavba bez nejmenší škody.

Právě v té době přijelo do Prahy několik učených mužů z Jeruzaléma a představení obce je požádali o radu, co mají činit.

Moudří si prohlédli rozkopaný pahorek i kamenné kvádry, chvíli spolu rozmlouvali a pak prohlásili:

„Protože kameny jsou zachované a dobře použitelné, radíme vám, abyste jich použili i na stavbu nového chrámu; a vystavte jej tak, aby se co nejvíc podobal chrámu v Jeruzalémě. Okenní otvory ať jsou navenek široké, ale dovnitř ať se zužují; mohutná klenba ať spočívá na dvou sloupech a do synagógy ať věřící sestupují po devíti schodech, neboť staré základy zdí leží hluboko pod úrovní vašich ulic. A stojí přece psáno. Z hlubiny volám k tobě, můj pane. Bude-li synagóga postavena podle těchto pokynů, neublíží jí voda, válka ani požáry, a přetrvá staletí.“

Hebrejci uposlechli rady učených a vystavěli svůj chrám podle jejich návodu. Protože vztyčili novou modlitebnu na základech starých zdí, říkalo se synagóze Staronová; ale jiní vypravěči

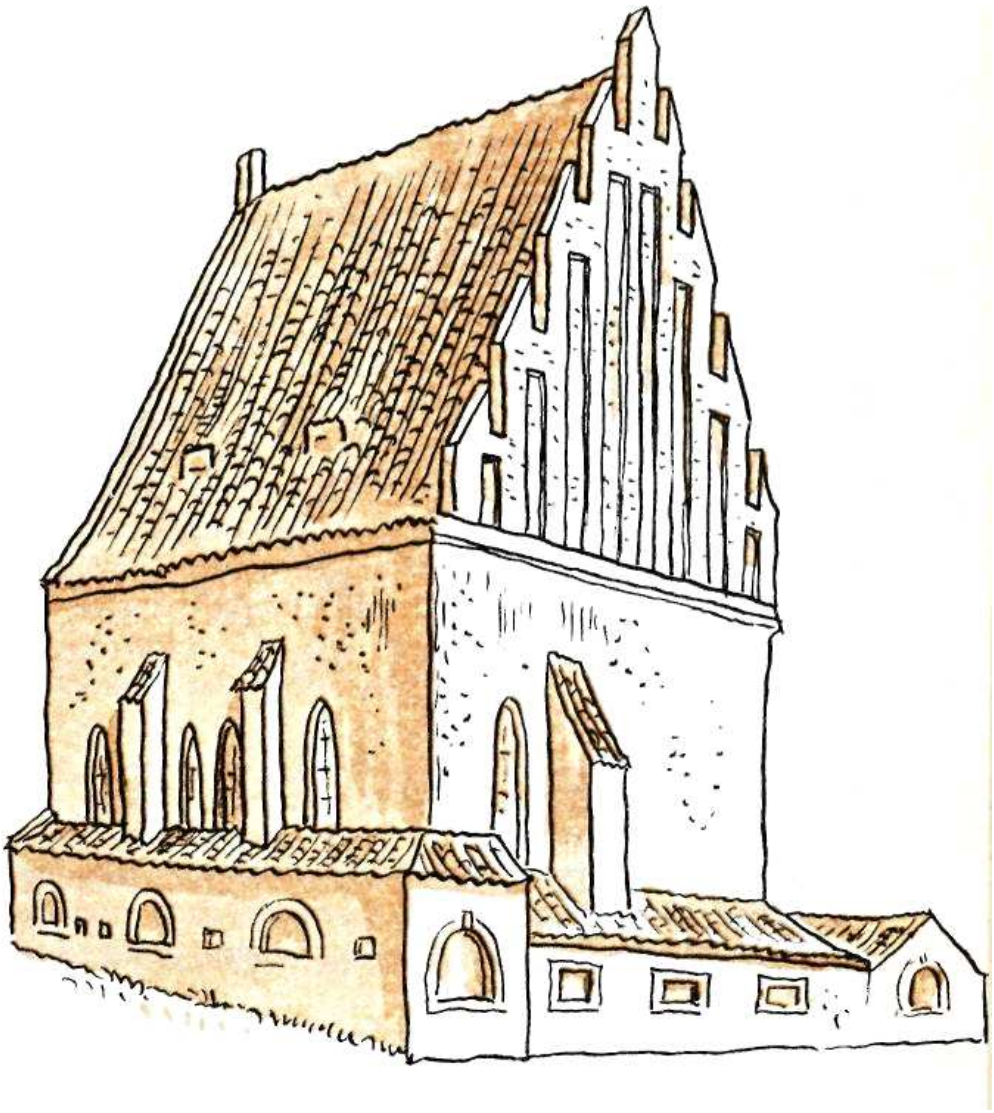
prohlašují, že ji ten název měl jen odlišit od staré dřevěné, a také od nové synagógy, která vznikla později. A ještě jiná pověst vypráví, že to pojmenování vzniklo docela jinak: staré zdivo přinesli andělé na vltavský břeh s podmínkou, že kvádry budou navráceny na původní místo, až Hebrejci začnou znovu stavět svůj jeruzalémský chrám. Proto je pražská synagóga jen podmíněná, alt-nai, což si lidé málo učení vysvětlili chybným překladem jako staronová.

Protože modlitebna vznikla z posvátné památky, neodvažovali se otcové na starých zdech dlouho nic měnit, až stěny zčernaly stářím a na dlouhá staletí zachovaly stopy věků, drancování i krev, jež potřísnila kamenné kvádry při velkém krveprolití za krále Václava IV. Vypráví se, že tehdy na Bílou sobotu spěchal kněz podle zdí Židovského města k umírajícímu a kdosi na něj hodil přes hradbu hlínu a kamení. Po celé Praze nastalo veliké pobouření a otcové z ghetta marně vysvětlovali, že to učinily bez zlého úmyslu hrající si děti. Nikdo neuvěřil a pobouření rostlo každou hodinou, až se do Židovského města přivalil veliký zástup s cepy, obušky a noži.

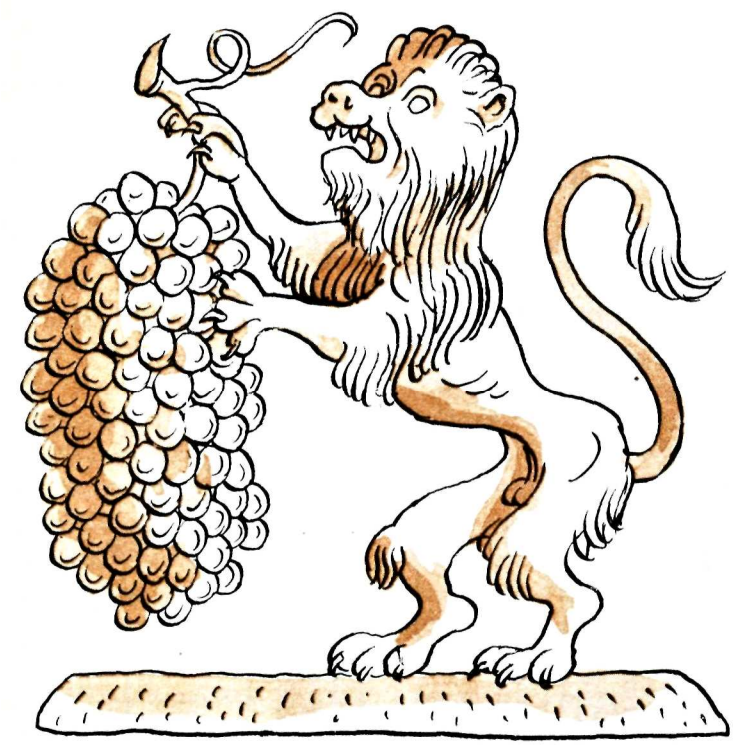
Vrhli se na obyvatele ghetta, zapalovali domy, zabíjeli starce, ženy i děti, vyhazovali z oken nábytek a pátrali po ukrytých pokladech. Uprostřed plamenů pak mnoho židovských otců a matek raději vlastní rukou ukončilo život svých dětí, aby je ušetřili potupné a zdlouhavé smrti, a právě tak mužové zabíjeli v zoufalství své vlastní ženy. Houf pronásledovaných se uchýlil do zdí synagógy, avšak i tam je dostihl rozvášněný dav a pobil je do posledního. Zdi Staronové synagógy se potřísnily krví nevinných a stopy toho vraždění dlouho zůstaly na starých kvádrech modlitebny, až je starší obce zakryli záclonami zdobenými zlatem a perlami jako nejdražší památku.

Tehdy vyhořelo skoro celé Židovské město, ale synagóga zůstala bez větší škody. Nedotkly se jí ani četné další požáry pozdějších věků, ba ani velký oheň v šestnáctém století jí valně neublížil. Vypráví se, že v moři plamenů a v oblacích bouře se snesly na vrcholek synagógy dvě bílé holubice a na hřebeni střechy tak dlouho mávaly křídly, až plameny ustoupily. Moudří a zkušení starci tehdy tvrdili, že to nebyly obyčejné holubice, ale že to přiletěli dva andělé, kteří kdysi přenesli synagógu z Jeruzaléma do Prahy.

Dávno už zmizela většina křivolakých uliček Židovského města, rozpadly se zdi, které oddělovaly ghetto od ostatního města, na prach ztrouchnivěly i kosti pamětníků a vypravěčů; jen synagóga stojí na svém místě podnes, jako svědectví zašlého světa, který už není.

O kouzlech rabína Löwa

Za panování císaře Rudolfa II. byl ustanoven rabínem při Staronové synagóze Jehuda Löw ben Becalel. Tehdy se usazovaly v Praze početné kolonie Židů z Ruska i z Balkánu, před řáděním inkvizice sem prchali štvanci z krajů španělských i portugalských, přicházeli prostí přistěhovalci z německých měst i slavní talmudisté ze všech končin Evropy. Také Jehuda Löw žil dlouho potulným životem. Narodil se v německém městě Wormsu, nějakou dobu působil jako rabín a školní rektor na Moravě, odtud přešel do Prahy a o něco později do Poznaně, až si ho na čas pozval císař Rudolf II. na Pražský hrad. Několik let poté se vrátil učený rabbi do Prahy natrvalo: stal se vrchním rabínem a zůstal ve svém úřadu až do smrti.

Rabín Löw bydlel v Široké ulici Židovského města: nad dveře

svého domku si dal vytesat v kameni lva a hrozen vína na znamení, že pochází z rodu Árónova.

Jehuda Löw vynikal nejenom znalostmi bible, talmudu, kabaly a staré hebrejštiny, ale i v oboru hvězdářství, počtářství, mechaniky a fyziky; a tak není divu, že ho navštěvovali nejenom moudří talmudisté ze vzdálených zemí, ale i učení mužové, hledači pravdy a nového poznání, alchymisté a hvězdáři, mezi nimi i Tycho Brahe.

Právě v době, kdy rabín Löw přišel do Prahy natrvalo, hrozilo pražským Židům mnoho nových pohrom. Rabín chtěl svůj lid uchránit před vyhnanstvím a vydal se za panovníkem, avšak císařův komoří Lang ho ke svému pánovi nepustil. Rabín si zjistil, kdy císař jezdívá po Kamenném mostě na staroměstský břeh Vltavy, vmísil se do houfu zvědavců a jakmile se objevil císařův kočár, postavil se mu s rozpřaženýma rukama do cesty. Diváci začali házet po rabínovi kameny a bláto, avšak rabín stál neochvějně a kamení i bláto se proměňovalo ve vzduchu v růže i fialky.

Kočár zastavil a císař vyhlédl z okénka, aby se podíval, jaká neočekávaná překážka ho tak náhle zdržela. Odvážlivec přistoupil blíž, hluboce se uklonil, podal mu svou žádost a poprosil ho o slyšení. Císař nahlédl do spisu a přikázal rabínovi, aby se po sedm dní nevzdaloval ze svého domu.

Sedmého dne zastavil před domkem se znamením lva a vinného hroznu nádherný kočár a lokaj oznámil rabínovi, že ho císař milostivě očekává.

Dlouho tehdy seděl rabín Löw s císařem a s dalšími učenci i šlechtici, rozmlouvali o právu i křivdách, a rabín znovu a znovu prosil o větší bezpečí Židovského města. Hovořili však nejenom o spravedlnosti, ale také o věcech, které zajímaly císaře ze všeho nejvíc: o kouzlech a podivných silách, jež ovládají lidské osudy, o talmudu i alchymii, o minulosti, jež žije v přítomnosti a ovlivňuje budoucnost. Panovník se zeptal rabína, zda by skutečně dovedl oživit minulost, a prohlásil s úsměvem, že by chtěl na vlastní oči spatřit starozákonného Abraháma, Izáka, Jakuba i jeho syny. Rabín se neodvážil odepřít císařově žádosti, avšak řekl, že k té věci potřebuje svou kouzelnou lampu; potom se dohodli, kdy a kde císař uvidí stíny dávných mrtvých.

Za několik dní přijel rabín do panovníkova sídla znovu. Císař, urozenci, alchymisté i hvězdáři zasedli v starší části Hradu a služebníci zhasili světlo, takže se v síni míhaly jen odlesky z mísy řeřavého uhlí. Rabín rozsvítil svou starou lucernu, nasypal na žhavé

uhlí jemný prášek a z mísy se vznesl ke stropu světlý kouř. Vlnil se, splýval podle stěn, a náhle se v něm objevil obraz Hradčan. Všichni vykřikli údivem, obraz se chvěl, na chvíli mizel jakoby v mlze, ale potom znovu zazářil se všemi podrobnostmi; i zvěřinec v Jelením příkopě uviděli a nakonec i mostecké věže. Když se obraz rozplynul, císař se obrátil ke svému hostu a s napětím čekal, splní-li rabín svůj slib.

Vysoký rabín porozuměl jeho pohledu, přikývl a jenom si vymínil, že se nikdo nesmí zasmát, i kdyby se dělo cokoli. Znovu se sklonil nad mísou se žhavým uhlím, znovu se zahalila síň do oblaků světlého dýmu. Dlouho nebylo vidět nic než chuchvalce kouře, které se rozplývaly a zase spojovaly před očima trnoucích diváků. Potom se náhle objevila uprostřed dýmu stěží zřetelná lidská postava s dlouhými vousy, starozákonní Abrahám; po něm se vynořili z šera i stíny dalších, Izák a Jakub, dvanáct Jakubových synů, praotců dvanáctera pokolení. Šlechtici i učenci seděli mlčky a v posvátné hrůze tajili dech, až se znenadání vynořil z kouře Jakubův syn Naftali, poskakoval a pitvorně se míhal uprostřed žitných klasů a velikého pole modrého lnu. Císař už neovládl své vzrušení, krátce se zasmál, ale v tu chvíli všechno zmizelo, jen kouř se táhl podle zdí v šedivých chuchvalcích. Ozval se praskot, diváci zvedli hlavy a vykřikli hrůzou: strop se pohnul a pomalu klesal níž a níž. Císař uděšeně vyskočil, ale rabín vztáhl ruce nad hlavu, zamumlal několik nesrozumitelných slov a strop se poslušně zastavil. Všichni pak rychle opustili síň, avšak strop už navždycky zůstal tak, jak ho rabín zastavil.

Ještě toho dne Rudolf přikázal, že se Židům nesmí činit žádné příkoří; kohokoliv bude mít něco proti občanu Židovského města, musí předstoupit i s obviněním před řádný soud a nikdy nesmí být pro vinu jediného trestána celá obec.

Jednoho dne přijal císař rabínovo pozvání a přijel k němu s celou svou družinou. Vystoupil z kočáru a užasle se zastavil před zčernalou zdí starého domku. Rozpakoval se vstoupit do příbytku tak sešlého, ale to se už ve dveřích objevila vysoká rabínova postava a hostitel uvedl císaře i jeho družinu pod svou střechu. Sotva překročili práh, jako by se ocitli v jiném světě. Za dveřmi se táhla vysoká klenutá chodba se zdobeným stropem a na všech stranách byly desítky dveří do síní tak prostorných, že císař nemohl pochopit, jak se může vtěsnat tolik sálů do domku tak nepatrného. Ohromeně se díval na benátská zrcadla, mramorové desky, zlaté a stříbrné poháry, na vzácné východní koberce, a jeho údiv byl ještě větší, když ho rabín pozval do

největšího sálu k hostině. Císař i jeho družina zasedli za dlouhý stůl s vybranými lahůdkami, vzácnými víny i ovocem z dalekých krajů a nestačili se podivovat nad vkusem i bohatstvím svého hostitele.

V císařově družině byl tehdy šlechtic, kterému ta nádhera nedopřávala klidu. Naléhal na rabína, aby mu prozradil, jakými kouzly to všechno dokázal, a dlouho žádal i prosil, aby mu rabín svěřil svoje tajemství. Ten se však jen usmíval a s velikou pozorností se věnoval císaři i jeho doprovodu.

Když se loučili, pošeptal hrabě služebníkovi, aby potají odnesl jeden ze zlatých pohárů, neboť chtěl rabína podrobit zkoušce a zjistit, odkud to bohatství vlastně pochází.

Několik dní nato hrabě uslyšel podivnou zprávu: kdesi na Moravě zmizel náhle celý zámek, vznesl se do povětří a s ním i všechny poklady, koberce, sochy a vzácné obrazy, zlato i stříbro. Celý kraj užasl nad tím divem, ale zámek se ještě v noci vrátil na své místo; všechno bylo neporušené a bez nejmenší škody, chyběl jen jediný zlatý pohár. Hrabě si vzpomněl na hostinu u rabína a hned si uvědomil, že k té neuvěřitelné události došlo právě v den, kdy hodoval s císařovou družinou v rabínově domku. Pochopil, odkud vzal rabín své bohatství a bez meškání se vydal do starého ghetta.

„Vím dobře," řekl rabínovi, „že ovládáte tajemství kouzel i starých učení. Žádám vás tedy znovu, abyste mi něco ze svých znalostí prozradil, neboť už nemůžete zapírat a vytáčky vám nepomohou."

Rabín se na něho pátravě podíval, uviděl lakotu a dychtivost v očích svého hosta, sklonil smutně hlavu a řekl tiše:

„Je psáno v Knize moudrých: Svým bohatstvím se nemáš holedbat, protože je prchavé a neužitečné. Nebudu zapírat, že mám jakési nepatrné znalosti kabaly, avšak nesmím a nechci o nich mluvit."

Šlechtic naléhal, ale když viděl marnost svého počínání, rozhněval se a zvolal hrubě:

„Rabíne, mám vlivné slovo u císařova dvora a můj majetek je tak velký, že si smím dovolit ledacos, co by jiného přivedlo pod katovu sekyru. Mohu toho všeho použít pro vaše blaho a k vašemu prospěchu, ale nezapomeňte, že svou sílu mohu kdykoliv obrátit i proti vám."

Rabín Löw mu dlouho hleděl do tváře, potom si povzdechl a řekl:

„Dobrá, nechtěl jsem s vámi mluvit o tajném učení, ale vy jste mě přinutil. Mám k vám jednu jedinou otázku: Ukřivdil jste někdy někomu? Způsobil jste někdy nějakému člověku bolest? Jen ten, kdo je opravdu bez viny, může se obeznámit s tajným učením. Takový je

zákon; jinak se vaše vědomosti obrátí proti vám a budou vám spíše ke škodě než k užitku.“

Šlechtic se hrdě napřímil, podíval se rabínovi do očí a řekl:

„Jsem bez viny, a nejlepší zárukou je mi šlechtická čest.“

„Ohlédněte se,“ řekl tiše rabín, „podívejte se na chvíli za sebe.“

Šlechtic se ohlédl, zachvěl se a zakryl si tvář.

Za ním stály v pološeru dvě postavy: útlá dívka s bledou tváří a vedle ní malé dítě.

„Moje sestra,“ zašeptal hrabě, „moje sestra a její dcera!“

Rabín přikývl a dodal smutně:

„Obě zemřely vaší vinou, protože jste zatoužil po jejich majetku. Je to tak, anebo není?“

Hrabě neodpověděl. Obrátil se, vyběhl z domu jako štvanec a už se nikdy před rabínem neukázal.

O moudrosti rabína ze Staronové synagógy vypravují i další příběhy.

V podloubí jednoho domu na Starém Městě měli své krámky vetešník a řezník. Vetešník pocházel z uliček nedaleko synagógy, řezník byl křesťan, avšak oba byli stejně chudí. Jejich krámky oddělovala jen tenká stěna z prken, a tak řezník často pozoroval škvírami svého souseda a odhadoval, kolik si toho dne vydělal. Jednou měl vetešník na stole neobvykle velkou hromádku peněz, znovu a znovu je přepočítával a nakonec s úsměvem shrnul výdělek do koženého měšečku.

Řezník toho dne vydělal málo, a tak se ho zmocnila zlá závist. Dlouho do noci přemýšlel, jak by se dostal svému sousedovi na kobylku, až si vymyslel ďábelský plán. Vydal se k soudu, prohlásil, že ho některý jeho soused okradl, a popsal i váček, v němž měl své peníze uloženy. Stráž ihned prohledala všechny krámky z podloubí, a skutečně objevila u vetešníka váček, který tvarem, barvou i tkanicí odpovídal popisu.

Vetešník se zapřísahal svou nevinou, naříkal a prosil, prohlašoval, že ho řezník určitě pozoroval škvírou v prknech, ale řezník se rozhněval a tvrdil, že všechno bylo dozajista obráceně, že se škvírou díval vetešník a váček odnesl.

Soud si nevěděl rady, hledal svědky a zkoumal výpovědi obou mužů znovu a znovu, ale nikdo nemohl povědět, kde je pravda a kde lež.

Zpráva o nejasném sporu se rozletěla Prahou. Jedni stranili vetešníkovi, jiní zase řezníkovi, a už se zdálo, že celá událost povede

k novému pozdvižení proti Židovskému městu. Vyprávění se doneslo až k císaři, a protože ten rád a při všech příležitostech zkoušel rabína Löwa z jeho moudrosti i znalostí, vzkázal do Staronové synagógy, aby k němu rabín přišel a celý případ rozřešil.

Rabín přišel, vyslechl znovu celý spor a na chvíli se zamyslil. Potom zdvihl hlavu a řekl:

„Ať služebníci naplní čistý kotlík vodou, zavěsí ho nad oheň a ponoří do něho nalezené peníze."

Všichni se podivili podivnému přání, ale učinili, jak rabín žádal. Přinesli kotlík, nalili do něho vodu, a když voda začala vřít, vysypali do ní z váčku peníze. Po malé chvíli dal rabín kotlík sejmout, sklonil se nad ním a dlouho pečlivě pozoroval hladinu. Potom se napřímil, pohlédl zkoumavě na vetešníka a řekl:

„Propusťte ho, neboť je nevinen. Prodává jen staré hadry, zatímco řezník bere do rukou od rána do večera maso, slaninu a sádlo; určitě by mastnota z jeho prstů zanechala stopy i na jeho penězích – kdyby to opravdu byly jeho peníze. Avšak nejsou, neboť na vodě není ani nejmenší mastný kroužek."

Vetešník byl propuštěn, rabín Löw stoupl ve vážnosti ještě víc, a zanedlouho se po Praze říkalo, že je stejně moudrý jako sám Šalamoun.

Císař byl však v přízni nestálý: většinu času věnoval alchymistům a astrologům, dlouhé hodiny trávil nad svými sbírkami a většinu státních záležitostí přenechával rádcům. Ti neměli Židy v lásce a při každé příležitosti naléhali na svého pána, aby proti nim postupoval s větší tvrdostí; císař nakonec uposlechl, a protože se chtěl zbavit těch věčných sporů a starostí kolem ghetta, rozhodl, aby se všichni Hebrejci bez odkladu vystěhovali ze země.

V tu noc, kdy podepsal své rozhodnutí, měl podivný sen.

Viděl sám sebe, jak jede v kočáru vyprahlou krajinou bez jediného stínu; slunce pražilo, na nebi nebyl ani mráček, císaři stékal po čele pot a sotva dýchal žízní. Cesta se znenadání stočila ke břehu řeky a císař přikázal zastavit; vystoupil z kočáru, svlékl se a sestoupil do vody, aby se osvěžil. Když vylezl z vody, družina byla pryč, šaty byly pryč, a císař usedl smutně do trávy a čekal, až přijde noc, aby se mohl vrátit do svého sídla.

Sotva se trochu setmělo, vydal se na zpáteční cestu. Šel pěšinami i lesem a za prvního úsvitu spatřil v dálce Prahu. V tu chvíli zaslechl z hloubi lesa rány seker, rozběhl se tím směrem a uviděl na pokraji mýtiny hlouček dřevorubců. Zavolal na ně a svěřil se jim se svou

nehodou, dřevorubci se mu však vysmáli a s mnoha urážkami ho zahnali.

Císař se ukryl do křoví a čekal. Po chvíli se vynořil v záhybu cesty starý žebrák. Panovník vystoupil z úkrytu a poprosil tuláka o kus šatstva. Žebrák rozložil svůj chudý uzlík a daroval císaři prodřený kabátec a staré kalhoty, panovník poděkoval, oblékl se a s veselejší myslí vykročil k městu. Sotva ušel několik kroků, spatřil proti sobě v oblacích prachu šlechtický kočár; zastavil ho, vysvětlil urozenému dvořanovi, co se stalo, a pořádal ho o pomoc. Dvořan se však jen štítivě odtáhl a řekl:

„Jsi blázen nebo hlupák? Buď rád, že tě nedám zmrskat. Náš císař je přece ve svém sídle, sám jsem s ním před chvílí mluvil. Ustup z cesty a už mě nezdržuj!“

Císař v hadrech konečně pochopil, co se stalo. Nějaký podvodník z jeho družiny mu ukradl šaty, využil podobnosti se svým pánem a teď vystupuje na jeho místě.

Dlouho seděl v houštině při cestě a přemýšlel, jak by se z té beznadějné situace dostal, a čím víc přemýšlel, tím většímu zoufalství propadal: kdo mu uvěří, že na Hradě je nepravý císař a že on sám není podvodník?

Vydal se do Prahy a celý den bloudil bez cíle po ulicích. Viděl kočáry svých dvořanů, potkával ženy v hedvábí a muže v oděvech měšťanů i šlechticů, nahlížel do krámků a dílen řemeslníků, a byl stále smutnější a smutnější. Neboť ti všichni byli šťastnější a bohatší než on; měli málo, ale zbývala jim aspoň vlastní tvář.

S odřenýma nohama a s prázdným žaludkem došel až do pražského ghetta. Zastavil se před zčernalými stěnami Staronové synagógy a vzpomněl si na rabína. Z posledních sil se vydal k jeho domku, zaklepal a s bázní čekal, co se stane.

Rabín otevřel, hluboce se uklonil a řekl:

„Výsosti, vím dobře, jaké neštěstí vás potkalo, a dovedu si představit, jak smutno je vám u srdce. Vždyť i sám Šalamoun jednou prožil podobné neštěstí, když ho král démonů podvodně zbavil trůnu. Také vaše místo na trůně zaujal podvodník; avšak nyní vejděte pod mou střechu a odpočiňte se, neboť jistě máte hlad.“

Císař se umyl, převlékl a dosyta se najedl. Když si odpočinul, obrátil se na rabína a pokorně ho prosil o radu a pomoc.

Rabín jen pokývl hlavou a řekl s úsměvem, jako by měl odpověď už dávno přichystanou:

„Každý se vrací na místo svých skutků. Dnes bude zase horký den

a váš dvojník se určitě pojede vykoupat; kam jinam by ho táhlo srdce a zlé svědomí než k řece, na jejímž břehu se stal podvodně králem? Stačí, když vyčkáte opodál. Až vstoupí krátce po poledni do vody, udělejte totéž, co on učinil vám.“

Císař spatřil ve své zlé situaci novou naději, vřelými slovy děkoval rabínovi a sliboval mu modré z nebe, jestliže se plán podaří. Rabín však jen smutně zavrtěl hlavou a řekl:

„Chcete-li mě obdarovat, učiňte raději něco jiného. Teď víte sám, jak hořce chutná nespravedlnost a křivda, vaším rozhodnutím má stejný osud postihnout všechny mé bratry: to, co jste zažil v prachu cesty, čeká nás teď všechny: a nejenom na několik hodin, ale na celý život. Prosím vás proto, napište novou listinu, v níž odvoláváte své rozhodnutí. Dovolte mým lidem, aby zůstali tam, kde se cítí doma.“

Císař rád sepsal list, kterým zrušil své rozhodnutí, a nedočkavě se vydal na břeh Vltavy, aby tam čekal na svého dvojníka.

Nemusil čekat dlouho. V hodinu, kterou rabín předpověděl, se ozval na cestě rachot kol a v oblaku prachu se objevil císařský kočár s celou družinou. Podvodník vystoupil, odstrojil se a skočil do vody. Císař vyběhl z rákosí, rychle se oblékl do svých šatů, nastoupil do kočáru a přikázal, aby se všichni tryskem vrátili do hradu.

Koně pádili jako zběsilí, kočár se otřásal na nerovné cestě, a císař se náhle probudil. Ležel na svém lůžku, díval se do tmy a poznenáhlu si začal uvědomovat, že to všechno byl jenom sen, že se mu to všechno jen zdálo. Vstal, přistoupil k oknu, aby se nadechl čerstvého nočního vzduchu, a dlouho stál zamyšleně nad setmělou Prahou. Když se znovu vracel na lože, pohled mu zabloudil ke stolu a císař se zastavil, jako by spatřil přízrak. Na stole ležela hromádka žebráckých hadrů a vedle ní listina, kterou sám napsal a podepsal.

Dlouho pak seděl s hlavou v dlaních a přemýšlel. Jakmile se rozednilo, odevzdal listinu ministrům a zrušil své staré rozhodnutí.

Tak zachránil rabín Löw své věrné před vyhnanstvím.

O golemovi

Čas míjel a znovu se zdvíhaly vlny nenávisti proti obyvatelům uliček v okolí Staronové synagógy. Rabín Löw viděl, že vlastní silou nemůže všechna příkoří od svého lidu odvrátit, a dlouhé noci přemýšlel s hlavou v dlaních, jak a kde by našel účinnou pomoc.

Jedné noci usnul únavou a ve snu se mu zjevil nápis. Vytvoř z hlíny tvora, který ti bude pomáhat proti všem nepřátelům!

Rabín se probudil, znovu se posadil ke knihám a listoval v nich tak dlouho, až jeho oči utkvěly na zažloutlém papíře starého chaldejského rukopisu. Opět a opět četl každou řádku a nakonec si pozorně opsal několik slov na proužek pergamenu. Teprve potom se odebral s klidnou myslí na lůžko.

Ráno přivolal zetě a jednoho ze svých nejvěrnějších žáků a pověděl jim o nočním snu. Požádal je, aby se po sedm dní připravovali na těžký úkol, a když týden uplynul, oblékli se všichni tři do bílého roucha a vydali se za město k řece.

Dlouho hledali, až našli o čtvrté hodině po půlnoci poblíž Vltavy místo s jemnou vlhkou, hlínou, a ve světle pochodní uhnětli z ní postavu velikého člověka, golema.

Když byli hotovi, obrátil se rabín ke svému zeťovi a pravil:

„Ty máš povahu ohně, a proto obejdi sedmkrát golema a říkej přitom posvátná slova."

Rabínův zeť uposlechl a pomalými kroky obešel ležící postavu. Když obešel golema poprvé, hlína na velikém panákovi oschla; obešel ho podruhé i potřetí, a z golema začalo sálat teplo stále větší a větší, až při sedmém okruhu byl gólem rozpálený do ruda jako žhavé železo.

Rabín Löw pak přikázal svému žáku, který měl povahu vodního živlu, aby učinil totéž. Sotva dokončil první kruh, gólem začal vychládat a ve tváři se mu objevila barva vlahé lidské kůže.

Když skončil žák sedmý okruh, vystřídal ho sám rabín. Po sedmé obchůzce se zastavil, otevřel golemovi ústa a vsunul mu pod jazyk pergamenový lístek s tajemným nápisem. V tu chvíli se hliněný panák pohnul, rozhlédl se a pomalu vstal; a byl tak veliký, že převyšoval vysokého rabína o hlavu. Oblékli ho do oděvu, jaký nosívali sluhové v synagóze, a dlouho si ho prohlíželi.

Tak se zrodil živý tvor ze čtyř živlů: ze země, ohně, vody a vzduchu. Podobal se člověku k nerozeznání, avšak jedno mu přece jen chybělo: golem neuměl mluvit, neboť ani moudrý rabín neovládal všechna tajemství, a tajemství řeči je ze všech tajemství největší.

Už svítalo, když všichni tři s golemem v patách dorazili k domku, který měl na štítě znamení hroznu a lva. Rabín přikázal golemovi, aby se posadil v kuchyni na dřevěnou lavici, a řekl své ženě Perle:

„Přivedl jsem do synagógy nového sluhu, jmenuje se Josef. Bude spát u nás, avšak nepoužívej ho k domácí práci, neboť je psáno: Nádobu sloužící k posvátným účelům nepoužívej nikdy k všední

službě.“

Rabínova žena přislíbila, že se zachová podle příkazu svého manžela, a golem se začal pomalu seznamovat se svým okolím.

Blížily se jarní svátky, rabínova žena měla plné ruce práce a na svůj slib brzy zapomněla. Uklízela, vařila, chodila kolem nečinného golema a napadlo ji, že takový silák by přece jen mohl přiložit ruku k dílu, zvlášť když je to příprava na tak veliký svátek.

Chvíli ještě váhala, ale pak mávla rukou a požádala golema, aby jí nanosil do kádě vodu.

Golem poslušně vstal, uchopil do každé ruky džber a vydal se ke studni. Rabínova žena zatím odběhla do města nakoupit a trochu se zdržela. Když se vracela, uviděla z dálky před domem veliký shluk lidí; ze dveří se valila voda jako horská bystřina. Zvědavci stáli v houfu zaraženě a mlčky, neboť soudili, že je to nové kouzlo rabína Löwa, avšak jeho žena hned věděla, co se stalo. Vběhla do kuchyně, spatřila golema s plnými džbery a vykřikla: „Josefe, to už stačí!“

Golem pustil džbery na podlahu, svěsil hlavu a unaveně zamířil ke své dřevěné lavici.

Po této zkušenosti si rabínova žena dávala pozor a dlouho se neodvážila golema požádat o sebemenší službu. Avšak čas míjel, golem poslušně pomáhal v synagóze a Perla na všechno pomalu zapomínala.

V rabínově domácnosti žila mladá dívka, sirotek. Rabbi i jeho žena se o ni starali od dětských let, a když vyspěla, našli jí ženicha a postarali se jí o věno. Chystala se svatba, zase bylo v domě plno práce, jen golem seděl na lavici s hlavou sklopenou, jako by dřímal.

Rabínova žena uvažovala, zda by mu mohla přidělit nějaký úkol. Dlouho se rozmýšlela, váhala, ale pak ji napadlo, že svatba je v lidském životě veliký svátek, a že se tedy proti příkazu svého muže neproviní. Obrátila se na golema a řekla mu vlídně:

„Josefe, objednala jsem u rybáře na břehu Vltavy velikou rybu, jdi a přines ji. Až se vrátíš, zajdi na Ovocný trh pro jablka, ale pospěš si.“

Golem poslušně vstal a vyšel ze dveří.

Rybář už rybu dávno připravil, pozdravil golema a díval se, kde má košík anebo síťku, ale ten měl jen prázdné ruce. Rybář zaváhal, avšak golem ho rychle vyvedl z rozpaků: popadl rybu, strčil ji za kazajku a běžel úprkem zpátky. Ryba ho však studila a házela sebou pod kazajkou tak dlouho, až se golem rozzlobil, popadl rybu za ploutev a velikým obloukem ji hodil do řeky.

Potom se vrátil k rabínově ženě a posuňky jí vysvětlil, že ryba

zlobila a že ji za trest utopil v řece.

Rabínova žena spráskla ruce nad hlavou, ale než stačila sluhovi povědět jediné slovo, golem se obrátil a uháněl na Ovocný trh. Zamířil k nejbližšímu stánku s jablky, ukázal na hromadu těch nejčervenějších a poslušně čekal, až mu je trhovkyně naváží.

Babka nasypala ovoce do pytlíku, podala je golemovi, ale ten se chvíli díval nespokojeně na pár jablíček a ukazoval, že jich chce víc. Trhovkyně se rozesmála, navážila jablek ještě jednou tolik, avšak golemovi se to pořád zdálo málo. Chvíli nerozhodně přešlapoval, uvažoval, co má dělat, potom se znenadání rozzlobil, popadl stánek, trhovkyni si posadil na rameno a utíkal domů, jako by nesl pírko.

Na dvoře rabínova domu shodil stánek i s jablky na zem, babku posadil doprostřed a čekal, až ho rabínova žena přijde pochválit. Trhovkyně křičela a ječela, až se sklo v oknech třáslo, rabínova žena vyběhla z domu, a nezbylo jí nic jiného, než poslat sluhu zpátky do kuchyně.

S golemem byla vůbec těžká práce; vypráví se, že jednou vyvedl z míry i samotného rabína.

Bylo to před novoročním svátkem, lilo jako z konve a ulicemi se prohánělа vichřice. Rybáři se v tom nečase neodvážili na řeku a nikde nebyla k sehnání ani nejmenší padoustev nebo bělička. Rabín si vzpomněl na golema, dal mu veliký pytel a poslal ho k řece, aby nalovil ryby.

Golem šťastně přikývl, hodil si pytel přes rameno a uháněl k Vltavě. Běžel prostředkem ulice a liják mu nevadil ani v nejmenším.

Hodiny míjely, a golem se nevracel. Rabín začal tušit, že něco není v pořádku, zavolal druhého sluhu a poslal ho pro golema:

„Pověz mu, ať se už vrátí. Možná, že ryby v tom nečase neberou, co se dá dělat, ať se vrátí domů třeba bez ryb. Zkusíme to zítra znovu.“

Sluha doběhl k řece, golem stál ve vodě až po pás, na kameni měl plný pytel ryb a lovil rukama pod hladinou.

„Josefe,“ zavolal sluha, „nech toho! Můžeš se vrátit třeba bez ryb, zítra to zkusíš znovu.“

Golem se narovnal, přikývl, vysypal pytel s rybami do vody a radostně se brodil ke břehu.

Ve dne seděl golem na dřevěné lavici v kuchyni anebo pomáhal rabínovi v synagóze, v noci procházel ulicemi ghetta a hlídal. Jakmile uviděl, že se někdo chystá škodit rabínovým lidem nebo že se někde děje nějaká nepravost, hned zakročil; většinou stačilo, že se jen

ukázal, a už noční ptáčkové s nečistým svědomím hledali spásu v útěku. Před velkými svátky, když bylo nebezpečí největší, zavěšoval rabín golemovi kolem krku proužek jelení kůže s tajnými znaky, jež činily golema neviditelným. Golem chodil neviděn po Praze, postával na rozích, posedával v krčmách a tiše naslouchal; jakmile objevil nějakou nepravost proti rabínovým lidem, hned na místě zakročil, a stávalo se v takové chvíli, že z hospody zůstala jen hromada trosek a střepů.

Jednou se stalo právě před velkými svátky, že v těsném sousedství Židovského města zmizela křesťanská služka. Dlouho ji hledali, ale po služebné jako by se země slehla. Mezi lidmi se hned začalo šeptat, že ji připravili o život Židé, a když tu zprávu potvrdila i dcera židovského ranhojiče, dohady se změnily ve skálopevnou jistotu. Ranhojičova dcera Dina se chtěla zřeknout víry svých otců, a aby přesvědčila mnichy o vážnosti svého úmyslu, prohlásila, že ztracenou služku má na svědomí Josef. Sama prý ho slyšela, jak se domlouval s jiným rabínovým sluhou, že služku zabije, aby měli Židé krev do velikonočních chlebů.

Kněz nad tou zprávou zaváhal, věděl dobře, že Josef je od narození němý, ale Dina se nedala zviklat:

„Josef je němý, to je pravda, ale všechno dovede povědět rukama: a umí to říct v posuňcích desetkrát líp, než by to jiný dokázal nejlepšími slovy.“

Zpráva o hrozném Josefově činu se rychle šířila, až se dostala k sluchu rabínově. Hned věděl, že je zle, že jeho sluhovi hrozí veliké nebezpečí. Ukryl proto golema v přístěnku a do jeho šatů převlékl žebravého tuláka, který byl také němý; brzy nato se objevila stráž a nepravého golema odvedla.

Rabín rychle oblékl skutečného golema do šatů venkovského chasníka a řekl mu, aby hledal ztracenou služku po celé Praze tak dlouho, dokud ji nenajde; a jestliže ji nenajde v Praze, aby hledal po venkově a v okolí města, ale že ji musí za každou cenu přivést.

Golem přikývl a odešel. Zatím rozruch z falešného svědectví ranhojičovy dcery rostl a každou hodinou vzrůstalo i nebezpečí, že rozlícený dav znovu vpadne do uliček kolem synagógy a bude zabíjet a pálit.

V tomto napětí se přiblížil den soudu nad nepravým golemem. Před budovou, v níž zasedal soud, stál rozzuřený zástup lidí a rabín Löw se musel prodírat lesem zdvižených pěstí.

Soudce obvinil němého žebráka z vraždy a zeptal se Diny,

poznává-li viníka.

Dina horlivě přikývla a znovu vyprávěla celý vymyšlený příběh s mnoha podrobnostmi. Už se zdálo, že je všechno ztraceno, ale v poslední chvíli se rozletěly dveře soudní síně a objevil se golem se ztracenou služkou v náručí. Běžel přímo k rabínovi a začal mu posuňky ukazovat, co se stalo.

Služebnou nenašel po celé Praze, a také v okolí pátral nadarmo. Běhal od vesnice k vesnici, díval se lidem do chalup a hledal tak dlouho, až služku objevil v zapadlé vesnici na druhém konci Čech. Posuňky vysvětlil jejímu bratrovi, co se stalo, popadl služku a cestou necestou s ní pospíchal zpátky do Prahy.

Rabín mu poděkoval, pověděl soudcům, co znamenaly posuňky jeho sluhy, a v poslední chvíli zabránil veliké křivdě.

Všichni se rozešli do svých domovů a pod střechy ghetta se na nějaký čas znovu vrátil pokoj a klid.

Ještě jednou zasáhl golem v době, kdy už si nikdo nevěděl rady.

V Židovském městě žili za časů rabína Löwa dva obchodníci. Oba byli stejně vážení, avšak v jedné věci se přece jen lišili jako se liší noc a den: zatímco jeden z nich měl děti pohublé a stonavé, druhý měl chlapce zdravé a silné, že by mohli skály lámat. Když se pak jedné noci narodil oběma ženám ve stejné hodině další chlapec, zželelo se staré služebné Ester matky těch slaboučkých dětí a novorozeňata tajně vyměnila.

Léta ubíhala, oba chlapci rostli, z kloučků se stali chlapci, z chlapců mládenci, až měl jeden z nich před svatbou. Při svatebním obřadu se však stala podivná věc: když rabín Löw pozvedl kalich s vínem, vyklouzla mu posvátná nádoba z ruky a víno se rozlilo. Sluha rychle pošeptal golemovi, aby přinesl ze sklepa novou láhev, obr radostně přikývl a vyběhl ze synagógy. Náhle se však zastavil, chvíli váhal, a potom místo do sklepa zamířil k rabínovu domu. Vyhledal v pracovně kus papíru a napsal na něj těžkou rukou:

Ženich a nevěsta jsou bratr a sestra.

Rychle běžel zpátky do synagógy a podal lístek svému pánovi. Rabín si jej přečetl, zbledl a hned požádal svatebčany, aby svatbu odložili a připravené jídlo i pití rozdali chudým.

Potom si zavolal golema a dlouho s ním rozmlouval; rabín tichými slovy, golem posuňky rukou i hlavy.

Nazítří přikázal rabín Löw postavit v rohu synagógy dřevěnou stěnu a svolal do modlitebny obě rodiny i nejmoudřejší muže z celého okolí. Když se dostavili, rabín se obrátil ke golemovi, podal mu hůl a

řekl:

„Josefe, jdi ke hrobu zemřelé Ester, udeř holí do hlíny a požádej duši mrtvé, aby přišla mezi nás.“

Golem se zanedlouho vrátil, předstoupil před rabína, vrátil mu hůl a ukázal na dřevěnou stěnu. Rabín se obrátil a řekl:

„Ester, ve jménu štěstí dvou mladých lidí ti ukládáme, abys nám pověděla pravdu.“

Chvíli bylo ticho, potom se za stěnou ozval slabý, naříkavý hlas. Ester v pláči vylíčila, jak vyměnila oba chlapce, i proč to udělala, a prosila rabína, aby ji vysvobodil, protože nemůže dojít klidu a zlé svědomí ji pronásleduje i po smrti.

„Jak nám dokážeš, že je to pravda?“ zeptal se rabín.

„V truhle u mé dcery jsou všechny mé zápisy,“ řekl po chvíli ticha hlas za stěnou. „Podívejte se do nich a najdete pravdu. Zapisovala jsem si tam jména všech dětí, kterým jsem pomáhala na svět.“

Rabín dal přinést truhlu, prohlédl zažloutlé zápisky o narození dětí a na jednom listě našel řádku, jež potvrzovala, že se všechno událo tak, jak Ester řekla. Znovu se obrátil k dřevěné stěně a zvolal:

„Pravda vyplula na povrch jako olej na hladinu. Protože jsi svým činem ublížila dvěma mladým lidem, popros je za odpuštění; jestliže ti oni odpustí, bude ti odpuštěno i na věčnosti.“

Tichý hlas odprosil oba snoubence a ztišil se v slzách.

Rabín přikázal, aby odstranili dřevěnou stěnu, a jedno z prken dal na památku přibít k náhrobnímu kameni, pod nímž konečně Ester došla klidu.

Potom navrhl oběma otcům, aby si ženich vzal za ženu dívku, kterou považoval dosud za svou nejmilejší sestru, a tak se i stalo. Oba novomanželé žili šťastně a spokojeně, dokud je smrt nerozdělila.

A ještě jeden příběh se vypráví o golemovi, Rabínově sluhovi.

Golem byl dobrák, po celý týden pracoval pilně a bez nejmenší únavy. Síly mu neubývalo, ale naopak: jak se týden nachyloval k sobotě, svaly mu jen hrály. Proto musel rabín každý pátek večer vložit svému sluhovi pod jazyk nový šém, aby gólem mohl ve sváteční sobotní den odpočívat; jinak by byl zdivočel a jeho rostoucí síla mohla zničit všechno, co by se mu v takové chvíli postavilo do cesty.

Jednou se stalo, že rabínovi onemocněla malá dcerka. Otec ji léčil, avšak všechny jeho znalosti nepomáhaly a dívka ležela na lůžku bledá a jako bez života. Bylo to právě v pátek, schylovalo se k večeru, a rabín odešel s hlavou plnou starostí do synagógy, aby dvaadevadesátým žalmem oznámil, že nadchází sobota. A byl nad

nemocí své dcerky tak zkrušený, že na golema docela zapomněl.

Zatím golemova síla rostla a rostla. Už nedokázal ani sedět na lavici, vstal a přecházel kuchyní sem a tam, až nakonec vyběhl do ulice, jako by ho štvali běsi. Rozbíjel okna, strhával štíty krámků, vyrážel dveře a vyvracel stromy i s kořeny, železné zábradlí zkroutil jako tenký vrbový proutek. Vrátil se do rabínova domu, vyházel z okna nábytek, roztříštil sochy, rozdupal nádobí, strhal ze stěn obrazy a řádil jako zběsilý.

Rabín právě zahajoval sváteční zpěv, když do synagógy vtrhla stará služebná a s nářkem oznámila, co se děje. Rabín zaváhal: vzpomněl si, že nevložil golemovi pod jazyk nový šém, ale žalm už odzpíval, sobota začala, a v den sváteční je v ghettu zakázána jakákoli činnost.

Rozvažoval, zda má porušit příkaz víry, ale venku hlomoz stále rostl a rabín si uvědomil, že jsou v sázce lidské životy. Vyběhl ze synagógy a rychle zamířil ke svému domku. Už slyšel hluk a úzkostný křik, a zavolal v běhu:

„Josefe, zastav se!“

Rázem nastalo ticho, hluk se utišil a rabín slyšel jen vzlyky polekaných lidí. Doběhl k domku, na prahu stál golem se sekyrou v ruce a nehýbal se.

Rabín k němu přistoupil, vyjmul mu z úst starý šém, vložil mu pod jazyk nový a řekl tiše:

„Josefe, vrať se domů a odpočívej, jak se sluší a patří.“

Golem se obrátil, sklonil hlavu a pomalu se loudal na své místo jako poslušná ovečka.

Rabín se vrátil do synagógy a znovu začal zpívat sváteční žalm, jenž ohlašuje příchod soboty.

Od té doby se zpívá ve Staronové synagóze na památku té události devadesátý druhý žalm dvakrát, což se neděje nikde jinde na celém světě.

Když se pak rabín Löw vrátil z modlitebny domů, první jeho kroky mířily k lůžku nemocné dcerky. Už se vzpamatovala z leknutí a rabín na první pohled s úlevou poznal, že se jí vrací i zdraví.

Nedlouho nato řekl rabín Löw golemovi mírně:

„Josefe, jdi na půdu Staronové synagógy, lehni si tam a důkladně si odpočiň.“

Golem poslechl, vystoupil na půdu modlitebny, ulehl do prachu mezi pavučiny a zavřel oči.

Když se to stalo, zavolal rabín svého zetě i žáka, s nimiž před časem uhnětl golema z hlíny na vltavském břehu, a všichni tři

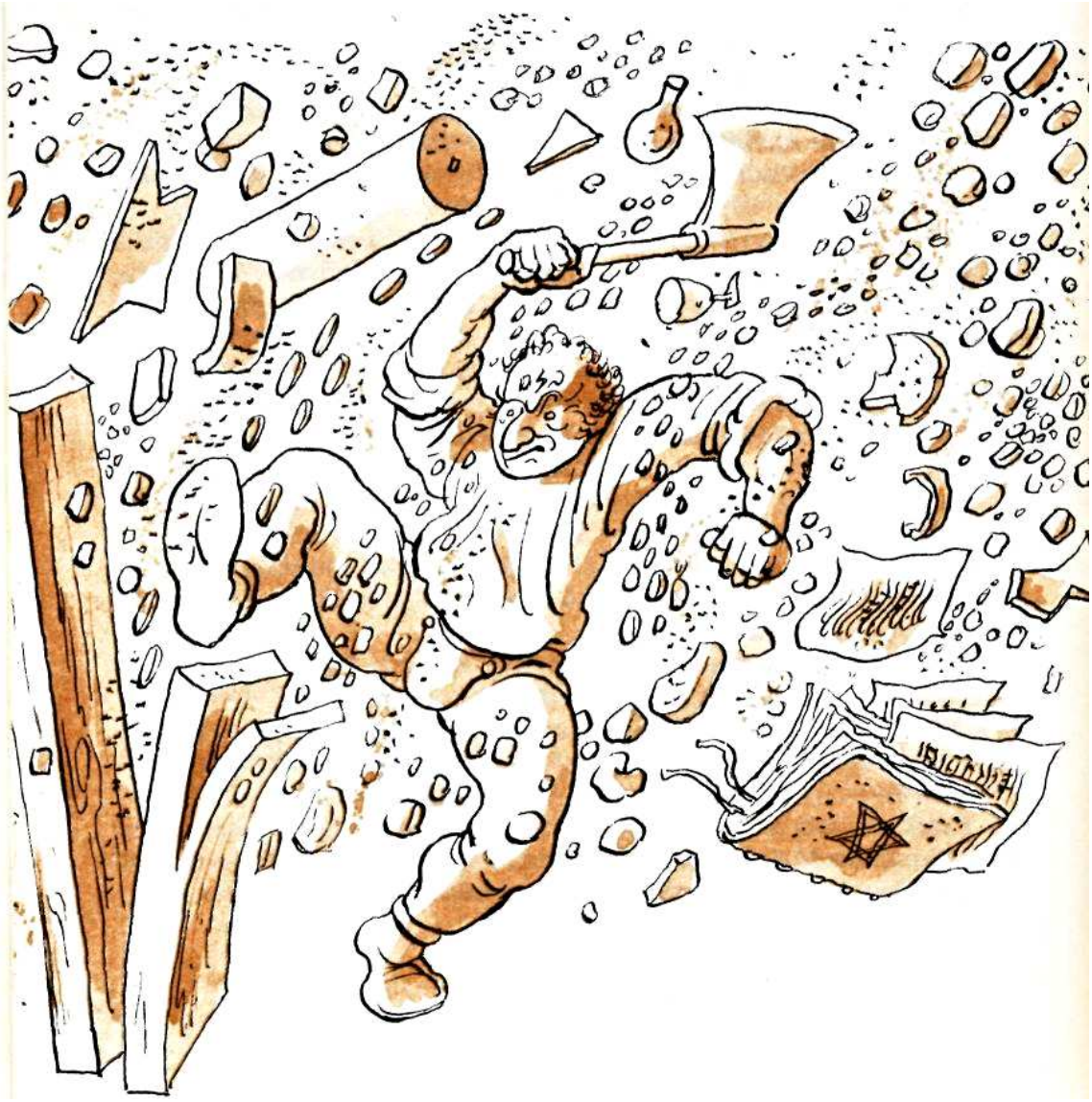
vystoupili na půdu, kde odpočíval golem.

Na pokyn rabínův se mu postavili za hlavu a pozpátku odříkali posvátnou větu o stvoření člověka. Při jejich slovech dýchal golem stále pomaleji a pomaleji, až se ztišil jako v hlubokém spánku.

Jeho pán se nad ním sklonil, vyjmul mu z úst šém a golem přestal dýchat. Rabín ho obešel sedmkrát pozpátku a po něm tak učinil i jeho žák; při každém kroku golemovi kůže šedla a šedla, až se proměnila v obyčejnou hlínu, a když ho obešel sedmkrát i rabínův zeť, začal se povrch golemova těla drolit a praskat.

Potom rabín golema svlékl, přikryl ho zbytky starých rouch a závěsů, a golemovy šaty dal spálit.

Své ženě i ostatním rabín nazítří oznámil, že golem v noci odešel a

že se už nikdy nevrátí. Nakonec ještě přikázal, aby nikdo nevystupoval na půdu Staronové synagógy, neboť se obával, aby někdo golema zase neoživil.

A přece se to jednou stalo.

Roky plynuly a v Židovském městě se objevil potulný student. Toulal se po světě a dřel bídu s nouzí, občas trochu studoval, ale dlouho u knih nevydržel; byl jako tažný pták. Kdesi se dočetl, že moudří rabíni dovedou vytvořit umělého člověka, a hned si představil, že by mu takový sluha pomohl navždycky z bídy. Posedla ho horečná činnost: od rána do večera vysedával v knihovnách, pročítal knihy hebrejské, latinské i řecké, kousek po kousku sbíral vědomosti, a tak se jednoho dne dozvěděl o rabínu Löwovi a jeho golemovi. Zapisoval si všechno, co četl a slyšel, a když už si myslil, že odhalil aspoň cípek tajemství, rozjel se do Prahy a zamířil na půdu Staronové synagógy.

Byla temná noc, student si rozsvítil lojovou svíčku a dychtivě se rozhlížel po temné půdě. Dlouho neviděl nic než vrstvy prachu a pavučiny, ale potom spatřil v koutě velikou hromadu polorozpadlých hadrů. Nedočkavě je začal odhazovat, a pak si uvědomil, že je u cíle.

V mihotavém světle svíčky před ním ležela hliněná postava jako obrovský balvan. Hlína byla na mnoha místech popraskaná a vydrolená, ale student si toho nevšímal. Vytáhl z kapsy lístek, který si kdesi ve chvatu opsal ze starých knih, vsunul jej golemovi pod jazyk a napjatě čekal, co se stane.

Chvíli se nic ani nepohnulo a student už myslil, že se dopustil nějaké chyby, avšak potom se obr pod starými trámy nepatrně pohnul. Trhliny v hlíně se začaly zacelovat, obláčky prachu se zvedaly ze starých trámů i ze všech koutů a mířily ke golemovi, usedaly do prasklin, puklin i vydrolených otvorů, a náhle se mohutná golemova hruď zvedla a klesla, znovu se zvedla a klesla, a student si uvědomil, že hliněný obr dýchá.

Poodstoupil několik kroků; už se nemohl dočkat, až golem vstane. V duchu si představoval, jak ho pošle pro peníze, pro celou truhlu peněz, pro drahocenné oděvy, pro stůl plný nejvzácnějších pochoutek, pro nejlahodnější vína ze starých sklepů, pro nejkrásnější obrazy a sochy, pro stříbro i zlato.

Golem se posadil, promnul si oči a ztěžka vstal. Zavrávoral, doširoka se rozkročil a přikrčil hlavu mezi ramena, třásl se jako v horečce a neustále rostl a rostl.

Už dosahoval až k dřevěným trámům, ztrácel podobu lidské postavy a měnil se v obrovský balvan hlíny, který kypěl a narůstal,

jako by měl zavalit celý svět.

Student si uvědomil, že se někde stala chyba, vyskočil na nejbližší trám a vytrhl golemovi šém. Obrovitý balvan se zachvěl, na okamžik strnul, potom se naklonil, v pádu srazil studenta a pohřbil ho pod horou vysušené hlíny. Zadunělo to, až se synagóga otřásla v základech, a potom bylo ticho. Jen hejno poplašených holubů vyletělo do tmy, zakroužilo nad ulicemi a znovu se vrátilo pod svou střechu.

A to je poslední příběh o golemovi.

O dětském moru

Stalo se, že malach hamavod, anděl smrti, zavítal znovu do Prahy a postihl ji morovou ranou. Také v uličkách kolem synagógy umírali lidé; hynuli staří i mladí, učení i prostí, ženy i muži, ale ze všech nejvíc umíraly děti. Rabín seděl dlouhé večery ve své jizbě, listoval v knihách se zlatými sponami a ve starých zažloutlých foliantech a lámal si hlavu, jak odvrátit pohromu, neboť dobře věděl, že bude-li smrt řádit mezi dětmi tak jako dosud, ghetto zanedlouho vyhyne. Jedné noci pozdě k ránu únavou usnul a zdál se mu podivný sen.

Zjevil se mu prorok Eliáš a vyzval ho, aby ho následoval; rabín poslušně vstal a kráčel za prorokem nočními ulicemi až na hřbitov.

Na čerstvých hrobech ještě ani neměla čas vyrašit tráva, a byly to hroby docela malé, protože pod hlínou ležely většinou děti, které zemřely v posledních dnech.

Rabín stál zamyšleně uprostřed náhrobků a náhle zaslechl, že hodiny odbíjejí půlnoc. V tu chvíli jako by se začaly hroby probouzet, hlína se pohybovala a z hrobů vylézaly děti: nejdřív dvě, pak tři, deset, třicet – za několik okamžiků jich byl celý zástup. Běhaly po hřbitově, šplhaly na staré náhrobky, poskakovaly a tančily, ty nejmenší si hrály s kamínky a trhaly sedmikrásky.

Rabín Löw to hemžení chvíli mlčky pozoroval, potom se obrátil k prorokovi, který zůstal stát u vrat hřbitova. Chtěl se ho zeptat, co to všechno znamená, avšak jeho ústa nevydala ani hlásku, prorok se začal rozplývat, ztrácel obrysy lidské postavy, už byl jen jako obláček noční mlhy, a pak se rozplynul v měsíčním světle. V tom okamžiku se rabín probudil, hřbitov byl pryč a do jizby svítil měsíc.

Znovu usedl ke svým knihám, znovu listoval bez únavy v zažloutlých listech a přemýšlel, co ten sen znamenal.

Ráno si zavolal jednoho ze svých žáků a řekl mu.

„Mnohokrát jsem se přesvědčil, že jsi člověk odvážný a statečný. Proto jsem tě vybral, abys pomohl naší obci v těžké chvíli. Postihl nás trest, avšak nevíme, proč se to stalo a proč anděl smrti nechce odejít. Máme jedinou naději, jak se to dozvědět: zdá se, že nám to nepoví nikdo jiný než člověk bez viny, a nevinné mohou být jen děti. Dnes před půlnocí půjdeš na hřbitov a vyčkáš, až se hroby začnou otvírat. Z hlíny vystoupí děti a budou si hrát. Ukryješ se za náhrobek, a jakmile se některé dítě přiblíží, vezmeš mu jeho bílý rubášek a přiběhneš co nejrychleji za mnou. To je všechno, nic jiného na tobě nechci. Vrať se brzy, budu na tebe čekat.“

Žák slíbil, že učiní všechno, co mu rabín přikázal. V noci se vydal na hřbitov, ukryl se ve stínu omšelého náhrobku a s bušícím srdcem čekal, co se bude dít. Odbila půlnoc, čerstvá a vlhká hlína na hrobech se začala pohybovat a žák uviděl, že z hrobů vylézají v bílých rubáščích celé zástupy dětí. Zpočátku měl strach, ale brzy si dodal odvahy a vztáhl ruku po dítěti, které právě běželo kolem jeho úkrytu. Dítě však postřehlo pohyb, vysmeklo se mu a zmizelo v zástupu. Po dlouhé chvíli se zatoulal do blízkosti náhrobku černovlasý chlapec, posadil se do nízké trávy, skládal si do řady drobounké kamínky a byl tak zabrán do své hry, že ani nezpozoroval, že mu něčí ruka stáhla bílý rubášek z ramen. Usmíval se, hrál si dál a za malou chvíli poodběhl ke svým druhům bez nejmenšího tušení, co se stalo.

Žák nemeškal, vklouzl do stínu starých domů a vytratil se ze hřbitova. Rabín ho už čekal; žák mu odevzdal svou kořist, oba se posadili k oknu a napjatě očekávali, co se bude dít.

Sotva začala odbíjet jedna hodina, v ulici zalité měsíčním světlem se objevil černovlasý chlapec. Běžel k rabínovu domku, sotva dechu popadal, před znakem hroznu a lva se zastavil a zaťukal prstem na okno.

Rabín pootevřel okenici, chlapec na ně upřel své veliké černé oči a zaprosil:

„Buďte tak hodní a dejte mi můj rubášek. Všichni se už vrátili zpátky pod zem, ale já bez rubášku nesmím. Děti si se mnou nechtějí hrát, utíkají ode mne a mně je smutno.“

„Nechceme, abys byl smutný,“ řekl rabín, „ale nechceme se ani dívat na smutek rodičů, kteří ve strachu čekají, až dojde řada na jejich syny a dcery. Rubášek ti vrátíme, ale nejdřív nám pověz, proč všude kolem umírá tolik dětí. Kde se stala křivda, která všechno způsobila, a proč jsou postiženy ze všeho nejvíc právě děti?“

Chlapec naříkal, žmoulal si pěstičkami uplakané oči a žadonil znovu a znovu:

„Vraťte mi můj rubášek, prosím vás, vraťte mi můj rubášek!“

Rabín přemohl soucit a řekl:

„Jakmile nám povíš, co chceme vědět, dáme ti ho zpátky. Leží tady na stole, mohu se jen obrátit, natáhnout ruku a je zase tvůj.“

Žák už měl slzy na krajíčku a tiše prosil svého učitele, aby nebyl tak tvrdý, avšak rabín mlčel: věděl, že v té chvíli jde o život všech ostatních dětí, a proto se tvářil, že nevidí chlapcovy slzy a neslyší jeho pláč; srdce ho však bolelo.

Náhle chlapec přestal plakat, zdvihl k rabínovi veliké oči a řekl:

„Tady nedaleko žijí v domě se znakem džbánu dvě ženy. Jedna se jmenuje Ella a druhá Bella.“

Rabín přikývl; dobře je znal a také věděl, že žijí způsobem nepočestným, právě tak jako jejich manželé, kteří byli bratři. Mnohokrát se snažil všechny čtyři přesvědčit, vysvětloval jim, že se dali na cestu neštěstí, avšak všechny jeho domluvy byly marné.

„Jděte za nimi,“ řekl chlapec, „protože ty přivolaly anděla smrti.“

„To je všechno?“ zeptal se rabín.

Chlapec už přestal plakat. Chvíli mlčel, pak řekl tiše: „Zabily novorozené dítě a tajně je zakopaly. Vrátíte mi teď můj rubášek?“

Rabín se vyklonil a podal chlapci bílou látku, pečlivě mu ji srovnal kolem ramen, chlapec poděkoval, obrátil se a úprkem běžel zpátky ke

hřbitovu.

Hned ráno dal rabín přivést obě ženy, a ty se mu přiznaly ke svému činu. Vyslechl je se smutkem ve tváři a přikázal jim, aby všechno opakovaly před soudem.

Ženy uposlechly, protože je už tížilo svědomí, a zanedlouho soud vynesl přísný rozsudek.

Nazítří po vykonání trestu začal mor ustupovat a v několika dnech opustil anděl smrti Židovské město.

Tak zachránil rabín Löw děti své obce před černou smrtí, jež je hrozila vyhubit do posledního.

O kapce rosy

Ještě jednu morovou ránu zakusil rabín Löw za svého života. Do Prahy znovu vtrhl mor a hubil děti i starce, muže i ženy. Rabín znovu hloubal nad moudrými knihami, znovu vysedával dlouho do noci ve své pracovně a znovu se snažil najít příčinu i lék. Tou dobou mu bylo už bezmála sto let, vlasy i vousy měl bílé jako sníh, ale jeho záda byla stále rovná a hlavu nosil vzpřímeně.

Dlouho hledal marně, až si ve chvíli největší úzkosti vzpomněl na svůj dávný sen a na Židovský hřbitov, kde našel kdysi příčinu morového povětří, jež hubilo děti jeho sousedů. Znovu se vydal jako tehdy před dávnými lety v nočním čase na hřbitov. A bylo tenkrát tolik mrtvých, že je pochovávali i v noci, hřbitovní vrata zůstávala dokořán téměř do rozednění, a pláč pozůstalých zaznával od starých stromů a náhrobků celou noc.

Rabín už spatřil světlo pochodní a slyšel nářek těch, kteří doprovázeli své nejbližší. Potkával sousedy, muže a ženy, jež pamatoval ještě jako malé děti, a jiné, kterým žehnal v jejich svatební den; a potkával shrbené starce, jež znal jako batolata, a šedovlasé vdovy, které si kdysi jako malá děvčátka hrávaly pod jeho okny.

Jak se tak obíral vzpomínkami, spatřil znenadání ve vratech

hřbitova zahalenou postavu. Přistoupil blíž, aby jí pohlédl do tváře, a v tu chvíli se poodhrnula rouška na obličeji neznámé a rabín si uvědomil, že se dívá do tváře Smrti. Oči jí planuly jako v horečce, a pod tenkou kůží se jí rýsovaly vystouplé lícní kosti. Mlčky se na sebe dívali, potom Smrt pomalu vztáhla ruku s listem papíru a přidržela jej starci před očima. Rabín pohlédl na drobné písmo, jímž byl papír pokryt odshora až dolů, a viděl, že je to seznam jmen; podíval se ještě blíž a hned na prvním místě si přečetl své jméno. Polekal se, rychle vytrhl Smrti seznam z ruky a roztrhal ho na malé kousky.

Smrt si smutně povzdechla, dívala se, jak bílé útržky papíru krouží v korunách stromů a jak je větrný vír žene přes náhrobky i čerstvě vykopané hroby, potom se obrátila k rabínovi a řekla tiše:

„Tentokrát jsi mi unikl, ale pamatuj si dobře, že na tebe nezapomenu.“

Rabín se otočil a beze slova se vrátil domů, ulehl na lůžko, ale do rána oka nezamhouřil; díval se do tmy a přemýšlel o tom, co se stalo.

Nazítří morová rána ustala, jako by se anděl smrti zázrakem vzdálil ze starých ulic. Vrata na hřbitov se zase zavřela, mor opustil městské hradby a valil se zemí dál a dál jako povodeň, která bere všechno, co se jí postaví do cesty.

Rabín Löw na noční setkání nezapomněl; věděl, že Smrt na něj bude od této chvíle číhat na každém kroku a že použije každé lsti, aby se ho zmocnila. Znovu se zabořil do svých knih, a protože znal zákony mechaniky i jiných věd, sestrojil si maličký strojek, který nosil neustále při sobě; a kdykoli se Smrt přiblížila, ve strojku to tiše zacinkalo jako ve starých hracích hodinách.

Smrt na sebe brala nejrůznější podoby a snažila se rozmanitými druhy lstí dostat se k rabínovi. Jednou se k němu přiblížila v podobě trhovkyně, jindy na sebe vzala podobu rybáře, který nabízel starému rabínovi sváteční rybu; a také podobu letící holubice, nebo podobu tuláka, který prosil u jeho dveří, podobu mladého muže, který se chtěl stát rabínovým žákem, i podobu šlechtice, který přijel před rabínův dům v nádherném kočáře, aby se poklonil starcově moudrosti. Avšak rabín měl maličký strojek neustále při sobě a jakmile se smrt ocitla poblíž, ozvalo se jemné zacinkání a rabín se rychle vzdálil.

Tak míjely týdny i měsíce, měsíce se proměnily v roky. Nadešel den rabínových narozenin a v nízkém domku nedaleko synagógy se sešli všichni jeho žáci, přátelé i příbuzní, aby vzdali starci svou úctu a vděčnost.

Dojatý rabín zapomněl svůj maličký přístroj na stole pracovny a s

úsměvem vkročil mezi hosty, aby je přivítal a vyslechl jejich blahopřání.

Když se všichni vystřídali se slovy díků, přistoupila k rabínovi jeho nejmladší vnučka a podala mu čerstvou růži. Rabín se sklonil, pohladil dítě po vlasech, přivřel oči a dlouze přivoněl k růži.

V tom okamžiku se zachvěl, růže mu vypadla z ruky, rabín se pomalu sesunul k zemi a zemřel.

Ve vedlejší místnosti na rabínově stole zatím marně zvonil tenounkým stříbrným hláskem kouzelný strojek. Zvonil dlouho, až potom náhle ztichl, jako by v něm prasklo natažené pero, a už se neozval.

A tak si nikdo nevšiml, že se na okvětním plátku růže leskne maličká krůpěj rosy, do které se ukryla Smrt.

O zlaťácích v hadříku

V šestnáctém století žil v ghettu bohatý a vážený primas rabbi Jizchak. Představený pražských Židů navštívil jednoho dne své přátele daleko za Prahou a vracel se domů až pozdě večer. Cesta vedla lesem a pod vysokými stromy byla taková tma, že kočí musel sestoupit z kozlíku a kráčel před koňmi s uzdou v ruce, aby vůz nesjel do příkopu.

Po nějaké chvíli se ukázalo v houštinách světlo, primas přikázal zastavit a zamířil do lesa, aby se přesvědčil, kdo tak pozdě zůstal v lese, a možná, že se chtěl i zeptat na lepší cestu.

Přišel na okraj malé mýtinky a uviděl, že záře vychází z veliké hromady zlata a stříbra. Zatajil dech, přistoupil blíž k pokladu a teprve v tu chvíli spatřil dva skřítky, kteří nabírali peníze do měšců a odnášeli je do lesní houštiny.

Rabbi pozdravil a zeptal se, komu patří to veliké bohatství.

Skřítkové se však nedali vyrušovat, pracovali pilně dál, až jeden z nich obrátil hlavu a odsekl:

„Nedělej si starosti, pro tebe není.“

Primas se nechtěl nechat odbýt a zdvořile opakoval otázku. Teprve potom se skřítek zastavil, položil měšec do trávy a řekl:

„Komu by ty peníze patřily? Jednomu člověku z Židovského města, ale ty to nejsi.“

Rabbi nemohl odpoutat zrak od toho bohatství a naléhal dál:

„Pověz mi aspoň, kdy ty peníze dostane?“

Skřítek zvedl měšec, zašklebil se a řekl:

„Až se tvá dcera vdá, dřív to nebude.“

Potom se rozběhl do lesa a už si rabbiho nevšímal.

„Mohu si vzít aspoň několik zlaťáků?“ zeptal se znovu rabbi. „Jen tři, nic víc nechci. Tři na památku, a pak zase půjdu po svých.“

„Vzít si je nemůžeš,“ řekl skřítek neochotně, „protože by nám chyběly. Ale když po nich tolik toužíš, můžeš si je vyměnit. Tři si vezmi, a tři nám tady necháš, jinak to nejde.“

Rabbi dal skřítkovi tři zlaťáky, zdvihl z hromady tři peníze a v tom okamžiku všechno zmizelo: zmizeli skřítci, zmizela hromada peněz, a tma byla ještě hustší než dřív. Primas se vrátil k vozu, řekl vozkovi, že v lese pálí uhlíři dřevěné uhlí, a znovu nasedl do vozu.,

Celou cestu až do Prahy přemýšlel o skřítkových slovech a když přijel domů, nezamhouřil oči ani na chvíli. Bohatství z lesní mýtiny mu nedalo spát, uvažoval, který šťastlivec dostane tolik peněz, a teprve k ránu dostal nápad, jak tu záhadu vyřešit. Skřítek mu přece řekl, že z pokladu nesmí chybět ani jediný zlaťák; jestliže položí zlaťák na ulici, nemůže ho zvednout nikdo jiný než ten, komu jsou peníze určeny, a dál už se uvidí.

Zabalil zlaťák do hadříku, vyhodil ho z okna a čekal. Ulicí přešlo mnoho lidí, avšak nikdo si hadříku ani nevšiml. Pomalu se blížil večer, primas už chtěl hadřík se zlaťákem přinést zpátky, když tu se náhle objevil v ulici umouněný a otrhaný chlapec, běžel přímo pod primasovo okno, sebral hadřík i se zlaťákem a zmizel za nejbližším rohem, jako by mu za patami hořelo.

Primas se nemohl vynadivit. Tenhle otrhánek že má být největším boháčem z celého města? Jakým řízením osudu by to mohl dokázat?

Mrzutě se odstrojil a celou noc se převaloval na lůžku. Ráno vstal ještě za svítání, zabalil do hadříku další zlaťák, znovu jej vyhodil oknem a čekal. Ulicí proudily zástupy lidí, někteří šli vesele a rozhlíželi se na všechny strany, jiní se sotva vlekli pod břemenem starostí, hlavu měli sklopenou, ale o hadřík se zlaťákem ani okem nezavadili. Začínalo se už stmívat, když se na rohu ulice znovu vynořil chlapec z včerejšího večera, běžel k primasovu domu, sebral zlaťák a zmizel stejně rychle, jako se objevil.

Třetího dne vyhodil primas z okna třetí zlaťák, a opět bylo všechno tak, jako po oba předešlé dny.

To už byl rabbi pohněván, rozmrzele přecházel po jizbě a se závistí myslil na otrhaného chudáka, kterého čeká takové bohatství. Za jaké

zásluhy? Zlobil se v duchu na osud, který tak zaslepeně rozděluje svou přízeň, ale pak ho napadlo, že by si mohl chlapce k sobě připoutat, a snad by si pak alespoň část toho velikého majetku našla cestu do jeho pokladnice.

Zavolal obecního sluhu a poručil mu, aby veřejně ohlásil, že představený Židovského města rabbi Jizchak ztratil tři zlaťáky; kdokoli je nalezne, ať je neprodleně odevzdá pravému majiteli.

Sluha ještě ani neobešel všechny ulice, a už kdosi nesměle klepal primasovi na dveře. Rabbi otevřel a spatřil chlapce.

„Pane," řekl malý návštěvník zkroušeně, „ty zlaťáky jsem našel já. Byl bych je hned vrátil, ale nevěděl jsem, že patří vám. Tři noci se mi zdálo, že před vaším domem najdu hadřík se zlaťákem; byl to tak živý sen, že jsem se běžel na to místo podívat, a hadřík se zlaťákem tam opravdu byl. Nehněvejte se na mne, že vracím jen dva, ten třetí jsem dal matce. Má malý krámek a potřebovala peníze, ale jakmile něco prodá, přinesu vám zpátky i poslední zlaťák."

To už byl primas skálopevně přesvědčen, že opravdu našel budoucího majitele pokladu. Mávl blahosklonně rukou a přátelsky se na chlapce usmál:

„Jen si je nech, ze tří zlaťáků nezbohatnu ani nezchudnu. Líbí se mi, že jsi tak poctivý. Pověz mi něco o svých rodičích!"

Chlapec vyprávěl, že žije ve veliké chudobě, protože otec je starý a skoro slepý, takže matka musí živit celou rodinu. Krámek má maličký, někdy tam za celý den nezabloudí ani jediný kupec, a tak je doma víc hladu než dostatku.

Primas ještě chvíli poslouchal, potom se s chlapcem rozloučil a ještě toho dne se vyptával mnoha lidí po celém ghettu na chlapcovu rodinu. Zjistil, že se chlapec jmenuje Mardochaj a že je synem poloslepého Saloma Meisla; a na všech stranách slyšel chválu, že je to rodina počestná a poctivá.

Vydal se k Mardochajovým rodičům, pověděl otci, že se mu chlapec zalíbil pro svou bystrost a poctivost, a navrhl, že se o chlapce postará jako o vlastního syna: dá mu oděv a jídlo, poskytne mu vzdělání a ještě mu ukáže svět.

Poloslepý stařec se jen usmíval.

„Nač by mu to bylo?" zeptal se zdvořile. „Můj otec byl nosič, také jeho otec byl nosič, a můj syn se bude živit stejně. Měl jsem osm synů a ten jediný mi zbyl. Proč bych se s ním měl loučit? Nač by mu bylo vzdělání, k čemu cizí kraje a města?"

„Kde je psáno," namítl primas, „že nosičův syn musí být zase

nosič? Nebyl by to hřích, kdyby chlapec tak chytrý nechal ležet své nadání ladem? Copak opravdu nechceš, aby se měl líp než ty? Připadá mi bystrý a poctivý; jestliže ke svému nadání připojí i píli, čeká ho šťastná budoucnost. Možná, že mu dám i svou dceru za ženu.“

Stařec už byl zviklán, nějakou dobu se ještě bránil, ale nechtěl překážet svému synovi v štěstí, a tak nakonec přece jen svolil.

Od toho dne vyrůstal Mardochaj v primasově rodině. Dobře se učil, měl dobré srdce a každého si naklonil svým přímým a vlídným jednáním. A protože vyrůstal celá léta vedle primasovy dcerky, sblížil se s ní nejdříve dětským přátelstvím a potom i láskou, až si ji nakonec vzal za ženu. Primas už se nemohl dočkat, až se pod jeho střechou objeví poklad, a proto jednoho večera krátce po svatbě navrhl mladému zeťovi, aby se s ním trochu projel po pražském okolí. Dojeli k lesní mýtině, procházeli se křížem krážem houštinami, vraceli se na mýtinu znovu a znovu, ale poklad se neobjevoval, a také po skřítcích nebylo ani památky. Zeť se vyptával, proč se pozdě v noci zdržují na tak odlehlém místě, ale primas už měl odpověď dávno přichystanou a řekl mu, že ve snu viděl v těchto místech veliký poklad.

Ráno se vrátili utrmácení, zeť s radostí, že je zase u své mladé ženy, tchán rozmrzele, protože se předpověď nevyplnila. Oba se pak vydali do lesa ještě dvakrát, s lopatami a rýči, překopali celou mýtinku, ale objevili jen suché kořeny stromů a kamení.

Čas ubíhal a primas začínal věřit, že všechno bylo jen mámení smyslů, anebo podvod samotného ďábla. Zatrpkl, mračil se, a jeho zlost se brzo obrátila proti zeťovi.

„Já hlupák,“ vyčítal si na každém kroku, „mohl jsem pro svou dceru vybírat mezi největšími boháči, mohl jsem jí najít muže bohaté i učené, ale vdal jsem ji za otrhaného chudáka!“

Mračil se, na zetě už skoro ani nepromluvil, brzy ho začal nenávidět a dával mu svou zášť najevo při každé příležitosti. Došlo to tak daleko, že Mardochaj už nemohl snášet nespravedlivé příkoří a jednoho dne se odstěhoval i se svou ženou z primasova domu.

Oba mladí manželé žili klidně a spokojeně, Mardochaj si zanedlouho získal pověst poctivého a zdatného člověka, a také v obchodě mu přálo štěstí. Roky pomalu plynuly. Jednoho dne krátce před žněmi vstoupil do Mardochajova krámku venkovan a chtěl nakoupit kosy a srpy. Mardochaj mu ukázal ty nejlepší, avšak venkovan jen rozpačitě přešlapoval a nakonec se přiznal, že nemá peníze; mohl by však pro začátek zaplatit starou kovanou truhlou, která se u něho povaluje v komoře a je tak zrezivělá, že se nedá ani

otevřít. Nepřijde-li krupobití, bude toho roku dobrá úroda, a tak Mardochaj o své peníze nemůže přijít.

Mardochaj souhlasil a venkovan si šťastně odnesl kosy i srpy.

Za několik dní zastavil před krámkem vůz a venkovan s kočím složili těžkou truhlu. Měla staré vzácné kování a byla tak těžká, že ji oba sotva vlekli.

Mardochaj poděkoval, rozloučil se, a ještě téhož večera si truhlu s vzácným kováním prohlédl. Zamyšleně sáhl na zámek, ten se pod dotykem jeho ruky otevřel, víko odskočilo a před očima mladého muže se objevila velká hromada zlatých a stříbrných peněz.

Mardochaj užasl, ale potom truhlu rychle zavřel a čekal, že se venkovan znovu objeví, neboť mu chtěl peníze vrátit. Pole však už byla dávno sklizena, začalo foukat ze strnišť, a venkovan se stále neobjevoval. Mardochaj se poptával v okolí, pátral i po hospodách, v kterých se zastavovali lidé z venkova při svých návštěvách v Praze, ale nikdo sedláčka neznal.

Mardochajova žena se svěřila s tajemstvím těžké truhly své matce, a tak se všechno brzy dozvěděl i primas. Přispěchal za svým zetěm a vysvětlil mu, že může truhlu i obsah považovat s čistým svědomím za svůj majetek, a když se zeť zdráhal uvěřit, vypověděl rabbi podle

pravdy všechno, co kdysi zažil. Po dlouhém naléhání a přemlouvání se mu podařilo mladého Mardochaje Meisla přece jen přesvědčit, že mu to bohatství skutečně spadlo do klína a že mu popravu patří.

Mardochaj byl teď boháč, ale nezpyšněl. Nedaleko židovské radnice dal postavit krásnou novou synagógu, které se dodnes říká Meislova, a pak ještě jednu, jež se jmenuje Klausova; zřídil lázeň pro ženy, chudobinec, sirotčinec a špitál, dal vydláždit blátivé uličky ghetta a dokonce prý obstaral i věno mnoha chudým nevěstám.

Avšak vypráví se také, že poslední hodinka jeho života přece jen nebyla šťastná: na smrtelném loži nařídil Mardochaj Meisl své manželce, aby veliké množství peněz odevzdala rabínu Löwovi pro chudé z ghetta, ale primasova dcera to odmítla učinit a ztrpčila Mardochajovi umírání mnoha ošklivými slovy. Po Meislově smrti se bohatství rozkutálelo na všechny strany; Mardochaj neměl žádné potomky, páni odmítli uznat jeho závěť za pravou a jmění zabavili. Bylo z toho hodně sporů, soudů a zlé krve, ale o tom už Mardochaj dávno nevěděl.

O rabínu Landauovi

Mezi učené talmudisty a moudré rabíny Židovského města patřil i rabín Ezechiel Landau. Přijel do Prahy z Polska a měl pověst šlechetného muže i znalce starých knih; když se blížil k městu nad Vltavou, vyšli mu vstříc až k Úvalům mnozí obyvatelé ghetta a vítali ho lidé prostí i učení, staří i mladí, souvěrci, kteří si od jeho učení slibovali nápravu mnoha věcí, i ti, kteří v rabínové učenosti viděli nebezpečí pro navyklý pořádek věcí a v jeho zbožnosti jen pokrytectví a přetvářku.

Jednoho dne se objevil v uličkách ghetta vůz přikrytý hrubou plachtou. Koně napínali všechny síly, neboť náklad byl těžký a objemný; pod plachtou bylo složeno několik sudů, a dva muži na kozlíku se netvářili právě přátelsky. Hádali se, brali si opratě z rukou a vykřikovali na sebe tvrdá a hněvivá slova plná nenávisti. Zastavili před rabínovým domem, slezli z kozlíku a netrpělivě zabušili na dveře moudrého muže.

Rabín je s radostí přivítal, neboť na první pohled poznal, že to jsou krajané z polské země, a vlídně je pozval dál.

„Ctihodný rabíne,“ promluvil první z mužů, „nehněvej se na nás, že

za tebou přicházíme v záležitosti poněkud spletité, ale nikdo jiný než moudrý člověk nemůže náš spor vyřešit. Postihlo mě veliké neštěstí a není v mých silách prokázat pravdu. Jsem syn Šimona Kohena, obchodníka s vínem z daleké Varšavy, kterou zajisté dobře znáš. Vyjel jsem se svým kočím na cesty, abych prodával víno. Dlouhou řadu dní bylo všechno v pořádku, můj kočí se ke mně choval zdvořile a ochotně, jak se na čeledína sluší a patří. Avšak dnes ráno, když jsem se probudil, pohřešil jsem svůj váček s penězi, ačkoliv jsem ho měl pod hlavou, aby mi ho nikdo neukradl. Obrátil jsem se na svého kočího a zeptal jsem se, zda v noci neviděl zloděje nebo někoho podezřelého. Avšak kočí se na mě podíval, jako bych ztratil rozum, a řekl mi nestoudně:

Ztratil se ti váček s penězi? Ale odkdypak má obyčejný kočí tolik peněz, že si je dává na noc pod hlavu? To se mi zdá podivné!

Užasl jsem, neboť ta řeč mi připadala bez hlavy a paty, avšak kočí pokračoval: Ty že jsi můj pán? Ztratil jsi rozum, nebo tě pronásledovala noční můra? Buď rád, že tě neodevzdám spravedlnosti; neboť kočí jsi ty, a jsi mi povinován úctou a zdvořilostí.“

Rabín ho vyslechl a zeptal se jeho druha, zda je všechno opravdu tak, jak muž pravil.

„Ctihodný rabíne,“ spustil obviněný netrpělivě, „ten člověk je podvodník a lhář. Je to můj kočí, a kde by vzal tolik peněz? Sotva jsem ráno otevřel oči, uchopil mě za krk a pustil se do mě, že jsem mu vzal peníze. Taková nepravda! Jsem počestný obchodník s vínem a nemohu za to, že se můj kočí zbláznil. Zapřísahám tě, pomoz mi a dokaž, že tento člověk je podvodník a lhář.“

Rabín si oba muže bedlivě prohlédl, avšak zevnějšek ani tvář mu nic neprozradily: oba muži byli zaprášeni dlouhou cestou, oba byli rozrušeni na nejvyšší míru, oba se zapřísahali a tvrdili, že ten druhý je podvodník, který se chce zmocnit cizích poctivě vydělaných peněz. Rabín dlouho uvažoval, naslouchal prosbám i hrozbám obou podivných návštěvníků, a nakonec se rozhodl, že jim popřeje času; neboť jsou případy, kdy stačí jen několik hodin, aby pravda vyplavala na hladinu a lež klesla ke dnu jako kámen. Požádal oba muže, aby přišli nazítří ve stejnou hodinu, že jejich při uváží a oznámí jim svůj nález.

Druhého dne se oba dostavili na minutu přesně. Rabín je nechal dlouho čekat v síni, návštěvníci netrpělivě přecházeli od stěny ke stěně, mračili se na sebe a občas si vyměnili několik hrozeb a

nadávek. Rabín zatím seděl ve své pracovně a naslouchal; oba byli rozezleni na nejvyšší míru, každý se dovolával své pravdy, avšak rabín věděl, že pravdu má jen jeden z nich, neboť pravda může být jen jediná; a tak jeden z nich je poctivý, zatím co ten druhý je podvodník, zloděj a lhář. Minuty ubíhaly, měnily se v hodiny, oba sokové už byli rozčileni na nejvyšší míru, když tu náhle rabín vstal od svého stolu a zvolal přísně:

„Ať vstoupí nejdřív kočí!“

Jeden z mužů se obrátil jako na obrtlíku, otevřel dveře a dychtivě vkročil k rabínovi. Sotva překročil práh, uvědomil si svou chybu, avšak bylo už pozdě. Musil se přiznat a nakonec s kajícnou tváří vrátil svému druhovi váček s dukáty. Obchodník děkoval rabínovi se slzami v očích, a ještě toho dne vědělo celé ghetto, jak rabbi Landau rozřešil spor a odhalil podvodníka. Získal tím na vážnosti, jeho nepřátelé a závistivci zmlkli, neboť poznali, že proti nim stojí nebezpečný a moudrý soupeř, a tak měl rabín Landau od té doby pokoj a klid.

Věnoval se dál své práci, napsal mnoho učených knih a byl v Praze i pohřben. Jeho potomci žili v ghettu několik generací, památka moudrého rabína je provázela z pokolení do pokolení, a vypravěči starých příběhů na ni nezapomněli podnes.

O chudákově opici

Kdysi dávno žil v úzké a křivolaké uličce pražského ghetta chudý Žid jménem Pinkas. Měl nemocnou ženu a celou kupu dětí, a tak se musel hodně ohánět, aby je uživil. Od rána do večera chodil po Praze s pytlem přes rameno, kupoval obnošené šaty a zase je prodával, avšak celé to pachtění mu vyneslo právě jen tolik, že rodina neumřela hladem. Pod chudákovou střechou si podávala dveře bída s nouzí.

Každého večera, když se Pinkas vrátil utrmácen domů, odevzdal své ženě všechny peníze, které přes den vydělal, posadil se do své chudé jizby a dlouho do noci si čítal při kahanci ve starých knihách.

Sousedé se mu posmívali, že si neumí vydělat ani na živobytí, avšak Pinkas posměšků nedbal. Naučil se v moudrých knihách poctivosti, a tak neuměl zákazníka ošidit, i když k tomu měl nejednou příležitost. Byli však také lidé, kteří si ho vážili nejenom pro dobré a poctivé srdce, ale i pro velkou sečtělost a znalost starých spisů.

Mezi jeho příznivce patřil i hrabě, který při náhodné rozmluvě poznal Pinkasovy vědomosti. Od té doby si ho často zval a dlouho s ním rozmlouval, neboť v něm poznal člověka moudrého a přemýšlivého. Každý pátek chodíval Pinkas k hraběti, a pokaždé se ho hrabě na konci rozmluvy zeptal, kolik peněz v tom týdnu vydělal. Když to bylo zvlášť málo, sáhl hrabě do kapsy a věnoval mu nějaký ten zlaťák na přilepšenou, aby chudák mohl oslavit po způsobu svých souvěrců sobotní den.

Pinkas však byl nejen sečtělý, ale i neznalý sebemenší falše. Pevně věřil, že všechno dobré i zlé přichází v životě od Hospodina, a proto vždycky, kdykoli ho hrabě obdaroval, pozvedl oči k nebi a pravil:

„Děkuji ti, Hospodine, že neopouštíš svoje dítka v bídě a nouzi.“

Hraběte to trošku mrzelo a po čase začal považovat svého oblíbence za nevděčníka. Dávám mu peníze, říkal si v duchu, starám se o něj, aby jeho rodina neumřela hladem, ale on mě snad vůbec nebere na vědomí. Jistě je správné, že děkuje Hospodinovi, ale bylo by mnohem spravedlivější, kdyby tu a tam poděkoval i mně, protože bez mé štědrosti by mu Hospodin sotva pomohl.

Nějakou dobu o tom uvažoval a nakonec se rozhodl, že svou štědrou ruku na čas uzavře; byl zvědav, jak se Pinkas zachová a jak to bude s jeho vděčností k Hospodinovi.

Vhodná příležitost nastala brzy. Přiblížily se velikonoce, veliké

svátky pesach, kdy se musí každý obyvatel ghetta opatřit potravinami na osm dní a podle předpisů talmudu vypít v prvních dvou večerech k nekvašenému chlebu čtyři poháry vína; a ten příkaz platí pro všechny, ba i pro ty, kteří mají hlad a chodí po žebrotě.

Krátce před svátky přišel Pinkas jako obvykle k hraběti, promlouval s ním několik hodin o mnohých věcech tohoto světa, a při odchodu čekal, až si hostitel vzpomene na peníze. Hrabě se však zachmuřil, jako by se ho zmocnila veliká lítost, pokrčil rameny a řekl: „Nehněvej se na mne, příteli, tentokrát tě nemohu obdarovat jako obvykle. Jsem trochu v tísni, nájemné ze dvorů mi ještě nedošlo, zato se mi nahromadila celá řada nutných výdajů, a tak mi odpusť, že tě propustím s prázdnou. Pevně věřím, že na tebe tvůj Hospodin nezapomene ani tentokrát.“

Pinkas zesmutněl, hubené tváře se mu propadly ještě víc, a sklíčeně se vracel domů.

Žena ho už netrpělivě očekávala, avšak Pinkas vkročil do dveří a namísto pozdravu ukázal jen prázdné dlaně. Děti se rozplakaly, žena naříkala a bědovala, svátky byly na krku a doma ani nejmenší peníz. Pinkas se ani nepokoušel ženu utěšovat, protože věděl, že dobré slovo hlad nezažene, zavřel se do své komůrky, rozsvítil kahanec a začetl se do svých hebrejských knih, aby zapomněl na trápení, hlad a starosti.

Bylo už k půlnoci, když se za Pinkasovými zády ozvala prudká rána, sklo v okně se rozletělo na tisíc kousků a něco temného padlo na podlahu. Pinkas vyskočil, přitiskl se ke zdi a v ruce svíral velikou starou knihu, jako by se chtěl bránit. Začal rychle odříkávat zaklínadla proti zlým duchům, ale venku pod oknem se dal někdo do hlučného smíchu a smál se tak dlouho, že Pinkas málem zahynul hrůzou a strachem. Potom smích ztichl, ozvaly se rychlé kroky, jako když někdo prchá uličkou, a bylo ticho.

Dlouho trvalo, než se Pinkas odvážil přistoupit k předmětu, který ležel v šeru pod oknem. Vzal ze stolu kahanec, sklonil se a vykřikl hrůzou. Na podlaze ležela mrtvá opice.

Rozběhl se k manželce a pověděl jí, co se přihodilo. Žena bědovala, neboť byla skálopevně přesvědčena, že jim někdo hodil opici do bytu jen proto, aby je obvinil z krádeže a dostal je do vězení.

Pinkas ji dlouho uklidňoval a namítal, že z jejich bídy může někomu sotva vzejít prospěch, až nakonec ženu přece jen trochu ukonejšil; sám však klidný nebyl a v hlavě se mu rojily nejčernější myšlenky. Oba pak uvažovali, co dělat. Nejlépe bude, když se zvířete co nejrychleji zbaví. Ale co s ním? Kdyby chtěli opici hodit do vody,

někdo je cestou potká a řekne jim, že opici ukradli. Nejlepší by možná bylo zakopat ji ve sklepě, ale co když původce toho činu přijde a začne kopat i ve sklepě? Nestalo se už mnohokrát v nejedné uličce starého ghetta, že cizí lidé prohledali dům od sklepa až na půdu?

Nakonec se Pinkas rozhodl, že opici spálí. Žena zatopila v peci, a když se plameny rozhučely, vzal Pinkas opici za nohy a táhl ji po podlaze do kuchyně.

Náhle se za ním ozvalo slabé cinknutí kovu. Udiveně se ohlédl a spatřil, jak se od opice kutálí blýskavý peníz.

Zvedli ho a uviděli, že je celý ze zlata. Pinkas to považoval za zázrak, znovu pozvedl opici, ale zdála se mu na tak malého tvora příliš těžká; vzal dlouhý nůž, rozřízl zvířeti břicho a uviděl, že je plné zlaťáků. Zaradoval se, pozvedl oči a podle svého zvyku pravil:

„Hospodin nám pomohl! Byl jsem mladý a zestárl jsem, avšak nikdy jsem neviděl, že by Hospodin zapomněl na poctivého člověka. Čas chudoby je za námi!“

Oba stáli dlouho v radostném údivu nad hromádkou peněz, potom

je umyli a uschovali, opici rozřezali na malé kousky a spálili ji v peci, takže po ní nezůstal ani jediný rezavý chlup.

Příští den nakoupili víno, maso i šaty pro děti, vyzdobili si příbytek a radostně zasedli ke sváteční večeři. Pinkasova žena si oblékla dlouhý řasnatý špencr, na hlavě měla krajky, a také Pinkas si vzal ten nejpěknější kabát, který v domácnosti našel. Na stole ležela okrouhlá cínová mísa a na ní macesy zabalené v plátně, na plátně byl křen, řeřicha, pečené vejce, kousek pečeně a nádobka se slanou vodou. Vedle mísy, jak jest předepsáno, stály číše s červeným vínem.

Podle starého zvyku pozvedli oba manželé mísu a odříkali přitom předepsaná slova:

„Toto je chléb bídy, jaký jedli naši otcové v zemi Mizrajim; kdokoliv je hladov, ať vejde a pojí s námi.“

Ještě ani nedomluvili, a na ulici pod oknem zarachotil kočár. Zastavil právě před Pinkasovým domkem, chvíli bylo ticho, a pak někdo zabušil na okno, div se sklo nerozletělo.

Všichni se podivili, kdo to může být, a Pinkas spěchal do síně otevřít nečekané návštěvě. Mezi dveřmi stál hrabě.

„To jsem jen já, Pinkasi. Jdu se podívat, jak slavíš svátek.“

Pinkas pozval hosta dál, hrabě se rozhlédl a užasle se zeptal:

„Jsem v tvém domku, anebo jsem zabloudil? Či jsi snad najednou tolik zbohatl?“

Stařec začal po pořádku vyprávět, jaká zvláštní věc se mu přihodila, a když se dostal ve svém vyprávění až k opici, hrabě zbystřil pozornost. Čekal, až Pinkas domluví, a pak řekl zamyšleně:

„Opice – to je opravdu zvláštní. Aby to tak

byla ta, co mi před několika dny pošla. Jak vypadala? Co jste s ní udělali?“

Pinkas pověděl podle pravdy, že opice byla rezavá jako skořice, a přiznal také, že ji spálili v peci.

„To byla určitě moje opice,“ vykřikl hrabě. „Ale jak se dostala až k tobě? Teď už vím, proč byla poslední dobou tak smutná a proč nakonec pošla. Jistě mě někdy viděla, když jsem zkoušel v zubech pravost zlatých peněz, a dělala to pak potají jako já, jenomže peníze vždycky spolkla.“

Pinkas zesmutněl, poodešel beze slova ke skříni, vytáhl váček s penězi, podal ho hraběti a řekl:

„Kdybych byl věděl, že ty peníze patří vám, nikdy bych se jich ani nedotkl. Vracím vám je skoro všechny, něco však přece jen chybí Trochu jsem nakupoval, abych mohl oslavit svátky.“

Hrabě však zavrtěl hlavou.

„Jen si ty zlaťáky nech! Našly si cestu k tobě, a proto ti patří. Užij si je ve zdraví, já zase půjdu.“

Pinkas i jeho žena mu děkovali se slzami v očích, hrabě se rozloučil a nasedl do kočáru.

Sotva se vrátil do svého paláce, svolal sluhy, udeřil na ně a žádal, aby mu pověděli, co udělali s mrtvou opicí.

Chvíli zapírali, ale nakonec se přiznali, že chtěli Pinkase vystrašit. Proto vzali mrtvou opici, hodili mu ji do okna a čekali, bude-li stařík znovu vzdávat díky za nečekaný dar.

Od toho večera se osud chudého Pinkase obrátil. Rozvahou a pracovitostí si získal důvěru a vážnost a všichni ho měli ve veliké úctě. Po čase ho zvolili primasem ghetta, avšak jejich nový představený zůstal i potom takový, jako byl vždycky: tichý, skromný a poctivý.

V jeho domě si podávali dveře nejmoudřejší rabínové a učení talmudisté, jeho ruka byla otevřena pro každého a u jeho stolu jedli chudáci, kteří by jinak umřeli hladem.

V ulici, kde stál jeho dům, dal postavit příbytky pro chudé a novou synagógu, která podnes nese jeho jméno.

O nevěstě ze Zlaté ulice

V úzké uličce Židovského města žil za starých časů muž jménem

Kalmán. Měl jedinou dceru, a ta byla tak krásná, že si o ní vyprávělo celé město. Štíhlá, s jemnou snědou tváří, s vlasy černými jako uhel, s velikýma zelenýma očima vypadala spíš jako princezna z pohádek než jako stvoření z tohoto světa. Jmenovala se Hanina a starý Kalmán ji miloval víc než vlastní život. Kdykoli se k ní někdo v Staronové synagóze obrátil, stařec se jen pyšně usmíval a cítil se v sedmém nebi. Přál si, aby byla šťastná, pracoval do úpadu, jen aby jí mohl připravit spokojený život, a sám jí také vybral toho nejlepšího ženicha, jakého jen mohl najít.

Hanina se ke svému nastávajícímu chovala se zdvořilou úctou, ale v srdci už dávno měla jiného. Večer co večer spěchala potají k studánce na vltavském břehu a tam v úkrytu čekala s tlukoucím srdcem, až se na vodě objeví člun s jejím milým.

Jakmile se začalo stmívat a na vodu padla podvečerní mlha, ozvalo se tiché šplouchání vesel, Hanina vyběhla na břeh a čekala s otevřenou náručí, až se z šera vynoří příď loďky. Když člun přirazil ke břehu, vystoupil z něho mladý štíhlý muž, objal Haninu kolem ramen a oba pak spolu dlouho seděli na kameni za studánkou, anebo se procházeli v šeru podle vody.

Večer co večer to bylo stejné, a vždycky se mladý muž zeptal při rozloučení své milé:

„Odjedeš se mnou?“

Hanina vždycky jen sklopila oči, přikývla a řekla:

„Odjedu, ale nejdřív to musím povědět otci. Kdybych se nevrátila, utrápil by se.“

Potom se rozloučila, mladý muž nasedl do loďky, Hanina se obrátila a utíkala domů, aby ji otec nehledal.

Mladík, kterého vybral Kalmán své dceři za ženicha, brzy vycítil, že se k němu jeho nastávající chová sice zdvořile, ale chladně a bez lásky. Trápil se, dlouho přemýšlel o příčině jejího jednání, a nakonec se rozhodl, že objeví pravý důvod stůj co stůj. Začal Haninu sledovat, čekával ve stínu před domem, a jakmile Hanina vyšla ze dveří, zpovzdálí ji sledoval a hlídal každý její krok. Tak se brzo dopátral i večerních schůzek; v úkrytu za starou ohradou jednoho večera spatřil, jak se ke břehu blíží úzká loďka, jak z ní vystupuje mladý muž, viděl ty dva, jak se objímají, a slyšel jejich tichá slova. Uvažoval, co má dělat; chtěl si s Haninou promluvit, ale tušil, že by ji tím popudil ještě víc. Proto se rozhodl, že o Haninových schůzkách poví jejímu otci a doufal, že stařec promluví své dceři do duše.

Starý Kalmán ho vyslechl, celý den až do večera přecházel po

světnici od stěny ke stěně a hněv v něm vzrůstal každou minutou. Když se slunce začalo naklánět k západu, postavil se k oknu a čekal, že Hanina vyjde z domu. Pořád si ještě myslil, že je to všechno jen výmysl anebo pomluva, nemohl se smířit s myšlenkou, že by si jeho poslušná dcera našla jiného, avšak potom ji uviděl na vlastní oči: Hanina vyklouzla z domu a spěchala uličkou k studánce, jako by se už nemohla dočkat.

Hanina zatím nic netušila. Objala se s milým, přivítala ho sladkými slůvky, ale mladík byl neklidný, jako by tušil nebezpečí. Naléhal na Haninu znovu a znovu, aby s ním odjela, prosil ji a zapřísahal, a dívka se bránila už jen slabě a nejistě; ve chvíli, když se už konečně chystala vstoupit do loďky, vyběhl ze stínu její otec s ženichem, vyrval ji z náruče mladého muže a vedl ji domů. Hanina se vzpouzela, plakala a naříkala, obracela se za svým milým a zapřísahala ho svou láskou, avšak ten už nastoupil na loďku a odrazil od břehu. Dovesloval doprostřed proudu, složil vesla, naposled zamával na svou milou, pak se naklonil nad okraj a zmizel v hlubině.

Hanina vykřikla, vytrhla se otci i ženichovi a jako šílená běžela zpátky k řece. Na samém břehu se zastavila, volala, ale nad vodou bylo ticho, loďka plula se složenými vesly po proudu a hladina se čeřila v podvečerním větru.

To už dobíhal na břeh otec i ženich. Zoufalá Hanina však nečekala, vstoupila do Vltavy a kráčela stále dál a dál. Marně ji otec prosil, aby se vrátila, Hanina zapadala stále hlouběji, už byla ve vodě po pás, už jí bylo vidět jen hlavu, už jen dlouhé černé vlasy splývající po vodě, a potom zmizela docela.

Dlouho do noci po ní pátrali rybáři i sousedé z pobřežních domků, dlouhými tyčemi prohledávali dno, ale všechno bylo nadarmo, Hanina se už neobjevila.

Nešťastný otec se uzavřel do svého domu, s nikým nechtěl mluvit, nepustil k sobě ani zdrceného ženicha a vyčítal si, že neuváženým jednáním zavinil smrt své dcery. Večer co večer vycházel na vltavský břeh, bloudil tam s hlavou sklopenou a nakonec ztratil zájem o celý svět; dlouhé večery vysedával ve své jizbě se zavřenýma očima, znovu a znovu probíral každou minutu toho nešťastného dne, ale vrátit čas nazpátek nedovedl. Rozdal skoro všechny své peníze chudým, a kdykoliv se ho někdo zeptal, proč to činí, opakoval jen se smutným úsměvem:

„K čemu jsou mi peníze, pro koho je mám šetřit?“

Tak uplynuly dva roky, a starý Kalmán zestárl o deset let.

Postonával, zešedivěl, síly ho opouštěly a cítil se na světě zbytečný.

V uličce nedaleko Kalmánova domu bydlela jeho sestra Šifra. Byla to žena dobrosrdečná, zkušená a živila se tím, že pomáhala mladým maminkám při jejich těžké hodince. Často vysedávala se svým bratrem u okna, snažila se ho přivést na jiné myšlenky, ale všechno její úsilí bylo marné; stařec zůstával zamlklý a po celý večer nepromluvil téměř jediné slovo.

Jednou tak zase spolu seděli, když Šifra spatřila na zdi pod oknem velikou černou kočku. Dívala se vzhůru do okna velikýma zelenýma očima a tiše mňoukala. Stará žena ji chvíli pozorovala, byla to jistě jedna z těch toulavých koček, které se ve světle měsíce procházejí po střechách i v temných koutech dvorů, ale tahle byla zvlášť opuštěná a smutná.

Šifra si povzdechla, šla připravit bratrovi večeři, a když po chvíli vyhlédla z okna, kočka už byla pryč.

Té noci se strhl nad městem veliký vítr, shazoval prejzy se střech a šuměl v korunách starých stromů jako vodopád. Šifra nespala, myslila na velkou černou kočku se zelenýma očima a umínila si, že si ji vezme k sobě.

V tu chvíli někdo zabušil na dveře. Šifra vstala, vyhlédla z okna a spatřila dole v uličce temnou postavu. Zavolala, neznámý zdvihl hlavu a řekl úzkostně:

„Prosím vás, pojďte se mnou, někdo potřebuje vaši pomoc.“

Šifra si povzdechla, nechtělo se jí do nečasu, ale rychle se oblékla a vyšla ven. Neznámý už netrpělivě přecházel před domem a sotva se Šifra objevila, pozdravil kývnutím hlavy a zamířil k řece.

Stará žena se ptala, kam ji vede a kdo potřebuje teď uprostřed noci její pomoc, avšak neznámý neodpovídal a při každé otázce jen zrychlil krok. Tak došli až k Vltavě, kde už čekala připravená loďka. Vítr zdvíhal na vodě veliké vlny s bílou pěnou, loďka byla úzká, ale neznámý podal Kalmánově sestře ruku, téměř ji vtáhl do člunu a rychle odrazil od břehu. Šifra zavřela strachem oči, oběma rukama se křečovitě přidržovala okrajů loďky, ale znenadání si uvědomila, že se vítr utišil jako na povel. Otevřela oči, hladina byla klidná jako zrcadlo a loďka stála bez pohnutí uprostřed řeky.

Neznámý složil vesla, povstal a beze slova ukázal k přídi. Teprve v té chvíli Šifra spatřila široké bílé schody; vystoupila z loďky a rychle sestupovala níž a níž, až se ocitla před branou velikého paláce se zelenými a modrými stěnami.

Její průvodce otevřel bránu a pokynul Šifře, aby vstoupila.

Kalmánova sestra se zatajeným dechem vešla do mramorové síně a kráčela chodbou až k vysokým dveřím. Zaklepala, uvnitř se ozval tichý hlas, Šifra stiskla kliku a spatřila na lůžku pobledlou Haninu.

Ulekla se, potom rozpřáhla ruce a zvolala se slzami v očích:

„Hanino, děvečko, co tu děláš? Ty ses neutopila?“

Hanina se usmála a zavrtěla hlavou.

„To je dlouhé vyprávění, ale ráda ti všechno povím. Nikdo na světě neví, co se vlastně tehdy stalo, a musíš mi slíbit, že to nikomu neprozradíš. Ani můj otec nesmí nic vědět, ty jediná budeš znát pravdu. Tenkrát před dvěma lety, když se nade mnou zavřela voda, vzal mě někdo do náruče a odvedl mě do tohoto paláce. Byl to můj milý, a od té doby se o mne stará a je ke mně dobrý a hodný, že si lepšího člověka nedovedu představit.“

Šifra poslouchala, ani nedutala.

„Řekla jsem člověka,“ pokračovala Hanina, „ale je to vodník. Kdysi býval mocným vládcem Vltavy i Labe, ale král vod ho zaklel a odsoudil k vyhnanství na tak dlouho, dokud nenajde dívku, která by ho následovala do vodní říše. Já jsem to učinila a tím jsem ho zbavila kletby.“

„Proč jsi mě zavolala?“ zeptala se Šifra tiše. „Stýskalo se ti?“

Hanina se usmála. „Můj muž je hodný a mám ho ráda, ale přece jen se mi občas trochu zasteskne po lidech. Muž se o mne bojí, nechtěl mě pustit, ale nakonec přece jen svolil, a tak smím vycházet na břeh v podobě černé kočky. Však jsi mě viděla.“

„Velká černá kočka se zelenýma očima?“ vykřikla Šifra užasle. „Ta, co se mi včera večer dívala do okna?“

Mladá žena přikývla. „To jsem byla já, ale znovu tě prosím, nikomu neříkej ani slovo.“

„A ty jsi mě opravdu zavolala jen ze stesku?“ zeptala se Šifra.

Hanina zavrtěla hlavou.

„Čekám rodinu a budu potřebovat tvou pomoc i radu.“

Ještě dlouho se Šifra vyptávala a Hanina vyprávěla, potom se zase ptala Hanina a Šifra vyprávěla všechno, co věděla: o starém Kalmánovi, o městě nad řekou, o lidech z úzké uličky, a tak spolu seděly až do rána a nazítří znovu, jako by se nechtěly nikdy rozloučit.

Přišel však čas a Hanině se narodil zdravý chlapeček. Když byl na světě, Šifra se začala chystat k odchodu.

Mladá maminka ji objala, políbila ji na obě tváře a řekla:

„Můj muž tě bude chtít obdarovat. Neber si perly, zlato ani stříbro, vezmi si do zástěry jen několik kousků uhlí.“

Sotva domluvila, vstoupil vodník. Upřímně Šifře poděkoval, odvedl ji k truhle plné zlata, stříbra a perel a řekl jí, aby si nabrala všechno, co jen bude chtít.

Šifra odhodlaně zavrtěla hlavou. Prohlásila, že nic nechce, všechno udělala jen z lásky k Hanině, a rychle se rozloučila.

Když procházela kuchyní, nabrala si plnou zástěru uhlí a vyšla z paláce. U brány už na ni čekal lokaj, vyvedl ji po mramorových schodech k loďce a zanedlouho byla Šifra doma.

Její muž se divil, vyčítal jí, že o sobě tři dny nedala vědět, vyptával se, kde byla, ale unavená Šifra jen mávla rukou a šla spát.

Ráno ji probudil velký křik. Promnula si oči, přistoupila k oknu a úžasem div neztratila řeč. Ulička byla plná lidí, všichni pobíhali, volali, mávali rukama nad hlavou a zase se skláněli k zemi a lezli po kolenou, jako by něco hledali.

Šifra se zeptala svého muže po příčině toho vzrušení, ale ten se jen dlouho smál, a pak řekl:

„Představ si, že našli v naší staré uličce poklad. Opravdové zlato, jako by je někdo roztrousil od řeky až k našemu domu.“

Šifra se obrátila, běžela do kuchyně k ohništi, kam vysypala ze zástěry uhlí, a ustrnula překvapením. U ohniště ležela na zemi hromádka třpytivého zlata.

Ukázala ten div svému mužovi a poprosila ho, aby nikomu nic neříkal, že ani ona sama mu nemůže povědět pravdu, a chtěla, aby se jí raději na nic neptal.

Od těch dob se oba měli dobře, koupili si dům, v němž do té doby bydleli, a ještě jim zbyla hromádka zlata v přihrádce šatníku.

Tehdy se začalo říkat úzké uličce Zlatá – na památku toho dne, kdy

se mezi kamením před starými domky objevilo na zemi ryzí zlato.

Čas zatím plynul dál, starý Kalmán zestárl ještě víc a bylo mu čím dál hůř. Jednoho dne, kdy už se zdálo, že je to pro něj chvíle poslední, slitovala se Šifra nad jeho trápením a pověděla mu o Hanině všechno, co věděla.

Když se pak vrátila domů a otevřela přihrádku se zlatem, našla jen kousky černého uhlí. Uvědomila si, že je to trest za porušení slibu, ale zlata nelitovala: za tu radost, kterou uviděla ve staříkových očích, to přece jen stálo.

Od té doby chodil starý Kalmán večer co večer na břeh Vltavy, bloudil tam dlouho do noci a volal dceru, až se o něm začalo po okolí říkat, že ze svého neštěstí přišel o rozum.

Krásná dcera starého Kalmána se už v uličkách nad Vltavou nikdy neobjevila. Jen občas za jarních měsíčních nocí přechází po lomenicích střech a po hřebenech zdí černá kočka se zelenýma očima, nahlíží do oken a tiše mňouká.

O ztracené lásce

V Židovském městě žila kdysi krásná dívka, a ta se zamilovala do mladého mnicha z ruského kláštera. Ten klášter nebyl nikdy ruský ale lidé mu tak říkali, protože stál v těsném sousedství staroměstského kostela svatého Mikuláše.

Mnich Anselm byl stejně mladý jako dívka, oba teprve nedávno odrostli dětským hrám; a protože byli na světě docela sami, přilnuli k sobě velikou láskou a milovali se bez ohledu na odlišnou víru, na klášterní sliby i na všechny příkazy řehole. Zprvu se jen potkávali v uličkách za klášterem, pak si vyměnili několik kradmých pohledů, za nějaký čas i několik slov, a náhle si oba uvědomili, že jeden bez druhého nemůže žít.

Dívka bydlela nedaleko kláštera v nízkém domku, z jehož sklepa vedla tajná podzemní chodba do klášterní hrobky, a v té hrobce se mladí lidé každý večer tajně scházeli.

Chlapec věděl, že porušuje zákony své řehole, a dívka věděla stejně dobře, že jí rodiče svatbu nikdy nedovolí; proto se oba po dlouhém váhání rozhodli, že spolu uprchnou někam daleko, kde je nikdo nezná a kde budou žít jako dva lidé, kteří se mají rádi a nemusejí se před nikým se svou láskou skrývat.

Všechno už bylo dohodnuto, určili si den i hodinu útěku, cestu i místo, kde začnou nový život, ale nakonec se celý krásný sen rozplynul jako pára nad řekou. Opatovi kláštera bylo podezřelé, že mladý mnich chodívá tak často do podzemní hrobky, začal ho sledovat a tak jednoho večera uviděl a uslyšel všechno, co pro něho mělo zůstat navždycky tajemstvím.

Vyčkal, až se mladí lidé rozloučili, ještě chvíli stál tiše v úkrytu, dokud dívka nezmizela v podzemní chodbě a mladý mnich na schodech do kláštera, a pak se vydal za provinilcem.

Řekl mu, že všechno ví, a dlouho mu vytýkal neuvážený čin, jímž chlapec poskvrnil čest řádu i vlastní svědomí. Mladý mnich se nebránil, mlčel, stál před ním s hlavou sklopenou a opat při pohledu na tak velikou zatvrzelost rozhodl, že mnich musí odejít do jiného kláštera na opačný konec země. Potom uzamkl celu a ráno přikázal,

aby chlapce bez prodlení odvezli.

Toho večera přišla dívka na místo schůzky dřív než obvykle. V ruce nesla malý uzlík s nejnutnějšími věcmi a těšila se na nový život po boku toho, kterého měla ráda. Hodina schůzky však minula, mnich nepřišel, a dívka čekala dlouho do noci marně. Nazítří přišla znovu a opět čekala, chlapec se neobjevil. Chodila potom do podzemní hrobky v nejméně příhodných časech, ráno i po půlnoci, v poledne i za svítání, ale nikdy se už nedočkala. Potulovala se v okolí kláštera, vyptávala se mnichů, zprvu opatrně a jakoby náhodou, později už přímo a se slzami v očích, ale nikdo jí nemohl povědět pravdu, anebo ji neznal, neboť opat nikomu nic neprozradil.

Dívce se stýskalo, chvíli si myslela, že ji milý zradil, chvíli zas umírala úzkostí, že ho potkalo neštěstí, seděla celé dny v hrobce a čekala s uzlíčkem na klíně; když nastala noc, vplížila se do kláštera a klepala na dveře cel, avšak řeholníci se domnívali, že je pokouší sám ďábel, a báli se otevřít.

Jednou se zdržel kterýsi mnich v kostele a vracel se pozdě v noci klášterní chodbou ke své cele. Náhle proti němu vyběhla z přítmí dívka s uzlíkem v ruce a vykřikla mu zoufale do tváře:

„Pověz mi, kde je bratr Anselm?“

Řeholník se vylekal, nedokázal ze sebe vypravit jediné slovo, stál jako solný sloup a chvěl se po celém těle. Dívka pustila uzlík na dlaždice, popadla řeholníka za hrdlo a v zoufalém pláči ho bezmála uškrtila; mnich se vyprostil jen s vynaložením všech sil, uprchl do cely a do rána nezamhouřil oči strachem a hrůzou.

Když se rozednilo, vydal se za představeným a pověděl mu svou noční příhodu. Opat si vzpomněl na mladého mnicha a začal tušit, koho to vlastně řeholník v noci potkal. Čekal trpělivě až do chvíle, kdy se oba mladí lidé obvykle scházeli v podzemí pod klášterem, a pak se vydal do klášterní hrobky. Už na schodech uviděl zdola slabou záři světla, a sotva sestoupil níž, vyběhla proti němu dívka s tváří plnou radosti a očekávání; spatřila opata, strnula jako zkamenělá, pak si přikryla dlaněmi oči a dlouho tak stála beze slova a bez hnutí jako socha.

Opatovi se jí zželelo, ale věděl, že musí konat svou povinnost. Přísnými slovy ji požádal, aby už nikdy nevkročila na klášterní půdu, a oznámil jí, že bratra Anselma do smrti neuvidí.

Dívka zbledla, oči se jí rozšířily, pak se vrhla na starce jako šílená, popadla ho za hrdlo a křičela mu do tváře:

„Ty jsi ho zabil! Ty jsi mi ho zabil! Přiznej se, že jsi ho zabil!“

Ráno nastala po opatovi velká sháňka. Když se neobjevil ani k polednímu, hledali ho řeholníci po celém klášteře, až našli opata v hrobce. Tváře měl rozdrásané, v očích výraz hrůzy, a byl mrtev.

Mladá Židovka zmizela, jako když kámen zapadne do hluboké vody.

Nějakou dobu o ní nebylo slyšet, i rodiče ji už dávno oplakali, ale znenadání se začaly dít v klášteře nevysvětlitelné věci.

Na chodbách se v nočním čase ozývaly netrpělivé krůčky, čísi ruka klepala na dveře, tlumený hlas tiše plakal a volal Anselmovo jméno. Když nejodvážnější mnichové vyhlédli ze svých cel, spatřili přízrak mladičké dívky, bloudící po chodbách.

Od té doby se zjevovala nešťastná dívka po celém klášteře, avšak nejčastěji ji vídali na třetím dvoře u bývalé knihovny. Na dvoře byla studna s pitnou vodou, ale jakmile se začalo stmívat, nikdo se neodvážil vyjít pro vodu, i kdyby měl umřít žízní. A vídali tam útlou dívčí postavu v bílé říze, seděla u studny, hlavu si opírala o kolena a dívala se zamyšleně přes roubení, jako by tam hledala odpověď na nevyslovenou otázku. Mlčela a dlouhé černé vlasy jí splývaly až na bosé nohy.

Avšak ani opat nedošel po smrti pokoje; zamračeně bloudil klášterem, na nikoho nepromluvil, a když měl někoho potkat, sklopil jen hlavu a raději se mu vyhnul velikým obloukem.

Jen bratr Anselm zmizel neznámo kam, ztratil se jako zrnko písku a nikdo o něm neví.

O Starém židovském hřbitovu

Odedávna říkali Židé svému hřbitovu zahrada; a je to vskutku zahrada, i když smutná a teskná. Větve starých stromů a houština bezových keřů stíní hroby zarůstající trávou i bezpočet náhrobků ze sliveneckého mramoru a pískovce; jsou vytesány do tvaru stříšky a pomalu se propadají do země, náhrobek vedle náhrobku, pomníky s mnoha slovy i pomníčky bez nápisu, husté bludiště osudů, po kterých zůstaly jen kameny. Nachýlily se stářím, vítr a déšť už smazal většinu jmen a s nimi i vzpomínku, avšak stále ještě lze číst na starých

hrobech jako v knize, jejíž autor je dávno zapomenut.

Hřbitov byl založen ve 13. nebo 14. století. Židé sem přenesli kosti svých souvěrců z Újezda (několika kamenů bylo prý použito i při stavbě Karlova mostu) a také z velkého pohřebiště, které se táhlo mezi dnešní ulicí Spálenou a Jungmannovou; kameny z této zahrady mrtvých byly zazděny do hřbitovních zdí a podle pověsti jsou to prý náhrobky sebevrahů anebo lidí, kteří zlořečili svým rodičům, že jim dali život.

A ještě jiné pověsti připomínají, že na tomto místě bylo pohřebiště už za knížete Bořivoje či dávno před založením Prahy, ještě dřív, než přišla na Vyšehrad kněžna Libuše; na jednom z náhrobků je letopočet 606, na jiném 941, na dalším 979 a pod jedním kamenem je prý pochována žena, jež zemřela sto let před založením Starého Města; avšak moudří připomínají, že v židovských letopočtech bývala vynechána jedna číslice, anebo že obyvatelé ghetta tak činili z obavy, aby hroby nebyly pustošeny křižáckými vojsky či za časů pogromů, a proto neoznačovali náhrobní kameny pravým letopočtem.

A tak je asi nejstarším náhrobkem pomník Abigdora Kára z dubna roku 1439, slavného básníka, který napsal žalozpěv nad vražděním a loupením v ghettu roku 1389: „I hroby byly vyhrabány a kosti dávno zetlelých předků z míst věčného odpočinku vyrvány, náhrobní kameny zničeny a hrobky srovnány se zemí…“

Nikdo už nikdy nezjistí, kdy byl vlastně v této veliké smutné zahradě pochován první mrtvý.

Je psáno na náhrobku Josefa, syna Gaona Jicchaka, že byl zběhlý v Písmu, mišně i talmudu a ve všech knihách; že dovedl vypočíst všechny předpisy obsažené v Turim, byl znalcem v nauce gramatické i v poezii, a nebylo mu rovného v zemi ani v zámoří.

A leží tu David, syn Mojžíše Korefa a řezník, o němž je psáno, že podporoval pražské sirotky bez ohledu na víru a o svátcích rozdával chudým tolik masa, kolík vážily všechny jeho děti dohromady; a o něco dál odpočívá paní Hendela, jež prý štědře podporovala učence a zvala žebráky ke svému stolu, rozdávala prádlo, oděv i obuv a dbala o sirotky.

Po jiných však zbyla jen jména:

Josua, syn Jehudův, předříkávač, pochován roku 941,

Šendl, manželka učence Gabriola, zemřela roku 979,

Abraham, syn Jakubův, mučedník,

Gedaljah, lékař a představený Staré synagógy.

Jsou tu jména hebrejská, německá, a také bezpočet jmen českých z

16. století: Čech, Krása, Černý, Šárka, Ludmila, Sláva, Dobruška, Slávka, Křesomysl, Jitka i Božena, a jména vpravdě knížecí: Nezamysl, Mnata, Vojen, i Libuše.

Je psáno ve starých knihách, že v 11. století žil ve Francii moudrý rabbi Salomon ben Issak, zvaný Raši anebo také Jarchi. Hodně cestoval, byl v Itálii, v Řecku, v Palestině, v Egyptě i v Persii, až ho osud zavál po mnoha bludných cestách do Prahy. Pověst vypráví, že to byl muž moudrý a vzdělaný, avšak právě pro svou moudrost měl mnoho nepřátel: četní z nich usilovali o jeho pád, rabínovu zbožnost prohlašovali za licoměrnost a jeho nauku za kacířství. U mocných ho očerňovali, že se vydává za spasitele a že chce jako falešný mesiáš vyvést židovský lid z Prahy.

A tak i na jeho osud platí slova prorokova: Lidé přicházejí jako polní tráva, a klesají a opadávají jako lístky květů, když nastane čas…

Nenávist nakonec přinesla své černé plody: jednoho večera, když rabbi seděl ve své jizbě nad starými knihami, vnikl k němu najatý vrah a probodl mu srdce dýkou. Rabbiho manželka však nakapala svému mužovi na ránu několik krůpějí ze zázračného balzámu, rána se zavřela a Rašimu se znovu vrátil život. Aby se vyhnul dalšímu pronásledování, dal rabbi pohřbít pod náhrobek se svým jménem prázdnou rakev a sám v tajnosti odešel do Řezna. Jeho odpůrci pak několikrát jméno svého nepřítele z náhrobku odstranili, vyhlásili i klatbu na jeho spisy, ale spisy se četly dál a jméno se vždy objevilo do rána v kameni znovu; teprve když po letech rabbi zemřel opravdu, bylo jeho tělo pochováno do hrobu, jenž mu byl předurčen.

Tím však příběh o náhrobku rabbiho Raši nekončí. Po mnoha letech zemřel rabbiho nejmoudřejší žák Šimon, zvaný též mezi prostým lidem Spravedlivý, a jeho přívrženci hledali na hřbitově vhodné místo, kam ho uložit. Tehdy zjistili, že se hrob rabbi Raši otevřel dokořán: podivili se tomu, prohlédli náhrobek a spatřili v kameni nové jméno, jméno Šimona Spravedlivého. Tak dal sám moudrý Raši znamení, kam si přeje uložit svého nejvěrnějšího žáka, a podle jeho pokynu se tak i stalo. Náhrobek, pod kterým leží Šimon Spravedlivý, patří dodnes k nejkrásnějším; zdobí ho portréty Šimona i jeho ženy a podoby alegorických zvířat.

Nejeden příběh vypráví také o náhrobku rabína Löwa. Po boku svých rodičů měl tu být pohřben i rabínův synek, avšak ten zemřel v Kolíně a byl tam i pochován. Později vystoupil s nárokem na čestné místo po rabínově boku jeho vnuk. Souvěrci však byli na vahách a vyzvali mrtvého rabbi Löwa, aby dal znamení, zda si to skutečně

přeje. Hrobka se tehdy skutečně rozšířila, a teprve po pohřbu se zase vrátila do své původní podoby; jiná pověst však vypráví, že se naopak zúžila, aby mezi rabínovou hrobkou a sousedním hrobem zbylo ještě místo pro dalšího nebožtíka, a vskutku je nový hrob maličký a úzký, neboť v něm odpočívá dítě.

A také se vypráví, že slavný rabín sedí ve své hrobce a dál si čte ve starých knihách. Teprve po staletích přijde k jeho hrobu poslední pravnuk, položí rabínovi na otevřenou knihu čerstvou růži a řekne: „Velký rabbi, otázka je rozřešena!“ Rabín Löw si povzdychne, požádá Stvořitele, aby ho konečně k sobě povolal, a rozpadne se v prach. Možná, že právě proto přicházeli k jeho hrobu lidé a štěrbinou mezi kameny házeli rabínovi lístky a lístečky se svým přáním i se svými starostmi. A nebyly to jen vzkazy a prosby: bohatší obyvatelé ghetta prý pokládali na pomníky peníze a dary pro chudé, a jiní aspoň kamínky se slovy: Budiž požehnána paměť spravedlivého!

Na náhrobku nedaleko hrobu rabína Löwa je šlechtický erb, pod nímž leží Hendel, manželka Baševice, jemuž se říkalo též Šmiles. Její manžel byl prvním pražským Židem povýšeným do stavu šlechtického. Měl právo razit mince a také se o něm ví, že sloužil Albrechtu z Valdštejna. Na samém konci života musel uprchnout z Prahy do Mladé Boleslavi, tam brzy nato umřel, a jeho manželka Hendel zůstala i v hrobě navždycky sama. Avšak pravda starého příběhu je jiná, neboť se vypráví, že pod honosným náhrobkem s nápisem Hendel Šmilesová leží polská královna. Král ji od sebe zapudil a zavržená královna ze strachu o svůj život uprchla z Polska. Dostala se až do Prahy a uchýlila se do Židovského města, neboť předpokládala, že ji tam nikdo nebude hledat. Obyvatelé uliček kolem Staronové synagógy ji přijali nejenom proto, že byla bezmocná a odsouzená k věčnému putování po cestách i necestách, ale i z důvodů praktických, neboť královna měla právo razit peníze. Žila pak v ghettu až do smrti a praví se, že to byl život šťastný a spokojený. Ti, kdo věděli, postavili jí nad místem věčného odpočinku mramorový náhrobek, na němž lev drží ve spárech erb o třech polích: v prostředním poli jsou tři hvězdy a v postranních podoba lva. Jen na místo jména vytesali obyvatelé ghetta do kamene jméno jiné, jméno Hendel Šmilesové, neboť se báli, že krajané jejich královny by někdy v budoucnu tělo vykopali a odvezli zpátky do Polska.

Mrtví spí ve své veliké zahradě zarostlé trávou a šeříky, jen jeden z nich opouští každou noc své místo. Narodil se v uličkách ghetta, přijal však křesťanskou víru a stal se kaplanem u Svatého Víta. Když se

blížila jeho poslední hodina, rozpomenul se na svůj původ a zatoužil po zahradě mrtvých, neboť tam byla pochována dívka, kterou kdysi dávno miloval. Proto se vrátil ke svým souvěrcům a byl pochován podle svého přání.

Noc co noc úderem jedenácté hodiny však vstává a spěchá k Vltavě, kde na něj čeká loďka s kostlivcem u vesel; a nikdy ten neklidný mrtvý nezaspí a nezapomene, přichází k Vltavě za jarních dešťů i v nočních bouřích horkého léta, i za podzimních mlh, když vítr zdvíhá na hladině vlny a čeří ji bílou pěnou. Vkročí do loďky, kostlivec vesluje k protějšímu břehu, složí vesla, jeho cestující vystoupí a jako štvanec běží malostranskými uličkami ke Svatovítskému chrámu. Usedne k varhanům a hraje, zatímco jeho mlčenlivý veslař šlape měchy anebo jen stojí mlčky opodál a naslouchá. Než odbije hodina po půlnoci, varhany ztichnou uprostřed melodie a varhaník pospíchá i se svým průvodcem zpátky k Vltavě; nasedne, veslař ho odveze na protější břeh a zmizí ve tmě, varhaník se uloží smutně do hrobu a netrpělivě čeká, až zase přijde jeho čas.

A jsou tu v zahradě mrtvých i kameny, na nichž se zachovala znamení rodů — dvě ruce Aronitů, konvice Levitů, anebo symboly zaměstnání: po dávném krejčím zůstala jen podoba nůžek, po řezníkovi sekyra, po doktorovi lékařská pinzeta. Jinde čas zachoval jen symboly jména, a tak se veliká zahrada hemží i podobami zvířátek a zvířat: v poklidném sousedství žije na kameni lev i jelínek, medvěd a liška, kohout, holub i ryba. Na náhrobku, pod nímž se už dávno rozpadla neznámá Hendel v prach, je zobrazena ženská postava, u jejíž hlavy stojí dvě slepice s bojovně vztyčeným zobákem; pověst vypráví, že pod kamenným obrazem Adama a Evy leží snoubenci, které si anděl smrti povolal právě v den jejich svatby.

Snad tu kdysi měli svůj vlastní hřbitov také zástupci zvířecí říše. V zastrčeném koutě u zdi je totiž malý náhrobek, zarostlý břečťanem a z poloviny zapadlý do země. Nápis je už téměř nečitelný, avšak pamětníci starých časů vyprávějí, že v jeho prvních slovech byla zmínka o psu. Jednou prý kdosi hodil přes zeď hřbitova mrtvého psa, aby posvátné místo zneuctil; moudrý rabín Löw tehdy rozhodl, že cokoliv se na hřbitov dostane, má tam zůstat, a tak bylo zvíře pochováno mezi ty, kteří nejednou žili ve stejném opovržení. Možná, že to tak opravdu bylo, neboť pravda vypravěčů je jiná než pravda pergamenů, i když je psáno, že pohřební bratrstvo ghetta kdysi dávno přikoupilo a začlenilo do své zahrady pozemek, na němž se dříve zahrabávaly kosti psů.

Bylo to tak? Anebo se všechno udalo docela, docela jinak?

Nikdo se už asi nedoví pravdu, neboť i ta zarůstá břečťanem a trávou.

Avšak praví talmud: Lépe by pro nás bylo, kdybychom nebyli stvořeni, než že jsme byli stvořeni; když však jsme už byli stvořeni, tedy zkoumej jeden každý své jednání čili prozkoumej každý své skutky.

O staroměstských strašidlech

Nikde jinde po celé Praze není tolik tajemných zjevení jako na Starém Městě. Odedávna je potkávali noční chodci na ryncích i v úzkých uličkách, vynořují se na dvorech paláců i v chodbách starých domů, na střechách i v zahradách, uprostřed ulic i v šeru odlehlých koutů.

O některých jsme už vyprávěli: o popravených pánech na Staroměstském náměstí, o duchu šílené bekyně, o Turkovi z Ungeltu, o smutné jeptišce z bývalého kláštera blahoslavené Anežky, o kýchajícím novorozeněti na Karlově mostě, o průvodu duchů na Staroměstské mostecké věži, o vrátném ze Staré koleje, o utopené služce a rytířích z dragantu v Karlově ulici, o ohnivých mužích, o vodníkovi pod Karlovým mostem, o zlodějském kostelníkovi a hraběti Deymovi na Zábradlí, o smutné dívce z Martinské ulice, o chlupáči, který přepadá nepočestné dívky v Konviktské ulici, i o smutném Indiánovi, který se objevuje na Františku, o bezhlavém templáři z Liliové ulice, o černé kočce se zelenýma očima, o železném muži v uličce platnéřů i o zlé paní z Kozího plácku. A ještě je tu Mistr Páleč, který zradil Mistra Jana a dodnes se zjevuje v předvečer Husova upálení na Betlémském náměstí i v přilehlých uličkách, běduje a naříká; a je tu bílý jednorožec z Biskupského dvora, kterého zhmotnili kdysi spiritisté a nedokázali ho poslat zpátky do říše stínů, je tady tajemný kazatel dávných pikartů; a ještě …

Připomeňme si však z nekonečného zástupu duchů, strašidel a zjevení aspoň ty nejpozoruhodnější.

B e z h l a v á j e p t i š k a

Objevuje se v Liliové ulici od té doby, co se do bývalého sídla templářů nastěhovaly řádové sestry. Byla to dcera bohatého velmože, který měl veliké panství a zlaté doly. Šlechtic si přál, aby se jeho jediná dcera provdala za potomka slavných pánů z Rožmberka, avšak dívka si zamilovala chudého venkovského zemana. Otec se zatvrdil, poslal dceru do kláštera dominikánek, ale ani to nepomohlo.

Zeman se vydal do Prahy a obcházel kolem kláštera tak dlouho, až se s dívkou domluvil. Jedné temné noci se milenci pokusili o útěk, otec však čekal nedaleko, své jediné dceři sťal mečem hlavu a nad umírající vyslovil strašlivé prokletí. Od té doby bloudí bezhlavá nešťastnice v uličkách kolem bývalého kláštera a čeká – na co vlastně čeká?

O h n i v ý v ů z

Vyjede o půlnoci z uliček židovského ghetta a ujíždí na Kozí plácek; namísto koní ho však táhne spřežení ohnivých kozlů. Nikomu ještě to noční zjevení neublížilo, až na jeden jediný případ. Na Kozím plácku bydlela kdysi mladičká dívka; byla, to krasavice k pohledání, avšak protancovala by duši. Nic na světě ji netěšilo, pro nic jiného nežila, jen pro tanec a pro muziku. Jednou o masopustě utekla z domova a tancovala bezmála do půlnoci; matka ji však pohřešila, tušila, kam se dcerka ztratila, a tak se ji vydala hledat. Dcera matku zahlédla, vyskočila oknem a rychle se vracela nočními ulicemi domů. Doběhla až na Kozí plácek, ale tam se proti ní znenadání vyřítilo spřežení divokých kozlů; z jejich

zježené srsti šlehaly plameny, dívka v hrůze padla na dlažbu a zemřela před očima své matky. Ohnivý vůz se jí však ani nedotkl, zvířata zastavila tři kroky před ležícím tělem a spřežení se i s vozem propadlo do země.

Z v o n í c í j e p t i š k a

Kdysi žila v Praze urozená paní, a ta zle trápila své služky a děvečky. Byla mezi nimi i pobožná dívka, která sepjala ruce k modlitbě pokaždé, když zazněl zvon z nedalekého Týnského chrámu; zlostná a lakotná paní ji jednou přistihla a tolik se rozhněvala nad její nečinností, že služebnou na místě utýrala. Teprve po smrti nešťastné děvečky se v bohaté paní pohnulo svědomí, vstoupila do kláštera a většinu svého jmění rozdala chudým; to, co zbylo, věnovala pak na veliký zvon pro věž Týnského chrámu. Svědomí se však tak snadno utišit nedá, a tak se zlá paní objevuje v nočním čase na týnské věži a vlastníma rukama rozhoupává srdce darovaného zvonu.

Ř e z n í k s o h n i v o u s e k e r o u

Staroměstští řezníci se několikrát zapsali do dějin svého města. Když mladičký král Jan Lucemburský přitáhl k Praze a snažil se ji vyrvat z rukou Jindřicha Korutanského, vyzbrojili se pražští občané a se zbraní v ruce pomohli Janovi vstoupit do hradeb. Tehdy se vyznamenali zvlášť staroměstští řezníci; je zaznamenáno v popisu pražských cechovních korouhví, že právě tenkrát pražští řezníci získali červenou korouhev s bílým lvem, neboť když se král Jan přiblížil, vyrubali řezníci bránu u svatého Františka a vpustili krále do města.

Hned dvakrát zachránili řezníci před zkázou kostel svatého Jakuba v sousedství staroměstských masných krámů: poprvé v husitských bouřích, podruhé roku 1611 za vpádu Pasovských.

V tom čase došlo v Praze k velikému drancování a plenění a nebýt řezníků, vzaly by za své i krásné památky z chrámu minoritů. Na paměť té události dali pak mniši zasadit do klášterní zdi desku s nápisem, který dodnes připomíná udatnost řeznického cechu. Ve výroční den byli vždy starší z cechu v klášteře s velkou slávou pohoštěni a vděční minorité jim slavnostně odevzdali na důkaz své vděčnosti klášterní klíče i zvonek nad hlavní branou.

A ještě jednou pomohli řezníci ochránit Staré Město před zkázou, když roku 1648 útočilo Königsmarkovo švédské vojsko z Malé Strany přes Karlův most. Málokdo už ví, že po boku studentů si tehdy vedli nejsrdnatěji právě staroměstští řezníci.

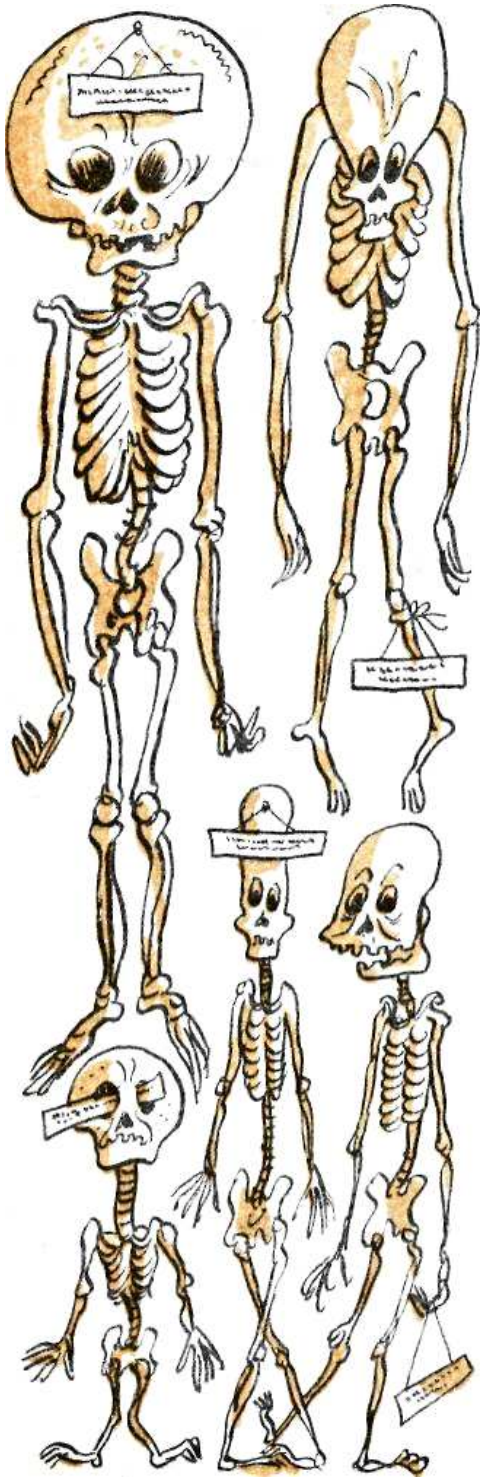
Náš příběh se však vztahuje ke vpádu Pasovských.

Všichni řezníci tehdy vytáhli do boje, jen jeden chyběl: mladý tovaryš Tomáš, který byl právě u své milé. Několikrát se už chystal k odchodu, už si připínal k boku meč a do ruky bral sekyru, aby pomohl svým druhům, ale krasavice ho přemlouvala a prosila tak dlouho, až nakonec zůstal. A protože Tomáš nesplnil svou povinnost, bloudí za temných nocí kolem svatojakubského kostela, mává nad hlavou ohnivou sekyrou a zle ohrožuje každého, kdokoli se přiblíží s nepoctivým úmyslem.

O helmbrechtnicích

Je s podivem, kolik helmbrechtnic čili žen povětrných se zjevuje v zapadlých koutech staroměstských uliček a náměstí. Je jich řada dlouhá, předlouhá, a proto vzpomeňme jen dvou nejvytrvalejších. Ta první prchala kdysi před stráží a v tísni vběhla do temného dvorku, aby se ukryla ve stínu; kde však hledala záchranu, našla smrt, neboť ze dvorku na ni vyrazil veliký pes a prokousl jí hrdlo. Chuděra straší od té doby v okolí Biskupského dvora, kde se jí ta nehoda stala; skrývá se v temných koutech a zšeřelých uličkách, hlasitě šramotí v odpadcích, vyhýbá se světlu i lidem, naříká a běduje, noc co noc na věčném útěku, ve

věčném strachu…

Ta druhá se zjevuje v Celetné ulici. Kdysi tu potkala za soumraku osamělého kaplana a v rozjívenosti obnažila před ním svou hruď; kaplan se zle pohněval, udeřil rozpustilou žínku do hlavy křížem a prorazil jí lebku. Když viděl, co učinil, rozrušil se natolik, že klesl vedle své oběti mrtev. Od té doby se objevují v Celetné ulici spolu, žínka se mu posmívá, dráždí ho svými půvaby, kaplan prchá, ale uniknout nemůže a asi už neunikne nikdy.

Ž e b r a j í c í K o s t l i v e c

Mezi učenými doktory města pražského žil kdysi podivínský vědec, který s velkou náruživostí sbíral a zkoumal nejrůznější lidské kostry.

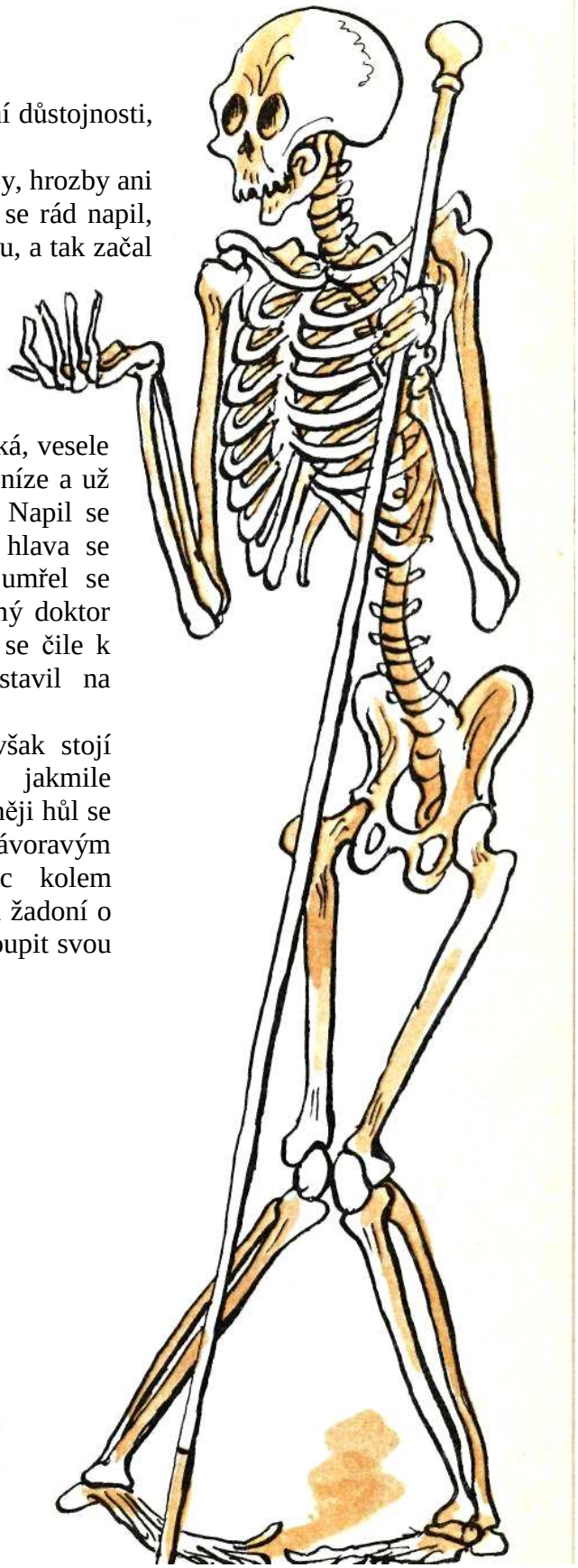
Měl ve své sbírce kostlivce s kostičkami tenkými jako hůlky, obrovité kolohnáty, kostry s hlavou velikou jako štoudev a ještě mnoho dalších. Ze všeho nejvíce však toužil po kostře svého sluhy, který mu v těch učených síních pomáhal. Byl to člověk hubený a tak vytáhlý že se na každém prahu musel ohnout v pase a spát mohl jen na dvou postelích anebo na podlaze.

Učený doktor ho přemlouval, aby mu prodal svou kostru k prozkoumání, sliboval, že jeho pozůstatky postaví ke dveřím síně a do ruky mu dá hůl se

zlatým knoflíkem na znamení důstojnosti, ale sluha nechtěl ani slyšet.

Co však nedokázaly prosby, hrozby ani sliby, dokázala žízeň. Sluha se rád napil, kapsu měl ustavičně prázdnou, a tak začal přece jen o návrhu uvažovat. Dlouho se nemohl rozhodnout, ale jednoho dne učený doktor onemocněl, sluha si řekl, že svého pána dozajista přečká, vesele podepsal smlouvu, shrábl peníze a už běžel do nejbližší hospody. Napil se však důkladněji než jindy, hlava se mu zatočila a milý sluha umřel se džbánkem v ruce. Zato učený doktor byl hned jako rybička, měl se čile k dílu a sluhovu kostru postavil na nejčestnější místo své sbírky.

Obrovitý kolohnát tam však stojí vždycky jen do půlnoci: jakmile odbije dvanáctá, stiskne pevněji hůl se zlatým knoflíkem a vrávoravým krokem se vydá do ulic kolem Karolina, zastavuje chodce a žadoní o peníze, aby si prý mohl vykoupit svou kostru zpátky.

Hradčany

O uhlíři a posvícení

Kníže Oldřich nade všechno miloval lov. Časně zrána vyjížděl se svou družinou z Hradu, jeho psáři odvázali smečky ze řemenů a lovci se do pozdního šera toulali hustými lesy v okolí Prahy.

Jednoho dne tak zamířili do západních lesů a brzy objevili mohutného jelena. Hnali se za ním cestou necestou, houštinami i mýtinami, avšak jelen byl neúnavný a stopa se brzy začala lovcům ztrácet. Družina se rozptýlila a kníže se opozdil, neboť mu kožešinová čapka uvízla na trnité větvi; musil slézt z koně, a když zase vystoupil do sedla, uvědomil si, že je sám. Z dálky slyšel štěkot psů a troubení rohů, avšak ozvěna vracela vzdálené hlasy ze všech stran a kníže zabloudil. Zasadil svému koni ostruhy, řítil se stráněmi i úvalem, až se ocitl na osamělé mýtině. Uprostřed mezi stromy stál velký milíř, z něhož pokojně stoupal dým. Kníže několikrát zavolal, potom přiložil ke rtům lovecký roh a zatroubil, avšak nikdo mu neodpovídal. Teprve na druhé zatroubení se vynořil z houštiny uhlíř a zvědavě přistoupil k jezdci.

Kníže se ho vyptával, zda neviděl lovce, ale uhlíř jen zavrtěl hlavou a pak řekl zdvořile:

„Nikoho jsem tu neviděl už několik týdnů, pane můj, ale jestliže si přeješ, rád ti ukážu cestu zpátky do Prahy.“

Kníže poděkoval, už se chystal obrátit koně, avšak uhlíř dodal:

„Vidím, že jsi unaven. Jestliže ti nebude můj příbytek připadat příliš chudobný, pojď se mnou a na chvíli si odpočiň. Mohu tě dnes i pohostit, jak se na vzácného hosta patří a sluší, neboť ve vsi za vrchem se slaví posvícení. Žena vykrmila husu a po chalupě to voní jako o největším svátku.“

Kníže neodmítl, protože už byl dlouhým trmácením opravdu unaven, sestoupil z koně a společně s uhlířem zamířil do úzkého průseku mezi borovicemi.

„Ty jsi jistě z knížecí družiny,“ vyzvídal uhlíř. „Mám radost, že mohu pod svou chudou střechou uvítat hosta tak vzácného.“

Kníže se pobaveně usmál a přikývl.

„Máš pravdu, jsem knížecí komorník a říkají mi Mates.“

Chvíli spolu kráčeli lesem, až se před nimi znenadání objevila malá dřevěná chalupa. Uhlíř zavolal ženu i děti a kníže zasedl s celou rodinou k prostému stolu, na němž voněla pečená husa. Hostitel měl

radost, že hostovi chutná, a také uhlířova žena se zanedlouho osmělila a zvědavě se vyptávala, jak vypadá život na knížecím dvoře, jaký je kníže, a otázky nebraly konce.

Oldřich se bavil, ukusoval z křupavé husičky a vyprávěl. Chvíli mluvil pravdu a chvíli si vymýšlel, žena i děti seděly kolem stolu a naslouchaly s otevřenými ústy o krásе Pražského hradu, o životě urozenců, o krásné Oldřichově ženě Boženě.

Když tak hodnou chvíli poseděl, kníže vstal, utřel si hřbetem ruky mastnou bradu, poděkoval za pohoštění a řekl uhlířovi:

„Možná, že se časem i ty podíváš do Prahy. Kdyby se to stalo, přijď na Hrad, rád tě na oplátku pohostím.“

Uhlíř se rozesmál, až mu bílé zuby zasvítily ve vousaté tváři, a odpověděl vesele:

„Přijdu dozajista, jen když mi slíbíš, že upečeš husu. Já mám tuhle pečínku nejradši na celém světě, ale živobytí moc nevynáší, tak si ji můžeme dopřát jen jednou do roka a sliny se mi sbíhají už dva měsíce před posvícením.“

Nepravý komorník se rozesmál, slíbil, že dá připravit nejtučnější husu z celého podhradí, a celá rodina ho pak doprovodila na lesní cestu, kde se s ním všichni srdečně rozloučili. Kníže se vyhoupl do sedla a vesele zamířil k Praze. Netrvalo dlouho, zaslechl ve stráni štěkot psů a brzy se z houštiny vynořila unavená družina, která celou tu dobu svého pána marně hledala.

Po nějakém čase, bylo to právě na svatého Martina, se objevil v bráně Pražského hradu prostý venkovan. Přistoupil ke strážnému a pověděl mu, že je počestný uhlíř a že přichází do Prahy na pozvání knížecího komorníka Matesa.

Strážný ani okem nemrkl, neboť všichni služebníci i stráže na celém Hradě už slyšeli o setkání v lesích za Prahou a bavili se historkou o uhlířovi, který se celý rok těší na posvícenskou husu. Zavedl proto venkovana do hradního paláce a odevzdal ho služebníkům s poznámkou, že je to vzácná návštěva pro komorníka Matesa.

Služebníci na sebe mrkali, potají se usmívali a ochotně ukázali návštěvníkovi cestu do velké síně, kde dozajista najde svého přítele.

Uhlíř poděkoval a odhodlaně vkročil do síně. Dech se v něm zatajil nad tou nádherou, milý uhlíř zůstal stát u dveří s čepicí v ruce a jen se rozhlížel po kobercích, závěsech a zdobeném nábytku. Náhle zaslechl povědomý hlas, radostně se usmál a s otevřenou náručí se rozběhl ke skupině mužů, odkud slyšel svého posvícenského hosta. Hlouček se

rozestoupil a uhlíř zůstal stát, jako by do něho hrom uhodil, neboť si uvědomil pravdu: nehostil ve své chalupě komorníka Matesa, ale samotného knížete Oldřicha. Pobledl ve tváři a prosil za odpuštění, avšak kníže se jen smál a prohlásil, že neví, co by mu měl odpouštět.

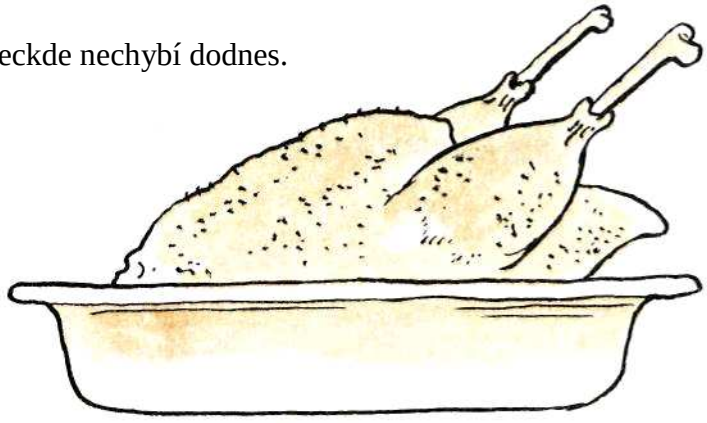
Potom se hosta vlídně ujal, provedl ho hradními síněmi i všemi paláci, ukázal mu knížecí poklady i krásné obrazy a uhlíř nevycházel z údivu. Než se nadáli, bylo poledne a oba ve veselé rozprávce zamířili k prostřené tabuli. A byl to stůl opravdu knížecí: ve vzácných pohárech se perlilo víno, na stříbrných mísách ležely vybrané pochoutky a uprostřed stolu voněla na podnose jako lahůdka všech lahůdek dozlatova upečená husa. Uhlíř se posadil proti knížeti, oba se pustili svorně do pečínky a jedli, až jim mastnota kapala po bradách.

Teprve pozdě odpoledne se vracel uhlíř s náručí plnou darů zpátky domů. Sotva vstoupil do své dřevěné chalupy, svolal celou rodinu a všichni žasli nad bohatými dary, které si z Prahy přinesl. Ještě víc se divili, když jim uhlíř prozradil, koho to vlastně hostili v chýši pod borovicemi.

Kníže Oldřich se pak ještě nejednou zastavil při svých loveckých toulkách v uhlířově chalupě, a jeho umouněný přítel se častokrát vypravil na Pražský hrad, kde mu byly vždycky otevřeny dveře dokořán. K uhlířově poctě i na paměť neobvyklého setkání kníže přikázal, aby měl vždycky ve výroční den té návštěvy na stole pečenou husu, a ten zvyk se brzy rozšířil po celém podhradí.

Tak vzniklo martinské posvícení, jež se slavilo od té doby vždy první neděli po svatém Martinu. Teprve v roce 1427 se všechna pražská města dohodla, že budou slavit posvícení společně, a určila je na den knížete Václava; od toho času se místo martinského posvícení slavilo v Praze václavské, ale husí pečínka při něm nesměla chybět nikdy.

A leckde nechybí dodnes.

O kouzelníkovi krále Václava

Za starých časů měl téměř každý král svého dvorního šaška či kejklíře. Nebýval to vždycky človíček jen pro zábavu a obveselení, neboť znal nejenom mnohé šprýmy a kratochvíle, ale i leckteré řemeslo potulných artistů a frajkumštýřů, a navíc to býval muž uvážlivý a moudrý, který dovedl povědět svému pánovi v lehkém žertování nejednu hořkou pravdu, kterou by se jiný nahlas povědět neodvážil.

Sám Otec vlasti měl na svém dvoře celou skupinu kejklířů a šašků, z nichž nejoblíbenější byli Václav a Havel. A že to nebyli jen kratochvilní vtipálkové pro ukrácení dlouhé chvíle, o tom svědčí i skutečnost, že je král poslal s oznámením své svatby s Annou Svídnickou až do Štrasburku. Ve Vlaších si Karel nad jiné oblíbil dalšího šaška, muže řečeného Dolcibene; protože však Vlach nechtěl za nic na světě opustit svou rodnou zemi a odolal i nejlákavějším nabídkám a slibům, povýšil ho Karel IV. aspoň na krále italských šašků.

Také Karlův syn Václav měl na svém dvoře nejednoho znalce veselých kratochvílí. Obzvláště mezi nimi vynikal kejklíř a kouzelník řečený Žito. Byl to mistr proměn a nikdo neměl ani tušení, jak svá kouzla vlastně provádí, i když jim ledaskdo chtěl přijít na kloub. Nikdo nikdy nemohl odhadnout, co učiní Žito v nejbližší chvíli anebo v jaké podobě se ukáže před královskou družinou. Jednou se objevil v králově přepychovém průvodu na malém dvoukoláku taženém trojspřežím černých kohoutů, jindy zase předstoupil před svého pána oděný jako velmož či naopak jako ten největší chudák.

Stalo se kdysi, že ho král zavolal, aby bavil jeho hosty. Žito si ani v nejmenším nelámal hlavu, v jakém šatě předstoupí před svého pána; pracoval zrovna na zahradě, kterou měl z celého královského sídla nejraději, vstal od růží, otřel si ruce o kalhoty a ubíral se ke královi – v záplatované soukenné hazuce, s hlínou na střevících a v děravých kalhotách. Všichni trnuli, co té opovážlivosti řeknou cizí hosté, avšak Žito se na prahu síně zdvořile uklonil – a v tu chvíli měl na sobě pestrobarevný oblek z tureckého hedvábí, strakaté nohavice a střevíce s mosaznými přezkami, až oči přecházely. Předvedl, co král žádal,

znovu se uklonil – a v tu chvíli už neodcházel marnivý švihák ve světáckém oblečení, ale nahrbený poutník v dlouhém poutníčkem hábitu, v jakém chodívali potulní mniši anebo pokorní hříšníci za odpuštěním svých hříchů.

Ze všeho nejvíc Žito nenáviděl ješitnost a domýšlivou pýchu. Jakmile se někdo v jeho přítomnosti příliš povyšoval anebo holedbal svými zásluhami, Žito jen mávl rukou a přimrazil ho k zemi, jako by mu přibil podešve k prknům dlouhými hřebíky; pak se odešel naobědvat nebo napít někam do malostranské hospody a vysvobodil zkroušeného zajatce teprve po několika hodinách, když už nešťastník prosil a žadonil, až srdce usedalo.

Častokrát tak potrestal králova šaška, který se rád holedbal uměním svých hbitých prstů. Jednou při obědě tak začal šašek líčit své kousky i frajkumšty a Žito jen pozorně naslouchal. Chlubílek se naklonil nad stůl, aby si vzal další rybu, avšak ryba mu vypadla jakési dámě právě do klína. Postižená vykřikla, šašek vyrazil zoufalý skřek a s vytřeštěnýma očima pozoroval svou ruku, jež se mu znenadání proměnila v koňské kopyto. Všichni se smáli, až slzeli, šašek nešťastně pobíhal sem a tam, až král poručil Žitovi, aby to kouzlo zase zrušil. Žito jen pokrčil rameny, zamumlal několik nesrozumitelných slov, a koňská kopyta se šaškovi proměnila ve volské paznehty. Teprve po dlouhé chvíli se nad ním králův kejklíř smiloval a šašek se mu od té chvíle vyhýbal jako čert kříži.

Podobný, a ještě horší kousek vyvedl Žito kejklířům bavorského vévody, který přijel ke králi Václavovi na návštěvu. Tehdy předváděli Bavoráci tolik roztodivných a nevídaných kousků, že všichni užasli a bez dechu sledovali jejich vystoupení. Bavorský vévoda se pýchou nadýmal jako krocan, až to bylo i samotnému Václavovi nemilé. Dal potají zavolat Žita a přikázal mu, aby předvedl hostům své umění; cokoli však králův kejklíř udělal, cizinci to hned provedli po něm a ještě si nějaký ten kouzelnický kousek přidali navíc. Tak se předstihovali až do poledne a už se zdálo, že Žito odejde z tohoto závodění s velikou hanbou.

Když nastal čas k obědu, zasedli všichni ke stolu a pustili se do jídla. Zatím se venku na nádvoří připravovalo lešení, na němž měl odpoledne závod pokračovat před zraky hostů i zvědavých Pražanů. Bavoráci spokojeně popíjeli pivo a cpali se horami masa i zelí, když tu se náhle pod okny ozvalo hněvivé zavolání, a hned po něm se strhla na rozestavěném lešení prudká hádka. Kejklíři zvědavě vyskočili, vyklonili se z okna, ale když zjistili, že se to jen několik svárlivých

diváků hádá o výhodné místo, mávli opovržlivě rukou a chtěli se vrátit k hodování. S hrůzou si však uvědomili, že to zpátky nejde: z čela jim vyrostly obrovské, rozložité parohy, jaké by byly ozdobou i té nejvzácnější sbírky loveckých trofejí. Zoufale se zmítali v okně, snažili se protáhnout parohy zpátky do síně, ale všechno bylo nadarmo; cloumali tam sebou jako dva jeleni na pasece a diváci venku na nádvoří plakali smíchem.

Teprve když král z úcty k hostu přikázal Žitovi, aby kejklíře toho nadmíru vyvinutého paroží zbavil, mávl jeho dvorní kouzelník rukou, parohy zmizely a schlíplí cizinci se mohli znovu posadit ke svému stolu.

Bavoráci chtěli tu hanbu smazat, a tak si odpoledne dali záležet. Předváděli na nádvoří kousky nikdy nevídané, diváci neskrblili potleskem a byla to sláva taková, že si na Žita nikdo ani nevzpomněl. Po Václavově kouzelníkovi jako by se země propadla. Král už se smiřoval s tím, že Žito prohrál, usuzoval, že se raději někam uklidil, aby se uchránil před ostudou, neboť v závodění s kejklíři tak protřelými sotva mohl zvítězit. Bavoráci zatím kouzlili a předváděli své nevídané kousky dál, jen občas sáhli po korbeli a napili se pár loků piva, aby jim při těch kouzlech nevyschlo v hrdle.

Ve chvíli, kdy to už nikdo nečekal, objevil se náhle na okraji lešení Žito. Uštěpačně pozoroval kejklíře, potom si vyhrnul rukávy, roztáhl si oběma palci ústa od ucha k uchu a s labužnickým pomlaskáváním zamířil k prvnímu cizinci. Byl to mužíček drobný a vychrtlý a uprostřed svých břichatých druhů vypadal jako skřítek. Chvíli se díval překvapeně, ale pak si uvědomil, co má Žito v úmyslu, a začal nenápadně ustupovat. Žito však popadl mužíčka za ramena, pěkně mu narovnal ruce i nohy podle těla, otevřel ústa dokořán a začal si ho soukat do hrdla jako když had polyká žábu anebo myš. Netrvalo dlouho, z kejklíře bylo vidět už jen tenké křivé nožičky a potom zmizely i ty. Žito si utřel hřbetem ruky bradu, škytl, vyplivl s odporem střevíce a zhluboka se napil z opuštěného džbánu. Zdálo se však, že ho kejklíř v žaludku přece jen tlačí: Žito se tvářil zkormouceně; těžce vzdychal, bledl ve tváři, až nakonec přistoupil k velké kádi vody, znovu škytl, otevřel ústa od ucha k uchu, hlasitě říhl, a než se kdo nadál, mužíček žbluňkl do vody.

Lidé se smáli, volali a tleskali a bouřili nadšením tak dlouho, až se schlíplí Bavoráci skromně uklidili z lešení a zanechali tam Žita jako vítěze.

Jindy zas potrestal lakomého pekaře, o němž bylo známo, že šidí na míře i váze, ale nikdy se nedá při svých nepravostech přistihnout. Byl to člověk bez srdce, zelí mastil kyselem a kyselo vařečkou a lakotil, kde mohl; ze všeho nejvíc okrádal chudáky, kteří se nemohli vlastní silou dovolat spravedlnosti a narovnání. Teprve Žito na něj vyzrál a o kousku, který lakomému pekaři vyvedl, se pak dlouho vyprávělo po celé Praze.

Znenadání začal sledovat nenáviděného pekaře jako stín a brzy zjistil, že lakomec má velké stádo prasat, jež obvykle vyhání k

mokřadisku u řeky. Václavův kejklíř si obstaral hromadu slámy, udělal z ní třicet velkých víchů a nad nimi pak mumlal své kouzelnické průpovídky tak dlouho, až se mu znenadání víchy proměnily v třicet kulaťoučkých a růžových prasátek. S veselou písničkou je vyhnal k mokřadisku u řeky, lakomému pekaři přímo před oči. Ten chvíli závistivě pozoroval stádo a nemohl z kulatých a pěkných prasátek oči spustit: už si je představoval, jak by na nich vydělal, sliny se mu sbíhaly a tváře mu jen žloutly závistí. Přišoural se k bezstarostnému Žitovi, pochválil mu stádo a nakonec přiznal barvu, že by chtěl za slušnou cenu prasátka odkoupit. Žito se k tomu neměl, smlouval a vykrucoval se, ale tím jen rozněcoval pekařovu lakotu, až si nakonec přece jen plácli. Žito chtěl peníze na dlaň a pekař mu je s mnoha vzdechy a stesky vyplatil, aby si to kejklíř přece jen na poslední chvíli nerozmyslil. Kejklíř shrábl peníze a ještě na rozloučenou pekařovi připomenul:

„Tak pěkná prasátka už v životě nenajdeš, to si pamatuj. Vykrmil jsem je dobře, to vidíš sám, ale do vody je pouštět nemůžeš, vodu nemají právě v oblibě. Jakmile se jednou namočí, budeš se s nimi loučit. Raději ti to říkám napřed, aby sis na mne nestěžoval."

Pekař jen mávl nad těmi třesky plesky rukou, byl rád, že uzavřel dobrý obchod, a hned zahnal vepře ke svému stádu, které se válelo v mokřadisku na břehu Vltavy a spokojeně chrochtalo. Prasátka vběhla s radostným kvičením do vody, ale v tu chvíli je vzal proud a celé stádečko zmizelo pod hladinou; místo vepřů se vynořilo na vodě třicet slaměných víchů, zatočilo se ve vírech a rychle plulo po proudu. Pekař se díval na víchy s vytřeštěnýma očima, ještě chvíli čekal a doufal, že se prasátka znovu vynoří, ale potom spustil lamentaci a s velikým nářkem svolával všechny rybáře a plavce, aby mu stádečko vylovili. Nad prasátky jako by se však voda zavřela; když rybáři zalovili bidlem v řece, vytáhli pokaždé jen zmáčený vích slámy. Teprve v tu chvíli si pekař uvědomil, co se stalo. Rozběhl se podle vody a volal, aby mu chytili všechny ty víchy, že z nich udělá nejlepší ovar v Praze a sádla vyškvaří tolik, že se budou všichni divit. Na ten křik se shromáždil na břehu velký zástup lidí a všichni se pekaři posmívali, že přišel ze samé lakoty o rozum. To už víchy mizely v dálce a pekař věděl, že ho Žito napálil. Rozběhl se za ním s nevídanou čilostí, jakou by nikdo v tak masitém těle nečekal, a hledal ho po všech malostranských ryncích a zákoutích. Nakonec ho objevil v zapadlé hospodě na Malé Straně, kde kejklíř seděl nad prázdným korbelem, nohy měl natažené do půl síně, hlavu položenou na stole a dřímal

spánkem spravedlivých. Pekař pochopil, že Žito právě propíjí jeho peníze, a žluč mu znovu vzkypěla. Div nevyletěl z kůže, bez sebe vztekem popadl kejklíře za nataženou nohu, prudce s ní zacloumal, a v tu chvíli strnul hrůzou: noha mu zůstala v ruce, jako by ji vytrhl z kloubu. Žito se probudil, spustil veliký křik a nářek, hosté i hospodský zle láli pekaři za jeho ukrutnost a lakomci nezbývalo nic jiného, než aby znovu sáhl do měšce a roztřesenou rukou vyplatil nebohému kejklíři aspoň první závdavek za bolest, kterou mu způsobil. Žito zavřel dlaň, přestal naříkat, vyskočil jako mladíček a veselým krokem opustil užaslou hospodu. Nohy už měl zase obě a lakomý pekař si marně rval vlasy. Vyváděl, div si nos neukousl, ale sklidil jen smích a posměšky.

Takových a jiných kousků provedl Žito nespočet. Zle pronásledoval ješity a pomlouvače, lakomce a držgrešle, závistivce i svatoušky. Každého přelstil a ještě se mu vysmál; jen jednoho soupeře nedokázal oklamat a před jediným protivníkem byl se svým kouzelnickým uměním v koncích: před pánem pekel, kterému kdysi upsal svou duši za všechna tajemství kejklířského umění. Celý život Žito doufal, že se mu podaří ďábla obelstít, ale když ta chvíle přišla, měl ubohý kejklíř po tanci.

O Palečkovi

Také král Jiřík měl svého šaška. Jmenoval se Paleček, nebo se mu tak aspoň pro jeho malou postavu říkalo, a byl to člověk nejen veselý, ale i spravedlivý, a častokrát pomohl mnoha chudákům k právu a spravedlnosti. Protože ze všeho nejvíc nesnášel křivdu a lež, chudí ho měli rádi a po celé zemi si o něm vyprávěli mnoho příběhů a historek.

Urozenci a závistivci o něm tvrdili, že si přespříliš potrpí na pěkné oblečení a že není ani trochu skromný, neboť mnohokrát do roka chodil v nové suknici i v novém kabátě. Byla to však jen závist bohatců, která vznikla z důvodů docela prostých: kdykoli potkal Paleček chudáka nuzně oblečeného, daroval mu své oblečení a hned běžel ke králi:

„Bratře králi, dej mi novou suknici, neboť tu svou jsem právě daroval pánubohu.“

Král se podivil, ale tušil nové lišáctví, a tak se ho zeptal s úsměvem:

„A kdepak jsi potkal pánaboha, můžeš mi to povědět?“

Paleček se podíval na svého pána vyčítavým pohledem, pokrčil rameny a řekl:

„Stojí přece psáno: Cokoli jste mému nejmenšímu učinili, mně jste učinili. A tak jsem vlastně svou suknici daroval tomu, který tu větu kdysi dávno vyslovil.“

Král se zamyslil, pak se usmál a daroval svému šaškovi zbrusu novou suknici, neboť věděl, že má pravdu.

Paleček se v letních měsících častokrát toulal daleko za Prahou. Kdykoli viděl, že si chudí lidé opravují chalupy anebo vyspravují střechu, hned se s nimi dal do řeči a ochotně přiložil ruku k dílu. Jakmile však nadešel čas k jídlu, Paleček se vytratil, jako by mu za patami hořelo. Vždycky běžel rovnou k šafáři nebo k zemanovi a přitočil se ke kuchyni, aby se dosyta najedl. Nikdy neodešel s prázdnou, ale leckdy se šafář zatvářil kysele a namítal:

„Bratře Palečku, copak že u nás chceš jíst, když jsi u nás ani prstem nehnul? Neměl by ses raději najíst u těch, s nimiž jsi

pracoval?“

A Paleček odpovídal vždycky stejně:

„Milý bratře, až ty budeš chudý, pomohu i tobě; až budou chudáci bohatí jako ty, půjdu se najíst k nim, to mi věř.“

Jednoho dne byla spáchána v jakémsi domě ošklivá a hanebná vražda. Sousedé obklíčili dům, přivolali biřice, a ti vtrhli s loučemi do domu, aby chytili vraha. Dlouho nemohli nikoho najít, a teprve v poslední chodbě přistihli neznámého muže. Bez dlouhých řečí mu vložili na ruce pouta a nic nedbali jeho přísah, že přišel do domu jen na návštěvu, že o ničem neví. Dovolával se svého svědomí i spravedlnosti královské, ale nikdo mu nevěřil, a tak ho soudce odsoudil ke ztrátě hrdla. Brzy nato byl mladý muž veden ulicemi k popravě; bědoval a naříkal, neustále volal, že je bez viny, a žádal, aby byl vyslechnut přímo před králem, neboť ten jediný uvěří v tomto hanebném a proradném světě, že nic zlého nespáchal. Náhodou ho uslyšel Paleček; běžel za biřici až na náměstí, kde měl být mladý muž popraven, vystoupil na lešení a řekl rychtářovi:

„Bratře, počkej mi chvíli s rozsudkem. Ten muž se dovolává krále, a já to musím svému pánovi oznámit, aby nedošlo k nespravedlnosti.“

Rychtář se vykrucoval, ale nakonec přece jen svolil. Paleček běžel bez dechu ke králi a řekl mu:

„Bratře králi, slyšel jsem na tebe žalobu od ubohého vězně, že ho nechceš vyslechnout. Má skončit pod katovým mečem a dovolává se tvé spravedlnosti; měl bys ho vyslechnout a buď rozsudek potvrdit, nebo ho zrušit. Až bude ten chudák bez hlavy, už mu žádná spravedlnost nepomůže, a co kdyby se tu stala křivda?“

Král poslal s Palečkem vyšetřovatele, ten vězně vyslechl a nařídil, aby do čtyř neděl prokázal svou nevinu, nebo bude popraven. A stalo se, že právě v těch čtyřech týdnech lapili skutečného vraha a nevinný byl propuštěn na svobodu.

Takových a podobných příběhů se vypravuje o Palečkovi mnoho. Jsou však i jiné historky, jež dokládají, že Paleček se uměl dožádat práva i ve věcech daleko všednějších a že tak činil s vtipem a bystrostí vskutku nebývalou. Jednou se konala u krále veliká hostina na počest vzácných hostů a Paleček si jako obvykle přisedl ke stolu u dveří. Jedlo se a hodovalo, až služebníci přinesli na stůl ryby; na stoly urozenců nejlepší štiky a candáty, před ty méně urozené ryby menší a drobnější a na stůl u dveří jen malé běličky. Paleček ani okem nemrkl, vzal tu nejmenší, přiložil si ji k uchu a tiše se zeptal:

„Sestřičko, nevíš náhodou něco o mém bratru?“

Chvíli naslouchal, potom smutně povzdechl, vrátil rybu zpátky na mísu, vzal si další a položil jí stejnou otázku. Mládenci v jeho okolí se smáli, jiní se divili, až si toho hluku povšiml sám král a zeptal se, co to jeho šašek tropí. Vysvětlili mu, co Paleček učinil; králi se to zdálo podivné, a protože Palečka dobře znal, zavolal si ho ke stolu a žádal na něm vysvětlení.

Paleček si jen smutně povzdechl a řekl zkormouceně:

„Bratře králi, to je tak. Měl jsem před léty bratra rybáře, utopil se v řece a nikdo už o něm neslyšel. Když mi o něm nic neřekli lidé, ptám se tedy aspoň těch ryb: snad by některá mohla něco vědět.“

Král se na Palečka pátravě podíval a zeptal se:

„Pověz mi tedy, dozvěděl ses už něco?“

Paleček jen smutně pokrčil rameny.

„Nic, bratře králi. Říkají, že jsou příliš mladé a že to nemohou pamatovat. Abych se prý zeptal těch starších na tvém stole.“

Král pochopil a přikázal, aby na stůl u dveří přinesli ty největší ryby.

Jakmile Paleček získal nějaký peníz, obvykle hned všechno rozdal chudým. Král mu dával každou sobotu patnáct bílých halířků, ale za několik dní už šašek neměl nic: všechno rozdal těm, kteří měli hodně dětí a hluboko do kapsy.

Jednou se potuloval po venkově a zastihla ho noc. Chtěl přespat u krčmáře, ale v hospodě se s ním ubytoval i neznámý člověk zarostlé tváře a zlého pohledu: byl to zloděj, který jen čekal, až Paleček usne, aby mu odřízl měšec s penězi. Paleček ulehl a zavřel oči, ale brzy si povšiml, že neznámý začal chrápat přespříliš brzy: poznal, že jeho spolunocležník spánek jen předstírá, a tak si lehko spočítal, jaký je to ptáček a jaké má úmysly. Chvíli ještě vyčkával, a když neznámý zlehka vstal, Paleček vyskočil, rozsvítil, vysypal na stůl obsah svého měšečku, rozdělil halířky na dvě stejné hromádky a řekl přátelsky:

„Bratře milý, já ti rozumím. Ty nespíš, protože mě chceš obrat o peníze; já taky nespím, protože mám z tebe strach, a tak bychom mohli ponocovat do rána. Podívej se, uděláme líp, když si každý vezmeme polovinu, a můžeme klidně spát. Ber, když dávám, a vyspi se v pokoji. Až se ráno probudíš, zamysli se trochu nad svým řemeslem: měl bys toho nechat, dokud je čas, nebo se dřív či později budeš houpat v katově smyčce. A teď ti přeju dobrou noc.“

Takový už byl Paleček: chytrý a moudrý, a hlavně poctivý. Bystrým slovem, žertem i vážným slovem připomínal svému králi, že jeho největší povinností je spravedlnost; a vypráví se, že když se šašek rozloučil s tímto světem, královi se po něm tak stýskalo, že brzy odešel za ním.

O svatovítské věži a chytré princezně

Hlavní věž Svatovítského chrámu není celá z kamene, ale až docela nahoře má dřevěný kryt pobitý zeleným plechem. Vypráví se, že to způsobil jakýsi hadač, který žil na dvoře krále Václava IV.

Král byl tehdy obklopen mnoha učenými muži, kteří znali věci budoucí a uměli rozpoznat, co se teprve stane. Václav IV. často naslouchal jejich slovům a radám, aby se podle nich mohl zařídit; avšak jednou vyslechl předpověď, která mu dlouho nedala spát. Bylo to v době, kdy se celá země otřásala v nepokojích a bouřích. Král už si nevěděl jiné rady, zavolal proto hadače a zeptal se, co má učinit, aby byl v zemi zase klid. Moudrý muž dlouho přemýšlel, dlouho vážil slova a potom prohlásil:

„Sám musíš najít cestu, jak bys zase navrátil klid pod střechy svého lidu. Avšak pamatuj si, co je určeno: když se ti to nepodaří, zmatek v zemi bez ustání poroste a ty nakonec zahyneš bez pomoci před svatovítskou věží."

Král o té předpovědi dlouho přemýšlel, lámal si hlavu, jak obelstít osud, až ho jedné bezesné noci napadlo jednoduché řešení: síla proti nespokojencům nepomáhala, zastrašit je zbraní tak snadno nemohl a nedovedl, ale umřít se mu přece jen ještě nechtělo: proto se rozhodl, že bude tisíckrát snazší, když dá věž strhnout. Hned nazítří přikázal, aby nádeníci rozestavěnou věž odstranili do základů a do posledního kamene, neboť nebude-li tu stát připomínka jeho osudného konce, osudný konec nepřijde. Zedníci i kameníci s těžkým srdcem poslechli a pustili se do zhoubného díla. Nedostali se však dál než k nynější hlásnici, protože právě tehdy zastihla krále znenadání smrt. Nestalo se tak podle předpovědi vychytralého astrologa, král zemřel jinde a jinak. Na staré proroctví si v té chvíli nikdo ani nevzpomněl. A možná předpověď nebyla tak docela falešná, neboť král vskutku zahynul dřív, než mohla vzít za své svatovítská věž, takže zemřel před ní.

Lidé měli jiné starosti, zedníci odešli a věž začala chátrat. Teprve po husitských válkách začali všichni pomýšlet na dokončení stavby, jejíž základy dal položit sám Otec vlasti; avšak časy se změnily, i nejslavnější stavitelé pracovali jinak než za starých dob, také peněz nebylo ve zbídačelé zemi právě nazbyt, a proto věž dokončili teprve po dlouhém čase tak, jak ji dnes vidíme.

Na věži je několik zvonů, a všechny jsou chválou a pýchou českých zvonařů. Ve starých dobách se přičiňovaly o slávu svého řemesla celé zvonařské rody: Bartoš Berounský, Brikcí z Cimperka, mistr Matěj a Ondřej, Jaroš z Brna, slepý Matěj Špic z Prahy, Ondřej Mařík, kutnohorský mistr Ptáček, zvonaři z Mladé Boleslavi, Pardubic, Rychnova, Plzně, Jindřichova Hradce, Rakovníka, z Tábora i ze Slaného. A ti nejproslulejší z nich ulili zvony pro věž Svatého Víta.

Největší z nich je Zikmund, ulitý mistrem Jarošem z Brna; zvonil při požáru – na oheň vzniklý při Malé Straně upozorňoval hlásný trojnásobným zvoněním, na Novém Městě čtyřnásobným, na Hradě šestinásobným. Hned po Zikmundovi je zvon Václav, jejž přelil mistr Ondřej, zvonař novoměstský, třetí je Jan Křtitel, ulitý mistrem Stanislavem, čtvrtý Josef, ulitý Martinem Hilligerem.

Vyprávělo se, že svatovítské zvony dovedou měnit hlas jako lidé: v dobrých časech vyzvánějí radostně a vesele, ale v těžkých časech jako by jejich kov plakal a naříkal, a ani nejlepší zvoníci nedovedou odhalit

tajemství těch proměn.

Nejsmutněji duněly zvony v dobách, kdy českému národu hrozila záhuba a kdy se i rodný jazyk vytrácel z mluvy lidí, aby učinil místo cizí řeči. Byly to nejednou časy tak těžké, že ponurý hlahol zvonoviny probouzel dole v kryptách české patrony, a ti pak už nezpívali v nočních hodinách svou výzvu k modlitbám jako jindy, ale namísto oremus volali migremus, stěhujme se; avšak nevystěhovali se nikdy a vytrvali, dokud zlé časy neminuly – k radosti lidí pod Hradem i k potěše zvonů vysoko na věži.

A také se vyprávělo, že kdyby chtěl někdo svatovítské zvony odvézt, vozy se samy cestou zastaví anebo se zvony vrátí bez přičinění lidských rukou na svá místa. Když zemřel Otec vlasti, daly svatovítské zvony povel ostatním pražským věžím a zvonicím a všechny pražské zvony od největších až po nejmenší zvonky zvonily králi Karlovi na poslední cestu. Jindy zas ze své vůle dávaly výstrahu před nebezpečím, ale to je způsob všech zvonů v této zemi plné věží, zvonic a zvoniček, neboť dovedou znít i hluboko pod troskami zřícenin, z výše dávno už rozpadlých zdí i z hlubin tůní, kam byly kdysi potopeny.

Když zvonaři ulili první a největší zvon pro svatovítskou věž, nikdo si nevěděl rady, jak ho dostat do takové výšky. Šestnáct párů koní šťastně dopravilo zvon na Hrad, ale když ho zavěsili na provazy a zatáhli, lana praskala jako tenká příze. Král se díval na to marné snažení z okna své komnaty, viděl, jak stavitelé i zvonaři bezradně postávají kolem obrovitého zvonu a znovu a znovu se pokoušejí to těžké dílo vyzvednout do výšky; díval se a jenom trnul úzkostí, aby se zvonovina neroztříštila při pádu.

Právě v tu chvíli k němu přistoupila jeho dcera, krásná princezna, a řekla:

„Otče, dovol mi, abych se o ten těžký zvon postarala sama. Počkej jen několik dnů, uvidíš, že na něco přijdu.“

Král se podivil, ale věděl dobře, že princezna je chytřejší než všichni učení mudrci jeho dvora dohromady, a tak nakonec souhlasil.

Princezna nelenila, svolala své urozené přítelkyně, uzavřela se s nimi do komnat a tam všechny společně pletly ze svých vlasů silný provaz. Princezna občas dohlédla na pevnost jejich díla, sama však většinu dne proseděla nad pergamenem a sestavovala plán stroje, který by ten těžký zvon vyzvedl do výšky.

Když byla s prací hotova, vyrobili dělníci podle jejích nákresů veliký a složitý stroj a dopravili ho pod věž.

V stanovený den se na nádvoří tísnily zástupy lidí z celé Prahy a všichni byli zvědavi, jak si chytrá princezna poradila s tak těžkým úkolem. Mnozí při pohledu na slabý a zářivě svítivý provaz pochybovali, že unese váhu zvonoviny, a jakmile stavitelé uvedli stroj do chodu, celý ten veliký zástup ustoupil a zatajil dech.

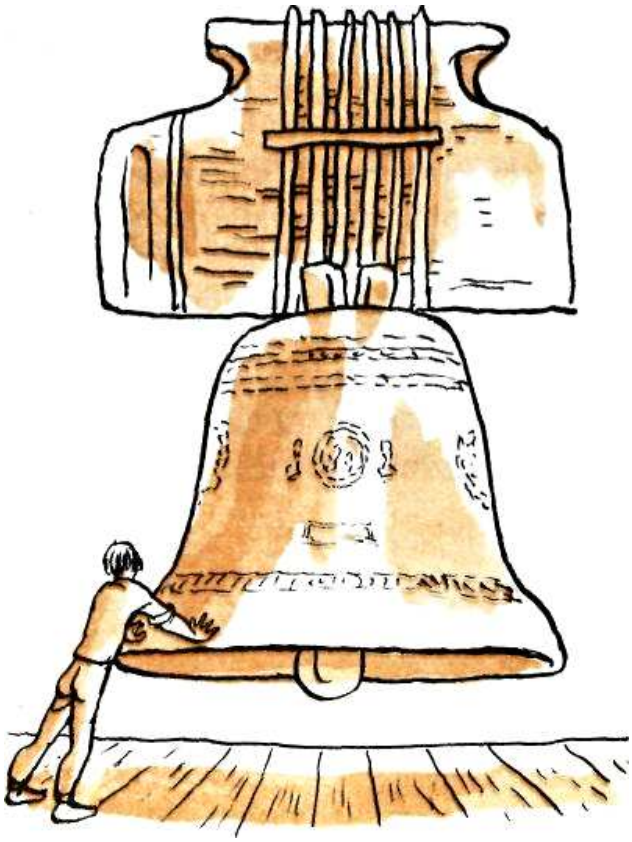
Zvon se zahoupal na dřevěných trámech, maličko se pozvedl a potom už stoupal bezpečně stále výš a výš, byl menší a menší, až se zastavil na lešení u okna věže a za malou chvíli zmizel divákům z očí. Po celém nádvoří se rozlehl křik a volání slávy, chytrá princezna stála v okně své komnaty, mávala rukama a jenom se usmívala.

Když zanedlouho nato mohutný hlas zvonu poprvé zaduněl nad pražskými střechami, všichni se zastavovali v dojatém úžasu, naslouchali a chválili důmysl královské dcery.

Vyprávění o složitém stroji se brzo rozneslo po celé zemi, z cizích měst přijeli do Prahy stavitelé i zvonaři a vyptávali se, jak je ten nevídaný stroj sestaven a v čem spočívá jeho síla.

Když se to dozvěděla princezna, vyšla na nádvoří, přikázala stroj rychle rozebrat, potom si vzala od kameníků palici a vlastníma rukama všechny součásti rozbila na padrť.

Vzpomeňte si na ni, až uslyšíte bít srdce velikého zvonu. Kdoví, jak by to bez její chytrosti všechno dopadlo.

O přílbě knížete Václava

Mezi nejvzácnější památky Svatovítského chrámu patří přílba knížete Václava. Za starých časů se každoročně slavilo ve Svatovítském chrámu přenesení ostatků českého knížete a pro všechen pražský lid to byl veliký svátek. Stalo se kdysi, že právě den před 4. březnem postávali na hradčanském nádvoří dva cizozemci – střelci, kteří byli domovem ve Zlaté uličce. Pozorovali přípravy na sváteční den a potichu reptali, proč mají slavit památku selského knížete, s nímž neměli nikdy nic společného, a jeden z dvojice uzavřel rozpravu hartusivým rozhodnutím:

„Neslavil jsem ten svátek doma, nebudu ho slavit ani tady. Jak k tomu našinec přijde, aby ho cizí zvyklosti zkracovaly na tvrdě zaslouženém žoldu?“

Sotva to dořekl, strnul, jako by ho zasáhl blesk. Okamžik stál bez pohnutí, potom se potácivě rozběhl a volal:

„Co se to stalo? Proč je najednou taková tma? Copak jsem se propadl někam do sklepa? Vyveďte mě zpátky na slunce!“

Tápal kolem sebe a bědoval, až se seběhli ostatní střelci a odvedli ho domů. Cizozemec hořekoval a naříkal, bral svá unáhlená slova zpátky, ale všechno bylo nadarmo, zrak se mu nevrátil. Vodili ho od doktora k doktorovi, slovutní mistři lékařství zkoušeli nejrůznější lektvary, masti i obklady, ale ubožákovi nic nepomáhalo. Až si jeden prostý člověk vzpomněl na příčinu toho náhlého oslepnutí a poradil:

„Jestliže se to stalo z dopuštění knížete Václava, nikdo jiný než kníže ho vyléčit nemůže. Zaveďte ho ke hrobu knížecímu, ať tam lituje své viny a urážky.“

Učinili tak, střelec poklekl na kamenné dlaždice a dlouho prosil za odpuštění. Zrak se mu však nevrátil, svět pro něj zůstal ponořen do nejčernější tmy. Když už umdléval v slzách, ozval se ze zástupu za

jeho zády hlas jakéhosi starce:

„Vložte mu na hlavu knížecí přílbu!“

Zaváhali, nikdo si nevěděl rady, může-li se klenot tak posvátný dotknout hlavy cizozemcovy, avšak nakonec přece jen poslechli. Vyjmuli ze schránky přílbu a zlehka ji posadili střelci na hlavu.

Muž strnul, pomalu vstal, rozhlédl se, chvíli se otáčel na místě jako opilý, potom rozpřáhl ruce a zvolal:

„Vidím! Já zase vidím!“

Od té doby se všichni účastnili oslav knížete Václava s úctou a nikdo se neodvážil urazit českého knížete ani jediným slovem.

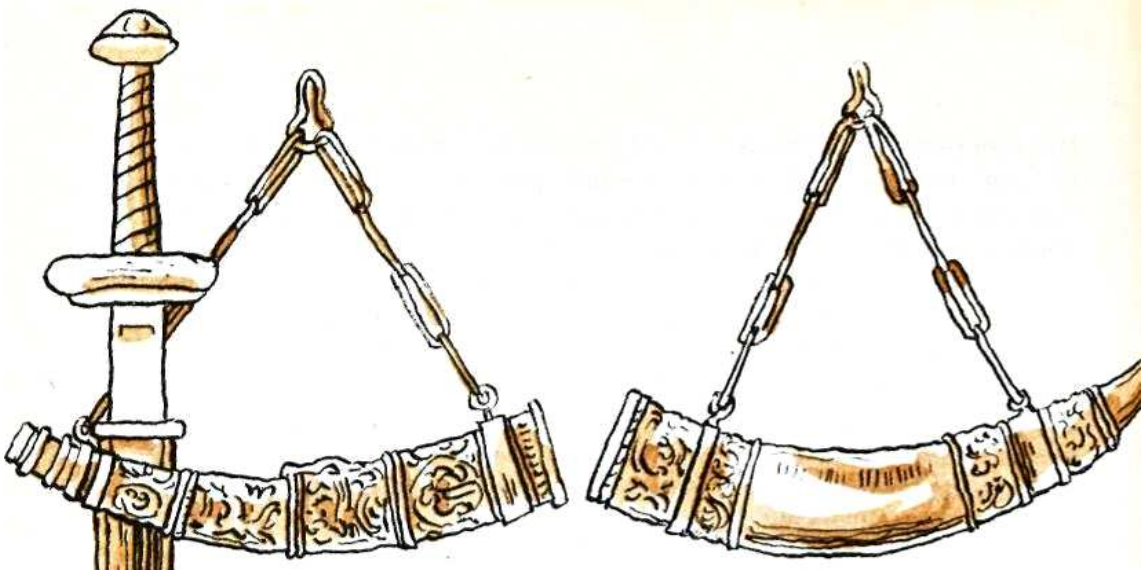
O loveckých rozích rytíře Rolanda

V svatovítské pokladnici, kde se uchovávají vzácné památky a předměty ze starých časů, jsou uloženy i dva lovecké rohy ze slonoviny. Patřívaly prý Rolandovi, věrnému rytíři krále Karla Velikého, a lid jim proto odedávna říkal rohy Rolandovy.

Karlův rytíř, který se tolik vyznamenal v boji proti Saracénům, uviděl kdysi na svých cestách starého člověka klesajícího vyčerpáním a únavou, i sestoupil proto z koně a nabídl mu pomoc. Neznámý měl na sobě rozedraný šat z hrubého sukna, nebyl to však obyčejný poutník, ale rytíř, který se vracel z pokorné pouti na svůj hrad.

Roland posadil vyčerpaného starce do svého sedla a zeptal se, kam ho má dovézt; zachráněný nejdřív poprosil, aby Roland probodl mečem jeho vysíleného koně, a když se tak stalo, požádal poutník Karlova rytíře, aby ho odvezl k nedalekému hradu, k němuž by už sám nedošel a odkud před mnoha lety vyšel na svou pouť.

Sotva se objevili na nádvoří, bylo hned na hradě plno radosti i smutku: radosti, neboť všichni už dávno považovali svého pána za mrtvého, a smutku, neboť tušili, že se stařec vrátil domů jen zemřít. Za několik dní se však zotavil natolik, že vystrojil svému zachránci bohatou hostinu a uspořádal k jeho poctě i veliký turnaj. Roland se naneštěstí nemohl zdržet dlouho; spěchal na pomoc svému příbuznému, jehož osamělé sídlo obléhali Saracéni, a proto se brzy rozloučil.

Hradní pán se nad tím spěchem velmi podivil a zeptal se:

„Jak je chceš porazit, když jsi sám a bez doprovodu? Kde máš svou družinu? Nebo si myslíš, že stačíš na celý ozbrojený houfec sám?“

Roland zavrtěl hlavou.

„Nepotřebuji nikoho, stačí mi jen můj kouzelný meč. Jakmile jím zamávám nad hlavou, nepřátelé se obrátí na útěk. Má dobrou ocel a jeho rukojeť je vykládána vzácnými kameny. S tím mečem mohu bojovat proti celému světu; a jestliže padnu, nezemřu jinak než s mečem v ruce, jak přikazuje bojovníkovi čest a sláva.“

Hradní pán se zamyslil.

„Je to jistě vzácný meč, ale připadá mi šlechetnější vítězit bez krveprolití, protože v každém boji padnou lidé vinní i nevinní. Daruji ti proto své dva lovecké rohy, které mají podobnou moc: když na ně zatroubíš, nepřítele se zmocní taková hrůza, že se obrátí na útěk a nikdy se už neodváží napadnout tě znovu.“

Roland vzal rohy ze slonoviny, poděkoval, vlídně se rozloučil a opustil hrad. Zanedlouho se ocitl uprostřed bitvy v obrovské přesile Saracénů. Ruka mu už umdlévala, když si v poslední chvíli vzpomněl na podivný dárek; přitiskl jeden z rohů ke rtům a zadul na něj tak mocně, že mu až rty zkrvavěly. Nad bojištěm se ozval mocný a strašlivý zvuk, že celé to veliké vojsko strnulo v hrůze a vzápětí se obrátilo na divoký útěk. Roland sám byl

hrozným hlasem tak vyděšen, že napříště nechával oba rohy raději doma a spoléhal se jen na svůj zázračný meč a na svou statečnost.

Léta plynula, Roland už dávno dobojoval svou poslední bitvu v Roncesvalleském průsmyku a zemřel tak, jak předpověděl: s mečem v ruce a s tváří obrácenou k prchajícímu nepříteli. Po dlouhém čase objevil jeho lovecké rohy král Karel IV., vykoupil je zlatem a uložil je jako vzácnou památku ve Svatovítském chrámu. Každý znal divotvornou moc jejich hlasu, a tak se na ně dlouho nikdo neodvážil zatroubit. Teprve když za císaře Ferdinanda se při velikém požáru roztavily všechny zvony na Hradě i na Malé Straně, vzpomněl si císař na Rolandovy rohy a napadlo ho, že by jejich hlas mohl na určitou dobu nahradit zvony. Sotva však na ně hradní trubači zatroubili, nastalo po celém okolí veliké zděšení: země se otřásala jako při zemětřesení, zdi se bortily a lidé prchali z domů i z městských hradeb, neboť byli přesvědčeni, že nastává konec světa.

Císař sám sledoval tu hrůzu z okna svého paláce a při zvuku rohů se třásl na celém těle jako v zimnici. Vzpamatoval se teprve po dlouhé chvíli; to už bylo prostranství před jeho oknem pusté a liduprázdné, neboť všichni se ukryli ve sklepech či v zahradách, zvířata zalezla do koutů a jen v dálce vyli zděšení psi, vylekaní strašlivým zvukem. Císař si v tom náhlém tichu povšiml divné věci: na větvi před oknem zůstali pokojně sedět dva šediví vrabci, jako by se nic nestalo. A protože všichni holubi i kavky odlétli v nespořádaném hejnu daleko za město, podivil se císař statečnosti dvou malých opeřenců a přikázal svým lidem, aby je lapili a přinesli mu je ukázat. Čižbaři nastražili sítě, ale když se ani potom vrabci nepohnuli, vylezli na strom a vzali nehybné opeřence do dlaní: v tom okamžiku si s úžasem uvědomili, že oba vrabci leknutím zkameněli.

I přikázal císař uložit oba Rolandovy rohy zpátky do chrámové pokladnice a od té doby se jich nikdo neodvážil ani dotknout.

O rorátech v kapli svatováclavské

Podle dávných zvyklostí se v Praze zpívaly v adventě před vánočními svátky staročeské roráty. Bývala to vždy oslava a chvála

české řeči, a tak se všechen lid bez rozdílu víry scházel ke svým zpěvům jako k velikému svátku. Přišel však čas, že česká řeč byla vystavena opovržení i útisku a staročeské zpěvy upadly do zapomenutí. Teprve na konci osmnáctého století se snažil vzkřísit dávný zvyk arcibiskup pražský Václav Leopold Chlumčanský, a činil tak s velikým zaujetím i s podporou několika přátel, kteří prosluli jako milovníci českých památek a zvyklostí.

A třebaže věrný Václav Leopold byl muž vytrvalý a houževnatý, jeho snaha se nesetkávala s ohlasem, jaký si sliboval: kdo měl lepší kabát nebo sukni, chodil jen k německým kazatelům a v svatováclavské kapli smutně postávalo při českých rorátech sotva dvacet bělovlasých stařenek a stařečků, kteří pamatovali lepší časy.

Znovu nadešla první neděle adventní a Chlumčanský trnul v obavách, přijde-li tentokrát alespoň ta hrstka nejvěrnějších. Jeho přítel knihař ho marně konejšil, marně ho ujišťoval, že obešel všechny své známé, kterým vázal české knihy a spisy, a že je prosil a zapřísahal, aby přišli. Starý muž viděl na každém kroku, jak mateřská řeč ustupuje stále víc a víc a s obavami čekal, že jeho vlastenecká snaha dojde velikého a posledního zklamání.

Tak se přiblížila první neděle adventní. Hodiny na svatovítské věži odbily pátou hodinu ranní a hned vzápětí se rozhlaholil zvon, který zval na první roráty. Václav Leopold Chlumčanský vstoupil do chrámu a smutně si povzdechl. Olejové lampy svítily slabým a nepohnutým světlem a vrhaly na dlaždice chrámu dlouhé černé stíny. Lavice zely prázdnotou, všude bylo ticho, jen zvon vysoko na věži zvonil a zvonil, jako by chtěl probudit spáče a pohnout jejich svědomím.

Chlumčanský zamířil ke svatováclavské kapli a se sklopenou hlavou vstoupil. Učinil dva kroky a zastavil se. V odlesku světel zářily na stěnách leštěné drahokamy jako zrcadla, avšak Chlumčanský je neviděl. Viděl něco jiného: kaple byla plná plnička do posledního místa. Zástup se uctivě rozestoupil, aby mu uvolnil cestu, a starý muž si připadal jako ve snu. Srdce se mu svíralo dojetím, ale to už se ozvala vážná předehra varhan a pod klenbou kaple zaduněl velebný zpěv mužských i ženských hlasů. Chlumčanskému vyrazily z očí slzy. Když procházel uličkou v zástupu, připadala mu většina tváří povědomá, ale nedokázal si vzpomenout, kde je viděl. Nemohl se té myšlenky zbavit, znenadání se prudce obrátil a clonou slz se zadíval do hustého zástupu.

V houfu nejvěrnějších spatřil prostinké šátky služek i tváře podruhů

rozbrázděné léty a starostmi. Byli tu drobní řemeslníčkové z domků od purkrabství, ramenatí kočí i šedovlasí starci, prostí a nejprostší lidé z uliček Malé Strany i Nového světa a Chlumčanský si s úžasem uvědomil, že mezi nimi objevuje tváře, které tak dobře znal: bok po boku s nejchudšími stáli všichni ti, kteří byli kdysi dávno pohřbeni ve svatovítských kryptách, vlastenci i buditelé, patroni, bohatýři i světci, muži s hermelínovými límci i ve starých třpytivých ornátech, s dlouhými vousy i bezvousí, ženy v hedvábí královen i s čelenkami ve vlasech a se zlatými korunkami nad čelem: ti, kteří vstali ze svých hrobů, aby dali příklad. Stáli vážně a bez pohnutí, dívali se upřeně Chlumčanskému do tváře a z jejich hustého zástupu stoupal zpěv, jehož slova starý muž tak dobře znal.

Když den nato vstoupil se svým přítelem knihařem a se sluhou do chrámové lodi, nemohl se zbavit dojmu, že se mu všechno jen zdálo. Avšak sotva došli ke chladnému kameni, který uzavíral vstup do královské hrobky, oba se náhle zastavili a strnuli.

Kámen nad kryptou byl po celé délce puklý širokou trhlinou a oba mužové si uvědomili, že to setkání v přeplněné kapli nebylo jen snem.

O svatovítském zvoníkovi

Kdysi byl ustanoven na svatovítskou věž nový zvoník. Řemeslu rozuměl jako málokdo, ale většinu času trávil po malostranských hospodách. Duši by byl z těla vytopil, rozum už dávno zapomněl v konvici a cvrčkové mu cvrkali pod čepicí o sto šest. Kdoví, jak by skončil, nebýt jeho ženy; držela ho na uzdě hodně zkrátka a nejednou si pro něj došla přímo ke korbelu. Zvoník v takové chvíli hledal obvykle spásu v útěku, ale sotva se ocitl na čerstvém povětří, zamířil bez prodlení do nejbližší hospody a pokračoval v pití. Žena však byla nejenom odhodlaná, ale i vytrvalá, a hledala tak dlouho, dokud ho nenašla, a pak dostal nepočítaných hned na místě a zbytek ještě cestou domů.

Zvoník si vymýšlel nespočet nejrůznějších důvodů, jak by se dostal mezi své kumpány, zapřísahal se, že už pití nechá jednou provždycky, ale jakmile ho žena pustila z dohledu, vždycky se jeho předsevzetí rozplynulo jako pára nad hrncem.

Jednoho večera odzvonil klekání a oznámil v předstíraném spěchu své ženě, že jde dojednat náležitosti k pohřbu jakéhosi bohatého měšťana, jemuž měl nazítří zvonit při poslední cestě. A tvářil se tak sebejistě a říkal tu nepravdu s takovou přesvědčivostí a výmluvností, že manželka znovu uvěřila. Sotva za ním zapadly dveře, milý zvoník se nerozmýšlel a rovnou cestou spěchal do pivovaru U Splavínů, kde obvykle sedávali jeho kamarádi z mokré čtvrti. Byli tam i tentokrát a milý zvoník se s nimi veselil bezmála do půlnoci. Čím víc však ukazovaly hodiny, tím větší strach měl ze své ženy; konečně se odhodlal k návratu, ale každým krokem jeho strach rostl, a před svatovítskou věží se už pod ním podlomila kolena nadobro. Zvoníka popadla taková hrůza z rázných výčitek a ještě ráznější pravice jeho ženy, že se za živý svět neodvážil přijít jí na oči. Nadto ho čekaly i příkré a točité schody do maličkého bytu nahoře nad zvony a při pomyšlení na tu výšku ztratil zvoník i poslední špetku odvahy.

Chvíli uvažoval, co má dělat; potom si vzpomněl na Hasenburskou kapli a hned tam klikatým krokem namířil. V klenuté síni byl kdysi pochován Zbyněk Zajíc z Hasenburka, ale po velikém požáru Hradčan kaple chátrala a chátrala, až zpustla docela, a nakonec si pod její klenbou zřídili zvoníci komoru pro nejrůznější nářadí i náčiní. Zvoník tam dovrávoral, lehl si do kouta na otep ztuchlé slámy a v tu chvíli

usnul, neboť už byl docela na makotinu a v hlavě měl habemus.

Nespal však dlouho. Za malou chvíli ho probudila ostrá zář a zvoník otevřel v úleku oči. V kapli bylo světlo jako za bílého dne a všechen jas vycházel z bíle oděné postavy, jež se hrozivě nakláněla přímo nad vyděšeným spáčem. Než mohl vykřiknout o pomoc anebo aspoň vydat hlásek, běloskvoucí zjev mu přísně zahrozil prstem a spustil bandurskou nemenší, než jak to uměla zvoníkova žena:

„Styď se, hanebný červe! Jak můžeš opilý vstoupit na posvátné místo, kde čekají na den svého vzkříšení vyvolenci boží? Jak můžeš znesvětit půdu chrámovou? Vstaň a odejdi; jestliže se ještě jedenkrát odvážíš vstoupit na tato místa ve stavu tak málo střízlivém, potká tě hrůza a neštěstí nejenom po smrti, ale ještě tady na zemi. Ať už jsi pryč!“

Duch ještě hrozil dál a mluvil slovy velmi nevybíravými, ale zvoník už nečekal. Vyskočil, vyřítil se z kaple jako smyslů zbavený a vzpamatoval se teprve na čerstvém povětří. Zpátky se už neodvážil za živý svět, a tak se vydal v noční tmě k domku starého kostelníka, aby ho poprosil o nocleh. Stařík ho už znal, zvoník mu zabušil takhle zmodrchaný na okno nejednou, a tak jenom něco nevlídně zabručel a pustil ho pod střechu.

Teprve ráno si povšiml svého nocležníka trochu blíž, a málem ho nepoznal: zvoník ze svatovítské věže měl vlasy bílé jako mléko.

O potrestaném rváči

Pod klenbami Svatovítského chrámu je mnoho vzácných památek i posvátných míst, a tak není divu, že se o chrámu vypráví tolik pověstí a legend. Jedna z nich hovoří o původu chrámu, jiná o hřebu z kříže, o rukavičce svatého Vojtěcha, o jeruzalémském svícnu, o ochránci chrámu, o zkamenělém Židovi i o zlaté lampě s věčným světlem, pro kterou se kdysi lupiči svlékli donaha, aby oklamali hlídací psy, kteří prý před lidskou nahotou zalézají s vytím do kouta. Je těch pověstí a legend mnoho, přemnoho, a snad největší množství se jich váže k památkám, jež jsou uloženy v kapli svatováclavské: k věčným lampám z ryzího zlata a posázeným drahokamy, k železnému koši, v němž prý knížecí sluha Podiven nosíval kdysi z příkazu svého pána chudákům žhavé uhlí, aby se ohřáli a netrpěli zimou, ke špalku, na

němž sám kníže štípal dříví pro chudé a nemocné.

Za časů císaře Rudolfa II. zabloudil do svatováclavské kaple švédský dobrodruh, pověstný rváč, který při každé příležitosti sahal po meči a pro něhož lidská krev neměla nejmenší cenu.

Prohlížel si zvědavě kapli, a když uviděl starý špalek, v údivu se zeptal, jak se ten kus dřeva dostal mezi staré památky. Pověděli mu, k čemu kdysi sloužil, a Švéd se rozesmál tak hlasitě, že mu až do očí vhrkly slzy. Obrátil se k Čechům, kteří stáli ve zbožné úctě opodál, a prohlásil uštěpačně:

„To jsem nevěděl, že jste měli za knížete drvoštěpa! Divný národ, opravdu divný!“

Ti, kteří uslyšeli jeho povýšenou řeč, vyšli zamračeně z kaple a v semknutém houfu čekali na posměváčka, aby ho na místě ztrestali. Byli by se dozajista na Švéda vrhli, ale v poslední chvíli je uklidnil hlas jakéhosi rozvážného starce:

„Nešpiňte si ruce krví nepočestného! To by byla pro něj příliš čestná smrt a lacino by ukončil svůj špatný život! Jenom ho propusťte; každý zaplatí za své činy, neboť spravedlnost není tak slepá, jak se zdá a jak nám chtějí namluvit.“

Pohněvaný zástup s reptáním uposlechl a pomalu se rozešel.

Dobrodruh pak ještě nějaký čas prováděl své kousky dál; všude, kde se objevil, teklo víno proudem a krev tryskala jako voda. Lidé mu uhýbali z cesty anebo mu slibovali strašlivý trest, ale Švéd se jen smál.

Spravedlnost však na sebe nenechala dlouho čekat: jednoho dne dobrodruh zabil ve rvačce na veřejné ulici jakéhosi Vlacha, císařova trpělivost přetekla a výtržník se musel konečně ze svých činů zodpovídat před soudem.

Řízení bylo krátké, neboť svědkové vypověděli shodně, jak k celé rvačce došlo. Nejprůkaznější svědectví podal stařec, který stál nedaleko vraždy a viděl všechno na vlastní oči ze vzdálenosti několika kroků. Výrok soudců byl proto jednoznačný: rváč, pijan a rouhač byl odsouzen ke ztrátě hrdla.

Švéd šel na popraviště klidně a zmužile, posměšně vtipkoval a smál se pohoršeným divákům, až se za břicho popadal: ani v poslední chvíli nepocítil lítost nad nekonečnou řadou zlých kousků, jimiž tak dlouho trápil své okolí. Rázně a odhodlaně vystoupil na popravčí lešení, dvorně se uklonil katovi, s úsměvem se mu představil a zeptal se, s kým má tu čest. Kat ho chvíli pozoroval štěrbinami v červené kápi, potom pomalu přikývl a řekl tiše:

„Když to chceš vědět, říkají mi Václav.“

Švéd se přestal usmívat a zbledl. Zamyslil se, pozvedl hlavu a v očích měl hrůzu. Otevřel ústa, chvíli mlčel a pak řekl tiše:

„Ale ten stařec, co proti mně tak hněvivě svědčil u soudu, se jmenoval právě tak. Copak se všichni v téhle zemi jmenujete stejně?“

Kat neodpověděl a bledý Švéd pomalu přiklekl k popravčímu špalku. Mistr popravčí se už chystal pozdvihnout meč, ale odsouzenec se v poslední chvíli napřímil, pohlédl na kata a řekl tak tiše, že ho bylo sotva slyšet:

„A ten soudce, který mě poslal na věčnost, jmenoval se snad také – “

Nedomluvil. Kat jen zlehka přikývl, Švéd se rozplakal jako dítě a prosil o odpuštění. Bylo však už pozdě: kat pozdvihl meč a za malou chvíli nebyl dobrodruh mezi živými.

O lvím dvoře

Panovníci a urozenci často chovali na svých dvorech erbovní zvířata, jejichž obraz nosili ve svém znaku: někde tak chovali jelena, jinde medvěda anebo labutě. Nejinak tomu bylo v Jelením příkopě Pražského hradu, kde byl zřízen už za krále Václava IV. lví dvůr, opatřený silnými mřížemi a obkroužený ochozem, odkud mohli návštěvníci pozorovat šelmy.

Zvláště za císaře Rudolfa II. byl lví dvůr podstatně rozšířen a císař

v něm choval nejenom čtyři lvy a dvě lvice se lvíčaty, ale i tygra, dva pardály, levharta, medvěda a orangutana z dalekých ostrovů, vlky, rysy, lišky i divoké kočky. Císař dal zřídit ke svému zvěřinci i tajnou chodbu, aby mohl kdykoli nerušeně přijít a odejít; miloval to místo stejně jako své proslavené sbírky a na ochoze strávil mnoho času, ba vodil sem i své hosty.

Jednou zavedl do Jeleního příkopu i vyslance tureckého sultána a s hrdostí mu ukazoval své lvy. Turek pochválil obrovská zvířata, pak se rozhlédl po mladých urozencích císařovy družiny a prohlásil s úsměvem:

„Můj pán a vládce má v paláci také lví dvůr, jenomže u nás je starodávný obyčej, že kdykoli sultán navštíví své lvy, požádá ho některý mladý dvořan z družiny, aby směl vstoupit do lví jámy a zápasit s nejsilnějším zvířetem. Je to starý důkaz věrnosti a cti, aby sultán viděl, že v jeho družině jsou stateční a odvážní muži.“

Císař pochopil výzvu a rozhlédl se po svém doprovodu, avšak všichni stáli mlčky a zaraženě. Sultánův vyslanec se popásal na jejich rozpacích, usmíval se a mlčel.

Náhle vystoupil z hloučku nejmladších mladý rytíř, poklonil se císaři a požádal ho, aby mu dovolil vstoupit do lví klece. Císař se usmál a přikývl, hlídač zahnal šelmy do klecí a nechal ve lví jámě jen

nejsilnější zvíře. Nato mladý muž sevřel v pravici lehký oštěp a bez bázně sestoupil do jámy.

Lev si ho chvíli prohlížel, tiskl se k zemi a neklidně bičoval půdu žlutým ocasem; potom se přikrčil, temně zamručel a vrhl se na odvážného rytíře. Ten v posledním okamžiku uskočil, a sotva se zvíře pootočilo k novému útoku, vrazil mu ze všech sil kopí do otevřené tlamy. Lev zařval, vzepjal se na zadních, přerazil tlapou oštěp jako třísku, ale potom se zhroutil a bez hnutí zůstal ležet.

Z ochozu se ozvalo radostné volání, sám turecký vyslanec nešetřil chválou nad obratným počínáním odvážného urozence, a šťastný císař se jen hrdě usmíval. Když mladý muž vystoupil zpátky na ochoz, sňal panovník z vlastního krku zlatý řetěz a zavěsil jej statečnému rytíři kolem hrdla.

A také se vypráví, že jindy vstoupil mezi lvy mladý rytíř, který miloval urozenou dívku. Ta ho však vytrvale odmítala, ačkoliv mladý muž ji pronásledoval téměř na každém kroku a nevynechal jedinou příležitost, aby jí nevyznal své city. Jednou ji tak sledoval až na ochoz lvího dvora; a náhodou se stalo, že dívce spadla rukavička právě mezi lvy. Možná, že to nebylo tak docela náhodou, avšak rytíř viděl svou příležitost, přikázal hlídači, aby otevřel mříž, a s mečem v ruce vstoupil mezi šelmy. Zdvihl rukavičku a pozpátku couval zpátky k mříži, ale to už se největší lev přitiskl k zemi a chystal se ke skoku. Rytíř vyběhl z klece v posledním okamžiku; sotva se mříž zavřela, lev se vrhl obrovským skokem proti železným prutům a lomcoval mříží tak zuřivě, že divákům stydla krev v žilách. Mladý rytíř přitiskl rukavičku ke rtům, uklonil se před dívkou a dvorně jí svou kořist odevzdal. Mladá žena pochopila, že ji rytíř miluje víc než vlastní život, a od té chvíle přijímala jeho prosby i vyznání s náklonností stále větší a větší.

Císař Rudolf II. měl v Jelením příkopu i svého zamilovaného lva: dvorní hvězdář panovníkovi prozradil, že oba, císař i král zvířat, jsou narozeni ve stejném nebeském znamení, a že se proto i běh jejich života bude shodovat. Stalo se pak v měsíci lednu roku 1612, že lev znenadání onemocněl; v té době churavěl i císař, jemuž se při zprávě o jeho nemocném miláčkovi velmi přitížilo. Lev po několika dnech zcepeněl, a třebaže se dvořané snažili panovníkovi smrt jeho oblíbence zatajit, císař se to brzy dozvěděl. Zarmoutil se a uvěřil, že také jeho život se nachýlil ke konci, uzavřel se ve své ložnici a odmítal rady lékařů, nevšímal si léků a s nikým už nechtěl ani promluvit. Tak se trápil tři dny, až na konci třetího dne zemřel.

O Brigitě z Jeleního příkopu

V kostele svatého Jiří na Pražském hradě stojí podivná kamenná socha: představuje dávno už neživou ženu, po jejíž kůži lezou ještěrky, hadi a žáby. Socha z vypálené hlíny měla být nejspíš varovnou připomínkou na smrt, jež čeká na konci všech našich kroků, avšak starý příběh vypráví něco docela jiného.

Na Malé Straně bydlila kdysi chudá vdova s mladičkou dcerou, která se jmenovala Brigita. Do dívky se zamiloval vášnivou láskou mladý vlašský sochař ze dvora císaře Rudolfa. Byl to prudký, vznětlivý chlapec a bez Brigity nechtěl žít ani den: dvořil se jí tak dlouho, až i Brigita vzplanula první a ještě polodětskou láskou. Milenci se pak scházeli potají v Jelením příkopě, avšak mladému sochaři ty letmé a tajné schůzky nestačily a jednoho dne požádal vdovu o Brigitinu ruku.

Vdova po krátkém rozmýšlení přivolila a tak se chystala svatba. Oba mladí lidé jen zářili, už se zdálo, že jejich štěstí nic nestojí v cestě, ale v poslední chvíli zasáhla do osudu zamilovaných nepřející náhoda. Sochař byl odvolán na několik dní z Prahy, a tak musil s těžkým srdcem svatbu odložit. Zapřísahal Brigitu, aby na něj nezapomněla, že se vrátí za několik málo dní, prosil a zase vyhrožoval a žádal tisíc přísah a tisíc slibů, že mu zůstane věrná a že na něj bude myslit každou minutu i vteřinu. Na oplátku se mu dostalo příslibů a ujištění neméně vášnivých, a sochař se spěšně rozloučil, neboť doufal, že čím rychleji odjede, tím dřív bude zase zpátky.

Vrátil se do Prahy šílený steskem a touhou; protože však chtěl shledání oddálit alespoň o malou chvíli a učinit je tak ještě sladším a protože kromě toho usychal žárlivostí, obcházel potají sousedy a vyptával se, co Brigita po dobu jeho nepřítomnosti dělala: kam chodila, v kolik hodin ráno vycházela, kdy večer zhasínalo světlo v jejím okně, s kým mluvila, na koho se usmála, zda byla veselá či smutná, ztrápená či uplakaná, zda si zpívala anebo zda se smála. A stalo se, že takto dychtivý zpráv zaklepal u dveří sousedky, jež dlouhá léta nenáviděla Brigitinu matku pro jakýsi malicherný a zbytečný spor. Sousedka viděla vytouženou příležitost k pomstě, pozvala černovlasého sochaře dál a s předstíranou účastí mu vyprávěla, jak se

Brigita za jeho nepřítomnosti scházela večer co večer se svým milým, kterého tají i před vlastní matkou, že se vracela domů z Jeleního příkopu až dlouho po půlnoci a že se pod tou hezkou tvářičkou skrývá ten nejčernější a nejhanebnější jed, neboť Brigita má po celém sousedství pověst prašpatnou; že je to dívka povětrná, jež střídá milence ze dne na den, a ještě pověděla zdrcenému sochaři mnoho dalších nepravostí a hanebných pomluv.

Mladý muž se z jejího domku sotva vypotácel. Připadal si jako bez rozumu, plakal a rval si vlasy, hrozil pěstmi nebesům a zase si zakrýval dlaněmi tvář, aby nebylo vidět, že pláče, ale potom se zatvrdil a jeho láska se v jediné vteřině proměnila ve strašlivou nenávist. Vzkázal dívce, že už se vrátil, že ho však zdrží ještě nějakou chvíli neodkladná záležitost na císařově dvoře, aby proto Brigita vyčkala po setmění v Jelením příkopě na známém místě, kde se

vždycky scházívali.

Brigita přišla na schůzku usměvavá a veselá, že bude mít svého milého zase u sebe a že už je od této chvíle nic nerozdělí. Sochař si však veselý úsměv vysvětlil po svém, neřekl jediné slovo, vytáhl dýku a vrazil ji Brigitě do srdce.

Mrtvolu hodil do houští a jako smyslů zbavený bloudil dlouhé dny a noci po Praze. Zatím čas míjel, až se stalo, že přičiněním náhody našli tělo mrtvé Brigity v houštinách Jeleního příkopu. Všichni se hned domysleli, kdo spáchal strašlivý čin, a sochař se záhy ocitl ve vězení. Nezapíral, nehájil se, a tak byl soud krátký a rozsudek odpovídal míře viny: mladý Vlach byl odsouzen k smrti.

Přijmul výrok soudu klidně a se sklopenou hlavou; když se ho soudce zeptal, chce-li ještě něco říci, mladý muž zvedl hlavu a prosil, zda by mohl před smrtí vytesat pro výstrahu všem žárlivcům a na důkaz své lítosti Brigitinu sochu v takové podobě, v jaké dívku nalezli. Soud po krátké poradě svolil, žalářníci přivalili do věznice veliký kámen a sochař se pustil do svého posledního díla. Od té chvíle nezamhouřil oko ani na chvíli; nejedl, nespal, ve dne ani v noci neopouštěl své dílo ani na okamžik a pracoval jako v horečce, dokud sochu nedokončil.

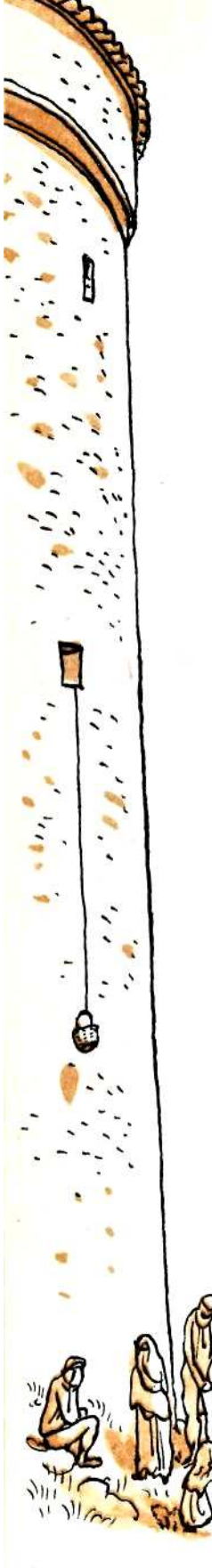
Několik hodin potom, co odložil dláto naposled, vypustil duši pod katovým mečem.

A závěr? Vyprávění o Brigitě je vlastně příkladnou ukázkou pověsti, která ve své době měla funkci jakési černé kroniky. Neboť je psáno na základě soudních zápisů:

Roku 1784, dne 3. dubna, vlašský štukatérský dělník jménem Spinelli pořezal nožem v kostele svatého Jiří obličej, ústa a ramena své milence Marianě, dceři pražského královského zahradníka; byl dán do vězení, doveden na popraviště, pak však dostal milost a musil po tři léta čistit městské ulice.

O Daliborce

Nad Jelením příkopem se tyčí mohutná věž, jíž se odedávna říká Daliborka. Stejně jako ostatní hradní věže, jako Černá, Bílá, Mihulka a bašta, také Daliborka bývala kdysi vězením. Daliborce se říkalo původně Purkrabská, protože stojí nedaleko budovy starého purkrabství; jméno Daliborka dostala podle prvního vězně, který se v

ní ocitl za krále Vladislava II., když byla věž důkladně opravena.

V zemi tehdy panoval veliký nepořádek, neboť král sídlil většinu času v Uhrách, do Prahy se někdy nepodíval celá dlouhá léta, a tak se každý chápal spravedlnosti sám a řešil spory většinou po svém: někdy násilím, jindy úskokem, a téměř vždycky nadarmo.

Na tvrzi v Ploskovicích v kraji litoměřickém žil tehdy rytíř Adam Ploskovský z Drahonic, široko daleko proslulý svou tvrdostí. Utiskoval poddaný lid mnoha robotami a vládl tak krutě, že se poddaní nakonec vzepřeli proti násilí násilím. Přitáhli s okovanými cepy ke tvrzi svého pána, dobyli ji a rytíře zajali. Vynutili si na něm zápis, že je propouští z poddanství, že je nebude stíhat nižádným soudem ani pomstou a doufali, že ten jediný škrt pera učiní zlým časům konec. Když rytíř podepsal, sedláci ho propustili, odtáhli z tvrze a dobrovolně se poddali rytíři Daliboru z Kozojed, který měl pověst člověka rozumného a spravedlivého.

Vypráví se ovšem také, že v celém tom pozdvižení měl Dalibor z Kozojed prsty, neboť zatoužil po panství i polnostech svého souseda, a že proto poddané pana Ploskovského sám poštval. Ať bylo jak bylo, jedno je jisté: když se celá ta věc donesla až k sluchu zemských pánů, vyslali k Ploskovicím vojsko, rytíři Adamovi vrátili jeho majetek, vzpurné poddané rázně zkrotili a Dalibora uvrhli do vězení.

Rytíř z Kozojed se dlouhým čekáním v nevlídném vězení velmi trápil; a protože nechtěl propadnout zármutku a beznaději docela, zatoužil po něčem, co by mu zkrátilo čekání na rozsudek. Odedávna měl rád hudbu, často si zval na svou tvrz potulné pištce i hudce, a tak požádal žalářníka, aby mu zakoupil housle. Od rána do večera se cvičil ve hře a za nějakou dobu se zdokonalil natolik, že se mu nikdo v celé Praze nemohl vyrovnat; když vzal do ruky

skřipky, i žalářník a otrlí strážci zamlkle naslouchali smutné hře a pod vězeňským okénkem poslouchali lidé z celé Prahy tesklivou melodii, která zněla z okénka jako žalování, naděje i zoufalství zároveň.

Tehdy se vězňové stravovali ve vězení sami z vlastních peněz, anebo je musil živit ten, kdo je do vězení uvrhl; jinak byli odkázáni na milost a nemilost žalářníkovu, takže často trpěli hladem a zimou. Dalibor byl sám, neměl přátel, kteří by mu pomohli, a proto začal brzo pociťovat hlad. Když bylo nejhůře, poradil mu soucitný žalářník, aby se obrátil s žádostí o pomoc na zástupy lidí, kteří pod věží naslouchali jeho hře: jistě se mezi nimi najde někdo, kdo mu odměnou pošle alespoň něco k jídlu.

Dalibor dlouho odmítal, bylo mu proti mysli, že by se měl dovolávat milosrdenství svých bližních, ale nakonec uvážil, že bez lidské pomoci zemře hladem, nebo bude muset chodit v poutech po městě jako ostatní vězňové, kteří v doprovodu biřiců putovali dům od domu a prosili o almužnu.

Tak se stalo, že když se pod věží shromáždil veliký zástup prostého lidu, Dalibor hrál, a hrál tak tklivě, že lidem stoupaly do očí slzy: jako by slyšeli v té hře prosbu i stížnost, naději na lepší živobytí i zoufalství z bídy. Všem promlouvala ta hudba přímo z duše; a když Dalibor dohrál a z okna se vynořil proutěný koš zavěšený na provaze, vkládali do něj vděční posluchači jídlo i pití a každý dal z toho mála, co měl, alespoň něco; i teplá přikrývka se někdy objevila v košíku a tu a tam i hrstka peněz.

Až jednoho dne se zástup shromáždil pod věží marně: za oprýskanou zdí bylo ticho jako v hrobě. Nakonec někoho napadlo, že je Dalibor nemocen, a hlouček se hned vydal za žalářníkem, aby mu odevzdal dárky pro ubohého vězně. Žalářník však jen smutně pokýval hlavou a oznámil, že Dalibor už dohrál navždycky: pánové u soudu se v těch neklidných časech obávali o svůj majetek, a protože chtěli zabránit, aby se ploskovická vzpoura nestala příkladem i pro další poddané, vynesli přísný rozsudek: Dalibor byl na předhradí pod Starými zámeckými schody sťat mečem.

Vyprávějí znalci starých časů, že všechno bylo jinak, že Dalibor byl dotazován právem útrpným tak hrubě, že na skřipci křičel bolestí, až ho bylo slyšet daleko za zdi vězení; a protože se tehdy říkávalo, že vězeň na právu útrpném zpívá, neboť ten výraz lépe hověl útlocitným srdcím pánů, a ze stejných důvodů se skřipci říkalo housle, vzniklo právě proto rčení, že Dalibora naučila nouze housti.

Možná, že tomu tak bylo: avšak kdo by se chtěl vzdát starého

příběhu, v němž zní namísto hlasu utrpení opravdová hudba jako hlas, který přichází z hlubin lidského srdce a zpívá o naději v časy budoucí?

O zámku u Daliborky

Za časů, kdy ještě ve Zlaté uličce bydleli hradní střelci, špitálníci a drobní řemeslníčkové, seděly jednoho dne jejich ženy před svými domky a podle starého zvyku klábosily o novinkách, které se udály na Novém Světě i dole na Malé Straně. Znenadání se objevil na konci uličky neznámý muž; byl to člověk už postarší, na chudáka právě nevypadal, rozpačitě se rozhlížel a nesměle přistoupil ke kulaťoučké babce, jejíž muž v jednom z domků od rána do soumraku soustruhoval z hovězích kostí čamrdy. Neznámý zdvořile pozdravil, ženy zmlkly, aby jim neušlo ani jediné slůvko, a cizinec se zdvořile zeptal:

„Prosím vás, můžete mi povědět, kde tady říkají U Kašpárků?“

Čamrdářka spráskla ruce nad hlavou:

„To je ten třetí dům od konce, nejmenší v celé Zlaté uličce! Ale jestli hledáte starého Kašpárka, tak jste na špatné adrese. Za dědou musíte na košířský hřbitov, právě před čtrnácti dny jsme ho tam všichni doprovodili. Ať je mu země lehká! Kdybyste chtěl mluvit s jeho ženou, určitě bude touhle dobou doma, ale řeč s ní není, oplakává nebožtíka od rána do večera. Však s ním žila na čtyřicet let!“

Ještě mluvila dál, ale neznámý už neposlouchal, pokývl hlavou místo pozdravu a zamířil k domku, který mu čamrdářka ukázala.

Sousedky se dohadovaly, co asi neznámý ve Zlaté uličce pohledává, ale uhádnout nemohly. Dozvěděly se to teprve za pár dní, když se vdova po starém Kašpárkovi přišla rozloučit. Stěhovala se na Zbraslav, kde měl její syn košíkářství, a loučila se se svými sousedy a hlavně sousedkami jen těžko. Čtyřicet let se tu živila jako pradlena; po mužově smrti zůstala opuštěná jako kůl v plotě, proto využila příležitosti a domek prodala prvnímu zájemci, který se objevil. Brzy věděla celá Zlatá ulička, že tím novým sousedem je neznámý muž,

který před několika dny tak znenadání přerušil podvečerní ženské sněmování.

Od těch dob hospodařil muž v domku sám, jen čamrdářka mu přišla občas poklidit a vyprat. Dlouho se snažila vypátrat, odkud vůbec přišel a proč se nastěhoval právě do Zlaté uličky, vyptávala se ho při každé vhodné i nevhodné příležitosti, ale neznámý odpovídal jen jednoslabičně anebo neodpověděl vůbec, a tak sousedkám nezbylo nic než dohady. Byl tak trochu podivín; vycházel jen málo, zato okénko jeho komůrky svítilo dlouho do noci a z jeho komína stoupal po celý den černý nebo sírově žlutý kouř.

Za nějakou dobu se rozkřiklo, že se pokouší sestavit tajuplný stroj, a tak se všichni potichu i nahlas dohodli, že jejich nový soused je poloviční blázen. Od té chvíle mu dali pokoj. Stařík žil ve svém domku jako poustevník, a jestliže se po svém příchodu objevoval jen zřídkakdy, za nějaký čas už nevycházel téměř vůbec a sousedé byli odkázáni jen na to, co jim pověděla zvědavá čamrdářka.

Uplynuly dva nebo tři roky a stařík začal vůčihledně scházet. Pohubl, zpopelavěl ve tváři, záda se mu nahrbila, zato z jeho komínu se valily husté chuchvalce kouře téměř bez přestání a okénko svítilo až do rána. Když čamrdářka zemřela, stařík si novou výpomoc nezjednal a přestal už vycházet vůbec. Tím větší bylo proto podivení, když jednoho dne vyběhl z domku, vlasy měl rozevláté a nepořádný vous mu sahal až k pasu; běžel Zlatou uličkou, rukama mával nad hlavou a volal přeskakujícím hlasem, který jako by už dávno odvykl lidským slovům:

„Lidičky, lidičky! Povedlo se! Já jsem to dokázal! Vyrobil jsem zlato, zlato a stříbro, můžu rozdávat plnýma rukama! Tuhle,“ křičel a ukazoval si na bílou hřívu rozevlátých vlasů, „tuhle jsem měl všechno celou tu dobu a nechtělo to ven, teprve teď jsem to dokázal, teprve dnes, dnes!“

Seběhli se k němu, stařec mával rukama a oči mu žhnuly jako v horečce. Mluvil čím dál tím nesouvisleji, náhle strnul, sáhl si oběma rukama k srdci, sesunul se k zemi a všichni na první pohled viděli, že je mrtev.

Odnesli ho do jeho domku, položili na ztrouchnivělý slamník, který mu sloužil jako postel, a zatlačili mu oči. Za několik dnů zašili mrtvé tělo do pytle a chudáka pohřbili v šachtě, kam se ukládali k poslednímu spánku lidé bez jména a žebráci.

Ještě nad ním ani země neoschla, a už se ve Zlaté uličce objevili páni z úřadu, aby prohlédli domek a dali ho do dražby. Sousedky, které zatím čekaly venku na výsledek prohlídky, se znenadání rozpomněly, že viděly v komůrce ve skleněné křivuli pár zrnek zlata a s napětím očekávaly, jak dopadne prohlídka. Páni však o zlatě neřekli

ani slovo, a tak se zdálo, že stařík přece jen zemřel právě včas; zůstala po něm tak nepatrná hrstka grošů, že by musil jít za několik dní žebrotou, kdyby ho smrt nevytrhla z bídy. Jeden překvapující objev však přece jen udělali: za trámem objevili zaprášený svazek listin, které dokládaly, že zemřelý pocházel ze šlechtického rodu na jihu Čech, a úřady ten objev brzy potvrdily. Před několika lety se podivínova rodina sháněla po svém otci, který zmizel, jako by se do země propadl, ale všechno pátrání bylo marné. Teprve teď se objevil v uličce stařík syn, ramenatý a urostlý muž, a vyptával se sousedů na život svého otce. Tak se Zlatá ulička kousek po kousku dozvěděla pravdu: stařík si přál, aby jeho děti žily lépe než on, chtěl odkázat synům i dceři pohádkové bohatství, a protože si jiné rady nevěděl, začal shromažďovat staré alchymistické knihy. Rodina usoudila, že se stařík pomátl, bránila mu ze všech sil, ale stařík byl neoblomný. Když se nemohl věnovat svým pokusům doma, jednoho dne zmizel, najal si dům ve Zlaté uličce a tam s horečnou netrpělivostí hledal tajemství zlatého kovu. Nadarmo: marně křížil čtyři živly i tři principy – síru, sůl a rtuť, marně hledal zlato i elixír, marně si lámal hlavu nad smaragdovou tabulí egyptského filosofa Herma Trismegista, tajemství zůstalo tajemstvím.

Syn si chtěl odvézt domů aspoň starcovo tělo, ale ani hrobař se už nepamatoval, v které jámě chudých ho vlastně pohřbili, a tak si pozůstalý odvážel jen svazeček starých listin a dobré slovo sousedů.

Ve Zlaté uličce bylo zase o čem povídat. Ženské pokyvovaly hlavami a dlouho do tmy rozvažovaly nad osudem člověka, který měl dvory, lesy i kočáry, a přece nakonec div neumřel hladem.

„Však tu měl také svůj zámek," uzavřel jednou to besedování starý zedník a ukázal hlavou k nejmenšímu baráčku Zlaté uličky.

A to jméno už domku zůstalo. Snad proto, že pod jeho střechou bydlil opravdový zámecký pán, i když skončil v šachtě žebráků, kteří byli tak chudí, že nikdo neznal ani jejich jméno.

O skřítcích ze starého purkrabství

Za vlády Jana Lucemburského se snažili čeští pánové vyvolat rozepři mezi králem a jeho synem, mladičkým Karlem. Panovníkův následník se tehdy zdržoval na Moravě, kde se snažil uvést do pořádku nejrůznější nepravosti, jež v té době bujely v zemi moravské měrou nevídanou. Jeho nepřítomnosti využili lstiví rádcové, kterým Karel pobral jejich sídla a hrady, a přesvědčovali Jana, že ho syn chce zbavit vlády. Tvrdili, že sice prostý lid má Karla opravdu v lásce a přízni, ale horkokrevný mladík této náklonnosti velmi zneužívá, neboť si chce získat všechen lid v Čechách i na Moravě a krále Jana nakonec vyhnat. Jan Lucemburský netušil, že jeho rádcům nejde ani tak o královskou korunu, jako o vlastní hrady, jež jim Karel na Moravě sebral, a proto nakonec zlým slovům uvěřil. Povolal syna do Prahy a odejmul mu všechna sídla v Čechách i na Moravě, takže mladému Karlovi zbyl jen nepříliš významný titul markrabí moravského a v Čechách jediný hrad Křivoklát. Nebránil se, odjel na Křivoklát ke své manželce a snášel tu hanebnou pomluvu tak trpělivě, že Jan uznal zanedlouho svůj omyl a povolal ho znovu zpátky.

Karel nelenil a vydal se ke svému otci bez nejmenšího prodlení. Přijel však do Prahy až pozdě k večeru, nikdo jeho náhlý příchod nečekal, na Hradě bylo plno hostů, a tak se mladý markrabě rozhodl, že předstoupí před otce až nazítří ráno. Požádal proto pražského purkrabího Hynka mladšího Berku z Dubé, aby mu opatřil na tu jednu noc střechu nad hlavou, a ochotný pan Hynek mu poskytl nocleh v domě svého purkrabství.

Karel přijal jeho ochotu s povděkem a hned se usídlil i se svým komorníkem panem Buškem z Velhartic ve velké světnici, kde už byla připravena a rozestlána dvě lůžka. Pan Bušek rozdělal pod komínem veliký oheň, neboť zdi byly provlhlé a chladné, oba povečeřeli, popili dobrého vína a brzy ulehli. Nějakou chvíli spolu ještě potmě rozmlouvali, a v očekávání zítřejšího dne tvrdě usnuli.

Nespali však dlouho. Brzy je probudily spěšné kroky, jako by někdo pobíhal po světnici i kolem lůžek. Karel chvíli naslouchal a potom řekl tiše:

„Bušku, vstaň a podívej se, co se děje!“

Komorník vylezl z postele, hodil do ohně náruč suchých polen a rozsvítil svíce, avšak hřmot neustával. Prohledal celou světnici, nahlédl i za staré závěsy a do zšeřelých koutů, ale nic neobjevil. Přistoupil tedy ještě k lahvím, jež zůstaly na lavici od večeře, zahřál se douškem, postavil prázdnou číši na stůl a znovu ulehl. Znenadání však jako by neviditelná ruka uchopila číši a mrštila ji na podlahu doprostřed komnaty. Zazvonilo to, oba nocležníci se nemálo vylekali a bez dechu naslouchali krokům, jež neustále pobíhaly podle zdí, a teprve když hřmot ustal, ještě hodnou chvíli si šeptem rozprávěli o příčině těch úkazů.

Když se ráno probudili, našli číši převrhnutou uprostřed světnice a znovu si připomněli noční události. Pověděli všechno purkrabímu, tázali se ho, kdo si z nich tropil v noci šprýmy tak podivné, a ptali se, proč to asi učinil. Purkrabí však pobledl ve tváři a vypověděl, že staří lidé už dříve vyprávěli o té světnici mnoho divných věcí: že tam nejspíš přebývají domácí skřítkové a že je dozajista musili nenadálí nocležníci vyrušit z klidu, neboť v komnatě před nimi už dlouho nikdo nepřebýval. Sám je však nikdy neviděl ani neslyšel a považoval do té chvíle takové vyprávění jen za báchorku a zkazku sotva uvěřitelnou.

Karel i pan Bušek ho vyslechli mlčky, i když s velkým podivením; neřekli však nic, a jeho vysvětlení přijali za své. Ostatně měli v té chvíli už jiné starosti – Karel se s pomocí svého věrného komorníka začal připravovat, že s nově získanou ctí i odpuštěním svého otce opět vstoupí do síní Pražského hradu.

O paní z Bílé věže

Za časů Marie Terezie dostala Bílá věž v sousedství pražského purkrabství neobvyklého vězně: byla to mladá žena, jež už nemohla snášet mrzoutství svého starého muže, a našla si útěchu u mladého myslivce, který si ji chtěl vzít za ženu. Manžel se jmenoval rytíř Ignác Josef Řehoř Zahrádka Sovinský z Aulensfeldu, ale po celém okolí byl znám především jako držgrešle, lakota a žárlivec. Manželka se dlouho bránila pokušení stařík se zbavit, avšak nakonec nevydržela ustavičné výtky a hádky, a tak si v zoufalství najala vraha, který jednoho dne poslal rytíře na onen svět.

Zlý čin vyšel najevo, žena se v pláči ke všemu přiznala a pak už šlo všechno ráz na ráz: vsadili ji do Bílé věže a jako hlavní strůjkyni zločinu ji odsoudili k trestu smrti.

Mladý šlechtic se jí zřekl, aby si zachránil vlastní kůži, a odsouzená prožívala ve vězení tak těžké chvíle, že nakonec přišla o rozum; výčitky svědomí ji trápily tak zle, že čekala na smrt jako na vysvobození. Rozsudek však byl poslán k podpisu císařovně, a ta si ve spěchu nepovšimla drobným písmem připsané poznámky, že

odsouzená ještě před vynesením rozsudku ztratila rozum; tak se stalo, že rozhodnutí soudu jediným škrtem pera schválila. Jinak by asi čekal nebožačku doživotní žalář, protože lidé šílení nebyli trestáni na hrdle: obecně se tehdy věřilo, že člověk nemá právo trestat nejtěžším trestem tam, kde už trestal sám osud. Nebylo však vyhnutí, rozsudek byl potvrzen, odsouzenou vyvedli z vězení na dvůr purkrabství a tam jí katův meč zkrátil trápení.

Císařovna se pozdě dozvěděla, že svým podpisem poslala na smrt šílenou paní, a velice toho litovala; vypráví se, že tehdy v lítosti učinila rozhodnutí, že už nikdy za celý život nepodepíše jediný rozsudek smrti, aby se podobného omylu vyvarovala, a svůj slib také dodržela.

Od té doby se prý už nikdy nestalo, aby císařovna vlastní rukou podepsala hrdelní trest, ať byl zločin jakýkoli, ať šlo o mordýře, lapku či jiného špatenku, který sáhl někomu na život či na měšec. A zevrubně prý od té chvíle pročítala každou listinu, kterou jí předložili, dvakrát nebo třikrát, jen aby se nedopustila bezpráví. Možná; ale spíš se zdá, že za ni podpisovali jiní, méně úzkostliví.

Lítost však přišla pozdě – u vražedkyně i u císařovny; a zůstala jen vzpomínka, o níž si lidé vyprávěli za dlouhých zimních večerů. Aby se na smutnou událost nezapomnělo, dal purkrabí vysadit na místě, kde přišla paní Alžběta o hlavu, zelený stromek – vlašský ořech. Útlý kmínek rostl, košatil se, až z něho byl veliký a rozložitý strom. Na paměť šílené ženy a jejího zlého osudu tam stál ještě dlouhá léta, dokud ho pro stáří neporazili. Je však psáno jinde, že paní dostala pro své šílenství milost a ze se jako poslední vězeň dožila ve smutných zdech Bílé věže osmdesáti let.

Vypráví se také, že nešťastná žena vykreslila ohořelým dřevem na zeď vězení podobu svého milého, aby nebyla tak sama, a jeho srdce namalovala vlastní krví.

O zvoncích z Lorety

Ve věži nad arkádami Lorety je stará zvonková hra, kterou pořídil roku 1694 pražský pláteník Ebrhard z Gloukova. Hodiny jsou prací hodináře Petra Neumanna, zvonky ulil Klaudius Fromm v Amsterodamu za patnáct tisíc zlatých. Za dávných časů však ještě nevyzváněly tklivou a posmutnělou melodii jako dnes, ale odbíjely jen denní čas: ty větší bily hodiny, ty menší čtvrti. Tehdy žila na Novém Světě chudá vdova. Pracovala od úsvitu dlouho do soumraku, aby uživila všechny své děti; a těch bylo požehnaně – právě tolik, kolik bylo zvonků na loretánské věži. Vdova proto říkala svým ratolestem loretánské zvonky; když měla dobrou náladu, prohlašovala vesele, že s těmi jejími zvonečky je to zrovna tak jako s těmi skutečnými – ty větší prý už dovedou počkat, ale ty menší se hlásí každou chvilku. Ještě jeden poklad měla chudá vdova: šňůrku stříbrných penízků. Dostala je kdysi dávno od bohaté kmotřičky a schovávala je jako vzácnost v prádelníku, až děti dorostou, aby jim každému dala jeden peníz na památku.

Přišel čas a stalo se, že v Praze vypukla zlá a nakažlivá nemoc. Řádila nejvíc mezi chudáky, jako by měla zvlášť spadeno na nízké zchátralé domky v předměstích a na křivolaké uličky, plné bláta či prachu. A vybírala si mezi chudými tak krutě, až nakonec začali věřit, že jim bohatci míchají do vody tajemný jed, aby se jich zbavili.

Netrvalo dlouho, nákaza se dostala i do uliček Nového Světa a nevyhnula se ani rodině chudé vdovy. Jednoho dne se rozstonal nejstarší chlapec, matka byla zoufalá, lékaři zaplatit nemohla, a kdyby mu dala třeba i vlastní střechu nad hlavou, sotva by se některý do těch nuzných uliček odvážil. Nemoc postupovala rychle, uplynuly sotva dvě hodiny a

matka viděla, že chlapec má duši na jazyku. Otevřela prádelník, vzala šňůrku se stříbrnými penízky, stáhla ten největší a šla s ním do Lorety aby svému synkovi zaplatila alespoň poslední cestu, když už nemohla zaplatit lék. Zanedlouho nad střechami Nového Města zazněl největší z loretánských zvonků a oznámil hlasem umíráčku, že chlapec vydechl naposled.

Nazítří kráčela smutná vdova za pohřebním vozem, aby se rozloučila se svým synkem a také aby vůbec věděla, v které šachtě chudých bude pochován. Když se vrátila domů, našla v horečce další dítě: byla to něžná světlovlasá holčička a matku už sotva poznávala. Chudá vdova vzala s těžkým srdcem druhý stříbrný penízek a znovu se vydala do Lorety.

Tak to šlo den za dnem: na šňůrce penízků ubývalo, den co den kráčela nešťastná matka za pohřebním vozem a z loretánské věže zazníval zvonek stále menší, až se nakonec ozval nejmenší ze všech: to zemřelo poslední dítě chudé vdovy, maličké nemluvňátko.

Matka doprovodila na hřbitov poslední dítě. Na zpáteční cestě pocítila ve tvářích velikou horkost, uvědomila si, že se nemoc nevyhnula ani jí a jen s námahou se dobelhala domů. Ulehla na lůžko v opuštěné světnici a s lítostí myslila na to, že nemá nikoho, kdo by jí podal třeba jen sklenici vody. Jedna jediná věc mírnila její zármutek: že nebude dlouho žít bez svých dětí, které měla ráda víc než všechno na světě. Horečka jí rozpalovala tváře, a přece se po celém těle třásla jako v zimnici; ležela bez vlády s očima zavřenýma a čekala na svou poslední chvíli. I v posledním záblesku vědomí však nepřestávala myslit na své děti a z rozpukaných rtů se jí vydral sotva slyšitelný povzdech:

„Děti, moje drahé děti! Všem jsem vám posloužila, ale mně už neposlouží nikdo. I umíráčkem jsem vám dala zvonit, ale kdo se postará o mě, aby mi dal zvonit na poslední cestu?“

V tu chvíli se ozvaly vysoko nad střechami domků loretánské zvonky. Vyzváněly všechny najednou a jejich hlasy splývaly v melodii tak neslýchané krásnou, že se lidé v ulicích zastavovali a naslouchali se slzami v očích: hlasy zvonků se proplétaly, zpívaly a doprovázely se navzájem, a jejich hlas zněl jako píseň, plná vděčnosti. Vdova otevřela oči, chvíli naslouchala, pak je zase pomalu zavřela a na pobledlé tváři se jí objevil šťastný, spokojený úsměv.

Od té doby loretánské zvonky nezvoní, ale zpívají.

O staviteli Černínského paláce

Před dávnými lety se rozhodl hrabě Černín, že si dá postavit na Hradčanech proti Loretě rozlehlý a krásný palác. Zavolal si proslulého stavitele, oznámil mu svůj úmysl a hned mu vyplatil jako zálohu pěknou hromádku peněz; ještě slíbil, že zbytek zaplatí, jakmile stavitel dokončí stavbu a předloží účty, a potom už jen čekal.

Stavitel se dal s chutí do práce. Protože chtěl vytvořit pro svého pána dílo vskutku nevídané, peníze se mu brzy rozkutálely a stavitel musil vyplácet mzdu zedníkům i všechny náklady z vlastní kapsy: platil kámen i dřevo, platil umělcům, kteří zdobili chodby i síně, platil řemeslníkům. Nedělal si s těmi výdaji těžkou hlavu, protože věděl, že hrabě všechno vyrovná do poslední grešličky, a myslil jen na své dílo.

Když byl palác konečně hotov, stavitel se chystal, že se vydá za hrabětem na jeho venkovské panství, aby ho pozval k předání stavby. Den před odjezdem však dostal nečekanou a smutnou zprávu: hrabě na svém panství náhle zemřel. Stavitel počkal, dokud se nerozešli pohřební hosté, pak se vydal za vdovou a předložil jí všechny účty. Hraběnka se zhrozila nečekaně velikých výdajů, žádala písemné potvrzení podepsané rukou svého muže, že s tak vysokými náklady skutečně souhlasil, avšak důvěřivý stavitel nic takového neměl a mohl se odvolat jen na ústní dohodu. Hraběnka prohlásila, že dohodnuté náklady jsou už vyrovnány zálohou, a stavitel se ocitl v úzkých. Dlouho si lámal hlavu, co má dělat, ale ať přemýšlel sebevíc, na nic nepřišel. Věděl, že je hraběnka nemilosrdná, že sám nemůže před soudem na svou obhajobu předložit ani tu nejmenší smlouvu a že nic jiného než účty v ruce nemá. V tom rozpoložení si vzpomněl na svého bratra, který byl členem tajné společnosti, vydal se za ním a všechno mu podle pravdy pověděl. Bratr ho bez meškání zavedl mezi své druhy, stavitel všechno opakoval slovo od slova a prosil, aby mu vzácní pánové pomohli k právu. Velmistr tajné společnosti chvíli uvažoval a potom ho požádal, aby napsal smlouvu přesně tak, jak ji s hrabětem dohodl; když se tak stalo, dlouho šeptal nesrozumitelná slova jakéhosi zaříkání a nakonec pokynul rukou k oponě, jež uzavírala čelní stěnu sálu. Stavitel sotva dýchal a třásl se strachem na celém těle. Závěs se rozhrnul a z pološera vystoupil hrabě Černín,

rozhlédl se po všech přítomných, jako by se právě probudil ze sna, a pokývl hlavou staviteli na pozdrav. Přistoupil ke stolu, na němž ležela připravená smlouva, přečetl si ji a po krátké, nedlouhé úvaze položil dlaň pravé ruky na místo určené pro podpis. Okamžik tak nehnutě stál, potom se prudce obrátil a zmizel kdesi v šeru za oponou.

Rozsvítili všechna světla, stavitel pohlédl na smlouvu a velmi se podivil, když spatřil při dolním okraji otisk lidské ruky, jako by ho tam někdo vypálil žhavým pečetidlem. Vzal listinu, odjel bez meškání

k hraběnce a beze slova jí papír předložil. Vdova hleděla dlouho mlčky na znamení, potom zazvonila na sluhu a nařídila, aby dohodl se stavitelem výplatu peněz přesně podle předložených účtů. A tak se ještě toho dne stalo.

O Černínském paláci se vyprávělo ještě mnoho dalších příběhů. Staří vypravěči zaznamenali, že prostý lid říkal té velkolepé stavbě pro její rozlehlost „chalupa“ a že si na to pojmenování přivykl i sám majitel, jeden z hrabat Černínů. Budova však byla pro něho přece jen příliš nákladná, neboť většinu času trávil mimo Prahu, a tak se jí chtěl zbavit. Nabídl palác císaři Josefu II. a svou nabídku zakončil tak, jak byl zvyklý.

„Vaše Veličenstvo, račte tu chalupu přijmout ode mne darem jako důkaz mé úcty a pokory.“

Císař se zakabonil, chladně poděkoval a řekl stroze:

„Myslím, že na tom nejsem tak špatně, abych potřeboval kdejakou chalupu. Ostatně myslím, že i šlechtic vašeho postavení by si měl zvolit sídlo trochu urozenější. V chalupách ať si bydlí podruhové.“

Hrabě se zatvrdil a ještě toho dne se rozhodl, že už nikdy do svého hradčanského paláce nevkročí. Své rozhodnutí skutečně splnil, a také jeho potomci zůstali starému zvyku věrni: žádný z Černínů už nikdy nepřekročil práh rozlehlé stavby naproti Loretě. Palác zůstal dlouho opuštěn, schodiště i síně s nádherným zařízením chátraly a nějakou dobu se paláce používalo dokonce jako skladiště. Potom dali majitelé upravit polorozpadlé síně i komnaty pro pražskou chudinu a v polovině devatenáctého století byl palác prodán vojsku jako kasárny.

Teprve později se Černínova „chalupa“ znovu proměnila v palác – jeden z nejkrásnějších v Praze. Ale to už je jiný příběh.

O střevíčcích z chlebové kůrky

Před mnoha a mnoha lety žila v Černínském paláci krásná a pyšná hraběnka. Nejšťastnější byla, když se mohla ukázat na plese v nádherných šatech a ve střevíčcích posázených perlami či brilianty a když se za ní všichni otáčeli v tichém obdivu nad její krásou i bohatstvím. V paláci se střídal ples za plesem a na každém z nich se

hraběnka objevila vždy v jiných šatech a nových střevíčcích: vymýšlela si šaty z orientálního hedvábí i čelenky posázené drahokamy, od cizích kupců kupovala látky jemné jako obláček a lehounké jako chmýří pampelišky, a od rána do večera nemyslila na nic jiného, než jak by zase překvapila urozené dámy a kavalíry novou nádherou.

A protože si vždycky přála mít na sobě jen to, co by žádná jiná neměla, napadlo jí jednoho dne, že si dá udělat střevíčky z chlebové kůrky anebo střídky. Zavolala si pekaře i ševce a přikázala jim, aby jí vyrobili střevíčky z chleba, neboť takové střevíčky budou nejenom středem pozornosti a závisti, ale budou se i lehko nosit, protože na noze zůstanou měkké a poddajné, a když se ošlapou, může je zahodit a dá si zhotovit nové, ještě pěknější. Švec se vylekal a pekař ještě víc, oba vymlouvali hraběnce, že se nesluší tancovat po chlebové kůrce, ale nakonec museli uposlechnout, neboť pyšná hraběnka nesnesla jediné slůvko odmluvy nebo nesouhlasu.

Švec vyřezal ze dřeva kopyta, pekař uhnětl těsto a upekl chléb, až se nad ním srdce smálo; ze zlatové kůrky pěkně dohněda opečené a ze střídy pak švec udělal maličké střevíčky a vyzdobil je tak, že vypadaly na první pohled jako z nejvzácnější vydělávané kůže; a byly tak jemné a lehké, že je hraběnka na nohou opravdu ani necítila.

Večer před plesem se oblékla do hedvábí a mušelínu, obula si nové střevíčky a už se v duchu radovala, jak jí budou všichni ten neobvyklý nápad závidět.

Nedočkavě čekala, až pro ni kníže pošle kavalíra, který by ji doprovodil do taneční síně. Hodiny však míjely a kavalír nešel a nešel. Pyšná paní pomalu ztrácela náladu, nejdřív byla mrzutá, pak hněvivá a zlostná, a nakonec div neomdlela, protože si představila, že přijde o první tanec.

Konečně se dveře rozletěly a na prahu se objevil vysoký, černě oděný mladý muž. Tváře měl bledé jako v nemoci a oči se mu leskly, avšak hraběnka už byla srdcem i duší uprostřed plesového reje, a tak si ničeho nepovšimla. Černý kavalír se jí vybranou řečí omluvil za zpoždění, dvorně jí nabídl rámě a zamířil s ní k východu. Vyprávěl jí přitom slovy tak barvitými o nádheře plesu, kde všichni čekají jen a jen na ni, že se okouzlená a nedočkavá hraběnka už viděla uprostřed sálu a v duchu si představovala protáhlé tváře závistivých dam, až se mezi nimi objeví ve svých chlebových střevíčcích.

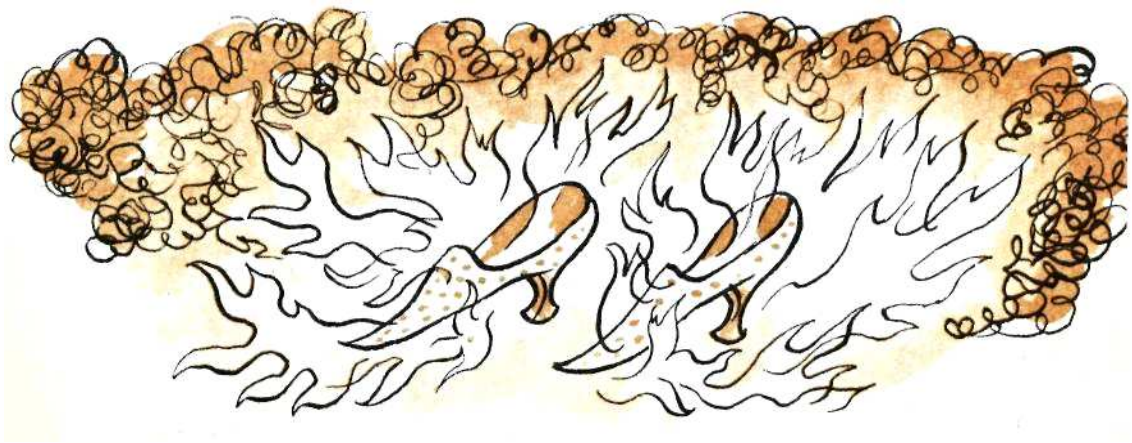
V tom zaujetí ani nepostřehla, že výmluvný kavalír minul chodbu k východu a vede ji stále dál a dál až ke schodům do podzemí. Teprve

tam se zastavila a překvapeně pohlédla do tváře svému průvodci. Ten ji se zdvořilým úsměvem vybídl, aby šla dál, ale hraběnka se rozhněvala, prudce se obrátila a vykročila zpátky k východu. Kavalír se v tu chvíli přestal usmívat, popadl ji hrubě za ruku a vtáhl ji do sklepa. Tam hraběnku pustil, rozpřáhl ruce a zvolal:

„Jenom se podívej! Jen se podívej na svoje střevíčky! Copak sis opravdu myslela, že taková pýcha zůstane bez trestu?“

Hraběnka zbledla jako smrt, pohlédla na střevíčky a v tom okamžiku spatřila, že z nich vyrazily drobné plaménky, už pocítila na nohou palčivou bolest, vykřikla bolestí i hrůzou a snažila se strhnout střevíčky z nohou, ale náhle se ze všech stran vyrojilo množství ďábelských příšer, vrhly se na hraběnku a na místě ji roztrhaly.

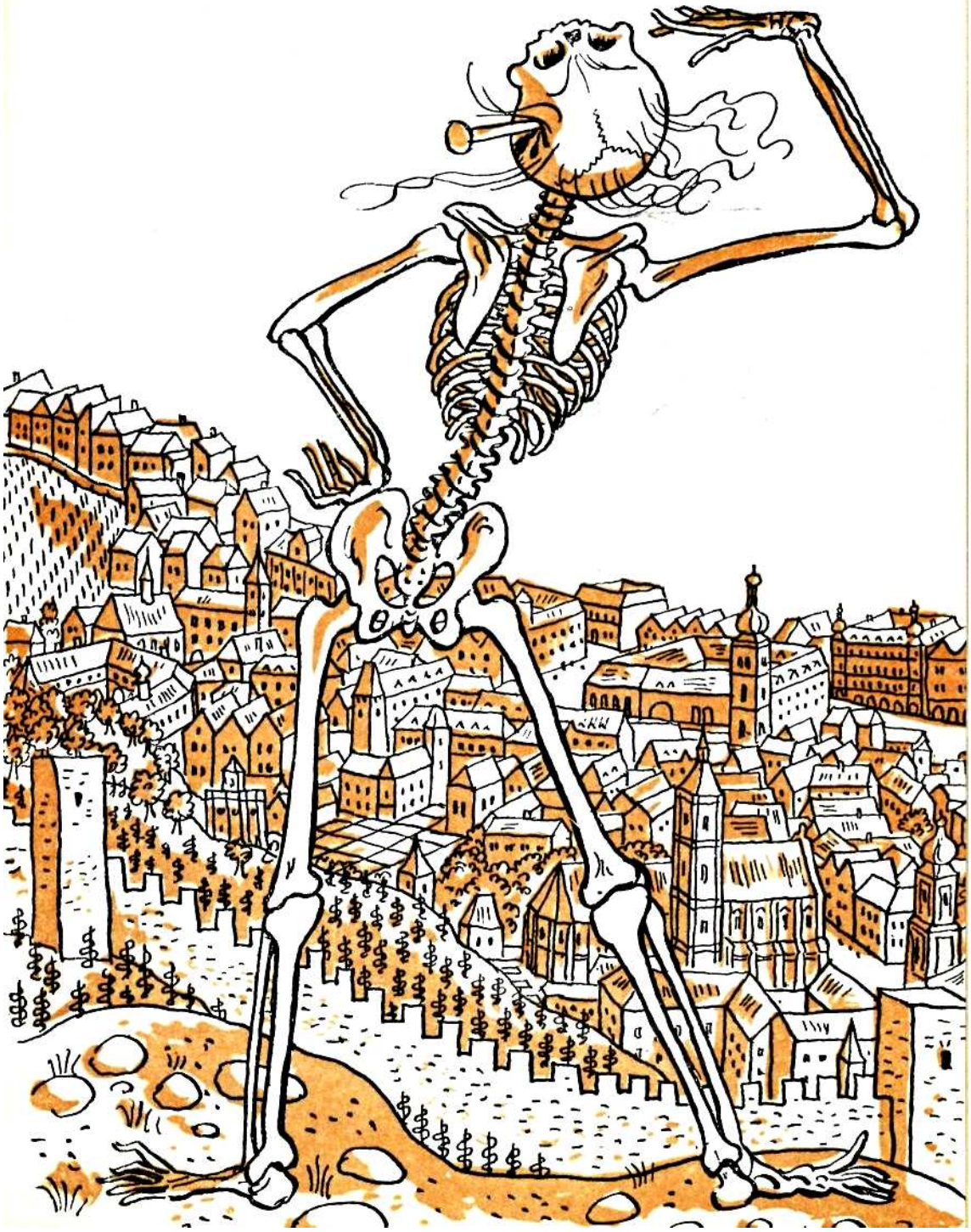
Od té doby je čas od času slyšet ze sklepů paláce rychlé a neurovnané kroky: to pyšná paní běží chodbami a snaží se uniknout modravým plaménkům, které jí ožehují kotníky, běží a běží jako bez rozumu z té strašné bolesti, a konce své strastiplné cesty nedoběhne nikdy.

Malá

Strana

O Malostranském náměstí

Za dávných časů se rozkládal v kotlině i na svazích na levém břehu Vltavy rozsáhlý hustý les; stáda jelenů a laní chodila pít k řece, v mokřadiskách se povalovali kosmatí kanci a v zarostlých stráních lovil rys nebo vlk. Teprve mnohem, mnohem později byla proražena úbočím Svinského hřbetu, jak se tehdy říkalo výběžku nad Vltavou, lesní cesta dolů k brodu; po čase ji pak vyztužili krokvemi, aby po ní mohly jezdit příkrým svahem i těžké povozy. Když se začal stavět Hrad, čeští panovníci opustili Vyšehrad, nastěhovali se do nového sídla a na vymýcených místech pod Hradem začaly rychle vyrůstat drobné osady, dvorce i kostelíky, příbytky řemeslníků a lidí, kteří se živili při stavbě anebo nejrůznějšími službami v sídle králů. Tak vzniklo Menší Město pražské, v jeho zdech se však usazovali nejenom lidé domácí, ale i cizinci – ponejvíce kupci, kteří si v útulné kotlině stavěli domy a příbytky. V dobách husitských větším dílem odešli ze země, ale sotva čas bojů minul, začali se objevovat v kotlině pod Hradem noví hosté: urozenci a šlechtici, vysoká šlechta, která si zřizovala paláce nedaleko královského sídla. Byl to domov dvou zcela odlišných vrstev: na jedné straně bohatí urozenci se svými paláci, na druhé straně lid prostý a nejprostší. A jaká byla podoba tohoto osídlení, takové byly i pověsti.

Jedna z těch nejstarších – není-li nejstarší vůbec – vypráví o převezení těla knížete Václava do Prahy. Tři roky po jeho smrti rozhodl kníže Boleslav na důkaz svého pokání, aby byly pozůstatky jeho nešťastného bratra dopraveny do Prahy a tam pohřbeny na Hradě v chrámu svatého Víta.

Tak se vskutku i stalo; avšak když Boleslavovi služebníci převáželi Václavovo tělo přes Vltavu a dostali se až na místa pozdějšího Malostranského náměstí, bílí volci se zastavili před domem věznice a nechtěli ani o krok dál. Vozkové obstarali v okolí další pár a pak ještě jeden, avšak nic nepomáhalo, těžká dřevěná kola se ani nepohnula. Teprve po dlouhé době napadlo kohosi, že kníže Václav vždycky dbal, aby nikdo nevinný netrpěl křivdou a nespravedlností; a protože vůz s jeho tělem zastavil právě před věznicí, mohlo to znamenat, že za mřížemi je nevinný člověk.

Zabušili na vrata věznice a vysvětlili všechno správci. Ten dal bez meškání vyvést před budovy tři vězně, kteří si tam odpykávali trest, a

chystal se znovu přezkoumat jejich při i vinu. Sotva však vykročili ze stínu vězení do slunce, jednomu z nich okovy samy spadly z rukou i nohou. Právě v tom okamžiku trojspřeží bílých volků znenadání zabralo a vůz s tělem knížete Václava se znovu rozjel vzhůru po strmé cestě k Hradu.

Správce oznámil podivnou událost soudci a ten bez odkladu zahájil nové šetření. Brzy se ukázalo, že vězeň, jemuž spadly tak podivným způsobem okovy, byl vskutku odsouzen nespravedlivě, neboť se tak stalo na základě falešného obvinění; žalobu proti němu vznesl soused, který se chtěl zmocnit jeho majetku.

Nevinný byl propuštěn a za mříž putoval podvodný soused. Na místě věznice byl později postaven na památku té události okrouhlý kostelík k poctě knížete Václava. Nad dveřmi zachytil neznámý malíř okamžik, kdy vězni padají pouta, a pod střechou kostelíku se ještě dlouho ukazovaly okovy, jež samy sklouzly vězňovi z rukou i nohou, ba i dva kusy dřeva z vozu, který vezl Václava z Boleslavi na místo, kam kníže vždycky patřil a kde odpočívá podnes.

O Hladové zdi

Také o vrchu Petřínu se vyprávěl nejeden příběh. Jeden z nich vzpomíná, že kdysi za dávných dob býval na Petříně pohanský háj, pod jehož stromy se obětovalo bohům. Staré časy minuly, dávná obětiště byla zrušena a pohanský háj na Petříně byl vykácen. Zůstalo jen několik stromů, a z nich nejdéle odolával rozložitý dub, pod kterým stával obětní oltář. Právě v těch místech se začal lámat kámen, a stalo se, že za chladných podzimních dnů si tam skalníci rozdělali oheň, aby se ve studeném povětří trochu zahřáli. Avšak sotva vyšlehly první plameny, objevily se v dýmu i v ohni stěží zřetelné lidské postavy dávných předků a skalníci se tomu ohni začali klanět, ba i chléb do něho pokládali a do plamenů házeli drobné mince. Úřady tehdy přikázaly, aby byl oheň uhašen a starý dub poražen, avšak lidé zakládali oheň znovu a znovu a klaněli se mu po starém způsobu, až nakonec kníže Boleslav přikázal jámu s ohněm zasypat a proti ctitelům starých zvyklostí vyhlásil přísné tresty.

Nejznamenitější z petřínských pověstí je však příběh o tom, jak vznikla Hladová zeď. Za panování císaře a krále Karla IV. udeřila v české zemi veliká neúroda. A protože v patách za neúrodou přicházívá vždycky hlad, začaly se brzy plnit žaláře a vězení, neboť mnozí chudáci z hladu a nouze si opatřovali chléb krádeží. Zanedlouho se to dozvěděl sám císař, dal svolat své úředníky a soudce a zeptal se jich, zda si skutečně zaslouží trest každý, kdo krade jen proto, aby neumřel hladem.

Úředníci tehdy sborem prohlásili, že krádež je krádež a že zloděj musí být vždycky a za všech okolností potrestán, ať má pohnutky ke svému činu jakékoli; avšak našly se v tom zástupu i hlasy, které dodávaly, že je možná lépe krást než umřít hladem.

Císař a král se nad těmi slovy zamyslil a pak prohlásil:

„Taková řeč se mi nezamlouvá. Lépe by bylo, kdyby chudáci ani netrpěli hladem, ani nekradli; a když nebudou mít hlad, nebudou ani krást. Odstraňme proto hlad a ubude krádeží i zlodějů.“

Nedlouho poté se shromáždil na hradním nádvoří veliký zástup chudého lidu, a všichni krále prosili, aby jim pomohl z bídy. Král vyslechl stížnost i prosbu, pozval je na příští den a přikázal svým služebníkům, aby připravili na dřevěné stoly polévku i dostatek chleba. Když se tak stalo a všichni se najedli, pravil k nim král:

„Připravil jsem vám dílo, které vás obživí, abyste nemuseli trpět nouzí. Jděte za mými úředníky, ti vás zavedou na místo, kde najdete všichni práci i obživu.“

Úředníci pak odvedli celý veliký zástup na Petřínský vrch a tam oznámili, že císař přikázal vystavět dlouhou zeď, jež by začínala u hradčanských zdí nad Bruskou a táhla se podle Pohořelce a Strahova po vrchu Petřínu až k východu, kde by strmě spadala dolů k řece.

Dali se hned do práce: někteří lámali kámen, jiní míchali písek, vápno a maltu, ještě jiní přitesávali velké kamenné kvádry a kladli je do městské zdi; a uživili se všichni – zedníci i pískaři, skalníci i ostatní – po celé dva roky, dokud nebyla největší nouze z neúrody zažehnána. Za svou práci nebrali peníze, ale dostávali šaty, obuv a chléb pro sebe i své děti.

Císař sám se často chodil dívat, jak stavba pokračuje, a staral se, aby všichni měli dostatek a netrpěli nouzí. Říkalo se tehdy mezi lidem, že ta zubatá zeď bude stát na věčnou památku Otce vlasti, neboť se postaral, aby zuby chudáků měly do čeho kousat; a na upomínku hladu, od něhož je císař osvobodil, říkali od těch časů dlouhé zdi Hladová.

O mouchách z masných krámů

Za starých časů býval v Praze trh rybný i kurný, vetešnický i masný, uhelný i ovocný, senný i slanečkářský, svinský i vinný, a také trh solný, chlebný a zvěřinný a ovesný a vlněný. Někde se trhy dělily podle trženého zboží, jinde bylo všechno pohromadě; bývaly trhy výroční i týdenní, někde se prodávalo třikrát do týdne anebo i denně, když bylo dost zboží i zájmu. Není divu, že na takovém tržišti bývalo shonu a rámusu, křiku a volání, až uši zaléhaly, a nejednou museli zasáhnout z moci práva biřicové či aspoň sousedé, aby utišili vřavu nebo rozlícené prodavače, kteří se častovali nevybíravými slovy; všechny řády cechovní zapovídaly lání, hádky i oplzlé mluvení při prodeji a hrozily pokutami těm, kteří by taková ustanovení porušovali.

Někdy byla z hádky rvačka, a je zapsáno bezpočtukrát, že prodavačka udeřila jinou kamenem nebo čtvrtečkou, ba že neušetřila

ani pana radního, který se na trhu objevil.

Ani prodavači nebyli jiní: šelmovali si, zlořečili si navzájem krkavců a jiné havěti, pokřikovali na své druhy, aby šli prodávat ke stínadlům nebo pod šibenici, a ozývaly se i takovéto perly:

„Aby tě sto tisíc na mák rozrazilo!“

„Já pošlu pro pacholka a dám tě do vězení, tam ti odlámou křídla, a hrubé brky máš!“

„Zticha buď, ty volotrku, ty senožroute, ty hřbetáku!“

„Drnohryze, lamáku, chramostejle!“

Nejtvrdší bývaly hádky a spory v masných krámech. Řezníci byli svalnatí a urostlí, pěsti měli jako palice, a když tovaryše navíc rozpalovaly za letního horka i roje much, neměli nikdy k ostrým slovům anebo činům daleko.

V masných krámech bývalo vždycky plno, však se v Praze tehdy snědlo masa nemálo. Pamětník zaznamenal, že „v Římě ve čtvrti v létě tolik masa se nestráví, co se ho jediný sobotní den v Praze na trhu spatří; aby den ode dne, sobotu od soboty přes celý rok jako v Praze vždycky jednostejně nejlepší maso býti mělo, k tomu bez váhy se prodávalo, toho se v křesťanstvu nikdež nenachází“.

Nejinak bývalo i v masných krámech na Malé Straně. A možná ještě rušněji, neboť krámy a kotce řezníků byly v letních měsících zahaleny nejenom mračny much, ale i roji komárů, kteří se slétali na tržiště a ke krámkům z nedalekých mokřadí i vltavských zátočin.

A teprve tady vlastně začíná prastaré vyprávění o muži, který do tohoto ruchu jaksi nepatřil, a přece do něho zasáhl způsobem do té doby nevídaným a neslýchaným.

Neboť ten muž byl světec, a nadto ještě poustevník.

Začněme proto od začátku a vyprávějme ten příběh tak, jak se sluší a patří, bez obhroublých slov a rozmáchnutých pěstí.

Za horkého letního dne ubíral se svatý Prokop ze své hlubočepské jeskyně na Pražský hrad. Slunce pražilo, schylovalo se k bouřce, poustevníkovi se lepila kutna na tělo a z čela mu stékal pot v hojných proudech. Unaven a na konci sil došel Malou Stranou až k masným krámům, avšak tam ho při pohledu na strmou cestu vzhůru k Hradu opustily síly docela a unavený poustevník usedl vyčerpán na kamennou lavičku, aby si odpočinul.

Sotva se objevil na pokraji náměstí, vřava tržiště začala umlkat, až umlkla docela, neboť řezníci i tovaryši měli svatého muže v nemenší

vážnosti, než ho měl v úctě všechen ostatní lid. Třebaže se však poustevníkovi oči klížily a na víčka mu padal spánek, usnout navzdory všem těm ohledům nemohl, neboť ho rušili komáři a zejména mouchy, které se k němu slétaly v celých rojích. Občas se ohnal rukou, mouchy poodlétly, ale za chvíli se mu vrhaly na čelo i tváře s novou a ještě větší krvežíznivostí. Když už byl poustevník docela ztrápen tím ustavičným bzukotem a bodáním, povšiml si jeho soužení jakýsi řeznický tovaryš a nenápadně přisedl k jeho boku. Chvíli ho uctivě pozoroval, potom sejmul z krku strakatý šátek a tiše odháněl hejna much tak dlouho, až poustevník usnul. Teprve po dlouhé, dlouhé chvíli otevřel oči a spánkem osvěžen si povšiml, kdo mu tak přátelsky a beze slova pomohl v nouzi. Pohlédl na rozpačitého tovaryše, usmál se, poděkoval mu vlídnými slovy a pravil:

„Rád bych se ti za tvou úslužnost odměnil. Pověz mi, jakou milost si za ten dobrý skutek žádáš."

Tovaryš si uvázal šátek zpátky kolem krku, chvíli přemýšlel, potom si otřel širokou dlaní pot z čela a povzdychl si:

„Co bych si já mohl přát? Kdybys nás tak dokázal navždycky zbavit těch věčných much a komárů! Nikdo si nedovede představit, co je to za utrpení, když člověk musí stát v letním horku u masa od rána do večera. Ale takový zázrak ani ty nedokážeš."

Poustevník se přívětivě usmál, neodpověděl tak ani onak, mávl jen rukou nad hlavou, pak ještě jednou poděkoval a s novými silami se vydal vzhůru k Hradu.

Tovaryš ještě chvíli seděl a sledoval ho zamyšleným pohledem. Teprve když poustevník zmizel v záhybu cesty, povstal a zamířil ke krámům. V té chvíli si povšiml zvláštní věci: věčný bzukot kolem krámů ztichl a tovaryš si s ustrnutím uvědomil, že mouchy i komáři zmizeli, jako by je odvál vítr.

A tak zůstalo navždycky: zatímco v masných krámech v ostatních městech pražských trápily roje much prodavače i řezníky dál, v okolí masných krámů malostranských se mouchy vytratily a už je tam od té chvíle nikdo nikdy nespatřil. A s komáry to bylo nejinak. Dole při vltavském břehu se za teplých vlhkých nocí jen rojili, ale pár kroků odtud, u malostranských krámů, se už nikdy neobjevil ani jeden jediný.

Zbývá říci, že podobný div neučinil poustevník z hlubočepské jeskyně naposled: když byl opatem na Sázavě, zažehnal tam z krajiny straky, které ho při kázání rušily křikem a krákáním; podobně jako zmizely z malostranských masných krámů mouchy, v okolí

sázavského kláštera se od toho času nezdržuje ani jedna jediná straka a každá se tomu místu zdaleka vyhýbá.

O Lichtenštejnském paláci

Proti kostelu svatého Mikuláše na Vlašském náměstí – dřív se tak říkalo horní části Malostranského rynku – si vystavěl kdysi kníže Lichtenštejn rozlehlý palác. Vlastně to bylo pět různých domů, které v roce 1791 kníže zakoupil a spojil v jediné sídlo. Šlechtic se rád pohyboval v urozené společnosti, a tak si do nového paláce často zval vznešené hosty zblízka i zdaleka. Hostina střídala hostinu, v zimě tu byl jeden ples za druhým a večer co večer zářila světla v oknech dlouho do noci. Kníže si však své hosty pečlivě vybíral ze společnosti sobě rovných, a tak se do palácových síní s křišťálovými lustry dostal z Malé Strany jen málokdo: chudáci tam směli vkročit nanejvýš jako služebníci, avšak i malostranští měšťané tu byli hosty jen zřídkakdy, neboť kníže si zval na hostiny a plesy jen bohaté urozence.

Tenkrát stál na západním konci malostranského loubí starobylý dům U zlatého lva s proslulou vinárnou. Vinárník dodával nejdražší vína i do paláce, a tak se občas stalo, že se u něho zastavil na doušek dobrého moku i leckterý z knížecích hostů a přátel. Nejpilněji docházel k Zlatému lvu mladý urozenec; byl to znalec nejenom dobrého pití, ale i ženské krásy, a tak brzo zjistil, že vinárník má mladou a krásnou dceru. Od té chvíle byl u vinárníka téměř denním hostem a vyprávěl krasavici o přepychových palácích i nádherných plesech tak výmluvně a barvitě, že dívka naslouchala jako u vytržení. Mladý muž jí připadal jako z jiného světa, jako princ z pohádek, a tak není divu, že se do něho brzy zamilovala. Láska to byla převeliká a vinárníkova dcera nakonec sama nevěděla, zda ji víc láká uhlazené chování jejího vznešeného ctitele anebo pohádkový život pod křišťálovými lustry paláců, o němž mladý muž dovedl tak působivě vyprávět.

Jednoho dne šlechtic jen tak mezi řečí prohodil, že kníže Lichtenštejn chystá v paláci nový veliký ples. Dívka z toho byla smutná, protože urozenec sám ji pozvat nemohl, a bez otcova doprovodu do paláce jít nemohla. Kudy chodila, tudy jen vzdychala a soužila se.

„Kdyby tak kníže pozval i mého otce,“ stýskala si každý den před

usnutím, „kdyby si jen na nás vzpomněl!“

Prosila svého nápadníka, aby se za ni přimluvil, ale ten jí popravdě pověděl, že je to věc těžká a téměř nemožná, neboť pán domu si vybírá hosty sám a volí si svou společnost jen z řad nejznámějších šlechtických rodů. Dívka už byla na pokraji zoufalství, viděla, že se jí sen rozplývá před očima, a tak si jednoho dne řekla v návalu lítosti:

„Kdyby mi sám čert pomohl, abych se na ten ples dostala, nerozmýšlela bych se ani na chvilku. Aspoň ten jediný večer kdybych mohla vidět, jak pěkně si žijí ti šťastní lidé v palácích! Jen jediný večer, a pak ať si pro mě přijde třeba čert!“

Několik dní na to se stalo něco, co nikdo nečekal ani v nejmenším: otec přiběhl ke své dceři s rozesmátou tváří a mával v ruce pozváním na ples.

„Přece jen si na mě vzpomněli! Konečně si kníže uvědomil, že tak dobré víno, jako mu dodávám na stůl já, nenajde nikde v celé Praze.

Konečně uznal mé zásluhy! Já věděl, že to jednou jistě přijde!“

Ještě téhož večera krátce po setmění se objevil u vinárníkových dveří další posel. Zdvořile pozdravil a odevzdal vinárníkově dceři malou skříňku jako dar od jejího milého. Když ji dívka otevřela, oči se jí rozšířily úžasem: ve skříňce byly složeny tak krásné šaty, že se nad nimi tajil dech. Nedočkavě si je oblékla a připadaly jí tak nádherné, že se v nich cítila jako sama kněžna. Netrpělivostí téměř nespala, počítala dny a hodiny, jež zbývaly do slavného plesu, a když se přiblížil vytoužený večer, vydala se s otcem do paláce.

Křišťálové lustry zářily, hudba hrála, všude se lesklo zlato a stříbro a dívka byla v sedmém nebi. Svět se s ní točil, její milý jí šeptal slůvka obdivu a neopouštěl ji ani na krok. Avšak právě ve chvíli, kdy byla na vrcholu štěstí, ozval se v podzemí paláce tlumený rachot, podlaha síně se rozestoupila, světla zhasla a potom bylo jen slyšet zoufalý dívčí výkřik a vzápětí odněkud z hlubiny divoký drsný smích. To ďábel si přišel pro svou daň.

Duch nemoudré dívky se pak dlouho objevoval po chodbách

paláce, bloudil komnatami a naříkal tak žalostně, že kníže Lichtenštejn nezamhouřil v noci oko ani na chvíli a chvěl se ve tmě strachem a hrůzou. Nakonec své oblíbené sídlo raději prodal a odstěhoval se.

Jiní vyprávějí dávný příběh jinak a tvrdí, že to prý nebyla dcera vinárníka od Zlatého lva, ale pyšná a krásná dcera bohatého mlynáře, jemuž patřil největší z malostranských mlýnů; a že tím výkřikem v ďáblově náručí její osud zdaleka neskončil, neboť tancechtivá mlynářova dcera dodnes obchází palácovými chodbami a sály v podobě bílé paní. Mlynářova dcera jako bílá paní – to nezní špatně; avšak vinárnice či mlynářka, to není pro náš příběh podstatné, neboť v obou případech si přišel na své a vyhrál ten, kdo stojí na samém konci obou příběhů, a to je ďábel.

Vládce pekel vystupuje i v další pověsti o paláci knížat z Lichtenštejna. Vypráví se, že jedna z kněžen toho rodu byla nadobyčej krásná, takže se jí všichni pro její tvář i postavu velmi obdivovali. Krasavice si na ten obdiv přivykla tolik, že když jednoho jitra zpozorovala v zrcadle na své tváři první vrásku, zachvěla se hrůzou a upsala duši čertu, jen aby zastavil běh let a zachoval její krásu. Čert rád slíbil a kněžna vskutku přestala stárnout: s přibývajícími roky dokonce jako by její tvář zkrásněla. Lhůta však vypršela, ďábel si přišel pro svou daň a odnesl půvabnou kněžnu dírou v stropě.

Takže i tento příběh ze starobylého paláce, třetí a poslední, končí stejné: mlynářka, vinárnice i kněžna propadly peklu.

O zamilovaném žebrákovi

Na jižní straně Malostranského náměstí stojí řada starých domů. Jeden z nich, oddělený od bývalého Senftenberského paláce úzkou uličkou, býval kdysi nemocnicí a později zastavárnou. Říkalo se mu odedávna Starý špitál, neboť tu našli střechu nad hlavou a často i poslední útulek před nejhorší bídou staří nemocní lidé z malostranské chudiny, a kromě nich také nečetní zástupci malostranských žebráků, kterým to úřady milostivě povolily. Získat útočiště ve Starém špitále bývalo pro každého žebráka vytouženým snem, a tak není divu, že ti, kterým se tento sen nikdy nesplnil, záviděli šťastnějším druhům a

snažili se za každou cenu zaujmout jejich místo. Ve špitále se směli příslušníci početného zástupu žebravých chudáků vyspat a najíst a pak odcházeli na svá stanoviště ke kostelům anebo na místa, kudy procházelo největší množství lidí. Žebráci z malostranského špitálu chodívali především na zámecké schody, a stávalo jich tam tolik, že o svátcích byl obsazen každý schod.

Chudáci prosili chodce o almužny; a čím byl který z nich ubožejší a zchátralejší, tím větší naději měl na milosrdenství více či méně útrpných kolemjdoucích. I vymýšleli si mnozí z toho početného bratrstva nejrůznější způsoby žebrání, aby obměkčili srdce bohatců a měšťanů, a někteří z nich se honosili různými předstíranými neduhy, jen aby na sebe soustředili pozornost. Těm obratnějším a vynalézavějším jejich méně průbojní druhové často záviděli a snažili se jim výnosné řemeslo překazit, jak jenom mohli.

Mezi nejčilejší obyvatele Starého špitálu patříval žebrák, do jehož rozedraneho klobouku se sypalo den co den největší množství almužen. Byl to muž středních let, hubený a vychrtlý a na chodce se dovedl obracet hlasem tak srdceryvným a vztahoval k nim ruce tak úpěnlivě, že málokdo odolal a přešel kolem něho bez povšimnutí a hlavně bez milodaru. Jeho druhové mu výstřední jednání zazlívali a nakonec se uradili, že ho budou špehovat, aby mu přišli na nějakou nepravost, pro kterou by musil opustit vytoužený dům na Malostranském rynku. Nemuseli pátrat dlouho: brzy zjistili, že každého večera vsune výtěžek své celodenní námahy za košili, belhavě se plíží do jednoho domku v postranní malostranské uličce a vychází odtud teprve pozdě v noci nebo někdy až k ránu. I počíhali si ve stínu a krátce před půlnocí vtrhli do domu i do světnice, kde našli svého druha v objetí jakési děvečky.

Oznámili celou záležitost soudci, a když se zjistilo, že nešťastný žebrák odevzdává své milé téměř všechno, co na zámeckých schodech přes den vyžebrá, odsoudil soudce žebráka i jeho děvečku do vězení. Děvečka plakala a naříkala, a také žebrák vynaložil všechno své umění; přidal k němu i zkušenosti a předstíral velkou lítost, bil se v prsa, naříkal zlomeným hlasem a sliboval, že se už nikdy na žádnou ženu ani nepodívá a velice svého činu litoval; nakonec svůj slib odpřisáhl a žádal, aby mu sťali hlavu, kdyby někdy přece jen na něho přišla slabost a on svůj úmysl porušil. Soudce je oba po tom prohlášení propustil: děvečka odešla v slzách do své komůrky a polepšený žebrák se vrátil do Starého špitálu i na zámecké schody.

Postával na stejném schodu jako dřív, a tentokrát už nenaříkal ani neprosil úpěnlivým hlasem o almužnu, nevztahoval před sebe ruce, nedovolával se hlasitě lidského milosrdenství, jen tiše stál s rukama svěšenýma podle těla a zarosené oči mlčky upíral do tváří chodců. Uprostřed jeho bědujících a naříkajících druhů si ho každý hned povšiml a všichni se nad ním slitovali: tak se stalo, že měl zase víc než ostatní, a spolu s almužnami znovu rostla i závist jeho hladových společníků.

Týdny míjely a nic se neměnilo; žebravé společenství ze zámeckých schodů začalo tušit, že jejich druh má opět nějakou milostnici, která tak vlastně všechny připravuje o peníze, a ti nejráznější se hned dohodli, že ji vypátrají stůj co stůj.

Znovu ho začali sledovat, avšak dlouho byla jejich snaha marná. Žebrák odcházel večer co večer rovnou do Starého špitálu a pronásledovatelé marně postávali před zavřenými vraty. Nakonec se mu však přece jen dostali na kobylku: zjistili, že den co den po setmění se krade jejich druh přes dvory a zahrádky do zadních uliček a tam se jako stín plíží k domku, který už tak dobře znali. Oznámili to biřicům, žebrák byl znovu předveden před soudce, ale tentokrát se zapřísahal marně: marně prohlašoval, že svou děvečku doopravdy miluje, že bez ní nemůže žít, že se o ni chce starat až nadosmrti. Někteří mu uvěřili, jiní byli na pochybách a považovali jeho slova za další lest, avšak změnit už nemohli nic. Chudák si sám stanovil trest, a ten byl také vykonán – žebrák přišel o hlavu.

Protože neměl rodinu a žádný příbuzný se nepřihlásil, připadl všechen chuďasův majetek Starému špitálu. Nebylo to dědictví na první

pohled nijak utěšené: hromádka hadrů, odřený klobouk, mošna na provázku, pár prošoupaných škrpálů a malá dřevěná bednička. Když jí však zdvihli, zjistili, že je tak těžká, jako by ji někdo naplnil kamením; rozrazili víko sekerou a k údivu všech se z bedničky vysypala pěkná hromádka stříbrných peněz. Chudáci ze zámeckých schodů zase přišli zkrátka, neboť poklad připadl jedinému dědici, a tím byla správa Starého špitálu.

A to je konec příběhu o žebrákovi, který miloval chudou děvečku víc než vlastní život.

O věrné lásce

Na hradčanskou rampu, z které je tak krásný pohled na Prahu, se můžeme dostat z Malé Strany dvěma způsoby: buď po Nových zámeckých schodech, anebo z Nerudovy ulice, kolem domu U zlaté hvězdy.

Na rampě, vylámané ze skály v sedmnáctém století, jsou dnes tři sochy. Těsně nad Novými zámeckými schody stojí socha Filipa Nerejského od Jana Ferdinanda Brokofa; další dvě jsou nad malou zamřížovanou plošinou asi uprostřed vyhlídkové zídky. Ta první představuje knížete Václava a vystřídala někdejší Václavovu sochu, jež sem byla přenesena z Karlova mostu. O malý kousek blíž k malostranským střechám se zdvíhá na nevysokém sloupu stará mariánská socha.

A to je místo, o kterém vypravuje dávná pověst.

Ve Schwarzenberském paláci bydlil kdysi bohatý úředník. A protože peníze nejdou s dobrotou srdce obvykle ruku v ruce, byl to člověk zatvrzelý a držgrešle k pohledání. Kromě peněz měl ještě dceru Alžbětu, dívku nejenom sličnou, ale i vlídnou, jako by ani do toho velkého a pyšného paláce nepatřila.

A právě tahle Alžběta se jednou zamilovala do chudého řemeslníka z Nerudovy ulice, jíž se tenkrát ještě neříkalo Nerudova, ale Ostruhová. Mládenec byl chudý jako myš v poli a bydlel se svou matkou v malé světničce těsně pod prejzovou střechou. Lidé ze sousedství ho měli rádi, byl to mládenec veselý a dobrý, a chválili ho, jak obětavě pečuje o starou matku, která už nikoho jiného na světě neměla. A protože ho měli rádi, pokoušeli se mu tu lásku k bohaté Alžbětě z paláce rozmluvit. „Nerovná láska ti štěstí nepřinese,“

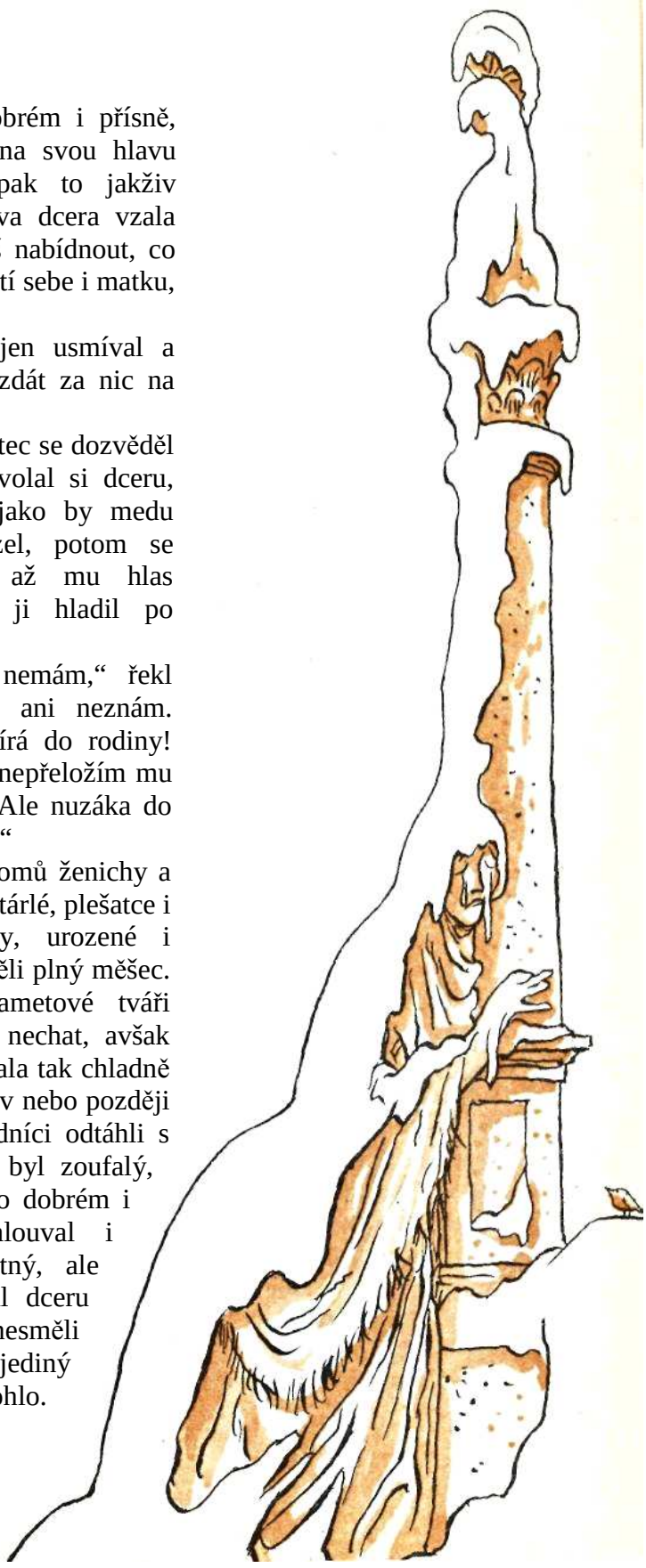
domlouvali mu po dobrém i přísně, „zbytečně přivoláváš na svou hlavu hněv mocných. Kdopak to jakživ viděl, aby si bohatcova dcera vzala chudáka? Co jí můžeš nabídnout, co dát? Přivedeš do neštěstí sebe i matku, věř zkušeným!“

Ale řemeslník se jen usmíval a nechtěl se své milé vzdát za nic na světě.

Netrvalo dlouho a otec se dozvěděl o Alžbětině lásce. Zavolal si dceru, mluvil k ní nejdřív jako by medu mazal a růžičky sázel, potom se zakabonil a křičel, až mu hlas přeskakoval, a zase ji hladil po vlasech a utíral jí slzy.

„Nic proti němu nemám,“ řekl nakonec, „vlastně ho ani neznám. Jenom ať se mi nevtírá do rodiny! Když půjde po svých, nepřeložím mu ani stéblo přes cestu. Ale nuzáka do rodiny nikdy nepřijmu!“

Od té doby vodil domů ženichy a nápadníky, mladé i obstárlé, plešatce i mládence jako panny, urozené i neurozené, jen když měli plný měšec. Mohli všichni na sametové tváři úředníkovy dcery oči nechat, avšak Alžběta se k nim chovala tak chladně a odmítavě, že bylo dřív nebo později po námluvách a nápadníci odtáhli s nepořízenou. Otec už byl zoufalý, zkoušel to s dcerou po dobrém i tvrdými slovy, domlouval i křičel, až byl brunátný, ale všechno nadarmo. Dal dceru hlídat, služebníci ji nesměli pouštět z paláce na jediný krok, ale ani to nepomohlo.

Jakmile padl první soumrak, zablesklo krátce v okně jejího pokoje světlo, a hned nato v odpověď se rozsvítilo a zase zhaslo světélko v malém podkrovním okně dole v Ostruhové ulici. Na to znamení se Alžběta vždycky vyplížila z paláce, setkala se u sochy na rampě se svým milým a už se s ním procházela malostranskými uličkami anebo po úzkých pěšinkách hradčanských strání.

Otec se to brzy dozvěděl; poradil se s několika dalšími úředníky, svými přáteli, a s jejich pomocí dosáhl toho, že mladý řemeslník musel znenadání narukovat na vojnu.

Milenci se loučili těžko, přetěžko. „Budu na tebe čekat tak dlouho, dokud se nevrátíš," plakala Alžběta. „Každý večer se budu dívat z okna, až mi dáš znamení. Jakmile u tebe zableskne světlo, přijdu na to místo, kde jsme se vždycky scházívali. A tak to zůstane, dokud budu živa."

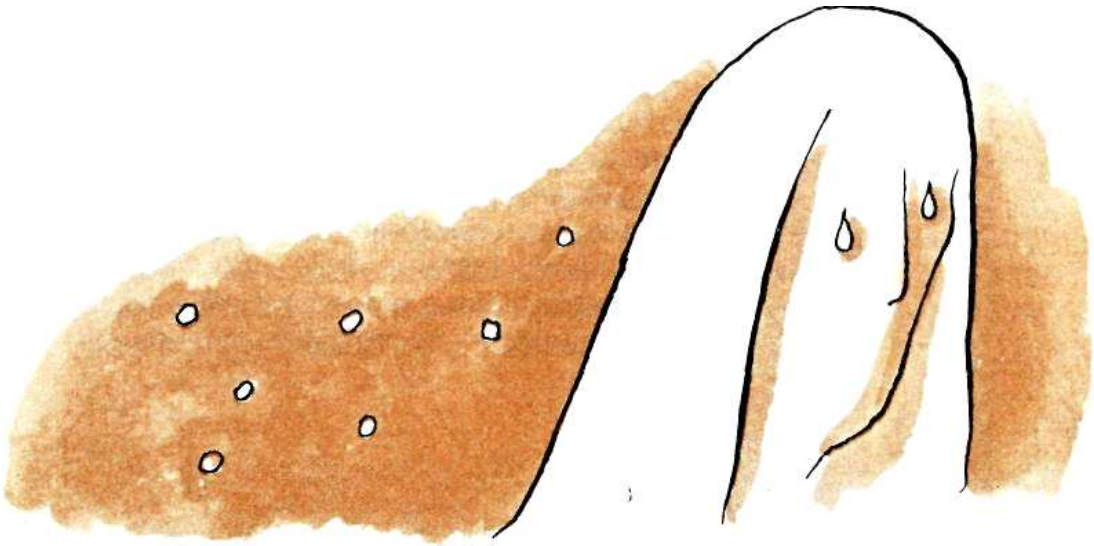
S tím se rozloučili. Mladý muž odešel s vojskem do světa a Alžběta posílala čas od času jeho matce něco peněz, aby ji zachránila před hladem. Roky míjely, matka už nežila, zemřel i bohatý úředník a Alžběta se musela odstěhovat z paláce. Z nového bytu však na okno pod prejzovou střechou neviděla, a tak večer co večer stávala bez hnutí u sochy při zídce a napjatě sledovala okénko v Ostruhové ulici. Stávala tam v lijáku i v chumelenici, pod velkým černým deštníkem anebo s houní přes ramena, při podzimním větru i zjara, když dole v zahradách zpívali ptáci. Všechno kolem se měnilo, změnilo se i oblečení a móda, avšak Alžběta chodila pořád ve stejných šatech, jaké nosívala na schůzky se svým milým; bála se, že by ji jinak nepoznal. Lidé už dávno zapomněli, proč tam vlastně stojí, zapomněli i její jméno a začali jí říkat poustevnice nebo Marie poustevnice, nejspíš podle sochy a podle kostelíka, který tam pod zídkou stával. Tak uplynulo dvacet pět let. Alžběta už měla tvář plnou vrásek, vlasy jí zešedivěly, chodila pomalu a těžce, ale nezapomněla – každý večer stála bez hnutí u zídky a napjatě se dívala dolů k prejzovým střechám Ostruhové ulice.

Byl zase leden. Všude ležel sníh, vítr smetal ze střech celé náruče bílé záplavy. Začalo se stmívat, Alžběta stála nehybně na svém místě a dívala se dolů na zasněžené střechy. Pozdě večer se vítr utišil a z kalných oblak se znovu začal sypat sníh, padal a padal, jako by měl zasypat celé město; padal Alžbětě do vlasů a na ramena, ale osamělá žena jako by to ani neviděla. K půlnoci přestalo sněžit, mraky se roztrhaly a na nebi se objevily první hvězdy. Mrzlo, jako by břitvou řezal. Čas míjel, hlásní ohlašovali další a další hodinu, občas zaskřípal

sních pod kroky hlídky. Strážní si osamělé postavy nevšímali, už dávno na ni přivykli a věděli, že jim neodpoví, ani kdyby ji oslovili. Teprve pozdě k ránu, když nad východním obzorem začalo slabounce svítat, přistoupil k nehybné ženě strážný, zachumlaný v kožešině, a oslovil ji. Neodpověděla mu a nepohnula se, ani když jí zlehka položil ruku na rameno. Pootočil ji a vykřikl. Alžběta byla mrtvá a na tváři jako z mramoru se jí leskly ve světle vycházejícího slunce dvě zmrzlé, ledové slzy.

A její milý?

O tom už nikdo nikdy neslyšel.

O zvědavém jezuitovi

O chrámu svatého Mikuláše na Malostranském náměstí se vypravuje hned několik pověstí a legend. Jedna z nich se vztahuje i k rozsáhlému obrazu na omítce klenby: v jeho popředí stojí svatý Mikuláš, který odedávna býval patronem kupců, a pozorně sleduje, jak se v přístavu před jeho očima právě vykládá ze zámořských lodí cizokrajné zboží. Malíř, kterému bylo dílo svěřeno, přijal nabídku s radostí; měl však jednu podmínku – že ho nikdo nebude při práci rušit

a nikdo mu nebude zevlovat za zády. Nejspíš se chtěl vyhnout nejrůznějším radám, připomínkám a návrhům lidí, kteří všemu rozumějí, všechno znají a do všeho chtějí mluvit: proto žádal, aby směl obraz ukázat teprve tehdy, až bude dílo dokončeno.

Jeden zvědavý jezuita však nemohl odolat a tajně se vplížil do kostela, aby se podíval, jak obraz pokračuje a co se vlastně skrývá za malířovou nezvyklou podmínkou. Přikrčil se za sloupem, aby ho malíř neviděl, a pozorně sledoval tahy jeho štětce i postavy vynořující se na omítce.

Malíř však přece jen zahlédl pohyb. Vytáhl z kapsy zrcátko, jímž si obvykle prohlížel namalované části stropního obrazu, připevnil zrcátko k lešení tak, aby v něm viděl skrývajícího se jezuitu, a uhlem rychle načrtl na omítku podobu jeho tváře. Když skončil, prudce se obrátil a zavolal, až se to pod klenbou rozlehlo:

„Dobře jsem viděl, kdo to číhá dole za sloupem! Ať je to kdokoli, měl by si zapsat za uši, že bude za svou zvědavost potrestán!“

Jezuita se přikrčil za sloup, zatajil dech a dlouho tam stál tiše jako myška. Teprve po hodné chvíli se nenápadně vytratil z kostela a několik dní trnul v obavách, že na něj bude malíř žalovat představenému. Nic se však nestalo, dny plynuly a jezuita byl rád, že se na celou věc zapomnělo.

Za nějaký čas dal malíř odstranit lešení a oznámil jezuitům, že obraz je hotov. Představený i všichni členové

řádu se vydali do kostela, aby si prohlédli malbu. Obdivovali malířovo dílo, jedni chválili velikost obrazu, jiní barvy, třetí zase námět; někomu se líbil sám světec, jinému zase ruch přístavu, jinému kupecké koráby, a ještě jiným se líbilo na obraze všechno. Chválili malíře, jak pěkně své dílo vyvedl, avšak znenadání jeden z kněží ukázal rukou vzhůru a vykřikl:

„Pohleďte, tam za namalovaným sloupem se ukrývá nějaký zvědavec. Ale tu tvář přece všichni dobře známe!“

Podívali se na místo, jež kněz ukazoval, a všichni užasli, neboť vskutku poznali svého druha; ten stál zatím za jejich zády se sklopenou hlavou a div se studem a hanbou nepropadl.

Malíř pak vysvětlil představenému i všem ostatním, jak se ta zvědavá tvář vlastně dostala na obraz, a všichni se tomu příběhu smáli: někteří ze srdce, jiní škodolibě, jiní pohoršeně, ale zvědavec už na obraze zůstal a je tam podnes.

O zazděném teleti

Na malostranském tržišti, těsně pod průchodním renthausem, stojí dům, kterému se říká podle obrazu na průčelí U ježíška. Na začátku osmnáctého století tu bydlela stará opuštěná paní. Byla poslední svého rodu; sestry i bratři jí dávno zemřeli, nad hrobem jejího muže rostla tráva už pěknou řádku let, a tak staré paní zbyly jen vzpomínky. Snad i proto se nechtěla svého domu vzdát, vždyť jí tu každý kout a každý kámen připomínal šťastnější dny jejího života: dětství i rodiče, první léta manželství – každá věc pro ni znamenala vzpomínku na časy, které už dávno minuly.

Kupců se nabízelo dost a dost, někteří chtěli i slušně zaplatit, ale stařenka všechny odmítala; neměla na světě nic než ten starý dům, a tak se s ním nechtěla rozloučit. Až po dlouhém naléhání pronajala jednoho dne alespoň opuštěný krámek v přízemí pod pavláčkou venkovskému kramáři, který žil do té doby v malém městečku nedaleko Prahy. Místo bylo pro něj výhodné, přímo pod oknem měl malostranské tržiště, a tak si brzy začal dělat zálusk na celý dům. Přemlouval stařenku, zvyšoval cenu, avšak všechno úsilí bylo marné, stará paní zůstala neoblomná. Kramář se smiřoval s vědomím, že mu dům připadne až po její smrti, avšak i tato naděje se rozplynula: stařenka mu jednoho dne prozradila, že chce dům odkázat

malostranskému špitálu, a to znamenalo, že se kramář bude muset zase vystěhovat a vrátit se zpátky na venkov.

Dlouho si lámal hlavu, jak by majitelku přelstil, až jednoho dne dostal spásný nápad a hned o něm pověděl své ženě.

Od toho dne v domě U ježíška strašilo. Jakmile odbila dvanáctá, objevila se v chodbě jeptiška v dlouhém hábitu, spínala ruce nad hlavou a naříkala tak žalostně, až srdce usedalo. Bědovala a volala, že ji kdysi zazdili do základů starých zdí a že nedojde pokoje, dokud někdo její kosti nevykope a řádně je nepohřbí.

Stařenka se chvěla strachem, litovala nešťastnici, ale rady si nevěděla. Ke všemu ještě za ní přišel jednoho dne kramář a oznámil jí, že v strašidelném domě bydlet nebude a že se co nevidět odstěhuje. Stařenka viděla, že by zůstala se strašidlem docela sama, zalekla se a v pláči prosila kramáře, aby zůstal, slibovala, že mu ponechá krámek i pokoj s kuchyní třeba zadarmo, jen když zůstane v její blízkosti a ochrání ji před nočním zjevením. Kramář se dlouho nechal prosit, a teprve když viděl, že je stařenka na pokraji zoufalství, navrhl jí milostivě, že dům odkoupí, starou část zboural a vystaví rozlehlý přístavek. Při kopání se jistě najdou kosti nešťastné jeptišky, a jakmile je dá řádně pohřbít, bude v domě zase

pokoj a klid. Stará paní měla dobré srdce, jeptišky jí bylo líto, také nabídka byla výhodná, a tak se ani dlouho nerozmýšlela. Podepsala kramáři kupní smlouvu, odstěhovala se na nějaký čas do protějšího domu U váhy a kramář měl volné ruce.

S bouráním si mnoho starostí nedělal: dal strhnout jen zadní část domu sahající do Umrlčí ulice – dnes se jí říká Břetislavova – a chystal se, že postaví tři nová patra.

Sousedé však napjatě čekali, také stařenka se chodila denně ptát, zda se už neobjevily kosti nešťastné jeptišky, a kramář brzy poznal, že je v úzkých. Dlouho si hlavu nelámal; obstaral si hromádku kostí, vložil je do polorozbořeného výklenku a nazítří rozhlásil, že se pozůstatky strašidelné jeptišky konečně našly. Mezi sousedy hned nastalo veliké pozdvižení, celá Malá Strana se chodila dívat na hromádku vybělených kostí a všichni byli spokojeni, že nešťastné zjevení konečně dojde klidu.

Zpráva o nálezu se však dostala až na magistrát a zanedlouho se objevil v domě U Ježíška městský fyzikus i s primasem, aby prohlédli kosti zazděné jeptišky. Primas se nad nimi sklonil, chvíli je prohlížel, vyměnil si se svým společníkem několik tichých slov, a pak se oba nahlas rozesmáli. Sousedé, kteří se tlačili za jejich zády, začali oba muže napomínat pro bezbožnost, avšak primas se obrátil a zvolal vesele:

„Jakápak bezbožnost? To jsou přece kosti telecí! Věřte mi, já to poznám na první pohled, já jsem bývalý řezník!“

Sousedé se podivili, ale pak začali svolávat na kramáře hromy a blesky, že je tak hanebně podvedl.

Primas nelenil, pozval ho bez odkladu na úřad a tam začali podvodníka vyslýchat. Kramář stál dlouho na svém, ale potom se začal plést, každou chvíli tvrdil něco jiného a popíral to, co před okamžikem svatosvatě odpřisáhl; pozvali si proto i jeho ženu, řekli jí, že kramář všechno vyznal a žena pověděla podle pravdy, co věděla: jak se sama uvolila, že bude v noci strašit, aby mohli dům levně koupit, i jak nakonec její muž zahrabal telecí kosti do výklenku.

Konšelům to stačilo. Uhodili na kramáře, ten se přiznal a oba povedení manželé skončili ve vězení. Pobyli si tam několik týdnů a potom museli s hanbou opustit Malou Stranu.

Stařenka se vrátila zpátky do svého domu a žila tam ve vzpomínkách a v klidu až do smrti.

O pivu z Vltavy

Za starých časů neuměli Malostranští vařit dobré pivo. Sladovníci se vymlouvali, že to vlastně všechno zavinila Berounka, která se vlévá do Vltavy malý kousek nad Prahou a nemá čas smísit se s vodou od Zbraslavi. Voda z Berounky je prý cítit puškvorcem a padá na jazyk, a protože protéká Prahou právě při břehu Malé Strany, nestojí za nic ani malostranské pivo.

Snad proto byly tehdy na Malé Straně jen tři pivovary a všechny jen pár kroků od sebe: U klíčů, U Splavínů a U svatého Tomáše.

První z nich stál na dvoře budovy, jejíž průčelí bylo obráceno k severní straně Malostranského náměstí; do pivovaru se vcházelo z rozhraní Karmelitské a Prokopské ulice. Minulost neměl právě nejšťastnější: roku 1503 náležel konšelu Matěji Rázovi, který skončil z neznámé příčiny na popravišti, a jeho dcera byla ještě s dalšími měšťkami upálena, protože prý trávila jedem sousedy. Zlolajné jazyky tvrdily, že tak činila ředěným pivem, ale kdo se kdy vyhne pomluvám, jež nenechají na nikom cti ani za groš? Ke konci šestnáctého století se stal majitelem domu Jiří Schüsserbergr, který prý dal ozdobit dům novým štítkem se zlatým klíčem. Avšak malostranští klevetníci dlouho vyprávěli, že se zlatý klíč dostal do štítu pivovarského domu docela jinak a hned měli po ruce celý příběh.

Na začátku sedmnáctého století býval v pivovaře sládek, který na dlouhou dobu napravil pošramocenou pověst malostranského piva. Měl na várku vlastní recept a své tajemství střežil jako oko v hlavě. Přicházíval k várce teprve tehdy, když bylo všechno připraveno, a dokončil dílo tak ostražitě, že mu nikdo neviděl pod ruce a nikdo neměl ani tušení, jak to vlastně dělá. Hospoda byla bez přestání plná, a to měl ještě sládek ve sklepě další druh piva, které si ponechával jen pro nejvzácnější hosty. Sklep zavíral zlatým klíčem a ten uschovával tak pečlivě, že o úkrytu nevěděla ani sládkova vlastní žena.

Jednou se objevil v hospodě cizinec, na první pohled urozený pán vznešeného a vybraného chování. Představil se majiteli jako sládek z Bavor a vyprávěl, že přijel na Malou Stranu jen a jen proto, aby se setkal se sládkem tak věhlasným, že i daleko za hranicemi české země má malostranské pivo tu nejlepší pověst, a tak mluvil jako by růžičky sázel a hedvábným šátečkem podkládal – co slovo to poklona a lichotka. Domácí pán brzy roztál nad tolikerou chválou, pozval hosta

k obědu a samozřejmě mu dal ochutnat i pivo ze svého sklepa. Nezůstalo jen při ochutnání, za nějakou dobu pivo teklo proudem, a host si pochvaloval tak dlouho, až mu hostitel kousek po kousku prozradil celé své tajemství.

Na druhý den se cizinec vřelými slovy rozloučil a ještě z vozu mával na svého dobrosrdečného hostitele a volal, že mu pošle z domova krásnou památku na to jejich nezapomenutelné setkání.

Slib skutečně splnil: neuplynulo ani půl roku a malostranský sládek dostal z Bavor sud piva, jež bylo uvařeno přesně podle jeho receptu. V první chvíli vyváděl jako smyslů zbavený, ale potom si s tužkou v ruce spočítal výdaje, náklady a zisk a zjistil, že vydělá mnohem víc, když přestane vařit a bude prodávat jen pivo z Bavor. Zavřel pivovar, zlatý klíč od sklípku dal pověsit do štítu a stáčel chmelovinu, kterou mu vozili až z druhé strany Šumavy.

Druhý malostranský pivovar se jmenoval U Splavínů. Stál ve dvoře stejnojmenného domu a táhl se od Malostranského náměstí až do Josefské ulice; domy, které k němu těsně přiléhaly, byly neustále plny kouře z nízkého pivovarského komínu a Staroměstští se proto často posmívali Malostranským, že ve svých masných krámech nemohou koupit jiné maso než uzené.

Výhodu to sousedství však přece jen mělo: pivovarská hospoda byla neustále plná, řezníci smlouvali u korbele ceny, formani čekali a klábosili, každou chvíli si někdo odskočil z tržiště na pár hltů, a tak bylo U Splavínů jako v úle.

Jednoho dne se objevil v pivovarské hospodě neznámý drobný mužík z rozcuchanou hřívou vlasů a v těsném přiléhavém kabátku, který byl knoflíky zrovna poset. Malostranští ho nikdy mezi sebou neviděli; nenápadně ho pozorovali a čekali, až ztratí první slovo. Mužík pozdravil ledabylou úklonou jako člověk, který prošel kus světa a jen tak si s někým nezadá, posadil se do kouta a objednal si pivo.

Když mu děvečka přinesla čerstvě stočené, trpělivě počkal, až klesne pěna, zavřel slastně oči a pořádně si přihnul. Sotva mu však první doušek sklouzl do hrdla, otřásl se, jako by spolkl ropuchu, chvíli zíral udiveně do džbánku a pak ještě jednou opatrně okusil. Zavrtěl hlavou, odstrčil džbánek a prudce vstal.

„Co jste mi to natočili! Tohle pivo není k pití!“

Hodil okázale na stůl stříbrňák, otočil se a zamířil ke dveřím.

„Počkejte,“ volala za ním děvečka, jež roznášela pivo, „dostanete ještě zpátky! Nebo mám přinést ještě jedno?“

Host se ve dveřích obrátil, mávl rukou a řekl pěkně nahlas, aby ho všichni slyšeli:

„Jenom si to nechte! Tohle pivo já už pít nebudu, je na mě moc silné!“

Hospoda se rozhlaholila, neboť sousedé měli o síle domácího piva jiné mínění, jen sládek u výčepního pultu se nad tou chválou rozzářil jako půlměsíc.

„Přátelé,“ dodal vlasatý host už mezi dveřmi, „neposmívejte se tomu pivu. Silnější nenajdete po celé Praze, a mně můžete věřit,

protože já jsem v téhle věci odborník. Před chvílí jsem na vlastní oči viděl, jak splavínské pivo pohání na Kampě celé Soví mlýny! A k tomu je zapotřebí nějaká síla!“

Na odpověď už nečekal, obrátil se jako čamrda a přirazil za sebou dveře, až se hospoda zatřásla v základech.

Sládek zesinal, vyskočil a rychle se obrátil k podomkovi.

„Chyť ho, nezdvořáka jednoho, kujebáka! A vyřiď to s ním hned na místě, aby měl památku nadosmrti!“

Podomek se vyřítil z průjezdu a tak tak stačil zahlédnout, jak mužík hbitým krokem zatáčí ke Kampě. Přidal na rychlosti a rychle ho dohánět, už už natahoval ruku, aby ho chytil za límec, ale střapatý host v poslední chvíli skočil do Vltavy a zmizel pod hladinou.

Podomek se zastavil s očima vyvalenýma a uvažoval, co by bylo lepší: skočit za ním a pěkně ho přidržet pod vodou, nebo volat o pomoc? Co tak stál, hladina se náhle pěkný kousek od břehu rozvlnila, nad vlnami se objevila vlasatá hlava a nezdvořilý host se rozesmál tak upřímně, že podomkovi naskočila na zádech husí kůže.

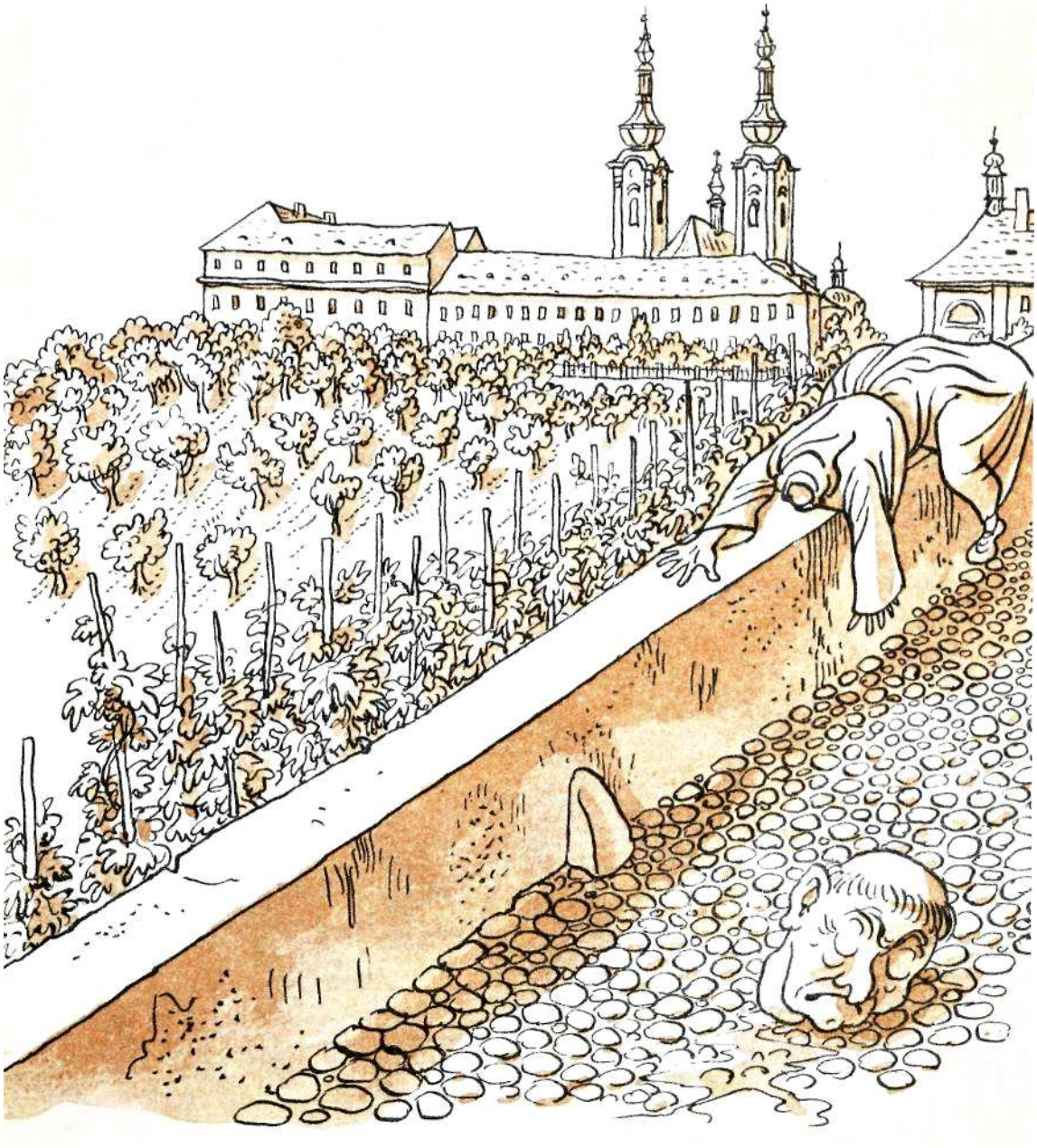
Na nic už nečekal, obrátil se a upaloval zpátky do hospody. Bez dechu pověděl sládkovi i sousedům, že ten podivný host byl vlastně vltavský vodník; zprvu nechtěli věřit, ale potom si vzpomněli na jeho zelený kabátek, a když ještě objevili loužičku špinavé vody pod lavicí, kde vodník seděl, hrůza je obešla. Brzy se však vzpamatovali a dobrá nálada se jim rychle vrátila. „Chudák,“ mínil jeden z řezníků, pořízek, který si mohl uštěpačné poznámky dovolit, „jak by mu to zdejší pivo mohlo chutnat, když se v něm koupe celý rok!“

Sládek se vztekal, vyhrožoval, že hospodu zavře a že takové šprýmy pod střechou nestrpí, ale sousedé ho nakonec uchlácholili. Šprým nešprým, toho dne však sládek přestal chodit na ryby a vyhýbal se Vltavě širokým obloukem.

Od té doby se pivo u Splavínů horšilo a horšilo; snad to způsobily i posměšky, že splavínské pivo nechce pít ani vodník, snad to bylo proto, že sládek si tu hanbu bral příliš k srdci a staral se o své řemeslo čím dál tím míň. Hospoda ztrácela hosty jednoho po druhém, várek ubývalo, nakonec se v pivovaře přestalo vařit docela, sládek se odstěhoval za lepším a pivovar po několika letech zbourali. To je konec druhého malostranského pivovaru a všechno to zavinil škodolibý vodník z Kampy.

O mnichu s hlavou pod paží

Každý obyvatel Malé Strany ví, že srázným úvozem od Pohořelce k Nerudově ulici jezdívá v nočních hodinách na černém koni muž v mnišské kutně, v jedné ruce svírá uzdu a pod loktem druhé paže tiskne

vlastní hlavu.

Je to prý duch kněze, který propadl hazardní hře v kostky. Hrál v každé volné chvíli, i po večerech se vykrádal ze své cely do nejbližší hospody a tam hrál a hrál. Stalo se jednoho větrného večera, že ho volali k umírajícímu; mnich však právě prohrával a jen hořel netrpělivostí, až se na něj štěstí znovu usměje. Přesedal ze židle na židli, měnil místo u stolu, aby zažehnal smůlu, ale všechno bylo marné. Neznámý chudák ho marně zapřísahal, aby zanechal hry a šel s ním k nemocnému, který už už měl duši na jazyku; mnich jen zlostně mávl rukou, chudáka tvrdě odbyl a hrál dál. Až po dlouhé chvíli si povšiml, že prosebník stále čeká u dveří s čepicí v ruce; dokončil hněvivě partii, znovu prohrál, prudce shrábl kostky a zeptal se chuďase, kam že to má vlastně jít. Teprve potom zamračeně vyšel z hospody, vsedl na koně a tryskem se rozjel k nemocnému. Ujížděl právě Úvozem, když se mu mihlo přes cestu slabé světélko a tence zanaříkalo. Mnich tušil, že je to zlé znamení, a vskutku se nemýlil: byla to dušička nemocného, který právě vydechl naposled. Kůň se vyděsil a pádil strmou ulicí tak zběsile, že klopýtl ve tmě o kámen, mnich ztratil rovnováhu, spadl přímo na plot strahovské vinice a prudkým nárazem si urazil hlavu. Tak ho našli za svítání první chodci. Od té doby bloudí mnich za větrných a bezměsíčných nocí sráznou ulicí, sedí na svém neklidném

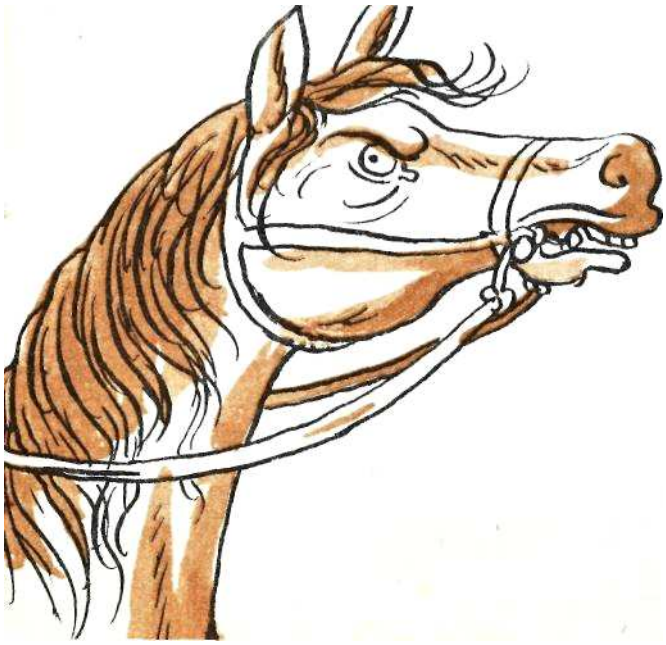

koni a zkrvavenou hlavu svírá pod paží, jako by se bál, aby ji znovu neztratil. A oči mu v té hlavě svítí tak příšerně a zoufale, že hrůza padá na každého, kdokoli se s tím strašidlem potká.

O dvou bezhlavých z Nerudovy ulice

Také Nerudova ulice má svoje strašidla. Nejznámější z nich je bezhlavý Švéd, který tu straší v čase půlnočním už od třicetileté války. Tehdy vpadli Švédové do země, přitáhli k Praze a zmocnili se Hradčan i Malé Strany. Oddíl vojska se ubytoval ve Strahovském klášteře, odkud vojáci vyráželi po skupinkách i na vlastní pěst do okolí, aby plenili a drancovali. Zvlášť jeden z nich byl touhou po cizím majetku jako posedlý: vyloupil několik pražských kostelů a těšil se, že si odveze domů pěkný poklad stříbrných svícnů i posvátného náčiní ze zlata. Jednou se tak vracel s novým lupem z Malostranského rynku ke Strahovu, avšak Malostranští už věděli o jeho loupežích, a tak si na něj v záloze počíhali. Zaskočili Švéda v noční tmě, zhurta ho strhli z koně a obořili se na něj tak prudce, že mu v té řeži dočista uťali hlavu. Kořist mu vzali, prázdný vak nechali viset nebožtíkovi na rameni a jeho tělo, poseté ranami, zakopali na hřbitově pod Jánským vrškem. Švédové ho nějakou dobu hledali, ale v tom válečném čase se lidé ztráceli jako zrnka písku v moři a tak vojáci v návalu jiných starostí na svého ztraceného druha brzo zapomněli.

Švéd však ze světa přece jen nezmizel: čas od času vystoupí z

hrobu, vsedne na koně, s prázdným vakem a s hlavou pod paží vyjíždí na mlčenlivou pouť vzhůru k Úvozu a hledá kořist, kterou kdysi tak těžce zaplatil.

Od té doby, co přišel o hlavu, nikdy nikomu neuškodil – až na jeden jediný případ. Tehdy potkal na své noční pouti jakéhosi ochmelku; opilec se přitiskl ke zdi, chvíli ho pozoroval, potom postoupil dva kroky kupředu a zvolal:

„Ty blázne! Pročpak držíš hlavu v ruce? Když ji nemůžeš nasadit zpátky tam, kam patří, proč ji nedáš aspoň do vaku? Nebylo by to přece jen trochu pohodlnější, kamaráde?“

Opilci, jak známo, se rádi dávají do řeči s každým, a tenhle už měl v hlavě tolik, že by se byl bratřil i se strašidlem. Jenomže Švéd pobídl patami koně, přicválal k ochmelkovi a vyťal mu takový záhlavec, že bratr z mokré čtvrti padl na dláždění jako bez ducha a vzpamatoval se až k ránu.

A to je jediný známý případ, kdy bezhlavý Švéd v Nerudově ulici někoho napadl a uškodil mu na zdraví.

Možná, že se někdy setkal na své noční pouti s dalším bezhlavým, který se objevuje každý pátek o půlnoci. Týden co týden zastaví před domem U tří zlatých korun kočár a z domu vyjde bezhlavý kostlivec; kosti mu ohnivě řeřavějí, jako by se smažil v plamenech pekelných, nasedne do kočáru a rozjede se vzhůru do svahu. V místech, kde stojí dům U tří zlatých korun, kdysi býval klášter se hřbitovem, a snad tam byl ohnivec za starých časů pohřben; ale to je všechno, co můžeme o původu strašidelného kostlivce zjistit. Vůz ujíždí ulicemi s temným dunivým hřmotem, kola drkotají po dláždění, až se ten hluk rozléhá nočním tichem a probouzí leckterého malostranského spáče. Lidé by ohnivci rádi pomohli, už proto, aby se zbavili toho věčného rámusu a měli klidné spaní, avšak nikdo neví, co vlastně nešťastník učinil a jakým způsobem ho vysvobodit ze zakletí.

A tak ohnivý kostlivec straší dál a bude tak strašit už navždycky.

O kostlivci s hřebem v hlavě

Také Tomášská ulice, jež spojuje Malostranské náměstí s Valdštejnským, má své strašidlo. Čas od času se objevuje v temném podloubí i v domě, který kdysi býval jeho domovem. A je to vskutku zjev nad jiné děsivý: kostlivec, v jehož lebce je zaražen dlouhý zrezivělý hřeb, obchází ulicí i chodbami starého domu a v nočním tichu je slyšet slabé harašení.

Před mnoha lety bydlel ve starém domě zámečník. Ve světnici do dvora spal, do ulice měl dílnu a v dílně dvě nákovadla, veliký měch, šest rohatin na veřtat a dvě rohatiny k ohni, šest šraubštuků, pět perlíků a hromádku nebozezů, dlát, pilníků, seker, rašplí, stranovníků, mlatů a nůžek na plech a ještě další nářadí a nástroje. Navíc měl mladou a hezkou ženu, kterou nade všechno miloval, řemeslo se mu dařilo a tak se zdálo, že povede spokojený život až do smrti. Byl to člověk pilný a poctivý, práce mu přibývalo, a proto se jednoho dne rozhodl, že si najme

tovaryše. Dlouho hledal, až našel mladého a pěkného mládence. Žili pak nějakou dobu všichni tři šťastně a klidně, ale znenadání se spokojenost začala z domu vytrácet a s ní i štěstí. Mistrová byla mladá, krev měla horkou a prudkou, a tak se stalo, co se stát muselo: tovaryš se jí zalíbil, měla ho plné oči i srdce, ani tovaryš nezůstal jako led, a brzy hořel jako věchet slámy. Mistrová na svého muže zanevřela, utrhovala se na něj pro každou maličkost a nakonec se rozhodla, že se ho zbaví docela. Od myšlenky neměla nikdy k činu daleko, jednoho dne si počkala, až její muž usne, a pak mu ve spánku vrazila do hlavy dlouhý hřeb.

Ráno rozhlásila, že chudáka manžela ranila v noci mrtvice, a protože nebožtík měl dlouhé a husté vlasy, nikdo si hřebu nevšiml a všichni věřili, že umřel přirozenou smrtí. Pohřbili ho jak se sluší a patří, mistrová si nad jeho hrobem poplakala, aby ji sousedé nepomluvili, ale za nějakou dobu bylo po smutku a vdova se vdávala znovu: tentokrát za pěkného tovaryše, který se ochotně ujal vdovy i osiřelé dílny. Vedli spolu zámečnické řemeslo dál a zdálo se, že jsou oba spokojeni, i když sousedé tvrdili, že se v nočním čase dějí pod střechou toho domu divné věci, ba dokonce že tam straší nebožtíkův duch. Řeči jsou řeči, rozumní lidé jen mávli nad těmi tlachy rukou a šli si po svých. Uplynulo však sedm let, a to je doba, kdy se ruší a vykopávají staré hroby. Také zámečnického mistra hrobník vykopal a když otevřel napůl ztrouchnivělou rakev, objevil v nebožtíkově lebce dlouhý rezavý hřeb. Oznámil svůj nález úřadům, mistrová i její muž byli vyslechnuti právem útrpným a oba po dlouhém zapírání přiznali, jak se věci opravdu sběhly. Rozsudek byl přísný, a jiný ani být nemohl: oba byli lámáni na kole a v mukách skončili svůj život.

Chudák zámečník však ani potom nedošel klidu. V půlnočních hodinách obchází chodbami starého domu anebo postává venku pod podloubím a čeká, čeká… Na co vlastně ještě čeká? Jedni říkají, že umřel neusmířen, a proto musí strašit až do soudného dne; jiní tvrdí, že dojde pokoje teprve tehdy, až mu nějaký odvážlivec vytáhne rezavý hřeb z vybělené lebky – ale kdo by to dokázal?

Malostranských strašidel je opravdu k nedopočítání. Na březích Kampy se zjevuje dcera maloměstského čalouníka, kterou přísný otec vychovával spíš důtkami než dobrým slovem; když pak dívčinka ztratila nevinnost, z obavy před trestem raději skočila do Vltavy.

O půlnoci projíždí Úvozem bezhlavý bílý mnich. Hlavu má na klíně a sedí v kočárku taženém ohnivými koníky.

V kostele Na prádle straší lakotná vdova, která se mnohem víc než

o sebe bála o své zlaťáky, a proto se přestěhovala s postelí i s truhličkou do kostela a tam potají zlaťáky ukryla. Hned první noc se však před ní objevil mnich na vozíku taženém dvěma černými kozly a požádal vdovu o zlatý peníz. Dostal ho, ale protože lakota staré ženy byla ještě větší než její strach, dala mu zlaťák falešný. Mnich se další noc objevil znovu a vdovu uškrtil; ráno ji našli mrtvou, s vypáleným znamením zlaťáku na čele. Od té doby straší v kostele všichni: lakomá vdova, mnich i oba kozlové, černí jako uhel.

Na Valdštejnském náměstí se objevuje strašidlo mnohem podivnější: bezhlavý ponocný, který kdysi vytruboval samotnému Valdštejnovi pod okny a kníže mu ve hněvu setnul hlavu. V okolí Valdštejnské hospody straší tlouštík, který odmítl žebrákovi krajíček suchého chleba. Ve Sněmovní ulici se zjevuje manželka, kterou muž přistihl v jedné mrazivé noci při nevěře a vyhnal ji z domu tak, jak byla – chuděra se v té podobě dodnes zjevuje v zimních nocích, když mrzne a sníh skřípe pod nohama osamělých chodců. V Karmelitské ulici se zjevuje kuplířka s jazykem probitým dlouhým hřebem: obstarávala bohatým nápadníkům milostnice, kdysi prý vydávala jakémusi bohatci z malostranského paláce povětrnou dívku za nevinnou pannu a rozhněvaný šlechtic ji takto ztrestal.

O domu U tří zvonků

V Mostecké ulici nedaleko Karlova mostu stojí starý dům U tří zvonků čp. 47/14, Když před třemi sty lety kopali nádeníci základy pro jeho zdi, nalezli v hlíně tři malé zvonky. Kdysi dávno visely ve věžičce biskupského paláce, který stával právě v těch místech. Majitel dal zvonky očistit, pečlivě je uschoval jako vzácnou památku a když byl dům pod střechou, zavěsil je do malé vížky nad nádvorní křídlo. Jedním zvonkem – tím bílým – zvonili služebníci k obědu, druhý, červený, vyzváněl zvečera při klekání, a třetí, který byl černý jako zašlé stříbro, zvonil vždycky, když zemřel někdo z rodiny anebo z příbuzných.

Jednoho dne se však třetí umíráček rozhoupal bez přispění lidské ruky a zvonil tak dlouho a tklivě, že to znělo spíš jako nářek anebo

pláč. Majitel odjel tehdy kamsi na cesty, paní domu byla sama, a protože nedala nikomu příkaz zvonit právě na třetí zvonek, ptala se polekaně, kdo si půjčil klíče od zvonice. Svazek s klíči byl však na svém místě, zvonice byla zamčena na tři západy a nikdo ze služebnictva do vížky ani nevkročil. Paní se zmocnilo zlé tušení, a její předtucha se brzy naplnila.

Sotva zvonek utichl, zabušil na vrata zaprášený posel. Přinášel zlou zprávu: oznámil paní domu, že jejího muže potkalo neštěstí – na cestě se mu splašili koně, kočár se rozbil na padrť a v jeho troskách zahynul i pán.

Vdova naříkala, rvala si vlasy a vystrojila svému manželovi slavný pohřeb. Dlouho pak žila sama ve vzpomínkách na šťastnější dny a věrně uctívala památku svého ubohého muže.

Čas plynul a o smutnou paní se začali ucházet četní ctitelé: někteří z lásky, neboť paní byla ctnostná a dobrotivá, jiní z touhy po majetku, ale vdova dlouho všechny odmítala a nechtěla o nové svatbě ani slyšet. Samota ji však skličovala čím dál tím víc, vzpomínky začaly blednout, a když vybledly docela, objevil se v domě nový ctitel. Byl to drsný urostlý muž, který prošel celým světem; choval se k opuštěné paní dvorně a uhlazeně, a tak nikdo neměl ani tušení, že je to potulný dobrodruh, který hledal na Malé Straně záchranu před spravedlností: dopustil se mnoha loupeží a na svědomí měl i několik lidských životů.

Malostranským, přátelům ctnostné paní byl sice cizinec od začátku trochu podezřelý, nemohli si srovnat v hlavě jeho uhlazené lichotky, jimiž v přítomnosti paní jen hýřil, a násilnickou drsnost, s jakou vystupoval, jakmile se za ním zavřely dveře starého domu. Zrazovali vdovu, rozmlouvali jí to přepjaté dvoření muže, kterého nikdo neznal, ale osamělá paní byla jako zmámená: každé varování pokládala za pomluvu a každou starost za projev špatně utajené závisti, viděla před sebou jen černé oči svého ctitele, a tak se zakrátko slavila v domě U tří zvonků nová svatba. Navenek skromná a neokázalá, avšak za zavřenými dveřmi o to honosnější. Víno teklo proudem, stoly se prohýbaly pod tíhou vybraných lahůdek a stísněná nálada se brzy proměnila v pravé svatební veselí. Na závěr hostiny povstal ženich, aby poděkoval hostům a připil na zdraví své ženy. Zdvihl pohár, avšak sotva promluvil několik prvních slov, ozval se vysoko na věžičce umíráček a zvonil stejně naříkavě jako kdysi, když si pán domu před městskými hradbami srazil vaz.

Ženich pobledl ve tváři, zmlkl uprostřed slova, pohár mu vypadl z ruky a víno se rozlilo po bílém ubrusu. Obrátil se ke své ženě, otevřel ústa, jako by se chtěl něco zeptat, pak si sáhl rukou k límci, zavrávoral a klesl bez života na podlahu.

Třetího dne po svatbě byl pohřeb. Tichý, bez velkých slov a řečí, bez smutečních hostů a bez okázalosti. Paní stála nad hrobem a už neměla ani slzy k pláči. Když se vrátila smutná a zlomená domů, čekalo ji další překvapení: v síni stál hlouček biřiců a ptal se po

novém pánu, jehož zločiny vyšly konečně najevo. A byly to skutky tak strašlivé a nelidské, že by ho dozajista nic nezachránilo před šibenicí. Teprve tehdy si paní uvědomila, koho si vybrala za manžela, a trápila se nad svou nerozvážností; na dně toho smutku však byla přece jen aspoň malá jiskřička úlevy, že ji náhlá podvodníkova smrt zachránila před ještě větší hanbou a zneuctěním.

Od toho dne už paní nechtěla o nových nápadnících ani slyšet. Zůstala sama a téměř celé jmění prý rozdala chudým sousedům; tři zvonky z věže darovala kostelu svatého Vavřince na Petříně z vděčnosti, že ji uchránily před neštěstím. Když po letech zemřela, stal se majitelem domu její synovec; na památku starého příběhu dal vsadit do štítu domu tři malé kamenné zvonky, které pak nadlouho připomínaly podivný osud stárnoucí ženy. Při jedné z mnoha oprav později zvonky zmizely, avšak vzpomínka na jejich varovný hlas žije na Malé Straně podnes.

Jak už to bývá, čas ledacos pozmění a promění, leckterý vypravěč dávných příběhů si něco přidá a něco ubere, až jsou nakonec příběhy dva, a každý jiný. Ten první už znáte; druhý z nich tvrdí, že všechno skončilo právě naopak, že vdova se pro svého prvního muže příliš netrápila, ba že se měla čile k světu; že její druhý ženich nebyl ani tak zlosyn a dobrodruh jako spíš nekňuba a že hlas svatebního umíráčku nezastavil srdce ženichovo, ale přestřihl nit života veselé vdově, jež vypustila duši právě uprostřed své druhé svatební noci.

Ale takový je už osud příběhů a my máme aspoň na vybranou.

O domu U Turkovy hlavy

Na svahu Sněmovní ulice, několik kroků od Valdštejnského náměstí, stojí starý dům, jemuž se za starých časů říkávalo U Turkovy hlavy. Patřil tehdy zbohatlíkovi, který byl nejenom bohatý, ale také – jak už to bývá – lakomý a držgrešle, že neměl sobě rovna po celé Malé Straně. Lakotil, kde mohl, šetřil na jídle i pití, a když poznal, že se blíží jeho poslední hodinka, velmi se zarmoutil, že se tak pracně nastřádané peníze dostanou do rukou málo šetrného příbuzenstva. Přemýšlel, jak by tomu zabránil, a nakonec nepřišel na nic lepšího, než že peníze tajně zazdil v ložnici. Když se brzy nato skutečně rozžehnal se světem, nastala velká sháňka po dědictví; pozůstalí hledali od sklepa až na půdu, rozřezali peřiny a štípali nábytek, ale

nenašli ani z kozy chlup. Všichni se divili, že takový škudlil nezanechal po sobě ani nejmenší hrstičku drobných, a brzy je napadlo, že lakomec svůj poklad dozajista někde ukryl. Hledali znovu a ještě s větším úsilím, ale všechno bylo marné, nenašli nic. Zato v domě se začal objevovat ohnivý muž: nikomu neubližoval, jen tiše a jakoby po špičkách procházel zšeřelými chodbami a světnicemi, nahlížel do dveří a zanechával nové obyvatele ve strachu a roztřesené hrůzou. Netrvalo dlouho a všichni si domysleli, že je to vlastně duch lakotného nebožtíka, který tu hlídá svůj ukrytý poklad. Znovu hledali, a znovu marně. Léta plynula, dům vystřídal celou řadu majitelů, a protože pod jeho střechou nikdo dlouho nevydržel, staré zdi chátraly a podlahy se začaly propadat, až se jeden z nových majitelů rozhodl k ráznému kroku: dá starý dům zbourat a na jeho místě postaví zbrusu nový a pěknější.

Přišli dělníci, strhli krovy a začali bourat. Nový majitel spěchal, dělníci pracovali od svítání až do soumraku a stará stavba rychle mizela v troskách. Přes noc hlídal na zbořeništi hlídač, který měl dávat pozor, aby si lidé potají nic neodnášeli, neboť odedávna bylo zvykem, že leckterý soused hleděl využít příležitosti a odnesl si domů cihly a kameny, dveřní rámce i trámy, aby jich použil při úpravě vlastního domku. Hlídač plnil svou povinnost ze všech sil a nezamhouřil oko nikdy ani na chvíli. Tak se stalo, že když jednou k půlnoci procházel napůl zbouraným domem, spatřil v jedné ještě uchované světnici slabé světlo. Nejdřív ho napadlo, že to svítí do místnosti měsíc, ale potom se chtěl přece jen přesvědčit, zda tam nějaký nepozvaný noční návštěvník nehledá, z čeho by si doma postavil nový chlívek. Po špičkách se připlížil chodbou, nahlédl do světnice a kolena se pod ním podlomila: v koutě světnice stál u zdi ohnivý muž, nehýbal se a jen smutně a tesklivě vzdychal.

Hlídač si hned vzpomněl, co se po sousedství odedávna povídalo, obrátil se a potichu vyběhl na ulici. Teprve na čerstvém povětří se vzpamatoval, opřel se ve stínu o starou zeď a přemýšlel, co má dělat. Brzy si věděl rady. Počkal ještě několik hodin do svítání, a jakmile se černá tma nad malostranskými střechami začala měnit v průsvitné šero, dodal si odvahy, zdvihl pohozený krumpáč a vydal se opatrně zpátky do světnice. Ohnivák už byl pryč; hlídač se vzmužil ještě víc, udeřil několikrát krumpáčem do zdi v místech, kde stálo noční zjevení, a hned při prvních úderech poznal, že zeď je dutá. Začal horečně kopat, a tušení ho nezklamalo: za malou chvíli se cihly vyvalily do světnice a před užaslýma hlídačovýma očima se objevil

výklenek s dubovou kovanou truhlicí. Klíč trčel v zámku, hlídač otevřel truhlu a uviděl, že je až po okraj plná zlatých a stříbrných peněz. Chvíli se díval u vytržení na ten nenadálý poklad, ale potom si uvědomil, že brzo přijdou dělníci do práce a že by se ta věc rychle rozkřikla. Rychle zaklapl víko, s namáhavým supěním a s mnoha obtížemi dovlekl těžkou truhlu na konec chodby, naložil ji na trakař a na víko naskládal několik rozbitých cihel a vylámaného kamení.

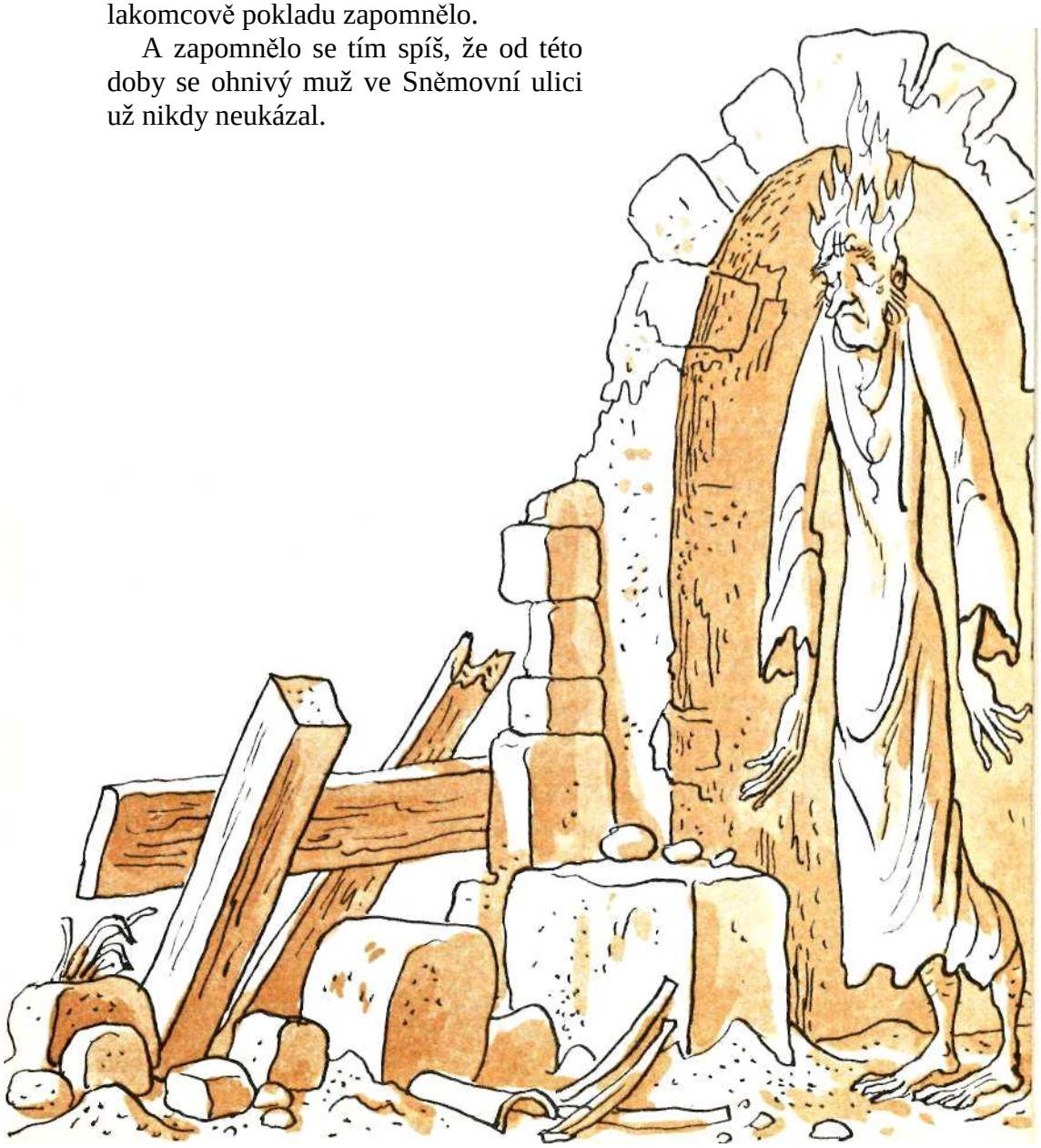
Když se zanedlouho objevil mistr, který měl bourání domu na starosti, oznámil mu hlídač, že je všechno v pořádku a že si jen odváží domů něco málo nepotřebného kamení, aby si spravil zídku. Mistr pokrčil rameny, hlídač uchopil trakař a zamířil domů. Na dvorku složil cihly, truhlu odtáhl do kuchyně a pečlivě ji ukryl.

Nějakou dobu se nic nedělo a nikdo neměl o nočním nálezu ve starém domě ani tušení. Až potom si hlídač znenadání koupil koně a vozík, naložil pár kusů nábytku a nějaké haraburdí a odjel i se ženou z Prahy. Lidé se chvíli podivovali, kde vzal chudák na koně i na vůz, ale pak mávli rukou a brzy na celou událost zapomněli. Teprve když po

čase proskočila na Malou Stranu zpráva, že si bývalý noční hlídač koupil daleko na venkově chalupu a že tam šťastně a spokojeně hospodaří, domysleli se ti nejbystřejší, čemu lze asi přičítat to nenadálé zbohatnutí malostranského chudáka, který měl vždycky z ruky do úst dál, než je z Prahy do Vídně. Nikdo však nic neřekl a tak se zanedlouho na bývalého hlídače i na vyprávění o lakomcově pokladu zapomnělo.

A zapomnělo se tím spíš, že od této doby se ohnivý muž ve Sněmovní ulici už nikdy neukázal.

O penězokazích z Vrtbovského paláce

V Karmelitské ulici stojí palác hraběte Vrtby s malebnou zahradou. Na tichých terasách se pomalu rozpadají pískovcové sochy, na pěšinky padá v zimě sníh a na podzim listí, už je to dlouho, co v trávě šuměly vodotrysky, a ještě déle, co se vítr prohánět starou vinicí.

Snad nejsmutnější byl Vrtbovský palác v první polovině devatenáctého století. Kdekdo se mu tehdy vyhýbal, protože ve starém paláci strašilo. Nejhůř řádili noční duchové v zadním křídle domu pod petřínskou strání. Jakmile odbila půlnoc, ozvalo se ostré skřípání, jako by někdo chodil po rozbitém skle, zvonky zvonily umíráčkem, dveře bouchaly a ze sklepů se ozval zpěv: na začátku smutný, ale čím dál byl veselejší, až se proměnil v bujarý křik a v nesnesitelný rámus. Na chodbách volaly neznámé hlasy o pomoc, někdo bědoval a v oknech se objevovalo a zase mizelo podivné světlo. Nájemníci se stěhovali ze starého domu jeden po druhém, až nakonec zůstal jen starý domovník. Pod střechou Vrtbovského paláce se narodil, tam vyrostl a bydlel se svou matkou. Když matka umřela, zůstal domovník sám, hlídal opuštěný dům a občas otřel prach v prázdných pokojích. Strašidel se nebál: byl trochu nahluchlý, a když přece jen nemohl v noci zamhouřit oko, vynahradil si to potom za bílého dne. Ze svého rodného domu se už na stará kolena stěhovat nechtěl, a tak jen odevzdaně čekal, až se mu dny naplní; jenom doufal, že to bude v domě, kde se narodil a kde prožil celý svůj život.

Jednoho podzimního večera se ozvaly na vrata starého domu dunivé rány. Smrákalo se, vítr hnal ulicí náruče suchého listí a lilo jako z konve. Když bušení neustávalo, stařec se konečně odhodlal a šel otevřít: před vraty stál cizinec v modrém plášti, s třírohým

kloboukem na hlavě a s vysokými koženými botami na nohou.

Domovník si ho chvíli zkoumavě prohlížel, ale než se zmohl na otázku, neznámý se vtlačil pootevřenými vraty do průjezdu a otřepával si z pláště i klobouku vodu.

„Právě jsem přijel z Vídně," řekl povýšeně, „a budu tady půl roku přespávat. Můžeš mě odvést do pokoje? Jsem celý promoklý a rád bych se usušil."

Domovník pokrčil rameny.

„To bude těžká věc, pane. V domě nikdo nebydlí, v pokojích není zameteno ani vyvětráno, čalouny jsou sešlé, nikde není ani kousek nábytku, na čem byste spal?"

Cizinec se však nedal odbýt.

„Mluvil jsem ve Vídni s tvým domácím pánem, a ten mi dal svolení, že si mohu najmout na půl roku celé patro. Ukážu ti ten list, jen co se trochu ohřeju."

„Na to je čas," řekl domovník. „Ale kde budete spát? Všechny pokoje jsou trochu zpustlé."

„S tím si starosti nedělej. Naproti má senař ještě otevřeno, běž tam a kup mi dvě otýpky."

Podal domovníkovi dva stříbrňáky a mávl velkopansky rukou. Stařec se však stále ještě nechtěl vzdát.

„Dobrá," brumlal si do vousů, „když otýpky, tak tedy otýpky. Ale čím se přikryjete? Bude vám v noci zima, okna jsou rozbitá a do pokojů protahuje vítr. V takovém nečase bude na vás za chvíli kapat ze stropu."

Cizinec se rozesmál.

„S tím si hlavu nelámej! Mám u sebe společníka, a ten se mi o všechno postará. Když nevěříš, podívej se."

Sáhl pod plášť, vytáhl malou lahvičku a přistrčil ji domovníkovi k očím.

Stařec se podíval a otřásl se hrůzou: lahvička byla naplněna čirou průzračnou tekutinou a v ní se vznášel malý černý čert s vyplazeným červeným jazykem.

Cizinec se chvíli popásal na jeho úžasu, ale potom rychle zastrčil lahvičku zpátky do kapsy. Stařec konečně poodstoupil od vrat a ukázal rukou do průjezdu. Uvažoval, zda má nočnímu hostu prozradit, že v domě straší; v jednu chvíli to už měl na jazyku, ale pak ho napadlo, že člověk tak podivný si bude dozajista vědět se strašidly rady; není-li to rovnou nějaký čaroděj anebo duch, určitě mu vadit nebudou.

Přinesl otýpky a zamířil ke schodům. Když došli do prvního poschodí, stařec otevřel první dveře a ještě na prahu opakoval:

„Bude se vám tu špatně spát. Nemám aspoň rozdělat v krbu oheň? Moc se neohřejete, ale trochu bych přece jen zavlažil.“

Cizinec zavrtěl hlavou.

„Stačí slovo a budu mít všeho dost: postel, teplo i jídlo. Když budu něco potřebovat, obstará mi to sluha.“

Vytáhl odněkud láhev vína, podal ji starci a řekl blahosklonně:

„Každý nemá takového pomocníka. Kdyby ti bylo v noci zima, napij se trochu pro zahřátí.“

Domovník poděkoval, ale neznámý jen mávl rukou, vkročil do pokoje a zavřel za sebou dveře.

Stařík se odšoural do svého pokojíku, pomalu se odstrojil, ulehl a

přitáhl si peřinu až k bradě. Napil se z darované láhve a žilami se mu rozlilo příjemné teplo. Domovník s očima upřenýma do tmy začal uvažovat o podivném návštěvníkovi. Když si umí vyčarovat jídlo, teplo i lůžko, proč si mě posílal pro otýpky slámy? Nejspíš to bude docela obyčejný smrtelník, který slyšel o strašidlech a chce se přesvědčit na vlastní oči. Anebo to není obyčejný smrtelník a chce se dát do spolku s vrtbovskými duchy?

Znovu se napil, oči se mu začaly klížit a za chvíli stařík spal, jako když ho do vody hodí. Za nějakou dobu, mohlo to být po půlnoci anebo možná k ránu, se na okamžik probral a zdálo se mu, že slyší hlasy a dupot, jako by byl dům plný lidí; ale než si to stačil uvědomit, oči se mu zavřely a domovník zase usnul hlubokým spánkem.

Probudilo ho až prudké zacloumání. Otevřel oči a spatřil u lůžka dva ozbrojené vojáky.

„Obleč se," řekl jeden z nich, „půjdeš s námi."

Stařík se posadil na posteli a roztřásl se zimou a strachem.

„Ale já jsem přece nic neudělal," namítl nešťastně. Vzpomněl si na večerní návštěvu. „Nebo snad znáte toho pána, co si tu večer najal celé první poschodí? Dal mi víno, a určitě do něj nasypal nějaký prášek, protože jsem spal, jako když mě do vody hodí."

„O toho pána si nedělej starosti," řekl voják rázně. „Už na tebe čeká, a spolu s ním i celý houf duchů, co tady strašili."

Stařík měl pocit, že se mu to všechno zdá, nechápavě se díval na vojáka a nerozuměl ničemu. Voják se nad ním konečně slitoval, poplácal ho po rameni a řekl bodře:

„Vidím, že ti musím všechno povědět, nebo přijdeš o rozum. Tak abys věděl, co se vlastně stalo. Pánům radním nešlo pořád do hlavy to noční řádění, a tak si na tvé duchy pořádně posvítili. Musím ti říct, že to vůbec nebyli duchové, ale banda penězokazů a nepravých mincířů. Ve sklepech zadního křídla falšovali peníze, a protože chtěli nájemníky vypudit z domu, hráli si na strašidla. Dlouho jsme jim nemohli přijít na stopu, až nám to povídání o nočních hrůzách ukázalo cestu. A teď už pojď s námi, protože budeš muset vyprávět, co se tu všechno dělo. Ale strach mít nemusíš, nikdo ti neublíží."

Stařík seděl nehybně na pelestí a nic nemohl pochopit.

„Ale co ten cizinec? Ten k nim taky patřil?"

Voják se rozesmál.

„Ale kdepak! To byl náš velitel. Když jsi usnul, otevřel nám dům a tak jsme ty darebáky nachytali rovnou při práci. A teď už si pospěš, páni nevidí rádi, když je někdo nechá čekat."

Stařík vstal a pomalu se oblékal.

„Tak tady vlastně vůbec žádné strašidlo nikdy nebylo?“ zeptal se zklamaně a div se nerozplakal.

O krásné Lauře bez hlavy

V Karmelitské ulici stával kdysi kostel svaté Maří Magdalény s klášterem Bílých paní; tak se říkalo jeptiškám magdalenitkám, protože chodily od hlavy až k patě zahaleny v bílém rouchu. Kostel s klášterem byl za husitských bouří vypálen, pak opraven a znovu zrušen; a od té doby se tu dějí podivné věci. Chodbami bývalého kláštera chodívá osamělá magdalenitka, ale nikdo ji nevidí, jen malé děti. Když zabloudí do opuštěných chodeb a sálů maminka s robátkem v náručí, dítě se znenadání začne na někoho usmívat a natahuje ruce, jako by chtělo do cizí náruče; když se však maminka ohlédne, nikdo tam není, jen studený průvan táhne chodbami. A nejinak tomu bylo v dobách, když se dole v přízemí zřídily stáje pro poštovní koně. Stávalo se čas od času, že koně začali být v noci neklidní, třebaže měli za sebou dlouhé a únavné jízdy. Řinčeli řetězy a otáčeli hlavy, jako by někdo tiše kráčel stájí, neklidně přešlapovali a za malou chvíli se začali vzpínat. Jednou vběhl právě v té chvíli do stáje vozka; koně se už vzpínali a úzkostně řehtali, vozka se zastavil a zdálo se mu, že slyší práskání biče. Po každém takovém šlehnutí se některý kůň bolestně vzepjal a zařičel, vyhazoval přední i zadní a tloukl kopyty do dřevěné příhrady. Vozka se rozběhl po maštali, protože myslel, že se ke koním vloudil někdo cizí. Ať hledal jak hledal, nikoho však nenašel; a když začal hromovat a láteřit, zapraskalo mu švihnutí biče těsně před nosem. Vozka strnul, ale pak se vzpamatoval a běžel pro ostatní podkoní, jenomže už bylo pozdě; několik koní se utrhlo, vyběhli na ulici a marně se jim podkoní věšeli na ohlávky, aby je zastavili. Teprve ráno, když se začalo rozednívat, ozval se z ulice unavený klapot kopyt a ve vratech se objevila utrmácená zvířata; koně se sotva drželi na nohou a byli pokryti prachem a potem jako po dlouhé jízdě; celý den pak stáli unaveně u svých žlabů, hlavy měli svěšené a sena či ovsa se ani nedotkli.

Avšak nejpodivnější ze všech příběhů, které se kdy odehrály pod střechami někdejšího kláštera, je příběh o krásné Lauře. Je to mladá smutná žena, která se čas od času objevuje v klášterních chodbách:

nikoho neoslovuje, nikoho si nevšímá, projde chodbami a zase zmizí, jako by se rozplynula. Má krásné šaty z růžového hedvábí a červenou růži u krku; na bílých rukou jí tiše cinkají zlaté náramky a na šíji má zavěšenou šňůru perel, které svítí a jiskří jako slzy. Každý tvrdil, že krásnější ženu nikdy nespatřil; možná, že je to pravda, ale v každém případě je takové tvrzení trochu opovážlivé, protože krásná a smutná Laura nemá hlavu. Kráčí opuštěnými chodbami, náramky jí tiše cinkají, růžové hedvábí šelestí při každém kroku a bílá ruka se občas pozvedne, jako by chtěla ochladit starodávným vějířem rozpálenou tvář; ale tvář tam není, ruka chvíli zaváhá, pak zase unaveně klesne a krásná Laura kráčí dál, snad jen o poznání pomaleji a smutněji.

V dobách, kdy ještě krásná Laura měla hlavu tam, kde ji mívají ostatní smrtelníci, bydlívali ve zrušeném klášteře všelijací lidé: unavení pocestní, herci i venkovští strejci, kteří přijeli na pár dní do Prahy a nechtěli pustit zlatku za nocleh v hospodě. Laura byla tehdy opravdu krásná: měla jemnou něžnou tvář, veliké hnědé oči a když se usmála, člověku se svíralo srdce. Ten úsměv byl prchavý a přelétavý a prozrazoval tolik utajeného smutku, že se to zdálo u ženy tak mladé a krásné až k nevíře. Laura byla herečka a také její manžel byl herec; vysoký, štíhlý a z očí jako by mu sršely černé blesky. Když Laura vkročila na jeviště, v sále nikdo ani nedýchal; bylo to, jako když se objeví zjevení anebo sen. A večer co večer, po každém představení chodívali za Laurou zamilovaní ctitelé: mladí i staří, bohatí i chudí, některý sotva dokázal vykoktat slůvka obdivu a jiný sliboval hory doly; každý však přicházel s malým či větším dárkem. Ten přinesl malou a skromnou kytičku, ten zase šperk ze zlata a drahokamů, a našli se i takoví, kteří Lauře nabízeli kočáry a paláce. Lauřin manžel byl však žárlivec a ne nadarmo mu ze všeho nejlíp slušely role žárlivých a nemilosrdných manželů. Hlídal svou krásnou ženu na každém kroku a věčně jí byl nablízku jako stín; nesmělým ctitelům ukázal mlčky dveře, ty odvážnější a zatvrzelejší doprovodil až na ulici. Laura nemohla s nikým promluvit ani slůvko a nesměla nikdy přijmout od svých ctitelů ani sebemenší kytičku.

Pak se stalo, co se stát muselo: čím víc žárlivý manžel hlídal svou něžnou a posmutnělou ženu, tím méně ho Laura milovala; nakonec už s ním téměř nepromluvila, zamykala se před ním a vyhýbala se mu, jak jen mohla. Kdykoli ji prosil a zapřísahal, aby k němu byla vlídnější, Laura jen sklonila hlavu, dívala se zarputile do země a mlčela. Právě v té době se objevil v divadle nový ctitel, vytrvalejší než všichni ostatní. Byl to mladý urostlý hrabě; nevynechal jediné

představení, už dávno před začátkem sedával v první řadě, a jakmile se Laura objevila, nespouštěl z ní oči. Pronásledoval ji na každém kroku, čekal před divadlem v dešti i ve slunečním úpalu, jen aby ji zahlédl třeba jen koutkem oka a všude ji stále sledoval jako stín. Posílal jí drahocenné dary, čekával na ni ráno i večer, avšak Lauřin manžel byl neméně vytrvalý a hlídal svou ženu jako hlídá lakomec svůj nejvzácnější poklad. Už se těšil, až odjedou z Prahy a ze všech sil se snažil uspíšit odjezd. Všechna jeho snaha se však nakonec obrátila proti němu.

Posledního večera doprovodil Lauru z divadla domů a na malou chvíli ještě odešel za svými přáteli, aby dojednal poslední záležitosti kolem odjezdu; už věřil, že má vyhráno, ale když se vracel, potkal na schodech Lauru. Pomalu sestupovala proti němu, usmívala se a byla tak krásná, jako ještě nikdy. Růžové hedvábné šaty jí při každém

kroku tiše šelestily a na zápěstích jemně cinkaly zlaté náramky, které nikdy předtím nenosila; u krku měla šňůru bílých perel a uprostřed nich velikou červenou růži. Když spatřila svého muže, usmála se a zdvihla ruku s vějířem, jako by si chtěla ochladit rozpálené čelo, ale ruka jí zase klesla a úsměv se jí začal vytrácet z krásné tváře.

Nikdo neví, co se dělo potom. Herec se vrátil se svou ženou do pokoje, zamkl za sebou dveře na tři západy a už ho nikdy nikdo nespatřil. Když ráno podomci násilím otevřeli zamčené dveře, spatřili na podlaze tělo krásné Laury, avšak bez hlavy: tu dostal ještě toho dne mladý hrabě zabalenou ve stržené zácloně. A říkalo se, že Laura měla i tehdy na tváři svůj měkký, smutný úsměv, který tak okouzloval a vábil její ctitele. Herec zmizel beze stopy a už se nikdy v Praze neobjevil.

To je tedy konec příběhu. Od těch dob chodívá krásná Laura smutně po chodbách bývalého kláštera a jen občas se zastaví u pootevřených dveří nebo u okna, jako by čekala, že se v nejbližším okamžiku ozvou někde blízko spěšné kroky. Chvíli tak stojí, ale nikdo nepřichází, Laura zdvihne vějíř, pak jí ruka zase klesne a krásná herečka kráčí pomalu dál, až se rozplyne v nejbližším stínu. A vypráví se, že bude čekat tak dlouho, dokud se nad ní někdo nesmiluje a nepřinese jí zpátky její krásnou hlavu.

O podivném snu

Na levém břehu Vltavy nedaleko Klárova, v místech, kde dnes končí Mánesův most, bývala za starých časů osada Rybáře. Byla to osada stará, prastará, ba vypráví se dokonce, že to byla první osada široko daleko a že původně stála na ostrově, který později zanikl v nánosech písku. Už kníže Bořivoj prý tu dal vymýtit kus lesa a na jeho místě kázal ošít pole, aby měl pro hrad a jeho obyvatele dost chleba; v chatrčích při vodě pak usídlil rybáře, kteří měli dodávat knížecímu dvoru ryby.

Za starých časů tu žil chudý rybář, který měl nadobyčej krásnou dceru. A jak už to v příbězích bývá, do chudé krasavice se zamiloval syn bohatých rodičů z Malé Strany, neboť chudí a nejchudší žili v těsném sousedství s těmi bohatými a nejbohatšími.

Rybář své dcerce dlouho tu lásku rozmlouval, ale když dívka stála na svém a nechtěla se svého milého za nic na světě vzdát, nakonec

svolil: zato rodiče mladého muže nechtěli o svatbě ani slyšet a zapřísahali syna, aby od svého úmyslu ustoupil. Přemlouvali ho, hrozili mu, haněli nevěstu, vymýšleli si nejrůznější pomluvy a škaredé klevety, avšak syn byl neústupný a kdykoli jeho milá ztrácela odvahu v tom nerovném souboji, vždycky ji přesvědčoval:

„Věř mi, že tě nikdy neopustím a nikdy se tě nevzdám. Ať živ či mrtev, vždycky budu patřit tobě, a ty na to nesmíš zapomenout."

Když mladí lidé viděli, že bohaté rodiče po dobrém nepřesvědčí, rozhodli se, že budou mít děťátko; doufali, že potom snad přece jen obměkčí zatvrzelé srdce těch, kteří nepřáli jejich lásce.

Sotva se to rodiče dozvěděli, zatvrdili se ještě víc; mladý muž však byl pevně rozhodnut a o své vůli činil všechny přípravy k svatbě, ba i svého strýce přemluvil, aby mu šel za svědka. Byl ochoten odejít z rodného domu a žít po boku své ženy kdekoli na světě.

Stalo se právě v té době, že mladý ženich musil odjet z Prahy za nějakou nutnou záležitostí. Pospíchal však zpátky přespříliš, vůz se na nerovné cestě převrátil a mladý muž zahynul.

Dívka si mohla oči vyplakat, starý rybář ji marně utěšoval a hlídal, aby si z lítosti nezoufala, a také chlapcovi rodiče bědovali a hořekovali; ve skrytu srdce však byli rádi, že si jejich syn nemusí vzít za ženu chudou rybářskou dceru.

V noci po pohřbu se objevil před malostranským domem nebožtíkova strýce kočár a z něho vystoupil mrtvý ženich. Tvář měl bledou, na čele mu ještě svítil krvavý šrám, ale odhodlaně vstoupil do vrat a vyšel nahoru k ložnici, v níž spal jeho příbuzný. Přistoupil k lůžku, zalomcoval spáčem a řekl pevně:

„Slíbil jsi, že mi půjdeš za svědka. Přistroj se, protože čas nadešel."

Strýc se vylekal, nevěděl, zda je to sen nebo skutečnost a připadal si jako v mátohách. Poslušně však vstal, oblékl se a nastoupil s ženichem do kočáru. Sotva za sebou zavřeli dvířka, kočár zamířil k rybářské osadě a zastavil před domkem nevěsty. Ženich vystoupil, zaklepal na okno, a když se uvnitř rozsvítilo světlo, řekl mírně:

„Ustroj se, je čas naší svatby. A vy, otče, si pospěšte, ať nemusíme dlouho čekat."

Dívka se rozplakala, zakryla si dlaněmi tváře, a také starý rybář nedokázal promluvit jediné slovo, ale ať si protírali oči sebevíc, začínali už tušit, že to není sen: před oknem stál kočár a u dveří čekal netrpělivě mladý ženich.

Nevěsta se rychle ustrojila, také otec se oblékl, a za malou chvíli už všichni vcházeli do maličkého a chudého kostelíku uprostřed rybářské

osady. Ženich přivedl roztřeseného kněze, ten snoubencům požehnal a vykonal svatební obřad; ruce se mu přitom chvěly a bez přestání si sahal na čelo, jako by se chtěl probrat ze zlého snu. Avšak nic naplat, teď byli ti dva mladí jako muž a žena, i svědkové se zapsali do knihy; když bylo po všem, ženich políbil nevěstu a řekl pěkně nahlas, aby to všichni slyšeli:

„Teď patříme jen sobě a ty nesmíš nikdy zapomenout, že jsem splnil svůj slib."

Přistoupil k oltáři, přitiskl na něj svou dlaň, a pak už všichni vyšli ze studeného a tmavého kostela a znovu nastoupili do kočáru. Brzy dozněl rachot kol v dálce a nad osadou rybářů se rozhostilo noční ticho.

Ráno se nevěsta probudila, ještě ani neotevřela oči a už se rozplakala, až srdce usedalo: vždyť se jí zdálo o vlastní svatbě! Teprve po dlouhé, dlouhé chvíli obrátila tvář do světnice a rázem přestala plakat: na stole ležely její svatební šaty, jako by je tam ve spěchu pohodila, a na okénku stála v květináči ostříhaná rozmarýna. Sáhla si do vlasů a zachvěla se: v prstech ucítila malou větvičku rozmarýny, kterou jí tam v noci ženich vpletl.

Rychle probudila otce a svěřila se mu se vším, co se jí zdálo; starý rybář nemohl ani promluvit, neboť v té chvíli nevěděl, co je pravda a co sen, co se mu zdálo a co skutečně prožil. Rychle se oblékli a běželi do kostela. Bělovlasý farář otevřel knihu svědků, a tam byl ještě čerstvý zápis svatby i se jmény svědků, a na oltáři přímo proti jejich očím zářil obrys lidské ruky, jako by ji někdo vypálil do dřeva rozžhaveným železem. Když se po chvíli objevil i strýc s větvičkou zelené rozmarýny v ruce, věděli už všichni, že to nebyl jen sen.

V Rybářích i po celé Malé Straně zavládlo tehdy veliké vzrušení. I tvrdé srdce ženichových rodičů se obměkčilo, nabídli nevěstě, že ji přijmou za vlastní, právě tak jako vnouče, až se narodí; avšak rybářská dcera odmítla, neboť chtěla už navždycky zůstat v osadě na břehu řeky, kam vždycky patřila a kde byl její domov.

A tak se i stalo. Žila tam pak i se svým chlapečkem až do smrti a všichni ji ctili jako řádnou ženu, matku a vdovu.

O ševci a pokladu

Ve svahu pod Letnou mezi nynějším Čechovým a Mánesovým mostem bývala kdysi nad Vltavou veliká zahrada. Patřívala vdově po panu Vratislavovi z Pernštejna, a ta ji darovala řádu jezuitskému: jezuité měli tehdy klášter i školní budovy v Klementinu na protějším břehu Vltavy a velmi toužili mít poblíž svého sídla zahradu, kde by se mohli procházet se studenty pod širým nebem a občas si odpočinout uprostřed zeleně. Vskutku zřídili ze zahrady pěkný sad a vystavěli si v něm i menší budovu s kuchyní a jídelnou.

Když byli jezuité v roce 1618 vypovězeni z Čech a museli odevzdat všechen majetek svého řádu, zjistilo se, že jejich jmění je mnohem menší, než se předpokládalo. Po Praze se tehdy tvrdilo, že jezuité zakopali svůj poklad buď ve sklepech Klementina, anebo v zahradě za řekou, neboť věřili, že se zanedlouho zase vrátí. O pokladu prý věděli jen tři členové řádu, a ti zemřeli daleko v cizině, takže tajemství s nimi odešlo na věčnost a nikdo už nevěděl, kde to veliké jmění vlastně leží.

A stalo se, že vyprávění o pokladu v jezuitské zahradě slyšel i chudý švec, který bydlil v nízkém domku nad Klárovem. Měl početnou rodinu, ale protože většinou pracoval pro stejné chudáky jako byl sám a na zaplacení nikdy nepospíchal, třel bídu s nouzí a jeho rodina na tom nebyla o nic líp. Nakonec už neviděl jiné východisko než jezuitský poklad, a tak se jednoho dne vydal nazdařbůh do zahrady nad řekou. Rozhlížel se pozorně, neuvidí-li někde v zarostlém koutě plamínek anebo alespoň maličké světélko, které by mu prozradilo vytoužený poklad, avšak ať se díval jak díval, nikde nic nespatřil. Zkoušel tedy kopat nazdařbůh v kořenech starých stromů i v nejzapadlejších koutech, lopotil se až do rána, ale poklad neobjevil. Vrátil se unavený a utrmácený až za svítání, ale vzdát se nechtěl a umínil si, že se večer vydá do jezuitské zahrady znovu. Znovu kopal celou noc, každou jámu hned zase zaházel, ale opět se musil vrátit s nepořízenou. Teprve třetí noc, když se už loučil s představou pokladu i plného stolu, začal kopat pod odlehlým keřem a narazil na něco tvrdého. Rychle odházel hlínu a spatřil železný kruh na víku velké okované truhly. Dech se v něm zatajil, ruce se mu roztřásly, neboť věděl, že konečně došel splnění svého snu. Skočil do jámy, uchopil

zrezivělý kruh a vší silou zatáhl. Kruh mu však vyklouzl z ruky a švec se natáhl jak široký tak dlouhý.

Zaláteřil, zaklel z plných plic, odplivl si, popadl lopatu a znovu se dal do práce. Náhle však zaslechl z dálky hlas zvonů; přestal odhazovat hlínu, zdvihl hlavu a bez dechu naslouchal. Byly to skutečně zvony, zvony ze svatovítské věže, a bily na poplach. Švec začal v duchu počítat a pak pobledl: zvon bil třikrát a to bylo znamení, že hoří na Malé Straně. Chvíli uvažoval, co má dělat, rychle skočil zpátky do jámy a rukama odhraboval hlínu s těžké bedny. Zvon však bil dál; ševci to nedalo a znovu vylezl z jámy. Podíval se k Malé Straně a v prvním světle jitřního svítání uviděl, že hoří právě nad Klárovem. Pak už ucítil i slabý pach kouře, odhodil lopatu a uháněl k domovu. Přiběhl k domkům nad Klárovem bez dechu a zalitý potem, a na okraji uličky se užasle zastavil. Nikde se nic ani nepohnulo, zvony ztichly, také kouř se rozplynul, po ohni ani památky. Zaklepal na první okno a zeptal se nejistě:

„Kdepak tady hořelo?“

Soused se na něj pozorně podíval, pak se rozesmál a řekl:

„Přebral jsi, kamaráde! Běž si lehnout do postele a vyspi se, všechno bude zas v pořádku. Kdepak by tady hořelo! Přece ani hlásný nešturmoval k ohni, copak tě to napadlo?“

Švec chvíli stál s otevřenou hubou, potom se obrátil jako na obrtlíku a běžel zpátky do jezuitské zahrady, k místu, kde našel poklad. Zastavil se, jako by do něho zčistajasna blesk udeřil: v trávě ležela motyka s lopatou, ale jáma nikde a po truhle s železným kruhem ani památky. Popadl motyku a kopal, kopal, až se z něho pot řinul, brzy zmizel v jámě po kolena, po pás i po ramena, ale nenašel nic než kameny, hlínu a staré suché kořeny. Už tušil, že se poklad

propadl přičiněním kouzla o pěkných pár sáhů do země, a tak kopal dál a dál, hlouběji a hlouběji, ale všechno jeho úsilí bylo marné. Vydal se do zahrady i nazítří a pak ještě několikrát, ale pokladu se už nedokopal. Nakonec se vzdal a s těžkým srdcem se vrátil ke svému verpánku, k dratvi, a co bylo nejtěžší, i k hladovým krkům svých dětí.

Ještě mnozí se pak snažili vykopat poklad jezuitů, ale dubová truhla zapadla hluboko, přehluboko, a dodnes ji nikdo nenašel.

Nové

Město

O založení Nového Města

Když se syn Jana Lucemburského Karel vrátil po smrti slepého krále v zimě roku 1347 do Prahy, díval se jednoho večera se svou družinou z okna na Prahu. Slunce právě zapadalo, sníh se třpytil na střechách Malé Strany i Starého Města a bílý pás zamrzlé Vltavy se vinul jako stuha od obzoru k obzoru. Všichni pozorovali s nadšením i dojetím krásnou podívanou, a ze všech nejvíc se jí obdivoval mladý král. Se slzami v očích prohlásil, že se jeho městu nevyrovná žádné jiné na světě, ba ani Paříž, kterou tak dobře znal, a na konec té chvály se obrátil k dvornímu hvězdáři.

„Už kněžna Libuše věštila slávu Prahy, a já své drahé město chci zvelebit tolik, že bude jako nejkrásnější klenot. Ty umíš vyčíst z postavení hvězd a zvěrokruhu budoucnost všeho lidského; pověz mi, co stojí tam nahoře psáno o Praze?“

Hvězdář, který až do té chvíle stál mlčky opodál, se vytrhl ze svého zadumání a pravil tiše:

„Přeješ si, králi, abych ti odpověděl, a jako tvůj věrný sluha a služebník tak učiním podle svého nejlepšího svědomí. Ale varuji tě, protože ve hvězdách je psáno něco jiného, než co věštila Libuše a co slibuješ svému městu ty sám.“

„Jen mluv, mluv,“ pobídl ho netrpělivě král, „musím znát pravdu, ať je jakákoli!“

Hvězdář chvíli mlčel, stál uprostřed družiny s očima téměř přivřenýma, a pak promluvil tichým a sotva slyšitelným hlasem:

„Zkoumal jsem hvězdy a jejich řeč se protiví tvým záměrům. Je psáno ve znameních nebeských, že Malou Stranu postihne ničivý požár, který zahubí všechno na levém břehu Vltavy a obrátí Malou Stranu v popel a dým. Také Staré Město podlehne zkáze, neboť přijde veliká povodeň a ve vlnách se zhroutí ulice a domy, takže nezůstane kámen na kameni a Staré Město zajde jako bezmocné zvíře, stržené divokým proudem.“

Domluvil a v síni nastalo veliké ticho, všichni se mlčky dívali otevřeným oknem dolů na Prahu, jež se pomalu ztrácela v podvečerním šeru. První se vzpamatoval král, oči mu zasvítily, rozhlédl se po zkormoucených tvářích své věrné družiny a řekl odhodlaně:

„Možná, že je tak opravdu psáno ve hvězdách, ale lidská vůle se

nemá vzdávat hvězdám bez odporu. I kdyby živly zničily obě pražská města, Praha nezahyne. Neboť přikazuji, aby bylo vystavěno na protějším břehu nové město pražské, jež se bude přimykat k staroměstským hradbám. Praha přece nemůže zahynout!“

Muži pozdvihli hlavy, král ukázal do houstnoucího šera ve vltavské kotlině a pokračoval uchváceně:

„Od Poříčí při vltavském břehu se potáhne třetí pražské město až ke vsi Rybníku, ke Zderazu a k Opatovicům a hradby je obklíčí dlouhým pásem od Poříčí až k Vyšehradu, od řeky k řece. Do jeho ulic vlny povodně nedosáhnou a oheň před ním couvne.“

Králův úmysl se brzy začal obracet v skutek. Zanedlouho byly vyměřeny hradní zdi i brány, ulice, náměstí i tržiště. Ti, kteří se chtěli usídlit v nové části Prahy, dostali za malý peníz pozemky, a ještě na samém konci zimy vydal král zakládací listinu. Mnozí si přáli, aby nová část Prahy byla pojmenována po svém zakladateli Karlovem, avšak Otec vlasti odmítl a rozhodl, že bude mít jméno, jež od té doby nese po celá dlouhá staletí: Nové Město pražské.

O Nekázance

Stavba Nového Města rychle pokračovala a král Karel IV. sám osobně dohlížel na plány i na jejich provádění. Aby se město zdárně vyvíjelo a jeho obyvatelé měli všechno, co potřebují, určil Otec vlasti, že každý majitel nového pozemku musí začít nejpozději do jednoho měsíce se stavbou domu a že se každý má ve svém novém sídle usadit dřív, než uplyne půldruhého roku. Noví obyvatelé byli osvobozeni dvanáct let od placení berní, a nadto královo privilegium ustanovilo, aby byly ze Starého do Nového Města přemístěny dílny kolářů a kovářů, nožířů i zámečníků.

Nové Město rychle rostlo, a král často navštěvoval rušné staveniště: sledoval, jak pilně pracují zedníci, kameníci i tesaři, jak vznikají nové ulice, tržiště i náměstí, a přísně dbal, aby měřiči postupovali přesně podle návodu a plánů.

Jednou se vrátil z daleké cesty, a sotva si nakrátko odpočinul, hned spěchal za nové hradby, aby se přesvědčil, jak za jeho nepřítomnosti práce pokročily. Pomalu ujížděl v sedle svého koně podél hradeb k bráně svatého Ambrože, jak se tehdy říkalo dnešní Prašné bráně, a pozoroval ruch na staveništích. Náhle se zamračil a prudce zastavil.

Kolmo proti hradbám se táhla úzká ulička, na kterou si nemohl vzpomenout, ať se rozpomínal na plány a nákresy sebevíc. Přivolal stavitele, dal si předložit nákresy a vskutku viděl, že není v žádných papírech zakreslena. S přísnými vráskami na čele přikázal, aby se k němu bez prodlení dostavili všichni měřiči i stavitelé, a rázně žádal vysvětlení, jakou uličku to vlastně vyměřují a kdo jim tak určil.

Stavitelé se chvíli vykrucovali, nechtěli s pravdou ven, ale potom přece jen viděli nezbytí a přiznali:

„Nikdo nám nekázal, abychom tu ulici založili a v plánech zakreslena nebyla. Ale myslíme, že tu bude velmi potřebná, aby nikdo nemusil zbytečně jezdit oklikou. Jestli však žádáš, ihned ji zrušíme, aby bylo po tvé vůli."

Král sklonil hlavu, uvažoval, pak se rozhlédl a po malé chvíli se přestal kabonit. Projel uličkou, postál u zeměměřičů a nakonec přikývl.

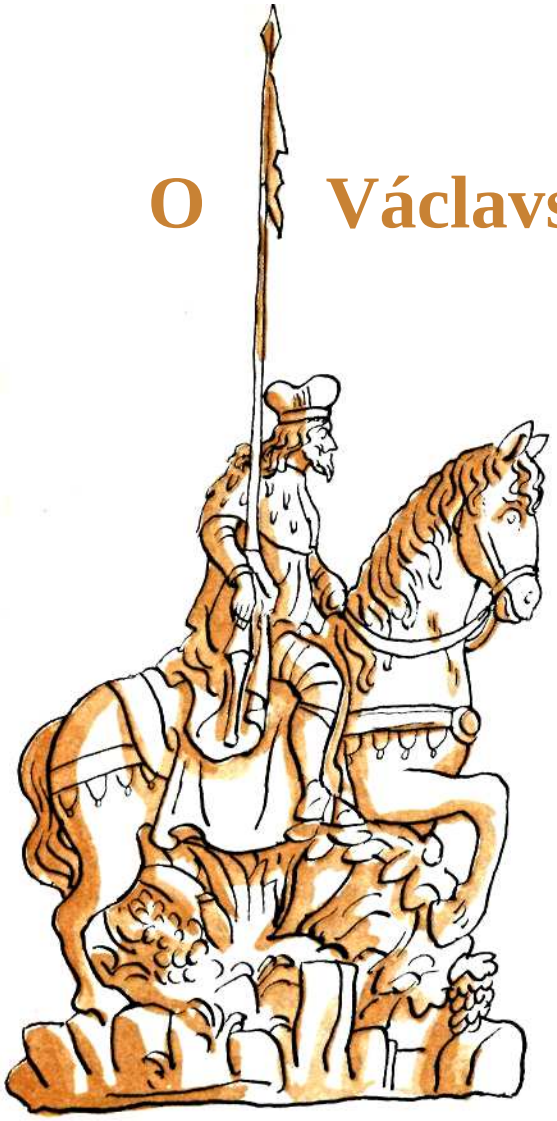
„Nechte ji už tak," řekl mírně, „jak jste ji vyměřili. Ať zůstane; ale protože jsem nikomu nekázal, abyste ji zřídili, ať se jí říká Nekázalka, a to jméno ať jí zůstane navždycky."

Tak se i stalo. Ulička byla zanedlouho dokončena a vskutku dostala jméno, jež si král přál. Jen po čase si ji lidé přeměnili z Nekázalky na Nekázanku.

Avšak vypráví se také, že jméno Nekázanky vzniklo docela jinak. Bohatý pražský měšťan Svach, řečený Pícník, měl na staveništi Nového Města velikou zahradu, která se táhla od dnešní Jindřišské ulice až k městským příkopům. Svach byl člověk ziskuchtivý, čile využil stavebního ruchu a otevřel středem své zahrady novou cestu, aby povozy nemusely objíždět. Místa kolem cesty pak prodával za drahý peníz pro stavbu domků. Rok po Karlově smrti koupil cestu od Svacha měšťan Pešek, jemuž se říkalo Celník, neboť jeho syn Šimon byl celným v Kutné Hoře. Cestě se začalo říkat Šimonova, už to nebyla cesta, ale ulička, a pověst měla nevalnou: nastěhovali se do ní lidé nekalého řemesla, frejíři i ženy lehkých mravů, pobertové a výtržníci. V uličce zavládla veliká nekázeň a občané Nového Města ji proto začali nazývat Nekázankou; na Šimona celníka se brzy zapomnělo, a uličce zůstalo to jméno dodnes.

A tak si vyberte mezi moudrým králem a povětrnou cháskou.

O Václavském náměstí

Za starých časů byl chudý lid odkázán většinou jen na mouku, kroupy a tuřín; když uhodila neúroda, stačilo proto jen málo a v zemi zavládl hlad. S hladem přicházely nemoci, často i morová rána, a smrt si pak nevybírala: kosila chudáky i bohatce, měšťany i urozence, a nikdo si před ní nebyl jist.

Také v sedmnáctém století nastala v Čechách doba veliké neúrody a hlad byl tak zlý, že krajíček chleba měl cenu zlata. A jestliže hladověli lidé na venkově, tím hůř bylo v Praze. Konšelé Nového Města se tehdy dlouho radili a po mnoha úvahách se začali přiklánět k názoru, že požádají císaře, aby přikázal dovézt do země obilí z ostatních částí jeho říše, kde hlad ještě nebyl tak zlý. Jen nejstarší konšel nesouhlasil, neboť věděl, že mocipáni si obvykle vzpomenou na svůj lid, jen když potřebují peníze anebo vojáky; proto vystoupil proti mínění většiny a prohlásil, že takový návrh nebude užitečný, neboť i když cizinci dodají do země obilí, určitě tak neučiní zadarmo a nakonec budou Češi platit potem i slzami. Výmluvnými slovy zapřísahal ostatní, aby se ještě jednou zamysleli a hleděli se dostat z nouze vlastními silami a vlastními prostředky; stejně jako se předkové obraceli v době nedostatku vždy ke své vlastní krvi, zejména ke knížeti Václavovi, měli by tak učinit i jejich potomci a sami hledat východisko z bídy.

Konšelé dlouho o jeho slovech uvažovali, ale na nic moudrého nepřišli; nakonec rozhodli, že po způsobu předků požádají o radu i

pomoc všechny patrony s knížetem Václavem v čele. Tak i učinili; a stalo se ještě toho dne, že se obloha zatáhla těžkými mračny a pršelo tak dlouho, až se vyprahlá země naplnila vláhou, obilí pookřálo a vydalo nakonec tak dobrou úrodu, že byl nejhorší hlad zažehnán.

Konšelé se usnesli, že na projev díků i na památku té šťastné záchrany dají vytesat z kamene sochu knížete Václava a postaví ji na takové místo, aby byla všem neustále na očích. Našli si dobrého sochaře, dohodli se s ním a sochař skutečně vytesal v krátkém čase pěknou sochu knížete na koni. Nabízeli mu za tu práci tři sta dukátů, avšak sochař odmítl a žádal, aby mu zaplatili obilím; tak se i stalo, a sochař dostal za své dílo kromě peněz ještě deset strychů žitné mouky. Sochu pak kázali konšelé postavit v horní části Václavského náměstí, a tam stála až do roku 1879, kdy byla – dávno už povětřím sešlá – přemístěna na Vyšehrad.

Dobrou úrodou však konšelům starosti nekončily, a už sama sochařova prosba naznačovala, že ani zdaleka ještě není všechno v pořádku. Nedostatek mouky a chleba způsobil, že v zemi vládla veliká drahota a lichváři odírali prostý lid jak mohli. Nejlakotnější byli právě pražští pekaři, kteří si dávali platit za maličký pecen chleba div ne zlatem, a zle s chlebem škaredili a lichvařili. Chléb se stal pokrmem boháčů a na chudý lid zbývaly jen ty nejmenší drobínky. Konšelé proto rozhodli, že budou postupovat proti lichvářům mnohem tvrději než dosud, a také tak činili; obilný obchod přeložili na Koňský trh do blízkosti nové sochy knížete Václava, aby měli prodej pod lepším dohledem, a venkovským pecnářům dovolili prodávat v dolní části náměstí. Pražští pekaři se proti tomu zpěčovali, avšak nic jim to nepomohlo, chléb z venkova se v Praze prodával a byl nejenom lacinější než pražský, ale také mnohem lepší. A co víc, venkovští pecnáři prodávali kromě bochníků i krajíce a krajíčky, takže neodešel s prázdnou ani největší chudák, který měl peníze jen na jediný tenounký skrojek. V dolní části Václavského náměstí stály tehdy dlouhé lavice, plné nakrájených skrojků, patek, krajíců a krajíčků, a nikdy nezbyl ani drobeček.

Nad celým tím hemžením stála socha knížete Václava a sledovala počestné i lichváře, spravedlivé i nespravedlivé, chudáky i bohatce, kteří hleděli ještě víc zbohatnout. A říkalo se tehdy po Praze, že socha má zvláštní moc a že ještě není všem zlým dnům konec, neboť nejhorší časy teprve přijdou. Až stará česká nesvornost dostoupí vrcholu, vtrhne do země nepřítel a bude zabíjet, pálit a drancovat. Češi se nakonec sjednotí, ale už bude pozdě, nepřítel je ve všech bitvách

porazí na hlavu a jejich prořídlé houfy požene až do Prahy. K největší a poslední bitvě dojde na Václavském náměstí, a bude to řež tak krutá a nemilosrdná, že se krev povalí po celé šířce náměstí až dolů na Staré Město. Sotva však jediná kapka skropí sochu knížete Václava, kníže na svém koni oživne, pozvedne kopí s praporcem a mečem zamává v tu stranu, kde stojí Blaník. V tu chvíli se vrch otevře, blaničtí rytíři vyjedou ze své podzemní skrýše, tryskem dorazí do Prahy a nepřítele navždycky vyženou. Potom nastane v české zemi dlouhá doba pokoje a čas velkého rozkvětu i štěstí.

O černém kocourovi

Za časů morové rány bylo postiženo i Nové Město. Lidé padali jako mouchy a káry s nebožtíky rachotily po ulicích dlouho do noci. V Panské ulici bydlela tehdy rodina bohatého měšťana, a pod stejnou střechou žil i sluha, lakotný a nepřející člověk, který svému pánovi už dlouhá léta záviděl peníze i dům, mladou ženu i tři zdravé děti. Celé roky přemýšlel, jak by se zmocnil jeho majetku, ale bál se spravedlnosti, a tak se jen tajně v duši soužil a navenek projevoval tím větší věrnost a oddanost.

Když mor začal řádit i na Novém Městě, sluha si náhle uvědomil, že má splnění dávného snu na dosah ruky. Netrpělivě čekal a dychtivě pozoroval svého pána, zda se na něm už nezačínají projevovat příznaky smrtelné choroby. A vskutku, morová rána se nevyhnula ani Panské ulici. Sousedé umírali po desítkách, jednoho dne ulehla i mladá žena a zanedlouho vydechla naposled; brzy nato onemocněl i ztrápený pán a v několika dnech ho nebylo mezi živými.

Sluha si mnul radostí ruce, neboť teď už viděl před sebou jedinou a poslední překážku: trojlístek osiřelých dětí, které měly zdědit všechen otcův majetek. Dlouho se nerozpakoval: úřadům oznámil, že ho majitel domu krátce před smrtí ustanovil z vděčnosti za dlouholeté služby poručníkem dětí i správcem domu a celého jmění; tajně si vyrobil falešnou listinu, na níž napodobil pánův podpis, a nepravá poslední vůle byla uznána za pravou. Teď už měl ruce volné, neboť v

poslední vůli stálo, že kdyby děti nešťastnou náhodou zemřely, připadl by všechen majetek jejich poručníkovi a nikomu jinému.

I stalo se, že jednoho dne děti zmizely, jako by se do země propadly. Sluha se zkormoucenou tváří rozhlásil po sousedství, že nebožátka zahynula na mor a že je dal hned pochovat, aby se nákaza z nečistého povětří nešířila dál.

Hned první noc ho však probudila podivná bolest na srdci. Otevřel oči a vykřikl strachem: na prsou mu stál veliký černý kocour a upíral na něj žluté, divoké oči. Sluha ho chtěl shodit na podlahu, kocour se mu však vrhl do tváře a ošklivě ho poškrábal. S krvácejícími drápanci ve tváři vyskočil probuzený spáč z postele a chtěl kocoura vyhnat z domu, ten však zmizel a vyděšený sluha ho marně hledal po všech světnicích i chodbách. Hledal ho i ráno a po celý den, díval se pod postele i za záclony, ale po kocourovi jako by se slehla země.

V noci se však objevil znovu, a také tentokrát mu zaťal drápy do rukou i do obličeje tak prudce, že sluha vykřikl bolestí a do rána už strachem nezamhouřil oko. Nazítří se rozhodl, že další noc stráví raději u sousedů, a ještě před západem slunce zamkl byt i dům a vydal se na ulici. Sotva ušel několik kroků, zaslechl za sebou tiché zamňoukání, otočil se a strnul: kocour s naježeným hřbetem mu kráčel v patách. Vykřikl, ale než se vzpamatoval, měl kocoura na rameni a do tváře se mu znovu zaťaly ostré drápy. Snažil se zvíře setřást, dal se do běhu, trhal kocoura oběma rukama od poškrábaného obličeje a křičel ze všech sil, aby ho lidé zbavili černé příšery; sousedé se zastavovali, vrtěli hlavou a divili se, neboť žádného kocoura nikde neviděli: před nimi běžel ulicí sluha, křičel bolestí i strachem, mával rukama a chránil si tvář. Chtěli mu pomoci, ale pak usoudili, že

chudák ztratil rozum, že se radostí nad tím náhlým majetkem docela pomátl. Snažili se ho uklidnit, mluvili k němu soucitnými a konejšivými slovy, ale sluha se zmítal jako v divokém zápase a brzy jim zmizel z očí za nejbližším rohem.

Ještě několikrát ho pak spatřili, jak běží ulicí, hlasitě naříká a mává rukama na všechny strany, jako by s něčím zápasil, ale pomoci mu nemohli. Jednoho dne se už neukázal a nikdo ho od té doby nespatřil.

Starému domu v Panské ulici se začalo říkat U černého kocoura, a lidé v sousedství si na nový název brzy zvykli; zvykl si i nový majitel, který se zanedlouho do opuštěných místností nastěhoval.

Roky plynuly a starý příběh pomalu upadal v zapomenutí. Avšak když po čase přišli dělníci s motykami a krumpáči, aby dům zbourali a uvolnili tak místo pro stavbu nové koleje piaristů, objevili v prvním poschodí tři zazděné dětské kostry.

Vzpomněli si na šíleného sluhu a lehko se domyslili pravdy.

O pokladu na Poříčí

Za staroměstskými hradbami bylo několik osad, které Karel IV. začlenil do obvodu Nového Města. Patřila k nim i Poříč, jež vyrostla při vltavském brodu; usazovali se tam hlavně kupci a kramáři, kteří si uprostřed osady vystavěli kostel svatého Petra a u jeho zdí zřídili podle starého zvyku hřbitov.

O poříčském hřbitově se dlouhá léta vyprávělo, že tam straší. A vskutku, nad jedním zašlým hrobem se noc co noc objevovalo o půlnoci malé žlutavé světélko, míhalo se ve větru jako plamínek dohořívající svíčky, a hodinu po půlnoci zase zmizelo. Kostelník věděl, že noční světélko označuje zakopaný poklad, a proto začal potají pátrat, kdo v tom hrobě vlastně leží.

Nahlédl do zápisů, vyslechl pamětníky a tak se kousek po kousku dopátral pravdy. V poříčské osadě kdysi bydlil bohatý měšťan; peněz měl jako železa, ale lakomý byl jako málokdo. Pil jen vodu, jedl jen chleba a chodil v hadrech, jaké by si na sebe nevzal ani ten poslední a nejubožejší tulák. Došlo to s ním tak daleko, že si k stáru objednal rakev, postavil ji do komory a v ní spával, aby ušetřil na prostěradlech. A stalo se, co se stát muselo: jednoho dne ho našli v rakvi bez ducha. Příbuzní se čile sháněli po dědictví, ale objevili jen několik stříbrňáků; napadlo je, že lakomec peníze někde ukryl,

prohledali celý dům od sklepa až na půdu, nahlédli do každé škvíry a štěrbiny, proklepali stěny a podlahy, hledali za starými trámy na půdě a kopali ve sklepě, rozpárali peřiny i polštáře, avšak nikde nic neobjevili.

Uplynul rok a na nebožtíkově hrobě se začal objevovat malý žlutý plamének. Starý kostelník svěřil svému synovi hrobníkovi, co se doslechl z lidských řečí i čeho se dopátral ve starých zápisech, a hrobník srdnatě navrhl, že poklad vykope.

Kostelník však zavrtěl hlavou.

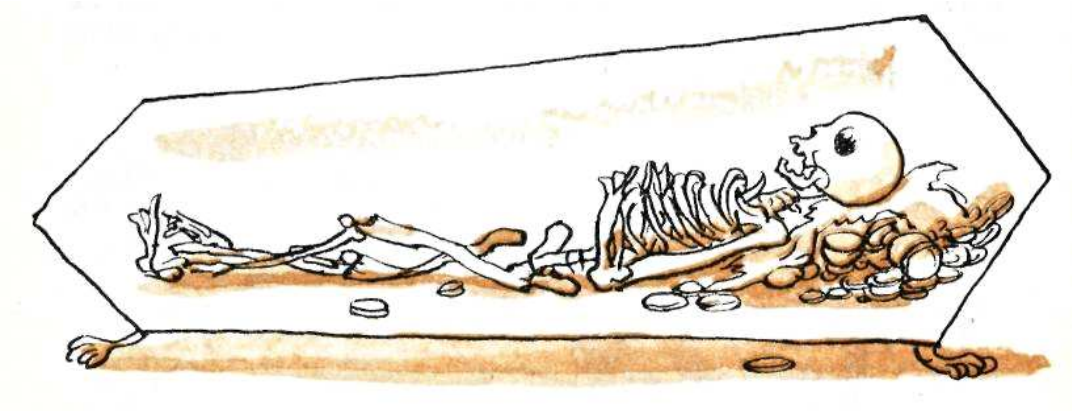
„Tak jednoduché to s poklady zase není. Při každém úderu motykou se poklad propadne o tři sáhy hlouběji, takže se nikdy nedokopeš. Abys tomu zabránil, hodíš na hrob právě o půlnoci růženec, avšak musíš to učinit tak, aby růženec zůstal v kruhu a dopadl právě kolem plamínku. Potom se už plamen neuhne a ty můžeš začít s prací.“

Syn uposlechl, nějakou dobu se cvičil v házení tkanice s navlečenými korálky, a když získal zručnost, naučil se házet s růžencem. Po čase se zdokonalil natolik, že pokaždé zasáhl přesně cíl, a tehdy se vydal s otcem o půlnoci na hřbitov.

Hodil růženec přesně tak, jak se to naučil, plamínek se přestal chvět a hořel klidně a tiše jako v bezvětří. Otec i syn začali bez meškání kopat a kopali tak dlouho, až jim pod motykou zadunělo víko rakve. Otevřeli ji a spatřili hromádku zetlelých kostí; pod nebožtíkovou hlavou však ležel napůl rozpadlý polštářek, a v něm se lesklo v záři lucerny veliké množství peněz i drahocenných šperků. Lakomý měšťan tolik miloval své zlato, že se s ním nechtěl rozloučit ani po smrti, a zašil peníze do podušky, na které pak umřel.

Kostelník s hrobníkem vzali zlato, hrob zase pečlivě zasypali, a protože nebyli tak lakotní jako nebožtík, velikou část objeveného pokladu rozdali ostatním chudým; i z toho, co jim zůstalo, žili pak spokojeně až do smrti.

O bumbálkovi

Na Poříčí bydlil kdysi švec jménem Matěj. Byl to dobrák od kosti, s každým ochotně ztratil slovo, své práci rozuměl, a tak ho lidé měli rádi. Boty, škorně a střevíce uměl šít s fortelem, vyznal se v teletině i kozlovici, v skopovici, v červené kůži i pytlovině, jenom jednu vadu měl: rád se napil. Nejšťastnější byl nad verpánkem anebo když si mohl pěkně od srdce poklábosit se sobě rovnými; žil sám, rodinu neměl, po večerech mu bylo doma smutno, a tak vždycky po setmění, jakmile dokončil práci, zamkl domek a zamířil do nejbližší hospody. Sedával nad korbelem dlouho do noci a nic nedbal rychtářova zvonce, který večer co večer ohlašoval zavírací hodinu; hospodský zavřel dveře, zhasil světlo, nejvěrnější přátelé chmeloviny si přenesli lavici do zadní světnice a tam pili tak dlouho, dokud nebyli docela na makotinu.

Poslední se vždycky vracíval domů švec Matěj. Venku už byla tma jako v pytli, Matěj škobrtal a vrávoral, utržil při těch nočních cestách nejednu bouli a modřinu, ale nikdy se mu nestalo, že by nenašel správnou ulici a pravé dveře. Jednou zase tak přebral hlavu chmelem a vracel se domů ještě později než jindy; světlo neměl, měsíc nesvítil a s

milým Matějem se všechno točilo. Rozum zapomněl v konvici, nohy se mu pletly a vzduch rovnal do sáhů, přidržoval se zdí, hlasitě vzdychal a sliboval, že se už na korbel do smrti nepodívá. Cesta mu připadala delší než obvykle, už si svatosvatě myslil, že zabloudil, když tu náhle spatřil před sebou slabé světlo. Hned ho napadlo, že je to nějaký pozdní chodec s pochodní, neboť tehdy si každý musil svítit v noci sám a kdokoli šel bez pochodně, byl pokládán za zloděje nebo za něco ještě horšího. Švec se škobrtavě rozběhl za světlem, avšak náhle strnul, jako by do něho hrom uhodil: před ním stál ohnivý muž.

Matěj si v tu chvíli vzpomněl, že jeho kumpáni často vyprávěli o nočním ohniváku z okolí svatopetrského kostela, a teď viděl na vlastní oči, že to byla pravda pravdoucí; nohy se mu roztřásly, kolena se pod ním podlomila, ale ohnivák ho v poslední chvíli zachytil, něco přátelsky zamumlal, vzal milého Matěje kolem ramen a vedl ho domů. Chvílemi ho musil podpírat, a protože ulice byla nachmelenému Matějovi příliš úzká a milý švec vrávoral od zdi ke zdi a od rohu k rohu, motali se ti dva po ulici sem a tam, že by nikdo na první pohled nepoznal, kdo vlastně má v hlavě a kdo koho vede. Švec viděl, že mu ohnivý muž nechce ublížit, strach z něho spadl, začal si dokonce prozpěvovat, a ohnivák ho doprovázel tichým falešným brumláním.

Nebyla to cesta snadná; několikrát málem spadli do stoky, Matěj co chvíli zakopl o schod, narazil na dřevěný sloupek podpírající pavláčku anebo ťápl rovnou do kaluže. Nakonec se však přece jen šťastně dostali až k ševcovu domku; ohnivák opřel Matěje o dveře a starostlivě se díval, jak jeho svěřenec šátrá po klíči a hledá ukazovákem klíčovou dírku. Konečně se Matějovi podařilo odemknout, na prahu se obrátil, rozpřáhl doširoka náruč a řekl dojatě:

„Kamaráde, zaplaťpánbůh, že jsi mě takhle dovedl domů! Kdoví, kde bych byl bez tebe skončil.“

Ohnivý muž se napřímil v zádech, skoro se zdálo, že si radostí povyskočil, a pak řekl vesele:

„Ty ani nevíš, že jsi mě tím poděkováním vysvobodil. Já jsem se zaživa taky rád podíval do džbánku až na dno a špatně jsem skončil: na cestě z krčmy do krčmy jsem upadl hlavou na kámen a za trest jsem pak musil svítit takovým jako já v noci na cestu. Jakmile uhodila půlnoc, hned mě pod zemí popadl neklid a strach, že nějaký bratr z mokré čtvrti skončí jako já, a tak jsem ho hleděl ve zdraví dovést domů. Tři sta let už vodím ochmelky ulicemi noční Prahy, a ještě ani jeden mi nepoděkoval; patnáct jich ranila mrtvice, sotva mě uviděli, jiní přede mnou uprchli v hrůze a našli se i takoví, že mi spílali a

vyhrožovali. Ty jediný jsi věděl, co se sluší a patří. Nikdy ti to nezapomenu!“

Domluvil, světlo pohaslo a ohnivý muž zmizel. Matěj ještě chvíli stál s vyvalenýma očima v černočerné tmě, několikrát i zavolal, ale protože od řeky profukoval studený vítr, nakonec zavřel a šel spát.

Marně pak vyprávěl svým kumpánům, že vysvobodil ohnivého muže ze zakletí, nikdo mu nevěřil a v hospodě se mu pro tu historku ještě dlouho posmívali.

Jedno však museli uznat všichni: od té doby se ohnivý muž v poříčských uličkách už nikdy neukázal.

O zedníkovi a zazděné jeptišce

V uzounké uličce nedaleko Poříčí žil chudý zedník. Dětí měl jako kvítí, zato práce málo, a tak rodina často hladověla. Děti plakaly, žena bědovala a zedník marně sháněl aspoň nějaký malý výdělek, který by mu na čas pomohl z nejhorší nouze.

Když už byl na pokraji zoufalství, ozvalo se jednoho večera rázné zaklepání na dveře jeho domku. Žena si krátce předtím odběhla k sousedům, děti už spaly, zedník seděl u stolu s hlavou v dlaních a věnoval se svým neveselým myšlenkám. Otevřel opatrně dveře a spatřil na prahu neznámého muže se zahalenou tváří; vylekaně couvl, avšak neznámý ho uklidnil pohybem ruky, vstoupil do světnice a rychle za sebou zavřel. Mlčky se rozhlédl a pak se zedníka tiše zeptal, zda by si nechtěl vydělat pěknou hromádku peněz.

Chudák jen bez hlesu přikývl a nesměle se otázal, kam má nazítří přijít. Neznámý však zavrtěl hlavou.

„Ta práce spěchá a nemůžeme ji odkládat. Seber si věci a pojď se mnou, za hodinku se vrátíš.“

Zedník nechtěl zmeškat příležitost, rychle sebral náčiní a vyšel s neznámým na ulici. Tam už čekal kočár, oba nastoupili a cizinec zavázal zedníkovi oči šátkem. Jeli dlouho, dlouho, až konečně zastavili na hrbolatém dláždění. Neznámý uchopil zedníka za loket a pomohl mu vystoupit; kdesi na věži právě odbíjely hodiny desátou a zedníkovi se zdálo, že to jsou hodiny v Emauzích, avšak oči mu zakrýval šátek, a tak neviděl ani na krok. Zakuklenec mu nedopřál čas na dlouhé úvahy a pobídl ho, aby šel dál. Nejprve ho vedl dlouhou chodbou a pak s ním sestoupil po nekonečných schodech do podzemí, kde páchla plíseň a voda. Teprve tam si směl zedník sejmout šátek; rozhlédl se a uviděl, že se ocitl v rozlehlém sklepě. Při zdi spatřil čtyři další zakuklence s hořícími svícemi v rukou.

Muž, který zedníka přivedl, se obrátil k těm čtyřem a zeptal se:

„Jak jste se rozhodli? Ptám se váš ještě jednou a naposledy – jak zní váš rozsudek?“

„Ať zemře,“ ozvalo se jako z jedněch úst.

Zakuklenec přikývl a obrátil se k zedníkovi.

„Je tedy rozhodnuto. Vykonej práci, ke které jsem tě najal.“

Zedník se roztřásl po celém těle a nebyl schopen jediného slova, jen se tázavě díval na zakukleného dlouhána. Ten se obrátil a ukázal na malý výklenek v pozadí sklepa. Zedník přistoupil blíž, nahlédl do výklenku a spatřil ženskou postavu s pouty na rukou i na nohou a s roubíkem v ústech; měla na sobě cáry z hábitu jeptišek a tlumeně vzlykala. Chudák se obrátil a řekl třaslavým hlasem:

„Odpusťte, pánové, ale nerozuměl jsem vám dobře. Co mám vlastně udělat?“

Vysoký cizinec položil ruku na kord a řekl netrpělivě:

„Zazdít tuto osobu. Jestliže to neuděláš, živ odtud nevyjdeš.“

Zedník se rozhlédl, ale viděl, že ze sklepení neunikne. Rozvažoval, co má dělat, pak si vzpomněl na své hladové děti a se slzami v očích se pustil do práce.

Když skončil, zakuklený průvodce vytáhl z pláště kožený váček a odpočítal mu odměnu: byla to pěkná hromádka peněz, ale chudáka nepotěšila ani v nejmenším. Třesoucí se rukou zastrčil peníze za halenu, a právě v tom okamžiku si povšimli, že se maska na tváři jeho průvodce nepatrně posunula; zahlédl malý kousek opálené kůže, červenou skvrnku v podobě dvou zkřížených mečů, avšak průvodce si povšiml zedníkova pohledu, rychle si tvář přikryl a řekl:

„Pamatuj si, že nikde neprozradíš ani slovo o tom, co jsi viděl a slyšel. Jinak zaplatíš hrdlem.“

Chudák neodpověděl jediným slovem, zakuklenec mu znovu zavázal oči a odvedl ho do kočáru. I tentokrát trvala jízda dlouho, možná ještě déle než poprvé. Konečně zastavili a zedník vystoupil. Cizinec mu strhl šátek z očí a kočár se tryskem vzdálil. Na břehu za řekou začali v tu chvíli kokrhat první kohouti.

Zedníkova žena nespala, celou noc trnula v úzkosti a nezamhouřila oči ani na chvíli. Vrhla se svému muži kolem krku a s pláčem se ho ptala, kde se tak dlouho zdržel.

„Neptej se mě,“ řekl zedník, „musím si všechno znovu promyslit. Řeknu ti to ráno, teď se chci vyspat. A kup něco dětem k jídlu, přinesl jsem peníze.“

Odstrojil se a ulehl na lůžko, ale myšlenka na sklepní výklenek mu nedala spát. Znovu a znovu si představoval, že kdesi za čerstvou zdí pomalu dohasíná život neznámé ubožačky, a to pomyšlení ho trápilo čím dál tím víc. Nakonec vstal a řekl své ženě všechno, co se mu v noci přihodilo. Chudák žena se dala do pláče, peníze štítivě odstrčila a naléhala na svého muže, aby všechno pověděl podle pravdy konšelům. Zedník dlouho neváhal, rychle se ustrojil a sotva se rozednilo, rozběhl se na radnici.

Konšelé dali pátrat v okolí Emauz, prohledali desítky a desítky sklepů, avšak nikde nenašli po čerstvé zdi ani stopu. Přikázali tedy pátrat po vysokém muži se znaménkem na tváři, ale všechno bylo marné; ať hledali jak hledali, neobjevili nic.

Tajemní osnovatelé nočního zločinu zůstali neobjeveni, a dodnes nikdo neví, pod kterým domem se rozpadají v prach a popel kosti nešťastné jeptišky.

O hrobníkovi a kartách

Poříčský hrobník byl poctivec a dobrák od kosti, ani stéblo by nikomu nepřeložil přes cestu, ale jednu vadu přece jen měl: protože mu bývalo při jeho truchlivém řemesle občas trochu smutno, rád chodíval večer do hospody na Kuklíku, aby přišel na jiné myšlenky. Chmelovině neholdoval, na dlouhé klábosení si také nepotrpěl, zato si však rád zahrál karty anebo v kostky. A obojí hrával tak náruživě, že z něho byl zakrátko karbaník a hráč naslovo vzatý. Nejraději sedával s kostelníkem od Svatého Petra a se sousedem bečvářem; jakmile se ti tři sešli, hned vytáhli z kapsy čertovy lístky anebo kostky z březového dřeva a už s nimi nebyla kloudná řeč: hráli šerhu i zpívanou, malého i velkého dudáka, krále, němého, kdo co rád, macáka, slepého, zamazaného i suchého vola, a nejednou krmili žaludskou bábu a trumfovali až do bílého rána.

Znenadání však v Praze vypukl mor. Hrobník měl od rána do večera plné ruce práce, ale sotva se začalo smrákat, už seděl v šenku na Kuklíku a hrál. Peníze se mu do kapes jen hrnuly, kostelník na tom

nebyl o nic hůř, ani bečvář se nedal zahanbit, a tak měli vždycky před sebou pěknou hromádku peněz, ba i stříbro se v ní občas zalesklo. Hospody se sice zavíraly hned po slunce západu, ale těm třem to nevadilo ani za mák; jakmile se ozval „pivní“ zvon, přestěhovali se do zadní světnice a hráli dál. Nebyli tam sami: mnoho lidí se tehdy dalo

ze zoufalství i smutku na pití, a tak bývalo ve světnici za šenkem rušno až dlouho přes půlnoc. Sedávali tam ševci i vetešníci, špitálníci i nunváři, mleči i stupkové, čističi stok z nedaleké Řásnovky, ba i sám kat si někdy přisedl v koutku, aby si svlažil hrdlo. Biřici a rychtářovi pacholci měli jiné starosti, než dozírat na uzavírací hodinu, protože museli být u ohňů, jejichž kouř ve dne v noci čistil morové povětří, a tak se hrobník leckdy vracíval domů až za bílého rána.

Roztodivná společnost v hospodě na Kuklíku však začala poznenáhlu řídnout: mor si nevybíral, a nebylo večera, aby některá židle či lavice nezůstala prázdná. Nakonec zůstali jen hrobník, bečvář a kostelník, a stalo se, že si černá smrt v jediný den přivolala i bečváře a kostelníka, takže hrobník zůstal v šenku sám jako kůl v plotě. Smutně seděl na lavici, zadumaně se probíral hromádkou otrhaných karet a nálada se mu horšila minutu od minuty. Nějakou dobu čekal, neobjeví-li se ve dveřích pozdní návštěvník, kterého by mohl pozvat na partičku, poposedával jako na trní, pak náhle zastrčil karty do kapsy, narazil si na hlavu čepici a vyběhl z šenku, jako by mu za patami hořelo.

Běžel rovnou do kaple, kde leželi pod rubášem oba jeho kamarádi. Rozsvítil svíce, poodhrnul rubáše a těžce si povzdechl:

„Kamarádi, s kým já teď budu hrát? Co bych za to dal, kdybych vám mohl ještě jednou zamíchat a pozvat vás na partičku!“

Sotva to dořekl, bečvář pozvedl hlavu, zamžoural očima a seskočil z már. Hrobník strnul, ale ještě se ani nevzpamatoval, a už se hrabal zpod rubáše kostelník. Rozsadili se na dlaždice uprostřed kaple, hrobníkovi se ještě chvíli třásly ruce, ale potom zamíchal karty a rozdával, jako by seděl v šenku na Kuklíku.

Zatím se venku strhla prudká bouře, hrom bil, okenní tabule jen drnčely, každou chvíli se v kapli rozsvítilo žlutavé světlo a ozvala se rána, jak někde blízko uhodilo. Ti tři si však ničeho nevšímali, hráli a hráli, a když je přestaly bavit karty, vytáhl hrobník z kapsy kostky, pak se zase vrátili ke kartám a hráli a hráli a trumfovali, přebíjeli se navzájem a vykřikovali přitom obvyklá úsloví karbaníků, a byli by tak nejspíš hráli až do rána anebo na věčné časy. Přiblížila se však půlnoc, zahřmělo, okno se vysypalo, průvan zhasil svíce a od té chvíle bylo v kapli ticho; i bouřka se začala vzdalovat, jen déšť vytrvale šuměl, jako by nikdy neměl přestat.

Když ráno přišli nosiči pro máry a otevřeli dveře, strnuli hrůzou; na dlaždicích leželi tři nebožtíci – bečvář, kostelník a hrobník – a ten třetí ještě svíral v ruce karty, jako by se právě chystal vynést eso.

Pohřbili je všechny společně do jednoho hrobu, avšak vypráví se, že hrobník nedošel klidu ani po smrti: za bouřlivých nocí obchází ulicemi kolem kostela, míchá v ruce karty anebo haraší kostkami a úpěnlivě prosí náhodné chodce, aby si s ním zahráli. Prý ho vysvobodí jen ten, kdo nad ním vyhraje, ale kdo za našich časů ještě umí hrát šerhu, zpívanou anebo macáka?

O tajemné vile z Florence

V místech nádraží Praha-střed bývaly dřív zvlněné pláně, zarostlé trávou a keři; opodál se táhly městské hradby s baštami a jen tu a tam stál nízký a málo úhledný domek. Říkalo se tu Na Florenci, a později zdědila ten název i ulice, která vznikla nedaleko. Bohatí měšťané si začali stavět na konci pláně vily i letohrádky se zahradami, a tak tu žila bída a nouze v těsném sousedství s přepychem i bohatstvím. Jeden z nových letohrádků patřil bohatému pražskému kupci; stavba se ztrácela za hustými korunami stromů a obyvatelé z domu téměř nevycházeli, takže je vlastně nikdo ani pořádně neznal. Jen to věděli lidé ze sousedství, že kupcova žena je mladá a nadobyčej krásná, i když trochu smutná a mlčenlivá. Tichý poklid odlehlých míst vyrušila čas od času drobná událost, o níž se pak mluvilo celé týdny. Takové vytržení z lenivě plynoucího času znamenal i kočár, který se jednoho dne zastavil před vraty bílého letohrádku; služebníci otevřeli kovaná vrata, naložili zavazadla, kupec ještě naposled zamával a kočár se rozjel k Poříčské bráně.

Všichni si snadno domyslili, že kupec odjel na dlouhou cestu a že krásná paní zůstala sama samotinká, jen se starým němým sluhou. Dny míjely, dlouho se nic nedělo, až si lidé povšimli, že se v okolí zahrady potuluje mladý muž z nedalekých domků, kde bydleli ti chudí a nejchudší. Vídali ho v blízkosti letohrádku ráno i večer, a nejednou ho tam spatřili i v noci, když nad Vítkovem vyšel velký měsíc. A kdykoliv se zahradou mihl bílý šat paní domu, mladík strnul, přitiskl se ke mřížím a bez hnutí sledoval každé hnutí na zahradě. To se pak opakovalo ještě mnohokrát, až se jednou stala podivná věc: mladý muž kráčel s hlavou sklopenou podle plotu, když tu náhle před jeho nohy dopadla veliká kytice růží. Zastavil se, rychle pozvedl oči a ustrnul. V zahradě stála bíle oděná paní, plaše se na něj usmívala, pak se rychle obrátila a zmizela ve spleti pěšinek a hustých křovin.

Od té chvíle vídali lidé mladého muže v sousedství letohrádku ještě mnohokrát; avšak brzy si povšimli, že se s ním stala podivná a nečekaná proměna. Z tváře mu zmizel smutek, oči mu svítily a šťastně se usmíval, jako by mu náhle patřil celý svět.

Minulo jaro, přešlo i léto, ze stromů zmizelo listí, napadl sníh a zase roztál. V zahradě kvetl zlatý déšť i rybíz a ve větvích zpívali ptáci jako o závod. V sousedství letohrádku se povídalo mezi lidmi ledacos: tu a tam někdo zahlédl mladého muže na pěšinkách zahrady, jiní ho spatřili, jak časně ráno za svítání vychází zadní brankou, a ještě jiní tvrdili, že ho zahlédli při úplňku v osvětleném okně letohrádku.

Jedné noci zahrčel od Poříčské brány kočár a zastavil před zahradou. Vystoupil starý kupec, otevřel bránu a spěšným krokem zamířil ke spícímu domu. Nikdo nevěděl, co se dalo potom; měsíc zapadl, nad zahradou houkal vytrvale sýček, a pak najednou zabušil na

okno nejbližšího stavení němý sluha z letohrádku a rozčilenými posuňky se snažil vysvětlit probuzeným spáčům, že se stalo něco strašlivého.

V letohrádku nejspíš nikdo neměl ani tušení, že se pán domu vrátil. Kupec zamířil přímo do zadních komnat, otevřel dveře a zůstal stát na prahu jako zkamenělý. Ve světle měsíce spatřil na lůžku svou spící ženu, a její dlaň spočívala v černých vlasech neznámého mladého muže; poblíž okna stála vyřezávaná kolébka a v ní tiše oddechovalo novorozeně. Stařec se vrátil do přízemí, vzbudil sluhu, s jeho pomocí spícího mladíka svázal a vynesl ho z komnaty. Hlukem z chodby se však probudila mladá žena; otevřela oči, posadila se a spatřila před sebou starého kupce. Stál na prahu v otevřených dveřích, díval se na ni nenávistným pohledem a v ruce držel uříznutou hlavu jejího milého. Vykřikla hrůzou, kupec zdvihl uťatou hlavu a zvolal:

„Tohle si schovej pro svého syna – až se tě bude jednou ptát, kdo byl vlastně jeho otec!“

Víc nepromluvil, hodil hlavu na podlahu, pak vyběhl do zahrady, nasedl do kočáru a už ho nikdo nikdy nespatřil. Sotva dozněl v dálce rachot kol a dusot kopyt, vyděšený sluha se vzpamatoval z hrůzy a běžel pro sousedy. Všechno jim svou posunčinou ukázal a ještě jim stačil vysvětlit, že mladá paní přišla o rozum, že běhá po zahradě a s bláznivým smíchem objímá kmeny stromů i opuštěnou lavičku, kde sedávala kdysi se svým milým.

Zatím se nad Novým Městem rozzuřila nenadálá noční bouře. Blesk stíhal blesk a hrom burácel téměř bez přestání, obloha jako by se otevřela, a jeden z těch nebeských poslů zasáhl i lomenici letohrádku. Dům vzplanul jako věchet slámy, a když se konečně spustil déšť, bylo už pozdě.

Sotva k ránu bouře přešla, vydali se lidé na dýmající spáleniště. Našli jen ohořelé zdi, spálenou zahradu a v koutě mezi vyvrácenými stromy mrtvolu mladého muže bez hlavy. Nešťastná žena zmizela navždy, právě tak jako její dítě: beze všech pochyb oba zahynuli v plamenech. Ani kupec se už nikdy neobjevil v místech svého činu a po čase proskočila v sousedství zpráva, že odjel do ciziny, aby se vyhnul trestu.

Zříceniny vypáleného letohrádku stály uprostřed zahrady ještě mnoho let. Zarostly hustou spletí křovin a plevele a kdekdo se jim vyhýbal, neboť po sousedství se začalo vyprávět, že za měsíčních nocí tam bloudí mezi stromy krásná bílá paní v bílých šatech, s děťátkem na ruce a se svým bezhlavým milencem po boku.

O katově meči

Když ještě nespojoval Štvanici s vltavským břehem most, obstarával dopravu na ostrov převozník. Bydlil na Štvanici a měl nad domkem prkno s namalovaným obrazem, jenž představoval lidskou ruku s napřaženým mečem, a s hrotu meče stékala kapka krve. Říkalo se, že namalovaná tabule je znakem pobřežního práva, avšak vypravěči tvrdili něco jiného a dodnes trvají na svém.

Za starých časů nesměl kat bydlet mezi městskými hradbami; obvykle měl domek někde opodál za branou a s ostatními obyvateli města se stýkal jen málokdy. Snad na tom mělo vinu jeho hrůzyplné řemeslo, snad to způsobil i jeho osamělý život vyděděnce; leckdy míval kat i pověst člověka, který zná mnoho tajemných věcí – někdy býval pokládán tak trochu i za čaroděje, a jindy se věřilo, že dovede zaříkáním či tajuplnými léky hojit nejrůznější choroby a zranění. Proto lidé občas docházeli do katovny pro masti a lektvary a věřili, že lék z rukou popravčího má zázračnou moc.

Takovou pověst měl i kat ze Štvanice. Stalo se jednou, že za ním přišla jakási žena s nemocným synkem; chlapec postonával, byl bledý a neduživý a doktoři nad ním jen krčili rameny. Matka se vydala ke katovi až pozdě večer, aby ji nikdo nespatřil, neboť se bála lidských řečí: tehdy platilo, že kdokoli se dotkne kata, ztrácí všechnu čest a stává se bezectným vyděděncem. Sotva však vkročila do světnice, mihl se na stěně slabý záblesk světla; možná, že to jen průvan pohnul plaménkem kahance, avšak žena se vylekala a roztřásla se na celém těle, neboť si povšimla, že i kat pobledl ve tváři. Naléhala na něj a prosila, aby jí pověděl, proč se tak polekal, avšak kat dlouho otálel, a

teprve po dlouhé chvíli se přece jen odhodlal a řekl ženě pravdu.

„Když jinak nedáš, povím ti to. Jakmile vstoupil pod mou střechu tvůj synek, pohnul se na stěně meč, a to znamená, že tvůj syn bude jednou tím mečem popraven.“

Žena se rozplakala, avšak kat dodal:

„Nemusíš se bát, protože zlou sudbu můžeme odvrátit. Když mi dovolíš, říznu mečem tvého syna do prstu, aby vytryskla aspoň krůpěj krve. Tím bude předpověď vyplněna a tvému synovi se nic nestane.“

Postrašená matka svolila, kat sejmul obrovský meč a dotkl se ostřím dětského prstu. Chlapec slabě vykřikl, i když spíš strachem než bolestí, a na ostří meče se objevila kapka krve, rudá jak rubín. Kat pověsil strašlivý nástroj zpátky na zeď a spokojeně si oddechl.

Tak meč došel žádané oběti. Chlapec se uzdravil, vyrostl a dožil se spokojeného stáří. Na památku té události vymaloval kdosi meč s lidskou rukou i s krůpějí krve na dřevěnou tabuli a pověsil ji ke vchodu katova domku. Obraz tam pak visel dlouhá léta i poté, co se do bývalé katovny nastěhoval místo kata převozník.

O vodníkovi a medvědáři

Při dolním konci Nového Města se táhla za starých časů až ke Karlínu za Poříčskou bránou mezi vltavským břehem a Štvanicí skupina ostrůvků s několika mlýny. Jeden z nich se jmenoval Na kameni; nebyl to žádný škrťák, ale pořádný mlýn, a pod jeho jezem býval odedávna vodník. Dlouho žil spokojeně, k mlynářovi a k mlečům se choval zdvořile, jen ho trochu trápilo, že si z něho krajánci a tovaryšové rádi tropí šprýmy, neboť milý vodník si trochu šlapal na jazyk a huhňal tak zle, že mu bylo rozumět sotva každé páté slovo.

Při jedné veliké povodni nanesla řeka do blízkosti jezu tolik hlíny a písku, že se tam vytvořil protáhlý ostrůvek, který se každým rokem neustále zvětšoval. Začas se na něm uchytily sítiny, z vrbových proutků vyrostly pěkné vrby, a na to tiché a opuštěné místo chodíval vodník nejraději. Vysedával na vrbách, s rukama za zády se procházel po břehu a díval se na měsíček, anebo jen tak seděl na kameni a spravoval si střevíce. Občas se na ostrůvku objevil osamělý rybář, ale z toho si vodník těžkou hlavu nedělal; když to byl slušný člověk, ztratil s ním i několik slov a poradil mu, na co má chytat při kalné vodě a na co při úplňku, v kterou noční nebo denní hodinu je lov

nejlepší, kde sídlí v tůni sumec a kde nechytí nic než malou padoustvičku.

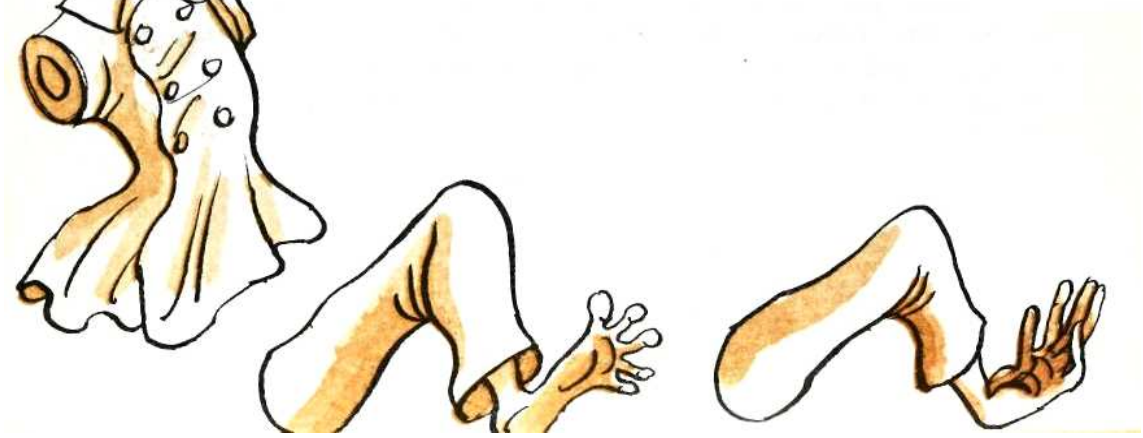
Jednoho dne však koupil mlýn Na kameni nový mlynář. Jmenoval se Šašek a své řemeslo měl rád jako už nic jiného na světě. Mouku mlel bílou jako padlý sníh a bez přestání hleděl na svém mlýně něco pospravit, vylepšit a vymyslit. Brzy si povšiml i malého ostrůvku na řece: beranidlem zatloukl do náplavky dřevěné kůly, aby zpevnil nános hlíny a písku, břeh osadil topoly, a ostrov mu rostl každým jarem přímo před očima. Rybáři se hněvali, protože jim mlynář plašil ryby a vrše zely prázdnotou, vodník se zlobil, že je někdejší klid ten tam, ale mlynář se jen smál a hleděl si svého díla.

V té době jezdíval často na ostrůvek rybář, který bydlil za Poříčskou branou. Večer co večer založil od ostrůvku šikmo před řeku čtvero šňůr, a brzy ráno už přicházel na staroměstský trh s celou vrší pěkných kaprů i štik. Od té doby, co se nastěhoval do mlýna nový mlynář, byl však jeho úlovek hubenější a hubenější a rybář si musel vypomáhat tím, že řezal na ostrově proutí a pletl košíky.

Jednoho večera tak smutně seděl nad prázdnými vršemi, když tu se mu náhle po boku objevil vodník. Rybář se zprvu lekl, ale pak zdvořile pozdravil a pozval vodníka, aby se k němu posadil na kus řeči. Slovo dalo slovo a brzy si oba notovali, jak se ty staré dobré časy s příchodem nového mlynáře pokazily; a když si dost postýskali, začali kout plány, jak by vetřelce z ostrůvku vystrnadili.

Tři dny nato se rozneslo po celém Poříčí a Špitálsku, že v Šaškově mlýně Na kameni straší. V

osm hodin večer, když ještě mlýn běžel naplno, znenadání v rámech nad šalandou zapraskalo, na podlahu spadla s temným úderem zelená ruka, pak noha a hned potom trup, druhá ruka a ještě jedna noha. Dál už mleči nečekali a vyřítili se ze mlýna, jako by je honil sám čert. Jen stárek se ještě stačil ve dveřích ohlédnout a v tu chvíli málem vypustil duši z těla: z trámoví dopadla na podlahu šalandy hlava s dlouhými zelenými vlasy, jednotlivé části se spojily, a už tu stál vodník ve zmačkaném kabátku a hrozivě koulel očima. To stárkovi stačilo; v mžiku byl pryč a nezastavil se až na Poříčí.

Krajánkové se začali mlýnu vyhýbat, mleči si hledali řemeslo jinde a práce v mlýně vázla. Mlynář zastavoval kola už v sedm hodin večer, ale nic to nepomáhalo; nakonec se s ním rozloučil mládek i stárek, a mlynář si marně lámal hlavu, jak by se vodníka zbavil. Leckterý odvážlivec se o to pokusil, i jeden kurážný krajánek se přihlásil, uvelebil se na noc v šalandě a připravil si k ruce křídu, dvě pometla, černou slepici, šavli, bambitku, šedý závoj, kropáč a hrnek s odvarem černobýlu, ale sotva mu k nohám spadla ruka a hned po ní druhá, krajánek ztratil odvahu a v mžiku byl pryč. Ráno našli mleči křídu rozšlapanou na prášek, metlu roztrhanou, slepici uškrcenou, hůl zlámanou na třísky, ze šavle byly tři kusy, z šedého závoje zůstaly jen cáry a bambitku s kropáčem objevili v odvaru z Černobýlu.

Dlouho se nikdo neodvážil proti vodníkovi něco podniknout, až se

jednoho večera před západem slunce objevil u mlýna potulný medvědář s velikým huňáčem na řetězu a s dvěma opicemi. Valem se stmívalo, noc byla na krku a medvědář slušně poprosil mlynáře, aby ho nechal pod svou střechou do rána. Mlynář zprvu o tom nechtěl ani slyšet, ale potom se zadíval na obrovitého medvěda, a v tu chvíli ho napadlo, co by asi dělal vodník, kdyby najednou tuhle potulnou partu našel v šalandě.

Řekl medvědáři, že ho tedy nechá v mlýně na noc, a pověděl mu poctivě i všechno, co se v šalandě děje, jakmile udeří osmá hodina. Medvědář však byl člověk světa znalý, a tak jen mávl rukou, uvelebil se na podlaze, přikryl se starým kabátem a chystal se klidně ke spánku. Sotva zamhouřil oči, v trámech u stropu něco zapraskalo a na podlahu spadla ruka, pak noha, pak trup, pak ještě jedna noha, ještě jedna ruka, hlava, a v mžiku stál před medvědářem celý vodník. Na protřelého světoběžníka si však nepřišel. Medvědář se rozesmál, tiše mlaskl na medvěda a zaluskal prsty na opice, v tu chvíli se vyřítil z jednoho kouta obrovitý huňáč a objal tlapami hubeného vodníka, z druhého kouta vyskočily s vřeštěním opice, a už je měl vodník na hřbetě. Naříkal, prosil a bědoval huhňavým hlasem, aby pro všechno na světě medvědář toho psa a ty zuřivé kočky zavolal zpátky, ale medvědář se ještě chvíli popásal na tom divadle a pak řekl:

„Pustím tě na svobodu, ale musíš mi slíbit, že se v mlýně už nikdy neukážeš.“

Vodník bez rozmýšlení slíbil, medvědář tiše mlaskl, medvěd s mručením couvl zpátky do kouta a opice skočily s brebentěním za nejbližší trám. Vodník už dál nečekal a zmizel stejně rychle, jako se objevil. Medvědář se uvelebil na staré pytle, přikryl se kabátem a v malé chvíli spal spánkem tak hlubokým, že s ním ráno mlynář musil pořádně zatřást, aby ho probudil.

Nechal si od něho všechno dopodrobna vypovědět, bohatě ho obdaroval a přátelsky se s ním rozloučil. Když se pak večer slunce nachýlilo k západu, vyšel mlynář ze mlýna a netrpělivě čekal na břehu, co se bude dít.

Dlouho se nedělo nic, ale jak se přiblížila osmá, rozběhly se znenadání po hladině široké kruhy a uprostřed nich se vynořila střapatá hlava s hřívou zelených vlasů.

Vodník opatrně pohlédl na mlynáře, na mlýn, znovu na mlynáře, a pak se nesměle zeptal:

„Mhlynáři, mháš tham ještě thu khočkhu a thoho phsa?“

Mlynář přikývl.

„Mám, jakpak bych neměl! A musím ti povědět, že to nebyl pes, ale fenka, a že se jí dnes narodila štěňata. A kočka asi nechtěla zůstat pozadu, takže máme plný košík koťat. Nechceš se podívat?“

Vodník si smutně povzdychl, chvíli mlčel a pak řekl:

„A víš, že nechci, mhlynáři?“

V tu chvíli byl pryč, a už se nikdy ve mlýně neukázal. Mlynář pak mlel dál svou mouku bílou jako sníh a ve volném čase rozšiřoval náplavku: zatloukal kůly, vysazoval topoly, navážel na břehy štěrk, a ostrůvek rostl a rostl, až z něho byl pořádný ostrov. Když se pak spojil s ostatními, začalo se mu říkat Švihovský, pak Rohanský, a to jméno mu už zůstalo.

O třech divných zjevech

K nespočítání a k nepřehlédnutí je zástup novoměstských strašidel, strašidýlek, tajemných úkazů, zjevení a nočních duchů. Na některé jsme už ukázali prstem, kolem jiných jsme přešli po špičkách, další si schováme na čas příhodnější, a pořád ještě zbývá netrpělivý hlouček těch, kteří se už sotva dostanou ke slovu. Zamíchali jsme lístky s jejich jmény a vytáhli namátkou aspoň tři; a jsou to jako z udělání právě ti nejpozoruhodnější.

O falešném snu

V Dlážděné ulici žila za starodávna vdova s mladým synem. Kdesi daleko však vypukla jednoho dne vojna, syn právě dorostl do vojenské míry, a tak musil narukovat. Své tovaryšské úspory uložil k matce a už se těšil, že se hned po návratu ožení. Vdova byla žena hodná a počestná, ale jak už to bývá, jednu chybičku přece jen měla: ráda si přisadila do lotýnky. Raději škudlila na jídle i na oblečení, jen když mohla hrát, a zanedlouho se z nevinné zábavy stala učiněná vášeň. Peněz však měla vdova málo, zvlášť když syn byl daleko a nemohl vydělávat, a tak si jednoho dne vypůjčila z jeho úspor. Udělala to poprvé, podruhé a podesáté, úspory se valem tenčily a vdova sázela stále vášnivěji, neboť se utěšovala, že příště už docela jistě vyhraje a všechny peníze zase vrátí. Už se zdálo, že se k ní štěstí obrátilo zády navždycky, ale potom měla jedné noci podivný sen: zdálo se jí, že slyší tichý hlas, který jí neodbytně šeptá do ucha, aby vsadila jisté

číslo, a byl to sen tak živý, že se vdova probudila a dlouho pak nemohla usnout. Sotva však zamhouřila oči, hlas se ozval znovu; a znovu naléhal, prosil a sliboval. K ránu se jí sen zdál potřetí, a to už vdova nelenila; sotva se rozednilo, vzala zbytek synových úspor a všechny peníze vsadila na číslo, které slyšela ve snu. Vsadila a samozřejmě nevyhrála. V zoufalství vyskočila z okna a její duch se dodnes zjevuje o půlnoci v Dlážděné ulici, pobíhá od rohu k rohu a varuje náhodné chodce, aby nespoléhali na štěstí a na sny, i když se třeba opakují třikrát za jedinou noc.

O domácím pánu ze Smeček

V domě U města Paříže ve Smečkách se prý kdysi oběsil z příčiny dnes už dávno

zapomenuté domácí pán. Sáhl si na život v konírně, jež tehdy zabírala celé přízemí domu, a pamětníci vypravují, že ve výroční den té události se koně vzpínali na zadních, trhali ohlávkou a leckdy se plašili tolik, že byli za malou chvíli pokryti potem i pěnou. Konírna byla začas zrušena a rozsáhlý prostor se rozdělil na několik bytů. Domácí pán se však objevoval znovu a hlídal, zda je všechno v takovém stavu, v jakém svůj dům opustil; jakmile někde zjistil sebemenší změnu, zle se rozlítil a uvedl všechny úpravy do původního stavu. Rok co rok dával nový majitel opravovat zídku u zahrádky, a vždycky mu ji duch znovu rozbořil; zboural příčky v bývalé konírně, vylámal opravený roh, zkazil spravenou pumpu. Procházel po chodbách, bytech i zahradou a nikde nestrpěl ani nejmenší novotu. Ba i tu osudnou skobu nikdo nedokázal vytáhnout ze zdi, a sotva se to přece jen podařilo, domácí pán ji tam znovu s velikým zlobením zarazil; když si pak na ni některý odvážlivec pověsil šaty, rozházel mu je rozhněvaný duch po zemi a vyváděl tak, že do rána nikdo v celém domě nezamhouřil ani oko.

A když už jsme ve Smečkách – kde se vlastně ten název vzal? Už ve 14. století se tu říkalo ve Smekhaci, Smekhacově, v latinských názvech in vico Smekhaci. A praví se, že ulice byla pojmenována po člověku, který měl přezdívku Smek hače – svlékl nohavice. Škoda, že už se asi nikdy nedovíme, jak k té pěkné přezdívce vlastně přišel.

O paní s hrncem

Objevuje se čas od času v okolí ulice Na rybníčku, je zahalena v dlouhém bílém rubáši a místo hlavy má kamenný hrnec. Chuděra skončila špatně: její muž se zadíval do očí mladičké krasavice a své ženě v noci potají uřízl hlavu. Tehdy se dělo mnoho podobných nepravostí, neboť v Praze řádil zrovna mor a leckdo měl pocit, že brzy nastane konec světa. Muž, který tak hanebným způsobem zahubil svou ženu, uložil nebožku nedaleko okna, zahalil ji do rubáše ruce jí natřel černou barvou, na krk místo hlavy posadil kamenný krajáč a zakryl ho rouškou, a po sousedství pak s velikým nářkem rozhlásil, že mu žena umřela na mor. Nikdo se ho dál nic neptal, chuděru rychle pochovali, ale ta klidu nedošla a dodnes připomíná lidem svůj osud a strašnou a nepotrestanou křivdu.

O Karlově

Za časů Karla IV. žil v Praze mladý a chudý stavitel. Měl mnoho plánů a snů, chtěl se proslavit nějakým velkým a nevídaným dílem, ale nemohl najít příležitost, aby se uplatnil. Co víc, miloval krásnou dceru novoměstského rychtáře, rád by se s ní oženil, avšak otec nechtěl provdat dceru za chudáka a nešťastnému nápadníkovi oznámil škodolibě, že mu dá svolení teprve tehdy, až si pomůže ke slávě a hlavně k penězům.

Po nějakém čase se mladý stavitel doslechl, že císař chce vystavět na ostrohu proti Vyšehradu nový kostel. Uvědomil si, že se mu nabízí dlouho hledaná příležitost a hned se chopil díla. Nejedl, nespal, dlouho do noci seděl ve své komůrce a jen kreslil, rýsoval a počítal. Když pak císař uviděl jeho smělý plán, přikázal mladému staviteli, aby se díla ujal a postavil kostel podle svých představ.

Mladý stavitel se dychtivě pustil do práce a zanedlouho se začaly na ostrohu zdvihat zdi nové stavby. A měla to být stavba vskutku nevídaná, s osmihranným půdorysem, s okny nádherných kružeb a hlavně s odvážnou klenbou ve tvaru hvězdicovité báně.

Všichni to smělé dílo obdivovali, našli se však i závistivci, kteří mladému staviteli nepřáli císařovu přízeň. Pomlouvali ho, prohlašovali potají i veřejně, že ještě nemá zkušenosti, že na tak odvážnou stavbu nestačí a že celá ta věc je zjevně nad jeho síly. Klevety závistivou se donesly až k císaři, ten si dal mladého stavitele zavolat a otevřeně mu řekl, co se o jeho práci po Praze povídá. Mladý muž se však nedal, znovu předložil císaři plány a výpočty a dopodrobna mu vysvětlil své záměry. Císař a král slíbil, že bude jeho dílo podporovat až do konce, prohlásil, že staviteli věří a ujistil ho svou důvěrou na tak dlouho, dokud ji sám nezklame.

V srdci mladého muže se však zahnízdila nejistota. Začal o své stavbě pochybovat, věděl, že široko daleko nikdo takové dílo ještě nepostavil, a propadal neklidu čím dál tím víc. Už viděl, že se mu otec jeho milé znovu vysměje, že se navždycky rozplynou jeho sny o nových a ještě smělejších stavbách, a už si představoval, že skončí v opovržení a všeobecném posměchu.

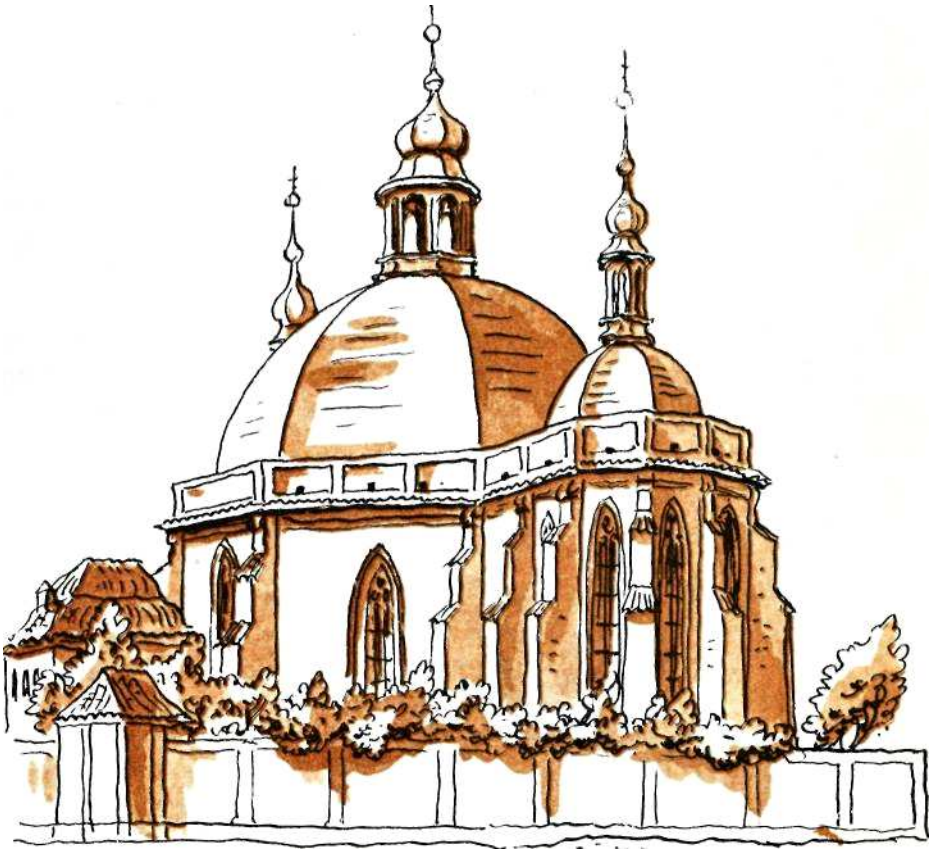
S takovými myšlenkami se vrátil od krále, dlouho do tmy bloudil ulicemi, a teprve když se na nebi objevil měsíc, zamířil na staveniště. Pod lešením bylo ticho a mladý muž stál dlouhou pod mohutným

portálem. S očima široce rozevřenýma se díval vzhůru k nedokončené klenbě a propadal zoufalství stále většímu. Pozdě v noci se vrátil do své komůrky, usedl ke stolu, hlavu si položil do dlaní a bylo mu hůř a hůř. Na chvilku usnul neklidným spánkem, ale potom se probudil a znovu se díval do tmy a tak seděl dlouhou dobu v polospánku a v polobdění, až náhle zaslechl za svými zády tichý šramot. Obrátil se a spatřil ve stínu u dveří temnou postavu v černém plášti. Vyskočil, ale noční návštěvník ho uklidnil pohybem ruky a řekl konejšivě:

„Vím, co tě trápí a čeho se bojíš. Neměj strach, přišel jsem jen proto, abych ti pomohl. Nechci, abys zahynul v bídě, a proto mě vyslechni: všechno záleží na tobě; získáš slávu, bohatství i rychtářovu dceru, ale výměnou žádám tvůj podpis. Nic víc.“

Stavitel hned věděl, na čem je; byl však už tak zoufalý, že mu na ničem nezáleželo, jako v polospánku uchopil pero a podepsal se na malý lístek pergamenu. Sotva tak učinil, hlava mu klesla na desku stolu a znovu usnul neklidným spánkem.

Sotva se ráno rozbřesklo, už byl na staveništi a pobízel zedníky a tesaře do další práce. Nevěděl, zda noční setkání bylo skutečné či zda se mu všechno jen zdálo, ale cítil, že se mu důvěra poznenáhlu začíná zase vracet. Stavba rychle pokračovala, už byl zasazen poslední svorník, už zbývalo jen strhnout lešení, jež do té chvíle ještě zakrývalo

mohutnou osmipaprskovou klenbu a její žebra.

Na prostranství před kostelem se shromáždil velký zástup lidí a všichni netrpělivě čekali, až se klenba objeví před jejich zraky v celé své kráse. Nikdo z nádeníků a zedníků však nechtěl lešení strhnout, všichni se báli, že se klenba na ně zřítí. Marně je stavitel prosil a zapřísahal, marně vysvětloval, přesvědčoval a zase prosil. Když viděl, že je všechno úsilí marné, znovu se ho zmocnil někdejší neklid, znovu mu vyvstaly v mysli staré obavy: vydrží klenba – nebo nevydrží?

Vrhl se do kostela, zapálil lešení, a když suché dříví vzplanulo mohutným plamenem, chvíli ještě stál a čekal a potom vyběhl zpátky k čekajícímu zástupu. Sotva překročil práh, za jeho zády zahřměla mohutná rána, kostel se zatřásl a kouř z hořícího dřeva se smísil s oblakem šedivého prachu. Lidé vykřikli zděšením, začali couvat a nad hlavami zástupu se neslo volání:

„Klenba spadla! Klenba spadla!“

Stavitel zůstal stát jako solný sloup. S vytřeštěnýma očima hleděl na prázdná okna, z nichž se valila oblaka dýmu a prachu a v hlavě měl jen jedinou myšlenku:

„Všemu je konec, teď už mi nepomůže nikdo na světě. I sám ďábel mě podvedl, i ďábel se mi vysmál!“

Obrátil se a jako šílený pádil pryč, pryč, pryč z toho prokletého místa.

Kouř se pomalu rozplynul, oblaka prachu se usadila v trávě i v korunách stromů a první zvědavci se odvážili nahlédnout do kostela. Na podlaze ležely ohořelé trámy, ve vzduchu čpěl kouř, ale vysoko nad hlavami se jim zdvíhala nad prostorem chrámu široká, nádherná klenba bez jediné trhlinky.

Hledali mladého stavitele, aby mu oznámili radostnou novinu, ale ten zmizel. Teprve pozdě večer ho vylovili rybáři z Vltavy při staroměstském břehu, ale to už bylo na všechno pozdě.

O lásce ze Ztracené cesty

Opuštěné a odlehlé bývaly končiny mezi Karlovem a někdejší Žitnou branou. Pěšinky i cesty mezi zahradami byly vyhledávaným útočištěm mileneckých dvojic, úkrytem pro ty, kteří neměli čisté svědomí a v ulicích Nového Města se raději příliš neukazovali. Také v místech dnešní porodnice bývala veliká zahrada a kolem ní se táhla opuštěná stezka: však se jí také říkalo Ztracená cesta.

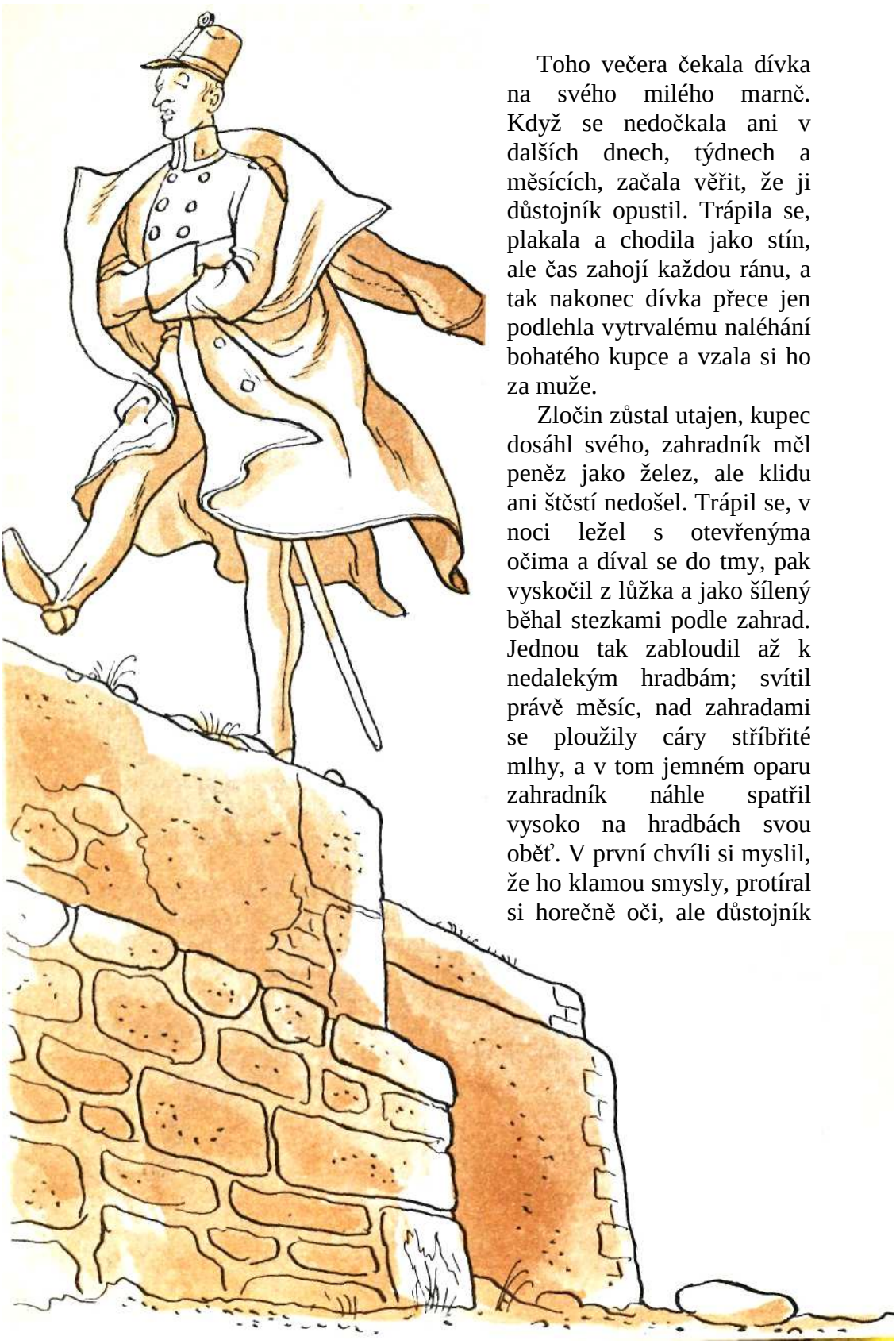
V nedaleké zahradě si postavil dům novoměstský měšťan, který měl mladou a krásnou dceru. Dívka se zalíbila jednomu bohatému kupci a ten ji pronásledoval na každém kroku. Dohodl se s otcem, sliboval mu hory doly a měšťan přesvědčoval svou dceru od rána do večera, jaké ji čeká po kupcově boku štěstí; dívka si však postavila hlavu. Kupec se jí nelíbil, a nadto už dala své srdce mladému důstojníkovi a nechtěla se ho vzdát za nic na světě. Když kupec zjistil, kdo je hlavní překážkou jeho štěstí, zle se rozhněval a přemýšlel, jak by se svého soka zbavil. Brzy zjistil, kudy důstojník za svou milou chodívá a kde se s ní potají schází, a potom už nezbývalo nic jiného, než aby si našel pro své záměry vhodného a ke všemu ochotného spojence. Jednoho dne spatřil v zahradě u Ztracené stezky zahradníka,

jak se sklání nad svými záhony; dal se s ním do řeči a zanedlouho věděl, že muž vyšel před nedávném z vězení, kam se dostal pro jakési násilnosti a krádeže. Srdce se mu zatetelilo radostí, vytáhl z kapsy

měšec s penězi a bez okolků navrhl zahradníkovi svůj plán. Zahradník se nějakou dobu ošíval, ale protože to byl lakota a pro peníze by upsal duši čertu, nakonec slíbil, že za bohatou odměnu udělá všechno, co kupec žádá.

Našel si dva kumpány sobě rovné, všichni tři si nasadili na tváře černé škrabošky a ukryli se v houštinách poblíž Ztracené cesty, kudy chodíval důstojník. Nečekali dlouho; ještě se ani nesetmělo, a v záhybu stezky se objevil dívčin milý. Kráčel bezstarostně, vesele si pohvizdoval a neměl ani tušení, co ho čeká. Když přišel blíž, dva z najatých zlosynů se na něj vrhli s klacky a obušky; důstojník se bránil, jak uměl, možná by se byl i ubránil, ale znenadání vyskočil z houštiny zahradník s dýkou v pěsti a vrazil ji nešťastníkovi do zad až po rukojeť. Důstojník zachroptěl, rozhodil ruce a potom padl k zemi; všichni tři ho hned odvlekli do zahrady a hodili do jámy, kterou už zahradník předem vykopal.

Toho večera čekala dívka na svého milého marně. Když se nedočkala ani v dalších dnech, týdnech a měsících, začala věřit, že ji důstojník opustil. Trápila se, plakala a chodila jako stín, ale čas zahojí každou ránu, a tak nakonec dívka přece jen podlehla vytrvalému naléhání bohatého kupce a vzala si ho za muže.

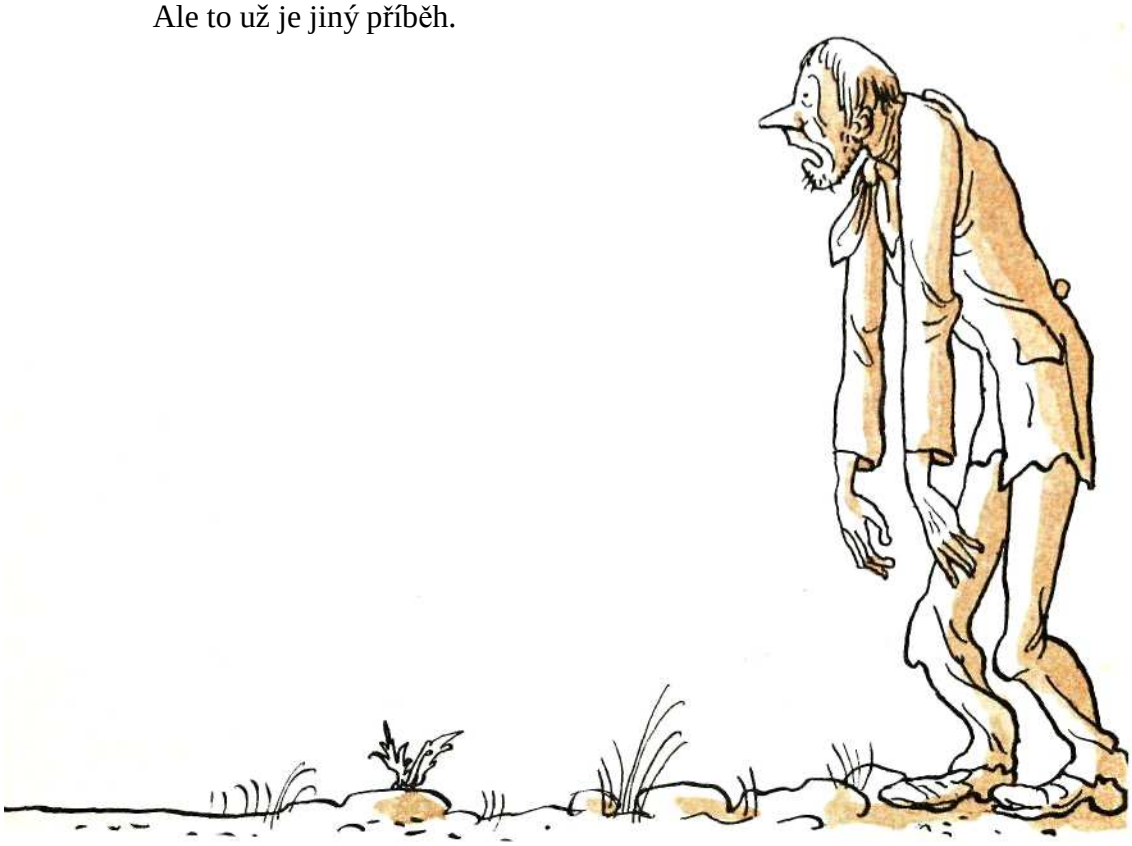
Zločin zůstal utajen, kupec dosáhl svého, zahradník měl peněz jako železa, ale klidu ani štěstí nedošel. Trápil se, v noci ležel s otevřenýma očima a díval se do tmy, pak vyskočil z lůžka a jako šílený běhal stezkami podle zahrad. Jednou tak zabloudil až k nedalekým hradbám; svítil právě měsíc, nad zahradami se ploužily cáry stříbřité mlhy, a v tom jemném oparu zahradník náhle spatřil vysoko na hradbách svou oběť. V první chvíli si myslil, že ho klamou smysly, protíral si horečně oči, ale důstojník

tam byl stále: kráčel pomalu po hřebeni hradební zdi, bílý široký plášť vlál ve slabém vánku, šavle narážela na kameny, ale nevydala ani nejmenší zvuk; duch sestoupil pomalu z hradeb, vážně kráčel k místu, kde došlo k vraždě, a zmizel v zahradních keřích.

Zahradník ho spatřil ještě mnohokrát a každé setkání ho málem připravilo o rozum. Začal scházet na těle i na duši, nejedl, nespal, už byl jako kost a kůže, jen ve tváři mu planuly černé oči jako dva uhlíky. Většinu času trávil v kostele na modlitbách, dokonce dal zavěsit na místo vraždy obraz svého patrona, svatého Štěpána, ale nic mu to nepomohlo: chátral a scházel, až sešel docela a v těžkém trápení umřel. Od té chvíle se objevovala na Ztracené cestě u zavěšeného obrazu postava v černém plášti; naříkala a bědovala, rvala si vlasy a kvílela, až hrůza obcházela. Lidé z okolí se brzy dovtípili, že v těch místech došlo k nějakému zlému skutku, začali tam kopat a vykopali lidskou kostru. Podle šavle i dalších součástek vojenské výstroje poznali, že to jsou pozůstatky zmizelého důstojníka, a tak pravda vyšla najevo.

Zpráva o hrozném nálezu se rychle rozšířila a dostala se až ke kupcově ženě. Teprve teď poznala, že ji milý nezradil, a jak to vlastně všechno bylo; vytušila, že v tom zlém skutku měl prsty její muž, ale ten nic nepřiznal, ač ho prosila a zapřísahala sebevíc.

Ale to už je jiný příběh.

O vodní panně z tůní

Tam, kde se dnes táhne Žitná a Ječná ulice, bývaly zahrady a pláně zarostlé trnkami, šípky a diviznou. V místech nynější ulice V tůních byly skutečné tůně a dál, v těsném sousedství ulice Na rybníčku, býval opravdový rybníček uprostřed osady stejného jména. Na břehu největší tůně se za starodávna objevovala v nočním čase vodní panna. Za svitu měsíce se vynořila z vody, usedla na břeh, tiskla si k tváři listy podbělu a smutně si zpívala. Byla krásná až k nevíře a tak po ní zatoužil nejeden chlapec z okolí; sotva se však některý z nich přiblížil, vodní panna se vrhla do tůně a hladina se za ní zavřela. Právě tehdy se do ní zamiloval jeden mladý muž; pozoroval ji bez dechu z rákosí a olšin, a když mu při neopatrném pohybu zmizela v hlubině, usedl na slehnutou trávu a jako bez rozumu hladil a líbal lístky podbělu, jež před chvílí hladila a tiskla si ke rtům vodní panna. Právě to se však pro ni stalo osudné: sotva jedné měsíční noci usedla na své místo a jako obvykle si přitiskla ke tváři chladné lístky podbělu, jež před chvílí políbil mladý muž, propadla kouzlu; zůstala sedět jako přikovaná a nemohla se ani pohnout. Chlapec usedl vedle ní a prosil ji, aby si ho vzala za muže, ale vodní panna dlouho jen tiše naslouchala a po tváři jí stékaly slzy. Seděli tak spolu dlouho, dlouho, a teprve potom se mladý muž dozvěděl pravdu. Vodní panna kdysi žila na vltavském břehu jako každá jiná podskalská dívka. Jednoho dne se však její otec rybář utopil, matka byla ještě mladá a hezká, nechtěla zůstat nadosmrti vdovou a chystala se k nové svatbě. Ženich se však namísto v matce zhlédl v její dceři a vzplanul k ní takovou láskou, že docela ztratil hlavu. Matka brzy poznala pravdu, v bolesti svou dceru proklela a poslala ji do Vltavy za otcem. Kletba se naplnila, dívka se změnila ve vodní pannu a od té doby žije ve Vltavě i v tůních, jež jsou v podzemí spojeny s řekou; to však ještě nebyl ani zdaleka konec jejímu neštěstí, neboť když se ženich dozvěděl, co se stalo, vinici zabil a sám se utopil. A ubohá dívka může být osvobozena jen tehdy, až ji přijme za vlastní dceru některá živoucí matka a dá ji svému synovi za ženu.

Chlapec vyslechl to smutné vyprávění a zapřísahal se, že jeho matka ji přijme s otevřenou náručí, neboť si nepřeje nic jiného než štěstí pro svého syna; a přemlouval vodní pannu tak dlouho, až mu

uvěřila. Nazítří všechno pověděl matce, ta se však zhrozila, že by si její syn měl vzít za ženu zjevení, v noci se vydala k tůni a zle se na vodní pannu obořila. Vyčinila jí slovy i pěstmi, zahnala ji zpátky do vody a ještě za ní volala, aby už jejího syna nepokoušela, neboť si ji nikdy nemůže vzít a nikdy ji nesmí přivést pod rodnou střechu.

V tu chvíli se objevil na břehu její syn. Už z dálky slyšel bolestný nářek a rozběhl se k olšinám jako smyslů zbavený. Přišel pozdě, zahlédl už jen kola ve vodě a na břehu uviděl svou rozhněvanou matku. Srdce se mu zastavilo lítostí v hrudi a chlapec v zoufalství skočil do vody za svou milou.

Od té doby vodní panna už nikdy na břeh nevystoupila. Z hlubiny však bylo často slyšet její nářek a pláč; a bylo jej slyšet z podzemí i tehdy, když po čase tůň zasypali.

O zvonu, který nepřinášel štěstí

Za husitských časů žil v Novém Městě nedaleko kostela svatého Štěpána německý měšťan jménem Lochmayer. Češi mu říkali Lochmar a neměli ho příliš v lásce: Lochmar byl zvonař a díla z jeho zvonařské huti byla známá široko daleko, avšak jejich tvůrce měl srdce zatvrzelé a zpupné. Vyznával katolickou víru, na husity zle žehral, a když pražský lid začal mstít smrt Jana Husa, zvonař brojil proti nespokojencům a odsuzoval jejich jednání slovy nevybíravými.

Tou dobou právě dokončil ve své dílně pěkný zvon, který byl určen pro věž svatoštěpánského kostela. V nenávisti proti všemu husitskému prohlásil, že by jeho nový zvon spíš než k modlitbám měl vyzvánět na cestu některému husitovi, až ho povedou na popravu. Zlořečil každému, kdo ctil památku kazatele z kaple Betlémské, a neušetřil urážkami ani samotného Mistra. Ve své zášti nezůstal jen u slov; jednoho dne se vmísil s kladivem v ruce do pouličních nepokojů a krvavě zranil několik lidí. To už stoupencům Jana Želivského míra trpělivosti přetekla, Lochmar byl jat, vsazen do Novoměstské radnice a odsouzen k smrti stětím.

Zatím byly dokončeny na svatoštěpánské zvonici poslední přípravy k zavěšení nového zvonu. Vytáhli ho vzhůru, upevnili na trámy ke hřídeli a zvoník se chystal zatáhnout za provaz, aby poprvé rozhoupal jeho kovové srdce.

Řízením osudu či náhodou se stalo, že v tu chvíli vyváděli odsouzeného zvonaře z vězení, aby ho odevzdali katovi. Průvod byl právě uprostřed cesty, když se ozvalo dunění zvonu. Vyplašilo hejno holubů, neslo se nad náměstím a přehlušilo i cinkání umíráčku, který doprovázel zvonaře na jeho poslední pouti. Lochmar se zaposlouchal do hlubokých úderů zvonu, poznal jeho hlas a uvědomil si, že to, co přál nenáviděným husitům, se splnilo – i když způsobem, jakého se ani ve snu nenadal: na jeho vlastním hrdle. Zachvěl se, proklel dílo svých rukou a s nenávistí v srdci vstoupil na popraviště, kde brzy nato vydechl pod katovým mečem naposled.

Lidé začali říkat novému zvonu Lochmar, a jakmile se ozvalo jeho kovové srdce nad novoměstskými střechami, vyvolával ten zvuk tíseň a vzbuzoval hrůzu. Sám Jan Želivský radil zvoníkovi, aby jím

nevyzváněl k práci ani k modlitbám, ale jen když městu hrozí nebezpečí. Tak bylo určeno, že Lochmar bude zvonit jen tehdy, když vznikne v městě požár, anebo když se na obloze objeví mračna, jež přinášejí zkázu v podobě bouře, krup a průtrží. Kdykoli se pak ozval kovový hlas zvonu, vždycky lidé věděli, že jim ohlašuje neštěstí, zkázu a smrt. Proto neměli zvon rádi, a dokonce se po čase začalo na Novém Městě tvrdit, že přináší neštěstí každému, kdokoli se ho dotkne. A brzy se mělo ukázat, že v tom podivném zvonu, který nebyl ulit z lásky, ale z nenávisti, spočívá skutečně kletba.

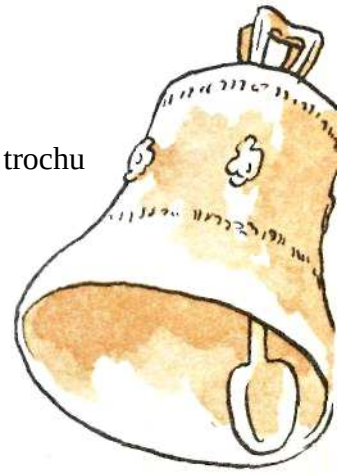
V místech někdejší osady Na rybníčku žil tehdy se svou ovdovělou matkou malý chlapec jménem Šimon. Chudá vdova musela od svítání do soumraku tvrdě pracovat, aby uživila chlapce i sebe, a tak její dítě vyrůstalo jako strom v lese. Byl to chlapec jak z vraních vajec vysezený; nepokojný, divoký, znal všechna tajemství pražských zvonic a věží, a ty výšky nad městem miloval ze všeho nejvíc. Když se jednoho dne ukázala nad Petřínem temná mračna a vzduch už byl k nedýchání, ozval se jako vždy v takovém případě hlas Lochmara, aby zažehnal neštěstí. Chlapec už čekal na svou příležitost: sotva se ozval zvon poprvé, vyběhl po schodech ke trámům zvonice a oběma rukama se přidržel dunící zvonoviny, aby se mohl pohoupat. Zvon však už byl rozhoupán příliš prudce, Šimonovi ujely ruce a zvon ho vyhodil velikým obloukem z věže.

Tehdy prý vznikla ve zvonovině dlouhá tenká trhlina a zvon musil být přelit, aby se mu vrátil hlas. Při té příležitosti mu dali i nové jméno, aby ho zbavili prokletí a aby už ničím nepřipomínal svého původce.

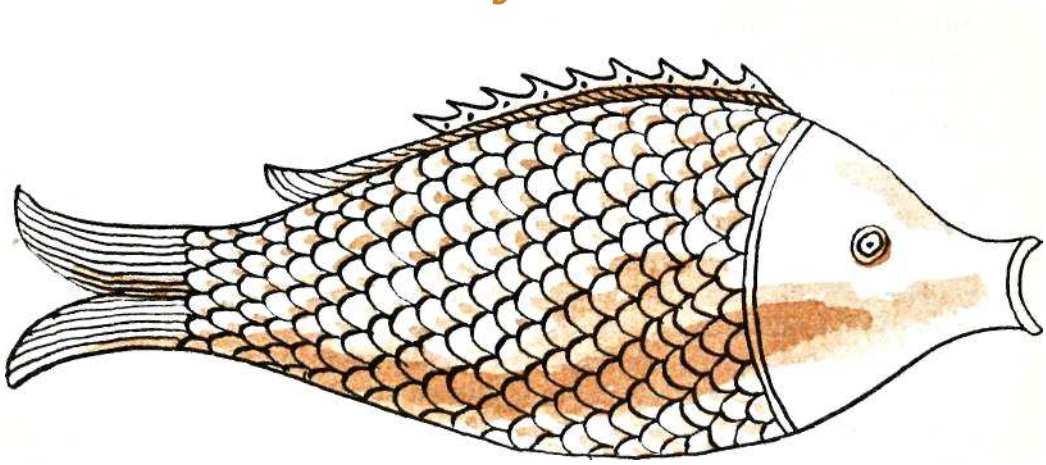
Zbývá dodat, že nešťastná chlapcova matka prý pocházela z rodu kata, jenž kdysi ukončil život zvonaře Lochmara. Dlouho, dlouho stával nedaleko zvonice nad hrobem chudáka Šimona malý kámen s vytesaným nápisem:

Poslyšte divu smutného,
že Lochmar zvon syna mého
Šimona z okna vyhodil,
mne smutnou máti uhodil
v srdce zármutkem velikým.

Jak už to bývá, zůstal jen příběh. Příběh a trochu smutku.

O stříbrné rybě

Na nároží ulice Spálené a ulice Myslíkovy stojí bývalý pivovar, jemuž se říkalo U Myslíků. Měl se jmenovat spíš U Myslychů, protože v 17. století patříval Eliáši Myslychovi, komorníku zemských desek, a lidé omylem usoudili, že náležel panu Myslíkovi z Hyršova. Ať bylo jak bylo, pravda pergamenů je jiná než pravda příběhů a pamětníci pamětníků zapsali toto vyprávění:

Nešťastná bitva na Bílé hoře znamenala pro českou zemi začátek zlých časů. Mnozí tehdy odcházeli za hranice s marnou nadějí, že se jednou vrátí zpátky do vlasti, v níž nemohli pro velké protivenství zůstat. Tehdy se chystal k odchodu i majitel domu U Myslíků, neboť nechtěl opustit víru svých otců a přestoupit pod tlakem hrozeb na víru bělohorského vítěze. Čas spěchal, ze všech stran přicházeli zprávy o nových a nových násilnostech a pan Myslík už nemohl odkládat odjezd ani o den. Věděl, že i tak si už zachrání sotva holý život, na prodej jmění nebylo ani pomyšlení, a proto ve chvíli tísně rozhodl po svém. Valná část jeho majetku spočívala ve stříbrném náčiní, ale to vzít na cestu nemohl, a tak dal v noci před odjezdem shromáždit všechny stříbrné konvice, mísy, talíře, číše i lžíce, roztloukl je kladivem a střepy rozlil nad ohněm. Potom vzal velikou hliněnou nádobu ve tvaru ryby, roztavené stříbro do ní nalil a prudce vychladil. Stříbrnou rybu zazdil v jednom z pokojů a doufal, že poklad zůstane ukryt tak dlouho, až zlé časy pominou a on sám nebo jeho synové se zase budou smět vrátit domů. Byla to marná naděje: zemřel po létech daleko v cizině, ani jeho synové se už nikdy nevrátili, a tak o stříbrné

rybě nikdo neměl dlouho ani nejmenší tušení.

Roky plynuly, stavení chátralo a pustlo a nový majitel se o opravy valně nestaral, nebo spíš na ně neměl peníze. Když mu proto pražský magistrát rozkázal, aby zchátralý dům zbořil a na jeho místě postavil nový, výstavnější, znamenalo to pro něho učiněnou pohromu; vytáčel se, odkládal rozhodnutí, jak jen uměl a mohl, ale nakonec se přece jen musel podvolit. S těžkým srdcem najal dělníky a přikázal jim, aby se dali do práce. Když pak strhli zeď ve velké světnici, objevili skrytý výklenek a v něm zčernalou rybu z těžkého kovu. Odevzdali ji majiteli, ten si prohlédl nález pozorněji a s úžasem poznal, že je to vlastně veliký kus ryzího stříbra.

V tu chvíli měl po starostech: za stříbrnou rybu si postavil nový dům a ještě si v něm zařídil pivovar.

O Lokýtkovi

Král Karel IV. pilně dbal, aby řemeslníci ani kupci neklamali lid špatnou mírou nebo váhou; proto dal zasadit do věže Novoměstské radnice železný loket, rozdělený po celé délce na malé dílky, aby si mohl každý sám přeměřit, zda dostal správnou míru a zda ho kupec neošidil. Loket byl však trochu vysoko, leckdo na něj nedosáhl, a tak radní páni po dlouhých úvahách rozhodli, že u něho bude stát člověk vysoké postavy, který by každému na požádání koupenou látku přeměřil.

Vybrali si k té práci člověka nad jiné poctivého a spravedlivého; stával tam od rána do večera a zejména v době trhů měl plné ruce práce. Protože stál u lokte, začali mu brzy lidé říkat Loket, a ta přezdívka už mu zůstala.

Roky plynuly, Loket zestárl, jednoho dne ulehl a už se u novoměstské míry neobjevil. Práci měřiče po něm zdědil jeho syn; nebyl ani zdaleka tak vysoký jako jeho otec, ale radní si poctivého měřiče vážili, a proto na důkaz své vděčnosti přijali i syna. Ten si postavil k míře krátký žebřík a pokračoval v řemesle svého otce. Protože byl malý a drobný, říkali mu lidé Lokýtek.

Lokýtkovi však chybělo proti jeho otci nejenom na výšce, ale také na poctivosti. Otec se spokojil s odměnou, kterou mu vypláceli novoměstští radní, avšak co stačilo otci, zdaleka nestačilo synovi. Lokýtek se brzy dohodl s pláteníky, a když mu některý z nich strčil do

kapsy větší či menší úplatek, Lokýtek nad jeho zbožím ochotně přimhouřil oči. Zato kupec, který ho nepodplatil, brzy splakal nad výdělkem: Lokýtek nikdy nenašel jeho míru správnou a lidé k takovým pláteníkům brzy přestali chodit, protože byli přesvědčeni, že jim měří falešnou mírou,

Jakmile někdo požádal Lokýtka, aby mu přeměřil plátno či krajky, měřič vystoupil na žebřík, vzal do ruky zboží a jen tak mimochodem se zeptal:

„Od kohopak jsi koupil?“

Jaká byla odpověď, takový byl i výsledek: když Lokýtek uslyšel jméno pláteníka, který ho podplácel, hned naměřil o kousek víc, aby byl zákazník spokojen. Těm ostatním zboží zle pohanil, starostlivě pokyvoval hlavou a ukazoval, o kolik dílců kupec svého zákazníka ošidil.

Tak to dělal hodně dlouho, až se jednou u něho náhodou zastavil plátenník, který Lokýtkovi nikdy nedal ani ten nejmenší úplatek. Lokýtek se mu mstil, lidé přestávali u pláteníka nakupovat, a ten se ocitl na mizině. A jak tak postával u radnice a díval se kolem dokola, zaslechl, že se Lokýtek ptá jakéhosi venkovana, u koho koupil. Venkovan odpověděl podle pravdy a kupec zbystřil pozornost, neboť uslyšel své jméno.

Lokýtek měřil, měřil, kabonil se a pak zamumlal:

„Máš o pěkný kousek míň, zase tě ošidil! Nemůžeš si dát lepší pozor? To je dnes už podruhé!“

Kupec už dál nečekal. Přiskočil k Lokýtkovi, popadl ho za ruku, vytrhl mu plátno a sám přeměřil své zboží. Míra byla správná.

V tu chvíli si pláteník uvědomil příčinu své bídy a pochopil, kdo ho vlastně přivedl na mizinu. Proklel Lokýtka hroznou kletbou a tolik se přitom rozhněval, že mu srdce začalo vypovídat službu: zbledl, odpotácel se domů, ulehl a ještě té noci z rozčilení umřel.

Nazítří zůstalo místo u novoměstské míry prázdné. Lokýtek zmizel, jako by se do země propadl. Jen ve výroční den pláteníkovy smrti se objevuje rok co rok na místě svých podvodů: s vlasy rozcuchanými, s očima plnýma horečky a neklidu proběhne kolem novoměstské radnice a zase zmizí, prchá jako štvanec a nikdo netuší, kde po celý další rok bloudí.

O dvojnících a rozřezaném obrazu

Na rohu Karlova náměstí a Žitné ulice stával dřív rozlehlý dům. V jedné jeho síni s okny do dvora se scházívali členové podivného spolku. Nikdo je neviděl přicházet, nikdo je neviděl odcházet, jen zvědaví sousedé je někdy spatřili ze dvora, když potají nahlédli do oken, pokrytých pavučinami a prachem. V síni byl dlouhý stůl s lavicemi a na zdech viseli kolem dokola obrazy všech, kteří se v zašlé místnosti scházeli.

Lidem nešly tajuplné schůzky na rozum a dohadovali se všeličehos. Někteří ze zvědavců poznali v síni své známé a při nejbližší příležitosti se nenápadně vyptávali jejich přátel anebo manželek, co je to vlastně za podivný spolek. Ženy o ničem nevěděly, dušovaly se, že jejich mužové té noci nevyšli z domu ani na krok, a nejednou proto docházelo k hádkám a rozepřím.

Po Novém Městě se začalo šeptat, že ve starém domě se scházejí dvojníci – lidé, kteří mohou v nočním čase opustit své tělo, rozdvojit se a být současně na dvou místech.

Ty divné a šeptem vyprávěné věci dolehly až k jedné ženě ve

Spálené ulicí. Chuděru popadl strach: vzpomněla si, že její muž spával tak tvrdým spánkem, že ho nedokázala vzbudit, ani když před časem v sousedství hořelo; a neprobudila ho, ani když mu vylila do tváře kbelík studené vody. Když teď uslyšela zvěsti o domu z Dobytčího trhu, dodala si odvahy a uhodila na svého muže, aby všechno přiznal a hlavně, aby přestal na schůzky dvojníků docházet. Muž však jen pokrčil rameny, stroze ji odbyl, aby se starala o své věci, a přikázal jí, aby s ním o tom už nikdy nemluvila.

Žena se však trápila dál, naléhala znovu a znovu, a když muž nechtěl o dvojnících ani slyšet, rozhodla se, že učiní tajným schůzkám rázný konec.

Jedné noci zase muž ulehl a usnul hlubokým spánkem. Žena se vykradla po špičkách ze světnice a rozběhla se do starého domu, v němž se dvojníci scházeli; prudce otevřela dveře a spatřila dvě řady mlčenlivých mužů. Rozhlédla se, ale toho svého nikde nespatřila; zato nad jedinou prázdnou židlí visel obraz, ze kterého se na ni dívala jeho tvář.

Vrhla se k starci v čele stolu a žádala ho, aby nechal jejího muže s pokojem; stařec však jen smutně zavrtěl hlavou a požádal ji vlídně, aby se vrátila domů, jinak že uškodí sobě i tomu, jehož osud jí leží na srdci. Jako by však jen přilil oleje do ohně: žena se rozlítila, popadla se stolu nůž, který tam náhodou ležel, vrhla se k obrazu nad prázdnou židlí, prudce se rozmáchla a rozřízla plátno právě uprostřed; potom vytrhla obraz z rámu, hodila ho na podlahu a vyběhla zpátky do noci.

Už cestou cítila na rukou podivné lepkavé vlhko, a když pak při světle pohlédla na své dlaně, uviděla na nich stopy krve. S hrůzou otevřela dveře do ložnice a dech se v ní zatajil: muž ležel na podlaze vedle postele, a opodál spatřila jeho hlavu s dlouhým krvavým šrámem přes celou tvář. Dívala se na tu hrůzu, snažila se pochopit, co se vlastně stalo, ale už to nepochopila nikdy, rozum se jí zatemnil a nakonec ho ztratila docela.

Z jejího nesouvislého vyprávění si však lidé ze sousedství přece jen

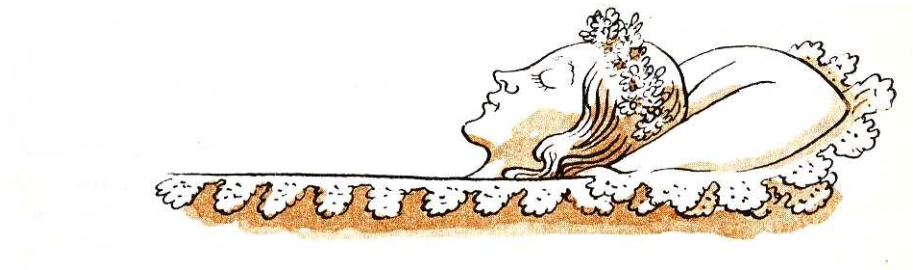
ledacos domyslili a rozhodli se, že nočním schůzkám dvojníků udělají přítrž. Tajuplné dveře otevřeli, obrazy spálili a síň vyčistili od mnohaletých nánosů prachu. Do přízemí starého domu se přistěhovali noví nájemníci, nikdo tam však nebydlel dlouho: ve světnici se čas od času zjevovala uprostřed noci bílá paní, přecházela od stěny ke stěně, tiše vzlykala, odstavovala nábytek a naháněla spáčům hrůzu.

Jednou se nastěhovala do strašidelného bytu chudá vdova s malou dcerkou. Byla to pradlena, skláněla se nad neckami a škopkem od rána do večera a chodila spát teprve tehdy, když už padala únavou a v zádech jí bolelo tolik, že se nemohla narovnat. O nočním zjevení neměla dlouho ani tušení; protože však každá matka slyší i v nejhlubším spánku, když její dítě třeba jen slabounce zanaříká ze spaní, probudila se jednou i chudá pradlena. Vyskočila z postele, rozsvítila, sklonila se nad dítětem a poznala, že dcerka s někým tiše a téměř šeptem rozmlouvá. Zatřásla s ní, dcerka ztichla, zavrtěla se a spala dál. Vdova ještě dlouho seděla a třásla se strachem, ale když se nic nedělo, ulehla a po nějaké chvíli usnula.

Ráno se ptala dítěte, co se mu to v noci zdálo, a maličká vyprávěla, že u ní seděla na pelesti krásná bílá paní a říkala jí, že brzy umře.

Matka se vylekala, konejšila dcerku, že to byl jen škaredý sen, ale brzy poznala, že se zlý sen začíná naplňovat. Dcerka chřadla a chřadla, byla čím dál tím hubenější a průsvitnější, tvářičky se jí propadaly, až jedné noci zavřela oči a už je neotevřela.

Nešťastná pradlena ji pochovala na blízkém hřbitově a z bytu se ještě toho dne vystěhovala.

O králi kouzelníků z Faustova domu

Na nároží nynějšího Karlova náměstí v místě řečeném Na skalce stojí starobylý, zasmušilý dům. V dobách Karla IV. patřil knížatům opavským, potom častěji měnil majitele, až roku 1724 připadl rodině Mladotu ze Solopysk. Je psáno, že jeden z této rodiny, Josef Mladota ze Solopysk, pěstoval s velikou vášní chemii i fyziku a nejednou zabrousil i do alchymie. To je snad začátek pověstí o tomto starém domě.

Za časů opavských knížat bydlil po nějakou dobu v domě Na skalce sám Johannes doktor Faust. Strojil tu přemnohá kouzla a čáry, v křivulích a tyglících svářel tajuplné prášky, ba i v hvězdách uměl číst, obklopil se čarodějnými knihami a uměl prý přivolat i čerta, aby mu sloužil. Za ty služby upsal ďáblovi duši; čert mu vyplnil každé přání i každý příkaz, ale jakmile vypršela lhůta, odnesl svého pána do pekel a po slavném kouzelníkovi zůstala jen černá díra ve stropě, kudy ho ďábel odnesl.

Noví majitelé chtěli otvor zazdít, avšak nikomu se to nepodařilo; večer uzavřel zedník díru cihlami a maltou, ale ráno ležely cihly na podlaze a zčernalý otvor páchl ohněm a sírou. V nočním čase se zjevoval v síních i na klenutých chodbách Faustův duch, a tak nebylo divu, že v strašidelném domě nikdo dlouho nevydržel a každý nový nájemník se rychle stěhoval jinam.

Po čase koupil dům bohatý cizinec. A brzy vědělo celé okolí, že se nový majitel ani trochu neliší od svého dávného předchůdce: v oknech se svítilo od večera do rána, za okenními skly vídali sousedé nejrůznější baňky, misky z mosazi i mědi a tyglíky s barevnými tekutinami, a čas od času zazářil do noci ohňostroj oranžových, zelených a fialových světel. Zvědavci brzy zjistili, že cizince zajímá nejenom umění kouzelnické, ale i kabalistika a černá magie, ba že si čítá i ve starých knihách a zažloutlých pergamenech doktora Fausta.

Nový majitel se brzy doslechl od svých sluhů, jaký zájem v celém okolí jeho činnost vyvolává; nechtěl, aby se ho lidé báli; a tak se rozhodl, že jim předvede výsledky svého bádání i svých tajuplných pokusů. Povolal k sobě italského stavitele, který právě dlel na Novém Městě, a uložil mu, aby opravil klenutou síň s obrazy měsíce, hvězd i

jiných.znamení nebeských a při té příležitosti aby zazdil pověstný otvor ve stropě.

Stavitel přikázal zedníkům, aby připravili cihly a maltu, ale těm se do práce nechtělo, protože se báli ďáblovy pomsty. Marně je stavitel prosil, marně jim hrozil i vysvětloval, že se nikomu nemůže nic stát, zedníci se nechtěli otvoru ve stropě ani dotknout. Když se to doslechl pán domu, přinesl z Faustovy knihovny velikou zaprášenou knihu. Nějakou dobu z ní četl nesrozumitelnou řečí a pak oznámil staviteli, že se jeho lidé mohou dát bez obav do práce. Nechtělo se jim, ale nakonec přece jen poslechli a otvor ve stropě zazdili. Když nazítří otevřeli dveře sálu, v úžasu strnuli: na podlaze neleželo ani smítko, na stropě pomalu osychala omítka, otvor byl konečně zazděn. Zpráva o cizincově kousku se brzy rozletěla po celé Praze a lidé začali věřit, že konečně někdo dokázal zlomit moc samotného vládce pekel.

Právě to si cizinec přál. Využil probuzeného zájmu a pozval si hosty z celé Prahy, aby jim ukázal své umění. Předváděl jim takové divy, že se divákům tajil dech: nový Faust vyvolával v barevném kouři duchy zemřelých, mávnutím ruky vyčaroval celé hejno holubic a na jeho příkaz zazněla zšeřelým sálem tichá a sladká hudba.

Pozval k sobě na pódium náhodně vybranou ženu z obecenstva, zakryl ji černým závěsem, a když závěs zase rozhrnul, byla židle prázdná a žena seděla na svém místě mezi diváky, jako by se ani na chvíli nevzdálila. Přičaroval na jeviště celé náruče pestrobarevných květin, předvedl žasnoucím hostům zpívající sochy i kovovou pannu, která je postříkala vodou, kamenného chlapce, který bubnoval, až uši zaléhaly. Předměty se objevovaly a zase mizely, třínohé trnože i lahvičky s barevnými tinkturami poletovaly vzduchem jako bez tíže, svého sluhu ukryl kouzelník v bedně, do které pak dlouho bodal mečem, a když ji zase otevřel, vystoupil sluha živ a zdráv. Jakmile cizinec viděl, že se ve tvářích diváků začíná objevovat úzkost, hned změnil program a předváděl tak veselé kousky, že se stísněná nálada brzy rozplynula a všichni se smáli, až se za břicha popadali.

V těch časech se scházela v domě Na skalce nejvybranější společnost, a tak nebylo divu, že večery u výstředního cizince brzy patřily k znamenitostem pražského života.

Jednoho dne se chystal cizinec k dalšímu představení, když mu sluha oznámil, že si jakási cizí dáma přeje mluvit v neodkladné záležitosti s majitelem domu. Kouzelníka napadlo, že neznámá chce vidět večerní vystoupení, a s veselým úsměvem vkročil do přijímací komnaty. Byla to podivná žena: od hlavy až k patě zahalená v černém

šatě, i tvář měla skrytou v černém závoji, z něhož prosvítaly jen dvě černé lesklé oči. Kouzelník cítil, že v jediné vteřině ztratil všechnu svou jistotu; pozdravil dvornou úklonou a rozechvělým hlasem se zeptal, co si neznámá přeje. Ukázalo se, že předvídal správně: žena mu vyprávěla, s jakým nadšením se o něm hovoří po celé zemi, a nakonec se přiznala, že přijela z velké dálky jen proto, aby viděla jeho umění. Kouzelník poděkoval zdvořilými slovy a ochotně ji pozval na večerní vystoupení; cítil však, že s cizinkou není něco v pořádku, ztratil svůj obvyklý klid a s obavami čekal na blížící se večer.

Konečně nadešla hodina představení. Sál byl vyzdoben barevnými závěsy, na modrém stropě svítily hvězdy jako by se nad hlavami diváků rozklenula hvězdnatá noční obloha i s měsícem, v popředí stály mramorové stolky s kouzelnickými přístroji a sálem se linula tichá hudba.

Kouzelník se vyhoupl na pódium a okamžitě spatřil v první řadě dámu v černém. Seděla mlčky, bez jediného pohybu, a tvář jí zakrýval černý závoj, z něhož svítily jako uhly dvě veliké uhrančivé oči.

Kouzelník předvedl několik úvodních kousků a na chvíli ustoupil do pozadí, aby si otřel z čela krůpěje potu. Naklonil se k sluhovi a tiše se zeptal, zda černá dáma přišla sama, anebo zda ji někdo doprovázel. Sluha se na něho užasle podíval: žádná dáma v černém přece dnes nepřišla! Kouzelník pohlédl do první řady a cítil, že se mu točí hlava.

„Tu ženu v první řadě," řekl tiše, „tu jsi přece nemohl přehlédnout!"

„V první řadě není žádná dáma v černém," řekl sluha nejistě. „Jen uprostřed je prázdná židle."

Kouzelníka zamrazilo po celém těle. Cítil, jak mu na čele vyvstává studený pot a s očima upřenýma na ženu v černém se vrátil zpátky, aby pokračoval v představení.

Nic se mu však toho večera nedařilo: ruce se mu třásly, jeho jistota byla pryč, už nemyslel na nic jiného, než aby své vystoupení co nejdřív skončil. Spěchal, řadu čísel zkrátil a jiná vynechal docela, ale uklidnit se nedokázal, a při jednom triku mu dokonce vypadla z ruky kouzelnická hůlka. Kutálela se po pódiu a zastavila se až před ženou v černém. Neznámá pomalu vstala, zdvihla hůlku a podala ji strnulému kouzelníkovi.

„Čekala jsem od vás víc," zašeptala podivná návštěvnice. „Když dovolíte, ukážu vám něco lepšího."

Domluvila a s kouzelníkem se zatočil svět. Před ním už nestála žena v černém, ale vysoký muž s turbanem na hlavě, a nešťastník si s

hrůzou uvědomil, že se dívá na svou vlastní podobu: stejný obličej, stejné oblečení i stejná hůlka v ruce. Jeho dvojník vyskočil na jeviště, uklonil se, světla v sále zhasla a znenadání se rozzářilo na modře namalovaném stropě prudké oranžové světlo. Vzduchem se mihlo několik stínů a z řad diváků se ozvaly ustrašené výkřiky. Několik žen vyskočilo ze židlí a v divokém zmatku prchalo ke dveřím.

Hostitel se konečně vzpamatoval.

„Kdo jsi?“ zeptal se tiše.

„Jsem král kouzelníků,“ odpověděl tiše neznámý po jeho boku. „Přišel jsem tě poučit!“

Znovu vztáhl hůlku nad diváky a dodal s utajovanou hrdostí:

„Tohle mi dokaž!“

V sále rázem zavládlo ticho. Diváci znehybněli na svých židlích, nikdo se ani nepohnul, ze stropu zářilo tisíce hvězd. A pán domu si náhle uvědomil, že v těch krásných šatech sedí před ním kostlivci, celé řady kostlivců, sedí bez hnutí a zírají na něho prázdnými důlky bez očí, dívají se a mlčí; znenadání se sálem rozlehl podivný zvuk a kouzelník viděl, že diváci vstávají ze židlí, usmívají se bezmasými rty a tleskají kostnatýma rukama.

Sál se s ním zatočil a kouzelník ztratil vědomí.

Dlouho, dlouho trvalo, než se vzpamatoval. Nejlepší lékaři z celé Prahy se střídali u jeho lůžka, nemocný blouznil a neustále mluvil o jakési ženě, o kostlivcích, o duchu doktora Fausta. Týdny, celé dlouhé týdny se potácel mezi životem a smrtí. Horečky však nakonec přece jen polevily a majitel Faustova domu se začal poznenáhlu uzdravovat, až nemoc odešla docela.

Od té chvíle byl jako vyměněný. Vzpomínka na řadu kostlivců se mu vynořovala v mysli znovu a znovu a nešťastník se chvěl hrůzou, kdy se znovu objeví podivná žena v černém šatu a se závojem na tváři.

V noci se probouzel děsem a dlouhé hodiny naslouchal zvukům v domě, ve dne bloudil po chodbách, jako by ho štval přízrak. Na své pokusy zanevřel, rozprodal kouzelnické náčiní, aparáty, tyglíky i měřické přístroje, rozbil sochu bubeníka i sochu panny, spálil Faustovy spisy, propustil sluhu a spěšně odjel neznámo kam.

V Praze se už nikdy neobjevil, zapadl kdesi daleko jako zrnko písku a nikdo už o něm víc neslyšel.

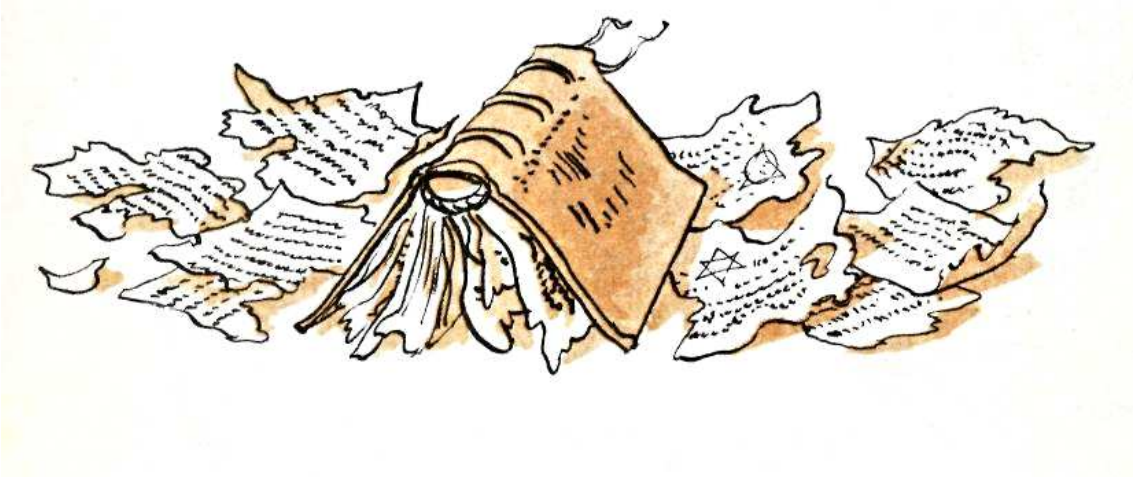
Tím však příběh o Faustovu domu nekončí. Vypravují staří, že do opuštěných síní se po létech nastěhoval toulavý student. Kapsu měl prázdnou, útroby mu svíral hlad, a tak byl rád, že má střechu nad

hlavou. Hned první ráno objevil v misce na stole uprostřed Faustovy knihovny bílý dukát, nazítří znovu, a pak i každý další den. Konečně se mohl dosyta najíst, koupit si nové šaty, začal zvát do svého nového domova kamarády a zanedlouho se mu pohodlné živobytí zalíbilo natolik, že mu bílý dukát už nestačil; toužil mít víc, a když nalezl ve výklenku knihovny zapomenutou čarodějnou knihu, zahloubal se do starého písma a hledal návod, jak vykouzlit místo bílého dukátu zlato.

Jednoho dne ho čekali jeho druhové marně. Vydali se za ním do starého domu s červenou střechou, a když vkročili do sálu, kde spával, strnuli hrůzou. Na podlaze ležely v divokém zmatku listy z rozervané knihy a ve stropě se černal veliký otvor, páchnoucí sírou a kouřem.

O studánce Pučce

To bylo v dobách, kdy kníže Václav jezdíval lovit do lesů na pravý břeh Vltavy. Jednoho dne se vydal za svou kratochvílí jako obvykle jen s malým hloučkem psářů a služebníků, avšak štěstí mu nepřálo: marně psi slídili po kořisti, vyrušili jen starého vlka samotáře a několik veverek. Bylo už pozdě odpoledne, slunce se pomalu naklánělo k temnému hřebeni Petřína, když konečně psi vyplašili na malé mýtince jelena. Brzy se ukázalo, že je to zvíře nadobyčej statné: jelen vyskočil z houštiny přímo před knížetem a s mohutným parožím nazad položeným prchal dlouhými skoky mezi stromy.

Kníže se za ním pustil jako vítr, avšak kůň zapadl do mokřadiska a už se zdálo, že i tentokrát bude všechna snaha marná. Náhle však jezdec spatřil, že jelen v nejprudším běhu klopýtl a padl na zem, až křoviny zapraskaly. Kníže sevřel pevněji dřevec, rozmáchl se a už se chystal zvíře skolit, avšak jelen hbitě vyskočil a prchal dál. Pronásledovatel pobídl patami koně, ale potom prudce strhl uzdu a zastavil, až se bělouš vysoko vzepjal. Jezdec seskočil do mechu a sklonil se k zemi.

V místě, kde jelen zakopl o vyčnívající kořen, vytryskl z malého otvoru svěží, stříbřitý pramen. Kníže si nabral vodu do dlaně a napil se. To už se za jeho zády objevili psáři i ostatní jezdci a v půlkruhu se zastavili. Jeden ze služebníků seskočil ze sedla, sklonil se k prameni, vyhloubil otvor a všichni sledovali, jak se jamka rychle plní čerstvou, křišťálově čistou vodou.

Toho dne už dál nelovili. Unaveni a v přátelském rozhovoru se vrátili k řece a nahoru na Hrad; ještě cestou kníže přikázal, aby nazítří

na tom místě vyhloubili studánku, z níž by se každý, kdokoli v tu stranu zabloudí, mohl napít dobré a svěží vody. Tak se i stalo; a byla to voda tak výborná, že se jí zanedlouho začaly připisovat i léčivé účinky, a leckterá bába kořenářka či vědma doporučovala pít vodu z náhodně objeveného pramenu jako lék proti sedmeru nemocem. Říkalo se té lesní studánce Svatováclavská, a později, když v jejím okolí začalo vznikat Nové Město, chodívali si pro její vodu lidé z celého okolí. Kolem pramene vznikla na místě vymýceného a vypáleného lesa celá rozlehlá zahrada, a studánce se říkalo Pučka; později byly v její blízkosti založeny lázně, jimž se říkalo Pod Pučkou anebo Svatováclavské.

Dnes už je dávno studánka ukryta zase zpátky pod zemí a z celého příběhu zůstalo jen jméno ulice, jíž se podnes říká Václavská.

O vodníkovi u Šítkovských mlýnů

Ve vltavském rameni podle Slovanského ostrova sídlil od nepaměti vodník. Mlynáři, mleči, tovaryšové i krajánci ze Šítkovských mlýnů ho dobře znali a nejednou s ním promluvili několik slov. Nebyl to však veselý šprýmař a poťouchlý vtipálek jako jeho druh z Kampy, ale mrzout a neruda, jemuž bylo radno se vyhnout. Když však viděl, že mu mlynářská chasa dává pokoj, přece jen se po čase sblížil s mleči aspoň natolik, že je vždycky předem varoval, kdykoli měl za lubem něco zlého.

Jednou ho spatřil mladý mlynář, jak sedí na břehu u vrbiček a chytá ryby. Mlynář se zastavil, chvíli ho pozoroval, potom si dodal odvahy, přistoupil blíž a zeptal se dobrácky:

„Tak jakpak – berou, berou?“

Vodník se zakabonil, posunul si zelený klobouk do týla a odsekl: „Berou, neberou. Kdybych já doopravdy chtěl, budu mít ryb plný kesírek. Ale já vlastně dnes ryby nechytám, jenom tak sedím a čekám, až půjdeš kolem. Něco ti povím: Zítra v pravé poledne se tady utopí chlapec. Radím ti: ne abys za ním skočil! Ten je mi souzen, a kdybys ho chtěl zachránit, zůstaneš pod vodou s ním. Dobře si to pamatuj!“

Zahrozil, skočil do vody a zmizel pod hladinou. Mlynář se vrátil do

mlýna, pověděl o tom setkání svým lidem a nazítří dopoledne všichni obstoupili vltavské rameno, aby se nikdo nemohl přiblížit k vodě. Sotva však zvony začaly vyzvánět poledne, vyběhl z Nejtkova mlýna malý klouček, a než se mleči vzpamatovali, skočil do řeky. Mlynářští hned odvázali loďky a dlouhé hodiny chlapce hledali, ale toho vydala voda až navečer, a to už bylo na všechno pozdě.

Jindy se vracel kterýsi mleč ze Střeleckého ostrova a znenadání se mu objevil po boku vodník. Chvíli tak spolu kráčeli a mlčeli, mleč jen drkotal zuby, až se náhle vodník zastavil a řekl:

„Zejtra v noci se vloupá do mlýna tlupa zlodějů. Budou se vracet lodí krátce předtím, než vyjde měsíc, a všichni se utopí."

Domluvil, nečekal na odpověď, přehoupl se přes zábradlí a mleč slyšel jen tiché šplouchnutí vody hluboko pod mostem. Nazítří hlídali všichni lidé z mlýna řeku, že by myš neproklouzla; slunce zapadlo, na řeku začal padat soumrak a stále se ještě nic nedělo, znenadání se však ve stínu olší objevila v sítinách loď naložená pytli a zamířila k protějšímu břehu. Mlynářští spustili křik, ale loď ještě přidala na rychlosti; uprostřed řeky se náhle převrátila, jako by ji někdo popadl za příď a otočil, a pak už jen plula po vodě dnem vzhůru. Z nočních zlodějů se nezachránil ani jediný.

Jindy varoval vodník mlynářskou chasu aspoň z povzdálí: jakmile zaslechli v noci jeho smích, věděli dobře, že se nazítří někdo utopí. Když vodník jen tak seděl v olších, klátil nohama ve vzduchu a pak mlčky žbluňkl do vody, bylo to znamení, že se pokusí někoho stáhnout pod hladinu, ale že zbývá ještě naděje na záchranu; jakmile však skočil do vody s hlasitým zachechtáním, věděli všichni, že tentokrát tonoucího nikdo nezachrání, i kdyby se snažil sebevíc.

Vodníka z vltavského ramena znali nejenom lidé z mlýnů: leckdy ho potkali anebo zahlédli i chodci z nábřeží, a jednou ho spatřila i chudá švadlena, která bydlila v domku nedaleko Vltavy. Říkalo se o ní, že přišla z Polska a že je urozeného původu; kdysi ji potkalo neštěstí, ztratila střechu nad hlavou i všechen majetek a toulala se po světě jako štvanec, až našla nový domov v městě nad Vltavou. Sedávala s jehlou v ruce dlouho do noci, jen občas zdvihla hlavu od šití a zadívala se na řeku, aby trochu odpočinula svým unaveným očím.

Jednou se tak zase zadívala na hladinu ozářenou měsícem, a dech se v ní zatajil. Pod vrbami seděl na vykotlaném pařezu šítkovský vodník a opodál si hrály tři jeho děti. Ruce a nohy měly lidské, ale hlava jim seděla přímo na ramenou, jako by ani krk neměly, takže se

podobaly spíš velkým žábám než lidským tvorům; všechny byly docela nahaté, lezly po vrbách, trhaly sítiny a rákos a křičely a mňoukaly, až v uších zaléhalo. Vodník jim několikrát pohrozil, ale když to nepomáhalo, popadl největší dítě za kůži na hřbetě, zdvihl je jako rozdováděné kotě, naplácal mu dlaní na holý zadeček a pak hodil hastrmáně do řeky, až voda vysoko vyšplíchla. Stejně naložil i s dalším, a nakonec zdvihl třetí, nejmenší. To vřeštělo a naříkalo, třepetalo ve vzduchu rukama i nohama a bědovalo tolik, že by se i kámen ustrnul. Vodník zaváhal, chvíli nerozhodně stál s dlaní napřaženou, a potom si přivinul dítě do náručí a skočil s ním do vody.

Kdykoli pak chudá švadlena zvedla hlavu od svého šití a zadívala se na vltavské břehy, vždycky čekala, zda se tam znovu objeví hastrmanovy děti. Už je však nikdy nespatřila.

O kuchaři z Emauz

Mniši v Emauzském klášteře bývali tak zbožní a bohabojní, že se vládce pekel marně pokoušel o jejich duše: marně jim posílal do snů celé zástupy krasavic, marně je lákal vidinami zlatých a stříbrných pokladů, nic nepomáhaly všechny divy a rozkoše světa. Pekelníci už byli v koncích a pomalu se smiřovali s tím, že jim dušičky mnichů uniknou navždycky.

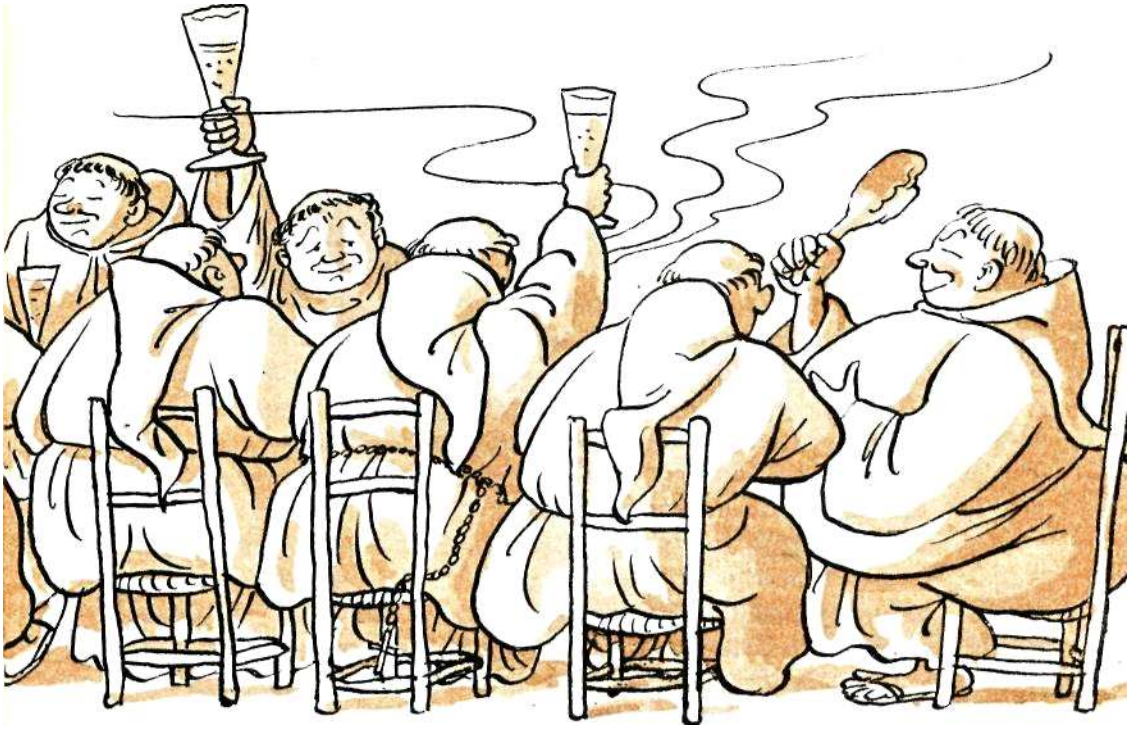
Když tak jednou čerti zase smutně posedávali u svých kotlů s hříšníky, objevil se mezi nimi umouněný kuchař z pekelné kuchyně a nabídl se, že to ještě jednou v Emauzích zkusí sám. Vládce pekel s povzdechem souhlasil, i když si od toho posledního pokusu moc nesliboval, a tak se za krátký čas objevil v klášterní bráně tichý, skromný poutník. Ohlásil se opatovi, nabídl mu své služby, a protože klášterní kuchař už byl jako věchýtek, jen do něj fouknout, opat se nad potulným chudákem slitoval a přijal ho do klášterní kuchyně na výpomoc. Nový kuchtík byl skromný a pilný, točil se kolem hrnců od

rána do večera a ještě dlouho do noci čistil cínové číše, mísy i rendlíky, až se v kuchyni všechno jen lesklo. Za nějaký čas starý kuchař umřel: nikdo netušil, že mu kuchtík namíchal do pramenité vody čertovský jed, a tak ho pohřbili bez nejmenšího podezření a s velikou lítostí v srdcích.

Od té doby vařil kuchtík sám. A jak vařil! Mnichové si nemohli tu náhlou změnu vynachválit: od rána do večera měli na stole kuřátka s kapustičkou, do zlatova upečené krůty a nadívaná holoubátka, sluky, křepelky, zaječí paštiky, maso telecí, vepřové, skopové, jehněčí i kůzlečí, a všechny ty dobroty vydatně zapíjeli červeným nebo bílým vínem. Bříška se jim pěkně kulatila, tváře jim svítily, vstávali bezmála až k obědu a večer co večer hodovali dlouho do noci; v době půstů měli na stole štiky a úhoře, a po čase zapomněli na půsty docela. Už byli širší než delší, každý byl vypasený jak buchýř, jako díže, jako káď, po klášterních chodbách se sotva valili, břicha měli jako měchuřiny a tváře jak měsíc v úplňku, a pořád jim to nestačilo.

Jediný opat se ještě bránil: prchal z hodovní síně do klášterní zahrady, ploužil se po chodbách a ochozech, ale věděl sám přespříliš

dobře, že podlehne také, že se neubrání; a když zavoněla z kuchyně pečená husička, sliny se mu sbíhaly a nohy mu samy zamířily ke stolu.

Jednou zase bloudil v noci po chodbách a sám nevěděl, zda ho pronásleduje úzkost z toho velikého spuštění či chuť na studenou nádivku a holubí prsíčka. A jak se tak plížil po špičkách chodbou, zaslechl z kuchyně dva rozesmáté hlasy. Přitiskl ucho ke dveřím, podíval se klíčovou dírkou a s hrůzou si uvědomil pravdu: v kuchyni seděl kuchtík s rohatým kumpánem a oba si notovali, jak se mnichům přece jen dostali na kobylku.

Opat se zhrozil, v prvním okamžiku už myslil, že snad bude mít z toho zděšení smrt, ale pak se vzpamatoval, sebral všechny své síly, rozrazil dveře a vykřikl:

„Odejdi, duchu zlý a nečistý!“

Pekelníci viděli, že je všechno prozrazeno, proměnili se ve dva ohnivé kohouty a s divokým křikem vyletěli otevřeným oknem.

Rádi neradi se mnichové vrátili ke svým půstům i k pramenité vodě a zanedlouho bylo všechno v klášteře zase jako dřív.

A ještě se vypráví, že se mnichům začalo brzy po tom dobrém

živobytí stýskat, a když opat po nějaké době opustil klášter – buď ze strachu před morem nebo z jiných důvodů – začali si mniši užívat znovu.

Opat se však vrátil a hodování zarazil. Jeden z mnichů se proto převlékl za strašidlo a opata v noci strašil, ale představený ho začas prohlédl a uvěznil. Chudák mnich ve vězení umřel a od té doby straší v klášteře doopravdy.

O tanečnici z Ozerova

Dnes se ta ulice jmenuje Pod Slovany ale kdysi se jí říkávalo Na Ozerově; tehdy v ní stálo jen několik nízkých domků a kolem dokola byly zelinářské zahrady. Právě v těch časech se tudy vracel domů osamělý husař: šel s dobrou náladou, i když bylo už k ránu, prodal na trhu všechny husy, a třebaže se zastavil včera v několika hospodách, pořád mu ještě cinkala v kapse pěkná hromádka zlatek. Husař si vykračoval, jako by mu patřila celá ulice, zpíval si z plných plic a u srdce mu bylo teplo. Najednou však přestal zpívat a zastavil se: před domem U Kopřivů, vlastně v té době už to nebylo U Kopřivů, ale U desíti panen, se mihla v ranním pološeru štíhlá postava. Husař se podivil, kdo se tak pozdě nebo tak brzy prochází po ulici, a podivil se ještě víc, když poznal, že je to mladá dívka, štíhlá jako proutek;

tancovala si sama sobě pro radost a točila se jako vítr, bílá sukně se za ní jen míhala a dlouhé rozpuštěné vlasy jí vlály kolem ramen. Tancovala s rukama nad hlavou, smála se a prozpěvovala, jako by jí patřil svět. Husař se chvíli díval, ale potom se rozběhl blíž a vesele rozevřel náruč. Dívka se nedala dlouho pobízet, uchopila husaře za ramena a už se oba točili v jednom víru, výskali a smáli se, že husař sotva dechu popadal. Zapomněl na celý svět, viděl před sebou jen bílé zuby neznámého děvčete, černé vlasy a veliké, temně hnědé oči. Chtěl zastavit, ale dívka jen zavýskala a točila se dál; tak spolu tancovali od jednoho konce ulice na druhý a zpátky a zase znova, bez oddechu a bez přestání, div husař duši nevypustil. Už se mu to pomalu přestávalo líbit, nohy ho bolely, ale neznámá nepolevovala, výskala a točila se stále rychleji a rychleji.

A pak najednou bylo všechno pryč. Husař ležel několik kroků před domem U desíti panen a v plicích mu hvízdalo, jak se snažil popadnout dech. S námahou vstal, celé tělo ho bolelo a nohy měl jako vykloubené. Dívka zmizela, v ulici nebylo ani živáčka, husař se opřel o zeď a díval se vyjeveně kolem sebe: klobouk neměl, hůl neměl, tašku neměl, kapsy prázdné, ani jedna zlatka mu tam nezůstala, ať je obracel jak obracel. S hekáním a bědováním se vydal na cestu domů, ploužil se podle zdí a každou chvíli musel odpočívat, aby se vzpamatoval. Došel domu spíš mrtvý než živý, ulehl do postele a v tu ránu spal. Teprve když se k polednímu probudil, vyprávěl ženě, co se mu přihodilo. Husařka mu nevěřila ani slovo, myslela si, že všechno utratil po hospodách, a zle mu lála. Až když husař znovu usnul, rozleželo se jí jeho vyprávění v hlavě, a protože měla svého muže ráda, začala uvažovat, jestli na tom není přece jen aspoň slůvko pravdy. Zavázala si šátek na uzel, vydala se na Ozerov a hledala a hledala, až našla v kaluži pomačkaný a zablácený klobouk; na opačném konci ulice ležela husařova hůl, o pár kroků dál prázdná taška a vedle ní hrst zlatníků. Hledala ještě bedlivěji, zdvihla každý kámen a nahlédla do každé štěrbiny a do každé skulinky, až měla všechny zlatníky v hrsti. Vrátila se domů, muž se zrovna probouzel, hlava ho bolela a nohy necítil, ve tváři byl bledý a sotva mohl promluvit. Husařka mu pověděla, že všechno

našla, že mu už věří každé slovo, a pak ho ještě poprosila, aby už nikdy přes Ozerov nechodil.

Muž byl rád, že všechno dobře dopadlo, svatosvatě slíbil, že tam už nevkročí, a slib dodržel.

Jenomže husařce vrtala celá věc hlavou, a tak se začala nenápadně vyptávat po sousedkách na černovlasou tanečnici z Ozerova; a ptala se tak dlouho, dokud se jí nezjevila celá pravda. To už husařka nadobro odpustila svému muži i těch pár skleniček, které si vypil cestou domů, a byla ráda, že se jí vůbec vrátil.

Za starých časů, když ještě byla podskalská voda v květu, otevřel si jeden čilý hospodský v domě U Kopřivů hospodu. Aby mu živnost nesla ještě víc, měl tam k pobavení a pro dobrou náladu hostů deset mladých žen, pohledných a veselých děvčat: však se tam právě proto začalo říkat U desíti panen. Za těmi deseti se táhly celé zástupy mužských: mladí synáčkové obchodníků s dřevem i bujní plavci, kteří odevzdali v Podskalí náklad a chtěli si před zpáteční cestou trochu vyhodit z kopýtka. Mládenci to byli veselí a hřmotní, a tak se hospoda od večera do rána otřásala zpěvem a rámusem, že sousedé sotva mohli oko zamhouřit, a jen čekali, až se ráno rozední a ten rámus trochu povolí. Tancovalo se tu den co den: v pátek i ve svátek, ve všední den i v neděli, o masopustě i na velikonoce. Ze všech těch veselých hostů a ještě veselejších desíti panen byla nejveselejší ta desátá: štíhlounká dívka s dlouhými černými vlasy a s velkýma hnědýma očima. Smála se, výskala, a ze všeho nejraději tancovala; v těžkých náručích dřevařů se vznášela jako pírko a čím víc se blížilo k ránu, tím byla veselejší a divočejší.

Když už noční řádění dostoupilo vrcholu, smluvilo se pár mládenců ze sousedství a jednou k ránu vtrhli do hospody s pořádnými klacky v rukou. Strhla se divoká mela, ale mládenci se narodili u vody, na těžkou práci byli zvyklí, a tak z hospody za malou chvíli nezůstal kámen na kameni. Vypráví se, že v jejich čele stál zakuklenec s černou kápí na hlavě, a ten že měl pravici ze všech nejpádnější. Naposled vyhnali těch deset veselých panen; rozutekly se po všech uličkách starého Podskalí, jen ta poslední, nejmladší, výskala a smála se a tancovala uprostřed vší té vřavy i na ulici. Zahnali ji až za roh Ozerova, ale ještě na útěku se smála a točila se jako smyslů zbavená, až za ní jeden z mládenců zahrozil a zavolal:

„Jen si tancuj, tancuj si třeba až do soudného dne!“

Odpověděla veselým zavýsknutím a zmizela v ranním svítání.

Nezmizela však navždycky: v domě U Kopřivů je od té doby klid,

jen čas od času se za větrných nocí objevuje na ulici před domem štíhlá dívka s rozpuštěnými černými vlasy a tancuje, tancuje a směje se a zpívá až do rána. Když se s ní dá někdo do tance, utancuje ho k smrti: popadne ho za ramena a točí s ním tak dlouho, dokud chudák nevypustí duši. Nejednoho plavce tak utancovala, a jen náš husař měl štěstí, že se přinatrefil k jejímu řádění až na samém konci písničky, kdy chybělo jen maličko do prvního kokrhání kohoutů.

A vždycky je to stejné: nikde nikdo, přes ulici náhle jako by padla neviditelná závora ze spojených rukou desíti panen, a nikoho nepustí o krok dál, i kdyby měl nohy seberychlejší; pak vyběhne ze stínu bílá dívka s černými vlasy a velkýma hnědýma očima, směje se, výská a tancuje … A běda tomu, kdo se k ní přidá.

O synáčkovi z Podskalí

Před dávnými lety bydlil v Podskalí chudý dřevař. Byl to člověk poctivý a pracovitý, navíc měl hodnou a šetrnou ženu, a tak mu ke štěstí chybělo jenom jedno, děti. Žena nesla to trápení odevzdaně a nikdy neřekla nahlas ani slovo, i když se v srdci soužila snad ještě víc než její muž. Dřevař si na svůj osud trpce stýskal a kdykoli viděl u sousedů kupu dětí, vracíval se domů smutný a zahořklý a dlouho s ním nebyla kloudná řeč.

Jednou zase tak seděl sklesle na hromadě dřeva a přemýšlel nad svým neštěstím, když se za ním nenadále ozvalo:

„Nestěžuj si! I ty budeš mít chlapce, ale dej pozor, abys toho nelitoval!“

Dřevař vyskočil, rozhlédl se, ale nikoho nespatřil, a tak si jen pomyslil, že si z něho někdo tropí hloupé žerty; posadil se, hlavu položil do dlaní a znovu se věnoval svým neveselým úvahám.

Po nějaké době se dřevařově ženě narodil chlapec. Byl to synek tak zdravý a pěkný, že se na něj chodily dívat sousedky z celého Podskalí, a dřevař i jeho žena se cítili jako v sedmém nebi. Starosti se vytratily, práce šla oběma od ruky jako když hrom bije a chtělo se jim zpívat od rána do večera.

Avšak šťastné dny neměly dlouhého trvání a čas zpěvu minul tak rychle, jako když se na modrou oblohu znenadání přivalí bouřkový mrak.

Jednoho dne si však dřevařova žena odskočila v pravé poledne k

řece vyprat plínky, a když se vrátila, leželo v kolébce cizí dítě. Modrooký synáček byl pryč a místo něho ležel v peřince chlapec s velikou hlavou a s vrásčitou tváří, tak nehezký, že se nad ním srdce svíralo. Matka spustila křik, vyběhla na ulici a hledala své dítě, ale všechno její úsilí bylo marné. Na její zoufalé volání se sběhly sousedky a žena jim v pláči vypověděla, co se stalo. Běžely s ní do jejího domku, obstoupily kolébku a prohlížely si s úžasem cizí nehezké dítě.

Dřevařova žena stále naříkala a bědovala, že chce zpátky svého synáčka, že toho cizího někde odloží, avšak ženy jí radily, aby se měla na pozoru: určitě je to dítě divé ženy, která využila nestřeženého okamžiku, vešla do světnice a vyměnila dítě v kolébce za své vlastní.

„Opatruj chlapečka jako oko v hlavě," radila jí stará zaříkávačka a bylinářka ze Slupi, „nebo se ti dívá žena pomstí. Jak budeš zacházet s tím malým divouskem, tak bude jednat jeho máma s tvým dítětem, a proto si musíš pamatovat, že kdykoli uděláš pro chlapečka divé ženy něco dobrého, děláš to vlastně také pro svoje vlastní dítě."

Žena nakonec poslechla; dřevařovi se to sice dlouho nechtělo líbit, hledal svého synáčka po celém Podskalí a na tu kukačku v kolébce se ani nepodíval, ale nakonec pochopil, že se musí smířit s osudem. Časem se uklidnil a choval se k cizímu dítěti jako k vlastnímu, hrál si s ním a kupoval mu pamlsky a vždycky si přitom myslil, že stejně tak se dozajista chová divá žena k jejich hezkému synáčkovi.

A ukázalo se, že dobrý skutek nezůstal bez odměny. Jednoho dne přišli do Prahy cizí vojáci a uložili své zraněné v klášteře Na Slovanech i po domácnostech v Podskalí. Také v dřevařově domku ležel zraněný důstojník; žena o něj pečovala, jak uměla, rána se však nehojila, a po pěti dnech zraněný voják zemřel; na smrtelné posteli odkázal oběma manželům své sedlo, neboť nic jiného mu z bitvy nezbylo.

Dřevař přijal to divné dědictví trochu podmračeně a bez dlouhých cavyků sedlo hned rozpáral, protože potřeboval kus staré kůže; avšak sotva do něj zajel střenkou, vysypala se na zem pěkná hromádka dukátů.

Roky ubíhaly a syn divé ženy rostl jako z vody. Chodil už do školy, ale mnoho se nenaučil, protože nejraději ze všeho běhal po stráních nad Podskalím nebo pomáhal v ohradách s dřívím. Když mu bylo devatenáct let, začal chřadnout, slábl a slábl, a zakrátko umřel. Oba rodiče jeho smrt hořce oplakali, neboť to pro ně byla smrt dvojnásobná: věděli dobře, že i jejich synáček kdesi daleko dokonal

svůj život.

Od toho dne jako by se štěstí obrátilo k dřevařovi a jeho ženě zády; peníze se jim rozkutálely, neštěstí stíhalo neštěstí a nakonec upadli do ještě větší chudoby než dřív.

O vodníkovi z Podskalí

Za starých časů plavili Podskaláci dřevo z horního toku Vltavy až do Prahy; a protože takové putování znamenalo těžkou a namáhavou práci, byli plavci z Podskalí ramenatí a svalnatí jako houžve, kterými svazovali své vory. Uměli se ohánět nejenom v proudech a v peřejích mezi záčelivým kamením, ale i při tancovačkách v podskalských hospodách. Nejednou tam docházelo u muziky k bitkám, při kterých se hospoda otřásala v základech, a historky o ráznosti i horké krvi podskalských chlapců se pak dlouho vyprávěly po obou březích Vltavy.

Jednou však bylo Podskalákům přece jen úzko; to když se dostali do sporu s vodníkem, který sídlil opodál pod Zlíchovem. Tehdy se slavila v Podskalí velká pouť a hospoda U Hejduků nedaleko Výtoně byla přecpána k prasknutí. Na slavnou tancovačku přišli nejen plavci z celého Podskalí, ale i mládenci ze Starého a Nového Města. Mezi přespolními se objevil krátce před půlnocí neznámý muž, kterého ještě nikdo v Podskalí neviděl. Při tanci poletoval sálem jako neopeřený vrabec, ale jinak se choval slušně a zdvořile, děvčata i ženy bral do kola pěkně popořádku, nijak si nevybíral, a tak ho Podskaláci přijali mezi sebe bez nejmenších námitek. Byl to člověk v nejlepších létech, i když trochu staromódní: na zeleném šosatém kabátě se mu leskly pečlivě nablýskané knoflíky, na tenkých křivých nohou měl bílé punčochy a střevíce s přazkou a kolem krku červený hedvábný šátek zavázaný na mašli. Podskaláci usoudili, že je to nejspíš lokaj z některého paláce na Novém Městě anebo správce panského dvora, a tak mu dali pokoj.

Jen starý plavec, který prožil na vorech celý svůj život a znal na vodě každý zákrut a podle vody každou hospodu, sledoval neznámého trochu nedůvěřivě: od prvního okamžiku se nemohl zbavit dojmu, že tancechtivého návštěvníka už potkal, ale nebyl s to si vzpomenout, kde a kdy to bylo. K půlnoci začala na stařík padat únava, připil si ještě s ostatními na dobrou noc a širokým krokem vorařů odešel domů

do kanafasu, aby vyklidil pole mladším.

Sotva se za ním zavřely dveře, začaly se v hospodě dít divné věci.

Podskalaci, kteří vždy stali při sobě jako bratr s bratrem, byli náhle čím dál tím nerudnější a nálada v hospodě se blížila k okamžiku, kdy se ti zkušenější raději zdržují v bezpečné blízkosti dveří či oken, aby byli na čerstvém vzduchu dřív, než je tam někdo pošle násilím. Několik horkokrevných mládenců se začalo navzájem obviňovat, že si přebírají tanečnice, muzikanti se najednou nemohli shodnout v notě, bubeník usnul uprostřed polky, klarinetista pískal tak falešně, že kapelníkovi sršely z očí hromy a blesky, a v koutech sálu se nenápadně začaly šikovat hloučky horkokrevných kamarádů připravených k boji.

Náhle se zastavil před klarinetistou vysoký ramenatý plavec, popadl ho za klopy kabátu a zamířil s ním k oknu; rozmáchl se, sklo zařinčelo a klarinetista zmizel ve tmě dřív, než se zmohl na jediné slovo. V okamžiku se celá hospoda rozdělila na dva tábory: jedni muzikanty hájili, neboť podle starého pravidla je muzika při tancovačce nedotknutelná, druzí ten rázný čin schvalovali a chystali se k němu připojit další. Než se kdo nadál, strhla se mela: ženské ječely, ozval se řinkot skla a na první pohled bylo zřejmé, že začala zase jedna ze slavných podskalských bitek.

Když byla rvačka v nejlepším, objevil se znovu mezi dveřmi starý plavec. Rozpřáhl ruce a zvolal hlasem, který přehlušil vřavu jako hlas bouře.

„Kamarádi, nechte toho! Zlískejte spíš toho panáka se zlatými knoflíky, protože ten to všechno zavinil!“

Rozvášnění bojovníci se zarazili a starý plavec pokračoval:

„Určitě vám přimíchal do konvic rvačkové koření, aby se vám pomstil! Běžte všichni k oknům a ke dveřím, ať se nedostane ven!“

Plavci obsadili okna i dveře a rozhlíželi se po mužíkovi s hedvábným šátkem na krku, ten však zmizel, jako by se do země propadl. Obrátili se ke starému plavci a chtěli vědět, co se vlastně děje.

„Mně hned připadal nějak povědomý,“ vysvětloval plavec, „jenom jsem si nemohl vzpomenout, kde jsem ho vlastně viděl. Teprve cestou domů se mi rozsvítilo, a tak jsem hned pospíchal zpátky, abych vás varoval.“

„Kdo to tedy byl?“ zeptal se ho plťař, který ještě držel bubeníka jednou rukou za kalhoty a druhou za límec.

„Kdo?“ zvýšil starý plavec hlas. „Copak jste na to nepřišli sami? Přece vodník, kdo jiný!“

Hospoda na chvíli ztichla, potom se ozvalo nesmělé reptání.

„Vodník? A těm povídačkám máme doopravdy věřit? Kdepak by se tu vzal vodník?“

Starý se však nedal. Obrátil se k hospodské, která stála několik kroků za ním, a zeptal se:

„Pověz mi, kolikrát jsi kropila dnes večer sál?“

Boubelatá hospodská se nedůvěřivě rozhlédla.

„Ani jednou, nejspíš to někdo udělal za mne.“

Všichni sklonili hlavy k vydrhnutým prknům.

„Vidíte?“ řekl vítězoslavně starý plavec. „Nikdo nekropil, a přece je tu mokro, že div nešlapete v loužích. Copak si toho nikdo nevšiml? Nikdo neví, že vodníkovi kape ze šosu?“

„Já tomu věřím,“ ozvalo se z hloučku děvčat. „Měl tak studené ruce, že jsem se div neroztřásla. Určitě to byl vodník!“

Ostatní tanečnice se sborově přidaly. Plavce bojovná nálada opustila, stáli jako uhranutí a smutně si ohledávali boule a modřiny.

„Ty jsi ho už někde potkal?“ zeptal se znenadání jeden z nich starého.

„Já vám to povím, ale ať se to neroznese po Praze, nebo se nám ti uličníci z Rybářů budou posmívat, že jsme si vodníka vymysleli, aby nám nikdo nevyčítal roztřískanou hospodu!“

Znovu se zdvihly hlasy nesouhlasu, ale starý plavec se zhluboka napil z nejbližší konvice a pokračoval:

„Asi před rokem jsem se plavil z Kamejka do Prahy. V Davli jsme vzali hrnčíře s nákladem hrnců, ve Vraném se přidal nějaký venkovan s pytlem koření a bylinek. Když jsme se blížili k Modřanům, volal na

nás z břehu nějaký člověk, a tak jsme ho svezli taky. A teď si představte: měl na sobě zelený kabát s knoflíky, červený šátek na krku, na nohou bílé punčochy a boty s přazkou!“

„To je on,“ vykřiklo pomstychtivě několik hlasů.

Stařík je utišil mávnutím ruky a znovu se napil.

„Ale to ještě není všechno. Hned jsem viděl, že se má čile k světu: sotva se uvelebil, začal smlouvat s hrnčířem a koupil od něho pěknou hromádku hrnců. Pak se dal do řeči s bylinkářem a za chvíli měl na dlani kožený pytlík s kořením. Asi dobře zaplatil, protože kořenáři svítily oči, jako by našel poklad. Pak jsem si nějakou dobu hleděl plavby a teprve pod Zlíchovem se podívám, co ten nový dělá. Jenomže byl pryč. Krve by se byl ve mně nedořezal: ptal jsem se, jestli neskočil do vody, ale hrnčíř ani bylinkář si nevšimli, že zmizel. Hned začali bědovat, že spadl do vody a že se určitě utopil, ale pak hrnčíř zjistil, že se ztratil i s těmi nakoupenými hrnci. Hrklo ve mně jako ve starých hodinách. Vodník, kamarádi! Uhodil jsem na bylinkáře, co mu to vlastně prodal, ten dlouho nechtěl přiznat barvu, ale když jsem s ním trochu zatřásl, kápl božskou, že mu prodal rvačkové koření. A hned mi pověděl, že to koření je pěkný neřád, stačí pár zrníček a celé město si vjede do vlasů.“

„Proto se tu letos utopilo tolik lidí!“ vykřikl plavec, který stále ještě držel bubeníka za kalhoty. „Potřeboval ty hrnce na duše utopených!“

Starý přikývl. „A bylo by se jich utopilo ještě víc, kdyby je Podskaláci nevytáhli. Proto má na nás vodník zlost, proto se nám chtěl pomstít!“

Hospoda znovu ožila. Ramenatý plavec pustil bubeníka, všichni mluvili jeden přes druhého a pivo teklo proudem. Muzikanti i s klarinetistou nesměle spustili nový kousek a dvojice se daly opět do tance.

Té noci skončila tancovačka v hospodě U Hejduků v klidu a bez rvačky. Hned ráno se vydal starý plavec k bábě zaříkávačce, která měla domek nedaleko hradeb při cestě na Vyšehrad. Znalo ji celé Podskalí: nejenom pro její znalosti léčivých bylinek, ale také pro pověstnou chodbu, kterou měla vydlážděnou kostmi. Vyprávělo se leckde, že to vlastně byla kdysi katovna a že síň je dlážděna lidskými hnáty, ale plavci se těm povídačkám jen smáli; věděli dobře, že jsou to kosti kozí anebo nanejvýš psí. Starý plavec se tentokrát o tajemnou síňku nezajímal. Vysvětlil babce, co se stalo, slíbil jí půl sáhu nařezaného dříví, a zaříkávačka si hned věděla rady. Sáhla na polici, podala plavci hrnek zavázaný neprůsvitnou blanou a spokojeně se

usmála.

„Tohle ti jistě pomůže. Jsou to vraní oka, usušila jsem je na kamnech v pašijovém týdnu. Když si je zašiješ do kabátu, nikdo tě neoklame, ani vodník. I kdyby se převlékl sebevíc, hned budeš vědět, co je zač. Na vodě se mu vyhýbej; ale jak ho potkáš na suchu, skoč po něm a uřízni mu šos. Tím ho připravíš o zázračnou moc, a když skočí do vody, utopí se jako každý jiný smrtelník."

Starý plavec ji vyslechl trochu nedůvěřivě, ale neřekl nic. Vrátil se domů, zašil si vraní oka do cajkové vesty a čekal na příležitost.

Nemusil čekat dlouho.

Přišlo posvícení a v hospodě U Hejduků byla slavná tancovačka. Krátce po desáté hodině se objevil mezi dveřmi mužík v zeleném kabátě a s červeným šátkem kolem krku. Starý plavec se k němu rozběhl jako mladík, ale vodník nečekal; propletl se mezi tanečníky jako úhoř, vyšvihl se na okno, a než se kdo nadál, zmizel ve tmě; překvapenému plavci zůstal v ruce jen cíp utrženého šosu.

Všichni se hned k němu sběhli a ženské mu začaly vyčítat: „Co jsi to udělal! Teď se nám bude teprve mstít!"

Plavec je však okřikl a vysvětlil jim, že tentokrát je vodník se svými kouzly v koncích. Nevěřili mu, nálada byla stísněná a tancovačka skončila dřív než obvykle. Starý plavec se vrátil domů krátce po půlnoci, pověsil mokrý šos v kuchyni nad kamna a šel spát.

Časně z rána ho probudily rány na dveře. Vyskočil z postele a už byl po kolena ve vodě. Napadlo ho, že v noci přišla velká voda, vzpomněl si, že vory na řece jsou přivázány jen nalehko, a rychle se začal brodit ke dveřím. Otevřel a spatřil vylekaného souseda.

„Lidičky, copak tu děláte?" křičel soused. „Vždyť se od vás valí voda jako při potopě!"

Plavec se rozhlédl. Obloha byla modrá, bez nejmenšího mráčku, Vltava klidně plynula mezi břehy, po velké vodě ani památky. Teprve teď si plavec uvědomil, co se stalo, a bez jediného slova se rozběhl do kuchyně. Ze šosu nad kamny tekla voda čůrkem jako z roury u kašny, plavec šos rychle strhl a honem uvažoval, co s ním.

Spálit ho nemůže, když ho hodí do Vltavy, zmocní se ho vodník a bude zle. Poškrábal se za uchem, vzal nůžky, rozstříhal šos na malé kousky a vyhodil je z okna. Teprve potom si oddechl.

Zpráva o vodníkově šosu se rychle roznesla po celém Podskalí a brzy i po celé Praze. Někdo věřil, někdo se pošklebovál, že si to Podskaláci jen vymysleli, a v Rybářích hned složili posměšnou písničku o podskalských plavcích, kteří všechno svedou na vodníka.

Zanedlouho se však stala podivná věc. Malostranští rybáři vylovili pod Karlovým mostem neznámého utopence: byl to muž asi čtyřicetiletý, měl na sobě zelený kabát s mnoha knoflíky, na nohou bílé punčochy a střevíce s přazkou a kolem krku splihlý červený šátek. Rybáři si vzpomněli na vyprávění z Podskalí a hned věděli, koho to vylovili. Dlouho se radili, co s utopencem, a nakonec se dohodli, že ho odvezou po vodě zpátky k Podskalákům, ať si s ním dělají, co chtějí. Malostranský magistrát však rozhodl jinak: páni z úřadu prohlásili, že to jsou všechno jen povídačky, a dali neznámého pohřbít v koutku hřbitova v Rybářích. Obyvatelé osady se vzpouzeli a hartusili, ale nic jim to nepomohlo. Utopenec se zeleným kabátkem zůstal, kde byl, a lidé z okolí si pak ještě dlouho ukazovali místo, kde byl pohřben podskalský vodník.

O vodníkových dětech

Za starých časů bydlila v Podskalí rodina chudého rybáře. Měli plnou chalupu dcer, každým rokem se jim narodila další, a teprve po mnoha letech se ozval pod rybářskou střechou tenkým hláskem novorozený chlapeček. Rodiče se v něm jen viděli, chlapec vyrůstal odmalička u vody a měl se čile k světu. Jednoho dne se však koupal v blízkosti plaveckých vorů, vodník ho zatáhl pod prám a od té doby už nikdo nikdy rybářova synka nespatřil. Zdrcený otec seděl od rána do večera s hlavou v dlaních, jeho žena běhala po břehu a naříkala, až srdce usedalo, ale vodník už svou oběť nevydal. Nešťastná matka zaklela vodníkovy děti, aby se už nikdy nemohly vrátit do vody, jakmile ji jednou opustí, a prosila nebesa, aby je slunce na suché zemi trápilo tak dlouho, dokud nevypustí duši. Strašlivá kletba se měla brzy naplnit. Vodníkovy děti vylezly v noci při měsíčku na plavecké pltě, výskaly a honily se po vorech, ale když se k ránu chtěly vrátit zpátky do vody, jako by je někdo k prámům přilepil; nohy jim ztěžkly a malí vodníci se nemohli ani pohnout. Volali, plakali tenkými hlásky, otec vodník vylezl polekaně z vody a chtěl jim pomoci, ale namáhal se marně, děti už musely na vorech zůstat. Noc minula, začalo se rozednívat a na modrém letním nebi se objevilo žhavé slunce. Malí hastrmánci bědovali a marně hledali stín, aby se ukryli před palčivými paprsky. Jak slunce stoupalo, pražilo čím dál tím víc, opíralo se do řeky i do vorů a jeho žár hastrmánky pomalu vysušoval, že byli za

chvíli jako uschlá rybí blána. Každý vodník vydrží na suchu jen tak dlouho, dokud docela neuschne, a když mu i ze šosu přestane kapat voda, je s ním nadobro konec. Vltavský vodník to věděl a naříkal a bědoval v hlubině po celý den a celou noc tak žalostně, že celé Podskalí ani oko nezamhouřilo. Nazítří časně zrána zaklepala na dveře nešťastné matky podskalská bába zaříkávačka, která uměla léčit nemoci těla i duše a znala mnoho věcí, jež jsou obyčejným smrtelníkům utajeny. Dlouho seděla s plačící matkou a utěšovala ji, vlídnými slovy jí domlouvala, aby se nemstila na cizích dětech, neboť bolest každé matky a každého otce je stejná a stejně zraňuje srdce, i když je to studené srdce vodníkovo. Naléhala na rybářovu ženu, radila jí, aby vzala plátěnou košilku, kterou nešťastný chlapec pohodil na břehu krátce předtím, než skočil do vody, a donesla ji vodníkovi. Ten hodí košilku promáčenou matčinými slzami na své utrápené děti, zlá kletba se zruší a hastrmánci skočí zpátky do vody. Neštěstí, které potkalo podskalského synka, se už odestát nedá, chlapci už nikdo život nevrátí, ale ať netrpí cizí děti za vinu svého otce, i když je to vodník.

Rybářka poslouchala, slzy jí kanuly z očí, dlouho se dovolávala spravedlnosti, avšak nakonec přece jen svolila. Vzala košilku zmáčenou slzami a vydala se k Vltavě. Sotva se objevila na břehu, vodník už vztahoval z vody obě ruce a s velkým nářkem sliboval, že už nikdy neutopí ani jedno jediné podskalské dítě. Rybářka hodila košilku do vody, ani se na vodníka nepodívala, rychle se obrátila a s

pláčem běžela zpátky domů.

Vodník rychle hodil vlhkou košilku na své děti; těm jako by se vlil do žil nový život, přestaly naříkat, zvedly se na slabých a nejistých nohou a sklouzly do Vltavy, do otevřeného náručí svého otce.

Té noci byl nad řekou i v celém Podskalí klid. Jedině v okně chudého rybáře se svítilo až do bílého rána, rybář seděl v koutku na lavici s hlavou v dlaních a utěšoval svou nešťastnou ženu, která tiše bez jediného slova ležela s hlavou na polštáři a z očí jí kanul proud slz, jako by se už nikdy neměl zastavit.

Vodník však dodržel slovo: od té doby se už v Podskalí neutopilo ani jediné dítě.

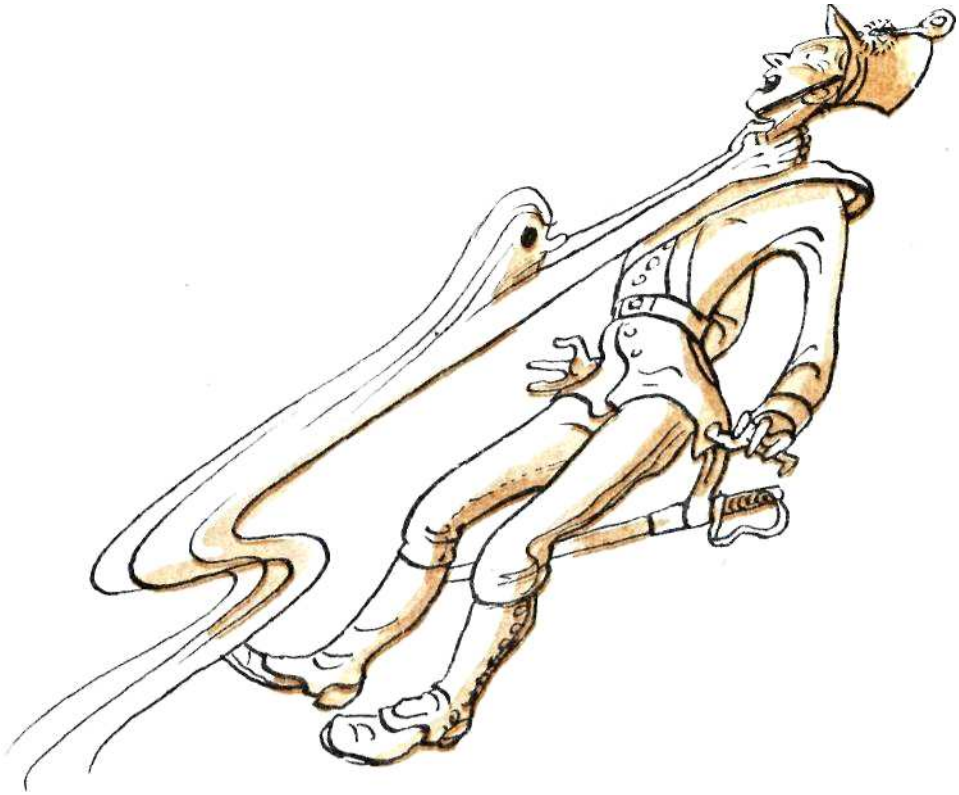
O Ztracené vartě

Od Karlova na Vyšehrad vedla kdysi mezi zahradami starodávná cesta pro pěší; její část ze Slupi ke Karlovu se dnes jmenuje Horská ulice, ale mezi pamětníky dlouho žil název Na ztracené vartě. Prý dostala své jméno odtud, že se v jejích zákrutech ztratilo svého času mnoho lidí, zejména vojáků. Zvečera přišel vojáček na vartu a ráno byl nenávratně pryč, zmizel, rozplynul se jako pára, a už ho nikdo nespatřil. Snad právě proto má Ztracená varta dlouhou a utěšenou řadu strašidel, duchů a nevídaných úkazů, nad nimiž zůstává rozum docela v koncích.

Jednou za starých časů, dokud ještě nahoře na hradbách stávala vojenská stráž, přišla za vojáčkem jeho milá. Voják ji doprovázel Ztracenou vartou k Podskalí, když tu se znenadání ozval v zahradách příšerný smích, před dvojicí se objevila bílá postava, vrhla se na zamilovaného vojáčka a na místě ho uškrtila. Škrtící strašidlo se pak objevilo mezi zahradami ještě mnohokrát, a vždycky rdousilo jen vojáky. Snad na oplátku se tu zjevoval i bezhlavý důstojník, a také pod jeho rukama vypustil duši nejeden pozdní chodec.

Na Ztracené vartě se potuloval v půlnočním čase i velký černý pes, který páchl pekelnou sírou. Jakmile někoho spatřil, postavil se na zadní, prokousl osamělému chodci hrdlo a buď nechal ležet oběť na místě, nebo ji zatáhl do podzemí a mrtvolu už nikdy nevydal.

Vůbec se zdá, že staré Podskalí i jeho nejbližší okolí bylo bohaté na strašidla a podivné noční zjevy až přespříliš.

V ulici Pod Slovany, jež spojuje Plaveckou a Trojickou ulici, se zjevoval kromě tancující Židovky i velký bílý pes. Sotva spatřil pozdního chodce, skočil mu na záda a chudák ho musil nést; teprve když překročil hranici Podskalí, zmizel pes stejné rychle, jako se objevil. Jindy se dával přenést aspoň přes lávku, a nikdo mu nesměl odmítnout: jakmile se někdo vzpouzel, pes s ním smýkl do bahnitého potoka, který tekl z Viničně hory do Vltavy, a nešťastník měl co dělat, aby se vyškrábal zpátky na suchou zemi.

V Plavecké ulici na rohu Výtoně býval kdysi kostel se hřbitovem. V okolí někdejšího hřbitova se zjevuje bezhlavý muž – duch chudáka, kterého tu kdysi přepadli, usmrtili a jeho hlavu zahrabali ve sklepě. Bezhlavý bloudí ulicí, hledá po domech svou hlavu – a hledá ji na místech podivných a sotva uvěřitelných, ba i pod postelemi vylekaných spáčů.

Na rohu Výtoně v Plavecké ulici čp. 400 je dům U Alexandrů. Vždy v poledne a o půlnoci tam přešel v rozhalence bezhlavý muž; ve sklepě prý našli kdysi kostru bez hlavy, kterou bezhlavý hledá.

V Plavecké ulici se také zjevovala kravařka a hlídala své osiřelé dítě; zaživa jednou vyběhla v pravé poledne prostovlasá do stáje a padla do rukou mocností pekelných. I ze záhrobí však přicházela ke

svému dítěti, aby mu dala aspoň napít.

Na Výtoni se zjevuje nelibě páchnoucí pohodný; kdysi přepadl osamělou dívku, ale nešťastnice volala o pomoc a Podskalští pohodného ubili holemi. Jeho duch si to poučení nevzal k srdci dodnes a ještě ze záhrobí pronásleduje osamělé ženy v uličkách bývalého Podskalí.

V bývalé klášterní zahradě servitů se objevoval mnich s hořícím křížem, v domě U Tunglů ve Vyšehradské ulici straší další mnich a navíc i veliká kočka s ohnivýma očima. V emauzské zahradě, kde bývalo kdysi pohanské pohřebiště, se zjevuje celý průvod duchů, černý pes tam hlídá zakopané poklady, jež na sebe čas od času upozorňují modrými světélky, a v klášteře samotném straší morový mnich, který přivolával černou smrt; zjevuje se tam i zvoník, který kdysi uřezal provazy od zvonů, aby nemusel vyzvánět na uvítanou Španělům, a cizí důstojník ho za to probodl mečem přímo na schodech zvonice. Ba i ty zvony nejsou ledajaké, zvonily tehdy samy od sebe nešťastnému zvoníkovi na poslední cestu a vyzváněly vždycky, kdykoli se na českou zemi valila nějaká pohroma.

Ve Vyšehradské ulici na rohu Plavecké je známá hospoda V koutku. Kdysi u ní stávala olše, které se říkalo Durynkova, neboť se na ní oběsil muž jménem Durynk. Kníže Neklan ho odsoudil k potupnému konci za zabití mladičkého Zděslava, synka přemoženého

Vlaslava Luckého, a Durynk zvolil raději dobrovolnou smrt. Dlouho předlouho tu Durynk bloudil, jednou do červena rozpálený plameny pekelnými, jindy černý jako havran. Později na tomto místě vystavěli zbožní věřící kostel – dnes už je ovšem dávno zbořený.

V Podskalské ulici se zjevuje duch rytíře; v dobách, kdy ještě na staroslavném Vyšehradě sídlili panovníci a knížata, zamiloval se rytíř do dcery dřevaře, který bydlil v domku U Hejduků. Dívka však měla milého s nadmíru horkou krví, chlapec si na svého soka počíhal, zabil ho podskaláckou sekyrkou a s pomocí dívčina otce ho zakopal mrtvého ve sklepě. Rytířův duch pak dlouhou dobu vycházel v nočním čase ze svého nedobrovolného vězení a nerytířsky znepokojoval každou dívku, která v tom domě zůstala na noc.

V ohradách Úzké ulice v domě U Viktorů hlídal poklad domácí had hospodáříček. Nejednou ukazoval hospodyni místo, kde poklad leží, stačilo jen zabít žábu, která v tom koutě seděla, a pak už jen mohl přijít ctnostný otec se synem a poklad vykopat. Hospodyně učinila všechno, jak hospodáříček přikázal, avšak ve chvíli, kdy její muž a syn narazili na truhlu s pokladem, objevil se na dvoře hadrář; horkokrevný syn ho poslal s hněvivou kletbou do pekel, a do pekel se propadl i jeho poklad. Hospodáříček se pak ukázal hospodyni ještě jednou: prozradil jí, že žádný poklad nesmí zůstat pod zemí na věčné časy a že se musí snažit, aby přišel do lidských rukou; proto i podskalský poklad každým rokem stoupá blíž a blíž k povrchu země, a snad jednou, brzy, třeba už zítra nebo pozítří…

V domě U Kněžourků poblíž Podskalské ulice se objevuje strašidelný kněz, bílá paní i rozložitý vorař se širočinou v ruce a ještě celá řada dalších zjevení: prý tu bývala ve sklepě mučírna – kdoví?

V okolí bývalé radnice v Podskalské ulici se zjevuje průvod malých otrhánků; ba i ve sněhu našli časní chodci stopy jejich nohou. Děti sem kdysi chodívaly za mnichem Mikulášem, který jim sháněl teplejší oblečení i boty; když mnich zemřel, přišly ho pozdravit aspoň k jeho hrobu a chodily tam donedávna.

V nedaleké Václavské ulici se objevují tři černí psi. Lidé bez fantazie tvrdí, že tu bývaly krámy řezníků, a každý řezník měl vždycky celou smečku psů, avšak pravda pověstí je jiná. Na Moráni bylo kdysi pohanské pohřebiště; mniši z kláštera Na Slovanech kosti vykopávali a ze zášti k pohanům je házeli psům. Jednou je však spatřil sám opat a tolik se rozhněval nad jejich počínáním, že mnichy na místě proklel. Ti se proměnili v trojici černých psů a dodnes pobíhají v okolních ulicích; avšak ani opat nedošel v hrobě pokoje a ještě po

smrti pronásleduje v nočních ulicích prchající psy.

Také v domě U Trávníčků, který stával proti kostelu svatovojtěšskému, se zjevoval duch rytíře; lákal chodce k náhrobnímu kameni s tajemným nápisem a žádal, aby mu nápis rozluštili.

Když byl ještě člověkem z masa a kostí, zamiloval se do dcerky podskalského jirchářе; ten se obával, že urozenec bude rodinou pouhého jirchářského smradaře pohrdat, a dcerce její lásku rázným způsobem rozmluvil. Rytíř se chtěl s dívkou oženit i proti otcově vůli, ale farář jim odmítl požehnat a ženich ho v návalu hněvu proklál mečem. Byl samozřejmě sťat, avšak ještě před smrtí si vyžádal splnění poslední prosby: aby směl odpočívat na hřbitově v blízkosti domku, v němž bydlela jeho milá. Prosba došla splnění a jirchářova dcera dala vytesat svému rytíři na náhrobní kámen nápis, jehož smysl už naneštěstí vypravěči tohoto příběhu dávno zapomněli. Zapomněli ho tím spíš, že duch zabitého faráře zpřeházel všechna ta písmenka, a tak

rytíř čas od času vstává z hrobu a žádá náhodné chodce, aby mu nápis rozluštili. Kdysi tak polapil jakéhosi studenta: mladík opsal nesrozumitelný nápis na papírek a všelijak písmenka přehazoval, aby našel utajený smysl, ale pak odbila hodina s půlnoci, rytíř zmizel a student papírek roztrhal a zahodil. Ráno si to podivné setkání rozmyslil a vydal se znovu na hřbitov, avšak na lesklém náhrobním kameni už neobjevil ani písmenko, a také útržky papíru rozvál vítr po všech koutech Podskalí.

Škoda, že už je nikdo nenajde.

Kdyby je však někdo přece jen dokázal najít a složit, jaký by v nich asi objevil smysl?

POZNÁMKA NA ZÁVĚR

Pražské pověsti zaujímají mezi českými pověstmi zvláštní místo nejenom pro svůj osobitý charakter, různorodost vzniku a šíři tematickou, ale především proto, že jsou ve svém celku významnou výpovědí o představách, cítění a myšlení lidu, který v tomto městě žil. V mimořádně koncentrované městské aglomeraci – za Karla IV. byla Praha druhým největším městem Evropy – se tu tísnily v těsném sousedství a ve vyhraněných kontrastech ostře odlišené vrstvy sociální i národnostní, a celá tato různorodost výrazně ovlivnila i skladbu a charakter pražských pověstí. To mě na nich lákalo snad nejvíc, a to byl také hlavní důvod, proč jsem se do té práce po létech příprav a studií pustil.

V přístupu k tomuto obrovitému a krajně nesourodému materiálu se nabízejí dva základní zřetele: autor může přistupovat k látce především ze zřetele literárně historického, a tak se stát více či méně pouhým organizátorem či pořadatelem materiálu přespříliš neorganického; nebo pro něho naopak může být pověst jen východiskem, zcela základním materiálem, z něhož vytváří dílo vlastní a původní. Obě tyto krajní možnosti představují tedy zcela protichůdný přístup – v prvním případě je autor podřízen textu, v druhém případě je tomu naopak. V souboru takto rozsáhlém se mi zdály obě možnosti stejně extrémní; cíl, který jsem sledoval, byl docela jiný, a oba krajní postupy mu nemohly vyhovovat. O smyslu nesourodé antologie, vyžadující navíc velmi komplikovaného aparátu poznámkového, pochybuji zásadně; přistupovat k celému tomu obrovskému bohatství pražských pověstí jako k pouhému materiálu pro vlastní tvorbu jsem považoval za troufalost – navíc zbytečnou, neboť jsem chtěl naopak ukázat svět pražských pověstí v jeho ryzí, čisté podobě: jen tak totiž může pověst vyniknout jako skutečné svědectví – nikoli svědectví událostí, ale svědectví života, myšlení a cítění lidu, který si tyto pověsti vyprávěl.

To byl také hlavní důvod – kromě přehlednosti, proč jsem uspořádal pověsti podle zřetele topografického, tj. podle územního rozdělení: zdá se mi, že tak nejvýrazněji vynikne i sociální rozvrstvení obyvatelstva, jež charakterizuje jednotlivé pražské oblasti. Tak např. Staré Město: na jedné straně blahobyt usedlé městské honorace v kontrastu se služebnou chudinou na straně druhé. Sociální složení Nového Města charakterizují střední vrstvy s převahou drobných řemeslníků, služky, mniši. Nové Město tvořilo v některých svých

částech už pražskou periférii – proto i tolik zahradníků a lidí už napůl venkovských. Snad nejvýrazněji se odráží v pověstech prostředí sociálně slabších vrstev podskalských. A Malá Strana: v jejích pověstech je nejvíc sociálních kontrastů, s výrazně kritickým pohledem v pověstech antifeudálních. Nikde v Praze se nestřetávalo bohatství s chudobou tak výrazně jako právě na Malé Straně – a pověsti to dokládají velice přesně. V nové vrstvě vyšehradských pověstí jsou protagonisty dřevaři, plavci, švadleny, služky, vojáci; lidé tu mají nejblíž k vesnickému způsobu života, jejich pověsti jsou malebnější, bizarnější – i vyšehradská skála opředená tolika pověstmi a mýty tu hraje svou roli.

Tam, kde to bylo potřebné, jsem kombinoval metodu topografickou s řazením tematickým a s metodou chronologickou, tj. řazením pověstí podle doby jejích vzniku či děje: tak např. oddíl Vyšehradu, a vlastně i celá základní klenba knihy od Vyšehradu až k Podskalí.

Tam, kde to bylo jen trochu možné, jsem se snažil vycházet z nejstarších záznamů pověstí, i když se někdy dost podstatně a překvapivě liší od tradičního a obecně známého pojetí. První dochovaný záznam ovšem ani zdaleka neznamená první podobu pověsti: vždyť písemnému záznamu předcházela ve většině případů dlouhá tradice ústního podání, a také do ústního podání se nejedná pověst dostala zase z písemnictví – často až z látek antických; jindy prodělala látka pověsti celou řadu přechodů mezi literárním a ústním podáním. Nechtěl jsem samozřejmě zaznamenat nejstarší podobu tak, jak byla zapsána, pouze jsem z ní vycházel, abych ji zbavil četných nánosů pozdějších: vyprávěl jsem pro dnešního čtenáře, pro čtenáře této doby, třebaže jsem se snažil zachovat podobu žánru se všemi jeho základními rysy a znaky: především věcnost bez výkladů, „jak to bylo doopravdy“, bez vsunutých poznámek historických: zvlášť tento rys je vlastní pověsti zhola cizí, i když se objevuje v dílech novodobých vypravěčů velmi často, Proto jsem používal „reálií“ jen tam, kde to bylo pro pochopení pověsti bezpodmínečně nutné.

Do souboru jsem nezařazoval, až na několik pomezních případů, legendy. Ty představují ve své většině jiný žánr, který má odlišnou zákonitost, často i jinak vznikal a míval i jiný smysl a cíl: legendy vznikaly z největší části na půdě protireformace, snažící se o popularizaci svých zásad.

Usiloval jsem však o to, abych obsáhl všechny hlavní vrstvy pověstí podle doby (Augustin Sedláček je dělil chronologicky na pět hlavních vrstev: 11. stol., 13.-14. stol., 15. stol., 16 stol. a novější) a

prostředí vzniku, i všechny typy od pověsti etiologické a eschatologické přes historickou a kulturně historickou až po mýtickou. V pražských pověstech je vskutku bohatě naplněno celé schéma klasifikace, jak se na něm dohodla roku 1963 Mezinárodní komise pro lidové pověsti.

Tam, kde drobnější pověsti vytvářely organický celek, řadil jsem větší počet jednotlivých čísel do uzavřených kapitol; tam, kde k tomu sice lákaly některé vnější souvislosti, ale kde by jednotlivé pověsti představovaly svým původem i typem celek příliš nesourodý, jsem se tomuto postupu vyhýbal, protože se mi zdálo, že by byla taková kapitola spojena vazbami příliš vnějšími: tak např. pověsti z Karlova mostu, ze Staroměstského náměstí atd.

Ve výzkumu pověstí byl u nás vykonán v posledních letech veliký kus práce. Snažil jsem se, aby se výsledky tohoto úsilí odrazily i v této knížce. Na závěr souboru připojuji rejstřík základní literatury. Je určen čtenáři, který se chce zabývat pražskými pověstmi dál a zevrubněji; skutečný seznam prací, jež bylo nutno prostudovat, je samozřejmě mnohonásobně rozsáhlejší.

Václav Cibula

Z Á K L A D N Í L I T E R A T U R A

I/ *Balbín Bohuslav:* Miscellanea historica regni Bohemiae, 1679, 1776 – 80, 1793
Bartoš Písař, Česká kronika, Fontes rerum bohemicarum (FRB) VI, Praha 1907
Beckovský J. F., Poselkyně starých příběhů českých, Praha 1879 – 1880
Beneš Krabice z Weitmille, Chronica ecclesiae Pragensis, FRB IV, 1884
Bilianová Popelka, Z tajů pražských pověstí, Praha 1904
Bloch Hajim, Le Golem (Legendes du ghetto de Prague), Strasbourg 1928
Fontes rerum bohemicarum (FRB), I – VII, 1873 – 1932
Dalimilova Kronika, Praha 1948
Hájka V. z Libočan Kronika česká, vyd. A., Flajšhans, I – IV, 1918 – 1933
Hammerschmied J. R, Historia Ecclesiae Vyssehradensis, Praha 1700
Chalupa K., Z tajů pražských pověstí, Praha 1904 a upr. 2. vyd. 1946
Jirásek A., Staré pověsti české, Praha 1894
Kosmova Kronika česká, Praha 1929
Košnář J., Staropražské pověsti a legendy, Praha 1933
Kramářské tisky
Kristiánova legenda, FRB 1,1873
Kroniky dvě o založení země České. Jedna Eneáše Sylvia Senenského. Druhá Martina Kuthena V jednu knihu uvedeno prací V. D. Adama z Veleslavína 1585. Praha 1817
Langer F., Kristián Pražské legendy, Praha 1956
Mistra Pavla Stránského ze Zápské Stránky poopravené a rozmnožené vybrání vší obce království českého, Praha 1893
Müller V., Pověsti stověžatého města, Třebechovice pod Orebem 1946
Nebeský V. B., Pověsti židovské, Květy 94,1844
Neplach K., Kronika, FRB III, 1882
Panorama des Universums zur erheiternden Belehrung für Jedermann und alle Länder, ed. Frant. Klutschak, Prag 1833-1848
Paprocký z Hlahol B., Diadochus, id est succesio, jinak posloupnost knížat a králův českých, Praha 1602
Petiška E., Golem, Praha 1968
Pulkava Přibík z Radenína, Kronika Podskalí, FRB V, 1893
Ruth F., Kronika královské Prahy a obcí sousedních, Praha 1903
Sborník hraběte Baworovského, Praha 1903
Sedláček A., Sbírka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, Praha 1895
Sippurim, ed. Wolf Pascheles, I – V, Prag 1847-1864
Svátek J., Pražské pověsti a legendy, Praha 1932
Wenig A., Náš hrad, Praha 1938
Wenig A., Staré pověsti pražské, Praha 1934
Wenig A., Věnec pražských pověstí, Praha 1908
Zap K. V., Česko-moravská kronika I – III, Praha 1906 – 1907

II/ Československá vlastivěda III, Praha 1968
Decker J., Pražské pověsti, dipl. práce KU 1967
Herold E., Královský hrad pražský, Malebné cesty po Praze, Praha 1884

Herold E., Vyšehrad, Malebné cesty po Praze, I, Praha 1894
Herold E. a Herain J., Malá Strana, Malebné cesty po Praze, II, Praha 1896
Hrdina K., První pokračovatelé Kosmasovi, Praha 1950
Chalupecký V., Přemyslovská pověst a Kristián, ČČH 1938
Karbusický V., Nejstarší pověsti české, Praha 1967
Klímová-Rychnová D., Příprava katalogu čs. pověstních žánrů, Praha 1963
Krejčí K., Praha legend a skutečnosti, Praha 1967
Krejčí K., Starý žid. hřbitov pražský v pověsti a legendě, Staletá Praha 1967
Letopisy Kanovníka Vyšehradského, FRB II, 1874
Nejedlý Z., Staré pověsti české jako historický pramen, Praha 1953
Palacký E., Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, I – V, Praha 1848 – 1867
Palacký E., Staří letopisové čeští od r. 1378 do r. 1527, Praha 1829
Pulec M., Vyšehrad, Praha 1960
Pulec M. – Novák M., K sběru místních pověstí z Vyšehradu a Podskalí Praha 1964
Soukup J., České pověsti o střevíčcích z těsta, Český lid (ČL) XXV, 1925
Staré letopisy české z vratisl. rukopisu novočeským pravopisem, Praha 1937
Straka C., Pověsti strašidelné ze Strahovských letopisů, ČL XXV, 1925
Tagung der Sagenkomission der International Society for Folk-Narrative Research in Budapest, 14. – 16. Oktober 1963. Acta Ethnografica, B. 13, fasc. 1 – 4, Budapest 1964
Tille V., K nejstarším pověstem českým, Český čas. historický (ČČH) 1905
Tille V., Kristiánův a Kosmův Přemysl, ČČH 1918
Tille V., Přemysl Oráč, Čas. pro dějiny venkova XV, 1928
Tille V., Přemyslova otka, ČČH 1917
Tomek V. V., Základy starého místopisu pražského, I – II, Praha 1866 – 1872
Třeštík D., Kosmas a Regino, ČČH 1960
Třeštík D., Kosmova Kronika, Praha 1968
Urbánek R., Jan Paleček, šašek krále Jiřího a jeho předchůdci v zemích českých, Praha 1958
Urbánek R., K české pověstí královské, ČSPS XXIII, 1915
Vacek F., České pověsti ve 12. století, Praha 1905
Václavek B., Písemnictví a lidová tradice, Praha 1938
Václavek B., Lidová slovesnost v českém vývoji literárním, Praha 1940

OBSAH

V Y Š E H R A D
o Libuši a Přemyslovi 7
o založení Prahy 13
o silném Bivojovi 15
o zlaté kolébce kněžny Libuše 18
o Libušině smrti 20
o dívčím válčení 21
o Šemíkovi 32
o vyšehradském pokladu 36
o rytířích z vyšehradské skály 41
o zkamenělých pasačkách 42
o čertových kamenech 43

S T A R É M Ě S T O
o mostě z vajec, tvarohu a syrečků 51
o Bradáčovi 53
o Perunovi pod mostem 54
o Bruncvíkovi 56
o nešťastném staviteli 69
o kamenném andělu 73
o Turkovi z Karlova mostu 74
o nešťastném kamenu z Mostecké věže 78
o básníkovi z Karlova mostu 79
o chalupníkovi, který hledal poklad 80
o Krakonošovi z Karlova mostu 82
o Staroměstské mostecké věži 84
o králi a lazebnici 86
o růži za kloboukem 89
o virguli ze staroměstských mlýnů 91
o řezbáři od křižovníků 95
o zedníkovi z Klementina 98
o veliké potopě 102
o staroměstském orloji 103
o kostlivci na staroměstském orloji 108
o sedmadvaceti popravených 109

o kalichu a čápech 110
o paláci Kinských 113
o bekyni 115
o Turkovi z Ungeltu 118
o srdci, dýce a moru 123
o třech zlatých růžích 126
o zlatě pro Karolinum 130
o zlatém prstenu 132
o sličné paní Amálce 136
o ztracené pečeti 139
o Platýze 144
o domě U Betenglů 146
o živém stromu a pokladu v Konviktské ulici 149
o templáři z Liliové ulice 151
o uhlíři a zvoníkovi na Zábradlí 152
o třech Indiánech z Řetězové ulice 155
o černém kohoutovi 159
o tajemném kazateli 162
o zlaté hlavě Paracelsově 165
o ohnivém muži z Karlovy ulice 172
o rytíři z dragantu 174
o železném muži z Platnéřské ulice 177
o přísném vrátném ze Staré koleje 180
o zázračném doktorovi z Krakonošových hor 183
o pivu z Dlouhé třídy 188
o domě U smrti 190
o ráně morové 193
o smutném Indiánovi 196
o tlusté paní z Kozího plácku 199
o vlaštovčí vodě 203
o nešťastné jeptišce 205
o nejstarší pražské synagóze 210
o kouzlech rabína Löwa 214
o golemovi 222
o dětském moru 232
o kapce rosy 236
o zlaťácích v hadříku 238
o rabínu Landauovi 244
o chudákově opici 247
o nevěstě ze Zlaté ulice 252

o ztracené lásce 258
o Starém židovském hřbitovu 261
o staroměstských strašidlech 266

H R A D Č A N Y
o uhlíři a posvícení 275
o kouzelníkovi krále Václava 278
o Palečkovi 283
o svatovítské věži a chytré princezně 287
o přílbě knížete Václava 291
o loveckých rozích rytíře Rolanda 292
o rorátech v kapli svatováclavské 295
o svatovítském zvoníkovi 297
o potrestaném rváči 300
o lvím dvoře 302
o Brigitě z Jeleního příkopu 305
o Daliborce 308
o zámku u Daliborky 310
o skřítcích ze starého purkrabství 315
o paní z Bílé věže 317
o zvoncích z Lorety 319
o staviteli Černínského paláce 321
o střevíčcích z chlebové kůrky 324

M A L Á S T R A N A
o Malostranském náměstí 329
o Hladové zdi 331
o mouchách z masných krámů 332
o Lichtenštejnském paláci 336
o zamilovaném žebrákovi 340
o věrné lásce 342
o zvědavém jezuitovi 346
o zazděném teleti 348
o pivu z Vltavy 350
o mnichu s hlavou pod paží 355
o dvou bezhlavých z Nerudovy ulice 357
o kostlivci s hřebem v hlavě 359
o domu U tří zvonků 361
o domu U Turkovy hlavy 365
o penězokazích z Vrtbovského paláce 368

o krásné Lauře bez hlavy 372
o podivném snu 376
o ševci a pokladu 378

N O V É M Ě S T O
o založení Nového Města 384
o Nekázance 386
o Václavském náměstí 388
o černém kocourovi 390
o pokladu na Poříčí 393
o bumbálkovi 395
o zedníkovi a zazděné jeptišce 397
o hrobníkovi a kartách 399
o tajemné vile z Florence 402
o katově meči 405
o vodníkovi a medvědáři 406
o třech divných zjevech 410
o Karlově 413
o lásce ze Ztracené cesty 417
o vodní panně z tůní 420
o zvonu, který nepřinášel štěstí 422
o stříbrné rybě 424
o Lokýtkovi 425
o dvojnících a rozřezaném obrazu 427
o králi kouzelníků z Faustova domu 430
o studánce Pučce 437
o vodníkovi u Šítkovských mlýnů 438
o kuchaři z Emauz 441
o tanečnici z Ozerova 445
o synáčkovi z Podskalí 449
o vodníkovi z Podskalí 451
o vodníkových dětech 456
o Ztracené vartě 458
Poznámka na závěr 465
Základní literatura 469

PRAŽSKÉ POVĚSTI

Vypravuje Václav Cibula
Ilustroval Cyril Bouda
Obálku, vazbu a grafickou úpravu
navrhl Jiří Rathouský

2. upravené a rozšířené vydání. Praha 1977
Vydalo nakladatelství Orbis
jako svou 3599. publikaci
480 stran se 162 ilustracemi

Edice Pragensia
Odpovědná redaktorka
Věra Nosková
Výtvarná redaktorka
Věra Šalamounova
Technická redaktorka
Zuzana Málková

Vytiskla Svoboda, n. p., závod 5,
Praha 10-Malešice
AA 36,42 VA 37,88 601-22-857
Náklad 50 000 výtisků
11-045-77
13/33 – Cena váz. výt. 46 Kčs